MIGUEL DE CERVANTES

GALATEEA

Traducere din limba spaniolă,
prefață, note și comentarii de

SORIN MĂRCULESCU

PARALELA 45

NOTĂ LIMINARĂ

Cu traducerea *Galateei* (*La Galatea*, 1585) am reușit să duc la bun sfârșit transpunerea în românește a întregii opere narative a lui Miguel de Cervantes. Semnificația primei versiuni în limba română a romanului cervantin de debut e sporită și de împrejurarea că, odată cu ea, Editura Paralela 45 va inaugura o serie de autor cuprinzând opera narativă completă a lui Cervantes. *Galateei* îi vor urma, succesiv, *Don Quijote* (I și II), *Nuvele exemplare* și *Muncile lui Persiles și ale Sigismundei*, toate în reeditări atent revizuite și aduse pe cât posibil la zi. Sper ca astfel și cititorii români să poată percepe nemijlocit caracterul cosmotic al creației cervantine și încadrarea cu necesitate într-o serie cronologică parcă predestinat semnificativă a tuturor pieselor, mai mult sau mai puțin vizibile, ce alcătuiesc un întreg cum cred că puține mai există în literaturile lumii. „Lumea cervantină nu poate fi considerată decât ca un tot. Orice fracționare o trădează", spunea Luis Rosales, marele poet și comentator al lui Cervantes.

S-a întâmplat, pe durata a aproape treizeci de ani, să parcurg un drum invers, dar fără să-i întrezăresc de la început capătul, de la romanul postum al lui Cervantes către cel de debut: în 1980, la Editura Univers, am publicat *Muncile lui Persiles și ale Sigismundei* (reeditat la Editura Paralela 45 în 2002; siglă: *P*), apoi *Nuvele exemplare*, Cartea Românească, 1981 (ediția a II-a, Polirom, 2001; siglă *NE*); în noiembrie 2004, la Editura Paralela 45, mi-a apărut *Don Quijote* (2 vol.; siglă: *DQ* I și *DQ* II), pentru ca acum să dau într-o primă versiune românească cel dintâi roman al lui Cervantes (viitoare siglă: *G*), reprezentant al unei specii practic inexistente în literatura noastră, și anume narația pastorală (sau „egloga", după cum îi spunea autorul), în proză și în versuri.

Dificultățile traducerii de față, de natură oarecum diferită, n-au fost totuși mai mici decât cele pe care le-am întâmpinat în transpunerea oricăruia dintre celelalte opuri narative cervantine, în primul rând pentru că *Galateea* reprezintă o căutare deliberată la vremea aceea a modernismului formal, relevabil mai ales la nivel sintactic și de structură, însuși autorul făcând din el și o pledoarie călduroasă pentru virtuțile expresive ale limbii spaniole: *Galateea* („un lucru visat și bine scris", după cum avea să caracterizeze romanul pastoral câinele Berganza în *Colocviul câinilor*) e un text presărat de cultisme, latinisme și italienisme, fraza e foarte atent echilibrată și adesea ritmată, trecerea spre poezie nereprezentând niciodată o ruptură. Cervantes nu evită repetițiile de cuvinte, tautologiile caracteristice spaniolei, zeugma (construcție care constă în evitarea repetării în frază a unui cuvânt sau a unui grup de cuvinte deja exprimate într-o propoziție din imediata apropiere), apoi foarte elaboratul și des întrebuințatul sistem al pronumelor anaforice, curente în proza epocii în general și în cea a lui Cervantes în special. Am urmărit în versiunea mea aceeași „literalitate expresivă" care, deși mi-am asumat-o ca principiu abia în versiunea lui *Don Quijote*, m-a călăuzit în tot ce am tradus din literatura spaniolă, și nu numai. Pe de altă parte, și poate în primul rând, cele peste cinci mii de versuri incluse în carte au fost o provocare constantă: am căutat să le echivalez, atâta cât m-a ajutat priceperea, cu acea relativă fidelitate pe care o îngăduie condițiile foarte constrângătoare impuse de respectarea riguroasă a realităților prozodice, a schemelor strofice și a combinaților rimice de o maximă varietate, pe care le-am indicat scrupulos în note. Nu cursivitatea frazării românești am urmărit-o în primul rând, ci efectele de surpriză și de timbru ceva mai diferit de cel ce ar putea fi propus de o discursivitate banal versificată în românește, de un mare ajutor fiindu-mi în acest sens, printre altele, hiperbatul. Deși subapreciată uneori în comparație cu restul operei sale, poezia lui Cervantes, din care un volum considerabil se găsește chiar în *Galateea*, mi s-a părut atrăgătoare, frapantă adeseori, situată la jumătate de drum între limpidul garcilasism atât de prețuit de el, dar de fapt inimitabil în esența lui, și viitoarea și tot mai accentuata tensionare barocă ce plutea în aer. Acestea mi-au fost intențiile și opțiunile. Rezultatul însă va fi judecat de cititori.

În fine, numele proprii desprinse din complicatul sistem onomastic pastoral, pe care Cervantes îl va ironiza cu blândețe iubitoare în episodul „noii Arcadii" din *DQ* II, 73, le-am reprodus fără nicio modificare, unificând doar unele rare variațiuni (sau inconsecvențe) fără semnificație stilistică (de ex. *Marsilio*, *Marsilo*) sau românizând cu discreție unele nume feminine, precum „Galateea" în loc de „Galatea".

Pentru notele de subsol am apelat la eruditele comentarii ale edițiilor și studiilor din bibliografia selectivă direct accesibilă pe care o prezint mai jos, propunând pe alocuri și câteva reflecții personale.

Pentru traducere am folosit admirabila ediție Miguel de Cervantes, *La Galatea*, edición de Francisco López Estrada y María Teresa López García-Berdoy, Catedra, Letras Hispánicas, segunda edición, Madrid, 1999.

Am coroborat această ediție cu cea a altui mare cervantist: Miguel de Cervantes, *La Galatea*, edición de Juan Bautista Avalle-Arce, Clásicos castellanos, Espasa Calpe, Madrid, 1987, grevată din păcate de o serie de supărătoare greșeli de tipar, de la care am reținut însă împărțirea în paragrafe (știut fiind că textele spaniole vechi se culegeau continuu, fără alineate), deoarece mi s-a părut mai clară și mai prietenoasă.

Ajuns la finalul acestei pasionante, dar istovitoare aventuri, țin să mulțumesc și de această dată dlui CĂLIN VLASIE, directorul Editurii Paralela 45, pentru deschiderea și curajul cu care mi-a sprijinit și, mai ales, continuă să-mi sprijine cândva greu imaginabilul proiect cervantin; dlui CIPRIAN JELER, dlui VIOREL MIHART și, în mod deosebit, dlui MUGUR BUTUZA, însoțitor discret entuziast și de o maximă acribie al tuturor etapelor editării volumului de față. Nu mai puțin soției mele, care mi-a suportat cu înțelegere umorile arcadice nu totdeauna egale, încurajându-mă și sfătuindu-mă.

S.M.

GALATEEA CA PROLOG ŞI EPILOG CERVANTIN

Prima menţionare a *Galateei* lui Cervantes în literatura română – alta, tot indirectă, avea să-i aparţină lui M. Kogălniceanu, în *Iluzii pierdute* – ne întâmpină la începutul secolului al XIX-lea într-o proză („Tristeţă") din *O alergare de cai* de Costache Negruzzi: ştirea despre vechiul roman pastoral îi ajunge scriitorului prin ricoşeu şi pe o cale ocolită: „Ceteşte tu şi eu voi asculta, am zis lui Ivan [valetul naratorului, *n.n.*]. El începu: «După ce alergă de la o turmă la alta, ca să se gudure la Elicio şi la Galateea, cănele începu a alerga prin măgură; şi se ia după un ied sălbatic. Iedul fuge şi trece lângă păstoriţe...» – Deschide în alte loc. – «Estela se roşi uitându-se la maică-sa. Margareta îi dă voie să primească prezentul [„darul", *n.n.*], şi păstoriţa stă încă nehotărâtă. La urmă, c-o mână tremurândă, apucă cordela verde, care era în grumazii berbecului...» – E! dă-mi pace cu păstoriţele şi cu berbecii cu cordele verzi." Servitorul Ivan îi citea povestitorului din versiunea rusească a unei imitaţii după *Galateea* lui Cervantes, publicată de scriitorul francez Florian (Jean-Pierre de Florian, 1755–1794) în 1783. Era vorba de o prelucrare foarte liberă a romanului cervantin, dar prin care nepotul lui Voltaire readucea în circuitul literar european un roman spaniol apărut cu două veacuri mai devreme şi care, după o promiţătoare carieră internaţională la începutul secolului al XVII-lea, căzuse în dizgraţia publicului, în primul rând a celui spaniol. Avea să fie redescoperit şi preţuit şi de romanticii germani; Friedrich Schlegel, cu gustul său foarte sigur, îl va elogia de două ori, în 1799 şi 1800, în *Athenäum* („Punând pentru prima oară mâna pe pană, în locul spadei pe care n-o mai putea mânui, Cervantes a compus *Galateea*, o admirabilă şi amplă compoziţie, plină de muzica veşnică a fanteziei şi a iubirii, cel mai delicat şi mai

fermecător dintre romane" sau: „... Încântătoarea *Galateea*, în care, fugind, jocul vieții omenești se ordonează cu artă simplă și delicată simetrie într-o frumoasă urzeală măiastră de muzică veșnică și gingașă nostalgie. Este cununa de flori a nevinovăției și a primei tinereți încă sfielnice"), pentru ca abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și mai ales în secolul trecut să înceapă a fi desprăfuit și judecat la adevărata-i valoare.

În patria *Mioriței* însă prima reacție la *Galateea* a fost, după cum am văzut, una de sat și de plictis în fața atâtor „păstorițe și berbeci cu cordele verzi", nu foarte diferită de cea a unui scriitor spaniol contemporan cu noi, altminteri excelent cunoscător al vieții și operei lui Cervantes, și mă gândesc la Andrés Trapiello („roman [*Galateea*] ce astăzi, în pofida numeroaselor lui merite, le plictisește până și pe vacile din amintitele scene pastorale"). Dacă reacția lui Negruzzi e parțial de înțeles (deși nimic similar din literatura română nu-i putuse pune la încercare capacitatea de rezistență la lectură), cea a unui scriitor (și poet pe deasupra) spaniol, autor a două remarcabile cărți, *Viețile lui Miguel de Cervantes* și *Când a murit don Quijote*, traduse în românește, e mult mai puțin scuzabilă, fie și doar dacă mă gândesc că aprecierea gradului de plictis degajat de o operă literară este o operație extrem de subiectivă și riscantă, întrucât îmi pot imagina lectori capabili să citească pe nerăsuflate *Finnegans Wake* și să pice de somn pe paginile poveștilor cu Harry Potter... Sau invers!? Refuzând, așadar, acest parametru în receptarea *Galateei* (poziție, sigur, firească la un traducător care mărturisește că nu s-a plictisit câtuși de puțin cât a lucrat la versiunea românească a romanului de față), voi încerca să discut pe scurt câteva probleme puse de acest prim roman al lui Cervantes.

Pastoralismul sau literatura pastorală în genere, în expresie poetică sau, ceva mai târziu, prozastică și chiar dramatică, e unul dintre cele mai străvechi și persistente fenomene pe care le-a cunoscut literatura occidentală. E. R. Curtius îi găsește atestări încă de la Homer: în *Iliada*, *Odiseea* și în imnurile homerice natura calmă și netulburată oferă un loc ideal însuflețit de o veșnică primăvară, copacii înverziți, iarba mătăsoasă și izvoarele susurânde asigurând nelipsiților frecventatori un cadru propice desfătării, cap de serie într-un scenariu rămas

fundamental neschimbat de-a lungul veacurilor, chiar până la unele ipostaze moderne mai atenuate ale genului, ca, bunăoară, *La symphonie pastorale* (1919) a lui André Gide. Arcadia şi locurile ei încântătoare erau frecventate de zei, de divinităţi ale pădurilor, de filozofi (*cf.* Platon, *Phaidros*, 229 a-b) şi, în cele din urmă, predominant, de păstori şi păstoriţe, ca în idilele lui Teocrit (creatorul eglogei şi primul poet care-şi plasează poemele în mitica Arcadie), ale lui Moschos ori Bion. Virgiliu a scris şi el zece bucolice faimoase, a căror autoritate va rămâne copleşitoare până în Renaştere şi chiar până la sfârşitul secolului al XVIII-lea, fiind unul din modelele predilecte ale lui André Chénier. Personajele eglogelor sale dialoghează, îşi etalează suferinţele şi dilemele, şi le transpun în cântece. Crângul devine astfel un loc privilegiat al creaţiei poetice şi muzicale, al mărturisirii deceptiilor sau fericirilor amoroase. Una din capodoperele Antichităţii, *Dafnis şi Hloe* de Longos (sfârşitul secolului al II-lea d.Hr.), impune definitiv folosirea prozei (aici, e drept, în bună parte ritmată) în naraţia pastorală şi realizează totodată joncţiunea dintre aceasta şi romanul „bizantin" de aventuri, influenţa ei europeană fiind însă limitată de data mai târzie a intrării sale în circuitul umanist. Doi autori de egloge ai latinităţii târzii (secolul al III-lea d.Hr.), citiţi şi imitaţi mult timp după aceea, au fost Titus Calpurnius şi Marcus Aurelius Nemesianus.

Îndeletnicirea pastorală şi scenariile conexe marchează nu numai literatura „păgână", ci şi *Biblia*: conflictul dintre îndeletnicirea păstorească şi cea meşteşugărească, prefigurându-l pe cel dintre civilizaţia rurală, în speţă a păstoritului, şi cea urbană, apare încă din episodul Abel şi Cain, cel dintâi, păstorul, fiind şi prima victimă a conflictului amintit. În *Vechiul Testament*, regii sunt instalaţi de Dumnezeu ca păstori ai poporului lui Israel, care se poate plânge de reaua lor conducere, ca o turmă lipsită de păstor (*cf.* 1 *Rg* 22, 17; *Zah* 10, 2 etc.), iar asupra unui păstor nevrednic se poate abate mânia lui Dumnezeu (*Ier* 28, 1; *Iez* 34, 2 urm.); profeţii vestesc păstori noi şi buni (*Ier* 3, 15), care sunt datori să fie slujitori ai lui Dumnezeu, păstorul suprem (*Ps* 23; 80, 2; *Iez* 40, 11; *Ier* 31, 10 etc.). În *Noul Testament*, după naşterea sa într-un mediu păstoresc cum nu se poate mai umil, Cristos este Păstorul cel bun (*In* 10, 2, 11; 14–16, 27 urm.) şi deopotrivă miel

al lui Dumnezeu care-și dă viața pentru ai săi (*In* 10 11, 15; *Ap* 7, 17; *Lc* 15, 3 urm.). El își va exercita funcția pastorală la Judecata de Apoi (1 *Ps* 5, 4; *Mt* 25, 32 urm.), după ce pe pământ își lăsase ucenicii și-i trimisese să se îngrijească de oile rătăcite din casa lui Israel (*Mt* 9, 36 urm.; *Mt* 10, 5 urm.) și apoi de toate neamurile (*Mt* 28, 18 urm.), Petru și Pavel ocupând un loc privilegiat în această misiune pastorală. Aceste două surse majore, egloga antică și referatele biblice, se vor împleti încă de la începutul erei creștine, vor alimenta fermecătoare forme populare romanice (*pastorelas* și *vaqueras*, sau *pastourelles* în nordul Franței, ca și mult răspânditele *cantigas de amigo* din Peninsula Iberică) și vor modela pe deasupra un gen specific Spaniei, romanele pastorale și poezia *a lo divino* (în manieră sacră), în care schema narativă sau cea lirică este adaptată, cu mai mare sau mai mic succes, exigențelor edificării religioase.

Hrănit din tradiția clasică latină, nu și grecească, necunoscută lui, Boccaccio deschide Renașterea italiană cu două narații pastorale: una în versuri, *Il ninfale fiesolano* (c. 1345), cealaltă în proză și versuri, *Il ninfale d'Ameto* sau *Commedia delle ninfe fiorentine* (1341), aceasta din urmă fiind poate cea dintâi scriere cu caracter bucolic în care se combină proza și versurile. O dată fundamentală în cariera europeană a pastoralismului e marcată de apariția (în 1501 și, într-o ediție îmbogățită și profund ameliorată, 1504) a primului roman pastoral propriu-zis într-o limbă vulgară, *Arcadia* lui Jacopo Sannazaro, în care, după mai vechiul exemplu al lui Boccaccio, proza face corp comun cu eglogele în versuri. Tot în Italia, pastorala cucerește și genul dramatic prin opere ca *Aminta* lui Tasso (1573) sau *Il pastor fido* a lui Guarini (1590).

Asistăm și la explozia în literatura spaniolă a acestui gen, puternică, dar nedăinuind mai mult de șase decenii, odată cu publicarea operei fondatoare, *Los seis libros de La Diana* (1559), de către portughezul bilingv Jorge de Montemayor. Ea fusese precedată, în poezie, și pregătită oarecum, de eglogele de o clară eleganță și subtilitate ale lui Garcilaso de la Vega, care asimilează genial modelul virgilian și modelele renascentiste italiene. Cartea lui Montemayor cunoaște câteva continuări, cea mai importantă fiind *La Diana enamorada*, de Gaspar Gil Polo (1564). Tot anterior *Galateei* lui Cervantes apare și

El pastor de Fílida (1582), datorat bunului său prieten, Luis Gálvez de Montalvo (c.1546–c.1591), cel care îi dedică unul din sonetele preliminare la *Galateea* (*infra*, p. 11).

Narația pastorală, mai cu seamă sub influența *Dianei* lui Jorge de Montemayor, cunoaște și o înflorire europeană majoră, ilustrată, printre alții, de englezul Philip Sidney (*Arcadia*, 1580), de francezii Honoré d'Urfé (*L'Astrée*, I, 1607; II, 1610; III, 1619; IV, 1627) sau Florian, *Galatée, roman pastoral imité de Cervantès* (1783, transpus și în românește de C. Stamati, într-o traducere din 1808 și 1813, rămasă în manuscris), precum și de elvețianul Salomon Gessner (*Idyllen*, 1756–1762), care a avut parte, și el, de un imens răsunet european, inclusiv în literatura română, unde Gh. Asachi îi adaptează, cel mai probabil prin intermediul aceluiași Florian („arcadic tardiv și romantic prematur", cum îl vede G. Călinescu), o idilă, *Mirtil și Hloe*, reprezentată în casele hatmanului C. Ghica în decembrie 1816.

Muzica, și ea, contribuie într-o măsură considerabilă la constituirea noii realități literare, întrucât toți păstorii și toate păstorițele utilizează cu egală virtuozitate expresia muzicală, vocală și instrumentală, în discursurile lor pasionale. În Italia mai cu seamă, muzica și literatura evoluaseră convergent, astfel încât la finele secolului al XVI-lea și în primii ani ai celui următor își făcuse apariția un gen prin excelență sincretic: opera lirică, pe care o putem privi ca pe o încununare fastuoasă a pastoralismului prin creațiile lui Jacopo Peri (*Dafne*, de la care s-a păstrat doar libretul, c.1597, și *Euridice*, 1600) sau Claudio Monteverdi (*L'Orfeo*, 1607). Ca atare, despre „cărțile cu păstori" trebuie spus de la bun început că ele nu reprezintă o simplă specie, ci sunt de-a dreptul un gen literaro-„muzical" aproape în aceeași măsură sincretic ca și opera: ele reunesc elemente epice, lirice, dramatice, muzicale și coregrafice, în proză și în versuri deopotrivă, utilizând cadrul câmpenesc propus de străvechea utopie arcadică și de convingerea proclamată a superiorității vieții rustice, curate și neprefăcute, în raport cu viața urbană și curtenească, abstractă, sofisticată și artificioasă. Natura, principalul garant al autenticității psihologice, îi împrejmuiește și-i acompaniază pe păstori, le oferă cadrul optim expansiunilor și suferințelor sentimentale ce-i preocupă decisiv și extensiv, cotloane izolate sau poieni și luminișuri de jubilație

comunitară. E, așadar, primul gen literar în care, la vremea Renașterii, natura capătă rangul preeminent de acompaniatoare nemijlocit participativă a eroilor și a vieții lor sufletești. Prin romanul pastoral își face intrarea în literatură nu numai natura, fie ea și stilizată, ci, odată cu ea, și psihologia individuală concretă, în pofida abstractității utopiei arcadice. E. R. Curtius e ca atare perfect îndreptățit să afirme, pe urmele lui Goethe (*Faust* II, iii, vv. 9560–61), că „în lumea pastorală «se îmbrățișează» toate lumile" („Denn wo Natur im reinen Kreise waltet, / Ergreifen alle Welten sich"). Un crâng, un luminiș, o măgură, un râu, un izvor adumbrit de arțari, stejari sau arini, de sălcii bogate cu scoarță generoasă în care sufletele disperate sau doar melancolice își pot săpa în voie, ca pe generoase file de hârtie, mesajele poetice sau pot desfășura clamările muzicale în acompaniament de fluier, nai, cimpoi sau rebec: toate aceste variante ale anticului *locus amoenus*, așezări răsfirate într-o geografie tot mai precisă și mai ușor identificabilă pe măsura evoluției genului, creează un spațiu prielnic mișcării nestingherite, la fel de neprihănit ca și erotica alimentată doar de aspirații caste, și care face să tresară păstori și păstorițe vegheați, uneori și îndrumați, ca în *Diana* lui Montemayor bunăoară, și de apariții mitologice, nimfe sau magiciene, cu roluri uneori hotărâtoare în legarea și dezlegarea inimilor învinse, resemnate, șovăitoare sau prea îndrăznețe.

Deși amplasarea lui a variat de-a lungul secolelor (grădina regelui feacian Alcinoos, insula nimfei Calipso, în *Odiseea*, Sicilia idilelor teocritiene, Lesbosul din *Dafnis și Hloe*, Mantova lui Virgiliu sau, peste secole, alte locuri mirifice și calme din literatura Renașterii și a primului Baroc etc.), spațiul pastoral e învăluit, ca și în Antichitate, de o meteorologie blândă, o primăvară sau o vară eternă domnesc în tot locul, gerul și tempestele sunt evocate sau acționează doar în narații adiacente sau ca termeni de comparație. Siesta, ceasurile de arșiță ale după-amiezelor, inevitabile în ambianța mediteraneană, reprezintă singurul exces climatic înregistrat în lumea pastorală, dar care asigură un răstimp benefic confesiunilor și turnirurilor de dialectică amoroasă; zăduful îi îndeamnă pe păstori să se refugieze în zone cu umbră protectoare și să tăifăsuiască sau să cânte pe covoarele de iarbă delicată în așteptarea orelor temperate ale serii. Personajele

scrierilor pastorale, libere în cea mai liberă ocupație accesibilă omului încă din vechime, își trăiesc peripețiile amoroase într-un mediu aparent natural, departe de exigențele vieții curtenești, dar codificat și el în lanțuri de stereotipii motivice, cu deosebirea că prezența factorilor naturali îi asigură o situare mai avantajoasă în raport cu existența curtenească întemeiată pe un sistem de reguli și un protocol mult mai artificiale, toate intențiile de evadare din ea fiind univoc orientate spre viața câmpenească.

Apa, element atotpătrunzător, brăzdează geografia pastorală, o însuflețește și oferă axele ordonatoare (originea păstorilor e definită prin apartenența la malurile fluviilor sau râurilor importante), mai ales sub forma apelor curgătoare, izvoare, pâraie, râuri și fluvii, a căror durată în fugacitate configurează tranzițiile sau stazele psihologice ale personajelor, viața lor interioară care caută împărtășirea și revărsarea în alte fluxuri sufletești, iar acestea la rându-le pot furniza și ele obârșii acvatice prin ochii omenești transformați în izvoare lacrimale („vărsând din ochi izvoare", *infra*, p. 55). Toate apar ca o rețea argintie care susține pânza mai fragilă și mai personalizată a comerțului spiritual și definesc totodată, mai mult decât zonele etnice, centrele poetice din Peninsula Iberică și chiar din Indii, cum era numită America hispanică: așa cum Jorge de Montemayor își grupase elogiile literare în „Canto de Turia" (Turia sau Guadalaviar udă provinciile Teruel și Valencia, din sudul Spaniei), Cervantes și le clasifică în funcție de „fluviile poetice" peninsulare și sudamericane în masivul „Cânt al Caliopei" (cartea a VI-a). Curios este, și nu fac decât să semnalez faptul, că în romanele pastorale, în *Galateea* în orice caz, universul acvatic e lipsit de ape stătătoare, în speță de lacuri, spre deosebire de romanele cavalerești unde acestea joacă un rol important, indiferent sub ce formă s-ar înfățișa, de apă sau de smoală topită. Apele curgătoare în schimb, în permanența fugacității lor („sólo lo fugitivo crece y dura", spunea Quevedo) despică cu albiile lor aburite de relativitate ținuturile gracile și abstracte ale Arcadiei.

Geografia interioară a inimilor își găsește și ea obiectivarea în peisaje stereotipe (păduri, crânguri, ape curgătoare), dar nu mai puțin înzestrate cu o putere de obiectivare deosebit de pregnantă atâta timp cât cadrul pastoral reprezintă, după cum s-a spus, „obiectivarea lumii

ideale a aspirațiilor sentimentale" (Mario Casella) și dă glas totodată unei valori profunde a pastoralității ca „adevăr psihologic" (Américo Castro), „ca aspirație niciodată stinsă către o «realitate ideală»" întemeiată pe idealul platonician care-l anima și pe Cervantes.

Lumea arcadică, hotărât, nu pare a aparține lumii cotidiene, cu toate că, dacă luăm bunăoară cazul Spaniei, viața pastorală era aici extrem de dezvoltată încă din vremuri imemoriale, astfel încât transhumanța la scară mare impusese o reglementare strictă, codificată încă din 1273 de către regele Alfonso cel Înțelept, care acordase privilegii importante puternicei organizații a crescătorilor de oi, capre și vite (*Mesta*): rețeaua drumurilor de turme (*cañadas*) brăzda mai tot centrul Spaniei, inclusiv regiunile predilecte din geografia Arcadiei. Prezența turmelor în mișcare era fără doar și poate o realitate pentru spanioli, existența arcadică în schimb se desfășura în marginea și chiar în afara cadrului legislativ riguros al acestor circuite istorice. Sistemul de norme și legiferări atât de severe ce reglementa toate tipurile de conflicte, inclusiv pe cele de natură penală, nu se face defel simțit în romanul pastoral, lumea acestuia se supune altor criterii și raporturi determinate doar de subtila dialectică a erosului și a psihologiei îndrăgostiților.

Doar două exemple în acest sens: mai întâi, copiii, ca făgăduință a continuității generațiilor, ca o garanție a unei posibile istorii în desfășurare, nu apar deloc în romanele pastorale, și nici în *Galateea*, altfel decât, rareori, rătăciți în unele aluzii glumețe, ca în oratia de nuntă cântată de bătrânul Arsindo (*infra*, p. 203: „Doi să-și vadă prunci curând, / rod de pace și iubire..."), sau în relatările biografice sau autobiografice ale personajelor, ca evocare a unei vârste depășite: Arcadia e o lume de o sterilitate luminoasă, suspendată și congelată într-un idilism atemporal asumat de tineri și de câțiva bătrâni, unii dintre aceștia cu puseuri juvenile. Apoi, legea penală, mai larg vorbind, și aplicarea ei nu acționează în pastoralitatea arcadică, împrejurare cu deosebire frapantă în *Galateea*, unde, cu toate că violența (asasinate, vărsări de sânge, posibile ciocniri cvasi-războinice etc.) se manifestă, după cum se va vedea, într-o măsură mult mai mare decât în restul romanelor cu păstori, drept care s-a putut spune (B. Mujica) despre această carte că e o „Arcadie pătată cu sânge", nu există nicio

instanță punitivă așa cum se întâmplă în viața reală: când, încă în primele pagini ale romanului, păstorii Elicio și Erastro asistă la asasinarea de către păstorul Lisandro a lui Carino, personaj malefic care pusese la cale uciderea Leonidei, logodnica celui dintâi, și a păstorului ce-o însoțise într-o anumită împrejurare, nu intervine nicio autoritate judiciară cu mandat de urmărire și pedepsire, într-o anomie de neconceput în lumea reală, dar nici chiar, printr-un contrast semnificativ, în nuvelele intercalate (ca, de pildă, în cea despre cei doi prieteni, Timbrio și Silerio) sau în celelalte opere ale lui Cervantes, inclusiv în etapa iberică din *Persiles*, unde, în cazul unor conflicte similare sau, cu atât mai mult, în cazul unor omoruri, Sfânta Frăție (*Santa Hermandad*) apărea ca din pământ și-și exercita autoritatea. O normă nescrisă a pastoralismului excludea violența în relațiile dintre păstori, lumea arcadică păstra puternice reminiscențe ale miticei Vârste de Aur, pe când în *Galateea*, pe lângă omoruri, au loc tentative de sinucidere și răpiri, ca atunci când cavalerul aragonez Artandro o răpește pe capricioasa Rosaura și-l sfidează pe castilianul Grisaldo, introducând în roman nu doar un episod brutal, ci și un conflict politic curent la scara istoriei reale, între două regate – sau autonomii, cum s-ar zice azi – ale Coroanei spaniole. Sunt fisuri pe care Cervantes le introduce în text, făcând ca puritatea Arcadiei și universul ei ideal să se vadă invadate de deformările și de coercițiile realității, care îi minează astfel temeliile imuabile.

La originea romanului pastoral spaniol se mai află un paradox. El apare în Spania (reamintesc, odată cu *Diana* lui Jorge de Montemayor, 1559) în vreme ce romanul cavaleresc se angajase pe o curbă de accentuat declin, dar încă circula și mai era citit, și imediat după primul roman picaresc, *La vida de Lazarillo de Tormes y de sus fortunas y adversidades* (1554), cap de serie și operă prototipică a unei specii narative specific spaniole complet diferite, cum nu se poate mai antiidealizante, având în față o fulminantă carieră iberică și europeană. Cervantes va asimila tot ce a rezultat din această bizară întâlnire de direcții divergente, cu mențiunea însă că, în mod cu totul ciudat, picaresca și pastorala împărtășeau și au continuat să împărtășească o caracteristică structurală: amândouă sunt genuri deschise și prin excelență neîncheiate (F. López Estrada): toate trei direcțiile,

romanul cavaleresc, pastorala și picaresca aveau să se întâlnească, polemic sau nu, în creația lui Cervantes începând cu *Galateea*, dar mai cu seamă din *Don Quijote* I.

*

Cervantes a publicat *La Galatea* în 1585, în circumstanțele biografice cunoscute. În 1580 se întorsese în Spania după cinci ani de captivitate în Alger, cu speranța ca aureola de erou al bătăliei de la Lepanto (7 octombrie 1571) să nu-i fi fost uitată și să-l ajute a-și face o situație și a-și ajuta astfel familia care se îndatorase pentru a strânge suma necesară răscumpărării sale din robie. Toate eforturile i-au fost însă zadarnice și aspirațiile frustrate după ce, în mai și iunie 1581, fusese trimis, din Portugalia, unde însoțise curtea lui Filip al II-lea mutată temporar acolo, într-o misiune la Oran, încredințată pesemne lui în calitatea sa de bun cunoscător al coastelor algeriene, misiune despre care însă nu s-au păstrat niciun fel de informații. Dintr-o scrisoare adresată lui Antonio Eraso, membru al consiliului Indiilor, la Lisabona, mai știm că în 1582 lucra la *Galateea*. În 1584 se născuse Isabel, fiica lui naturală dintr-o legătură cu soția unui cârciumar, Ana Franca de Rojas. În același an, la 12 decembrie, se căsătorise cu Catalina de Salazar, descendentă relativ înstărită a unei familii de nobili mărunți din Esquivias. Din activitatea lui literară de până atunci ni s-au păstrat doar câteva sonete, cel mai vechi din 1567. Așa încât debutul literar major și-l face, la treizeci și opt de ani, cu romanul pastoral *La Galatea*, apărut în 1585. Cartea avea să mai cunoască două ediții în secolul al XVI-lea, dintre care cea de la Lisabona (1590) puternic cenzurată, și patru în secolul următor, ultima datând din 1618, într-un moment când moda romanului pastoral apunea, deși producțiile apărute până atunci vor continua să fie citite, ca literatură de divertisment, și în secolul al XVIII-lea. *Galateea* avea să circule în original și în Franța, unde literatura spaniolă era deosebit de prețuită, dovadă fiind faptul că César Oudin, viitorul traducător al primei părți a lui *Don Quijote*, o reeditează la Paris (1611) în originalul pe care-l găsise după multe strădanii în orașul portughez Évora și căruia-i scrie, pentru ediția pariziană îngrijită de el, o precuvântare elogioasă. O dovadă a succesului

repurtat pe pământurile galice de romanul de debut al lui Cervantes se găsește și în referatul de aprobare a lui *Don Quijote* II, redactat de către licențiatul Francisco Márquez Torres: când acesta se referă la Cervantes într-un cerc de cavaleri francezi ce-l însoțeau în Spania pe ambasadorul Franței stârnește un cor de elogii entuziaste, „ridicând în slăvi prețuirea de care, atât în Franța, cât și în regatele învecinate cu ea, se bucurau operele sale: *Galateea*, pe care unul din ei o știa aproape pe de rost, prima parte a celei de față [*Don Quijote* I, *n.n.*] și *Nuvelele*" (*DQ* II, p. 7).

Acțiunea *Galateei* se petrece preponderent pe malurile Tagului, prin împrejurimile imperialului Toledo, dar, episodic, și pe cele ale Henaresului. Deși firul narativ principal e simplu, structura epică în totalitatea sa este extrem de complicată, ceea ce a dus la constatarea că *Galateea* este, dintre toate romanele pastorale spaniole, cel mai puțin liniar. Romanul e, dimpotrivă, arborescent: pe trunchiul intrigii principale – dragostea devotată, castă și dezinteresată a păstorului Elicio, secundat în adorația sa de mai rusticul Erastro, pentru Galateea, podoaba neegalată a malurilor Tagului –, se grefează alte patru dezvoltări epice sub forma unor nuvele intercalate, așa cum se vor întâlni și în *Don Quijote* I sau, cu un grad și mai înalt de complexitate, în romanul postum *Muncile lui Persiles și ale Sigismundei*. Toate aceste narații amplifică enorm spațiul epic și geografic al cărții.

Cervantes, în prologul către „cititorii curioși", își prezintă cartea drept o „eglogă", cu alte cuvinte o lucrare tradițional în versuri, inspirată de mediul câmpenesc în vogă pe atunci, având ca personaje „păstori" și „păstorițe", dintre care unii, după însăși mărturisirea autorului, nu sunt caracterizați altfel decât prin vestimentație, nicidecum prin comportament și orizont de viață („mulți păstori prefăcuți dintr-însa erau doar prin veșminte").

Asemenea cărților cu păstori care-o precedaseră și influențaseră și după mai vechiul model al *Arcadiei* lui Sannazaro, *Galateea* împletește proza cu versurile, dar, spre deosebire de toate celelalte, pastorala lui Cervantes introduce versurile de la bun început, debutând cu o piesă poetică *in medias res*, precum romanul „bizantin", și contravenind astfel tradiției genului, cel puțin așa cum se constituise acesta în Spania. S-ar putea spune că istoria principală, neîncheiată – ai cărei

protagoniști sunt Galateea, păstorii Elicio și Erastro, Aureliano, tatăl Galateei, și un bogat păstor portughez nenumit și doar evocat, a cărui umbră amenințătoare apasă asupra ultimelor două cărți –, are, în mare, factura unei opere, gen muzical a cărui apariție, după cum am semnalat, se pregătea în Italia. Din această perspectivă, piesele în versuri ar funcționa ca arii solistice, duete, terțete etc., în vreme ce proza pare a juca rolul recitativului ce face legătura între arii și le motivează printr-o mișcare narativă mai largă.

Trunchiul epic principal, liniar și simplu după cum am spus, e aproape lipsit de evenimente pe parcursul primei și singurei părți a *Galateei* pe care Cervantes a apucat să o scrie: Elicio își proclamă și-și cântă iubirea pentru Galateea și, cu toate că suferă din pricina indiferenței păstoriței, este mereu grijuliu să-i respecte castitatea plină de rezervă, iar ori de câte ori o întâlnește îi dă de înțeles cu emoție sfielnică, în limitele codului păstoresc al onoarei, statornicia iubirii pe care i-o nutrește; acțiunea se precipită abia spre finalul romanului: amenințată să devină o *mal maridada*, „rău măritată", adică victimă a unei căsătorii silite, decise de tatăl ei în temeiul unor interese superioare, cu un bogat păstor portughez care-și anunță sosirea la capătul celor cinci zile cât durează acțiunea propriu-zisă a romanului, Galateea (cu dubla sa ascendență literară în *Bucolicele* lui Virgiliu și în mitul sculptorului Pigmalion, care-și vede însuflețită de către Afrodita statuia de care se îndrăgostise), speriată și deznădăjduită, conștientă de dragostea lui Elicio și pesemne împărtășindu-i-o nemărturisit, îi acceptă oferta de ajutor, astfel încât, dacă tatăl ei nu va fi înduplecat să renunțe la această partidă, se va produce, la convocarea lui Elicio, o amplă mobilizare a păstorilor din valea Tagului și a Henaresului, decișii s-o apere chiar și prin forță de pericolul lusitan: ne întâmpină aici un puseu patriotic, antilusitanismul acesta ar putea fi și ecoul literar al frustrărilor lui Cervantes legate de stagiile sale portugheze efectuate după eliberarea din captivitatea algeriană și care se dovediseră inutile în încercarea de-a obține o slujbă remunerată (altminteri, Portugalia abia fusese anexată Coroanei spaniole din rațiuni dinastice, și așa va rămâne până în 1660): deznodământul frământărilor frumoasei Galateea și-al admiratorilor ei nu va fi cunoscut însă niciodată. Ca atare „*Galateea* pe care-o avem nu e, toată, decât

prologul la ceea ce ar fi urmat să fie povestirea despre Elicio și Galateea" (Antonio Tamayo). Or, după cum se va vedea, cred, din cele ce urmează, statutul de „prolog" al *Galateei* se referă nu numai la visata continuare a cărții, ci și la întreaga operă ulterioară a lui Cervantes. Și cum, cu câteva zile înainte de a muri, autorul stăruie în a-și exprima dorința de a-i scrie continuarea, *Galateea* fiind ultimul titlu pomenit de către marele scriitor în ultimele clipe ale vieții (*P*, p. 9), s-ar putea vorbi pe drept cuvânt și de statutul de „epilog" testamentar virtual pe care această scriere, îndelung și nostalgic meditată, îl dobândește în raport cu întreaga operă a scriitorului: toate virtualitățile ei se regăsesc în titlurile încheiate și se readună într-un soi de nostalgică postumitate holografică, într-o stelă finală a incompletitudinii triumfătoare.

Revenind la principalul filon epic al *Galateei*, se constată în primul rând că din el germinează câteva subnarații care nu ajung la o dezvoltare independentă, ci doar se schițează, intensificând povestirea centrală și sporindu-i relieful și varietatea: vizita prietenilor Tirsi (îndrăgostit de Fili) și Damón (îndrăgostit de Amarili), concentrată într-un duet confesiv în terține (cartea a II-a); episodul nunții lui Daranio cu Silveria, în dauna nefericitului Mireno și, în strânsă legătură cu el, ampla eglogă dialogată cântată la nuntă și în care păstorii Orompo, Marsilio, Crisio și Orfenio își pun în scenă și-și compară propriile dezastre amoroase (cartea a III-a); pomenirea marelui poet mort Meliso de către preotul Telesio (cartea a VI-a), în a cărei nemijlocită succesiune se inserează cântul nimfei sau muzei Caliope (singurul episod de factură pseudo-mitologică din cuprinsul *Galateei*); în sfârșit, scurte aluzii narative la întâmplările mai multor păstori, precum Francenio, Lauso, Arsindo, Larsileo, Eranio, Siralvo, Filardo, Silvano, Lisardo, Matunto tatăl și fiul, Astraliano etc.

Prezența însă și a unor nuvele intercalate propriu-zise dinamizează și diversifică palierul narativ de bază al *Galateei* și, dacă revenirea la acest procedeu în *Don Quijote* I avea să-i fie reproșată lui Cervantes, drept care-l va abandona în *Don Quijote* II, el înseamnă aici un prim pas către *cervantizarea* unui gen literar în declin – romanul pastoral – prin infuzie de materie epică proaspătă, care reprezintă totodată și o punte certă de legătură cu opera sa viitoare, deoarece

tocmai în nuvelele intercalate își fac apariția cel mai masiv teme caracteristice marelui autor, care-și vor aștepta dezvoltarea la capătul tăcerii de douăzeci de ani de după debutul din 1585: abia în 1605, odată cu prima parte din *Don Quijote*, are loc revenirea publică la literatură a lui Cervantes, iar geniul său de nuvelist va izbucni prin volumul *Nuvele exemplare* (1613). Se poate vedea în plus că toate cele patru nuvele intercalate din *Galateea* se desprind din corpul romanului și se reîntorc pe solul lui odată cu personajul care le povestește și care ia într-o anumită măsură parte la firul narativ principal, spre deosebire de cele introduse în *Don Quijote* I: acestea fie nu au nicio legătură vizibilă cu romanul (de ex. „Curiosul imprudent"), fie această legătură e doar una pasageră, povestea fiind relatată de un personaj cu totul episodic (de ex. „Istoria robului"): primul tip ar putea fi numit „nuvelă atașată", celălalt „nuvelă aderentă".

Cea dintâi dezvoltare epică de sine stătătoare este povestea tragică a cuplului Lisandro–Leonida, care cad victime ale dușmăniei ireconciliabile dintre familiile lor, ceea ce antrenează, într-o desfășurare sălbatică de vindicte, și sfârșitul sângeros al altor personaje; motivul e mai vechi și se întâlnește la nuveliștii italieni ca Matteo Bandello și Luigi da Porto, la răspândirea scrierilor celui dintâi contribuind și mult cititele *Histoires tragiques*, de Pierre Boistueau și François de Belleforest, cunoscute și ca surse ale lui W. Shakespeare, printre altele pentru *Romeo și Julieta*. Eroilor *Galateei* le e dat astfel să asiste la zvârcolirile unei lumi distorsionate de patimi și să asculte înfiorați șuierul vântului tragic ce răvășește crângurile edenice din valea Tagului.

A doua nuvelă intercalată dezvoltă un motiv cu o lungă istorie și o vastă difuzare, și anume cel al gemenilor, combinat în subtext, ca în mai toate situațiile similare, cu motivul dublului: el a pătruns în literaturile europene încă din Antichitate, prin *Menaechmi* (*Gemenii*) lui Plaut, a fost preluat apoi în Spania de Lope de Rueda (*Comedia de los engañados*, 1567), Juan de Timoneda (*El Patrañuelo*, 1567), autori bine cunoscuți lui Cervantes, care-i și citează de câteva ori, sau de Alonso Pérez, autorul unei continuări la *Diana* lui Montemayor, *La segunda parte de la Diana*, 1564; în Italia, motivul fusese dezvoltat de Il Bibbiena (cardinalul Bernardo Dovizi) în *La Calandria*, 1513, și

de mai obscurul Gian Maria Cecchi, în *La moglie*. La Shakespeare, în *The Comedy of Errors* (1591?), într-o construcţie „mască şi contramască", perechea de gemeni nobili e dublată de o pereche de gemeni sclavi, soluţie sugerată tot de Plaut (*Amphytrio*). Cervantes apelează şi el la o variantă asemănătoare, mai complexă însă, a celor două perechi de gemeni: în scenă intră două surori gemene, Teolinda şi Leonarda, şi doi fraţi gemeni, Artidoro şi Galercio, toţi angrenaţi într-o suită de confuzii ce duc la un chiasm amoros fără ieşire. Acţiunea acestei nuvele e plasată de Cervantes într-un mediu spaniol familiar şi identificabil geografic, în valea Tagului şi în cea a Henaresului. Remarcabil, după cum s-a observat, este că unul dintre fraţii gemeni, Galercio, devine protagonist al unei alte schiţe de inserţie nuvelistică, îndrăgostindu-se de păstoriţa Gelasia, o adversară neîmpăcată a dragostei, asemenea Marcelei, din *Don Quijote* I.

A treia nuvelă intercalată aduce în prim-plan alt motiv de largă circulaţie, pe cel al celor doi prieteni, cu rădăcini folclorice orientale şi europene (consemnate în A. Arne–Stith Thompson, *The Types of the Folktale*, nr. 900, sau în motivul K 1817.3, din Stith Thompson, *Motif-Index of Folk-Literature*), dar şi culte, desigur nu fără legătură cu ele, ca în *Decameronul* lui Boccaccio, ziua a zecea, şi pe care Cervantes însuşi o va relua cu accente diferite, în „Curiosul imprudent" (*DQ* I, cap. 33–35), cu deosebirea că prietenia dintre cei doi eroi, Timbrio şi Silerio, iese învingătoare din toate încercările la care e supusă. „Povestea celor doi prieteni" cuprinde poate cele mai personale pagini din întregul roman: eroii ei sunt oameni concreţi, cu biografie precizată, originari din oraşul andaluz Jerez, soarta îi poartă pe meleaguri bine cunoscute scriitorului (coasta catalană a Spaniei, Barcelona, Neapole), cu episoade ce reapar obsesiv în celelalte opere ale acestuia (bandiţii catalani generoşi, nemiloşii piraţi algerieni, printre care celebrul Mamí Arnăutul, prezent şi în „Istoria robului" din *Don Quijote*, călătoriile maritime întrerupte de uragane imprevizibile prin care trecuse şi autorul etc.). Fruntariile lumii bucolice sunt astfel şi mai mult lărgite, dar, prin vocaţia sa paşnică şi edenică, ea oferă, în cazul povestirii despre cei doi prieteni, mediul propice unor rezolvări fericite.

În sfârșit, cea de-a patra nuvelă intercalată, neîncheiată de data asta, ca și întregul roman, e istoria unei răpiri: tinerii Rosaura și Grisaldo, nobili de țară, se iubesc, dar capriciile Rosaurei ca și dorința de a-l face la un moment dat gelos pe Grisaldo o împing să-i facă avansuri unui tânăr nobil aragonez, Artandro, căruia îi făgăduiește chiar că-i va acorda mâna sa; când însă află că Grisaldo, respins de ea, urmează a se căsători cu altă tânără, frumoasa Leopersia, Rosaura, disperată, îl caută și-l amenință că, dacă nu va reveni la ea, se va sinucide pe loc. Impresionat, Grisaldo o silește să renunțe la gestul fatal și amândoi se împacă, urmând ca tânărul să găsească un subterfugiu spre a se căsători în taină cu ea și a eluda astfel obligația de a i se supune tatălui său. Artandro însă, jignit, descinde pe tărâmul de baștină al celei care-l indusese în eroare și, însoțit de o mică trupă de slujitori, izbutește să o răpească pe Rosaura, trimițându-i vorbă lui Grisaldo că, dacă va vrea să se răzbune, îl va putea găsi în Aragon, unde domneau alte legi decât în Castilia. La înștiințarea lui Grisaldo participă mai multe personaje din roman, inclusiv Galateea, care-și formulează și opinia despre cazul în speță, socotind că reacția aragonezului Artandro ar fi oarecum justificată de comportamentul inconsecvent al Rosaurei. Această nuvelă, deși neterminată, aduce și ea, pe lângă o distincție politică certă, mărci localiste inconfundabile, caracteristice și celorlalte opere narative cervantine. În această ordine de idei, s-a putut spune (J. B. Avalle-Arce) că aventura neterminată a Rosaurei și-a lui Grisaldo va fi reluată și metamorfozată într-o variantă folclorică hazlie în povestea, nici ea terminată, deși din alte pricini, despre păstorița Torralba și Lope Ruiz, păstorul din Extremadura (*DQ* I, 20, pp. 188–190) cu care Sancho caută să-și distreze stăpânul pe timpul nopții înfricoșătoare dinaintea aventurii cu maiurile de piuă.

Ca și celelalte reprezentante ale genului pastoral, *Galateea* folosește, cum spuneam, deopotrivă proza și versul, e o producție literară în proză și în versuri unitar articulate. Trebuie spus de la bun început că *Galateea* cuprinde cea mai bogată și mai diversă arhivă poetică a poeziei cervantine, adică 5176 de versuri (nu am luat în calcul sonetele introductive, care nu-i aparțin lui Cervantes). Unele piese au putut fi scrise în diferite perioade ale vieții autorului, inclusiv în timpul

captivității din Alger, ele fiind apoi integrate, cu grijă și fără disonanțe, în fluxul epic al romanului. Exprimând statistic extraordinara diversitate metrică a pieselor poetice din *Galateea* (regăsibilă întru totul și în echivalențele românești, adnotate de fiecare dată din punct de vedere prozodic, pentru o mai bună orientare a cititorilor), se poate constata că predominante sunt piesele în versuri iambice italienizante: una în sextine, trei cançone, patru stanțe, opt în octave dintre care una în „lire", plus o amplă compoziție epică encomiastică în o sută unsprece octave („Cântul Caliopei"), una în sextete-liră, patru în terține, douăzeci de sonete; unele dintre aceste compoziții utilizează procedee sofisticate, parte de proveniență provensală (*leixapren*, vezi *infra*, p. 176, n. 138), altele pan-romanice (versuri plurimembre și corelative). Piesele în strofe alcătuite din versuri trohaice octo- și heptasilabice, tradiționale în versificația castiliană și chiar pan-iberică, sunt și ele numeroase: unsprezece în *coplas reales* (strofe regale), una mixtă, adică strofe de 6 + 5 versuri, trei glose în *coplas reales*, un *villancico* sau, cum am echivalat aici, *vilanelă* (vezi *infra*, p. 75, n. 76) de extracție cultă; mai întâlnim o eglogă plurimetrică și opt ghicitori sau enigme (cinci în „strofe castiliene", două în catrene, una în octavă trohaică); de o remarcabilă virtuozitate și voit arhaizantă este și o compoziție, prima intervenție a lui Orompo (*infra*, pp. 169–172) din lunga eglogă reprezentată în cartea a III-a (pp. 169–193), în versuri amfibrahice de *arte mayor* („artă majoră"), de tradiție medievală, foarte puțin practicate în epoca lui Cervantes. Majoritatea poeziilor, ca în toate romanele pastorale dinainte și de după *Galateea*, au o tematică amoroasă, cu excepția celor opt ghicitori și a „Cântului Caliopei", potrivit unei importante structuri normative caracteristice genului. Două pasaje din cartea lui Fray Luis de León, *De los nombres de Cristo* (1583–1585), evocate de F. López Estrada, dau seamă despre condiția poeziei de dragoste din cărțile cu păstori; unul din personajele tratatului, Sabino, spune: „... e prilej de multă minunare cu câtă chibzuință poeții, ori de câte ori au vrut să exprime întâmplări ale iubirii, le-au încredințat păstorilor și s-au folosit de persoanele lor mai mult decât de altele pentru a înfățișa această pasiune prin ele...", afirmație întărită de interlocutorul său, Marcelo (reamintesc că *De los nombres de Cristo* e un tratat dialogat, de inspirație

erasmiană): „E adevărat că poeții se folosesc de pastorală pentru a vorbi despre iubire [...]. Căci se poate ca la oraș să existe o mai bună știință a vorbirii, dar subtilitatea iubirii este proprie vieții câmpenești și singurătății".

Coexistența prozei cu versurile nu semnifică nicidecum opoziția dintre un discurs umil (în proză) și altul înalt (în versuri), proza glisează perfect, după criterii interne, în versuri, și invers, amândouă reprezintă un registru stilistic unic ce folosește alternativ și perfect motivat două instrumente, amândouă egal de flexibile, punând în lucrare două canale expresive: rezervată, asemenea recitativelor din opere ori din oratoriile baroce sau rolurilor vorbite din unele oratorii moderne (*cf. Ioana pe rug*, [1938], al lui Arthur Honegger), prin urmare relatărilor, dialogurilor, descrierilor introductive și intervențiilor retorico-filozofice (precum disputa despre acțiunea benefică sau malefică a lui Amor), proza își exercită funcțiile într-un regim și el în bună măsură poetic, deoarece fraza cervantină, cu numeroase incluziuni ritmate și făcând uz de tropi și paralelisme ce o apropie adesea de poezie, se transmută de cele mai multe ori fără efort în materia diafană a acesteia din urmă; poezia, la rându-i, nu întrerupe proza, ci o continuă, traducând-o într-un mediu mai delicat, cultivatorii și producătorii ei fiind înzestrați cu mari facilități mnemonice (toți păstorii și păstorițele dovedesc o memorie fabuloasă și, ca într-o epocă de transmisie preponderent orală, își debitează pe de rost prestațiile poetice, indiferent de dimensiunile lor!) sau îi întărește argumentarea prin corespondențe versificate, cu ajutorul rafinat al sonorităților ritmice și-al jocului rimelor; ca să revin la exemplul anterior, lungile perorații despre efectele iubirii, așa cum le susțin adversarul și partizanul acesteia (Lenio și Tirsi, *infra*, III, pp. 235–259), sunt reluate și condensate fiecare și în versuri; alteori, personajele își dau glas durerii și-și revarsă lacrimile de suferință mai întâi în cadențe prozastice, pentru ca numaidecât să-și transpună lamentațiile pe portativele mai penetrante și oricum mai concise ale pieselor poetice, într-un balans dialogal, oarecum similar intervențiilor cântate ale corurilor din teatrul antic. De formele extraordinar de variate ale poeziei este legată inseparabil și muzica instrumentală executată la instrumente lesne portabile și adaptate rusticității (fluier, nai, rebec etc.): ea acompaniază și

susține toate desfășurările prozodice, cu excepția celor opt ghicitori, piesele poetice nefiind recitate, ci totdeauna cântate cu acompaniament muzical, ceea ce face ca expresia poetică să beneficieze și de un și mai mare grad de penetranță prin atmosfera pastoralelor, oricum limpidă și favorabilă în genere difuzării sonore.

Se poate observa, în sfârșit, că poezia constituie vehiculul preferat pentru etalarea trăirilor intime, fie în prezența altora, fie într-o singurătate doar aparentă, deoarece, de cele mai multe ori, alte personaje își caută și-și asigură, cu intenții, e drept, totdeauna curate și caritabile, amplasamente privilegiate pentru a vedea și auzi mai bine și fără deformări cauzate de distanță diversele recitații și a pătrunde astfel mai direct în istoria psihologică ascunsă a victimelor sau aspiranților la iubire. De notat în această ordine de idei că păstorii, reticenți într-o primă instanță în a-și dezvălui cauzele teribilelor chinuri prin care trec, sunt spionați benign de confrații lor, dornici să afle ce li se întâmplă doar ca să le poată veni în ajutor cu inimă deschisă și generozitate; altfel spus, constatăm un șir bogat de scene de „voyeurism" (folosesc termenul fără nicio conotație patologic-sexuală, ci desemnând exclusiv o încercare de a asista fără invitație și prevenire la o scenă care se dorește fără martori), procedeu întâlnit în romanele pastorale, dar nicăieri în proporția în care îl folosește Cervantes (în *Diana* lui Montemayor, de pildă, am găsit doar două asemenea exemple). Acest procedeu de mișcare așa-zicând scenică trebuie înțeles ca un prim pas pentru de a pătrunde neintruziv și a te insinua binevoitor în intimitatea celorlalți pentru a le cunoaște suferințele: Elicio și Erastro se ascund ca să vadă și să audă ce se petrece în cazul lui Lisandro, exact așa cum vor face multe alte personaje de-a lungul romanului (vezi *infra* pp. 29 și n. 46, 65, 92, 101, 127, 146, 206, 219–220, 283). Pe măsură ce personajele se cunosc mai bine, situațiile de acest gen se rărește, ele lipsind complet din cartea a VI-a, unde recitalurile poetice au loc doar în prezența știută și acceptată a publicului interesat. Există doar două excepții de la această procedură constantă, amândouă pline de expresivitate și plasate semnificativ la începutul și la finalul cărții: prima este poezia cu care se deschide *Galateea*, un cânt foarte elaborat, în octave corelative și plurimembrate, de o factură aproape preromantică, despre raporturile dintre soartă, natură și interioritatea zbuciumată a poetului-păstor; intonată de Elicio,

principalul adorator al frumoasei Galateea, sonurile ei se difuzează într-un cadru natural lipsit total de martori umani, parcă anterior lumii, într-un spațiu sensibil și eterat, plutind deasupra unui pământ ce va găzdui la puțin timp după aceea, paradoxal, un asasinat; a doua excepție este un sonet, în fapt ultima poezie din carte, cântat tot de Elicio, de astă dată la sfârșitul romanului, într-un mediu nocturn și într-o singurătate absolută („con el aparejo de la soledad"), cu puțin înainte de revărsatul zorilor, după a cincea noapte, albă pentru Elicio, din câte veghează zilele *Galateei*. Simetric cu prima piesă solitară din pragul povestirii, ultimul sonet se adresează unei instanțe impalpabile unde nu-l putem presupune prezent decât pe un supranarator, care se face simțit pe alocuri și de-a lungul romanului, în chip surprinzător, prin intervenția bruscă în fluxul narativ impersonal a câte unui pronume la persoana întâi, și care va gestiona, ca dintr-un foișor metafizic (locul de refugiu al Elicio chiar și este o mică măgură deschisă asupra unei vaste întinderi din valea Tagului pe unde încep să se zărească, în lumina celei din urmă revărsări de ziuă, grupurile de păstori sosite spre a-l ajuta pe Elicio), privelișteде la înălțime ce patronează, printr-o variată alternare de perspective, întreaga creație ulterioară a autorului.

Iubirea e principalul concept care structurează romanul pastoral în general, *Galateea* în special, dar și celelalte opere ale lui Cervantes. E o temă vastă, drept care voi schița doar câteva repere. Iubirea frustă, produs al erosului elementar manifestat ca pasiune, savurare și împlinire senzuală, atât de prezentă în proza renascentistă europeană, dar și spaniolă (pe urmele *Celestinei* ar putea fi citată, printre altele, culegerea nuvelistică *La lozana andaluza* a lui Francisco Delicado, autor activ în prima jumătate a secolului al XVI-lea) nu apare mai nicăieri în romanul pastoral, iar în *Galateea* doar sub forma unor aluzii voalate care se rezumă la citarea primelor versuri ale unei cançone a lui Francisco de Figueroa de o delicată senzualitate[1].

[1] *Infra*, p. 96, n. 85 și Anexa, p. 444. Ultima strofă a acestei cançone sună astfel: „Así dice elle, y nunca en tantos nudos / fue de yedra o de vid olmo enlazado / cuanto fui de sus brazos apretado, / hasta el codo desnudos; / y entrando en el jardín de los amores, / cogí las tiernas flores / con el fruto dichoso; / ¿quién vio nunca pastor tan venturoso?".

Copleșitoare este în schimb prezența filonului platonician și neoplatonician al *iubirii pure* sau al *bunei iubiri* (*buen amor* în *Diana* lui Montemayor), identificabil, cu iradiație în tot restul Europei medievale, în lirica provensală a trubadurilor, prin acel *amor de lonh*, care va modela și cultul dulcineic al lui don Quijote, la Dante, la Petrarca, la Ramón Lull, în *Libre d'Amic e Amat*, la valencianul Ausías March, tradus în castiliană de însuși Montemayor, la tratatiști ai Renașterii, precum Leon Evreul sau Mario Equicola, bine cunoscuți și imitați în Spania, ca în canonul pastoral al iubirii, expus în discursul entuziast al lui Tirsi, care-l combate pe cel advers al lui Lenio (*Galateea*, IV). În esență, „iubirea pură" (*agape* sau, în terminologia de mai târziu a minnesängerilor, *Minne*, opusă lui *Liebe*) e dragostea absolută și necondiționată, care nu așteaptă nicio recompensă și nu acceptă niciun stimulent, nu urmărește nimic circumstanțial, nu vrea să-și savureze (*frui*) obiectul și nici să beneficieze (*uti*) de el, sentiment inefabil care nu exultă decât în elanul fără determinări al contemplației obiectului iubirii, fie și într-o negativitate adoratoare sau în absența lui. Așa gândesc principalii eroi pastorali ai *Galateei*, mai cu seamă Elicio și Erastro: primul, școlit și rafinat, are toate datele intelectuale ca să se angajeze pe calea îngustă a bunei iubiri de extracție neoplatoniciană; al doilea, Erastro, rustic, nu visează decât a i se îngădui să o iubească dezinteresat și neprihănit pe Galateea („chiar dacă țărănos, era, ca un adevărat îndrăgostit, atât de discernător în cele ale dragostei, încât, atunci când vorbea despre ele, părea că însăși dragostea i le arăta și le rostea prin gura sa"), dorință pe care i-o și mărturisește prietenului său Elicio fără ca mai cultivatul prieten să se supere. Acesta e filonul amoros care l-a îndreptățit pe fray Luis de León să spună despre condiția păstorului „că este foarte deschis pentru buna iubire", deși în pastoralitatea amoroasă regizată de Cervantes se găsesc și unele indicii, e drept, cu totul aluzive, ale pasiunii carnale și ale împlinirii trupești jubilante (*infra*, p. 99, n. 87), ca și gelozia, invidia, moartea, disprețul, absența, micimea sufletească, exigența nemăsurată, violența, ridicolul, ca în cazul bătrânilor îndrăgostiți de fetișcane etc. Dar înclinația păstorilor către „buna iubire", așa cum a diagnosticat-o fray Luis de León, este precumpănitoare în romanul pastoral, și tocmai în ea se găsește punctul de comunicare nu numai

cu literatura mistică propriu-zisă (de la celebrul *Sonet anonim* – „No me mueve mi Dios para quererte / el cielo que me tienes prometido...“ –, până la poezia pastorală a Sfântului Ioan al Crucii, cu exemplul strălucit al micului său poem „El pastorcico“, ori, mult mai târziu, când din romanul pastoral nu mai rămăsese în Spania decât amintirea, până la chietismul unui Miguel de Molinos), dar și cu pseudo-literatura pastorală *a lo divino* („în manieră sacră“). Aceasta din urmă se dezvoltase ca reacție la erotica eterată, și așa socotită prea umană, a cărților cu păstori, drept care autorii acestor cărți, majoritar clerici, au încercat să teologizeze temele și discursurile pastorale, transpunându-le în cheie divină, dar fără succes și fără har, în ciuda câte unei reușite parțiale precum *Los pastores de Belén* (*Păstorii de la Betleem*, 1612), romanul cincuagenarului Lope de Vega, cuprins de remușcări față de viața sa disolută de până atunci.

Doar apele curg în încremenita Arcadie și, odată cu ele, și timpul se prelinge în albia duratei, lent sau brusc spulberându-l pe om și-njghebările sale, bucolica este și ea cutremurată de istorie, și-aici s-ar putea găsi una din explicațiile grabei pioase de a reorienta energiile irosite în planul iubirii umane către cea divină, nepieritoare, încercare soldată, în domeniul prozei narative, respectiv în cel al romanelor pastorale în manieră sacră, cu rezultate din păcate mai mult decât mediocre, și tot aici s-ar putea afla și originea tentativelor de recuperare a religiosului într-un gen marcat de la începuturile sale de omisiune sau de refugiul în recuzite mitologice mai degrabă decorative. Religia creștină, catolicismul în speță, are o prezență ambiguă în romanul pastoral, mergând de la absență sau disparență (ca în *Arcadia* lui Sannazaro, unde nici măcar de cununie nu se vorbește în cazul cuplurilor de îndrăgostiți, ci de „unirea naturală cu femeia iubită“) până la forme adulterate de o terminologie semipăgână, de intervenția unor divinități mitologice minore din panteonul antic (nimfe, satiri etc.) sau de practici magice (vrăjitoarea Felicia din *Diana* lui Montemayor), introduse ca substitute atât ale Fortunei sau sorții, cât și ale Providenței. În *Galateea*, constatăm însă o dublă atitudine („pendulară“, după J. B. Avalle-Arce): în corpul narativ principal, religiozitatea este „tradusă în sistemul pastoral“ (F. López Estrada), *biserica* e menționată ca *templu* (cu o excepție, *infra*, p. 57), sărbătorile

săteşti consacrate sfinţilor patroni sunt acoperite, printr-un act de discreţie confesională şi de adaptare la poetica genului, cu o terminologie neutră sau de extracţie mitologică, cu toate că ele rămân implicit creştine. Nostalgia şi lucrarea memoriei recuperatoare sub semnul cultului religios structurează unul dintre cele mai semnificative episoade din *Galateea*, şi anume ceremonia de pomenire a marilor poeţi dispăruţi condusă de către preotul Telesio, în Valea Chiparoşilor amenajată pe malul Tagului. Pentru pomenirea poetului Meliso, „bătrânul şi venerabilul" sacerdot Telesio îşi convoacă turma de păstori credincioşi prin sunetul unui corn şi le vorbeşte, într-o terminologie neutră, despre obligaţia sacră de a rosti imnuri sfinte şi rugăciuni cucernice într-un curent unic de intronizare a poeziei dătătoare de veşnică amintire şi de reîntâlnire cu sacrul. Locul de pomenire nu este o biserică sau un cimitir, ci un spaţiu în aer liber stilizat de intervenţia umană prin chiparoşi plantaţi în ordonări simetice, alei trasate geometric într-o incintă dominată de o simbolică a cvaternarităţii şi, după cum se va vedea, şi de cea a cercului central, garduri vii aproape impenetrabile, care protejează împotriva eventualei invazii a naturii spontane incinta comemorativă concepută după un plan evident cruciform. În centrul acestui ansamblu, în locul unde se întâlnesc culoarele sau cărările practicate în templul vegetal („la capătul şi centrul acelor căi") se găseşte „o amplă piaţă rotundă" în mijlocul căreia apa curge dintr-o cişmea de marmură albă, irigând sub forma unor pârâiaşe tot ansamblul, al căror aport acvatic urmează a fi completat şi de „izvoarele ochilor", de lacrimile declanşate de îndemnul patetic al preotului Telesio (*infra*, pp. 344–348). Acolo se află mormintele unor poeţi de seamă, precum şi cel al lui Meliso (numele pastoral al lui Diego Hurtado de Mendoza). Reculegerea la mormântul acestuia, care evocă celebra exclamaţie a păstorului arcadic al lui Nicolas Poussin: „Et in Arcadia ego", în sensul inechivoc al unui *memento mori*, precedă apariţia spectaculoasă a nimfei sau muzei Caliope care, în lungul ei cânt, evocă poeţi în viaţă la data aceea, citându-i însă – şi recomandându-i în acest scop adunării decizionale a păstorilor din valea Tagului – ca pe unii demni a-şi dormi somnul de veci în sacra Vale a Chiparoşilor. Chiar dacă apariţia nimfei e tributară recuzitei clasicizante curente în toată literatura Renaşterii şi a Barocului,

„miracolul" acesta păgân e cu grijă exorcizat prin rugăciuni îngăduite și adaptate împrejurării de către preotul Telesio, îmbrăcat în sfinte odăjdii, din dorința de a înlătura ispitele unei viziuni necuvenite, dar și de-a o înțelege. Considerată ca argument puternic în demonstrarea asumării religiozității creștine în *Galateea* a fost evocarea lui fray Luis de León, atât de îndrăgit de altfel de către Cervantes și pe care însăși locuitoarea Parnasului îl adoră și-l venerează: „Aș vrea să-mi încunun dulcele cânt / aici, păstorilor, și lăudându-l / pe-un spirit ce uimirii dă avânt / și v-ar putea răpi-n extaz cu rândul. / În el rezum și-adun tot ce-n încânt / v-am arătat și să v-arăt am gândul: / Fray Luis de León, vi-l semnalez, / îl venerez, l-ador și îl urmez" (*infra*, p. 390, strofa 84, n. 399). Slujba de pomenire pentru sufletul lui Meliso e însoțită de pioase rugăciuni la care participanții răspund „Amin, amin, de trei ori" (*infra*, p. 346), sau tot de trei ori rostește sacerdotul rugăciunile înconjurând tot de trei ori mormântul lui Meliso și cădelnițând (*infra*, pp. 346, 356, 401). Sensul bogat-simbolicului templu vegetal imaginat de Cervantes, cel al riturilor celebrate acolo ca și al encomiilor întru cinstirea gloriilor poetice atribuite nimfei Caliope sunt prin urmare decisiv, dar în regim aluziv, creștine, în spiritul poeticii pastorale: orgolioasa exclamație horațiană „Non omnis moriar multaque pars mei / vitabit Libitinam"[2] ce s-ar zice că subîntinde șirul octavelor exclusiv ca o garanție de supraviețuire prin operă este în realitate doar un pas către asumarea creștină a morții ca trecere către adevărata viață, după împlinirea datoriilor terestre, așa cum se va vedea din multe locuri ale paginilor cervantine și mai ales din grandioasa peregrinare a lui Persiles și a Sigismundei, la care *Galateea* e și în acest caz un prolog. În narațiile intercalate însă, dimpotrivă, prezența Bisericii și apelul la ajutorul lui Dumnezeu sunt explicite, și în chipul cel mai vizibil în povestea despre cei doi prieteni, Timbrio și Silerio: pe parcursul drumului lor către Neapole, Silerio, care-l salvase de la o nedreaptă condamnare la moarte pe prietenul său, recurge la un moment dat la ajutorul preoților din biserica satului, unde se refugiază pentru a scăpa de urmărire (*infra*, pp. 109, 111; *cf.* și p. 73, n. 74); în timpul unei teribile furtuni pe mare, captivii creștini

[2] „Nu voi muri întreg: din mine o parte, partea cea mai mare, / va-nfrânge Moartea" (*Ode*, 3, 30, 6–7, trad. de N. I. Herescu).

imploră în rugăciuni fierbinți ajutorul Cerului și rugile lor par ascultate (*infra*, pp. 290, 300): priza la real este evident mult mai marcată în aceste nuvele care lărgesc cadrul pastoral tipic. Și dacă mai rămâne o situație de abordare ambiguă a normelor religioase, aceasta e retragerea lui Silerio din lume, într-o sihăstrire laică fără niciun semn cultic, oricum preferabilă suicidului din dragoste la care sunt tentați să apeleze deseori îndrăgostiții deznădăjduiți.

În ansamblul scrierilor lui Cervantes, *Galateea* ocupă o poziție curioasă și fecundă nu atât prin condiția ei de operă primă, cât prin capacitatea de-a anticipa liniile de forță ale tuturor cărților care-i vor urma. Prin ea, Cervantes deschide o acoladă pe care-o va închide cu romanul postum, *Muncile lui Persiles și ale Sigismundei*: atât *Galateea*, cât și *Persiles* nu înseamnă gesturi de ruptură generică, așa cum aveau să fie *Nuvelele exemplare* și mai ales *Don Quijote*, ci plierea parcă docilă la o formulă literară încă la modă, romanul pastoral, în cazul cărții de debut, și romanul „bizantin" în cazul lui *Persiles*. În primul caz, Cervantes are capacitatea de a-și anticipa întreaga operă, iar în cazul romanului postum de a și-o reproiecta și reparcurge în semnificațiile ei unificatoare din perspectiva unei capodopere fără egal, așa cum își considera el romanul postum în care își punea toate speranțele. S-a raportat liber și personal la cărțile cu păstori sau orgolios emulativ la romanul „bizantin" patronat de Heliodor. Cele două brațe ale acoladei, romanul de debut și cel postum, reprezentând amândouă câte un pariu estetic și câte o confruntare, în definitiv recuperatoare, cu genuri literare preexistente, cuprind teritoriul cel mai intens cervantin: *Nuvelele exemplare* și *Don Quijote*. Și acestea concurează, dar numai implicit, cu alte realități literare și construiesc *nuvela*, al cărei nou tipar el îl impune pentru prima oară (dar conturat încă din nuvelele intercalate ale *Galateei*), și *romanul modern*, pe care îl ridică pe ruinele unui gen pe cale de dispariție, romanul cavaleresc. Miracolul lui *Don Quijote* este cel al unei opere care se autoconstruiește și se autodescoperă treptat dintr-un mirador inițial și altul final cu vedere spre un cosmos creator relevabil ca atare întreg în oricare dintre componentele sale. În *Nuvele exemplare* și în *Don Quijote* se precizează întreaga filozofie și estetică a lui Cervantes și se găsește și reflecția succesivă despre toate cărțile sale, ca și despre

multe ale altor literați care i s-au părut demni de atenție (dar și cu omisiuni semnificative: nu e pomenit nicăieri *Guzmán de Alfarache* al lui Mateo Alemán, la fel cum, cincizeci de ani mai târziu, Baltasar Gracián va trece sub tăcere *Quijote*-le, atât de necesar înțelegerii depline a *Criticonului*...). Or, mișcarea aceasta e conturată încă din prologul *Galateei*, trecând prin toate introducerile la celelalte cărți, cu o mențiune specială pentru prologul *Nuvelelor exemplare*, comentariile din nuvele, mai cu seamă cele din *Colocviul câinilor*, la care se adaugă reflecțiile satirice și autocritice din *Don Quijote* I, 6, cu prilejul puricării bibliotecii eroului, și numeroasele locuri cu relevanță critică din *Persiles*. Extremele, romanul de debut și cel postum, sunt cele mai ambițioase din punct de vedere teoretic, ele constituie portalurile care deschid și închid o creație capabilă de autogenerare continuă sau, altfel spus, ele sunt închiderea care garantează deschiderea permanentă și multiversă a centrului. Părțile se oglindesc în întreg și întregul se regăsește specularizat în părți, șirul cronologic al elaborării fiecărei opere în parte apare mântuit în prezentul continuu al globalității universului cervantin. Opera narativă și poetică, în toate sensurile, a lui Cervantes e unul din cele mai strălucite exemple de coerență artistică, dezvoltată și teoretizată *in actu*, din literatura universală. „Propensiunea cosmotică" pe care R.-M. Albérès i-o atribuie prozei moderne datează cu certitudine de la Cervantes și tot de la el o imensă încărcătură de bunătate, amenitate și resemnată amărăciune. Doar citit într-o asemenea cheie își dezvăluie romanul *Galateea* valențele premonitorii, rolul de deschizător de drumuri într-un imperiu artistic care-și păstrează nealterată capacitatea de înrâurire asupra peisajelor literare ulterioare. A-ți simți întreaga operă încă de la primele rânduri așternute pe hârtie la debut și a avea șansa de a ți-o duce la bun sfârșit neuitându-i începuturile, iată, cred, adevăratul semn al genialității. Și o asemenea privire lămurește poate unul din misterele *Galateei*: neîncheierea, spiritul deschiderii. Obsesia terminării ei l-a urmărit pe Cervantes până și pe patul morții. Și nu e vorba de un simplu roman pastoral, ci de romanul pastoral pecetluit de spiritul cervantin, *cervantizat* cu alte cuvinte, care este *Galateea*. Având în vedere toate acestea, aș putea reformula radical întrebarea pusă deseori de criticii mai sceptici în privința valorii acestei cărți: dacă Cervantes

nu și-ar fi dat restul operei, oare ce ar mai fi însemnat *Galateea*? Răspunsul cel mai la îndemână ar fi că ea ar fi trecut drept un roman pastoral printre altele, printre cele mai bune, sigur, fără a fi putut însă năzui la faima *Dianei* lui Montemayor. Întrebarea propusă de mine ar suna cu totul altfel: cum și-ar fi putut concepe Cervantes restul operei dacă nu ar fi scris la început *Galateea*, din care, după lunga perioadă de „miraculoasă liniște" (cf. *infra*, p. 169, n. 135) dintre 1585 și 1605, fluviul subteran, îmbogățit de tăcute acumulări, a țâșnit irezistibil și fără egal la suprafață? Am încercat, în cele de mai sus, să dau un răspuns: fără *Galateea*, așa cum este, n-ar fi putut exista, așa cum sunt, nici *Don Quijote*, nici *Nuvele exemplare*, nici *Persiles*.

*

Destinul *Galateei*, pe de o parte, cum spuneam, și poetica romanului pastoral, pe de alta, l-au preocupat întreaga viață pe Cervantes. Mai întâi chiar în prologul adresat „cititorilor curioși": discută despre „eglogă" și despre dificultatea de a scrie poezie într-o vreme când foarte puțină lume are nevoie de ea (motivul prezenței poeziei „in dürftiger Zeit" e vechi, așadar); mărturisește că și-a scris cartea mai demult (la începutul anilor '80 sau chiar mai devreme, prin anii '60 ai secolul al XVI-lea?), dar nu s-a încumetat s-o publice ca să nu pară grăbit, își caracterizează romanul drept literatură de divertisment; se scuză că a împletit meditația filozofică și poezia pastorală, cu alte cuvinte că a introdus o formă de discurs improprie standardului modest al condiției păstorești, precizând însă că multe dintre personajele cărții sunt persoane reale, mascate sub veșminte pastorale; în final îi cere iertare cititorului dacă încercarea de a-i crea bună-dispoziție îi va da cumva greș, în speranța că alte cărți pe care le va alcătui își vor îndeplini cu mai mult succes misiunea făgăduită.

Apoi, în *Don Quijote* I (1605), deși după o întrerupere de douăzeci de ani a activității literare publice (și spun „publice" pentru că există numeroase indicii că nu a încetat să și scrie), Cervantes își reia, ca și cum golul timpului nici n-ar fi existat, meditațiile despre romanul pastoral și despre *Galateea* și, mai mult de-atât, după cum susțin unele cercetări mai noi (printre alții, în modul cel mai tranșant, Paula Ann Kellar), el continuă și duce aici spre deznodământul promis

conflictul central din romanul său de debut: Elicio/Erastro–Galateea-pretendentul străin (portughez), căutând, așadar, o formă mai rafinată de cavalerism pastoral. Pentru mine, o primă constatare importantă ar fi că în *Galateea* se configurează ceea ce urma să devină o caracteristică a schemei personagiale cervantine, și anume ceea ce am numit, în eseul despre *Nuvele exemplare*, „cuplul dioscuric": Elicio, păstor-poet rafinat, platonician, școlit, și Erastro, păstorul rustic, needucat, dar spontan, ba chiar cu o notă de impulsivitate, înzestrat cu talent poetic nativ și respectuos, drept care nu cred că ar fi riscant să vedem în ei o prefigurare a cuplului Don Quijote–Sancho Panza. Această schemă va fi reluată în mai toate *Nuvelele exemplare* (o excepție eclatantă și ilustrativă e *Gelosul extremaduran*) și, parțial, dar în altă cheie, și în *Persiles*. E aici oarecum o preluare a modelului oferit de romanele cavalerești prin cuplul cavaler–scutier, cu tendința însă de a estompa treptat și chiar de a suprima diferența de statut social și cultural dintre cei doi, așa cum se și tinde, nuanțat, în evoluția cuplului Don Quijote–Sancho, și, radical, în cazul cuplurilor de personaje din *Nuvele exemplare*, dar e și o replică polemică la solitudinea protagoniștilor din romanele picarești, care își croiesc drumul de unii singuri, precar și fără altă țintă decât supraviețuirea la limită, prin preajma în permanență ostilă.

Filonul pastoral capătă o importanță deosebită în *Don Quijote*, dovedind astfel că *Galateea* nu reprezentase pentru Cervantes o simplă aventură literară de circumstanță. El e trecut mai întâi printr-un filtru critic de către preot, cu prilejul puricării bibliotecii lui don Quijote (I, 6). Genul este salvat mai întâi în bloc, narațiile păstorești „nu fac și nu vor face răul pe care l-au făcut cele de cavalerii, deoarece sunt cărți de plăcută petrecere, fără prejudiciu pentru terț", epurările vizează doar narații particulare ale unor Bernardo de la Vega, Bernardo González de Bobadilla și Bartolomé López de Enciso; dimpotrivă, *Diana* lui Jorge Montemayor este elogiată și salvată de la foc, sub rezerva purificării de intruziunile magiei; la fel scapă și continuarea ei, *Diana a doua*, adică *La Diana enamorada* (1564), de Gil Polo, sau, mai curios, *Los diez libros de Fortuna d'Amor* (1573) a scriitorului sard Antonio de Lofraso sau Lofrasso, carte cum nu se poate „mai hazlie și mai trăsnită", ori *Păstorul Filidei*, de meritoriul

Luis Gálvez de Montalvo, prietenul lui Cervantes, şi, în fine, *La Galatea*, a lui Miguel de Cervantes, „mai versat în nenorociri decât în versuri": „Cartea lui e destul de bună în invenţie: propune ceva şi nu încheie nimica; trebuie să aşteptăm partea a doua pe care o făgăduieşte: poate că, odată cu îndreptarea, are să dobândească pe deplin şi milostivirea ce-i este refuzată acum". O va menţiona apoi în *Călătoria la Parnas* (1614): „Croit-am cu talent acel veşmânt / cu care-n lume mândra *Galateea* / ieşit-a, de uitare-astfel scăpând". Şi, într-adevăr, nici în dedicaţia către contele de Lemos care precedă *Cele opt piese de teatru şi opt intermedii* (1615) nu o omite, anunţând că va da curând şi „a doua parte a *Galateei*, dacă umerii mei bătrâni mai pot duce asemenea povară" (vorbea şi de *Persiles*, pe care îl terminase, şi de *Las semanas del jardín* [*Săptămânile din grădină*], operă păstrată doar într-un fragment incert). Avea să o anunţe fără alte precizări şi în prologul către cititor la *Don Quijote* II (1615), pentru ca, în dedicaţia către don Pedro Fernández de Castro, scrisă cu câteva zile înainte de a se stinge, Cervantes să-i spună: „... veţi vedea... şi sfârşitul *Galateei*, pe care ştiu că Excelenţa Voastră o îndrăgiţi".

Mai mult, presiunea romanului său pastoral, cu alte cuvinte obsesia pastoralităţii, se face simţită în ambele părţi ale lui *Don Quijote*. Evocarea Vârstei de Aur în discursul lui don Quijote (*DQ* I, 11) nu poate fi desprinsă de imaginea Arcadiei care patronează întreaga literatură pastorală, pentru ca trecerea de la acest inaccesibil şi regresiv utopic tablou de fundal la episodul tragic, conceput pe urmele altora asemănătoare din *Galateea*, să se facă în împrejurările îngropăciunii unui intelectual devenit din raţiuni amoroase păstor şi la care don Quijote este condus tocmai de un păstor din rândul acelora ce-i ascultaseră uimiţi faimoasa peroraţie; protagonişti sunt Grisóstomo („vestitul păstor student") şi neiubitoarea Marcela, urmaşă directă a Gelasiei din *Galateea*, totul sfârşindu-se cu moartea celui dintâi provocată de dispreţul tinerei iubitoare de libertate („se şopteşte că a murit din dragostea pentru diavoliţa aceea de fată, Marcela, fiica lui Guillermo bogătaşul, aia care bate coclaurii în haine de păstoriţă", *DQ* I, 12, pp. 109–119). Urmează apoi aventura din Sierra Morena (*DQ* I, 23–27), croită întocmai pe sugestiile unei poveşti de iubire pastorală, cea dintre Cardenio şi Luscinda, şi, în contrast cu ea,

episodul nunții bogatului Camacho (*DQ* I, 20 și 21), foarte asemănător, în desfășurarea de supraîmbelșugare și fast rustic, cu nunta lui Daranio și a Silveriei, din *Galateea*, dar încheiat în favoarea perechii de adevărați îndrăgostiți printr-o neașteptată lovitură de teatru de extracție picarescă. Spre finalul marelui roman (*DQ* II, 58), don Quijote, tot mai derutat, dar încă fascinat de mirajele pastoralismului, asistă la un episod în care valorile arcadice îl întâmpină manierizate și stau la temelia unui spectacol al reprezentanților lumii curtenești travestiți în păstori și păstorițe: un grup de tinere și tineri nobili studiaseră, pentru a le reprezenta, două egloge („una a faimosului poet Garcilaso, iar alta a excelentisimului Camões"). O zvâcnire finală a utopiei păstorești îl ademenește pe don Quijote în ultimul drum spre satul său, după ce fusese înfrânt la Barcelona de către Cavalerul Albei Luni; însoțit de un Sancho „quijotizat" și concesiv, însetat și el de idealitate, don Quijote caută să se refugieze compensator într-o lume a pastoralității unde se vede înconjurat, el, păstorul Quijótiz, de către toți cei apropiați și identificabili sub nume adaptate visatei stări, într-un exercițiu de onomastică pastorală.

Înainte de *Don Quijote* II Cervantes publicase însă, în 1614, altă capodoperă: *Nuvele exemplare*. Aici, atitudinea față de lumea păstorească se nuanțează și, netulburat de discursul sarcastic atât de caracteristic viziunii sale perspectiviste întâlnit în ultima nuvelă a cărții, aburul arcadic adie intermitent în spațiul narativ de o mare diversitate (de pildă în *Țigăncușa* sau în *Ilustra rândășiță*). În *Colocviul câinilor*, doi câini, urmași direcți ai dulăilor ciobănești ai lui Erastro din *Galateea*, capătă, după cum se știe, darul vorbirii, și Berganza, primul care apucă să-și povestească viața, își deapănă amintirile din lumea pastorală luând cunoștință de ea mai întâi dintr-o carte cu păstori pe care o aude citită cu glas tare și de ale cărei relatări se îndoiește dată fiind experiența lui directă și mult mai terestră ca participant nemijlocit la vulgaritățile vieții de stână, concluzia fiind că „toate acele cărți sunt întâmplări visate și bine scrise pentru petrecerea celor lipsiți de alte treburi, iar nicidecum pentru vreun lucru adevărat, căci de-ar fi, s-ar mai fi găsit și printre ciobanii mei vreo rămășiță din acea preafericită viață și din acele pajiști plăcute, codri întinși, munți sfinți, grădini mândre, pâraie limpezi și izvoare de cleștar, și din acele vorbe de

dragoste pe cât de cinstite, pe-atât de bine rostite, şi din leşinurile acelea, ba păstorul colo, ba păstorița colea, şi din răspunsul de cimpoi colo, de fluier dincolo" (*NE*, vol II, p. 231). Şi totuşi, după cum s-a observat (F. López Estrada), câinele Berganza, deşi satirizează pastoralismul, dă semne că era cât pe ce să se fi lăsat robit de farmecul acestor narații poetico-muzicale („Îți mulțumesc, Scipione prietene, fiindcă, de nu m-ai fi scuturat, aşa de tare mi se înfierbântase botul, că nu m-aş fi oprit până ce nu-ți zugrăveam o carte întreagă din acestea de care fusesem amăgit"), după cum nici Cervantes nu i s-a putut sustrage cât a trăit, visând să scrie finalul unei pastorale căreia, prin poziția demistificatoare manifestată ici-colo, nu ar fi vrut, după toate mărturiile pe care ni le furnizează întreaga-i operă, decât să-i adâncească, purificând-o de excrescențele manierizate, sensul de veşnică şi blând utopică aspirație omenească. Pesemne, cu imensa experiență acumulată prin capodoperele elaborate în „miraculoasa liniște" dintre 1585 şi 1605, finalul *Galateei* ar fi reuşit să instituie o balanță inspirată între ficțiunea arcadică („Iată pajiştea unde ne-am întâlnit cu minunatele păstorițe şi chipeşii păstori care voiau să reînvieze şi să imite aici pastorala Arcadie...", spunea nostalgic don Quijote în *DQ* II, 67, p. 544) şi asprimea accidentată a realității istorice care-şi găsise în Cervantes un observator capabil să o metamorfozeze în idealitate fără a o trăda, aşa cum promitea însăşi *Galateea* originară şi cum avea să se învedereze şi în cartea a IV-a a lui *Persiles*.

Romanul de debut irigă întreaga creație cervantină ulterioară ca o argintie pânză acvatică, întunecată pe-alocuri de presimțiri tragice, şi-n oglinda lăuntrică a apelor limpezi se reflectă atât masivul epic central, înălțat ca un munte transparent, al celor două mari opere, cât şi colinele bariolate, dar mai puțin frecventate, ale unei producții dramatice deloc neglijabile. *Galateea* e prologul entuziast şi epilogul nostalgic al întregii creații cervantine.

Septembrie–octombrie 2008 SORIN MĂRCULESCU

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Texte

CERVANTES, MIGUEL DE, *La Galatea*, edición de Francisco López Estrada y María Teresa López García-Berdoy, Cátedra, Letras Hispánicas, 2ª edición, Madrid, 1999.

CERVANTES, MIGUEL DE, *La Galatea*, edición de Juan Bautista Avalle-Arce, Clásicos castellanos, Espasa Calpe, Madrid, 1987.

CERVANTES, MIGUEL DE, *La Galatea*, edición digital basada en la edición publicada por Rodolfo Schevill y Adolfo Bonilla, Madrid, Imprenta de Bernardo Rodríguez, 1914, 2 vols, http:// www.cervantesvirtual.com/ FichaObra.html?Ref=5414&portal=40 .

CERVANTES, MIGUEL DE, *Don Quijote de la Mancha*, 2 vol., traducere din limba spaniolă, cuvânt-înainte, cronologie, note și comentarii de Sorin Mărculescu, cu un studiu introductiv de Martín de Riquer, Editura Paralela 45, Pitești, 2004.

CERVANTES, MIGUEL DE, *Nuvele exemplare*, traducere din limba spaniolă, studiu introductiv, note și comentarii de Sorin Mărculescu, 2 vol., ediție integral revăzută și adăugită, Polirom, Iași, 2001.

CERVANTES, MIGUEL DE, *Muncile lui Persiles și ale Sigismundei*, traducere, studiu introductiv, cronologie, note și comentarii de Sorin Mărculescu, Editura Paralela 45, Pitești, 2002.

CERVANTÈS, *Œuvres romanesques complètes*, édition publiée sous la direction de Jean Canavaggio, 2 vol., vol I, *Don Quichotte* précedé de *La Galatée*, avec, pour ce volume, la collaboration de Claude Allaigre et Michel Moner, Gallimard, 2001, pp. 1431–1488.

GIL POLO, GASPAR, *Diana enamorada*, tercera edición, prólogo, edición y notas de Rafael Ferreras, Espasa-Calpe, S. A., Madrid, 1973.

LOPE DE VEGA, *Arcadia*, edición, introducción y notas de Edwin S. Morby, Clásicos Castalia, Madrid, 1975.

MARTÍNEZ SAN JUAN, MIGUEL ÁNGEL, *Estudio y edición de EL PASTOR DE FÍLIDA por Luis Gálvez de Montalvo*, Tesis de la Universidad Complutense de Madrid, Facultad de Filología, leída el 03-04-2000, http://www.ucm.es/BUCM/tesis/19972000/H/ 3/H3065501.pdf

TASSO, TORQUATO, *Aminta. Epistolarul*, studiu introductiv și îngrijirea ediției: Nina Façon; traducere și note de Romulus Vulpescu (*Aminta. Poveste păstorească*) și George Lăzărescu (*Epistolarul*), ESPLA, 1956.

Studii

ALBORG, JUAN LUIS, *Historia de la literatura española*. II. *Época barroca*, Editorial Gredos, Madrid, segunda edición, 1977, cap. III: „Cervantes novelista: *La Galatea*, Las *Novelas ejemplares*, El *Persiles*, pp. 80–91.

ALBUIXECH, LOURDES, „El matrimonio y la tradición de la malcasada en la narrativa pastoril española", *Espéculo. Revista de estudios literarios*, Universidad Complutense de Madrid, http://www.ucm.es/info/especulo/numero38/malcasada.html

ALONSO GAMO, JOSÉ MARÍA, *Luis Gálvez de Montalvo. Vida y obra de ese gran ignorado*, Institución Provincial de Cultura „Marqués de Saltillana", Guadalajara, 1987.

AVALLE-ARCE, JUAN BAUTISTA, *La novela pastoril española*, segunda edición corregida y augmentada, Ediciones Istmo, Madrid, 1974.

AVALLE-ARCE, JUAN BAUTISTA, „La Galatea: Four Hundred Years Later", *Cervantes and the Pastoral*, ed. J. J. Labrador Herraiz and J. Fernández-Jiménez, Penn State-Cleveland State University, 1986, pp. 9–17.

AVALLE-ARCE, JUAN BAUTISTA, „La Galatea: The Novelistic Crucible", *Cervantes: Bulletin of the Cervantes Society of America*, 8 special issue (1988), pp. 7–15.

AVALLE-ARCE, JUAN BAUTISTA, y RILEY, EDWARD C., eds., *Summa Cervantina*, Tamesis Books, Londra, 1973.

BORUCHOFF, DAVID A., „Free Will, Beauty and the Pursuit of Happiness: Don Quijote and the Moral Intent of Pastoral Literature", *Anuario de Estudios Cervantinos*, I (2004), pp. 121–135.

CAMBRIDGE COMPANION TO CERVANTES (THE), edited by Anthony J. Cascardi, Cambridge University Press, 2002.

CASTRO, AMÉRICO, *El pensamiento de Cervantes*, Casa editorial Hernando, S. A., Madrid, 1925.

COLÓN CALDERÓN, ISABEL, „Poesía y poetas en *La Galatea*", *Dicenda. Cuadernos de Filología Hispánica*, n° 14 (1996), pp. 79–92, Servicio de Publicaciones UCM, Madrid.

CULL, JOHN T., „Cervantes y el engaño de las apariencias", *Anales Cervantinos*, 19 (1981), pp. 69–92.

CULL, JOHN T., „Another Look at Love in *La Galatea*", *Cervantes and the Pastoral*, ed. J. J. Labrador Herraiz and J. Fernández-Jiménez, Penn State-Cleveland State University, 1986, pp. 63–80.

CURTIUS, ERNST ROBERT, *Literatura europeană și Evul Mediu latin*, în românește de Adolf Armbruster, cu o introducere de Alexandru Duțu, Univers, București, 1970, cap. „Peisajul ideal", pp. 216–237.

DAMIANI, BRUNO M., „El valle de los cipreses en *La Galatea* de Cervantes", *Anales de Literatura Española*, n° 5, 1986–1987 (www.cervantesvirtual.com > Hemeroteca > *Anales de Literatura Española* [Publicaciones periódicas]).

DAMIANI, BRUNO M., „Death in Cervantes' *Galatea*", *Cervantes. Bulletin of the Cervantes Society of America*, 4.1 (1984), pp. 53–78.

DOMINGUEZ CAPARROS, JOSÉ, *Métrica de Cervantes*, Centro de Estudios Cervantinos, Alcalá de Henares, 2002.

EGIDO, AURORA, „Sin poética hay poetas. Sobre la teoría de la égloga en el siglo de oro", *Criticón*, Toulouse, 30 (1985), pp. 43–47.

EGIDO, AURORA, „El sosegado y maravilloso silencio de *La Galatea*"; „*La Galatea*: espacio y tiempo", în *Cervantes y las puertas del sueño. Estudios sobre La Galatea, El Quijote y El Persiles*, Universitas-72, PPU, Barcelona, 1994. pp. 19–32, 33–90.

EGIDO, AURORA, „Las dos Rosauras. De la *Galatea* a *La vida es sueño*", în *El gran teatro del mundo de Calderón. Personajes, temas, escenografía*, Edition Reichenberg, Kassel, 1995, pp. 199–216.

FINELLO, DOMINICK, „Cervantes y lo pastoril a nueva luz", *Anales Cervantinos*, 15 (1976), pp. 211–222.

HONDA, SEIJI, „Sobre las bases ideológicas de la *Diana* de Montemayor": http://www.canela.org.es/cuadernoscanela/ canela. pdf/cc12honda.pdf.

HOWARD, MANCING, *The Cervantes Encyclopedia*, 2 vol., Greenwood Press, Westport, Connecticut, London, 2004.

JOHNSTON, ROBERT M., „*La Galatea*: Structural Unity and the Pastoral Convention", *Cervantes: Bulletin of the Cervantes Society of America*, 8 special issue (1988), pp. 29–42.

KELLAR, PAULA ANN KELLAR, *From La Galatea through the Quijotes: The Historicization of the Pastoral in Cervantes*, University of Pittsburgh, 1999, http://www.cervantesvirtual.com/FichaObra.html?Ref=3628&portal=177

KRAUSS, WERNER, „Localización y desplazamientos en la novela pastoril española", Asociación Internacional de Hispanistas, *Actas* II, 1965, pp. 363–369.

LAVOCAT, FRANÇOISE, „Espaces arcadiques: esquisse pour une hydrographie pastorale", *Études littéraires*, vol. 34, no 1–2, 2002, pp. 153–167, http://id.erudit.org/iderudit/007559ar.

LE BRUN, JACQUES, *Le pur amour de Platon à Lacan*, La librairie de XXIe siècle, Seuil, Paris, 2002.

LÓPEZ ESTRADA, FRANCISCO, *La „Galatea" de Cervantes. Estudio crítico*, La Laguna de Tenerife, 1948.

LÓPEZ ESTRADA, FRANCISCO, *Los Libros de pastores en la literatura española. La órbita previa*, Biblioteca Románica Hispánica, Editorial Gredos, Madrid, 1974.

LÓPEZ ESTRADA, FRANCISCO, „El diálogo pastoril en los Siglos de oro", *Anales de Literatura española* [Publicaciones periódicas], n° 6, 1988.

LÓPEZ ESTRADA, FRANCISCO, „La literatura pastoril y Cervantes: el caso de *La Galatea*", *Actas del I Coloquio Internacional de Cervantistas*, Alcalá de Henares, 29/30 nov. y 1/2 dic. 1988, *Anthropos*, Barcelona, 1990, pp. 159–174.

MÁRQUEZ VILLANUEVA, FRANCISCO, „Bernardino Telesio y el «Antiguo sacerdote» de *La Galatea*", Asociación Internacional de Hispanistas, *Actas* XII (1995), pp. 72–78.

MENÉNDEZ PELAYO, MARCELINO, *Orígenes de la novela*, vol. II, 2ª edición, CSIC, 1962, „La novela pastoril", pp. 185–346.

MUÑOZ SÁNCHEZ, JUAN RAMÓN, „El *Amadís de Gaula* como posible fuente de *La Galatea*", *Nueva Revista de Filología Hispánica*, 52 (2004), n° 1, pp. 29–44.

MUÑOZ SÁNCHEZ, JUAN RAMÓN, „Un ejemplo de interpolación cervantina: el episodio de Timbrio y Silerio de *La Galatea*", *Anuario de Estudios Filológicos*, XXV (2003), pp. 279–297.

PARRILLA, CARMEN, „La novela pastoril", *Congreso nacional centenario Marcelino Menéndez Pelayo celebrado en Santander los días 11 y 12 de diciembre de 2006*, Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, pp. 295–333.

PASTOR COMIN, JUAN JOSE, „De la música en Cervantes: estado de la cuestión", *IX Coloquio Internacional de la Asociación de Cervantistas*, Villanueva de los Infantes (Ciudad Real). *Anales Cervantinos*, 1999, pp. 383–395.

PAVEL, TOMA, *Gândirea romanului*, traducere din limba franceză de Mihaela Mancaș, Humanitas, București, 2008, „Perfecțiunea șovăielnică. Romanul pastoral", pp. 78–89. [Pavel, Thomas, *La pensée du roman*, Gallimard, Paris, 2003.]

PEREZ VELASCO, ALICIA, *El diálogo verso – prosa en „La Galatea" de Cervantes*, State University of New York at Stony Brook, 1989.

RHODES, ELIZABETH, „The Poetics of Pastoral: The Prologue to the *Galatea*", *Cervantes and the Pastoral*, ed. J.J. Labrador Herraiz and J. Fernández-Jiménez, Penn State-Cleveland State University, 1986, pp. 139–155.

RHODES, ELIZABETH, „*La Galatea* and Cervantes' Tercia Realidad", *Cervantes: Bulletin of the Cervantes Society of America*, 8 special issue (1988), pp. 17–28.

SCHLEGEL, FRIEDRICH, *Kritische Schriften*, hrsg. von Wolfdietrich Rasch, Carl Hanser Verlag, München, 1971.

SHEPHERD, SANFORD, „Death in Arcadia, The Psychological Atmosphere of Cervantes' *Galatea*", *Cervantes and the Pastoral*, ed. J.J. Labrador Herraiz and J. Fernández-Jiménez, Penn State-Cleveland State University, 1986, pp. 157–168.

STAGG, GEOFFREY L., „The Composition and Revision of *La Galatea*", *Cervantes: Bulletin of the Cervantes Society of America*, 14.2 (1994), pp. 9–25.

TAMAYO RUBIO, ANTONIO, „Los pastores de Cervantes", *Revista de Filología Española*, 32 (1948), pp. 382–406.

TRAMBAIOLI, MARCELLA, „La utilización de las funciones poéticas, en la *Galatea*", *Anales Cervantinos*, 31 (1993), pp. 51–73.

TRAPIELLO, ANDRES, *Viețile lui Miguel de Cervantes. Un alt fel de biografie*, traducere din spaniolă și note de Sorin Mărculescu, Humanitas, București, 2005.

WALLACE, JEANNE C., „El llanto como elemento dramático en *La Galatea*", *Cervantes and the Pastoral* (*Proceedings*), ed. José J. Labrador Herraiz and Juan Fernández Jiménez, Penn State University / Behrend College, Cleveland State University, Cleveland, 1986, pp. 185–195.

WARDROPPER, BRUCE W., *Historia de la poesía lírica a lo divino en la cristianidad occidental*, Revista de Occidente, Madrid, 1958.

CRONOLOGIE SUMARĂ

1547 – Este botezat la 9 octombrie în parohia Santa María la Mayor, din Alcalá de Henares, fiind cel de-al patrulea copil al lui Rodrigo de Cervantes și al Leonorei de Cortinas.

1551 – Familia lui Rodrigo de Cervantes și a Leonorei de Cortinas se mută la Valladolid.

1566 – Familia Cervantes se mută la Madrid.

1568 – Studiază la Madrid cu Juan López de Hoyos. Acesta publică primele poezii ocazionale ale lui Cervantes.

1569 – Cervantes fuge din Spania, după un duel cu consecințe grave, și se refugiază la Roma. Stagiu în Italia, în serviciul cardinalului Giulio Acquaviva.

1570 – Se angajează în armată ca soldat pe galera Marquesa.

1571 – La 7 octombrie, în timp ce participă la bătălia navală de la Lepanto, e rănit la piept și la mâna stângă, al cărei uz și-l pierde.

1572 – La Neapole, în regimentul lui don Jorge de Figueroa, ia parte la campania navală a lui don Juan de Austria.

1575 – Întorcându-se în Spania, unde voia să solicite funcția de căpitan, galera Sol, pe care călătorea împreună cu fratele său Rodrigo, este capturată de corsarul Mamí Arnăutul la 26 septembrie, în largul coastei catalane. Cei doi sunt duși în robie la Alger.

1580 – La 19 septembrie este răscumpărat de călugării trinitari, după achitarea sumei de 500 de scuzi. Se întoarce la Madrid via Valencia.

1583–1587 – Sunt reprezentate câteva din piesele lui de teatru.

1584 – Din relația cu Ana Franca de Rojas i se naște o fiică, Isabel de Saavedra. La 12 decembrie se căsătorește cu doña Catalina de Salazar, descendentă a unei familii de mici nobili din Esquivias.

1585 – Publică romanul pastoral *La Galatea*.

1587 – Este numit comisar regal cu aprovizionarea, având misiunea de a strânge provizii pentru Invincibila Armada. Se mută cu familia la Sevilla.

1595 – Îndeplinește funcția de încasator de impozite în Andaluzia.

1597 – Este închis la Sevilla vreme de trei luni pentru datorii și iregularități în evidențele contabile ale Finanțelor Regale.

1603–1604 – Locuiește la Valladolid. Solicită privilegiul de tipărire a lui *Don Quijote*; îl obține la 26 septembrie 1604.

1605 – În ianuarie apare prima parte a lui *Don Quijote* în tipografia lui Juan de la Cuesta din Madrid. În aprilie își vinde drepturile de autor librarului Francisco de Robles. E implicat într-un proces penal ca urmare a uciderii lui don Gaspar de Ezpeleta la poarta casei sale.

1605 – Se mută cu familia la Madrid.

1610 – După Martín de Riquer, călătorește la Barcelona.

1613 – Publică *Novelas ejemplares*.

1614 – Publică poemul alegoric *El viaje del Parnaso*.

1615 – Publică *Don Quijote* II și *Ocho comedias y Ocho entremeses nunca representados*.

1616 – Termină *Los trabajos de Persiles y Sigismunda.*

1616 – Moare la Madrid, cel mai probabil la 22 aprilie, fiind înmormântat a doua zi, 23 aprilie, în mânăstirea Trinitarelor Desculțe, ordin călugăresc al cărui membru devenise cu puține zile în urmă. Locul mormântului nu se mai cunoaște.

1617 – Apar *Los trabajos de Persiles y Sigismunda.*

LISTA PERSONAJELOR DIN *GALATEEA*

AMARILI: păstoriță iubită de Damón; nu ia parte la acțiune.

ARMINDA: păstoriță de pe malurile Tagului, de care se presupune că s-ar fi îndrăgostit Lauso; nu intervine în acțiune.

ARSINDO: păstor bătrân de pe malurile Tagului, prieten cu Francenio și Lauso, care se îndrăgostește de tânăra Maurisa.

ARTANDRO: cavaler aragonez, pretendent al Rosaurei – îndrăgostită de Grisaldo – pe care o răpește.

ARTIDORO: păstor îndrăgostit de Teolinda, se însoară până la urmă cu Leonarda; frate geamăn al lui Galercio și al Maurisei, tustrei fiii lui Brisenio.

ASTOR: numele pe care și-l ia Silerio în calitate de bufon la Neapole.

ASTRALIANO: păstor faimos, citat doar. Numele poetic al lui don Juan de Austria.

AURELIO, VENERABILUL: păstor de pe malurile Tagului, tatăl Galateei.

BELISA: păstoriță neiubitoare, de care e îndrăgostit fără speranță Marsilio; nu ia parte la acțiune.

BLANCA: sora mai mică a Nísidei, din Neapole, îndrăgostită de Silerio, cu care urmează să se mărite.

BRAS: păstor de pe malurile Henaresului, apare doar în jocurile păstorești.

BRISENO: tatăl lui Artidoro și-al lui Galercio; nu apare în acțiune.

CALIOPE: personaj fantastico-mitologic, nimfă sau muză, îi elogiază pe poeții spanioli.

CARINO, CEL VICLEAN: păstor de pe malurile Betisului, rudă a Silviei și prieten cu Crisalvo; ucis de Lisandro.

CAVALERUL CATALAN: fără nume, căpitan de bandiți, prietenos cu Timbrio.

CLARAURA: păstoriță absentă, iubită de Crisio.

CRISALVO CEL CRUD: păstor de pe malurile Betisului, frate al Leonidei, pe care o ucide; prieten al lui Carino, îndrăgostit de Silvia; ucis de Lisandro.

CRISIO, ABSENTUL: păstor de pe malurile Tagului, suferă de chinurile absenței Claraurei, pe care o iubește.

DAMÓN: păstor de pe malurile Henaresului, de fel din munții Leonului și educat la Madrid, prieten cu Tirsi și Elicio, îndrăgostit de Amarili.

DARANIO: îndrăgostit de Silveria, cu care se însoară.

DARINTO: cavaler, prieten cu Timbrio și Nísida, îndrăgostit de Blanca, dar care-l iubește pe Silerio.

DIVERȘI: păstori nenominalizați de pe malurile Henaresului, care iau parte la serbările păstorești.

DIVERȘI: opt păstori aragonezi purtători de zagaie, care-l însoțesc pe Artandro când o răpește pe Rosaura.

EANDRA: păstoriță, iubită de Orfenio cel gelos. Nu apare.

ELEUCO: păstor bătrân de pe malurile Henaresului.

ELICIO: păstor de pe malurile Tagului, îndrăgostit de Galateea, prieten cu Damón. E, împreună cu Galateea, protagonist al romanului.

ERANIO: păstor de pe malurile Tagului, elogiat pentru învățătură și discernământ. Nu apare în roman.

ERASTRO: păstor, cirezar țărănos de pe malurile Tagului, îndrăgostit de Galateea.

EUGENIO: păstor de pe malurile Henaresului, iubit de Lidia, dar care se îndrăgostește de Leocadia.

FILARDO: păstor de pe malurile Tagului, elogiat pentru studii și discernământ. Nu intervine în acțiune.

FILI: iubita lui Tirsi, doar citată.

FLORISA: păstoriță de pe malurile Tagului, prietenă cu Galateea.

FRANCENIO: păstor faimos de pe malurile Tagului, prieten cu Lauso și Arsenio.

GALATEEA: păstoriță născută pe malurile Tagului, protagonista romanului, eroina lui eponimă.

GALERCIO: păstor îndrăgostit întâi de Gelasia, apoi de Leonarda; frate geamăn al lui Artidoro, fiu al lui Briseno și frate al Maurisei.

GELASIA: păstoriță neiubitoare de pe malurile Tagului.

GRAVINA, DUCE DE: Pe moșia lui are loc duelul dintre Timbrio și Pransiles. Nu apare.

GRISALDO: cavaler, fiu al bogatului Laurencio, logodit cu Leopersia, dar îndrăgostit de Rosaura.

LARSILEO (LARISEO): păstor faimos, experimentat în treburile de la curte, prieten cu Lauso.

LAURENCIO: stăpân bogat de sate, tatăl lui Grisaldo.

LAUSO: păstor de pe malurile Tagului, prieten cu Francenio și Damón, neîndrăgostit; a fost curtean și militar, a călătorit prin Spania, Asia și Europa, îndrăgostit de Sileria, se leapădă de iubire și-și recâștigă libertatea.

LEANDRA: păstoriță de pe malurile Tagului, posibilă iubire a lui Lauso. E doar menționată.

LENIO: păstor neiubitor de pe malurile Tagului, îndrăgostit apoi de Gelasia; a studiat la Salamanca, pe malurile Tormesului.

LEOCADIA: păstoriță de pe malurile Henaresului, fiica lui Lisalco, curtată de Eugenio.

LEONARDA: păstoriță de pe malurile Henaresului, soră geamănă a Teolindei, îndrăgostită de Galercio, se mărită însă cu fratele lui geamăn, Artidoro.

LEONIDA: născută pe malurile Betisului, fiica lui Parmindro și sora lui Crisalvo, îndrăgostită de Lisandro; moare ucisă de Crisalvo.

LEOPERSIA: fiica lui Marcelio, păstoriță bogată din satul lui Grisaldo, cu care ar fi urmat să se mărite, fiind părăsită de el în favoarea Rosaurei.

LIBEO: păstor cu care Carino e prieten fals, moare în timp ce o însoțește pe Leonida.

LICEEA: păstoriță, prietenă cu Leonida.

LIDIA: păstoriță de pe malurile Henaresului, prietenă cu Teolinda și îndrăgostită de Eugenio.

LISALCO: baci de pe malurile Henaresului, tatăl Leocadiei.

LISANDRO: păstor faimos, născut pe malurile Betisului, îndrăgostit de Leonida, care moare asasinată.

LISARDO: păstor de pe malurile Tagului, elogiat pentru studiile și discernământul său. Doar menționat.

LISTEEA: păstoriță deja decedată, a fost dragostea lui Orompo. Doar menționată.

MAMÍ ARNĂUTUL: general al flotei de corsari care atacă vasul pe care se află Silerio, Nísida și Blanca.

MARCELIO: tatăl Leopersiei. Doar menționat.

MARELE BACI AL TUTUROR STÂNELOR: aluzie posibilă la regele Filip al II-lea; doar menționat.

MARSILIO: păstor de pe malurile Tagului, neiubit de Belisa. În original apare și ca Marsilo.

MARSILO: vezi Marsilio, formă sub care am unificat numele personajului.

MATUNTO FIUL: păstor de pe malurile Tagului, elogiat pentru priceperea sa poetică. Doar menționat.

MATUNTO TATĂL: păstor de pe malurile Tagului, elogiat pentru talentul cu care cântă din liră. Doar menționat.

MAURISA: ciobăniță foarte tânără, fiica lui Briseno, sora lui Artidoro și Galercio, de care se îndrăgostește bătrânul Arsindo.

MELISO: păstor faimos, în cinstea căruia se celebrează pomeniri solemne.

MINGO: păstor de pe malurile Henaresului, ia parte doar la jocurile păstorești.

MIRENO: păstor de pe malurile Tagului, îndrăgostit de Silveria, care se mărită cu Daranio.

NÍSIDA: sora mai mare a Blancăi, născută la Neapole din părinți spanioli; de ea se îndrăgostesc Timbrio și Silerio; se mărită până la urmă cu Timbrio.

ORFENIO GELOSUL: păstor de pe malurile Tagului, îndrăgostit de Eandra.

ORFINIO: variantă a numelui Orfenio, unificată ca Orfenio.

OROMPO CEL TRIST: păstor de pe malurile Tagului, îndrăgostit de Listeea.

PARMINDRO: păstor de pe malul Betisului, tatăl Leonidei.

PĂSTORUL LUSITAN: nenumit, de pe malurile Limei (Portugalia); Aurelio, tatăl Galateei, i-l propune acesteia drept soț, spre marea durere a lui Elicio și Erastro. Nu intervine în acțiune.

PRANSILES: cavaler din Jerez, dușmanul lui Timbrio.

ROSAURA: doamnă nobilă și bogată, fiica lui Roselio, stăpân peste un sat, îndrăgostită de Grisaldo și răpită de Artandro.

ROSELIO: stăpân peste un sat, tatăl Rosaurei.

SILENA: păstoriță de care fusese îndrăgostit Lauso, pasiune de care se eliberează. Doar menționată.

SILERIO: cavaler din Jerez, prieten cu Timbrio, îndrăgostit mai întâi de Nísida, apoi de Blanca, cu care urmează să se însoare.

SILVANO: păstor de pe malurile Tagului, elogiat pentru studiile și discernământul său. Doar menționat.

SILVERIA: păstoriță de pe malurile Tagului, care se mărită cu Daranio, deși fusese îndrăgostită de Mireno.

SILVIA: păstoriță de pe malurile Betisului, prietenă cu Leonida, rudă cu Carino și iubită de Crisalvo.

SIRALVO: păstor de pe malurile Tagului, elogiat pentru studii și discernământ. Doar menționat.

TELESIO: preot bătrân de pe malurile Tagului, oficiază pomenirea lui Meliso.

TEOLINDA: păstoriță de pe malurile Henaresului, fiica lui Parmindro; îndrăgostită de Artidoro, care o părăsește pentru sora ei geamănă, Leonarda.

TIMBRIO: cavaler din Jerez, prieten cu Silerio, îndrăgostit de Nísida, cu care urmează să se însoare.

TIRSI: păstor de pe malurile Henaresului, născut la Alcalá și educat la curte și în universități, prieten cu Damón și îndrăgostit de Fili.

PRIMERA PARTE
DE LA GALATEA,
DIVIDIDA EN SEYS LIBROS.

Cõpueſta por Miguel de Ceruantes.

Dirigida al Illuſtriſsi. ſeñor Aſcanio Colona Abad de ſancta Sofia.

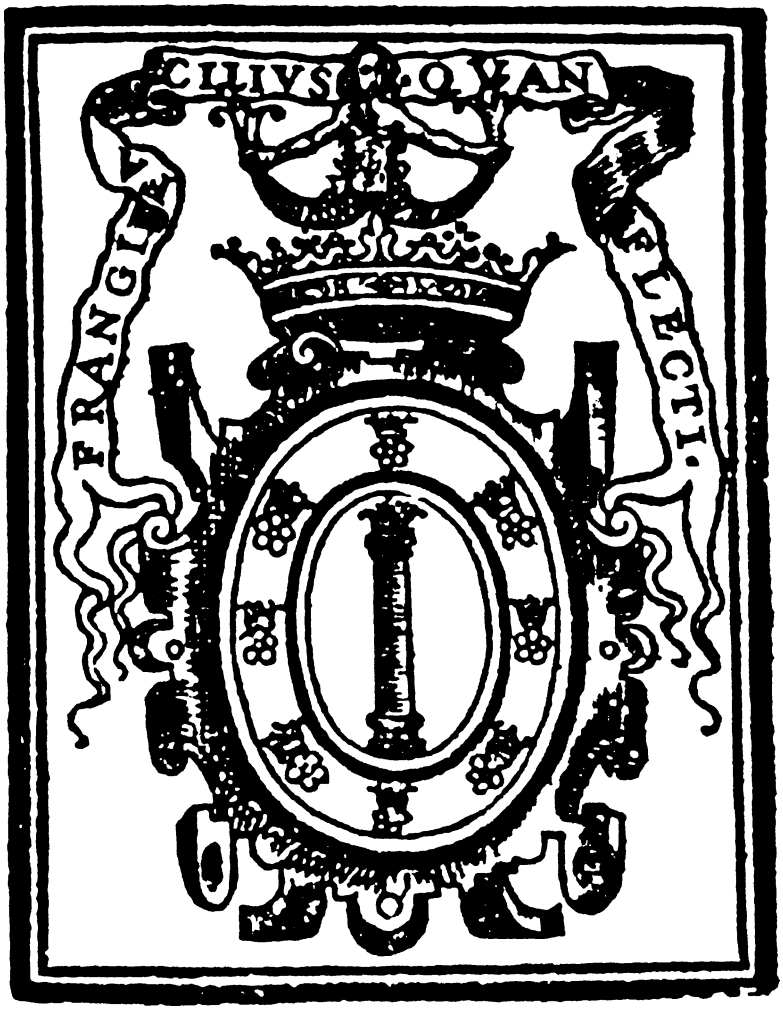

CON PRIVILEGIO.

Impreſſa en Alcala por Iuan Gracian.

Año de 1585.

A coſta de Blas de Robles ;mercader de libros.

PRIMA PARTE
A GALATEEI,
ÎMPĂRȚITĂ ÎN ȘASE CĂRȚI
Alcătuită de Miguel de Cervantes.

Dedicată Ilustrisimului Senior Ascanio Colona, Abate de Sfânta Sofia.

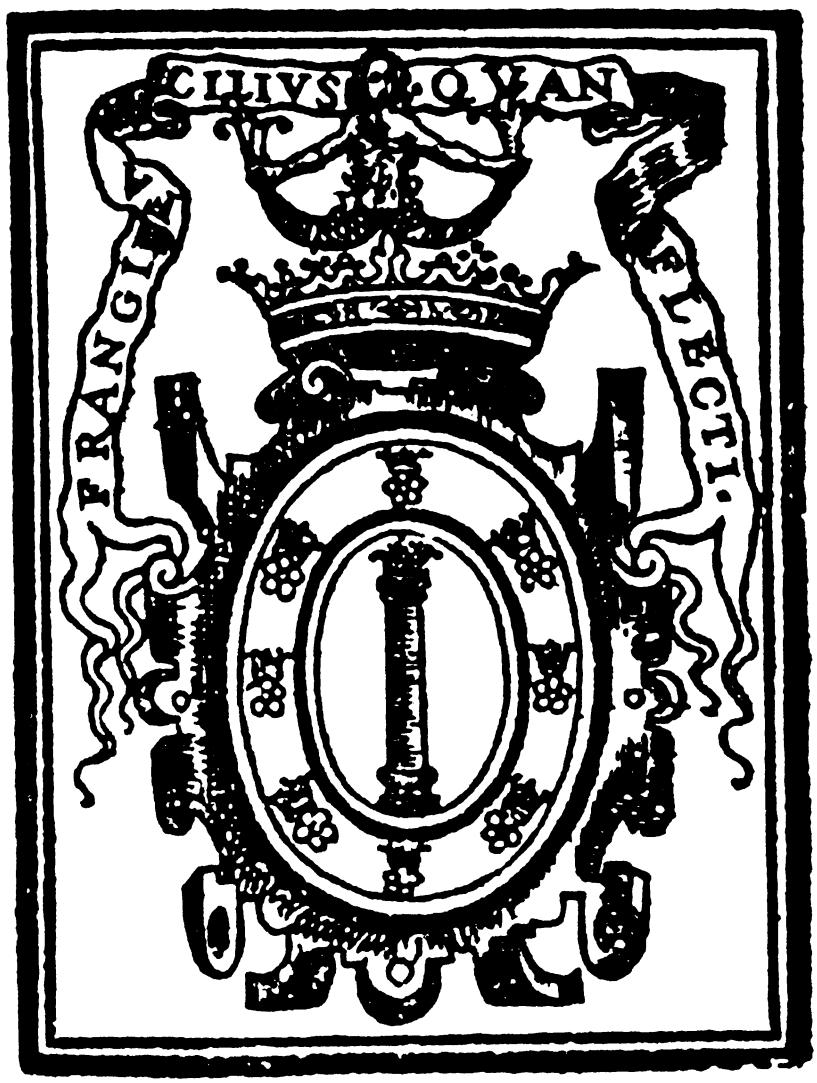

CU PRIVILEGIU.

Tipărită în Alcalá de Juan Gracián.
Anul 1585.
Pe spezele lui Blas de Robles: negustor de cărți.

[CERTIFICAT DE PREȚ][1]

Eu, Miguel de Ondarza Zavala[2], notar de curte al Maiestății Sale, dintre cei ce-și au locul în Consiliul său, adeveresc și încredințez că, după ce domnii membri ai acestuia au examinat o carte pe care, cu privilegiu regal, a tipărit-o Miguel de Cervantes, intitulată *Cele șase cărți ale Galateei*, au evaluat la trei maravedișii coala de tipar, spre a putea fi pusă în vânzare fără nicio sancțiune. Și au poruncit ca acest certificat de preț să fie pus la începutul fiecărui exemplar din cele ce vor fi tipărite astfel, drept care, pentru conformitate, am semnat cu numele meu. Întocmit la Madrid, în treisprezece zile ale lunii martie a anului 1585.

Miguel de Ondarza Zavala

[DOVADĂ DE CORECTURĂ]

Eu, licențiatul Várez de Castro[3], corector în numele Maiestății Sale la universitatea din Alcalá, am văzut această carte intitulată *Prima parte a Galateei*, și am constatat că este bine tipărită conform originalului său, cu condiția de a fi scoase greșelile enumerate mai

---

[1] Toate formalitățile pentru tipărirea cărților în regatul Castiliei au fost reglementate și unificate în cele din urmă prin decretul regal din 7 septembrie 1588.

[2] *Miguel de Ondarza Zavala*: Basc din Vergara (Guipuzcoa).

[3] *Várez de Castro*: Sub îngrijirea lui a fost publicată prima ediție completă a epopeii *La Araucana*, de Alonso de Ercilla y Zúñiga, Madrid, 1597, precum și o continuare a acesteia (Salamanca, 1597).

sus[4]; drept adeverire, am eliberat prezenta, semnată cu numele meu. Făcută azi, în ultima zi a lunii februarie, anul 1585.

Licențiatul Várez de Castro

[APROBARE]

Prin împuternicirea domnilor din Consiliul Regal, am văzut această carte, intitulată *Cele șase cărți ale Galateei* și, după cum mi se pare, ea poate și trebuie să fie tipărită, dat fiind că este o scriere plăcută și plină de ingeniozitate, fără a dăuna nimănui, atât proza, cât și versurile, ci, dimpotrivă, întrucât e o carte folositoare, cu stil foarte pur, limbă frumoasă și invenție bogată, fără a avea nimic indecent, necinstit sau contrar bunelor moravuri, i se pot acorda autorului privilegiul și aprobarea pe care le cere. Făcută în Madrid, în prima zi a lui februarie MDLXXXIII.

Lucas Gracián Dantisco[5]

[PRIVILEGIU]

Având în vedere că, din partea domniei tale, Miguel de Cervantes, rezident la curtea noastră, am fost înștiințați că ai alcătuit o carte intitulată *Galateea*, în versuri și proză castiliene, și că ea te-a costat multă trudă și studiu, fiind o operă de mare ingeniozitate, și că

[4] În edițiile vechi și în unele moderne e reprodusă și lista de greșeli.

[5] *Lucas Gracián Dantisco* (1557?–1615?): membru al unei ilustre familii de umaniști castilieni, funcționar în Secretariatul pentru Limbi al lui Filip al II-lea, autor al unui tratat de bune comportări, cu extraordinară circulație în epocă, *El Galateo español, destierro de ignorancias, maternario de avisos*, Madrid, 1582. Se pare că a fost prieten cu Cervantes. Pe fratele său, Tomás Gracián Dantisco, Cervantes îl elogiază în „Cântul Caliopei", vezi *infra*, p. 374, strofa 38.

ne-ai implorat să poruncim a ți se da aprobare spre a o putea tipări și privilegiu pentru doisprezece ani sau așa cum va fi pe placul nostru, drept care a fost examinată de cei din Consiliul nostru și, ținând seama că, potrivit dispoziției lor, în sus-menționata carte s-au făcut demersurile impuse de hotărârea de curând dată de către noi cu privire la cărți, s-a convenit că se cuvine să poruncim a se elibera această adeverință pentru domnia ta din amintitul motiv, iar Noi am apreciat că așa este bine; drept care îți acordăm aprobare și învoire ca, pe durata următorilor zece ani ce vor începe a se scurge și număra de la data adeveririi de față, domnia ta sau persoana împuternicită de domnia ta să puteți tipări și vinde numita carte mai sus menționată în aceste regate ale noastre, iar prin prezenta dăm aprobare și învoire oricărui tipograf numit de domnia ta spre a o putea tipări după originalul care a fost văzut în Consiliul nostru, cu colile parafate și semnate la sfârșit de Miguel de Ondarza Zavala, notarul nostru de curte, dintre cei ce-și au locul în Consiliul nostru, și cu condiția ca, înainte de a fi pusă în vânzare, să o aduci la Consiliul nostru împreună cu originalul, spre a se vedea dacă sus-zisa tipăritură e conformă cu el, sau să faci dovada în formă publică precum că sus-zisa tipăritură a fost văzută și corectată de către corectorul numit la porunca noastră și că a fost tipărită conform originalului, iar greșelile indicate de el să fie tipărite pe fiecare exemplar din cele ce vor fi astfel tipărite, și să se stabilească prețul pe fiecare exemplar ce va fi să-l faci, sub pedeapsa de a suferi și a cădea sub incidența pedepselor prevăzute în sus-zisul decret și în legile din regatele noastre. Și poruncim ca, pe toată această durată, nimeni, fără împuternicirea domniei tale, să nu o poată tipări, sub pedeapsa ca acela care ar tipări-o sau ar vinde-o în regatele noastre să-și piardă acum și în viitor toate exemplarele și formele pe care le-ar avea și le-ar vinde și să fie pe deasupra supus și unei amenzi de cincizeci de mii de maravedișii, din care o treime să revină denunțătorului, altă treime camerei noastre regale, iar cealaltă treime judecătorului care va da sentința. Și poruncim membrilor Consiliului nostru, președinților, auditorilor din audiențele noastre, magistraților municipali, alguazililor de la reședința și curtea noastră, precum și cancelariilor și tuturor prim-magistraților regali, asistenților, guvernatorilor, magistraților municipali superiori și de rând, ca și altor

judecători și organe de justiție din toate orașele, târgurile și satele din regatele și senioriile noastre, atât celor care sunt în prezent și vor fi de acum înainte în funcție, să-ți respecte și să-ți aducă la îndeplinire certificatul de față și sub niciun chip să nu-i încalce conținutul și forma, sub pedeapsa de a pierde bunăvoința noastră și a plăti zece mii de maravedișisi pentru camera noastră regală. Făcută în Madrid, în a douăsprezecea zi a lunii februarie din anul 1584.

EU REGELE

Din împuternicirea Maiestății Sale,

Antonio de Eraso[6]

[6] *Antonio de Eraso*: secretar al Consiliului Indiilor sub Filip al II-lea. S-a păstrat o scrisoare olografă a lui Cervantes către el (17 februarie 1582) din perioada când scriitorul solicita un post în administrația Indiilor (vezi Jean Canavaggio, *Cervantès*, Paris, Fayard, nouvelle édition revue et augmentée, 1997, pp. 114–115 [ed. I, 1986]).

DEDICAȚIE

Ilustrisimului senior Ascanio Colona[7], abate de Sfânta Sofia

Tăria de cuget a Senioriei Voastre Ilustrisime a avut o asemenea putere asupra mea, încât mi-a risipit frica pe care, cu drept cuvânt, ar fi trebuit s-o simt când am cutezat să vă ofer această pârgă a mărginitei mele ingeniozități; având însă în vedere că cea neîntrecută a Senioriei Voastre Ilustrisime a venit în Spania nu doar spre a face prin ea să-i strălucească cele mai bune universități, ci și spre a fi nordul după care să se poată călăuzi cei ce profesează vreo știință virtuoasă (cu osebire aceia ce se exersează în cea a poeziei[8]), nu am voit să pierd prilejul de a urma un atare ghid, întrucât știu că în el și prin el toți își găsesc port sigur și primire propice. Bună să o facă Senioria Voastră Ilustrisimă și față de dorința mea, pe care mi-o trimit înainte, pentru a da oarece ființă măruntei mele slujiri de față. Și dacă n-aș merita-o din acest motiv, o voi fi meritând măcar pentru a fi urmat câțiva ani

---

[7] *Ascanio Colona* (it. Colonna) (1559?–1608): membru al unei ilustre familii italiene de umaniști active în sec. al XVI-lea, fiu al lui Marco Antonio Colonna, duce de Pagliano, comandant al unei escadre în bătălia de la Lepanto (1571), la care Cervantes se va referi elogios câteva rânduri mai jos; studii la Alcalá și Salamanca, numit cardinal în 1586 și vicerege al Aragonului în 1602. În traducere, păstrez grafia spaniolă a numelui.

[8] Concepția despre poezie ca știință constituie un bun teoretic comun în secolele al XVI-lea și bună parte din cel de-al XVII-lea. O formulare bine articulată îi va da cu deosebire Alonso López Pinciano (?–după 1627) în tratatul său *Filosofía antigua poética* (1596). *Cf.* discursul despre poezie al lui don Quijote în fața Cavalerului cu Mantia Verde (*Don Quijote*, II, 16, trad. de Sorin Mărculescu, Editura Paralela 45, Pitești, 2 vol., 2004, vol. II, pp. 140–142 [Mai jos, toate trimiterile la *Don Quijote* se vor face la această ediție, sub siglele *DQ* I și *DQ* II]).

stindardele biruitoare ale acelui soare al oștirii pe care ieri cerul ni l-a luat din fața ochilor, nu însă și din memoria celor ce se străduiesc să le-o păstreze lucrurilor vrednice de ea, și care a fost excelentisimul părinte[9] al Senioriei Voastre Ilustrisime. Adăugând la aceasta efectul de reverență exercitat asupra cugetului meu de lucrurile pe care, ca într-o profeție, le-am auzit spuse despre Senioria Voastră Ilustrisimă de către cardinalul de Acquaviva[10], pe când îi eram camerier la Roma, și pe care acum le văd împlinite nu doar eu, ci toată lumea ce se bucură de virtutea, zelul creștinesc, măreția și bunătatea Senioriei Voastre Ilustrisime, semne zilnice ale strălucitei și generoasei stirpe din care coborâți, rivalizând ca vechime cu principiul și principii grandorii romane, iar în privința virtuților și faptelor eroice cu însăși virtutea și cele mai vestite isprăvi, după cum ne-o dovedesc mii de istorii adevărate, pline de faimoasele fapte ale trunchiului și ramurilor casei regale Colona, sub a căror putere și protecție mă așez acum ca să am scut împotriva clevetitorilor ce nu iartă nimic; și dacă Senioria Voastră Ilustrisimă îmi va ierta îndrăzneala, nu voi mai avea a mă teme de nimica și nici a dori altceva decât ca Dumnezeul Nostru să o apere pe Ilustrisima persoană a Senioriei Voastre cu sporul de demnitate și stare pe care noi, servitorii voștri, vi le dorim.

Ilustrisime Seniore, vă sărută mâinile Senioriei Voastre servitorul vostru cel mai mare,

MIGUEL DE CERVANTES SAAVEDRA

[9] *părinte*: Tatăl lui Ascanio a fost Marco Antonio Colonna, duce de Pagliano, care fusese general de galere în bătălia de la Lepanto; a murit „ieri", adică la 1 august 1584, când, în calitate de vice-rege al Siciliei și făcând drumul de la Roma la Madrid, s-a stins din viață la Medinaceli.

[10] *Giulio de Acquaviva* (1546–1574), Cervantes i-a fost camerier la Roma în 1570, înainte de a se înrola ca soldat.

CURIOȘILOR CITITORI,

Mă tem că îndeletnicirea de a scrie egloge[11], într-o vreme când, îndeobște, poezia[12] e atât de defavorizată[13], nu va fi socotită drept o preocupare atât de lăudabilă, încât să nu dea o satisfacție aparte celor care, urmându-și gustul diferit al înclinației lor firești, socot că tot ce se deosebește de el înseamnă muncă și timp irosit. Întrucât însă nimeni n-ar fi în măsură să mulțumească asemenea minți ce se închid între hotare atât de înguste, vreau să le răspund numai acelora care, liberi de patimă, au mai multă întemeiere să nu admită diferențele din sânul poeziei vulgare, crezând că cei ce i se consacră în vremurile acestea se îndeamnă să-și publice scrierile în chip ușuratic, mânați de pasiunea nutrită de autori față de propriile lor compuneri, împrejurare împotriva căreia eu unul pot aduce ca argument înclinația către poezie pe care dintotdeauna am avut-o și vârsta, care, abia trecând de pragurile tinereții[14], pare a autoriza asemenea îndeletniciri. În plus, nu se poate tăgădui nici că studierea acestei facultăți – cu drept cuvânt atât de prețuită în trecut – aduce cu sine foloase deloc mediocre, cum

---

[11] Termenul de *eglogă* e utilizat aici în sensul larg de „operă pastorală", alcătuită atât din proză, cât și din versuri. Sensul restrâns de specie poetică bucolică, pastorală, constând de obicei într-un dialog între doi sau mai mulți păstori, va fi și el întâlnit în cuprinsul *Galateei*.

[12] *poezia*: termenul se referă la literatură în general (*cf.* germ. *Dichtung*).

[13] *defavorizată*: Lamentația aceasta e endemică în rândul poeților și, în genere, al intelectualilor spanioli dintotdeauna, precizează J. B. Avalle-Arce, exemplificând prin Feijóo, Larra, Ortega etc.

[14] *pragurile tinereții*: în 1585, la treizeci și opt de ani, Cervantes depășise cu puțin pragul de sus al tinereții, care începea, în viziunea epocii, la douăzeci și cinci de ani, ca a treia dintre cele cinci vârste ale omului, potrivit, printre alții, doctorului Juan Huarte de San Juan, *Examen de ingenios para las ciencias* (1575).

sunt: îmbogățirea poetului prin cercetarea propriei limbi și stăpânirea meșteșugului elocinței cuprinse într-însa, în vederea altor performanțe mai înalte și de mai mare însemnătate, și deschiderea unui drum pentru ca, prin imitarea sa, cugetele înguste, care vor să încarcereze belșugul limbii castiliene în concizia limbajului vechi, să priceapă că au un câmp deschis, rodnic și spațios, pe unde, cu înlesnire și suavitate, cu gravitate și elocință, pot alerga în libertate, descoperind felurimea conceptelor ascuțite, grave, subtile și elevate pe care, în rodnicia ingeniozităților spaniole, înrâurirea favorabilă a cerului în fericita noastră epocă le-a produs cu atâta folos în diverse părți și ceas de ceas; și într-acestea pot fi eu însumi martor de încredere, întrucât îi cunosc pe unii care, cu deplină îndreptățire și fără poticnirea de care am parte eu, ar fi putut parcurge în siguranță un drum atât de primejdios. Atât de comune și de felurite sunt însă dificultățile omenești și atât de diverse acțiunile și țelurile întru care se aventurează unii, însetați de glorie, încât alții, de teama infamiei, nu îndrăznesc să dea la lumină ceea ce, odată dezvăluit, trebuie să sufere judecata vulgului, primejdios și aproape totdeauna amăgit. Eu unul m-am dovedit temerar prin publicarea acestei cărți nu pentru că aș avea motive de a fi sigur pe mine, ci pentru că n-aș putea preciza care anume, dintre aceste două neajunsuri, ar fi cel mai mare: fie acela ca, din dorința de a-ți împărtăși talentul primit de la Cer, să te aventurezi în pripă a-ți oferi patriei[15] și prietenilor roadele ingeniozității tale; fie acela ca, prea scrupulos, leneș și încet fiind, neapucând niciodată să te arăți mulțumit cu ceea ce faci și înțelegi și, socotind reușit doar ceea ce nu-ți e la îndemână, să nu te hotărăști niciodată a da la lumină și a-ți împărtăși scrierile. Astfel încât, așa cum cutezanța și înfumurarea unuia ar putea fi taxate drept excesivă necuviință, lucru cu siguranță recunoscut, la fel de condamnabile sunt și neîncrederea și zăbava celuilalt, deoarece târziu sau nicicând nu le este de folos cu rodul ingeniozității și studiului său celor ce așteaptă și doresc ajutorări și exemple asemănătoare spre a înainta în propriile lor exerciții. Fugind

[15] *patriei*: „Patria" are aici sensul nou de „naționalitate supraregională", spre deosebire de celelalte două sensuri tradiționale până atunci ale lat. *patria* în Evul Mediu, și anume „împărăția cerurilor" sau „regiunea sau localitatea natală", care se va numi și *patria chica*, adică „patria mică".

de aceste două neajunsuri, nu am publicat până acum cartea de față, dar nici n-am vrut să o păstrez numai pentru mine, căci nu doar pentru propriul plac a alcătuit-o intelectul meu. Știu bine că se obișnuiește ca orice exces în materie de stil să fie condamnat, de vreme ce însuși prințul poeziei latinești[16] a fost ponegrit sub cuvânt că în unele dintre eglogele sale s-a ridicat mai sus decât în altele, drept care nu mă voi teme prea mult dacă cineva mă va osândi că am amestecat considerații filozofice printre convorbirile amoroase ale unor păstori ce rareori se ridică mai sus de îndeletnicirile câmpenești, și atunci doar cu obișnuita-le simplitate. Dar ținând seama – așa cum se întâmplă uneori pe parcursul câte unei opere – că mulți păstori prefăcuți dintr-însa erau doar prin veșminte, obiecția aceasta e înlăturată. Celelalte ce li s-ar putea aduce invenției și dispoziției, ierte-le intenția sigură a cititorului, cum o va și avea dacă va fi discernător, și voința autorului, care a fost de a plăcea, făcând în acest scop tot ce i-a stat în putință și a reușit[17]; căci dacă în partea aceasta opera nu va corespunde dorinței sale, ea îi va oferi mai încolo și altele mai bogate în gust și superioare în artificiu.

[16] Aluzie la Virgiliu (Publius Vergilius Maro, 70–19 î.Cr.).

[17] „Cartea lui [a lui Cervantes, *n.t.*] e destul de bună în invenție: propune ceva și nu încheie imica; trebuie să așteptăm partea a doua pe care o făgăduiește...", așa își va judeca Cervantes primul roman în episodul puricării bibliotecii lui don Quijote (*DQ* I, 7, p. 72).

DE LA LUIS GÁLVEZ DE MONTALVO[18],

AUTORULUI

Sonet

Cât timp, sub jugul sarazin, grumazul
strivit ți-a fost și spata apăsată,
dar inima-n credință neschimbată
dârză ți-a stat, sub tot mai greu zăgazul[19],

voios fu cerul, dar, aici, necazul
ne-a văduvit pământul și, frustrată
de muze, curtea cea regească-n ceată
mâhnită, singură și-a plâns răgazul.

Ci după ce pe glia-mamă,-n fine,
grumaz și suflet tefere-ți sosiră
din beznele barbare și confuze,

ți-arată cerul meritu-n lumine,
toți, bucuroși, de-ntoarcerea-ți respiră
și-n Spania se-ntorc dusele muze.

---

[18] *Luis Gálvez de Montalvo* (c.1540–c.1591): Autor al romanului pastoral *El pastor de Fílida* (1582), care precedă *Galateea*; elogiat mai jos în „Cântul Caliopei", pp. 370–371, strofa 28. Este probabil scriitorul cel mai apropiat de Cervantes, cu care a fost bun prieten.

[19] Însuși Cervantes, după cum reamintește J. B. Avalle-Arce (*La Galatea*, 1987, p. 61) avea să-și evoce captivitatea în *DQ*, I, 45.

DE LA DON LUIS VARGAS MANRIQUE[20]

Sonet

Grandoarea-n tine larg și-o arătară,
Cervantes mare, zeii din tărie
și, ca întâie-n rang, natura, ție
o veșnică ți-a dat în dar comoară.

Zevs te-a-nzestrat cu fulgeru-i, și-ți zboară
scânteie-n vorbe, ca din cremeni, vie;
Diana, ca să-ntreci ușor și-o mie,
stil pur și cast în mână îți coboară.

Mercur, istoriile-ntortocheate;
Marte, în brat, izvor de forță nouă;
Venus și Cupidon, iubiri jăratic;

Apolo, cântecele acordate;
știința-le, surorile lui, nouă;
și pe păstorii-i, zeul păduratic[21].

DE LA LÓPEZ DE MALDONADO[22]

Sonet

Din mare ies și-n sânul ei revin,
sfârșindu-și cursa lungă-atât de iute,
ca-n poala maicii-a toate-ntâi știute,
feciorii-nstrăinați de ea deplin.

---

[20] *Luis Vargas Manrique*, poet mai tânăr decât Cervantes, activ în cercul lui Lope de Vega, elogiat mai jos, cartea a VI-a „Cântul Caliopei", strofa 10, pp. 364–365.
[21] Aluzii la cele nouă Muze („surorile lui, nouă") și la zeul Pan („zeul păduratic").
[22] *Gabriel López Maldonado* (?–după 1615), poet toledan elogiat mai jos în „Cântul Caliopei", strofa 27, p. 370, precum și în *DQ* I, 6, p. 72, ca și de Lope de Vega sau Vicente Espinel, autor al unui cunoscut *Cancionero* din 1586.

N-o fac, plecând, să pară mai puțin,
nici, revenind, cu valuri mai temute,
ci-ntregi păstrează-și pururi nescăzute
de firea-i apele-n imens bazin.

Ca marea ești, sublimă Galatee,
cu câte fluvii, laude și roade,
că-nalți, cum ești, și viața cea mai naltă.

Dar cât ai da, nu-i chip nimic să-ți iee,
și-oricât tribut primești, egal îți cade,
și nici mai sus preamultul nu te saltă.

PRIMA CARTE A GALATEEI

Cât la mâhnitul zvon surpat de jale[23]
al tristului meu cânt abia-ngăimat,
prin Eco[24]-amara,-n icnetele sale,
răspund și *deal*, și *câmp*, și *râu*, și *prat*,
zoritului vânt surd i-arunc în cale
plânsul pieptului meu ars și-ngheţat,
tânjind în van un ajutor să-mi vie
din *deal*, din *prat*, din *râu* sau din *câmpie*.

Fluidul scurs din ochii mei sporește
apele-n *râu*, iar florile ce-nsmaltă
sunt scai și spini doar *pratul*, nebunește,
tot sufletul mi-l năpădesc de-olaltă;
de jalea-mi *dealul* 'nalt nu se clintește,
sătul de ea, nici *câmpul* nu tresaltă,

---

[23] Romanul pastoral al lui Cervantes este inaugurat, contrar uzanței, cu o piesă poetică, și încă una de o foarte avansată elaborare prozodică: e vorba de un poem scris în octave regale (*octavas reales*), formă utilizată frecvent de poeții italieni și preluată și de spanioli. Caracteristică e structurarea sa corelativă și plurimembră, într-un sistem de ecouri și opoziții conceptuale interne; pentru a-i pune mai bine în evidență procedeul, preiau, aici ca și cu alte prilejuri, ideea ediției spaniole de bază, publicată de Francisco López Estrada și María López García-Berdoy (în cele ce urmează Estrada–Berdoy), de a sublinia conceptele cheie. De această formă poetică s-a ocupat primul Dámaso Alonso, „Versos plurimembres y poemas correlativos", *Revista de Filología española*, XIII, 1944, pp. 139–191.

[24] *Eco*: sau Echo, nimfă a pădurilor și izvoarelor, persecutată de Hera pentru că-l ajutase pe Zeus în întreprinderile-i erotice; se spune că ea ar fi pedepsit-o, transformând-o într-o simplă voce, ecoul.

și-atunci alin durerii și nici frâu
nu aflu-n *deal*, în *câmp*, în *prat*, în *râu*.

Credeam că *focu*-n suflet ce mi-aprinde
pruncu-aripat[25], *lațul* ce mă înhamă,
subtila-i *plasă* ce și zeii-i prinde,
și-apriga lui *săgeată* fără vamă
ar fi putut și-n ea, ce rob mă cheamă,
să caște răni cum crude-n mine-ntinde;
dar pentr-un suflet plămădit din stâncă
foc, *plasă*, *laț*, *săgeată* slabe-s încă.

Eu însă-n *foc* mă mistui, ard, și-ndur,
și-umil în *laț* grumazul mi-l supun,
și *plasa* nevăzută mi-o conjur,
și brav *săgeții* dure mă expun.
De-aceea mi-e impasu-atât de dur
și chinul, suferința în surghiun
e-atâta,-ncât mi-apar calm și zăbavă
săgeată, *plasă*, *foc* și *laț*, ca-n slavă.

Așa cânta Elicio[26], păstor de pe malurile Tagului, cu care Natura se arătase pe-atât de darnică, pe cât de zgârcite soarta și iubirea, deși curgerea timpului, nimicitor și înnoitor al lucrărilor omenești, îl adusese în asemenea împrejurări, încât și le socotea de-a dreptul fericite pe cele fără de sfârșit și nefaste, în care se aflase și-n care-l aruncase

[25] *pruncu-aripat*: Evident, Cupidon, cu toate atributele lui, enumerate în tetramembrarea subsecventă.

[26] *Elicio*: numele personajelor nu erau întâmplătoare în romanul pastoral, cu atât mai mult cu cât erau uneori alese pentru a masca identități reale. În cazul acesta, Elicio trimite, pe de o parte, la un context păgân, *elicius* fiind un supranume al lui Jupiter, și, pe de alta, la unul creștin, un sfânt Elix sau Elician existând în calendarul bisericesc. Numele poate deriva de la lat. *elicio* „a trage", „a atrage", „a smulge", „a obține" sau „a scoate sunete dintr-un instrument", sensuri perfect concordante cu prestația personagială a lui Elicio, mai ales în raport, după cum se va vedea, cu Galateea.

dorul după incomparabila frumusețe a neasemuitei Galateea[27], păstoriță născută pe aceleași maluri; aceasta, deși crescută în îndeletnicirea pastorală și câmpenească, avea o minte atât de înaltă și de aleasă, încât doamnele discernătoare, crescute în palatele regești și deprinse cu regulile pline de discernământ de la curte, s-ar fi socotit norocoase să i se poată asemăna cumva, atât în privința discernământului, cât și în cea a frumuseții. Pentru nesfârșitele și bogatele daruri cu care o împodobise cerul, Galateea fu iubită cu cea mai adâncă înflăcărare de numeroși păstori și cirezari ce-și pășteau vitele pe malurile Tagului, din rândul cărora s-a încumetat să o îndrăgească și chipeșul Elicio cu o iubire pe-atât de curată și neprefăcută, pe cât i-o îngăduiau virtutea și cinstea Galateei.

Despre Galateea nu se aude să-l fi urât pe Elicio, necum să-l fi iubit, așa încât uneori, convinsă parcă și îndatorată de numeroasele slujiri ale lui Elicio, îl făcea să urce-n slava cerului cu câte o cuviincioasă favoare, iar alteori, fără a ține seama de ele, îl disprețuia într-atâta pe îndrăgostitul păstor, încât acesta abia dacă mai știa în ce stare se află. Bunele însușiri și virtuți ale lui Elicio nu aveau cum să fie detestate, după cum nici frumusețea, grația și bunătatea Galateei să nu fie iubite. Pe de o parte, Galateea nu-l respingea detot pe Elicio; pe de alta, Elicio nu putea, nu se cădea și nici nu voia s-o uite pe Galateea. Iar Galateei i se părea că, de vreme ce Elicio o iubea cu atâta cuviință, ar dovedi o prea mare nerecunoștință nerăsplătindu-i cinstitele gânduri cu câte o castă favoare. Elicio își închipuia că, de vreme ce Galateea nu-i disprețuia slujirile, dorințele lui ar putea avea un deznodământ fericit. Și când aceste închipuiri îi însuflețeau speranța, se simțea atât de mulțumit și de cutezător, încât de înmiite ori vru să-i dezvăluie Galateei ceea ce cu atâta anevoință îi ascundea. Ci discernământul Galateei cunoștea bine, după mișcările chipului, tot ce zăcea în sufletul lui Elicio, și-atunci și ea și-l arăta pe-al ei în așa fel, încât îndrăgostitului păstor îi înghețau cuvintele în gură și își păstra doar gustul primului impuls, întrucât i se părea că aducea jignire cinstei Galateei dacă discută cu ea despre lucruri ce ar fi putut

[27] În text: *Galatea*. Numele descinde fără dubiu din cel al păstoriței din eglogele lui Virgiliu și din Ovidiu (*Metamorfoze*, XIII, vv. 750–897). Sensul grecesc al numelui ar fi „albă ca laptele", evocând frumusețea și puritatea personajului.

părea oarecum că nu sunt într-atâta de cinstite, încât și cinstea însăși să nu se fi putut preschimba în ele. Cu asemenea suișuri și coborâșuri, viața i se părea păstorului atât de grea, încât uneori socotea ca pe un noroc nenorocirea de-a și-o pierde, dacă se gândea la suferința pe care i-o pricinuia faptul că ea nu-i lua sfârșit. Și astfel, într-o bună zi, cu mintea adâncită în felurimea gândurilor sale, aflându-se în mijlocul unei pajiști desfătătoare, poftit de singurătatea și murmurul unui desfătător pârâu ce curgea pe câmpie, scoțându-și din desagă un rebec[28] lustruit, în sunetul căruia își împărtășea cerului plângerile, cântă cu glas cum nu se poate mai minunat versurile următoare[29]:

Gând îndrăgostit, de-ți place
că al meu de-a pururi ești,
caută să umbli-n pace,
iar la greu de te smerești,
mândru-n bine nu te face.
Drumul mijlociu doar ține,
dacă-n zarvă e să-ți fie:
nu fugi de bucurie,
nici nu-nchide ușa bine
plânsului de-Amor dat ție.

Dacă vrei ca vieții mele
calea-n veci să-i fie dreaptă,
n-o târî mai jos de schele,
nici mai sus, căci o așteaptă
prăbușiri și moarte, grele.
Căci deșarta-nfumurare
are doar sfârșituri două:

[28] *rebec*: În text, *rabel*, mic instrument muzical în formă de lăută, cu trei corzi, de origine arabă.

[29] Poemul care urmează e compus în *coplas reales*, adică în strofe de zece versuri trohaice hepta- sau octosilabice. Schema rimelor: ababacdcdc. A fost plagiat (semn de succes în epocă) de Jerónimo de Tejeda, „nerușinatul" (cum îl caracterizează Juan Bautista Avalle-Arce), în *La Diana de Montemayor. Nuevamente compuesto por...*, Paris, 1627, I, p. 270.

unul propria-ți pierzare,
altul că-n strivirea nouă
inima-ți plăti-va dare.

Te-ai născut din ea, și-așa
ai greșit: ea să plătească;
fugi de ea, căci n-aș putea
s-o înduplec să-ți priască,
nu știu cum, oricât aș vrea.
Zborul tău primejdios
care-n slavă te ridică,
dacă nu-i și norocos,
prăbușindu-te, ne strică
pacea mea și tihna-ți, jos.

Zici că cine-avan încearcă
soarta-n luptă să și-o schimbe
nu-i nebun, nici gând, ci parcă
poate chiar să se și-nnimbe
cu bravura ce-l încarcă,
și că-n clipă-atât de-naltă
glorie fără egal
ți-e trufia când, unealtă,
e dorită-n ceas astral
și de piept, și-n suflet, caldă.

Eu așa am înțeles,
dar vă scot din amăgire:
semn că-i mai puțin ales
bravul prim a fi-n iubire
ca umilul slab, ades.
Năzuiești spre-o frumusețe
cum mai mare nu-i pe lume;
ci nu știu, zău, de cât preț e
dragostea aceasta-anume
ca disprețul să n-o-nghețe.

Gândul căci dacă atras e
de un țel prea-nalt, destul e
ca, văzându-l, să-l și lase,
căci, prea-nalt fiind, sătul e
a-și găsi în el ponoase.
Și știind că și iubirea
doar cu-ncredere se naște
și din ea-și hrănește firea,
când nădejde nu mai paște,
ca în ceața-i risipirea.

Deci atunci când prea departe
mijlocul de scop ți-l vezi,
dacă ții tot drum de moarte
vei avea, poți să mă crezi,
doar de moarte oarbă parte.
Ci nu-ți pese, căci în luptă,
cum e lupta amoroasă,
ținta sus fiind și-abruptă,
moartea-i viață luminoasă,
chinul – slavă ne-ntreruptă.

Nici nu și-ar fi întrerupt atât de curând îndrăgostitul Elicio plăcuta cântare dacă din dreapta sa n-ar fi răsunat strigătele lui Erastro[30] care, cu turma sa de capre, venea spre locul unde ședea el. Erastro era un cirezar cam țărănos, dar soarta-i necioplită și păduratică nu-l scuti

[30] Numele *Erastro* poate fi pus în legătură cu sp. *rastro* sau *rastillo* „greblă", precum și cu verbul *arrastrar* „a târî", subliniindu-i-se rusticitatea funciară, ceea ce nu-l face mai puțin apt să dea glas enunțurilor poetice ale lui Amor; *cf.* lat. *Erastus* și gr.-lat. *erastes* „îndrăgostit, amant", de la *erán* „a iubi"; el este totodată un personaj care-l pune în valoare pe Elicio, afirmă Claude Allaigre (Cervantès, *Œuvres romanesque complètes*, 2 vol., Gallimard, Paris, Pléiade, vol. I), fiindu-i totodată prieten devotat și acționând în consonanță cu el. Cervantes și-ar inaugura, așadar, aici tehnica romanescă a dublului, sau a „cuplului dioscuric", termen pe care l-am propus în studiul introductiv la traducerea *Nuvelelor exemplare* (Polirom, Iași, 2001), și care își va găsi întruparea perfectă în cuplul don Quijote-Sancho Panza. Rusticitatea lui Erastro completează prin urmare viziunea superioară și eterată despre iubire pe care o cultivă Elicio.

ca în pieptul robust să nu i se înstăpânească gingașa iubire, făcându-l să o iubească mai mult decât propria viață pe frumoasa Galateea, căreia, ori de câte ori i se se ivea prilejul, își aducea la cunoștință plângerile. Și, chiar dacă țărănos, era, ca un adevărat îndrăgostit, atât de discernător în cele ale dragostei, încât, atunci când vorbea despre ele, părea că însăși dragostea i le arăta și le rostea prin gura sa, dar, cu toate acestea, deși ele ajungeau la urechile Galateei, aveau parte de aceeași primire ca niște mofturi. Pe Elicio rivalitatea cu Erastro nu-l făcea să sufere deoarece înțelegea că spiritul Galateei o înclina spre lucruri mai înalte; față de Erastro îl încerca mai degrabă mila și invidia: milă, văzând că totuși iubea, și încă într-o situație în care îi era cu neputință să-și culeagă rodul dorințelor; invidie, deoarece i se părea că înțelegerea nu-i îngăduia pesemne sufletului său să simtă disprețurile sau hatârurile Galateei, așa încât fie unele să-l dea gata, fie celelalte să-l facă a-și pierde mințile.

Erastro venea însoțit de dulăii săi, paznici credincioși al naivelor oițe, care, sub protecția lor, sunt ferite de colții sângeroși ai lupilor înfometați, și petrecea cu ei, strigându-i pe numele care acorda fiecăruia titlul meritat de firea și curajul propriu: pe unul îl chema *Leu*, pe altul *Șoimu*, pe altul *Vânjosu*, pe altul *Tărcatu*[31]; și ei, de parcă ar fi fost înzestrați cu pricepere, clătinând din cap și gudurându-se pe lângă el, își făceau înțeleasă plăcerea pe care le-o făcea plăcerea lui. Astfel ajunse Erastro în locul unde fu întâmpinat prietenește de către Elicio și chiar rugat ca, dacă nu se hotărâse în privința locului unde să se adăpostească de soarele de la ceasul siestei celei fierbinți[32], să nu-i fie cu supărare, întrucât cel unde se afla el era atât de potrivit întru asta, să și-o petreacă în tovărășia lui.

— Cu nimeni – răspunse Erastro – nu mi-ar putea fi mai bună decât cu tine, Elicio, fără numai cu cea care e pe-atât de înstejărită[33] la

---

[31] Onomastica semnificativă se aplică și animalelor, prefigurând situații similare din *Colocviul câinilor* și *Don Quijote*.

[32] *siesta*, sp. *de la hora sexta* „ceasul amiezii", ora căldurii zăpușitoare și a odihnei, de care păstorii profitau întotdeauna, nu numai ca să se odinnească, ci și ca să-l dedice „bunei conversații". Răstimp cardinal în desfășurarea romanului pastoral meridional, italian și spaniol.

[33] În text: *enrobrecida*, cuvânt derivat de Cervantes de la *robre* „stejar".

cererile mele, pe cât de gorun a devenit față de necontenitele tale plângeri.

După aceea se tolăniră amândoi în iarba măruntă, lasându-și turmele să umble-n voie și să reteze cu dinții lor rumegători fragedele firișoare de iarbă de pe câmpia înierbată. Și cum Erastro, după numeroase și vădite semne, pricepea limpede că Elicio o iubea pe Galateea și că meritul lui Elicio avea mai multe carate decât al său, drept dovadă că recunoștea acest adevăr, în toiul conversației, printre alte vorbe, îi spuse următoarele:

— Nu știu, chipeșe și îndrăgostite Elicio, dacă dragostea ce-o nutresc Galateei va fi fost pricină de mâhnire pentru tine; și dacă a fost, se cade să mă ierți, pentru că niciodată nu mi-a trecut prin minte să te supăr, iar din partea Galateei nu mi-am dorit altceva decât s-o slujesc. Rea turbare sau cruntă râie lovească și stârpească-mi iezii cei sprințari și gingașii miei și, când își vor părăsi ugerele mamelor dragi, să nu găsească drept hrană pe pajiștea cea verde decât fructe de colochint[34] amar și leandri otrăvitori dacă n-am încercat de mii de ori să mi-o izgonesc din memorie și dacă n-am umblat tot de-atâtea pe la doctorii și preoții[35] din sat ca să-mi dea un leac pentru chinurile pe care le îndur din pricina ei. Unii îmi prescriu să înghit nu știu ce băuturi de răbdare; ceilalți zic să mă încredințez Domnului, ce la toate bun e, când nu toate-s nebune[36]. Îngăduie-mi, bunule Elicio, să o iubesc și eu, deoarece poți fi sigur că dacă n-o vei îmblânzi tu, cu destoiniciile, harurile și îndreptățirile tale nemăsurate, greu îmi va fi mie s-o înduioșez cu neghiobiile mele; iată învoirea pe care ți-o cer, îndatorat fiind meritelor tale și având în vedere că, de nu mi-o vei da, îmi va fi la fel de peste poate să încetez a o iubi cum le-ar fi apelor

---

[34] *colochint* sau „castravetele amar" (sp. *tueras*, lat. *citrullus colocynthis*), plantă erbacee mediteraneană înrudită cu pepenele, din al cărei fruct spongios se prepară un purgativ puternic (vezi și *DQ* II, 39, p. 322).

[35] O localizare în peisajul rural spaniol care distinge *Galateea* de restul literaturii pastorale, deși în mai toată cartea predomină abstractizarea și mitologizarea. Dar originalitatea lui Cervantes se prefigurează încă de pe acum, în unele amănunte (Avalle-Arce, ed. cit., p. 72, n. 16).

[36] Echivalez jocul de cuvinte din text: „... que todo lo cura, o que todo es locura", parafrază la proverbul „El mal que no tiene cura es locura", consemnat de Correas în *Vocabulario de refranes*.

acestora să nu ude sau soarelui să nu ne lumineze cu pletele-i pieptănate.

Elicio nu se putu împiedica să nu râdă de vorbele lui Erastro și de politețea cu care îl ruga să-l învoiască a o iubi pe Galateea, așa că-i răspunse:

— Nu mă supăr, Erastro, că o iubești pe Galateea, mă supără să văd că, dată fiindu-i firea, puțină putere au să aibă vorbele tale adevărate și cuvintele-ți neprefăcute; deie-ți Dumnezeu pe-atâta de bună împlinire dorințelor, pe cât o merită sinceritatea gândurilor tale. Și de-acum încolo nu înceta, din respect pentru mine, s-o iubești pe Galateea, căci n-am un caracter atât de josnic, încât, dacă mie unuia-mi lipsește norocul, să mă bucur că nici alții nu-l au: ba te rog, dimpotrivă, pe ceea ce datorezi bunăvoinței mele, să nu-mi refuzi însoțirea și prietenia ta, căci pe-ale mele poți fi tot atât de sigur cum ți-am adeverit-o. Turmele meargă-ne împreună, de vreme ce și gândurile ne sunt alăturate. Tu, în sunetul naiului tău, vei da în vileag mulțumirea sau suferința pe care ți le vor fi pricinuind chipul vesel sau trist al Galateei; eu, în cel al rebecului meu, în tăcerea nopților liniștite sau în fierbințeala arzătoarelor sieste, la umbra răcoroasă a copacilor verzi de care malul acesta al nostru e-atât de-mpodobit, te voi ajuta să-ți duci povara apăsătoare a muncilor, dând veste cerului de ale mele. Și ca semn al gândului bun și-al prieteniei noastre adevărate, în timp ce umbrele copacilor sporesc și soarele spre asfințit se-nclină, să ne-acordăm instrumentele și să pornim îndeletnicirea pe care va fi să o avem de-acum încolo.

Erastro nu se lăsă rugat, ci, cu vădiri de neobișnuită mulțumire văzându-se într-un asemenea prieteșug cu Elicio, își scoase naiul, iar Elicio rebecul și, unul începând, iar altul răspunzând, cântară ceea ce urmează:

ELICIO

Duios și lin, cu amăgiri mărunte[37]
m-ai înrobit, ingrate-Amor în clipă,

[37] Urmează un cântec alternat în octave (*octavas reales*), în endecasilabi iambici (schema rimelor în această strofă italienizantă: abababcc). „Soarele" care rivalizează cu soarele („soare peste soare-aripă") e însuși chipul Galateei.

de cum de aur păr și-o mândră frunte
zării-ntr-un soare peste soare-aripă.
Veninu-ți, ce c-al aspidei mai crunt e,
mustea în blonda pletelor risipă,
și soarele-i buclat zărit în plete
tot l-am sorbit cu ochii, ars de sete.

ERASTRO

Năuc stătui și-ncremenit de vrajă,
mut ca o statuă de piatră dură,
când prins am fost de Galateea-n mreajă
sub harul, nurii, frumusețea-i pură.
În coasta stângă,-Amor, arcaș de strajă,
săgeți mi-a-nfipt de aur, moarte dură,
croindu-i Galateei loc să intre
și sufletul să mi-l răpească-altmintre.

ELICIO

Prin ce minune,-Amor, despici tu pieptul
cui rob îți e din dragoste bolnavă,
încât în rana-i ce-i făcuși de-a dreptul
să-și vadă mândru mult sporită slavă?
Din rău-atât cum oare bine așteptu-l?
Cum află-n moarte-aprinsă viață bravă?
Ah, sufletul ce-ndură-acestea toate
pricina știe doar, nu cum se poate.

ERASTRO

Nu se zăresc duium noi chipuri multe
în cioburi de oglindă[38] sau, cu artă,
când te privești într-unul stau s-asculte
mulțimea-le ce-o vezi în multe spartă,
cât griji și griji se bulucesc tumulte

[38] Comparația cu oglinda spartă mai fusese folosită de fray Íñigo de Mendoza mult înainte de Cervantes, preluată fiind apoi și de Diego Saavedra Fajardo (Avalle-Arce, ed. cit., p. 74, n. 29).

de cea mai rea nevrând să se despartă
în inima-mi, de-asprimea ei răpusă,
până ce-n toate-și vede viața dusă.

ELICIO

Zăpada albă și-nfocata roză
ce verii și nici verii nu-i cad pradă;
soarele-n aștri doi apoteoză
azi dragostei și *in eterno*-i nadă;
glasul, cântând, ca și Orfeu, nu-n proză,
iazmele-n iad le face-n drum să cadă,
și-alte câte-am văzut orbind, teribil,
iască mă fac la focul invizibil.

ERASTRO

Frumoase două mere-mbujorate
mi-apar cei doi obraji suavi și mie;
și-un dublu arc sprâncenele arcate,
cum Iris a-nstrunat nici ea nu știe;
fulgere două, două salbe-urcate
din perle în carmin, cum pot să fie
nuri mii fără pereche-n rândul firii,
mă lasă ceață-n vântu-ndrăgostirii.

ELICIO

Ard fără foc, trăiesc și mor întruna;
departe sunt și sunt de mine-aproape;
sper și, sperând, speranța-mi pierd, nebuna;
în slavă urc și hău-apoi mă-ncape;
iubesc urând, blând și feroce-s una;
iubirea ce ți-o port stă să mă-ngroape:
și din contrarii-atâtea, pân' la urmă,
simt drumu-,ncet, încet, cum mi se curmă.[39]

[39] Suita de opoziții conceptuale reprezintă un topos foarte vechi în poezia occidentală, începând cu Catul (*Odi et amo*) și trecând prin Petrarca. Procedeul se manierizase și în Spania, în asemenea măsură, încât Cervantes ajunge să-l și

ERASTRO

Elicio, jur, i-aș dărui-n crâmpeie
tot ce mi-a mai rămas acum pe lume
ei, Galateei, doar 'napoi să-mi deie
și inima, și sufletu-mi tot cúm e,
nu turma doar i-aș da, ci să-și mai ieie
pe Șoimu și Tărcatu, câini cu nume;
ci ea, fiind, cum e, zeiță, are
nevoie doar de sufletu-mi, se pare.

ELICIO

Erastro, inima, ce la-nălțime
de scrisă, soartă ori de stea[40] e pusă,
silnic, isteț sau prin strădanii nime
clinti n-o poate,-ori e cu mintea dusă;
te bucure norocu-i și-o câtime,
că viața chiar în lipsa-i ți-e răpusă,
și-n lume, cred, nu-i viață mai ferice
ca moartea dintr-o-atât de-naltă price.

Erastro se și pregătea să-și continue cântarea, când, dintr-o pădurice deasă din spatele lor, auziră vacarm și-un zgomot deloc mic și, ridicându-se amândoi în picioare ca să vadă ce se petrecea, văzură că din pădure, alergând cu cea mai mare grabă din lume, ieșea un păstor cu un cuțit gol în mână și răvășit la față, iar după el venea alt păstor iute de picior, care, după câțiva pași, îl ajunse din urmă pe cel

---

ridiculizeze în *DQ* II, 38, p. 319, caracterizând, prin gura duenei Dolorida, aceste contrarii sau concepte contradictorii drept „glume răsuflate". Dar și pastoralismul, după cum se știe, are parte de tratamente contradictorii de-a lungul operei cervantine!

[40] *scrisă, soartă... stea*: secolul al XVI-lea oscilează între conotațiile păgâne și creștine ale unor atare concepte, deși, de multe ori, ele nu reprezintă decât pure artificii retorice sau o variantă atenuată în manieră pastorală a referirilor la Dumnezeu și la ceremoniile religioase. Vezi J. B. Avalle-Arce, *La novela pastoril española*, Ediciones Istmo, Madrid, 1974. Vezi și Francisco López Estrada, *Estudio crítico de la „Galatea" de Miguel de Cervantes*, La Laguna de Tenerife, Universidad, 1948.

dintâi şi, prinzându-l de poala bundei, ridică braţul în văzduh cât putu şi-i împlântă în trup de două ori un pumnal ascuţit pe care-l purta scos din teacă, zicând[41]:

— Primeşte, o, nefericită Leonidă, viaţa acestui trădător pe care-l jertfesc întru răzbunarea morţii tale.

Şi totul se petrecu atât de repede, încât Elicio şi Erastro nu avură timp să intervină, căci ajunseră chiar în clipa în care păstorul rănit îşi dădea ultima suflare învăluită în aceste câteva cuvinte îngăimate:

— Ar fi trebuit să mă laşi, Lisandro, să dau satisfacţie Cerului printr-o mai îndelungată căinţă pentru răul făcut ţie, şi abia apoi să-mi iei viaţa ce acuma, din pricina pe care ţi-am spus-o, se-ndepărtează nemulţumită de învelişul acesta trupesc.

Şi nemaiputând să vorbească, închise ochii într-o noapte veşnică.

După asemenea cuvinte, Elicio şi Erastro îşi închipuiră că nu dintr-o pricină măruntă săvârşise celălalt păstor o moarte atât de crudă şi de crâncenă. Şi, ca să se informeze mai bine despre cele întâmplate, ar fi vrut să-l întrebe pe păstorul homicid, dar el, cu pas întins, lăsându-l pe păstorul mort şi pe cei doi uluiţi, se afundă iarăşi în desiş. Iar când Elicio dădu să-l urmărească şi să afle de la el ce dorea, îl văzură ieşind încă o dată din pădurice şi, rămânând la o distanţă apreciabilă de ei, le spuse cu voce tare:

— Iertaţi-mă, cuviincioşilor păstori, dacă eu n-am fost asemeni vouă, săvârşind în prezenţa voastră ceea ce aţi văzut, fiindcă mânia dreaptă şi dătătoare de moarte pe care o nutream împotriva acelui trădător nu mi-a îngăduit o comportare mai cumpănită. Ce vă sfătuiesc este ca, dacă nu vreţi să mâniaţi divinitatea sălăşluitoare în înaltul cerului, să nu faceţi nici funeraliile, nici rugăciunile obişnuite pentru

[41] Aici se amorsează prima naraţie intercalată din *Galateea*, relatând tragedia produsă de dragostea dintre doi tineri, Lisandro şi Leonida, ale căror familii se duşmănesc, temă, şi aceasta, cu veche carieră în literatura universală. Protagoniştii au nume semnificative: *Lisandro* (gr. *aner*, *andre* „bărbat" şi lat. *lis*, *litis* „ceartă"; *Carino* şi *Crisalvo* îşi văd etimologiile tradiţionale răsturnate, rădăcina *car-* , de la *Carino* evocând duritatea cojii de nucă (lat. *carinus*) şi a invectivei (lat. *carinans*). *Crisalvo* nu mai evocă radicalul *chryso-* „aur", ci criza, în sensul cel mai grav; *Leonida*, nefericita iubită a lui Lisandro, îşi derivă numele de la un radical *león* „leu" şi un sufix *-ida*, cu valoare de participiu pasiv. Mai multe amănunte la Claude Allaigre, ed. cit., vol. I, pp. 1468–1469, n. 14.

sufletul trădător al acelui trup aflat la picioarele voastre și nici să nu-l duceți la groapă, dacă nu cumva aici, în ținutul vostru, se obișnuiește ca și trădătorii să fie duși[42].

Și, zicând acestea, intră din nou în pădure, fugind cât îl țineau picioarele, și încă atât de iute, încât îi reteză lui Elicio orice speranță de a-l ajunge din urmă chiar de s-ar fi ținut după el; și astfel, cei doi se întoarseră, miloși la suflet, să îndeplinească pioasa îndatorire și să îngroape cum vor fi putut mai bine trupul acela jalnic ce-și încheiase atât de neașteptat drumul zilelor sale scurte. Erastro se duse la coliba sa, nu departe de-acolo, și aducând unelte îndestulătoare, săpă un mormânt chiar în locul unde se găsea leșul; și, adresându-i ultimul *vale* [43], îl așezară într-însul. Apoi, nu fără compătimire pentru nefericitul deznodământ, se întoarseră la turmele lor și, adunându-le cu oarecare grabă, deoarece soarele intra cu repeziciune pe porțile apusului, se adunară în adăposturile lor obișnuite, unde nici tihna, nici puținul răgaz pe care li-l îngăduiau grijile lor nu-l puteau împiedica pe Elicio să cugete la ce pricini anume îi împinseseră pe cei doi păstori să ajungă într-o situație atât de deznădăjduită; începuse să și regrete că nu-l urmărise pe păstorul ucigaș și să afle de la el, de-ar fi fost cu putință, ceea ce își dorea să știe.

Cu acest gând și cu cele multe pe care i le stârneau dragostele sale, după ce-și duse turma la loc sigur, ieși din colibă cum îi stătea și alteori în obicei și, la lumina frumoasei Diana[44], ce se arăta strălucitoare pe cer, se afundă în desișurile unei păduri dese, căutând un loc singuratic unde să-și poată da mai liniștit frâu liber închipuirilor îndrăgostite, căci e de mult dovedit că inimilor triste și pline de imaginație nimica nu le este mai pe plac decât singurătatea[45],

---

[42] Referire la obiceiul de a nu-i îngropa pe trădători, atestat istoric și evocat, printre alții, de Juan de Mena (1411–1456) în *Laberinto de Fortuna*, strofa CCXLV.

[43] *vale*: Lat. și it. „adio".

[44] *Diana*: Aici, personificare mitologică a lunii. E primul episod nocturn din numeroase altele ce presară romanul.

[45] *soledad*: tema singurătății reprezintă un veritabil topos în literatura pastorală, dar în proza lui Cervantes ea capătă conotații speciale (*cf. P*, II, 19), unde vechea temă horațiană (*beatus ille*...) e creștinată, singurătatea fiind caracterizată drept

deșteptătoare de amintiri triste sau vesele. Și astfel, în timp ce se lăsa mângâiat de-un zefir molcom ce-i adia din față, plin de preadulcea mireasmă pe care, din înmiresmatele flori ce copleșeau pământul verde, le-o fura suav trecând peste ele învăluit în văzduhul delicat, auzi un glas ca de om ce se plângea cu îndurerare și, ținându-și un pic răsuflarea, pentru ca zgomotul să nu-l împiedice să asculte ce se petrecea, auzi că dintr-un rug-de-mure greu de pătruns, aflat la o mică distanță de el, ieșea glasul cel întristat[46]; și, cu toate că întretăiat de nesfârșite suspinuri, deslușì că rostea vorbele acestea mâhnite:

— Brat fricos și laș, dușman de moarte al datoriei tale față de tine, iată că nu mai ai pe cine să te răzbuni decât pe tine însuți. La ce-ți folosește să prelungești viața pe care-acuma o urăsc atâta? Dacă socoți că suferința noastră e dintre cele pe care le poate vindeca timpul, trăiești în amăgire, căci de leac nimic nu-i mai lipsit ca nefericirea noastră; aceea care ar fi putut s-o îmbunătățească a avut-o atât de scurtă, încât, în anii cei verzi ai tinereții sale pline de veselie, și-a jertfit viața cuțitului setos de sânge ce avea să i-o reteze prin trădarea hainului de Carino, care astăzi, pierzându-și-o pe-a sa, va fi împăcat cât de cât sufletul fericit al Leonidei, dacă pe tărâmul ceresc unde ea sălășluiește mai poate încăpea vreo dorință de răzbunare. Ah, Carino, Carino! Rog înaltele ceruri, dacă rugăciunile drepte sunt auzite de ele, să nu accepte nicio justificare, dacă va fi s-aduci vreuna, a trădării tale față de mine, și să îngăduie ca leșul tău să fie lipsit de mormânt,

---

„sfântă". Vezi Karl Vossler, *La poesía de la soledad en España*, versiune spaniolă, ed. I, Buenos Aires, 1946.

[46] Avem aici primul exemplu dintr-un șir bogat de scene de „voyeurism" (folosesc termenul fără nicio conotație patologic-sexuală, ci doar ca pe o încercare de a asista fără invitație și știre la o scenă), procedeu răspândit în romanele pastorale (dar nu în măsura în care îl folosește Cervantes; în *Diana* lui Montemayor, de pildă am găsit doar două exemple), ca prim pas pentru a pătrunde în intimitatea celorlalți și a le cunoaște suferințele: Elicio și Erastro se ascund pentru a vedea și auzi ce se petrece în cazul lui Lisandro, exact așa cum vor face multe alte personaje de-a lungul romanului. Vezi *infra* pp. 65, 92, 101, 127, 146, 206, 219–220, 283. E, așadar, un mod neintruziv de a se insinua binevoitor în intimitatea altcuiva, cu intenția de a-i da tot ajutorul cu putință. Pe măsură ce personajele se cunosc mai bine, situațiile de acest gen se rărește, ele lipsind complet din cartea a VI-a. Vezi și John T. Cull, „Cervantes y el engaño de las apariencias", *Anales cervantinos*, 19 (1981), pp. 69–92.

așa cum sufletul tău a fost lipsit de milă. Și tu, frumoasă și îndurerată Leonida, primește, ca mărturie a iubirii ce ți-am purtat în viață, lacrimile pe care le vărs la moartea ta, și nu pune pe seama sărăciei simțirii mele faptul că nu-mi pierd viața de pe urma durerii aduse de moartea ta, căci durerea sfârșită atât de curând ar fi o prea săracă răsplată față de ceea ce sunt dator și doresc să simt. Vei vedea, dacă mai iei seama la lucrurile de aici, cum trupul acesta nemernic va fi cândva nimicit treptat de durere întru mai mare chin și suferință, asemeni prafului de pușcă ud și aprins, care, fără a trosni și-a ridica flacără, se mistuie înde sine, nemailăsând după el decât urma cenușii mistuite. Mă doare cât de tare mă poate durea, o, suflete al sufletului meu, că, de vreme ce tot nu m-am putut bucura de tine în viață, nici în moarte nu ți-am putut aduce ofrandele și cinstirile cuvenite bunătății și virtuții tale; dar îți făgăduiesc și jur că-n puținul timp - căci sigur puțin fi-va – cât pătimașul meu suflet va mai cârmui povara cea grea a trupului acestuia nefericit, iar glasu-mi ostenit va mai avea suflare ca să-l plăsmuiască, să nu mai aduc vorba în tristele și-amarele mele cântări decât de laudele și meritele tale.

Și-n aceeași clipă glasul se curmă, drept care Elicio recunoscu limpede că acela era păstorul ucigaș, ceea ce-l bucură nespus, căci i se păru că din locul unde se afla era-n măsură să afle despre el tot ce-și dorea. Și, voind să se apropie și mai mult, fu nevoit să se oprească iarăși, căci i se păru că păstorul acorda un rebec și vru să asculte mai întâi dacă avea să spună ceva în sunetele lui; și nu după mult timp îl auzi cântând, cu voce suavă și bine condusă, cele ce urmează:

LISANDRO

O, suflet fericite,[47]
ce, fără pieritorul
văl, ai zburat în via sferă-naltă,
în ocnițe mâhnite
lăsând să-ți ducă dorul
și viața mea, deși-i cu tine-olaltă!

[47] Cântec în stanțe de treisprezece versuri, în care endecasilabii și decasilabii iambici alternează cu hepta- și octosilabii. Schema rimelor: abcabccdeedff.

De tine-orfană saltă
în beznă ziua, tace;
și, la pământ culcată,
nădejdea,-altcând nălțată
pe bucuros temei de zâmbet, zace;
iar prin a ta plecare
trăiește chinul, viața însă moare.

În leșu-ți învelită,
cu sine moartea duse
cea mai sublimă treaptă-a frumuseții,
lumina îndrăgită
din ochi acuma sus e,
cum ți-am văzut comoara-n taina vieții.
Și iute,-acuma, bieții,
și gândul cel sublim,
și pieptu-ndrăgostit
în slăvi s-au mistuit
cum ceara-n soare-ori ceața-n vânt le știm;
și tot norocu-mi plânge
sub piatra gropii tale ce te strânge.

Ci cum putu o mână
neiertătoare, crudă,
vindicta sângeroasă
să-ți lase gol și-n trudă
sufletul de-omenescul văl frumos?
De ce-a curmat câinos
netulburata tihnă
a inimilor noastre?
De nu s-ar fi dus una,
s-ar fi unit într-una,
pur și sfințit, scutite de dezastre.
Vai, braț hain lovind,
cum ai făcut să mai trăiesc murind?

În lacrimi necurmate,
nefericitu-mi suflet
ani, singur, va petrece;
al tău, în pace-aflat e
în neatins răsuflet
și nelovit de-a vremii pală rece.
Cu bucurii vei trece
să vezi eterna slavă
ce viața ta, curato,
din plin a meritat-o;
și-o amintire de-ai păstra, suavă,
din locul părăsit,
păstreaz-o celui ce-aprig te-a iubit.

Dar vai, cât de naiv,
suflete pur și bun,
sunt ca să-ți cer a-ți aminti, și-n glumă,
că te-am iubit votiv,
sperând acum, când spun,
că-n cer urca-va dorul meu din humă!
Mai bine cred că nu mă
deloc vei ține minte,
ca să mi se-adâncească
rana și să-mi plesnească
de jale viața-mi câtă mi-e-nainte,
și, prin ciudată soartă,
să cred că-i bine răul de a fi moartă.

În sfântul cor tresaltă
cu suflete de-o seamă
o, suflete, și bine-n veci te-așteptе,
cu-acea comoară-naltă
în harul ce te cheamă
ca pe-unul ce-i fidel cărării drepte.
Și sper ca înțelepte
pășiri să mă ghideze

spre-a-mpăcare rară-n
eternă primăvară
și fără frici și greșuri să m-așeze;
acolo sus m-așteaptă,
căci fi-va vrednica-mi de tine faptă.

Voi suflete cerești, dacă vedeți
ce-mi vrea a mea dorință,
înaripați-mi-o și dați-i, rog, ființă.

Aici încetă vocea, nu însă și suspinurile nefericitului care cântase, și una, și alta sporind în Elicio râvna de-a ști cine era. Și, făcându-și loc printre tufele spinoase ca să se apropie cât mai mult de locul de unde ieșise glasul, ajunse într-o mică pajiște, care, toată rotundă, în chipul unui teatru, era înconjurată de tufișuri extrem de dese și de încâlcite, și unde văzu un păstor care, cu neclintită hotărâre, stătea cu piciorul drept în față și stângul în spate și cu brațul drept ridicat, precum cineva care se pregătea să arunce cu toată forța ceva. Și acesta și era adevărul, deoarece, la zgomotul făcut de Elicio ca să răzbească prin tufișuri, crezând că era cine știe ce animal sălbatic de care trebuia să se apere, păstorul din pădure se și pregătise să arunce spre el o piatră grea pe care-o ținea în mână. Elicio, cunoscându-i gândul după postură, îi spuse înainte ca el s-o facă:

— Liniștește-ți inima, chinuitule păstor, întrucât cel ce vine aici și-o aduce pe-a sa pregătită pentru orice ai voi să-i poruncești și doar dorința de a-ți cunoaște soarta l-a făcut să-ți întrerupă lacrimile și să-ți tulbure alinarea ce ți-ar putea veni singur fiind.

Vorbele blajine și cuviincioase ale lui Elicio îl liniștiră pe păstor, care cu nu mai puțină blândețe îi răspunse și el, zicând:

— Îți sunt recunoscător pentru frumoasa poftire, oricine-ai fi tu, cuviinciosule păstor, dar dacă vrei cumva să-mi cunoști soarta, cum bună niciodată n-am avut, anevoie vei putea fi satisfăcut.

— Adevărat zici – răspunse Elicio –, deoarece, prin cuvintele și plângerile pe care ți le-am auzit în noaptea asta, arăți cum nu se poate mai limpede că puțină sau deloc nu ai; ci în nu mai mică măsură îmi vei îndeplini dorința istorisindu-mi muncile, nu aducându-mi la

cunoștință mulțumirile tale. Și deie-ți-le pe-acestea Fortuna după cum ți le dorești și nu-mi refuza ceea ce te implor, decât dacă nu te împiedică faptul de-a nu mă cunoaște, deși, ca să te liniștesc și să te îndemn s-o faci, îți aduc la cunoștință că nu am sufletul atât de fericit, încât să nu pot pricepe, atâta cât pot cuprinde cu mintea, nenorocirile pe care vei fi având să mi le povestești. Îți spun asta deoarece știu că nu-i lucru mai inutil și chiar mai irosit decât ca nefericitul să-și povestească necazurile cuiva ce are inima doldora de mulțumiri.

— Temeinicele tale argumente mă obligă – răspunse păstorul – să-ți îndeplinesc cererea, atât ca să nu-ți închipuiești că plângerile și jeluirile pe care zici că mi le-ai auzit nasc dintr-un cuget mărunt și înfricoșat, cât și ca să știi că durerea vădită de mine e cu totul neînsemnată față de pricina ce mă silește să le dau glas.

Elicio îi exprimă întreaga-i recunoștință și, după ce amândoi mai schimbară câteva vorbe cuviincioase, Elicio încredințându-l pe păstorul din pădure că îi e cu adevărat prieten, acesta din urmă își dădu seama că nu erau vorbe în vânt și acceptă să îndeplinească rugămintea lui Elicio. Și, așezându-se amândoi pe iarba cea verde, scăldați în strălucirea frumoasei Diana, care în noaptea aceea putea rivaliza în străluminare cu fratele ei[48], păstorul din pădure, cu vădiri de durere lăuntrică, începu să vorbească astfel:

— Pe malurile Betisului[49], râu îmbelșugat în ape ce îmbogățește marea Vandalia, s-a născut Lisandro – acesta fiindu-mi nefericitul nume –, din părinți atât de nobili, încât era mai nimerit ca suveranul Dumnezeu să fi binevoit a-i fi hotărât nașterea într-o stare mai joasă, fiindcă de multe ori noblețea neamului pune aripi și silește cugetul să ridice ochii într-acolo unde soarta cea umilă nicicând n-ar îndrăzni să-i înalțe. Și din atare cutezanțe se întâmplă adeseori dezastre precum cele pe care le vei auzi de la mine, dacă mă vei asculta cu atenție. În satul meu s-a născut și o păstoriță, pe care o chema Leonida, sumă

[48] *fratele ei*: Apolo, adică Soarele, astrul Dianei fiind Luna.

[49] *Betisului*: Vechiul nume latin al Guadalquivirului (*Baetis*). Utilizarea toponimelor antice sau din primele veacuri ale Evului Mediu (Andaluzia era evocată ca *Vandalia*, țara invadată de vandali) furnizează literaturii pastorale un cadru de atemporalitate (Claude Allaigre). Aceste toponime nu au dispărut însă total nici din uzul contemporan.

a întregii frumuseți ce s-ar putea găsi – după cum îmi închipui – pe fața pământului, născută fiind din părinți nu mai puțini nobili și bogați de cum meritau și frumusețea, și virtutea sa. De unde s-a făcut că, părinții noștri, ai amândurora, fiind dintre cei mai de seamă din ținut și tot lor revenindu-le autoritatea și guvernământul satului, invidia, vrășmașă de moarte a vieții pașnice, sub cuvântul unor neînțelegeri în cârmuirea satului, a semănat între ei zâzanie și discordie mortală, astfel încât satul a fost dezbinat în două grupări: una o urma pe cea a rudelor mele; cealaltă, pe cei ai Leonidei, cu o pizmă și o reavoință atât de înrădăcinate, încât nu a fost de folos nicio strădanie omenească spre a-i împăca. Soarta a rânduit, așadar, pentru a ne pecetlui pe deplin vrăjmășia, ca eu să mă îndrăgostesc de frumoasa Leonida, fiica lui Parmindro, principala căpetenie a taberei adverse; și dragostea mi-a fost atât de puternică, încât, deși am căutat prin infinite mijloace să mi-o smulg din rărunchi, urmarea tuturora era că mă făceau și mai supus și robit. Mi se ridica în față un munte de greutăți ce mă împiedicau să-mi ating țelul dorinței, precum: marea valoare a Leonidei, inveterata dușmănie dintre părinții noștri, puținele prilejuri – ba chiar niciunul – ce mi se iveau ca să-i dezvălui gândurile mele; și, cu toate acestea, când îmi îndreptam ochii închipuirii asupra frumuseții neobișnuite a Leonidei, orice greutate dispărea, așa încât mi se părea o nimica toată să-mi croiesc drum printre țepușe ascuțite de diamant ca să ajung la împlinirea gândurilor mele iubitoare și curate. După ce am luptat prin urmare multe zile cu mine însumi spre a vedea dacă nu mi-aș putea abate sufletul de la o înfruntare atât de anevoioasă și, văzând că era cu neputință, mi-am adunat toate iscusințele ca să văd prin care din ele i-aș putea aduce Leonidei la cunoștință dragostea secretă din pieptul meu. Și cum începuturile oricărei îndeletniciri sunt totdeauna dificile, în ceea ce ține de dragoste sunt, de cele mai multe ori, nemăsurat mai dificile, până când Amor însuși, dacă voiește a se arăta binevoitor, îi deschide leacului porțile tocmai când păreau mai zăvorâte. Și așa s-a petrecut și în ce mă privește, căci, gândul meu fiind călăuzit de-al său, mi-am imaginat în cele din urmă că dorința mea nu putea găsi mijloc mai bun decât să mă împrietenesc cu părinții Silviei, o păstoriță ce era foarte bună prietenă cu Leonida, și deseori cele două, însoțite de părinții lor, își făceau vizite acasă una

alteia. Silvia avea o rubedenie pe nume Carino, tovarăș apropiat al lui Crisalvo, fratele frumoasei Leonida, a cărui irascibilitate și asprime în felul de-a fi îi aduseseră renumele de crud, drept care era numit de către toți câți îl cunoșteau „Crisalvo cel crud". Iar Carino, rubedenia Silviei, era numit, nici mai mult nici mai puțin, decât, băgăcios și iscoditor cum era, „Carino cel viclean". Cu el și cu Silvia, deoarece socoteam că-mi puteau fi de folos, cu ajutorul multor plocoane și daruri, am închegat o prietenie atâta cât părea cu putință; cel puțin, din partea Silviei a fost mai trainică decât aș fi vrut, deoarece cadourile și hatârurile pe care ea mi le făcea cu inimă curată, îndatorată de slujirile mele necurmate, au fost luate drept unelte de către soarta mea, ca să mă arunce în deznădejdea în care mă văd acum. Silvia era peste poate de frumoasă și împodobită cu atâtea haruri, încât asprimea inimii crude a lui Crisalvo s-a înduplecat s-o iubească. Și n-am aflat-o decât spre nenorocirea mea, și abia mult mai târziu; și pentru că, dintr-o îndelungă experiență, m-am asigurat de bunăvoința Silviei, într-o zi, când mi se ivi prilejul, i-am dezvăluit rana pieptului meu vătămat cu cele mai duioase cuvinte de care-am fost în stare, spunându-i că, deși era atât de adâncă și de primejdioasă, o simțeam mai puțin fie și numai la gândul că în prietenia ei i se afla și leacul, arătându-i și țelul cinstit către care mi se îndrumau gândurile, și anume acela de a mă uni printr-o căsătorie legiuită cu frumoasa Leonida, și că, de vreme ce cauza îmi era atât de dreaptă și de bună, putea fără șovăire să se ocupe de ea. În sfârșit, ca să nu lungesc vorba, dragostea mi-a sugerat asemenea cuvinte pe care i le-am spus, încât, biruită de ele, și încă mai mult de suferința pe care, discernătoare cum era, văzu după semnele de pe chipul meu că-mi sălășluia în suflet, se hotărî să se ocupe de găsirea leacului meu și să-i spună Leonidei ce simțăminte îi purtam, făgăduindu-mi că avea să facă pentru mine tot ce-i va sta în puterea și dibăcia sa, deși își dădea seama cât de dificilă era încercarea din pricina marii dușmănii dintre părinții noștri, de care avea cunoștință, dar, pe de altă parte, își închipuia că ar fi putut iniția și sfârșitul dihoniilor dintre ei dacă Leonida avea să se mărite cu mine. Însuflețită, așadar, de gându-i bun și înduioșată de lacrimile pe care, după cum am mai spus, le vărsam, s-a-ncumetat să-mi fie mijlocitoare a bucuriei mele; și, cugetând în sinea-i cum să pornească discuția cu Leonida, mi-a

cerut să-i scriu o scrisoare pe care ea se oferea să i-o dea când avea să i se pară mai nimerit. Mi s-a părut bun sfatul ei, și-n aceeași zi i-am trimis una care, ca prim semn al mulțumirii ce-o simțisem la răspunsul ei, mi-a rămas pentru totdeauna în memorie, deși ar fi mai bine să nu-mi reamintesc lucruri îmbucurătoare într-o vreme atât de tristă cum e cea în care mă aflu acum[50]. Silvia a primit scrisoarea și aștepta prilejul de-a i-o înmâna Leonidei.

— Nu – zise Elicio, tăindu-i vorba lui Lisandro –, nu e drept să mă lipsești a-mi spune scrisoarea trimisă de tine Leonidei și care, cea dintâi fiind și, cum tu te aflai atât de îndrăgostit la vremea aceea, trebuie să fie negreșit plină de discernământ. Și de vreme ce mi-ai spus că o ții minte și ți-a făcut atâta plăcere, nu mi-o refuza acuma neîmpărtășindu-mi-o.

— Bine zici, prietene – răspunse Lisandro –, căci la vremea aceea eram pe-atât de-ndrăgostit și de temător, pe cât sunt acuma de nemulțumit și de disperat; și tocmai din această pricină pare-mi-se că n-am izbutit să mi le spun pe toate, deși n-a fost mică izbânda de-a o fi făcut pe Leonida să dea crezământ celor cuprinse în scrisoare. Și de vreme ce-ți dorești atât de mult s-o știi, ea suna astfel:

LISANDRO CĂTRE LEONIDA

„Atâta timp cât mi-a fost cu putință, deși cu nespus de mare durere, să rezist cu propriile-mi forțe flăcării amoroase care, datorită ție, o, frumoasă Leonida, mă mistuie, niciodată n-am avut îndrăzneala, temător fiind în fața înaltei tale valori cunoscute mie, să-ți dezvălui dragostea ce-ți port; acum însă, când s-a sleit vârtutea aceea ce mi-a dat până acum putere, sunt silit, dezvăluindu-mi rana din piept, să-mi încerc, scriindu-ți, primul și cel din urmă leac al ei: că este primul, o știi; și că e cel din urmă, stă în puterea ta, de la care aștept mila făgăduită de frumusețea ta și meritată de dorințele mele cinstite.

[50] Loc comun provenind din versurile lui Dante: „... Nessun maggior dolore / che ricordarsi del tempo felice / nelle miserie", inspirate la rându-le din *Eneida* lui Virgiliu („Infandum regina iubes renovare dolorem", II, 3) și, poate, din Boethius: „Ceea ce e mai chinuitor e să-ți amintești că ai fost fericit cândva" (*De consolatione philosophiae*, III).

Pe ele, precum și țelul spre care se îndrumă, le vei afla de la Silvia, când îți va da această scrisoare; și de vreme ce ea însăși, fiind cine este, s-a încumetat să ți-o aducă, înțelege că sunt atât de drepte cât li se cuvine meritelor tale."

Lui Elicio nu i se părură rele argumentele din scrisoarea lui Lisandro, care, continuându-și istoria dragostelor sale, zise:

— Nu s-au scurs multe zile până când scrisoarea asta a ajuns în frumoasele mâini ale Leonidei, prin intermediul celor compătimitoare ale Silviei, adevărată prietenă a mea, care, înmânându-i-o, i-a mai și spus atare vorbe încât, cu ajutorul lor, a domolit în bună măsură mânia și tulburarea stârnite în Leonida de scrisoarea mea; i-a spus bunăoară despre tot binele ce ar decurge dacă prin căsătoria noastră s-ar stinge vrăjmășia dintre părinții noștri; și că țelul unei atât de bune intenții trebuia s-o îndemne să nu-mi respingă dorințele, cu atât mai mult cu cât nu concorda cu frumusețea ei a lăsa să moară fără umbră de respect pe cineva care-o iubea atât de mult ca mine, adăugând acestora și alte argumente întemeiate, cărora Leonida le dădu dreptate. Dar ca să nu se arate învinsă încă de la prima întâlnire, nici prinsă din urmă de la primii pași, ea nu i-a dat Silviei un răspuns atât de plăcut cum s-ar fi așteptat. Totuși, prin intermediul Silviei, care i-a impus-o, a răspuns cu această scrisoare pe care ți-o voi spune acum:

LEONIDA CĂTRE LISANDRO

„Dacă aș înțelege, Lisandro, că marea ta îndrăzneală s-a născut din puțina mea cinste, mi-aș da chiar mie însămi pedeapsa meritată de vina ta; dar pentru că tot ce știu despre mine mă liniștește în această privință, îmi dau seama că temeritatea ta a izvorât din gânduri mai degrabă trândave decât îndrăgostite. Și chiar dacă ele sunt așa cum spui, să nu îți închipui că mă vei convinge pe mine să le găsesc leacul așa cum ai convins-o pe Silvia să le dea crezare, drept care am mai mult temei să-mi reproșez mie că am fost silită să-ți răspund decât ție că ai îndrăznit să-mi scrii, deoarece un răspuns demn la nebunia ta ar fi fost tăcerea. Dacă te vei retrage din cele începute, te vei comporta ca

un discernător, întrucât vreau să știi că sunt mai preocupată de onoarea mea decât de fumurile tale."

Acesta a fost răspunsul Leonidei, și el, împreună cu speranțele pe care mi le-a dat Silvia, deși mi s-a părut cam ursuză, m-a făcut să mă socotesc drept omul cel mai fericit de pe lume. În vreme ce ni se întâmplau toate lucrurile acestea, Crisalvo nu scăpa din vedere să o curteze pe Silvia cu infinite mesaje, daruri și slujiri, dar firea lui era atât de respingătoare și de urâcioasă, încât niciodată n-a putut-o îndupleca pe Silvia să-i facă fie și un hatâr mărunt, drept care era la fel de disperat și la capătul răbdării ca un taur întărâtat și învins. Datorită iubirii lui, legase prieteșug cu vicleanul Carino, rubedenie de-a Silviei, după ce mai înainte cei doi fuseseră dușmani de moarte din cauză că, într-o zi de mare serbare dată în fața întregului sat de către cei mai dibaci tineri din partea locului, Carino fusese învins de Crisalvo și umilit, astfel încât își zămislise în inimă o ură veșnică împotriva lui Crisalvo, nu mai puțină nutrind împotriva unuia din frații mei pentru că-i fusese rival într-o dispută amoroasă și culesese roadele nădăjduite de Carino. Carino își ținuse pica și reaua-voință secrete până când timpul îi dezvăluise un prilej nimerit pentru ca, dintr-o lovitură, să se poată răzbuna pe amândoi în chipul cel mai crud ce se poate închipui. Eu unul mi-l făcusem prieten ca să nu-mi fie interzisă intrarea în casa Silviei; Crisalvo îl adora pentru ca el să-i înlesnească simțămintele față de Silvia, și prietenia era atât de strânsă, încât ori de câte ori Leonida venea acasă la Silvia, o însoțea și Carino, motiv ce-o făcu pe Silvia să-l pună la curent, de vreme ce-mi era prieten, cu insistențele mele amoroase pe lângă Leonida, care la vremea aceea luaseră o întorsătură atât de vie și de norocoasă prin buna mijlocire a Silviei, încât nu mai așteptam decât timpul și locul spre a culege rodul cinstit al dorințelor noastre curate; dar Carino, aflând de ele, și le folosi drept unelte pentru a săvârși cea mai grozavă trădare din lume. Și într-o zi, prefăcându-se că îi e leal lui Crisalvo și dându-i de înțeles că punea mai mare preț pe prietenia lui decât pe onoarea rudei sale, îi spuse că pricina de căpetenie pentru care Silvia nu-l iubea și nu-i dădea atenție era că se îndrăgostise de mine, cum știa infailibil, și că dragostea noastră se și arăta în asemenea măsură la

lumina zilei, încât Crisalvo, de n-ar fi fost orbit de patima sa amoroasă, și-ar fi dat seama de asta după mii de semne; și, ca să se încredințeze mai mult de adevărul pe care i-l spunea, n-avea decât să observe de-acum încolo mai îndeaproape, căci avea să vadă limpede cum, fără nicio rușine, Silvia îmi făcea hatâruri neobișnuite. Se vede că, la aflarea acestor vești, Crisalvo își ieși detot din fire, după cum se va învedera din cele întâmplate. Din clipa aceea, Crisalvo a pus iscoade ca să vadă ce anume se petrecea între mine și Silvia, și cum eu deseori căutam să mă văd între patru ochi cu ea ca să vorbesc nu de iubirea la care se gândea el, ci de cele de folos pentru a mea, toate îi erau aduse la cunoștință lui Crisalvo, împreună cu alte favoruri pe care Silvia mi le făcea la tot pasul; asta l-a împins pe Crisalvo la hotărâri atât de disperate, încât de multe ori a încercat să mă omoare, deși eu nu credeam că acesta era motivul, ci povestea cu vechea dușmănie dintre părinții noștri. Cum însă era fratele Leonidei, evitam cu orice preț să-l jignesc, încredințat fiind că, dacă aveam să mă căsătoresc cu sora lui, vrăjmășiile noastre aveau să înceteze. Dar el era străin de-a binelea de așa ceva și credea că tocmai fiindcă-i eram dușman căutasem să câștig iubirea Silviei, iar nu pentru că aș fi iubit-o cu adevărat, ceea ce-i sporea furia și ciuda, scoțându-l din minți, deși avea atât de puține, încât puțin îi trebuia ca să le dea de capăt. Și gândul acesta mârșav a avut asemenea urmări asupra lui, încât a ajuns s-o urască pe Silvia tot atât pe cât o și iubise, doar fiindcă mi se arăta mie binevoitoare, dar nu cu simțământul închipuit de el, ci așa cum i-l strecura Carino; și astfel, în toate cercurile și adunările în care se găsea, o vorbea de rău pe Silvia, acoperind-o de ocări și porecle dezonorante; cum însă toți cunoșteau caracterul lui cumplit și calitățile Silviei, nu dădeau decât prea puțin sau deloc crezare spuselor sale. În vremea asta, Silvia căzuse la învoială cu Leonida ca noi doi să ne logodim și, în acest scop, pentru mai marea noastră siguranță, socotea potrivit ca Silvia să vină într-o zi cu Carino acasă la ea, să nu se întoarcă peste noapte la cea a părinților ei, ci de acolo, însoțită de Carino, să meargă într-o așezare aflată la o jumătate de leghe de-a noastră și unde locuiau niște rude bogate de-ale mele, în casa cărora, mai liniștiți, ne puteam duce planurile la îndeplinire, iar dacă părinții Leonidei ar fi fost nemulțumiți de cele întâmplate, în absența ei s-ar fi putut ajunge

mai lesne la o înțelegere. Ajungând, așadar, la această înțelegere și înștiințându-l despre ea pe Carino, el s-a oferit, din toată inima, să o conducă pe Leonida în cealaltă așezare, numai ca să-i facă ei pe plac. Serviciile pe care i le-am făcut lui Carino ca mulțumire pentru bunăvoința arătată de el, cuvintele pline de devotament pe care i le-am spus, îmbrățișările cu care l-am copleșit cred că ar fi fost de ajuns ca să topească până și într-o inimă de oțel orice gând rău ar fi avut împotriva mea. Dar trădătorul de Carino, dând de-a azvârlita cu vorbele, faptele și făgăduințele mele, fără a ține seama de cele pe care și le datora lui însuși, și-a urzit trădarea de care vei auzi acum. Înștiințat de vrerea Leonidei și văzând că era întocmai cu ceea ce-i spusese Silvia, Carino hotărî ca în prima noapte care, după semnele zilei, înțeleseseră că avea să fie întunecoasă, să fie pusă în faptă plecarea Leonidei, nu fără a făgădui încă o dată că va păstra secretul și lealitatea cât mai mult cu putință. După ce s-a căzut de acord așa cum ai auzit, el s-a dus la Crisalvo, după cum am aflat mai târziu, și i-a spus că ruda sa, Silvia, mersese atât de departe în iubirea împărtășită cu mine, încât hotărâsem ca într-o noapte anume să o scot din casa părinților ei și să o duc în cealaltă așezare, unde locuiau rudelele mele, drept care lui i se oferea prilejul de a-și răzbuna inima pe noi doi: pe Silvia, pentru nepăsarea cu care-i primise slujirile; pe mine, pentru vechea noastră dușmănie și pentru supărarea pe care i-o pricinuisem răpindu-i-o pe Silvia, deoarece numai din pricina mea îl lăsa. Atât de bine s-a priceput Carino să-și ridice în slăvi ideile și să-i spună lui Crisalvo ce anume vrea, încât cu și mai puține mijloace ar fi putut împinge și altă inimă nu atât de crudă spre orice gând mârșav. Când a sosit, așadar, ziua despre care eu credeam că avea să fie cea a mulțumirii mele supreme, după ce i-am mai spus o dată lui Carino să facă nu ce-a făcut el, ci ceea ce trebuia să facă, m-am dus în sat ca să arăt cum să fie primită Leonida. Dar încredințându-i-o lui Carino, n-am făcut decât asemeni cuiva ce lasă la cheremul lupilor flămânzi o mielușea neștiutoare sau o porumbiță blândă în ghearele uliului sălbatic pus să o sfârtece. Vai, prietene, când ajung acum cu închipuirea la scena asta, nu știu cum de am putere să mai fiu în viață, sau gând ca să o gândesc, sau, cu atât mai mult, limbă ca să vorbesc despre ea! Vai, nesocotitule Lisandro! Cum de nu cunoșteai fățărnicia lui

Carino? Cine însă nu s-ar fi încrezut în vorbele lui, când el risca atât de puțin ca să și le adeverească prin fapte? Vai, nefericită Leonida, cât de rău am știut să mă bucur de milostivirea ce mi-ai făcut alegându-mă să fiu al tău! În fine, ca să închei cu tragedia nenorocirii mele, află, discernătorule păstor, că în noaptea în care Carino trebuia s-o aducă pe Leonida în așezarea unde o așteptam, el l-a chemat pe alt păstor, pe care se vede treaba că-l dușmănea, deși i-o ascundea sub obișnuita lui prefăcătorie mincinoasă, pe nume Libeo, și l-a rugat să-l însoțească în noaptea aceea, pentru că se hotărâse s-o ducă pe o păstoriță, drăguța lui, în cătunul de care ți-am vorbit, unde avea de gând să se logodească cu ea. Libeo, curajos și îndrăgostit fiind, își oferi bucuros tovărășia. Leonida își luă rămas-bun de la Silvia cu îmbrățișări strânse și lacrimi duioase, ca un presagiu că aveau să le fie ultima despărțire. Se vede că nefericita se gândea atunci la trădarea față de părinții ei, nu la cea pe care i-o urzea Carino, și ce rău răspundea astfel bunei păreri pe care o aveau despre ea sătenii! Trecând însă peste toate aceste gânduri, împinsă de cel al dragostei care-o-nvingea, s-a încredințat pazei lui Carino spre-a o conduce acolo unde-o așteptam eu. De câte ori nu-mi rememorez, ajuns aici, visul din ziua pe care aș socoti-o norocoasă dacă, odată cu ea, s-ar fi îngropat și socoteala celor ale vieții mele! Îmi aduc aminte că, plecând din cătun puțin mai înainte ca soarele să fi sfârșit a-și retrage razele din orizontul nostru, m-am așezat sub un frasin înalt, chiar pe drumul pe unde trebuia să vină Leonida, așteptând ca noaptea să se facă mai întunecată, spre a-i ieși în drum și-a o întâmpina, și, fără să știu cum și fără voie, am adormit. Abia mi se lăsară ochii în voia somnului, când mi s-a părut că arborele de care mă rezemasem, cedând furiei unui vânt năprasnic ce bătea și-i smulgea din pământ rădăcinile adânci, căzuse peste trupul meu; și, străduindu-mă să scap de greutatea aceea grozavă, mă răsuceam de-o parte și de alta, și, zbătându-mă în apăsarea aceea, mi s-a părut că zăresc lângă mine o căprioară albă, pe care-o imploram cu toată stăruința să-ndepărteze, cum o știi mai bine, povara cea grea de pe umerii mei, și când ea, plină de compătimire, se pregătea s-o facă, în aceeași clipă ieși din pădure un leu fioros și, prinzând-o în ghearele-i ascuțite, se afundă cu ea în pădure; și cum, după ce izbutisem cu mari eforturi să scap de teribila greutate, mă duceam

s-o caut în codru și-o găseam sfâșiată și acoperită de mii de răni; și la vederea ei simțeam o asemenea durere, încât sufletul îmi plesnea numai la gândul compătimirii pe care mi-o arătase pentru chinul meu. Și astfel, am început să plâng atât de tare în vis, încât m-au trezit chiar lacrimile și, simțindu-mi obrajii scăldați de plâns, am căzut pe gânduri cugetând la cele visate[51]; dar, în bucuria pe care nădăjduiam s-o trăiesc la vederea Leonidei mele, nu mi-am dat seama atunci că soarta îmi arătase în vis ceea ce avea să se întâmple, treaz fiind, în scurt timp. La vremea când m-am deșteptat se făcuse de-a binelea noapte, cu atâta întunecime, cu tunete și fulgere atât de înspăimântătoare, cum se și cădea pentru a fi mai lesne săvârșită mârșăvia ce s-a săvârșit la vremea ei. De îndată ce plecă din casa Silviei cu Leonida, i-o încredință lui Libeo și-i spuse să se ducă cu ea pe drumul către așezarea pomenită; deși Leonida s-a neliniștit când l-a văzut pe Libeo, Carino a asigurat-o că Libeo nu-mi era mai puțin prieten decât el însuși, așa că putea merge cu el în deplină siguranță și fără grabă, în timp ce el avea s-o ia înainte ca să-mi dea mie de știre despre sosirea ei. Naiva de ea – în fine, îndrăgostită fiind – dădu crezare cuvintelor fățarnicului Carino și, cu mai puțină bănuială decât s-ar fi cuvenit, călăuzită de cuviinciosul Libeo, întindea pasul temător spre a și-l căuta pe cel din urmă al vieții sale, cu gândul că-l va găsi pe cel bun al mulțumirii. Carino o luă înaintea celor doi, după cum ți-am mai spus, și merse să-l înștiințeze pe Crisalvo cum stăteau lucrurile, iar acesta, împreună cu patru rubedenii de-ale sale, se ascunsese chiar pe drumul, închis de-o parte și de alta de pădure, pe unde aveau să treacă, spunându-le cum că Silvia venea însoțită numai de mine, și-i îndemnă să profite de prilejul oferit de soartă pentru a se răzbuna de injuria pe care noi doi i-o aduseserăm, el urmând să fie primul care avea să-și încerce asupra Silviei, deși îi era rudă, tăișul cuțitului. Cei cinci cruzi vărsători de sânge se pregătiră apoi să se păteze cu sângele nevinovat al celor doi, care își urmau drumul fără nici cea mai măruntă bănuială despre o asemenea trădare; ajunși în locul ambuscadei, asasinii perfizi se năpustiră în clipă asupra lor și-i înconjurară. Crisalvo se apropie de Leonida, crezând că era Silvia, și, spumegând vorbe insultătoare,

[51] *Cf.* considerațiile despre visele premonitorii ale lui Mauricio, *P*, I, 18, p. 95.

cu furia infernală ce-l stăpânea, o lăsă întinsă la pământ cu șase răni mortale, în timp ce Libeo se prăbușea la pământ sub nenumăratele lovituri de pumnal ale celor patru, încredințați că mi le dădeau mie. Carino, văzând cât de bine îi izbutise gândul trădător, dispăru din fața lor fără a mai aștepta explicații, și toți cei cinci trădători, nespus de mulțumiți, se-ntoarseră la ei în sat, iar Crisalvo merse la casa Silviei ca să le dea el însuși părinților ei vestea despre ce făcuse, spre a le spori durerea și suferința, spunându-le să se ducă și s-o înmormânteze pe fiica lor Silvia, căreia el îi luase viața pentru că ea pusese mai mult preț pe simțirea rece a lui Lisandro, dușmanul lui, decât pe slujirile sale necurmate. Silvia, care auzise cele spuse de Crisalvo, presimțind în adâncul sufletului ce se întâmplase, îi spuse că ea era vie și în afara oricăruia dintre reproșurile lui, poftindu-l să ia seama dacă nu cumva omorâse pe cineva a cărui moarte l-ar fi putut îndurera mai mult chiar decât pierderea propriei lui vieți. Îi mai spuse apoi că sora lui, Leonida, plecase în noaptea aceea de acasă înveșmântată în chip neobișnuit. Crisalvo a rămas uluit văzând că Silvia era vie, când el era sigur că o lăsase moartă, și, cuprins de o mare neliniște, s-a repezit la el acasă și, negăsind-o acolo pe sora lui, se întoarse singur, plin de tulburare și furie, spre a vedea cine era cea pe care o ucisese, de vreme ce Silvia era în viață. Pe când se-ntâmplau toate aceste lucruri, eu îi așteptam pe Carino și pe Leonida cuprins de o ciudată neliniște și, părându-mi-se că întârziaseră mai mult decât se cădea, am vrut să le ies înainte sau să aflu dacă nu-i oprise ceva în noaptea aceea. Nu merseserăm prea mult, când deodată am auzit un glas îndurerat care spunea: „Oh, preaînalt Făcător al cerului, închide mâna dreptății tale și deschide-o pe cea a milei ca să i-o arăți acestui suflet ce curând îți va da socoteală de jignirile pe care ți le-a adus! Ah, Lisandro, Lisandro, prietenia lui Carino te va costa viața, căci nu-i cu putință să nu-i pună capăt durerea de a mi-o fi pierdut eu pentru tine. Vai, crudule frate! E oare cu putință ca, fără a-mi asculta dezvinovățirile, să fi vrut atât de grabnic să-mi pedepsești greșeala?“ Când am auzit vorbele acelea ca și vocea care le rostise, am recunoscut numaidecât că Leonida era cea care le spunea și, presimțindu-mi nenorocirea, cu simțurile tulburate, m-am îndreptat pe dibuite ca să ajung acolo unde Leonida zăcea scăldată în sângele ei și, recunoscând-o imediat, m-am prăbușit peste

trupul rănit, lăsându-mă pradă celor mai dezlănțuite vădiri ale durerii, și i-am spus: „Ce înseamnă nenorocirea asta, comoara mea? Suflete al meu, care mână crudă n-a arătat niciun respect față de-o asemenea frumusețe?" După vorbele astea Leonida m-a recunoscut și, ridicându-și cu mare greutate brațele ostenite, mi le-a pus pe după gât și, strângându-mă cât de tare a mai putut, și-a alăturat gura de a mea și, cu vorbe slăbite și abia pronunțate, mi le-a șoptit doar pe-acestea: „Fratele meu m-a omorât; Carino m-a vândut; Libeo zace fără viață, dar ție să ți-o dea Dumnezeu, dragul meu Lisandro, cu ani lungi și fericiți, iar pe mine să mă lase în cealaltă să mă bucur de odihna pe care aici mi-a refuzat-o." Și, unindu-și gura cu a mea, apropiindu-și buzele pentru a-mi da cel dintâi și cel de pe urmă sărut, când și le întredeschise, printre ele îi ieși sufletul și-mi recăzu moartă în brațe. Când am simțit asta, lăsându-mă să cad peste trupul înghețat, mi-am pierdut cunoștința; și dacă, în loc de a fi în viață, aș fi fost și eu mort, cine ne-ar fi văzut în împrejurarea aceea și-ar fi putut-o reaminti pe cea jalnică a lui Piram și-a Tisbei[52]. Dar după ce mi-am revenit în fire, când să deschid gura spre a umple văzduhul de strigăte și suspinuri, am auzit că spre locul unde eram venea cineva cu pașii iuți și, apropiindu-se, cu toate că noaptea era întunecată, ochii sufletului mi-au îngăduit să-mi dau seama că era Crisalvo, și așa și era, fiindcă el căuta să cerceteze dacă cea pe care o ucisese era cu adevărat sora lui, Leonida; și, cum îl recunoscusem și cum el nu se ferea de mine, m-am apropiat de el ca un leu feroce și, rănindu-l de două ori, am dat cu el de pământ; și înainte de-a apuca să-și dea sufletul, l-am târât până lângă Leonida și, punând în mâna neînsuflețită a Leonidei pumnalul purtat de fratele ei, același cu care el o și omorâse, i l-am ajutat eu cu al meu și i l-am înfipt de trei ori în inimă. Și, consolat oarecum într-a mea cu moartea lui Crisalvo, fără să mai zăbovesc, am luat pe umeri leșul Leonidei, l-am dus în satul unde locuiau rudele mele, le-am povestit întâmplarea și le-am rugat să o înmormânteze după cuviință. Și-apoi

[52] Consemnată pentru prima oară de Ovidiu (*Metamorfoze*, IV, vv. 56–166), tragica întâmplare a celor doi îndrăgostiți a marcat literatura și arta europeană. În Spania, referirile la ea sunt foarte numeroase. Printre alții, Jorge de Montemayor, autorul primului roman pastoral spaniol (*Los siete libros de la Diana*, 1559), a scris un poem pe această temă.

am pus în faptă hotărârea de-a mă răzbuna și pe Carino, la fel ca pe Crisalvo; acesta, întrucât lipsise din satul nostru, a întârziat până azi, când l-am găsit la ieșirea din pădurea aceea, la șase luni de când am plecat în căutarea lui. A avut parte de sfârșitul meritat de trădarea lui, iar pe mine nu mai are cine să mă răzbune, fără numai viața pe care mi-o târăsc împotriva vrerii mele. Iată, păstorule, pricina jeluirilor auzite de tine. Dacă ți se pare capabilă să provoace și mâhniri mai mari, las la aprecierea bunului tău discernământ.

Și cu asta își puse capăt vorbirii și dădu cep atâtor lacrimi, încât Elicio nu putu să nu-i țină tovărășie la plâns; dar, după ce, o bună bucată de timp, își vărsară cu suspinuri duioase unul suferința pe care o simțea, celălalt compătimirea pe care i-o nutrea, Elicio își propuse, cu cele mai bune argumente pe care le găsi, să-l consoleze pe Lisandro, deși durerea îi era atât de neconsolat, după cum văzuse el însuși. Și printre alte lucruri pe care i le spuse, și cel care-i căzu cel mai bine lui Lisandro, fu că, în durerile fără leac, cel mai bun e să nu te-aștepți la niciunul; și că Leonida, atâta cât se putea înțelege după cinstea și firea ei nobilă și din spusele lui, se bucura de o viață dulce, încât trebuia mai degrabă să se bucure de binele pe care-l câștigase ea decât să se întristeze de cel pe care îl pierduse el. La care Lisandro răspunse:

— Știu bine, prietene, că argumentele tale au puterea de a mă face să cred că sunt adevărate, dar nu și că o au, ele ori toate câte mi le-ar putea spune o lume întreagă, pe-aceea de-a mă mângâia cât de cât. Prin moartea Leonidei mi-a început nefericirea, și ea se va termina doar când o voi revedea; iar de vreme ce asta nu se poate fără ca eu să mor, pe cel ce mă va sprijini să-mi găsesc moartea îl voi socoti drept cel mai bun prieten al vieții mele.

Elicio nu vru să-i mai sporească mâhnirea cu consolările sale, dacă el nu le considera ca atare, ci-l rugă doar să vină la coliba lui, unde putea rămâne cât i-ar fi plăcut, oferindu-i prietenia sa în tot ce-i putea fi de folos ca să-l ajute. Lisandro îi mulțumi cât putu mai bine și, cu toate că n-ar fi vrut să-l însoțească pe Elicio, trebui totuși s-o facă, obligat de stăruințele lui, drept care cei doi se ridicară și merseră la colibă, unde se odihniră în scurtul răstimp ce mai rămăsese din noapte. De îndată însă ce dalba Aurora părăsi așternutul gelosului ei

soț[53] și prinse a da semne că venea ziua, Erastro se sculă și începu să rânduiască turma lui Elicio și pe-a lui pentru a le duce la pășunatul obișnuit. Elicio îl pofti pe Lisandro să vină cu el, și-așa, pe când cei trei păstori coborau într-o vâlcea cu turma cea blândă, auziră, când să urce un pripor, sunetul unui nai suav, după care Elicio și Erastro cunoscură numaidecât că însăși Galateea cânta din el. Și nu trecu mult timp până când în vârful coastei începură să zărească o mână de oi, și-n urma lor, Galateea, de-o asemenea frumusețe, încât ar fi mai bine să fie lăsată în apogeul ei, deoarece lipsesc cuvintele în stare s-o elogieze. Venea în straie de munteancă, părul lung îi era despletit în bătaia vântului și însuși soarele părea să i-l pizmuiască, pentru că, săgetându-i-l cu razele sale, se străduia să-i întunece lumina, dar cea care-i izvora din răsfrângerile sale semăna cu alt soare. Erastro se pierdea cu firea privind-o, iar Elicio nu-și putea dezlipi ochii de la ea. Când Galateea văzu că turmele lui Elicio și Erastro se amestecau cu a ei, arătând că-n ziua aceea nu-i era pe plac să-i țină tovărășie, o chemă pe oaia aripăriță a cioporului ei, urmată apoi de toate celelalte, și-o duse în altă parte, opusă celei spre care se îndrumau păstorii. Când văzu ce făcea Galateea și neputând răbda un dispreț atât de notoriu, Elicio se apropie de locul unde era păstorița și-i spuse:

— Lasă-ți turma, frumoasă Galateea, să vină cu a noastră, iar dacă nu-ți place tovărășia noastră, alege-o pe cea care ți se pare mai plăcută, întrucât nici în lipsa ta oile nu-ți vor fi mai puțin bine duse la păscut, deoarece eu, născut fiind ca să te slujesc, voi avea mai multă grijă de ele decât de ale mele. Ci nu-mi arăta disprețul chiar așa, pe față, căci nu o merită simțirea curată ce-ți port: după drumul pe care-l urmai, le duceai spre Izvorul cu Ardezii[54], iar acum, după ce m-ai văzut, vrei s-o apuci pe alt drum; și dacă așa stau lucrurile, cum și

---

[53] Personificare extrem de răspândită: Aurora sau Eos, zeiță din prima generație divină, care, cu degetele ei trandafirii, deschidea porțile cerului ca să poată trece carul soarelui. Etern îndrăgostită, i-a avut drept soți pe Astreos și pe muritorul Titon, pe lângă alte multe legături pasagere.

[54] *Izvorul cu Ardezii*: În text, *fuente de las Pizarras*. Se va mai vorbi de *arroyo de las Palmas* și *soto del Concejo* etc. Pe lângă toponimele cu rezonanță clasică, Cervantes folosește toponime proprii multor sate din Castilia, dând astfel narației o culoare locală pregnantă.

cred, spune-mi unde anume vrei să-ți duci turma la păscut, azi și totdeauna, și-ți jur că pe-a mea n-o voi duce niciodată acolo.

— Te asigur, Elicio – răspunse Galateea –, că nu din dorința de a fugi de tovărășia ta sau de-a lui Erastro am apucat-o pe alt drum decât acela pe care-ți închipuiai tu că merg, ci pentru că aveam de gând să petrec astăzi siesta la Pârâul cu Palmieri, în tovărășia prietenei mele Florisa, care mă așteaptă acolo, întrucât încă de ieri rămăseserăm înțelese amândouă să ne ducem acolo turmele la păscut, și-n vreme ce eu eram cu gândurile duse cântând la naiul meu, oaia aripăriță a luat drumul Ardeziilor, cu care e mai deprinsă. Îți mulțumesc pentru sentimentele și atențiile tale, dar nu-mi disprețui scuzele față de bănuiala ta.

— Vai, Galateea – i-o întoarse Elicio –, ce bine le faci pe toate să arate după placul tău, când de fapt cu mine nu prea ai nevoie să te folosești de prefăcătorii, pentru că la urma urmelor eu nu țin să vreau decât ce vrei tu! Fie că te duci la Pârâul cu Palmieri, la Crângul Sfatului sau la Izvorul cu Ardezii, fii încredințată că nu te vei duce singură, căci totdeauna te însoțește sufletul meu, iar dacă tu nu-l vezi, înseamnă că nu vrei să-l vezi, ca să nu te simți obligată să-i porți de grijă.

— Până acum – răspunse Galateea – nu mi-am văzut încă primul suflet, așa că nu sunt de vină dacă nu i-am purtat de grijă niciunuia.

— Nu știu cum de poți spune asta – răspunse Elicio –, frumoasă Galateea, tu le vezi ca să le rănești, nu ca să le vindeci.

— Mă acuzi pe nedrept – i-o întoarse Galateea – când spui că eu, fără arme, care femeilor nu le sunt îngăduite, aș fi rănit pe cineva.

— Ah, discernătoare Galateea – zise Elicio –, cum îți mai bați joc de ceea ce îmi simte sufletul pe care mi l-ai rănit pe nevăzute, și fără alte arme decât cele ale frumuseții tale! Și nu mă plâng atâta de răul pe care mi l-ai făcut, cât de disprețul pe care-l ai pentru el.

— M-aș prețui pe mine mai puțin – zise Galateea – dacă l-aș prețui pe el mai mult.

Într-acestea sosi Erastro și, văzând că Galateea pleca și-i părăsea, îi spuse:

— Încotro te duci sau de cine fugi, frumoasă Galateea? Dacă te-ndepărtezi de noi, care te adorăm, cine oare ar putea nădăjdui la tovărășia ta? Vai, dușmancă ce ești, cu câtă nepăsare pleci, călcându-ne-n picioare simțirile! Facă-mi-le Cerul praf dacă nu doresc să te

văd îndrăgostită de cineva care să pună tot atâta preț pe plângerile tale cât pui și tu pe ale mele. Râzi de ce-ți spun, Galateea? Ei bine, eu unul plâng de ce faci tu.

Galateea nu-i putu răspunde lui Erastro pentru că și plecase cu turma ei și-o călăuzea spre Pârâul cu Palmieri și, înclinându-și din depărtare capul în semn de bun-rămas, îi părăsi; de cum se văzu singură și apropiindu-se de locul unde credea că avea s-o găsească pe prietena sa, Florisa, începu să cânte, cu minunata voce pe care i-a plăcut cerului să i-o dăruiască, acest sonet:

GALATEEA

Fugi *foc* al lui Amor, *lat*, *ger*, *săgeată*,[55]
ce *arde*, *strânge*,-*ngheață* și *străpunge*,
căci inimii *flacăra* nu-mi ajunge
și nici de *nod* deloc nu-i încântată.

Arză, *încingă*,-*nghețe*,-*ucidă*,-*abată*,
altei simțiri mai strâmte să se-arunce,
c-a mea de *dardă*, *nea* sau *plasă*-atunce
nu poate-n *foc* a fi desferecată.

Focul răci-l-va pura mea privire,
nodu-l voi rupe silnic sau cu artă,
zelu-mi ardent topi-va *nea* pe față,

săgeata va bonti-o dârza-mi fire,
și pacea mea de-Amor nu fi-va spartă
în *foc*, în *lat*, în *dardă* și în *gheață*.

Cu mai multă îndreptățire s-ar fi putut opri fiarele, clinti arborii și aduna pietrele ca să asculte suavul cânt și dulcea armonie a Galateei decât, la țitera lui Orfeu, la lira lui Apolo și la muzica lui Amfion, zidurile Troiei și ale Tebei se înălțaseră de la sine, fără ca niciun

[55] Sonet corelativ plurimembru. A fost plagiat de Jerónimo de Tejeda. Cervantes a mai folosit aceiași termeni în prima octavă a poeziei pe care i-a trimis-o din Alger lui Antonio Veneziano, luat și el rob de corsarii algerieni.

meșteșugar să pună mâna, ori surorile, negre locuitoare ale profundului haos, se îmblânziseră la vocea neîntrecută a îndrăgostitului nesăbuit. Pentru Galateea, se petrecură în aceeași clipă sfârșitul cântecului și sosirea la locul unde era Florisa, de care fu întâmpinată cu chipul voios, ca de o prietenă adevărată ce-i era și cu care Galateea își împărtășea toate gândurile. Și după ce-și lăsară turmele să umble-n voia lor ca să pască iarba cea verde, amândouă, atrase de limpezimea apei unui pârâu ce curgea pe-acolo, se hotărâră să-și spele frumoasele chipuri, căci nu era nevoie, pentru a le spori frumusețea, de zadarnicul și supărătorul artificiu cu care și le martirizează pe-ale lor doamnele ce se consideră drept cele mai frumoase în marile orașe[56]. După ce se spălară, la fel de frumoase rămaseră cum erau și-nainte, numai că, întrucât mâinile își purtaseră mișcarea pe față, obrajii le rămaseră aprinși și îmbujorați, astfel că un nu știu ce spor de frumusețe li se adăuga, îndeosebi Galateei, în care se văzură reunite cele trei Grații[57], pe care vechii greci le pictau goale ca să arate, printre alte efecte, că erau doamnele frumuseții. Începură apoi să culeagă felurite flori de pe pajiștea verde, cu gândul de-a împleti din ele câte o ghirlandă pentru fiecare spre a-și strânge pletele dezordonate ce le atârnau slobod pe umeri.

Acestei îndeletniciri i se consacrau cele două frumoase păstorițe când, dintr-odată, văzură coborând pe malul pârâului o păstoriță plină de grație și plăcută la înfățișare, ceea ce le miră, fiindcă li se păru că nu era o păstoriță din satul lor și nici de prin vecinătăți, astfel încât o priviră cu mai mare atenție și văzură că venea încet, încet spre locul unde se aflau ele; și cu toate că erau în imediata ei apropiere, ea umbla atât de absorbită și de dusă pe gânduri, încât nu le-ar fi văzut niciodată dacă n-ar fi hotărât ele să se arate; din loc în loc se oprea și, ridicându-și ochii spre cer, scotea niște suspine atât de dureroase, de păreau smulse din adâncul rărunchilor; își frângea și albele mâini și lăsa să i se rostogolească pe obraji câteva lacrimi asemănătoare cu niște perle lichide. După culmile durerii vădite de către păstoriță, Galateea

---

[56] Opoziție manifestată, aici, în limbaj cosmetic între frumusețea artificială sau artă (*artificio*) și natură, frumoasă prin ea însăși.

[57] *cele trei Grații*: sau *Charite*, erau: Aglae („podoaba"), Eufrosine („bucuria") și Thalia („abundența").

și Florisa își dădură seama că sufletul îi era năpădit de cine știe ce durere lăuntrică și, pentru a vedea până unde-i ajungeau mâhnirile, amândouă se ascunseră îndărătul unor mirți stufoși, iar de-acolo, cu priviri curioase, urmăreau ce făcea păstorița; aceasta, apropiindu-se de malul pârâului, se opri și scrută cu priviri atente apa curgătoare și, lăsându-se să cadă pe mal ca răpusă de oboseală, își făcu una din frumoasele-i mâini căuș, și-o umplu cu apă limpede și, spălându-se cu ea pe ochii umezi, cu glas încet și slăbit zise:

— Vai, limpezi și răcoritoare ape! Cât de neputincioasă e răceala voastră ca să-mi ostoiască focul pe care mi-l simt în rărunchi! Degeaba aștept de la voi și chiar de la toate cele din întinsa mare oceană leacul de care am nevoie, căci și dacă pe toate v-aș turna peste fierbințeala de care-s mistuită, ați avea aceeași urmare a câtorva stropi peste focul arzător din făurărie, întețindu-i și mai mult flacăra. Vai, ochi amari, pricini ale pierzaniei mele, cât de sus v-am ridicat spre o și mai mare cădere! Vai, soartă, vrăjmașă a odihnei mele[58], cu ce iuțeală m-ai prăbușit din piscul mulțumirii în hăul nenorocirii unde mă aflu! Vai, soră crudă! Cum de n-a domolit umila și iubitoarea prezență a lui [Artidoro][59] mânia pieptului tău sterp de iubire? Oare ce cuvinte ți-a putut spune el pentru ca tu să-i dai un răspuns atât de acru și de crud? Se vede, într-adevăr, surioară, că nu-ți pasă de el așa cum îmi pasă mie, căci, de n-ar fi așa, i te-ai fi arătat la fel de umilă pe cât îți este el de supus.

Toate spusele acestea păstorița și le întrețesea cu atâtea lacrimi, încât n-ar fi fost inimă care, ascultând-o, să nu se-nduioșeze; și după o vreme, când își mai potoli pieptul îndurerat, în sunetul apei molcom curgătoare, adaptând preocupării sale o veche stihuire, cu voce suavă și gingașă cântă glosa[60] următoare:

---

[58] *... vrăjmașă a odihnei mele*: Topos frecvent în literatura pastorală (și nu numai). În Spania, a fost folosit printre primii de Jorge de Montemayor, în *Los siete libros de la Diana*, ed. F. López Estrada și M. T. López García-Berdoy, Espasa Calpe, Madrid, 1993, pp. 76–77; Cervantes însuși îl va relua în *Galateea* (vezi *infra*, p. 209) și în *DQ* I, 27, p. 284.

[59] În prima ediție din 1585: *Arsildo*. Adopt corectura ediției Estrada–Berdoy.

[60] *glosă*: Poezie cu formă fixă foarte răspândită în Spania, destinată inițial parodierii sau comentării unor texte deja existente. A luat un avânt deosebit începând cu Jorge Manrique (1440–1479), fiind cultivată apoi cu mare succes în

Când nădejdile-s pierdute,
n-am decât o consolare:
timpul zboară, n-are stare,
viața-mi ia și pleacă iute.

Două lucruri în iubire
musai sunt pentru plăcere:
dorul de mai bine-n fire
și speranță se mai cere,
spre-a-i da fricii-nsuflețire.
Cele două-n piept stătute
zac, dar nu le văd deloc,
știu că sufletu-mi durut e
ca dorința să-mi sufoc,
când nădejdile-s pierdute.

Că dorința știm cum piere
când speranța se-mpuțină
pare-n mine să difere,
căci cu cât ea-i mai puțină,
prima-i și mai în putere.
Griji, prudențe n-au urmare
rănile când mái rău dor,
și-a iubirii învățare
chin e doar, vlăguitor:
n-am decât o consolare.

Bine nici nu mi-a-nflorit
fericirea-n gând, că Cerul,
soarta, scrisa-au și sărit

Secolul de Aur de poeți ca Herrera, Lope de Vega, Ercilla, Santa Teresa și Calderón de la Barca. S-a răspândit și în restul Europei. Glosa e compusă din versuri trohaice hepta- sau octosilabice grupate în strofe de opt sau zece versuri, cu o strofă inițială (*pie de glosa*) ale cărei versuri sunt „glosate" în strofele următoare, fiecare dintre acestea încheindu-se cu câte unul din versurile celei inițiale. În *Galateea*, Cervantes include cinci asemenea compoziții. Vezi H. Janner, „La glosa española. Estudio histórico de su métrica y de sus temas", *Revista de filología española*, XXVII (1943), pp. 181–232.

să mi-o smulgă din ungherul
sufletului pustiit.
Și dacă deplânge-arare
cineva jelirea mea,
rău-mi umflă-și pânza mare
binele-mi ca să nu stea:
timpul zboară, n-are stare.

Cine oare nu suspină
de necazurile mele,
când tu vezi cum prind să vină
grijile ca plumbul grele
și plăcerea fulg în tină?
Ci și berc de-i și căzut e
jos norocu-mi în tot locul,
și-un folos în el crescut e:
când speranța-mi pierde-și focul,
viața-mi ia și pleacă iute.

Repede își isprăvi cântarea păstorița, dar nu și lacrimile cu care învedera totul; adânc mișcate de ele, Galateea și Florisa ieșiră de unde stătuseră ascunse și, cu vorbe pline de iubire și curtenie, o salutară pe trista păstoriță, spunându-i printre altele:

— Fie-ți cerurile prielnice, frumoasă păstoriță, tuturor rugilor pe care ai vrea să li le faci și fie să capeți de la ele tot ce-ți dorești, ci spune-ne, de nu ți-e greu, ce întâmplare sau ce destin te-a adus pe pământurile noastre, căci, de când le tot batem, nicicând nu te-am văzut pe malurile acestea. Și, din ce am auzit că ai cântat adineauri, înțelegând de-aici că inima ta nu se bucură de liniștea de care ar avea nevoie, ca și din lacrimile pe care le-ai vărsat, precum dau semn frumoșii tăi ochi umezi, legea bunei-cuviințe ne obligă să-ți aducem mângâiere atâta cât ne stă nouă în putință; și dacă suferința ta e dintre cele ce nu acceptă nicio mângâiere, vedea-vei cel puțin că suntem cu tot dragul gata să te slujim.

— Nu știu cum aș putea să vă răsplătesc, frumoaselor ciobănițe – răspunse păstorița străină –, curtenitoarele poftiri pe care mi le faceți altfel decât tăcând, mulțumindu-vă și prețuindu-le după marele lor

merit şi nerefuzând să vă spun ceea ce ţineţi să aflaţi, deşi mai bine mi-ar cădea să-mi trec sub tăcere şirul întâmplărilor decât, mărturisindu-vi-le, să vă dau temeiuri pentru a mă socoti drept o uşuratică.

— Chipul şi înfăţişarea ta plăcută, frumoasă păstoriţă – răspunse Galateea –, nu arată că Cerul ţi-ar fi dat o minte atât de greoaie, încât ea să te facă a săvârşi ceva prin care mai apoi să-ţi poţi pierde reputaţia istorisind-o. Şi de vreme ce vederea şi cuvintele tale ne-au făcut atât de grabnic o asemenea impresie şi pentru că de pe-acum te socotim discernătoare, arată-ne, povestindu-ne viaţa ta, dacă soarta ţi se ridică la înălţimea discernământului.

— După câte cred – răspunse păstoriţa –, cele două sunt egale, dacă nu cumva soarta mi-a dat mai multă judecată ca să-mi resimt mai tare durerile ce mă lovesc. Sunt însă cu atât mai sigură că suferinţele îmi întrec discernământul, cu cât întreaga-mi iscusinţă se vede învinsă de ele şi nu m-ajută defel să le găsesc leacul. Şi pentru ca experienţa să vă dezamăgească, frumoaselor ciobăniţe, am să vă povestesc, de veţi binevoi să m-ascultaţi, cât mai pe scurt îmi va sta în putinţă, cum anume, din multa minte pe care socotiţi c-o am, a luat naştere suferinţa care-o şi întrece.

— Cu nimica, discernătoare ciobăniţă, nu ne vei mulţumi mai mult dorinţele – răspunse Florisa – decât îngăduindu-ne să aflăm ce te-am rugat.

— Să ne îndepărtăm atunci – zise păstoriţa – de locul acesta şi să căutăm altul unde, fără a fi văzute sau stingherite, să vă pot spune ceea ce-mi pare rău că v-am făgăduit, fiindcă ghicesc că buna părere pe care mi-am dobândit-o în ochii voştri nu va mai zăbovi să se piardă decât atâta timp cât voi mai întârzia să vă dezvălui gândurile mele, dacă nu cumva şi ale voastre vor fi fost atinse de boala de care sufăr eu.

Dornice ca păstoriţa să-şi ţină făgăduiala, se ridicară tustrele şi merseră într-un loc tainic şi mai dosnic pe care Galateea şi Florisa îl şi cunoşteau şi unde, la umbra plăcută a unor mirţi stufoşi, fără a fi de nimeni văzute, se puteau aşeza toate trei; apoi, cu nesfârşit farmec şi graţie, păstoriţa străină începu să povestească astfel[61]:

[61] Povestirea păstoriţei introduce motivul *gemenilor*, extrem de răspândit în literatura europeană a Renaşterii şi pe care Cervantes îl plasează într-un cadru sătesc, adecvat desfăşurării pastoralei.

— Pe malurile vestitului Henares, care Tagului vostru aurit[62], preafrumoase păstorițe, pururea-i plătește tribut răcoros și plăcut, m-am născut și-am crescut eu, și nu dintr-o familie atât de săracă, încât să fiu socotită ultima din sat. Părinții mei sunt plugari, deprinși cu muncile câmpului, îndeletniciri în care-i imitam, ducând la păscut o turmă de oi nevinovate pe izlazurile obștești din satul nostru, potrivindu-mi atât de bine gândurile cu starea în care mă pusese soarta, încât nimica nu-mi făcea mai mare plăcere decât să-mi văd turma înmulțindu-se și sporind, fără a-mi păsa de altceva decât să-i fac rost de cele mai rodnice și mai îmbelșugate pășuni, de cele mai limpezi și proaspete ape ce s-ar fi putut găsi. Nu aveam și nici nu puteam avea alte griji decât cele ce se puteau naște din meșteșugul păstoresc de care mă ocupam. Soațe îmi erau pădurile și-n singurătatea lor, atrasă de suava armonie a dulcilor păsărele, îmi dădeam adeseori drumul vocii în mii de cântări curate, fără ca-n ele să se-amestece suspinuri sau vorbe ce-ar fi putut da semne despre vreun piept îndrăgostit. Oh, de câte ori, numai pentru mulțumirea mea și ca să-ngădui timpului să treacă, nu hălăduiam de la un râu la altul, dintr-o vale-n alta, culegând aici crinul cel alb, colo stânjenelul vinețiu, ici trandafirul roșu, dincolo garoafa miresmată, făcând din tot soiul de flori odorifere o ghirlandă împletită, cu care-mi împodobeam și-mi adunam părul, iar apoi, privindu-mă în apele limpezi și liniștite ale vreunui izvor, mă simțeam atât de bucuroasă că mă văzusem, încât nu mi-aș fi schimbat mulțumirea pe nimic altceva. Și de câte ori n-am făcut haz de unele ciobănițe care, crezând că ar fi putut găsi în pieptul meu vreo urmă de compătimire față de suferința încercată în ale lor, îmi dezvăluiau cu belșug de lacrimi și suspinuri secretele amoroase din sufletele lor.

Îmi amintesc acum, frumoaselor păstorițe, că într-o zi s-a apropiat de mine o ciobăniță, prietenă de-a mea, și, prinzându-mă cu brațele pe după gât și lipindu-și obrazul de-al meu, vărsând din ochi

[62] Era un loc comun că fluviul Tajo sau Tagul, cum sună forma românizată, avea aur în nisipurile sale. Faima nisipurilor aurifere fusese pusă în circulație încă de Plinius cel Bătrân, în *Naturalis Historia*, IV, 115. *Cf.* și *DQ* I, „Prolog", p. 13, unde coloratura e însă burlescă.

izvoare, mi-a spus: „Vai, frumoasă Teolinda[63] – căci acesta e numele nefericitei de față –, cred într-adevăr că mi-a venit sfârșitul zilelor, deoarece dragostea n-a ținut seama de ceea ce meritau dorințele mele!" Atunci eu, uimită de nemăsura ei, crezând că o lovise o mare nenorocire, pierderea turmei, ori moartea unui părinte sau a unui frate, ștergându-i ochii cu o mânecă a cămășii mele, am rugat-o să-mi spună ce suferință anume o chinuia atât de rău. Ea, continuând să verse lacrimi și neîncetând să suspine, mi-a spus: „Ce nenorocire mai mare vrei, o, Teolinda, să mi se fi întâmplat decât să plece, fără să-mi spună nimica, feciorul baciului din satul nostru, pe care-l iubesc mai mult ca pe ochii din cap, și că am văzut azi, în stăpânirea Leocadiei, fata scutașului Lisalco, o panglică stacojie dăruită de mine fățarnicului de Eugenio, ceea ce mi-a întărit bănuiala despre legătura amoroasă a trădătorului cu ea?" După ce am priceput în sfârșit de ce se plângea, vă jur, dragele mele prietene și doamne, că abia mi-am putut înăbuși râsul și i-am spus: „Pe legea mea, Lidia – căci așa o chema pe nefericită –, am crezut, după cum te plângeai, că sufereai de-o altă rană, dar acum văd cât de ieșite din minți sunteți voi, cele ce vă lăudați că sunteți îndrăgostite, dacă faceți caz de asemenea copilării. Spune-mi, pe viața ta, prietenă Lidia: cât prețuiește o panglică stacojie ca să te dai de ceasul morții fiindcă i-a dăruit-o ei Eugenio? Mai bine ți-ai vedea de propria onoare și de ce nutreț li se potrivește oilor tale și nu te-ai mai băga în trăsnăile astea amoroase, căci din ele nu te-alegi, după cum văd, decât cu știrbiri ale liniștii și bunului nostru nume." Când auzi un răspuns atât de potrivnic celui așteptat de ea de la firea mea compătimitoare, nu făcu altceva decât să plece fruntea și, adăugând lacrimi peste lacrimi și suspinuri peste suspinuri, se-ndepărtă de mine și, întorcând capul după scurt timp, îmi spuse: „Deie Domnul, Teolinda, să te vezi într-o asemenea stare, încât a mea să ți se pară fericită, și ca iubirea să se poarte cu tine în așa fel, încât să-ți istorisești suferința cuiva care să o prețuiască și să o simtă la fel cum ai făcut tu cu a mea." Și zicând acestea, a plecat, iar eu am urmat să râd de

[63] După Kenneth Ph. Allen (*Cervantes and the Pastoral Mode*, Ann Arbor, University Microfilms International, 1977, p. 67), numele de Theolinda, cum apare în ediția princeps, ar putea fi derivat din gr. *theos* „Dumnezeu" și sp. *linda*, adică „frumoasă ca o zeiță".

mofturile ei. Dar vai, nefericita de mine, văd la fiecare pas că m-a ajuns blestemul ei, căci acum mă tem să-mi povestesc suferința cuiva ce se va îndurera prea puțin auzind-o!

La care Galateea răspunse:

— Deie Domnul, discernătoare Teolinda, ca așa cum tu vei găsi în noi compătimire pentru chinul tău, să-i poți găsi și leacul și să-ți pierzi astfel curând bănuiala pe care-o ai împărtășindu-ni-l.

— Încântătoarea prezență și conversația voastră plăcută, dragi păstorițe – răspunse Teolinda –, mă fac să trag nădejde, dar norocul meu berc mă silește să mă tem că va fi dimpotrivă. Fie însă ce-o fi, căci tot am să vă povestesc până la capăt ce v-am făgăduit. În libertatea de care vă vorbeam și cu îndeletnicirile de care v-am povestit, îmi duceam viața atât de voios și de pașnic, încât dorința nu știa ce să-mi mai pretindă, până când răzbunătorul Amor n-a venit să-mi ceară socoteală deplină de cea prea puțină pe care-o aveam cu el, și m-a înhățat în așa fel, încât nici aducându-mă să-i fiu roabă nu cred că se simte plătit și satisfăcut.

S-a întâmplat, așadar, într-o bună zi – care pentru mine ar fi fost cea mai fericită dintre toate cele ale vieții mele, dacă timpul și prilejurile nu mi-ar fi pus o asemenea poprire pe voioșii –, când, ducându-mă cu alte păstorițe de la noi din sat să tăiem crengi și să adunăm frunzișuri, căprișor și rogoz verde ca să-mpodobim biserica[64] și străzile din satul nostru, căci a doua zi era mare sărbătoare, pe care toți locuitorii așezării noastre se îndatoraseră prin făgăduieli și legământ să o țină, s-a nimerit să trecem cu toatele printr-o pădure desfătătoare aflată între sat și râu, unde am dat peste o adunare de păstori chipeși, care la umbra copacilor înverziți își petreceau ceasul arzător al siestei, și ei, de cum ne-au văzut, ne-au și recunoscut, întrucât toți erau ba văr, ba frate, ba altă rudă de-a noastră. Și ieșindu-ne în întâmpinare și aflând ce gânduri aveam, ne-au convins și ne-au silit cu vorbe curtenitoare să nu ne urmăm drumul, deoarece câțiva dintre ei își vor da osteneala să aducă pân-aici rămurișurile și florile după care plecaserăm. Și astfel, învinse de rugăminți, a trebuit să ne supunem vrerii lor, și numaidecât vreo șase dintrè cei mai tineri,

[64] *biserică*: Marcă decis creștină care colorează atmosfera ritualică evazivă a romanului pastoral.

având asupră-le cosoare, o porniră bucuroși ca să ne aducă prada cea verde pe care-o căutam. Noi, care eram șase la număr, ne-am strâns în locul unde erau ceilalți păstori și ei ne-au primit cu toată curtenia cu putință, mai cu seamă un păstor străin, pe care niciuna dintre noi nu-l cunoștea și care era atât de arătos și de chipeș, încât toate au rămas uimite la vederea lui, dar eu și uimită, și biruită. Nu știu ce să vă spun, păstorițelor, decât că, de cum mi l-au văzut ochii, mi-am simțit inima înduioșându-mi-se și prin toate vinele a-nceput să-mi curgă o gheață care mă aprindea și, fără a ști cum anume, am simțit că sufletul mi se bucura că-mi ațintisem ochii asupra chipului frumos al păstorului necunoscut. Și-n clipă, fără a fi pricepută în treburile dragostei, am ajuns să cunosc că era Amor cel ce mă luase cu asalt. Și dintr-odată aș fi vrut să mă plâng de el, dacă timpul și împrejurările mi-ar fi dat prilejul s-o fac.

În sfârșit, am devenit așa cum sunt acuma, învinsă și îndrăgostită, deși mai încrezătoare în însănătoșire decât sunt acum. Vai, de câte ori n-am vrut în clipele acelea să mă apropii de Lidia, care era cu noi, și să-i spun: „Iartă-mă, Lidia surioară, pentru răspunsul morocănos pe care ți l-am dat mai ieri, căci vreau să știi că am și căpătat mai multă experiență în suferința de care te plângeai tu însăți.“ Ce mă miră e cum se face că niciuna din câte se aflau acolo nu mi-a recunoscut după tremurul feței secretele inimii, iar cauza trebuie să fi fost că toți păstorii s-au întors către străin și l-au rugat să isprăvească de cântat o cântare pe care o-ncepuse înainte de sosirea noastră; el, fără a se lăsa rugat, își urmă cântecul început cu o voce atât de desăvârșită și minunată, încât toți cei care-o ascultau erau extaziați la auzul ei. Atunci am ajuns să mă las detot în voia vrerilor iubirii, fără ca-n mine să fi rămas mai multă voință de parcă n-aș fi avut nici pic toată viața. Și cu toate că, mai mult decât toți ceilalți, eram mai răpită la auzul armoniei suave a păstorului, n-am renunțat din pricina asta să urmăresc cu cea mai mare luare-aminte ce cânta în versurile lui, fiindcă dragostea mă aruncase în asemenea stare, încât mi-ar fi mers la suflet dacă l-aș fi auzit cântând despre cele ale dragostei, încât mi-aș fi putut închipui că toate gândurile îi erau ocupate și poate într-o parte unde niciunul dintr-ale mele nu și-ar fi găsit locul după dorința mea. Dar ceea ce a cântat el atunci n-au fost decât elogii ale stării păstorești și vieții

liniştite de la câmp, precum şi sfaturi folositoare pentru îngrijirea animalelor, ceea m-a umplut de nu puţină mulţumire, căci mi se părea că, dacă păstorul ar fi fost îndrăgostit, n-ar fi vorbit de nimic altceva decât de iubirile lui, întrucât îndrăgostiţilor le stă în fire să li se pară timp rău folosit cel cheltuit pe altceva decât pe proslăvirea şi lauda pricinilor tristeţii şi mulţumirii lor. Vedeţi, dar, dragele mele prietene, în ce scurtă vreme am şi ajuns învăţătoare la şcoala dragostei.

În aceeaşi clipă când păstorul şi-a terminat cântarea, i-am şi zărit pe cei ce veneau cu crengile, şi aceştia, privindu-i de la depărtare, nu păreau decât un mic dâmb ce se mişca odată cu toţi copacii săi, după cum veneau de împovăraţi şi de împodobiţi cu ramuri[65]. Şi ajungând lângă noi, tuşşase, începând unul şi răspunzând toţi ceilalţi, îşi înălţară glasurile şi, cu chipuri vădind o mare bucurie şi cu multe şi plăcute chiote, începură să intoneze o vilanelă plină de farmec. În mulţumirea şi bucuria asta ajunseră mai iute decât aş fi vrut eu, pentru că mi-au răpit ceea ce simţeam la vederea păstorului. Odată descărcaţi de povara lor verde, am văzut că fiecare purta pe braţ câte o frumoasă ghirlandă, alcătuită din felurite şi plăcute flori, şi, cu vorbe delicate, ne înmânară câte una fiecăreia dintre noi, oferindu-se să ne şi ducă ramurile până în sat. Noi însă, mulţumindu-le pentru bunăvoinţă, pline de bucurie, voiam să dăm ocol satului, când Eleuco, un păstor vârstnic aflat şi el acolo, ne spuse: „Bine-ar fi, frumoaselor păstoriţe, să ne plătiţi cele făcute pentru voi de ciobănaşii noştri lăsându-le lor ghirlandele, căci plecaţi cu mult mai multe decât veniserăţi să căutaţi, dar cu o condiţie: să le daţi cu mâna voastră cui veţi fi dorind." „Dacă veţi fi mulţumiţi de noi cu o plată atât de mică – răspunse una –, eu una sunt mulţumită." Şi luând ghirlanda cu ambele mâini, o puse pe capul unui băiat frumos, văr de-al ei. Celelalte, călăuzite de pilda ei, şi le-au dat pe-ale lor altor ciobănaşi de-acolo, toţi rude cu ele. Eu, ultima la rând, cum nu aveam acolo niciun neam, ca să mă arăt mai

[65] Ecou din *Arcadia* lui Sannazaro, unde se spune, într-o situaţie asemănătoare, că păreau „non uomini [...] ma una verde selva, che tutta in sierra con gli alberi si movesse" (Proza XI). Cervantes a reluat comparaţia în *P*, II, 10, p. 168 şi n. 135: „o pădure de copaci mişcători"); ea se regăseşte şi la Shakespeare, *Macbeth* (V, 4–5) al lui. *Cf.*, ca origine posibilă a similului, *Marcu* 8, 24: „Video homines velut arbores ambulantes".

dezgheţată, m-am apropiat de păstorul străin şi, punându-i ghirlanda pe creştet, i-am spus: „Ţi-o dăruiesc, bunule cioban, din două pricini: una, pentru mulţumirea pe care ne-ai dat-o tuturora cu cântarea ta plăcută; cealaltă, pentru că în satul nostru se obişnuieşte să-i cinstim pe străini." Toţi cei de faţă mi-au primit cu plăcere gestul; dar ce să vă spun eu despre ce mi-a simţit sufletul când m-am văzut atât de aproape de cel care mi-l furase, decât că aş fi dat orice alt bun pe care s-ar fi nimerit să mi-l doresc în clipa aceea numai ca să-i încing grumazul cu braţele precum i-am încins tâmplele cu ghirlanda? Păstorul se înclină în faţa mea şi cu vorbe pline de discernământ îmi mulţumi pentru privilegiul pe care i-l acordam şi, luându-şi bun-rămas de la mine, pe şoptite, ferindu-se de numeroşii ochi din jur, îmi zise: „Ţi-am plătit mai mult decât crezi, frumoasă păstoriţă, ghirlanda pe care mi-ai dat-o: duci cu tine un zălog care, de vei şti să-l preţuieşti, vei putea vedea că tu însăţi îmi rămâi îndatorată." Tare aş fi vrut să-i răspund, dar atât de mult mă zoreau tovarăşele mele, încât n-am avut răgaz să-i replic.

Şi m-am întors în sat aşa, cu o inimă atât de deosebită de cea cu care plecasem, încât eu însămi mă miram de mine. Tovărăşia celorlalte îmi era supărătoare şi orice gând mi-ar fi venit, dacă nu se îndrepta către păstorul meu, căutam cât mai repede să mi-l şterg din memorie, nevrednic fiind să ocupe locul plin acum de griji amoroase. Nu ştiu cum de m-am preschimbat, într-un răstimp atât de scurt, în altă fiinţă de cum eram, fiindcă nu mai trăiam în mine însămi, ci în Artidoro[66] – căci aşa se numea jumătatea sufletului meu pe care mi-o tot caut –; oriîncotro îmi întorceam ochii, mi se părea că-i văd chipul; orice auzeam, numaidecât îmi răsuna în urechi muzica şi armonia lui blândă; nu era loc în care să pun piciorul şi să nu fiu gata să-mi dau şi viaţa ca să-l găsesc pe el acolo; în mâncăruri nu găseam gustul obişnuit şi nici mâinile mele nu mai izbuteau să atingă nimic care să le fie pe plac. Pe scurt, toate simţurile îmi erau schimbate faţă de prima lor fiinţă şi nici sufletul nu mai lucra în ele ca de obicei.

Cu gândul la noua Teolinda ce se născuse în mine şi contemplând farmecele păstorului aşa cum îmi rămăseseră întipărite-n suflet mi-am petrecut toată ziua şi toată noaptea dinaintea solemnei serbări,

[66] *Artidoro*: Nume posibil derivat de la *arti d'oro* „arte de aur" sau „poet".

care, odată sosită, a fost celebrată cu nespus de mare bucurie și entuziasm de către toți locuitorii satului nostru și-ai așezărilor învecinate. Și după ce s-au terminat la templu sfintele ofrande și s-au îndeplinit după cuviință toate ceremoniile, într-o piață mare ce se deschidea în fața templului, la umbra celor patru plopi bătrâni și stufoși ce creșteau acolo, s-au adunat aproape toți sătenii și, așezându-se cu toții într-un cerc, au făcut loc pentru ca tinerii ciobani din vecinătăți și străini să se întreacă, în cinstea sărbătorii, în câteva întreceri păstorești. De îndată s-au înfățișat în piață un mare număr de păstori voinici și chipeși, care, dând dovezi de tinerețe și dibăcie, au început mii de jocuri pline de farmec, ba aruncând drugul cel greu, ba arătându-și sprinteneala mădularelor destinse în sărituri nemaivăzute, ba vădindu-și forța puțin obișnuită și îndemânarea stăruitoare în încleștarea luptelor, ba vădindu-și iuțeala picioarelor în cursele lungi, fiecare străduindu-se să fie astfel în totul, încât să câștige primul premiu din multele ce fuseseră pregătite de bacii din sat pentru cei mai buni care se avântau în asemenea întreceri. Dar printre cei de care am povestit ca și printre mulți alții pe care-i trec sub tăcere ca să nu lungesc vorba, niciunul din cei aflați acolo, din sat sau din împrejurimi, n-a ajuns să fie deopotrivă cu Artidoro al meu, care, prin prezența sa, a ținut să ne onoreze și să ne veselească sărbătoarea, câștigând onorurile și premiul tuturor jocurilor ce s-au ținut. Atât de mari îi erau, dragi păstorițe, dibăcia și vitejia, atât de multe laudele ce-i erau de toate aduse, încât mă umpleam eu însămi de mândrie și-o neobișnuită mulțumire îmi zbucnea în piept fie și numai gândindu-mă cât de bine știusem să-mi ocup gândurile. Și totuși eram tare îndurerată că Artidoro, străin fiind, trebuia să plece curând din satul nostru și, dacă urma să-l părăsească fără a ști, cel puțin, ce lua cu el din mine – și anume sufletul meu –, atunci cum mi-ar mai fi fost viața în absența lui sau cum mi-aș mai putea alina chinul, măcar plângându-mă, de vreme ce n-aveam cui, ci doar mie însemi? În timp ce mă frământau aceste închipuiri, serbarea și petrecerea se isprăviră, și când Artidoro vru să-și ia rămas-bun de la prietenii săi, păstorii, ei toți îl rugară să binevoiască a-și petrece împreună cu ei octavarul[67] de după sărbătoare, dacă nu-l

[67] *octavarul*: Cele opt zile următoare unei sărbători religioase. Termenul e folosit în aceeași atmosferă clasicizant creștină caracteristică mediului literar pastoral.

împiedica altceva mai plăcut lui. „Nimic nu-mi poate fi mai mult, dragi păstori – răspunse Artidoro –, decât să vă slujesc într-asta ca și-n tot ce ține de vrerea voastră, pentru că, deși a mea ar fi fost deocamdată să o pornesc în căutarea unuia dintre frații mei care a dispărut de câteva zile din satul nostru, vă voi îndeplini dorința, întrucât cel câștigat voi fi eu." Toți i-au adus multe mulțumiri și-au fost încântați că acceptase să rămână, dar cea mai încântată am fost eu, gândind că pe parcursul celor opt zile nu era cu putință să nu mi se ivească un prilej cu care să-i dezvălui ceea ce nu mai puteam ține ascuns.

Aproape toată noaptea aceea ne-a trecut cu dansuri și jocuri și tot povestindu-ne una alteia încercările prin care-i văzuserăm trecând pe păstori peste zi, și ziceam: „Cutare a dansat mai frumos decât Cutărică, chiar dacă ăsta știa mai multe mișcări decât el; Mingo l-a doborât pe Bras, dar Bras a alergat mai repede decât Mingo." Și până la urmă, toate trăgeau încheierea că Artidoro, păstorul străin, îi întrecuse pe toți, fiecare în parte lăudându-i câte o parte anume a farmecului său: laude care, cum am mai spus-o, se întorceau spre folosul mulțumirii mele. În dimineața zilei de după sărbătoare, înainte ca răcoroasa aurora să-și piardă roua perlată din frumoasele-i plete și ca soarele să apuce a-și desface razele pe culmile munților învecinați, ne-am adunat ca la o duzină de păstorițe, dintre cele mai admirate din sat, și, ținându-ne de mâini, în sunetul unui cimpoi și-al unui nai, făcând și desfăcând învârtiri și hore complicate, am ieșit din sat pe o pajiște înverzită din apropiere, spre marea mulțumire a tuturor celor ce ne priveau dansul. Și întâmplarea, care până atunci îmi călăuzea treburile din bine în mai bine, a rânduit ca pe aceeași pajiște să-i găsim pe toți păstorii din așezarea noastră, și cu ei și pe Artidoro, și toți, când ne văzură, acordând numaidecât sunetul unei tamburine a lor cu cel al naiurilor noastre, în același ritm și în aceiași pași de dans ne ieșiră în întâmpinare, amestecându-se unii cu alții complicat și potrivit, așa încât a fost nevoie ca noi, păstorițele, să ne desprindem și să le dăm mâna păstorilor; și soarta mea cea bună a vrut ca eu să nimeresc și să i-o dau pe-a mea lui Artidoro. Nu știu cum să vă spun mai convingător, prietene dragi, ce am simțit în clipa aceea, altfel decât că m-am tulburat în asemenea măsură, încât nu nimeream să țin pasul în

cadență, drept care Artidoro era nevoit să mă tragă după el ca să nu se rupă, dacă m-ar fi scăpat, șirul bine rânduit al dansului. Și profitând de prilej, i-am spus: „Cu ce te-a supărat mâna, Artidoro, de mi-o strângi așa de tare?" El mi-a răspuns, cu un glas ce nu putea fi auzit de nimeni: „Dar ce ți-a făcut ție sufletul meu, de mi-l chinuiești așa?" „Suferința mea e limpede – am răspuns eu topită –, dar pe-a ta n-o văd și nici n-o să poată fi văzută." „Păi tocmai aici e buba – mi-a întors-o Artidoro –, că ai ochi ca să faci rău, dar ei nu te-ajută să-l și vindeci." Și cu asta, vorbele noastre au încetat pentru că încetaseră și dansurile, așa încât am rămas mulțumită și gânditoare de spusele lui Artidoro. Și cu toate că mi se părea că erau vorbe de dragoste, nu eram sigură că erau de îndrăgostit.

Apoi, cu toții, păstori și păstorițe, ne-am așezat pe iarba verde și, după ce ne-am odihnit un pic după osteneala dansurilor abia isprăvite, bătrânul Eleuco, acordându-și instrumentul, un rebec, cu naiul altui păstor, îl rugă pe Artidoro să cânte ceva, căci, mai mult decât oricare altul, era dator s-o facă, întrucât Cerul îl dăruise cu atâta farmec, încât ar fi fost nerecunoscător dacă ar fi vrut să și-l tăinuiască. Artidoro, mulțumindu-i lui Eleuco pentru laudele aduse, începu numaidecât să cânte niște versuri care, pentru că vorbele ce mi le spusese mai înainte îmi treziseră bănuiala, mi s-au întipărit atât de bine în memorie, încât nu le-am uitat nici până în ziua de azi: și, chiar dacă au să vă-ntristeze, va trebui să vi le spun, fie și doar pentru că sunt numai bune ca să vă facă să-nțelegeți punct cu punct cum de m-a adus dragostea în cel nefericit unde mă aflu acum, așa că iată-le:

În aspră,-opacă,-ntunecată *noapte*, [68]
făr-a vedea nicicând dorita *ziuă*,
și-n tot mai greu, scrâșnit, amarnic *plânset*,

[68] Această *canción* (cântare, cânt, canțonă), una din cele mai artificioase forme ale metricii culte, e alcătuită din șase sextine în endecasilabi iambici, urmate de o închinare (sp. *tornada*, fr. *envoi*) în trei versuri, totul pe o structură corelativă, în care cuvintele cheie (subliniate, după exemplul ediției Estrada–Berdoy) apar în poziția rimelor, ultimul cuvânt al fiecărei strofe apărând ca rimă în strofa următoare. În traducere am respectat toate aceste exigențe, evitând însă pe cât cu putință ca acești termeni cheie să apară sub forme flexionare.

fără plăcere, bucurie, *râset*,
merită-a sta, ca într-o vie *moarte*,
cel ce fără iubire este-n *viață*.

Ce poate fi cea mai frumoasă *viață*
decât o scurtă umbră de o *noapte*
ori un portret având model în *moarte*,
de-n niciun ceas din câte-s într-o *ziuă*,
punând căluș năprasnicului *plânset*,
nu-ngăduie-al iubirii dulce *râset*?

Unde-i iubirea blândă e și *râset*,
și-unde ea moare, moare-a noastră *viață*
și-orice plăcere se preschimbă-n *plânset*,
și-n neguroasă, sempiternă *noapte*
lumina clară de tihnită *ziuă*;
iar viața fără ea-i amară *moarte*.

De asprele-ncercări temute-n *moarte*
nu fuge-ndrăgostitul, ci, cu *râset*,
își vrea prilejul și-și dorește *ziua*
când poate-aduce jertfă scumpa-i *viață*,
spre a vedea ultima, calmă *noapte*,
în focul amoros, în dulce *plânset*.

Plânsul din dragoste nu se numește *plânset*,
nici moartea din iubire nu e *moarte*,
iar nopții ei nu poți să-i zici doar *noapte*:
râsului ei dator ești să-i spui *râset*,
și viața ei socoate-o pură *viață*,
sărbătorind doar bucuroasa-i *ziuă*.

Oh, norocoasă-mi este-această *ziuă*
când să-mi înfrân putui mâhnitul *plânset*
și să mă bucur că-mi dau jertfă *viață*
cui poate viață-a-mi da ori a-mi da *moarte*!

Dar ce e de-așteptat dacă nu *râset*
de la un chip făcând din soare *noapte*?

Noaptea schimbat-a-n luminoasă *ziuă*
iubirea, și în *râs* sporitu-mi *plânset*,
și-apropiata-mi *moarte*-n lungă *viață*.

Acestea au fost versurile, frumoaselor păstorițe, pe care, cu uimitor farmec și nu mai puțină mulțumire din partea celor ce le ascultau, le-a cântat în ziua aceea Artidoro al meu, iar în ele, ca și-n vorbele pe care mi le spusese mai înainte, am găsit prilejul să mă-ntreb dacă nu cumva în pieptul lui Artidoro vederea mea pricinuise pesemne vreun nou accident amoros. Și bănuiala nu mi s-a vădit atât de zadarnică, încât să nu-mi fie întărită chiar de el însuși la întoarcerea noastră în sat.

Aici ajunsese Teolinda cu istorisirea iubirilor sale când păstorițele auziră o larmă asurzitoare de strigăte ale unor păstori și lătrături de câini, care le făcu să-și întrerupă conversația începută și le îndemnă să se oprească pentru a iscodi printre ramuri ce anume se petrecea. Și astfel văzură că o mulțime de câini străbăteau o câmpie înverzită ce se întindea la dreapta lor pe urmele unui iepure înfricoșat care căuta înnebunit să se aciueze în huceag. Și n-a trecut mult până când, chiar prin locul unde se aflau, păstorițele îl văzură intrând și năpustindu-se drept la picioarele Galateei, și acolo, învins de osteneala fugii îndelungate și simțindu-se parcă la adăpost de primejdia apropiată, se lăsă să cadă la pământ cu răsuflarea atât de gâfâită, încât s-ar fi zis că nu lipsea mult ca să-și dea duhul. Câinii, după miros și urmă, îl fugăriră și intrară și ei unde se aflau păstorițele; dar Galateea, luându-l în brațe pe iepurele cel înfricoșat, le zădărnici câinilor lăcomiți pornirea vindicativă, întrucât nu i se păru corect să nu ia apărarea cuiva care voise să se pună sub protecția ei[69]. Peste puțin timp sosiră câțiva păstori, printre care și tatăl Galateei și, în semn de respect, ea, Florisa și Teolinda îi ieșiră în întâmpinare cu politețea cuvenită. El și păstorii

[69] *sub protecția ei*: Avalle-Arce semnalează că acest episod cu iepurele hăituit va fi reluat și în *DQ* II, 73, pp. 579–580. Aici, protecția pe care i-o oferă iepurelui Galateea subliniază indirect și într-un cadru rustic noblețea eroinei, care se comportă ca o prințesă medievală ce acordă refugiu inviolabil cuiva urmărit pe nedrept.

rămaseră uimiți de frumusețea Teolindei și fură dornici să afle cine era, pentru că își dăduseră numaidecât seama că era străină. Nu puțin le mâhni sosirea lor pe Galateea și Florisa, lipsite astfel de plăcerea de-a afla desfășurarea iubirilor Teolindei, pe care o rugară să binevoiască a nu pleca încă vreo câteva zile din tovărășia lor, dacă nu-și împiedica astfel împlinirea dorințelor.

— Ba ca să văd dacă mi se pot împlini – răspunse Teolinda –, îmi convine să mai rămân o vreme pe malurile astea, și așa, precum și ca să nu-mi las neîncheiată povestirea începută, voi face precum îmi porunciți.

Galateea și Florisa o îmbrățișară și, oferindu-i încă o dată prietenia lor, îi făgăduiră să o slujească atâta cât avea să le stea în putere. Între timp, după ce tatăl Galateei și ceilalți păstori își întinseră pe malul pârâului limpede mantiile și scoaseră din traiste o seamă de bucate țărănești, le poftiră pe Galateea și pe soațele ei să mănânce împreună cu dânșii. Ele acceptară invitația și, așezându-se pe jos, izgoniră foamea care, cum ziua era bine înaintată, începuse a le chinui. Cu acestea și cu câteva povești pe care, ca să mai treacă timpul, le istorisiră păstorii, veni ceasul obișnuit al reîntoarcerii în sat. Și-atunci, Galateea și Florisa, dând ocol turmelor lor, le adunară și, în tovărășia Teolindei și-a celorlalți păstori, o porniră încetul cu încetul către așezare, iar în curmătura coastei, unde de dimineață dăduseră peste Elicio, auziră cu toții naiul neiubitorului Lenio[70], păstor în al cărui piept niciodată nu-și putuse afla sălaș iubirea, și era atât de vesel și de mulțumit din pricina asta, încât în orice taifas și adunare de păstori s-ar fi găsit, nu avea alt gând decât să vorbească de rău dragostea și pe îndrăgostiți, iar toate cântările sale nu aveau decât același țel. Și din pricina acestei firi atât de ciudate era cunoscut de păstorii de pe acele meleaguri, detestat fiind de unii, prețuit de alții. Galateea și toți cei ce veneau pe-acolo se opriră să asculte, pentru a vedea dacă Lenio, cum îi stătea

[70] *Lenio*: Claude Allaigre nu e de acord cu sugestia ed. Estrada–Berdoy potrivit cărora numele ar deriva de la un supranume al lui Bacchus, *Laeneus*, ci îl plasează în tradiția latină, ca pe un calc după *Laenius* sau *Lenius*, de la *lenio* „a calma, a potoli", în raport cu Amor, deși, după cum se va vedea mai târziu, când el însuși va cădea sub farmecul exercitat de Gelasia („femeia de gheață"), ea însăși ireductibil ostilă iubirii, sensul acesta al numelui va deveni activ, străduindu-se să combată glacialitatea păstoriței.

în obicei, cânta ceva. Și văzură apoi că, dându-i altui tovarăș de-al său naiul, începu să cânte în sunetul lui cele ce urmează:

LENIO

O vană, șleampătă precugetare,
o stearpă și smintită nălucire,
un nu știu ce născut din amintire
ce însușiri, temei, ființă n-are;

o spulberată-n vânt speranță mare,
o-ndurerare zisă veselire,
o noapte neagră fără de zorire,
a minții noastre oarbă o eroare

sunt rădăcinile din care crește
himera-aceasta veche proslăvită
ce-n lume-amor ca nume-i dat să-și poarte.

Și inima în care-amor bălțește
de pe pământ să fie mazilită
și de-adăpost în Cer să n-aibă parte.

Pe când Lenio cânta ceea ce ați auzit, sosiseră cu turmele lor și Elicio și Erastro, întovărășiți de îndureratul Lisandro, și, părându-i-se că limba lui Lenio, vorbind de rău iubirea, mergea mai departe decât se cuvenea, Elicio voi să-i arate limpede că se înșela, și, folosindu-se de aceeași idee a versurilor pe care Lenio tocmai le cântase, în clipa când tocmai soseau Galateea, Florisa și Teolinda și ceilalți păstori, în sunetul naiului lui Erastro, începu să cânte astfel:

ELICIO

Merită cine pe lume [71]
umblă fără-n piept iubire,

[71] Glosa cântată de Elicio reia sub o formă aproximativă ultimele două versuri ale strofei tematice.

Cerul să-l alunge cum e,
și pe lume prigonire.

Dragostea, virtute-ntreagă,
împreună cu-alte multe,
într-un singur cor se leagă
prima cauză s-asculte;
merită să n-aibă nume
cine-o duce la pieire,
scos din Cer să fie-anume,
n-aibă-n lume găzduire.

Chip frumos și mândre fețe,
fie ele muritoare,
sunt un semn și-o îndrumare
spre divina frumusețe;
iar pe-acel ce,-ncurcă lume,
n-are de frumos nici știre,
Cerul să-l alunge cum e,
lumea nu-i dea găzduire.

Dragostea în sine,-acolo,
de nimica întinată,
face lumea mai bogată
cum lumina lui Apolo,
iar pe-acel ce face spume
când aude de iubire
să nu vadă Cerul cum e,
lumea-nghită-l în neștire.

Știm iubirea că e plină
de-nsușiri o mie bune,
căci printr-însa răul bun e,
bunătatea-i mai deplină:
deci pe-acela pus pe glume
și cu-amoru-n războire,

n-aibă parte-n ceruri cum e,
nici în lume să respire.

E iubirea infinită
dacă-n cinste crește doar,
iar prea iute stinsul jar
e doar poftă mărginită;
și pe-acel ce-i orb anume
și-o respinge în neștire
arză-l foc din ceruri cum e,
n-aibă-n lume cimitire.

Nu mică le fu încântarea păstorilor îndrăgostiți când văzură ce bine le apăra cauza Elicio, fără însă ca neiubitorul Lenio să fie mai puțin statornic în părerea sa: ba chiar voia să cânte din nou și să arate în ce va fi cântat cât de puțină greutate aveau argumentele lui Elicio pentru a întuneca adevărul atât de limpede pe care pretindea el că-l susține; dar tatăl Galateei, pe nume Aurelio cel venerabil, îi spuse:

— Nu te mai osteni acum, discernătorule Lenio, tot vrând să ne arăți în cântecul tău ce simți în inimă, deoarece drumul până-n sat e scurt și pare-mi-se că ai avea nevoie de mai mult timp decât socoți ca să te aperi de cele multe potrivnice părerii tale. Păstrează-ți argumentele pentru un loc mai prielnic, căci într-una din zile vă veți aduna tu și Elicio cu alți păstori la Izvorul cu Ardezii sau la Pârâul cu Palmieri, unde în mai mare liniște și tihnă vă veți putea susține și lămuri părerile diferite.

— Cea a lui Elicio e o părere – răspunse Lenio –, pe când a mea nu e decât știință dovedită și, într-un răstimp mai scurt sau mai lung, mă leg să mi-o susțin; doar n-o să lipsească un prilej, cum spui, mai prielnic pentru asta[72].

— Am să mi-l găsesc neapărat – răspunse Elicio –, căci regret că unei minți atât de ascuțite cum e a ta, prietene Lenio, îi lipsește cineva care să o poată struni și înălța, cum e dragostea cea pură și adevărată, căreia i te arăți atât de vrăjmaș.

[72] Nu Elicio, ci Tirsi va fi adversarul lui Lenio în marea dispută despre iubire (vezi *infra*, pp. 248-259.)

— Te amăgești, o, Elicio! – replică Lenio – dacă-ți închipui că prin sofisme și argumente sulemenite mă vei putea face să-mi schimb felul de a gândi, încât nu m-aș mai socoti bărbat dacă mi l-aș schimba.

— Pe-atât de rău – zise Elicio – este să te îndârjești în rău, pe cât e de bine să stăruiești în bine, și totdeauna i-am auzit pe bătrânii mei zicând că înțelepții nu stau pe gânduri să-și schimbe gândul.

— N-aș tăgădui-o – răspunse Lenio – dacă aș înțelege că părerea mea nu-i dreaptă, dar atâta timp cât experiența și rațiunea nu-mi dovedesc contrariul a ceea ce mi-au dovedit până acum, cred că opinia mea e la fel de adevărată pe cât e a ta de greșită.

— Dacă ar fi pedepsiți ereticii iubirii – zise atunci Erastro –, de pe acum aș începe, prietene Lenio, să tai lemnele ca să fii ars precum cel mai mare eretic și dușman pe care-l are dragostea.

— Și chiar de n-aș vedea nimic alta despre dragoste decât că tu, Erastro, o urmezi și ești de partea îndrăgostiților – răspunse Lenio –, mi-ar fi de-ajuns ca să mă lepăd de ea cu o sută de mii de guri, dacă o sută de mii de guri aș avea.

— Prin urmare, Lenio – i-o întoarse Erastro –, ți se pare că nu-s bun de îndrăgostit?

— Ba dimpotrivă, mi se pare – răspunse Lenio – că tocmai cei de felul tău și cu mintea ca a ta sunt potriviți să-i fie slujitori, fiindcă șchiopul și la cea mai măruntă poticnire dă cu burta de pământ, iar cine are puțină judecată de puțin are nevoie ca să și-o piardă detot. Și cred în sinea mea că cei care se-nrolează sub steagul acestui viteaz căpitan nu sunt printre cei mai înțelepți de pe lume, iar dacă totuși au fost, în clipa în care s-au îndrăgostit au și încetat a fi.

Mare fu supărarea ce-l cuprinse pe Erastro la spusele lui Lenio, și-i răspunse astfel:

— Pare-mi-se, Lenio, că vorbele tale smintite merită altă pedeapsă decât cea a cuvintelor, trag însă nădejde că într-o bună zi vei plăti cele spuse acum fără ca nimic din ce vei spune în apărarea ta să te ajute.

— Dacă aș înțelege, văzându-te, Erastro – răspunse Lenio –, că ești la fel de viteaz pe cât de îndrăgostit, amenințările tale n-ar lipsi să mă înfricoșeze; cum însă știu că ești la fel de înapoiat în cea dintâi privință pe cât de înaintat în cealaltă, ele mă fac mai degrabă să râd decât să mă sperii.

Aici Erastro își pierdu răbdarea și, dacă n-ar fi intervenit Lisandro și Elicio, care se așezară între cei doi, i-ar fi răspuns lui Lenio cu mâinile, deoarece limba lui, tulburată de mânie, abia își mai putea îndeplini slujba. Tare mult le plăcură tuturora cearta păstorilor și mai cu seamă furia și supărarea vădite de Erastro, așa încât fu nevoie ca tatăl Galateei să readucă împăcarea prietenească între Lenio și celălalt, deși Erastro, dacă altminteri nu și-ar fi pierdut respectul față de tatăl doamnei sale, n-ar fi făcut-o cu niciun chip. De îndată ce disputa se isprăvi, o porniră cu toții bucuroși spre sat; și pe când se apropiau de el, frumoasa Florisa, în sunetul naiului Galateei, cântă sonetul acesta:

FLORISA

Oițele să-mi crească frumușele
în codrul des, pe pajiști înverzite,
și calde veri și ierni de frig zburlite
belșug de iarbă și de apă de-le.

Ca-n vis să treacă nopți și zile cele
ce stării păstorești îi sunt menite,
și-ale iubirii-arsuri nepotolite
eu nu le simt, nici vechile-i belele.

Pe unu-l văd iubirea c-o tămâie,
iar altul racilele i le-arată:
și nu știu care-i de-adevăr departe

și nici cununa cui va să-i rămâie:
ci știu că de iubirea-adevărată,
din mulți chemați, puțini aleși au parte[73].

[73] „Multi enim sunt vocati, pauci vero electi", *Matei* 20, 16. Cervantes secularizează aici, ca și în numeroase alte locuri, literatura sacră sub o formă care aproape nu se mai practica, spune Avalle-Arce, precizând că în secolul al XV-lea profanul e exprimat în manieră sacră (*a lo divino*), pe când în secolele al XVI-lea și al XVII-lea procesul este invers, de sacralizare a temelor profane. Vezi și B.W. Wardropper, *Historia de la poesía lírica a lo divino en la Cristiandad occidental*, Revista de Occidente, Madrid, 1958.

Drumul li se păru scurt păstorilor, amăgiți și binedispuși de fermecătoarea voce a Florisei, care nu-și încetă cântecul până când nu se apropiară de sat și de colibele lui Elicio și Erastro, care, împreună cu Lisandro, rămaseră la ele, luându-și bun-rămas mai întâi de la venerabilul Aurelio, de la Galateea și Florisa, care merseră-n sat cu Teolinda, și de la ceilalți păstori, fiecare dintre aceștia ducându-se acolo unde și-o avea pe-a lui. În aceeași seară, nefericitul Lisandro îi ceru voie lui Elicio să se întoarcă pe meleagurile sale sau oriunde va fi putut, potrivit dorințelor sale, să-și sfârșească puținul, după părerea sa, timp cât îi mai rămânea de trăit. Elicio, în ciuda tuturor argumentelor pe care se pricepu să i le-aducă și-a infinitelor asigurări de adevărată prietenie, nu izbuti deloc să-l convingă să mai rămână cu el măcar câteva zile. Și astfel, nefericitul păstor, cu belșug de lacrimi și suspinuri, își luă rămas-bun de la el, făgăduindu-i să-l înștiințeze despre starea sa de oriunde se va fi aflat. Și după ce fu petrecut de Elicio vreo jumătate de leghe de la coliba sa, îl îmbrățișă din nou strâns și, cu noi poftiri prietenești, se despărțiră, Elicio rămânând cu o mare durere la gândul celei ce-l apăsa pe Lisandro. Se întoarse astfel la coliba sa ca să-și petreacă cea mai mare parte din noapte în închipuirile-i de îndrăgostit și să aștepte ziua următoare pentru a se bucura de binele pe care i-l aducea vederea Galateei. Iar aceasta, după ce ajunse în sat, puse la cale ca ea, Florisa și Teolinda să rămână singure; și, găsindu-și înlesnirea după dorință, îndrăgostita păstoriță își continuă povestirea, după cum se va vedea în cartea a doua.

SFÂRȘITUL PRIMEI CĂRȚI A GALATEEI

A DOUA CARTE A GALATEEI

Libere acum și fără grijile pe care ar fi fost să le aibă de turmele lor în seara aceea, căutară să se retragă și să se-ndepărteze cu Teolinda într-un loc unde, fără a fi stingherite de nimeni, să poată auzi ce mai lipsea din istorisirea iubirilor ei. Drept care merseră într-o grădină din casa Galateei și, așezându-se tustrele sub o boltă de viță verde și impunătoare ce se întrețesea încâlcit printre niște rețele de araci, după ce Teolinda repetă câte ceva din ce spusese, urmă zicând:

— După ce dansul nostru și cântarea lui Artidoro s-au terminat – după cum v-am mai spus, frumoaselor păstorițe –, toți am crezut de cuviință să ne întoarcem în sat și să aducem în templu jertfele solemne[74] și, pentru că ni se părea că solemnitatea sărbătorii ne dădea oarecum îngăduință, dacă nu ne țineam prea meticulos de reculegere, să ne distrăm mai nestânjenit. Așa că noi toți, păstori și păstorițe, într-o buluceală bucuroasă și veselă, ne-am întors în sat, fiecare stând de vorbă cu cine-i plăcea mai mult. Norocul și stăruința mea, precum și bunăvoința lui Artidoro, au rânduit ca, fără a părea deloc nefiresc, să mergem alături, astfel încât să putem vorbi tihnit de-a lungul drumului mai mult decât vorbiserăm, dacă fiecare în parte n-ar fi luat seama la datoria față de sine ca și față de celălalt. În sfârșit, eu, ca să-l scot la poartă[75] – cum se zice –, i-am spus: „Ani ți se vor fi părând, Artidoro,

---

[74] Ediția Estrada–Berdoy atrage atenția că sub termenii „templu" și „jertfe solemne" se ascund practicile religioase catolice legate de sărbătorirea sfântului patron al satului, evocate însă în maniera păgân-idilică practicată în literatura pastorală și deja întâlnită. Termenul *iglesia* „biserică" are însă câteva ocurențe semnificative în *Galateea*, mai ales în episodul Timbrio, unde unele accente localiste prevalează, dar și *supra*, p. 57.

[75] *poartă*: În text, *sacarle a la barrera* „a scoate în public".

zilele de când ești la noi în sat, căci se vede că-n al tău vei fi având poate îndeletniciri mai plăcute." „Tot ce-aș putea nădăjdui de la viață aș da în schimb – răspunse Artidoro – pentru ca nu ani, ci veacuri să fie zilele ce trebuie să le petrec aici, deoarece, după ce se vor isprăvi ele, nu trag nădejde să am parte de altele care să-mi aducă mai multă mulțumire." „Atâta de mare este – i-am răspuns eu – cea de vedea serbările noastre?" „Nu ele îi sunt izvorul – răspunse el–, ci putința de-a contempla frumusețea păstorițelor din satul vostru." „Să fie adevărat – i-am replicat eu – că-n al tău lipsesc ciobănițele frumoase?" „Adevărul e nu că acolo lipsesc – răspunse el –, ci că aici prisosesc, astfel încât una singură pe care am văzut-o e de-ajuns pentru ca, în comparație cu ea, cele de-acolo să fie socotite urâte." „Curtenia te face să vorbești așa, o, Artidoro! – am răspuns eu –, fiindcă știu bine că nu-i una în așezarea noastră care să fie chiar atât de dăruită." „Știu mai bine că-i adevărat ce spun – răspunse el –, căci pe-aceea am văzut-o și la celelalte m-am uitat." „Poate ai privit-o de la distanță, iar depărtarea de sat – am zis eu – te-a făcut să ți se pară altfel de cum o fi." „Așa cum te văd pe tine – răspunse el – și cum te privesc acuma, am privit-o și-am văzut-o și pe ea; și-aș fi nespus de bucuros să mă fi înșelat, dacă frumusețea nu-i va fi în armonie cu firea." „Nu m-aș supăra să fiu eu cea de care vorbești, fiindcă mare plăcere trebuie să simtă cea proslăvită astfel și lăudată pentru frumusețea ei." „Cu atât mai mult aș fi vrut eu – răspunse Artidoro – să nu fii tu." „Dar ce-ai pierde – am răspuns eu – dacă, deși nu e cazul, eu aș fi cea de care vorbești?" „Ce-am câștigat – răspunse el – știu bine; cât despre ce-aș avea de pierdut, sunt nesigur și temător." „Ce bine știi să faci pe îndrăgostitul – am zis eu –, o, Artidoro!" „Mai bine știi tu, o, Teolinda, să trezești dragostea!" – răspunse el. La asta i-am spus: „Nu știu dacă să-ți spun, Artidoro, că eu una doresc ca niciunul dintre noi să nu fie cel amăgit." La care el a răspuns: „Că eu unul nu mă amăgesc, sunt foarte sigur, iar dacă vrei și tu să te dezamăgești, îți stă la îndemână ori de câte ori vei vrea să-mi pui la încercare voința limpede de a te sluji." „Ți-o voi plăti pe măsură – i-am întors-o eu –, întrucât mi se pare că n-ar fi bine să rămân îndatorată cuiva pe un preț atât de mic." Chiar atunci, fără ca el să mai apuce a-mi răspunde, veni Eleuco, baciul, și zise cu glas tare: „Hei, voinici păstori și frumoase păstorițe! Faceți să

vi se zvonească-n sat sosirea, intonând voi, păstoriţelor, vreo vilanelă, pentru ca sătenii să vadă cât ne străduim noi, cei de-aici, să ne-nveselim sărbătoarea." Şi fiindcă nu se-ntâmpla ca vreo poruncă a lui Eleuco să nu fie ascultată, păstorii îmi dădură numaidecât mie întâietate să încep. Aşa că, prinzând prilejul şi folosindu-mă de cele petrecute cu Artidoro, am început să cânt vilanela aceasta:

În ţările iubirii [76]
nu-i ins desăvârşit,
doar cel discret, cinstit.

Ca să ajungi la blândul
iubirii plac te poartă
secretul chiar la poartă
drept cheie-n cinste-aflându-l;
şi calea nu e gândul
că eşti înţelepţit,
ci doar discret, cinstit.

Umana frumuseţe
iubire-i vinovată
de nu e cumpătată
cu minte şi noblеţe;
iar dragostea s-o-nveţe
e-n stare înmiit
doar cel discret, cinstit.

E lucru demonstrat
şi nu poţi să-l tăgădui
că-n vorbe-a pierde-ngădui
tot ce tăcerea-a dat,

[76] Poemul este un *villancico*, termen pe care aici l-am echivalat prin *vilanelă*; e o formă de poezie populară cântată cu diverse prilejuri (*villancicos* cântate de Crăciun sunt asemănătoare *colindelor* noastre). Asemănătoare şi cu glosa, începe cu o strofă tematică (*cabeza* – xyy) dezvoltată în sextine iambice hepta- sau octosilabice prin reluarea unui vers din *cabeza*. Schema rimelor în strofe: abbaayy.

dar cel înamorat
nu fi-va hăituit
discret de-i și cinstit.

Când limba guralivă
și ochii prea-ndrăzneți
aduc necaz în vieți
și suflete-amenință,
scapi de-orice suferință
și ești de chin scutit
discret de ești, cinstit.

Nu știu, frumoaselor păstorițe, dacă a fost nimerit să cânt cele auzite de voi, știu însă bine că Artidoro a știut să se folosească de asta, deoarece, tot timpul cât a mai rămas la noi în sat, deși mi-a vorbit de multe ori, a făcut-o cu atâta reținere, taină și cinste, încât ochii trândavi și limbile guralive n-au avut nimic de văzut și de spus spre paguba reputației noastre. Dar din pricina temerii mele că, odată isprăvit răstimpul cât făgăduise să rămână la noi în sat, Artidoro era nevoit să se întoarcă într-al său, m-am străduit, deși cu prețul rușinii, să nu-mi rămână în inima suferindă și îngropat în tăcere ceea ce apoi ar fi fost de prisos să mai spun în absența lui Artidoro. Așa că, după ce ochii mei au îngăduit alor săi să mă privească, limbile n-au mai fost mute și nici n-au lipsit să arate în cuvinte ceea ce până atunci ochii vădiseră cu toată limpezimea prin semne.

În sfârșit, aflați, dragi prietene, că într-o zi, găsindu-mă din întâmplare singură cu Artidoro, el, cu dovezi de iubire înfocată, dar cuviincioasă, mi-a dezvăluit dragostea adevărată și cinstită pe care mi-o purta; și cu toate că aș fi vrut atunci s-o fac pe mofturoasa plină de răceală, fiindcă mă temeam, cum v-am mai spus, că el avea să plece, n-am vrut să-l disprețuiesc sau să-l alung, deoarece mi se pare că, din pricina amărăciunilor pe care le provoci și le resimți la începutul iubirii, cei nu prea experimentați într-ale ei părăsesc încercarea și renunță la ea. Și de-aceea i-am dat răspunsul pe care doream să i-l dau, rămânând astfel înțeleși ca el să se ducă în satul său și de-acolo, printr-o mijlocire cinstită, să trimită un petitor din partea părinților lui; a rămas atât

de mulțumit și de satisfăcut la gândul acesta, încât nu mai isprăvea să numească norocoasă ziua în care ochii lui m-au privit. Cât despre mine, vă pot spune că nu mi-aș fi schimbat mulțumirea de-atunci pe nicio altă închipuire cu putință, fiind sigură că valoarea și calitatea lui Artidoro erau atât de mari, încât tatăl meu ar fi bucuros să-l primească drept ginere.

Din clipa asta fericită, păstorițelor, după cum ați auzit, așa cum era cea a iubirii noastre, nu mai rămâneau decât două, trei zile până la plecarea lui Artidoro, când soarta, ca una ce niciodată n-a cunoscut statornicia în ce-o privește, a rânduit ca o soră a mea doar nițel mai mică decât mine să se întoarcă în satul nostru din altul unde stătuse câteva zile acasă la o mătușă de-a noastră care nu se simțea bine. Și ca să vă dați seama, doamnelor, ce ciudate și neprevăzute împrejurări se-ntâmplă pe lume, vreau să auziți una ce nu cred că nu vă va pricinui o neobișnuită uimire; și anume că sora asta a mea despre care v-am vorbit și care lipsise până atunci, seamănă cu mine atât de bine la chip, statură, grație și vioiciune, de-oi fi având-o, încât nu numai cei de la noi din sat, ci până și părinții noștri de multe ori nu ne-au recunoscut și i s-au adresat uneia în locul celeilalte, așa încât, pentru a nu ne confunda, ne deosebeau după veșmintele diferite. Într-o singură privință, după câte cred, natura ne-a făcut cu totul diferite, și anume prin firile noastre, cea a surorii mele fiind mai aspră decât ar fi avut nevoie mulțumirea mea și, pentru că ea e mai puțin miloasă și mai socotită, eu voi fi silită să plâng tot timpul cât îmi va mai dăinui viața.

S-a întâmplat, așadar, că, de îndată ce a sosit în sat, dornică să-și reia plăcuta îndeletnicire păstorească, s-a sculat foarte devreme a doua zi, mai mult decât aș fi vrut, și, cu aceleași oi pe care de obicei le păzeam eu, s-a dus la pășune, iar pe mine, care aș fi vrut s-o urmez datorită mulțumirii pe care o simțeam văzându-l pe Artidoro al meu, tata, din nu știu ce pricină, m-a ținut acasă toată ziua aceea, cea de pe urmă a bucuriilor mele. Căci în noaptea aceea, după ce-și strânsese turma, sora mea mi-a spus, ca în secret, că trebuia să-mi spună ceva de mare însemnătate pentru mine. Eu, care m-aș fi putut gândi la orice altceva decât la ceea ce mi-a spus, am căutat să ne vedem curând între patru ochi, și ea, oarecum schimbată la față, în timp ce eu îi așteptam cu sufletul la gură cuvintele, începu a-mi spune: „Nu știu, surioară, ce să cred despre cinstea ta și încă mai puțin știu dacă să trec sub tăcere

ceea ce nu mă pot lipsi să nu-ți spun, spre a vedea dacă poți să aduci vreo scuză pentru vina ce-mi închipui c-o ai; și, cu toate că eu aș fi obligată, ca soră mai mică, să-ți vorbesc cu mai mult respect, se cade să mă ierți, fiindcă în ce-am văzut astăzi vei găsi și dezvinovățirea de care-ți vorbeam." Când am auzit-o vorbind în felul acesta, nu știam să-i răspund altceva decât să-și urmeze spusele. „Cată să știi, surioară - urmă ea –, că azi-dimineață, plecând cu oile noastre la pășune și mergând singură cu ele pe malul răcorosului nostru Henares, când am trecut pe la plopii Sfatului, mi-a ieșit în întâmpinare un păstor pe care aș putea jura într-adevăr că niciodată nu l-am văzut pe meleagurile noastre și care, cu ciudată îndrăzneală, a început să-mi adreseze saluturi atât de amoroase, încât am rămas rușinată și tulburată, fără a ști ce să-i răspund, iar el, fără a trage nicio învățătură de minte din supărarea pe care, după cum cred, o arătam pe chip, s-a apropiat de mine, zicându-mi: «Ce-i cu tăcerea asta, frumoasă Teolinda, ultim refugiu al unui suflet ce te adoră?» Și puțin a lipsit să nu-mi ia mâinile ca să mi le sărute, adăugând la ce-am spus un catalog de declarații de dragoste, de părea că le învățase pe de rost. Mi-am dat numaidecât seama că și el căzuse în greșeala în care și mulți alții căzuseră, și credea că vorbește cu tine, de unde am intrat la bănuială că dacă tu, surioară, nu l-ai fi văzut niciodată și nici nu te-ai fi purtat atât de apropiat cu el, n-ar fi fost cu putință să cuteze a-ți vorbi în felul acela. Din pricina asta m-a cuprins o asemenea supărare, încât abia puteam îngâna un răspuns, dar în cele din urmă i-am răspuns după cum merita obrăznicia lui și așa cum mi s-a părut că ai fi fost tu, surioară, silită să-i răspunzi unuia care ți-ar vorbi cu atâta nestăpânire. Și dacă în aceeași clipă n-ar fi sosit păstorița Liceea, i-aș fi adăugat asemenea vorbe, încât s-ar fi căit de-a binelea că mi le adresase pe-ale lui. Lucrul cel mai bun este că n-am vrut nicicând să-i arăt amăgirea în care se afla, ci a crezut că eu eram Teolinda, ca și cum i-ai fi vorbit tu însăți. În sfârșit, a plecat făcându-mă ingrată, nerecunoscătoare și puțină la minte și, atâta cât pot judeca după înfățișarea pe care o avea, zău, surioară, mă prind că altă dată n-o să mai cuteze a-ți vorbi, chiar dacă te-ar întâlni între patru ochi. Ce vreau să știu e cine este păstorul acesta și ce conversație ați avut, de s-a putut naște din ea îndrăzneala lui de a-ți vorbi cu atâta neobrăzare."

Las discernământul vostru să-și închipuie, discernătoare păstorițe, ce mi-a putut simți sufletul la auzul celor povestite de sora mea. Ci, în sfârșit, ascunzându-mă cât am putut mai bine, i-am spus: „Mi-ai dat cel mai mare ajutor din lume, soră Leonarda – căci așa o cheamă pe răvășitoarea tihnei mele –, că m-ai scutit cu vorbele tale aspre de scârba și frământarea pe care mi le pricinuiau cuvintele necuvenite ale păstorului de care spui, un străin aflat de vreo opt zile la noi în sat și-n mintea căruia a-ncăput atâta sfruntare și nebunie, încât, oriunde mă vede, se poartă cu mine așa cum ai văzut, dând de înțeles că mi-a câștigat simțirile. Și cu toate că l-am dezamăgit, poate cu vorbe și mai aspre decât cele pe care i le-ai spus tu, el nu-ncetează să stăruie în îndârjirea lui. Și, zău, surioară, abia aștept să vie ziua de mâine ca să mă duc și să-i spun că, dacă nu se leapădă de înfumurarea lui, să se-aștepte la deznodământul pe care mereu i l-am pus în față.“ Și acesta era adevărul, dulci prietene, aș fi dat oricât mi s-ar fi cerut ca să se facă iarăși ziuă doar ca să mă duc și să-l văd pe Artidoro al meu și să-l dezamăgesc de greșeala în care căzuse, temându-mă ca nu cumva, la răspunsul aspru și ursuz dat de către sora mea, să nu nesocotească înțelegerea noastră și să facă ceva spre paguba ei.

Lungile nopți ale nesuferitului decembrie nu l-ar fi îndurerat mai mult pe îndrăgostitul ce-ar fi așteptat o mulțumire de la ziua următoare pe cât m-a chinuit pe mine noaptea aceea, deși una din cele mai scurte ale verii, într-atâta îmi doream să se lumineze de ziuă ca să mă duc să văd lumina prin care vedeau ochii mei. Și astfel, înainte ca stelele să-și piardă detot strălucirea, stând încă la-ndoială dacă era noapte sau zi, împinsă de dorința mea, sub cuvânt că scot oile la păscut, am ieșit din sat și, zorindu-mi mai tare ca de obicei turma la mers, am ajuns în locul unde alteori obișnuiam să-l găsesc pe Artidoro, și l-am regăsit pustiu și fără nimeni care să-mi dea o veste despre el, drept care inima nu puțin mi-a zvâcnit, aproape ghicind adevărul ce-o aștepta. De câte ori, văzând că nu-l găseam, n-am vrut cu glasul meu să rănesc văzduhul, strigând numele iubit al iubitului meu Artidoro, și să spun: Vino, comoara mea, căci eu sunt adevărata Teolinda care te îndrăgește și te iubește mai mult decât pe sine însăși!, numai că teama ca vorbele mele să nu fie auzite de altcineva m-au făcut să păstrez tăcerea mai mult decât aș fi vrut. Și astfel, după ce-am bătut în lung

și-n lat tot malul și crângul molcomului Henares, m-am așezat ostenită la poalele unei sălcii înverzite, așteptând ca soarele să-și răspândească pe deplin razele pe toată fața pământului pentru ca, la lumina lor, să nu rămână tufiș, peșteră, desiș, bordei sau colibă pe unde să nu-mi caut comoara. Ci nici nu apucase bine noua lumină a-ți îngădui să distingi culorile, că numaidecât mi se înfățișă ochilor un plop argintiu cu scoarța groasă aflat în fața mea, pe care, ca și pe mulți alții, am văzut scrise niște litere, întipărite acolo, în care am recunoscut numaidecât mâna lui Artidoro și, ridicându-mă grabnic pentru a vedea ce spuneau, am văzut, frumoaselor păstorițe, următoarele:

Preafrumoasă păstoriță[77]
peste orice-nchipuire,
îți găsesc asemuire
doar în inima-ți de criță;
eu fidel, tu schimbătoare,
semănând în fel și chip
ce promiți doar în nisip
și ce sper eu doar în boare.

Zău, nicicând n-aș fi crezut
că în ce-am văzut încape
după *da*, și foarte-aproape,
și-un *nu* trist, amar și slut,
ci eu nu m-aș fi-nșelat
soarta de mi-aș fi privit
cum la nurii tăi, țintit,
ochii mei au căutat.

Căci prin grația ta aleasă
cât primești și-mparți și legi,
tu cu nenorocu-mi negi
și-ncurci totul ca-ntr-o leasă.
Ochii tăi mă amăgiră,

[77] Poem în hepta- și octosilabi trohaici, grupați în strofe castiliene (*coplas castellanas*) de opt versuri rimate după schema: abbacddc.

plini deși păreau de milă.
Ochii tăi mă mint, copilă,
ci ai mei au ce-ți greșiră?

Spune-mi, păstoriță crudă:
au pe cine n-amăgesc
ochii tăi cuminți, firesc,
miere-n vorba-ți de-i s-audă?
Știu de mult acum, prea bine,
că și mai puțin de-ai face,
cu-nlesnire m-ai preface
în rob ție și pe mine.

Literele-n scoarță tare
ce voi scrijeli curând
crește-vor mai mult, pe rând,
decât crezul tău, se pare;
tu pe buze doar ți-l fluturi
și-n făgăduinți deșarte,
nu ca-n stâncile nesparte
stând la vânt și valuri scuturi.

Tu, mai aspră-n răutate
ca o viperă sub talpă,
tu, frumoasă, dar și calpă,
crudă-n grațiile-ți toate:
nemiloasele-ți porunci
ți le voi plini în tot,
căci dorințele-mi nu pot
ție-a se opune-atunci.

Voi sfârși-n exil, dovadă
că tu bine-ai să trăiești,
dar cumva să te păzești
ca Amor să nu te vadă,
căci în dansul amoros,

fie și preacrud amorul,
pe cuvântul dat piciorul
nu vrea strâmb să-l pui pe dos.

După cum în frumusețe
pe-orișice femeie-ntreci,
și-n cuvânt credeam că-n veci
de la tine-au ce să-nvețe;
ci din pătimirea-mi știu
că în tine-a vrut natura
ca de înger s-ai figura,
firea însă de-argint-viu.

Dacă vrei să știi ce drum
spre sfârșit ia viața-mi tristă,
urma sângelui insistă
să te duci unde-s acum;
și deși nu-ți pasă-n cale
de iubirea-mi și de-acord,
nu-mi lipsi și trupul mort
de un trist și ultim *vale* [78].

Aspră-ai fi mai rău ca toate,
ca un diamant mai dură
dac-un leș și-o groapă-n ură
mila-a-ți stoarce nu ți-o poate;
în necaz însă-i și-un bine
și o dulce mângâiere:
viu de-am parte doar de fiere,
mort să fiu jelit de tine.

Ce cuvinte fi-vor îndestulătoare, păstorițelor, spre a vă face să înțelegeți culmea durerii ce mi-a cotropit inima când am înțeles cu limpezime că versurile pe care le citisem erau ale iubitului meu Artidoro? Dar n-am de ce să v-o spun atât de apăsat de vreme ce n-a ajuns la

[78] *vale*: Latinism folosit aici ca formulă de despărțire de un defunct.

apogeul trebuincios pentru a-mi pune capăt vieții, pe care, de-atunci, mi-o urăsc atât de tare, încât n-aș putea simți și cunoaște o mai mare plăcere decât s-o pierd. Suspinurile pe care le-am scos atunci, lacrimile pe care le-am vărsat, jeluirile pe care le-am înălțat au fost astfel și-atât de multe, încât nimeni nu m-ar fi auzit fără să mă socoată drept nebună.

Pe scurt, am ajuns într-o asemenea stare, încât, fără a mai lua seama la datoriile față de reputația mea, m-am hotărât să-mi părăsesc patria cea dragă, părinții iubiți și scumpii mei frați și să-mi las turma cea nevinovată să se păzească singură. Și fără a mai sta pe gânduri, altele decât cele pe care le-am socotit trebuincioase placului meu, îmbrățișând înmiit scoarța pe care se așezaseră mâinile lui Artidoro al meu, am plecat din acel loc cu gândul de-a ajunge pe malurile acestea, unde știu că Artidoro își are sălașul și-și duce veacul, ca să văd dacă a fost atât de nechibzuit și de crud cu sine, încât să fi dus la îndeplinire cele scrise de el în ultimele versuri: căci dacă ar fi așa, de pe acum vă făgăduiesc, prietene dragi, că nu vor fi mai mici dorința și iuțeala de a-l urma în moarte decât mi-a fost simțirea cu care l-am iubit în viață. Dar vai mie, tare cred că nu-i bănuială să nu se dovedească adevărată spre paguba mea, de vreme ce, sosită de nouă zile pe malurile astea răcoroase, n-am avut nicio veste despre ceea ce doresc; și deie Domnul, când le voi afla, să nu fie cele din urmă de care mă tem. Vedeți, dar, discernătoarelor ciobănițe, jalnica desfășurare a vieții de îndrăgostită. V-am spus cine sunt și ce caut; dacă aveți vești despre mulțumirea mea, dăruiască-v-o soarta pe cea mai mare pe care v-ați dori-o, numai să nu mi le-ascundeți.

Cu atâtea lacrimi își însoțea spusele îndrăgostita păstoriță, încât ar fi avut cu adevărat inimă de criță cine nu și-ar fi simțit-o sfâșiată de ele. Galateea și Florisa, miloase din fire, nu și le putură stăpâni pe-ale lor și nici nu lipsiră, cu cele mai blânde și de cel mai mare ajutor vorbe de care-au fost în stare, să o mângâie, sfătuind-o să rămână câteva zile împreună cu ele: poate voi-va soarta ca pe durata lor să afle vreo veste despre Artidoro, căci Cerul n-ar îngădui ca un păstor cu atâta discernământ cum îl zugrăvise ea să-și pună capăt, printr-o amăgire atât de ciudată, cursului înfloritorilor săi ani; și s-ar putea prea bine ca Artidoro, revenit cu vremea la gânduri și țeluri mai bune, să se

întoarcă și să-și revadă patria dorită și pe bunii săi prieteni, din care pricină acolo, mai curând ca-n oricare altă parte, să poată trage nădejde a-l găsi. La aceste vorbe ca și la altele, păstorița, mângâiată cât de cât, se bucură să rămână cu ele, fiindu-le recunoscătoare pentru favoarea arătată și pentru dorința pe care-o dovedeau de a-i readuce mulțumirea. Într-acestea, noaptea senină, în timp ce carul înstelat zorea pe cer, dădea semne că noua zi se apropia; și păstorițele, împinse de dorința și trebuința odihnei, se ridicară și se retraseră din răcoroasa grădină în odăile lor. Ci limpedele soare nici nu risipise și nu alungase bine ceața deasă ce se răspândește de obicei prin văzduh în răcoarea zorilor, că cele trei păstorițe, părăsindu-și paturile lenevoase, reveniră la obișnuita îndeletnicire de a-și duce turmele la păscut, Galateea și Florisa nutrind cu totul alte gânduri decât cel ce-o apăsa pe frumoasa Teolinda, care mergea atât de tristă și de gânditoare, încât te minunai văzând-o. Și din pricina asta, Galateea, ca să vadă dacă era cu putință să o distreze cumva, îi făcu rugămintea ca, dându-și nițel la o parte melancolia, să binevoiască a cânta câteva versuri în sunetul naiului Florisei. La care Teolinda răspunse:

— Dacă aș înțelege că multa mea îndreptățire de a plânge s-ar micșora cumva prin cea puțină de a cânta, frumoasă Galateea, ar trebui să mă ierți că nu ți-aș îndeplini rugămintea; cum știu însă din experiență că tot ce-mi rostește limba cântând, inima îmi îndoliază plângând, am să fac după voia ta, căci astfel, fără a merge în răspărul dorinței mele, ți-o voi îndeplini pe-a ta.

Și de îndată păstorița Florisa își făcu auzit naiul, în sunetul căruia Teolinda cântă următorul sonet:

TEOLINDA

Măcar prin chinu-mi știu cum azi mă leagă
puterea crudă-a-nșelăciunii clare
și cum Amor, spre rău-mi, ține tare
viața să-mi dea când temerea mi-o neagă.

Sufletul meu de carne se dezleagă,
dus după ceea ce, destin bizar e,
mi-l chinuie cu-atâta-nverșunare,

încât de bine-i stors, de rău se roagă.
Dacă trăiesc, trăiesc doar prin speranță
că, deși-abia mai pâlpâie și-i goală,
de forța dragostei mi se agață.

Oh, ferm debut, fragilă inconstanță,
amară sumă-n dulce socoteală,
cum mă lipsiți voi, pas cu pas, de viață!

Nici nu isprăvise bine Teolinda să-și cânte sonetul pe care l-ați ascultat, că cele trei păstorițe auziră din dreapta lor, de pe coasta unei văi răcoroase, zvonul unui nai atât de dulce, încât toate, cuprinse de uimire, se opriră pentru a savura cu și mai multă luare-aminte armonia cea suavă. Și-n scurt timp auziră că sunetului de nai i se alătura armonios cel al unui mic rebec, cu atâta farmec și dibăcie, încât cele două păstorițe, Galateea și Florisa, erau uimite, încercând să-și imagineze cine puteau fi păstorii ce cântau cu atâta armonie, deoarece își dădură seama că niciunul dintre cei cunoscuți de ele, cu excepția lui Elicio, nu era atât de dibaci la muzică. Teolinda zise atunci:

— Dacă nu mă-nșală urechile, frumoaselor păstorițe, cred că-i aveți azi pe malurile voastre pe cei doi renumiți și faimoși păstori Tirsi și Damón[79], de fel din patria mea; cel puțin Tirsi, care s-a născut în faimosul Complutum, oraș întemeiat pe malurile Henaresului nostru. Și Damón, prietenul său intim și desăvârșit, dacă nu sunt greșit informată, își are obârșia în munții Leonului și-a fost crescut în renumita Mantua Carpentanea[80]: atât de eminenți amândoi în toate

[79] *Tirsi și Damón*: Sub aceste nume convenționale de rezonanță virgiliană se ascund două personaje reale, poeți admirați de Cervantes, care le consacră și un loc privilegiat în finalul „Cântului Caliopei" (vezi *infra*, strofele 108–111, pp. 398–399). *Tirsi* e Francisco de Figueroa (1536–1617), născut la Complutum (Alcalá de Henares), unul din cei mai însemnați reprezentanți ai unei lirici de inspirație petrarchizantă și garcilasistă, admirată de Cervantes însuși: contemporanii îl numeau „El Divino". Înainte de a muri, el a poruncit să i se ardă toate poeziile. Cele salvate i-au fost editate abia în 1626, la Lisabona. *Damón* este Pedro Laínez (sau Laynez, c.1538–1584), poet petrarchizant și el, mare prieten al lui Figueroa și al lui Cervantes.

[80] *Mantua Carpentanea*: Numele latin al Madridului.

felurile de discernământ, științe și îndeletniciri lăudabile, încât sunt cunoscuți nu numai între hotarele ținutului nostru, ci în întreaga țară cunoscuți și prețuiți. Și să nu vă-nchipuiți, păstorițelor, că ingeniozitatea acestor doi păstori se întinde doar la cunoașterea celor de trebuință stării păstorești, ci mult mai mult, încât nevăzutele cerului și neștiutele pământului, după nume și moduri bine întemeiate, sunt predate și discutate de ei. Sunt tulburată gândindu-mă ce pricină îi va fi făcut pe Tirsi să o părăsească pe dulcea și iubita-i Filis, și pe Damón, pe frumoasa și cinstita-i Amarili: Filis de către Tirsi, Amarili de către Damón, atât de iubite, încât nici în satul nostru, nici în împrejurimile lui nu-i nimeni, și nici în câmpie, pădure, pajiște, izvor sau râu, care să nu aibă deplină cunoștință de înfocatele și cinstitele lor iubiri.

— Încetează acum, Teolinda – zise Florisa – să ni-i mai lauzi pe păstorii aceștia, căci e mai însemnat pentru noi să ascultăm ce cântă în mers, deoarece mi se pare că n-au mai puțin farmec în voci decât în muzica instrumentelor.

— Dar ce-o să spuneți – replică Teolinda – când o să vedeți că mai presus de toate acestea stă desăvârșirea poeziei lor, care a făcut ca unuia să-i fie atribuit chiar renumele de divin, iar celuilalt de mai mult decât omenesc?

În timp ce stăteau astfel de vorbă, păstorițele văzură că pe o coastă a văii prin care mergeau ele își făcură apariția doi păstori bine făcuți și mândri la stat, unul din ei nițel mai în vârstă decât celălalt; înveșmântați, deși ciobănește, în așa fel, încât aduceau după port și ținută mai mult a curteni eleganți decât a cirezari munteni. Fiecare purta câte un cojoc bine croit din lână albă foarte fină, cu garnituri roșcate și cafeniu-închis, culorile cele mai îndrăgite de către păstorițele lor; de umeri le atârna câte o traistă, nu mai puțin arătoase și împodobite decât cojoacele; erau încununați cu laur verde și ierburi proaspete, cu bâte răsucite sub brațe. Nu-i însoțea nimeni și erau atât de absorbiți de muzica lor, încât se scurse mult timp până le observară pe păstorițele ce mergeau pe aceeași coastă, [illegible] farmecul nobil și grația păstorilor, care, începând unul și replicând celălalt, cântau cele ce urmează:

DAMÓN

Tirsi, când trupul solitar departe[81]
decis ți-l duci, deși-mpotriva vrerii,
de sufletul ce-n raze ți se-mparte:

cum de nu-ți dai în viers drumul durerii,
când ai atâtea drepturi a te plânge
că tihna ți s-a tulburat tăcerii?

TIRSI

Damón, dacă biet trupul ți se strânge
pe jumătate, fără suflet, iată,
și, fără ce-i mai bun în el, se frânge,

de ce virtute-ori ins va fi mișcată
limba, ce ca și moartă mi-o socot,
când viață-n suflet și-are doar păstrată?

Și chiar de parcă-aud, văd și simt tot,
nălucă sunt, de-amor doar plămădită,
și să trăiesc doar prin nădejde pot.

DAMÓN

O, norocoase Tirsi, pizmuită
de mine soarta ți-e pe drept cuvânt,
căci dintre toate-i mult de-Amor iubită!

Absența doar îți taie din avânt,
dar sprijinul speranței ferm îl ai,
ea sufletu-ți ridică de-i înfrânt.

Ci eu, dac-am ajuns unde sunt, vai,
al fricii pumn de gheață mă sfâșie
și lăncile disprețului încai!

[81] Dialog în terține iambice, endecasilabice; în traducere am folosit și decasilabi.

Socoate-ți viața moartă, chiar mai vie,
păstorule, de-ți pare, căci lumină
mai plină dă murind, cum o făclie.

Nici timpu-n zboru-i sprinten nu m-alină,
nici tot ce e-n absență mângâiere
sufletul mai puțin nu-mi învenină.

TIRSI

Nicicând amorul ferm și pur scădere
nu pate-n lungul despărțirii-amare,
ci-și ia, fidel, din amintiri putere.

Așa că-ndrăgostitul șansă n-are,
perfect fiind, absenței, scurtă-ori lungă,
poverile să-i facă mai ușoare.

Căci amintirea poate-oricând s-ajungă
la lotu-ascuns de-amor în scumpe arce,
ca mintea cu icoana-i s-o străpungă.

Și-acolo blând tăcând povestea-și toarce
de rău ori bine, după cum orbește
iubind sau nu, privirea și-o întoarce.

Și sufletu-mi de-l vezi că nu jelește,
e că mi-o văd pe Fili-n piept, vibrând,
cerându-mi cânt să-nstrun, cum își voiește.

DAMÓN

Dacă-n frumosul chip al ei curând
ai fi văzut că Fili, la plecare,
te-ar fi disprețuit măcar și-n gând,

știu, Tirsi înțelepte, că-ntristare
te-ar fi cuprins cum astăzi și pe mine,
când am văzut contrar cum îți apare.

TIRSI

Damón, prin ce ți-am spus mă simt mai bine
și rău-absenței, grav, mi-l domolesc
și plec voios, de plec ori stau, cum vine.

Căci ea, ce pe pământ, cum socotesc,
veni ca pildă-a frumuseții-eterne,
marmuri cerând, cununi și templu-obștesc,

prin zelu-i și virtutea-i rară-așterne
pe ochii poftitori opac zăbranic,
ca niciun adversar să mă consterne.

Supunerea ce-n chip deloc tiranic
sufletu-mi sufletului ei dedică
vrea numai s-o ador, calm și titanic,

și cum spre ea iubirea-mi se ridică
și Fili știe,-atunci și ea-mi răspunde
și bucurii îmi dă și-alungă frică.

DAMÓN

Ferice Tirsi, plină să-ți abunde
în veacuri mulțumirea și în pace
la adăpostul dragostei fecunde!

Eu însă-mpins de soartă în nepace
și-n stări cumplite-atâta de incerte,
sărac în plac, bogat în nenoroace,

mai bine-ar fi să mor, căci mort, da, cert e
că de-Amarili-n rău n-aș mai fi dus
cu-așa iubiri ingrate și deșerte.

Frumoasă cum nici cer, nici soare nu-s,
dar mie mai ca diamantul dură[82],
la bine-mi leneșă, la rău-mi sus!

Ce crivăț, acvilon, coșarvă,-n ură
te-au înlemnit, așa că azi poruncă
îmi dai să fug de-a ta căutătură?

O, păstoriță, în străin m-aruncă
pământ să mor amarnica-ți osândă
la fiare, juguri, lanțuri, caznă, muncă.

TIRSI

Pentru că daruri multe, fire blândă,
Damón iubite, milostivul Cer
ți-a dat, și-n minte-atâta-n ascuțimi dobândă,

alină-ți plânsul, jalea și, cum sper,
gândește-te că nu fără-ncetare
de soare arși suntem și prinși de ger.

Ce vreau să zic e că nu pururi are
doar pasuri line drumul și prelinse,
spre-a ne purta spre binele din zare:

că uneori, chiar și prin curse-ntinse,
departe parcă de plăceri și glorii,
ne poartă către mulțumiri nestinse.

---

[82] J.B. Avalle-Arce (ed. cit., p. 146, n. 12) semnalează că, aici, discursul lui Cervantes se desfășoară în umbra lui Garcilaso, detectând ecouri din două celebre versuri ale acestuia: „¡Oh más dura que mármol a mis quejas...!" (*Egloga I*, v. 59) și „Flérida, para mi dulce y sabrosa..." (*Egloga III*, v. 305), după cum și în comparația, întâlnită la ambii poeți, între iubită și acțiunea vânturilor. Primul vers citat din Garcilaso va fi de altfel ales de către Cervantes ca vers final în octavele lui Lenio (vezi *infra*, pp. 427–428).

Mai amintește-ți, drag amic, istorii
și mai plăcute ce Amor îți dete,
mai darnic altădată și-n victorii;

și, dacă poți, mai cată pe-ndelete
și amăgiri mai dulci ca să-ți adoarmă
un timp sufletul greu și să-l desfete.

DAMÓN

Dar gerul care-n foc aprins mă darmă
și focul care ne-ncetat mă-ngheață
au cine le-ar putea lipsi de armă?

În van trudește,-n van de-orice se-agață,
păstorule, rănitul care-ncearcă
să-i dea, pe gustul său, iubirii față,

căci, prisosind iubirea, soarta-i bearcă.

Aici luă sfârșit cântul neîntrecut al dăruiților păstori, dar nu și plăcerea cu care-i ascultaseră păstorițele: ele ar fi vrut mai degrabă să nu se fi terminat atât de repede, întrucât nu era dintre cele pe care le auzi la tot pasul. Până una, alta, cei doi chipeși păstori își îndreptară pașii către locul unde se aflau păstorițele, ceea ce Teolindei nu-i conveni, deoarece se temea să nu fie recunoscută de ei, drept care o rugă pe Galateea să se abată din drum. Aceasta făcu întocmai și, pe când cei doi treceau, Galateea auzi că Tirsi îi spunea lui Damón:

— Iată, prietene Damón, malurile pe unde-și mână Galateea turma la păscut și pe unde și-o aduce pe-a lui și îndrăgostitul Elicio, prietenul tău intim și ales, căruia deie-i norocul în iubire succesul meritat de dorințele lui cinstite și nobile. Sunt multe zile de când eu unul nu mai știu încotro îl duce soarta, dar după cum am auzit spunându-se despre firea rezervată a discernătoarei Galateea, după care e mort el, teamă mi-e că-i mai mult de plâns decât bucuros.

— Nu m-aș mira deloc – răspunse Damón –, căci, cu oricâte haruri și daruri aparte a îmbogățit-o cerul pe Galateea, tot femeie a

făcut-o, și-n ființa ei plăpândă nu se găsește totdeauna cunoașterea necesară și care-i face trebuință celui ce-și pune în joc pentru ele nimic mai puțin decât viața. Ce-am auzit eu despre dragostele lui Elicio e că o adoră pe Galateea fără a trece pragul cuviinței datorate cinstei sale, și că discernământul Galateei e atât de mare, încât nu dă semne nici că l-ar iubi, nici că l-ar detesta pe Elicio, astfel încât nefericitul ins e supus unor nenumărate accidente contrarii, nădăjduind ca timpul și soarta, mijloace aproape de prisos, să-i lungească ori să-i scurteze viața, mai sigur fiind că i-o scurtează decât că i-o întreține.

Până aici putu auzi Galateea discuția păstorilor despre ea și Elicio, și mulțumirea nu-i fu mică, deoarece înțelese că ceea ce dădea în vileag faima despre faptele ei se întemeia doar pe gândul ei curat. Și chiar din clipa aceea se hotărî să nu facă pentru Elicio nimic ce nu s-ar dovedi adevărat în cele date în vileag de către faimă cu privire la gândurile ei. Între timp, cei doi păstori arătoși, cu pași indecișși, se îndreptau puțin câte puțin spre sat, dorind să participe la nunta norocosului păstor Daranio, care se cununa cu Silveria cea cu ochii verzi; aceasta a fost una din cauzele pentru care-și părăsiseră turmele și se duceau în satul Galateei. Când însă nu le mai rămăsese mult drum de făcut, auziră din dreapta lor zvonul unui rebec ce răsuna armonios și dulce, iar Damón, oprindu-se, îl apucă de braț pe Tirsi și zise:

— Așteaptă și-ascultă un pic, Tirsi, căci, dacă urechile nu mă mint, sunetul ce-mi ajunge la ele vine de la rebecul bunului meu prieten Elicio, căruia natura i-a dăruit atâta har în multe și diferite priceperi, după cum le vei auzi dacă-l vei asculta și le vei cunoaște dacă-l vei frecventa.

— Să nu crezi, Damón – răspunse Tirsi –, că n-am apucat până acum să cunosc bunele înzestrări ale lui Elicio, căci de mult mi le-a învederat faima. Taci însă acum și să ascultăm dacă ceea ce cântă ne va da vreun semn limpede despre starea vieții lui.

— Bine zici – replică Damón –, dar, ca să-l auzim mai bine, va trebui să ne apropiem prin frunzișurile acelea, așa încât, fără a fi văzuți de el, să-l ascultăm de mai aproape.

Așa făcură și se-așezară într-un loc atât de prielnic, încât niciun cuvânt din ce spuse ori cântă Elicio nu lipsi să fie auzit, ba chiar notat de ei. Elicio se afla în tovărășia prietenului său Erastro, de care numai

rareori se despărțea, de dragul desfătării și al plăcerii culese din buna conversație cu el, și toate sau cele mai multe ceasuri din zi și le petreceau cântând din gură sau la instrumente. Și-n clipa aceea, luându-și rebecul Elicio și naiul Erastro, Elicio începu următoarele versuri:

ELICIO

Învins de-un gând puternic de iubire,[83]
în chin, cu mulțumire,
fără ca altă glorie
să-mi vreau decât ce stăruie-n memorie,
fiindcă necurmat ea mi se-arată
de-ale iubirii lațuri liberată.

Cu ochii sufletului nu pot încă
să văd în pace-adâncă
chipul vrăjmașei mele,
slavă și cinste-a tot ce stă sub stele,
iar cei trupești rămân, privindu-și țintă,
orbi c-au văzut un soare cum l-alintă.

Oh, grea robie, dulce-al meu nesaț!
Oh, preaputernic braț
Al lui Amor, ce-n stare
ai fost, ingrat, să nu-mi mai dai ce pare
că-mi promiteai, când luam peste picior,
liber, și arc, și cucura-ți de zor.

Ce frumuseți, ce brațe diafane
mi-ai arătat, tirane!
Cât mi te-ai mai muncit
grumazul ca să-mi vezi în laț poprit!
Învins însă-ai fi fost în lupta-aceea,
de n-ar fi fost pe lume Galateea.

[83] Poemul acesta e scris în *sextetos lira*, adică în strofe de șase versuri în care alternează endecasilabi și octosilabi, respectiv decasilabi și heptasilabi iambici. Schema rimelor: aabbcc.

Ea singură, ea numai, izbutit-a,
lovind cu sârg, cumplita,
inima nesupusă
și gându-mi liber să-mi robească-n husă,
ce, de nu mă-nclinam voinței sale,
s-ar fi-mpietrit în dur oțel de zale.

Au libertatea cum să mi-o mai cer
sub chipul cel sever
și mai frumos ca soarele-n amiază
al celei ce odihna mi-o retează?
Vai, chip ce în țărână
arată ce comori în cer se-amână!

Natura cum putu s-adune-ntr-una
asprime ca-n niciuna
și-atâta frumusețe,
atâția nuri cu-atâta-n ei bruschețe?
Ci scrisa mea admite
spre paguba-mi contrarii-acum unite.

E-atât de lesne bietei mele soarte
să-mi vadă-amara moarte
cu dulcea viață-alături,
și rău, și bine sub aceleași pături,
că-ntre opuși tendința
nădejdea e să scadă, nu dorința.

Îndrăgostitul păstor nu cântă mai mult și nici Tirsi și Damón nu vrură să mai stea locului, ci, dând despre ei îndrăzneață și neașteptată mărturie[84], se îndreptară spre locul unde stătea Elicio, care, de cum îi văzu, recunoscându-l pe prietenul său Damón, cu incredibilă bucurie îi ieși în întâmpinare, spunându-i:

[84] *Cf. Puterea sângelui*, în *NE*, 1 p. 367: „dând despre sine cea mai neașteptată și mai frumoasă mărturie".

— Ce sorți au rânduit, discernătorule Damón, să ni-i faci atât de prielnici pe-ai noștri datorită prezenței tale pe-aceste maluri ce de-atâta vreme îți duc dorul?

— Nu pot fi decât buni – răspunse Damón – de vreme ce m-au îndrumat să te văd, o, Elicio, lucru pe care-l prețuiesc cu-atât mai mult, cu cât mi-l doream mai tare, obligat fiind de prietenia ce-ți port. Dar dacă ai vreun temei să spui ce-ai spus, este că-l ai în fața ta pe faimosul Tirsi, glorie și onoare a pământului castilian.

Când auzi că acela era Tirsi, cunoscut de el doar după faimă, Elicio, întâmpinându-l cu multă curtenie, îi zise:

— Bine ți se potrivește înfățișarea plăcută, renumitule Tirsi, cu cele trâmbițate de faimă în ținuturile apropiate și depărtate despre valoarea și discernământul tău; și astfel, pe mine, ca pe unul pe care scrierile tale l-au uimit și l-au îndemnat să-și dorească a te cunoaște și sluji, mă poți considera ca pe un adevărat prieten și mi te poți adresa ca atare.

— E-atât de bine știut că cel în câștig sunt eu – răspunse Tirsi –, încât zadarnic ar trâmbița faima tot ce afecțiunea ce-mi porți te face să spui că trâmbițează despre mine, dacă n-aș cunoaște favoarea pe care mi-o faci vrând să mă așezi în rândul prietenilor tăi; și cum între cei ce-și sunt astfel n-au ce căuta formulele de politețe, înceteze acum și ale noastre și numai faptele steie-ne mărturie simțămintelor.

— Ale mele vor fi de a te sluji totdeauna – replică Elicio –, după cum vei vedea, o, Tirsi!, dacă timpul sau soarta mă vor aduce într-o stare aflată la înălțimea acestui scop, fiindcă cea în care mă aflu acum, deși n-aș schimba-o cu alta mai prielnică, aproape că nu-mi lasă libertatea de a-mi pune dorința la dispoziția cuiva.

— De vreme ce-a ta îți e prinsă într-un loc atât de înalt – zise Damón –, mi s-ar părea o nebunie să o cobori la un lucru inferior. Așa că, prietene Elicio, nu vorbi de rău starea în care te afli, căci te asigur că, de-ar fi să o compari cu-a mea, ar fi cazul să-ți nutresc mai degrabă invidie decât milă.

— Se vede treaba, Damón – zise Elicio –, că de multă vreme lipsești de pe malurile astea de vreme ce nu știi ce mă face iubirea să simt pe meleagurile lor; iar dacă nu, se vede că nu cunoști și nu ești învățat cu firea Galateei: căci de ți-ar fi știută, ți-ai preface în milă invidia față de mine.

— Cine-a gustat din firea Amariliei ce noutate mai poate aștepta de la cea a Galateei? – răspunse Damón.

— Dacă șederea ta pe malurile acestea – îi replică Elicio – ar fi atât de lungă precum doresc, atunci, Damón, vei cunoaște și vei vedea într-însa tu însuți și vei auzi și de la alții cum îi stau în aceeași cumpănă cruzimea și blândețea: extreme ce pun capăt vieții celui împins de nenoroc să o adore.

— Pe malurile Henaresului nostru – zise atunci Tirsi –, mai renumită e Galateea prin frumusețea decât prin cruzimea ei, dar mai cu seamă se spune că e discernătoare; și dacă acesta-i adevărul, cum și trebuie să fie, din discernământ i se naște și cunoașterea de sine, și din prețuirea de sine, nedorința de a se pierde, și din nedorința de a se pierde vine nevrerea de a te mulțumi; și când tu vezi, Elicio, cât de nemulțumitor răspunde dorințelor tale, tu numești cruzime ceea ce ar trebui să numești rezervă cinstită. Dar nu mă mir, pentru că, în sfârșit, e felul de a fi propriu îndrăgostiților puțin luați în seamă.

— S-ar putea să ai dreptate în ce-ai spus, o, Tirsi! – replică Elicio – dacă dorințele mele s-ar abate de la drumul cuvenit onoarei și cinstei sale; de vreme ce sunt însă atât de măsurate după cum o cer valoarea și reputația ei, la ce bun atâta dispreț, atâtea răspunsuri amare și sarbede și de ce să-și ascundă atât de vădit chipul celui ce-și pune-ntreaga-i glorie doar în a-l vedea pe-al ei?

— Vai, Tirsi, Tirsi – răspunse Elicio –, se vede că iubirea te-a ridicat pe cel mai înalt pisc al mulțumirilor sale, de vreme ce vorbești cu cuget atât de împăcat despre efectele ei! Nu știu cum se potrivește ce spui acuma cu ce spuneai într-o vreme când cântai:

> Vai, din speranțe cad, cât de bogate,
> jos, la dorința cea mai trist sărmană...! [85]

cu tot ce-ai mai adăugat la asta.

Până aici Erastro rămăsese tăcut, privind cele ce se petreceau între cei doi păstori, încântat să le vadă farmecul și ținuta aleasă, ca și dovezile pe care le dădea fiecare despre multul lor discernământ.

[85] Primele versuri ale unui sonet de Francisco de Figueroa (vezi *infra*, Anexă).

Văzând însă că, dintr-una-ntr-alta, se mărginiseră să discute cazuri de dragoste, ca unul atât de experimentat în așa ceva, rupse tăcerea și zise:

— Sunt convins, discernătorilor păstori, că lunga experiență vă va fi arătat că firea inimilor îndrăgostite nu se poate reduce la o urzeală neschimbată, ci ele, guvernate fiind de voința altcuiva, sunt supuse la mii de accidente contrarii; așa că tu, faimosule Tirsi, nu ai de ce să te miri de cele spuse de Elicio, după cum nici el de ce spui tu și nici să dea drept pildă ceea ce spune că ai cântat și cu atât mai puțin ce știu eu însumi că ai cântat când ai spus:

Paloarea mea și-adânca mea sfârșeală [86],

unde arătai limpede starea îndurerată ce te stăpânea atunci; căci la scurt timp după aceea au ajuns la colibele noastre vești despre mulțumirea ta, elogiate în acele versuri ale tale atât de renumite care, dacă nu mă-nșală memoria, începeau:

Iese-Aurora, rodnic din hlamidă... [87]

De unde reiese limpede deosebirea dintre o vreme și alta și cum iubirea, odată cu ele, obișnuiește să schimbe stările, făcând ca azi cel ce ieri plângea să râdă, și mâine să plângă cel ce astăzi râde. Și pentru că firea aceasta a ei îmi e atât de bine cunoscută, asprimea și disprețul de neîmpăcat ale Galateei nu-mi pot nărui speranțele, dat fiind că eu nu sper nimic altceva de la ea decât să accepte că o iubesc.

— Cine nu s-ar aștepta la o bună încheiere pentru o dorință atât de îndrăgostită și de cumpătată ca aceea arătată de tine, o, păstorule! – răspunse Damón – ar merita un renume mai mare decât de deznădăjduit. Desigur, e mult ce pretinzi din partea Galateei. Spune-mi însă,

[86] Primul vers al unui sonet de același Figueroa (vezi *infra*, Anexă).

[87] De astă dată se citează primul vers al unui cântec de Figueroa, reprodus integral în Estrada-Berdoy, pp. 652–654. Poemul acesta, de un senzualism neîntâlnit în *Galateea*, e asumat oarecum indirect, în străveziul și bogat ornatul său erotism, și de Cervantes, care se referă aici, cu discretă eleganță și aluziv, la plăcerile dragostei împlinite (vezi *infra*, Anexă).

păstorule, și bine-ar fi să ți-o acorde: e oare cu putință să-ți supui dorința unei reguli atât de drastice, încât să nu se-ncumete a dori mai mult decât spui tu?

— Poți cu siguranță să-i dai crezare, prietene Damón – zise Elicio –, pentru că virtutea Galateei nu îngăduie să poți dori sau aștepta și altceva din partea-i; și chiar și asta e atât de greu de obținut, încât uneori nădejdea lui Erastro se mai domolește, iar a mea se răcește, așa încât pentru el e sigur și pentru mine verificat că mai degrabă veni-va moartea decât împlinirea dorinței. Dar pentru că nu-i drept să primim oaspeți atât de înalți cu povești amare despre netrebniciile noastre, să le punem punct și să ne întoarcem în sat, unde vă veți odihni după apăsătoarele munci ale drumului și-apoi, mai în liniște, de vă va fi pe plac, veți asculta și neliniștile noastre.

Se bucurară cu toții să-i facă voia lui Elicio, care, cu Erastro, adunându-și turmele, deși mai devreme cu câteva ceasuri ca de obicei, în tovărășia celor doi păstori, vorbind de felurite lucruri, deși despre iubire toate, o porniră către sat. Cum însă unica petrecere a lui Erastro era să cânte la instrumente și din glas, atât din pricina asta, cât și din dorința de a ști dacă și cei doi păstori o făceau după cum le umbla vorba, pentru a-i stârni și pofti să facă la fel, îl rugă pe Elicio să-și înstrune rebecul, și-n sunetul lui începu să cânte:

ERASTRO

De focul unor ochi senini ce-n soare
aprind lumina ce pământu-aprinde,
și ochii-mi ard, și teama mă cuprinde
că moartea leșul lor curând îl are.

De-un soi cu focul e și-acea vâlvoare
ce din al Delosului domn[88] descinde,
e și cosița celei ce-mi pretinde
îngenuncheat să-i stau în adorare.

[88] Domnul Delosului este Apolo, adică soarele, eclipsat însă de fiecare dată de Galateea, v. și *supra*, p. 23, n. 37.

O, rug preaclar, solare clare raze,
mai sus de soare! Port în voi nădejde
Erastro în iubirea-i să vă-ncingă.

Ci dacă-avar și soarele-n amiaz e,
până durerea-n moartea-mi nu sfârșește,
o, faceți, raze,-o rază să mă stingă.

Păstorilor nu le displăcu sonetul și nici vocea lui Erastro nu-i nemulțumi, căci, deși nu era dintre cele mai desăvârșite, era totuși dintre cele bine conduse; și apoi Elicio, stârnit de exemplul lui Erastro, îl rugă să cânte la nai, pe-al cărui sunet spuse sonetul de mai jos:

ELICIO

O, planu-nalt ce tot mai amplu crește[89]
și tot mai trainic îmi zidește gândul,
mi-l subminează *cerul*, *focul*, *vântul*,
apă, *pământ*, *dușmanca* mea, firește!

Cu-așa contrarii, vlaga îmi pălește
și-ar trebui să-mi las și crezământul,
dar cine poate-opri ce neînfrântul
destin morțiș vrea dragostea să-nclește?

Înaltul *cer*, iubire, *vântul*, *focul*,
pământul, *apa*, mândra mea *dușmană*,
tari toate, și cu ele și ursita,

vor binele-a-mi *strica*, *strivi*, *aprinde*,-n locul
unde nădejdea-mi *curmă*, dar e vană
dorința de-a opri ce și pornit-a.

După ce termină Elicio, pe sunetul aceluiași nai, Damón prinse a cânta astfel:

[89] Sonet construit pe o plurimembrare corelativă. Am subliniat elementele implicate în această construcție.

DAMÓN

Mai moale decât moalea ceară fui
când mi-am întipărit în piept figura
frumoasei Amarili, reaua, dura,
cum nu-i nici marmura, nici fiara nu-i.

Și-atunci Amor silitu-m-a să-mi sui
în vârful marelui noroc strânsura
și-acum mă tem că în mormânt, de-a dura,
îmi va sfârși trufia mea din grui.

Iubirea cățărată pe speranță
ca vița-n ulm, urcatu-s-a îndată,
ci zborul i-a-ncetat, lipsit de-avânt;

nu și din ochii mei ce, cu constanță,
Fortuna știe că nicicând nu-nceată
tribut a da la chip, piept și pământ.

Sfârși Damón și, în sunetul instrumentelor celor trei păstori, începu Tirsi a cânta următorul sonet:

TIRSI

Prin lamele-ascuțite ale morții
credința mi-a trecut, și într-atâta,
că rang și-averi nu-mi vreau câte târât-a
spre oameni norocita față-a sorții.

Vederea-ți mi-e doar bunul de ce dor ți-i,
frumoasă Fili,-o, Fili care-atâta
de rară ești, că Cerul hotărât-a
plânsul în râs să-l schimbi și-n buni răi sorții.

Așa cum se-mblânzește-o grea osândă
de culpeșu-l privește-n ochi pe rege,
și-i lege ce-ncălcare nu cunoaște,

așa și mândra-ți față este-orândă
să fugă moartea, răul să se lege,
și viață-n loc și bun folos se naște.

Când isprăvi Tirsi, toate instrumentele păstorilor alcătuiră o muzică atât de plăcută, încât îl umplea de mare mulțumire pe ascultător, cu atât mai mult cu cât, din rămurișurile dese, îi ajutau soiuri mii de păsărele multicolore care, cu dumnezeiască armonie, le răspundeau parcă în coruri. Merseseră așa o bucată de drum, când ajunseră la un vechi schit așezat pe coasta unui deal, nu atât de departe de drum, încât să nu se audă sunetul unei harfe la care cineva cânta înăuntru, iar Erastro, auzind-o, zise:

— Opriți-vă păstorilor, căci după cum socot, astăzi vom auzi cu toții ceva ce de multe zile îmi doresc s-aud, și-anume glasul unui tânăr grațios care-a ajuns acum vreo douăsprezece sau paisprezece zile în schitul acela pentru a duce o viață mai aspră decât îmi închipui că pot îndura puținii lui ani, iar când uneori am trecut pe-aici, am auzit răsunând o harfă și-o voce atât de dulce, încât m-am simțit tare dornic să o ascult, dar totdeauna am ajuns în clipa când înceta cântarea. Și cu toate că, vorbindu-i, am încercat să-i devin prieten, oferindu-mă să-l slujesc din toată ființa și puterile mele, n-am izbutit niciodată să-l fac a-mi dezvălui cine este și ce pricini l-au împins să se oploșească la o vârstă atât de mică în asemenea singurătate și strâmtorare.

Cele spuse de către Erastro despre junele și proaspătul pustnic stârni și-n ceilalți păstori aceeași dorință ca și a lui de a-l cunoaște, drept care se înțeleseră să se apropie de schit în așa fel, încât, fără a fi auziți, să poată asculta ce cânta înainte de a intra în vorbă cu el, și astfel făcând, izbutiră să se așeze într-un loc de unde, fără a fi văzuți ori auziți, aflară că, în sunetul harfei, cel dinăuntru spunea versuri precum acestea:

De ceru,-Amor și soarta, în tortură,[90]
făr-a le fi jignit,
s-au hotărât aici să mă aducă,

[90] Cântare alcătuită din strofe de unsprezece versuri iambice, octo- și endecasilabice (schema rimelor: abcbaccddee) și o închinare finală de cinci versuri (abacc).

în van în vânt tot gem necontenit
și-n van sus, până-n lună,
vrea gându-mi, stăruind, să mi se ducă.
O, soartă-a mea năucă!
Pe ce ciudate căi și necălcate
azi bucuria-mi dat e
s-o văd ajunsă într-așa strâmtoare,
că moartea-mi simt și-a vieții-mi tem pierzare[91].

Ard împotriva-mi însumi de mânie,
văzând ce-amar mă chinui,
dar pieptul nu mi-l spintec să țâșnească
sufletul meu ce smulge în suspinu-i
din inima-mi, cum știe,
suflarea ultimă ce poate s-o găsească.
Și din uscata iască
simt iar nădejdii că-i redau putere
și, chiar și fals, mă face viață-a cere,
și nu din milă, ci pentru că vrea,
lungindu-mi viața, chin mai lung să-mi dea.

Al prietenului scump chin crunt m-aduse
să îmi înmoaie pieptul
și-asupra mea să iau și-a lui povară.
O, prefăcute rătăciri de-a dreptul!
O, calp cum alt nu fuse!
O, caznă delectabilă și-amară!
Ce darnic vru să sară
iubirea în al altcuiva folos,
și ce zgârcit-câinos
în temeri și credinți la mine strigă!
Ci-un bun amic la și mai mult te-obligă.

Nedreaptă plată unor cereri drepte
vedem la orice pas

[91] *Cf.* Garcilaso, *Egloga I*, vezi 60: „Estoy muriendo, y aun la vida temo."

cum ea, Fortuna, ne-a întins ursuză,
și tu, Amor perfid, ce, ceas de ceas,
deși știu că nedrept e
te bucuri și iubirea-i lași mofluză
cui îi e dat s-auză
ca, viu și mort, să ardă-n flăcărele
și-aripile rebele,
bătând, în foc ușor să ți le-adune
și, rele de-s ori bune[92],
săgețile-n cenușă pier și-n crivăț
sau ți se-ntorc zvârlite împotrivă-ți.

Cum, prin ce vicleșug și-nșelăciune,
prin câte pânde rele,
pe mine-ai pus deplină stăpânire?
Cum, în piosu-mi dor țintind la stele
și-n pieptul pur, nebune,
în rău schimbași ce bune e?
Oare te va supune
vreo judecată ca să vezi, sperjure,
că ferm, cu gânduri pure,
de slava ta vorbeam, de chinuri duse,
și-acum grumazu-n lanț de tine-mi pus e?[93]

O, drag prieten, scumpă-a mea dușmană,
Timbrio, Nísida, voi,
și fericiți, și disperați la fel!
Ce aspră stea preacrudă peste noi,
spre răul meu avană,
au ce puteri nedrepte, de oțel,
ne țin departe-astfel?
O, biată soartă ce pe om îl plimbă,

[92] Săgețile rele erau de plumb, suscitând ura; cele bune erau de aur și stârneau dragostea.

[93] Ecou din Garcilaso, semnalat de J. M. Blecua (*apud* Estrada-Berdoy, ed. cit., p. 271, n. 75: „¿Cuál es el cuello que como en cadena?..." (*Egloga I*, v. 131).

ce iute se preschimbă
în chin o bucurie,
ca bezna după clara zi să vie!

În nestatornicia, inconstanța
stărilor omenești
au cine-ar cuteza să se încreadă?
Cu aripi zboară timpul, nebunești,
și-ți ia cu el speranța
de vesel ești ori ești tristeții pradă;
și dacă Cerul nadă
hatâr ți-arată, bine-altminteri nu e
decât la cer să suie,
sfânt, sufletul ce de iubire scapă,
iar dacă nu, în mai greu chin se-ngroapă.

Eu, Doamne bun, spre cer îmi nalț cum pot
și palmele lipite,
și ochi, și gând spre zarea sfântă-n tot,
sufletul meu printr-însul
sperând în râs să-și schimbe-amarnic plânsul.

Cu un adânc suspin își termină cântarea plină de jale tânărul aciuat în schit; și păstorii, auzind că nu mai continua, nu mai stătură pe gânduri și intrară cu toții acolo și văzură înăuntru, așezat pe o piatră tare, un flăcău bine făcut și grațios, în vârstă de vreo douăzeci și doi de ani, îmbrăcat într-un postav grosolan, desculț și legat cu o frânghie aspră care-i slujea drept cingătoare. Stătea cu capul plecat într-o latură și-o mână încleștată de acea parte a tunicii care-i venea peste inimă, brațul celălalt atârnându-i fără vlagă în partea opusă. Și văzându-l astfel, ca și faptul că nu făcuse nicio mișcare la intrarea lor, păstorii înțeleseră limpede că leșinase, și așa și era, deoarece profunda închipuire a mizeriilor sale îl ducea deseori la o atare încheiere. Erastro se apropie de el și, apucându-l strâns de braț, îl făcu să-și revină în fire, deși atât de buimac, încât parcă se trezise dintr-un somn greu, și aceste semne de durere le pricinuiră alta, și nu mică, celor ce-l priveau, după care Erastro îi zise:

— Ce se-ntâmplă, domnule? Ce-ți îndurerează pieptul chinuit? Nu șovăi s-o spui, pentru că cei de față nu-și vor cruța nicio osteneală ca să o lecuiască pe-a domniei tale.

— Acestea nu sunt – răspunse tânărul cu glasul încă sleit de puteri –, cuviinciosule păstor, primele poftiri pe care mi le-ai făcut, și nici ultimele nu vor fi, și-aș vrea să mă pot bizui pe ele dacă aș putea, ci soarta m-a adus într-o asemenea fundătură, încât nici ele nu-mi pot fi de folos, nici eu nu le pot împlini altfel decât cu dorința. O poți lua în schimbul celei bune pe care mi-o oferi; și dacă dorești să afli și altceva despre mine, timpul, care nimic nu ține-ascuns, îți va spune mai mult decât aș vrea eu.

— Dacă lași timpul să-mi împlinească dorința de care vorbești – răspunse Erastro –, de puțină recunoștință are a se bucura o asemenea răsplată, pentru că el, în ciuda noastră, dă în stambă tot ce ne este mai tainic în inimi.

Într-acestea, toți ceilalți păstori îl rugară să le povestească prilejul tristeții sale, cu deosebire Tirsi, care-l convinse cu argumente eficace, făcându-l a-nțelege că nu-i suferință în viața asta care, cât ea dăinuie, să nu-și găsească leacul, fără doar dacă moartea, retezătoare a discursurilor omenești, nu li se opune. Și adăugă apoi și alte cuvinte ce-l hotărâră pe îndărătnicul tânăr a le satisface tuturora prin ale sale năzuința de-a ști ce-i cu el, drept care zise:

— Deși mi-ar fi mai bine, o, plăcută societate, să-mi trăiesc fără așa ceva puțina viață ce-mi mai rămâne, ca și să mă fi retras într-o și mai mare singurătate decât cea de-acum, iau hotărârea, ca să nu mă arăt potrivnic bunăvoinței pe care mi-ați arătat-o, să vă povestesc tot ce cred că va fi de ajuns, precum și în ce fel soarta cea schimbătoare m-a adus la ananghia în care mă aflu; dar pentru că, mi se pare, s-a și făcut destul de târziu și, după cât de lungi îmi sunt nefericirile, s-ar putea să se înnopteze înainte de a le fi terminat de istorisit, ar fi bine să mergem cu toții în sat, căci mie nu-mi vine mai peste mână să fac drumul într-acolo astă-seară decât mâine, așa cum mă hotărâsem, întrucât oricum sunt silit să-l fac, deoarece din satul vostru îmi fac rost de cele trebuincioase hranei, iar pe drum, cum voi putea mai bine, vă voi lămuri cu privire la nenorocirile mele.

Tuturora li se părură nimerite cele spuse de tânărul pustnic și, așezându-l la mijloc, își reluară cu pași domoli drumul către sat, iar apoi, cu vădiri de mare durere, întristatul pustnic își începu precum urmează povestea nefericirilor sale:

— În vechiul și faimosul oraș Jerez[94], ai cărui locuitori sunt ocrotiți de Minerva și Marte, s-a născut Timbrio, un cavaler viteaz, cu asemenea virtuți și mărinimie de cuget, încât, de-ar fi să i le descriu, m-aș vedea pus la grea încercare. E destul să vă spun că, nu știu dacă prin marile-i calități sau prin puterea stelelor ce mă-nclinau într-acolo, eu unul m-am străduit, pe toate căile cu putință, să-i devin prieten apropiat, și Cerul mi-a fost atât de prielnic în acest scop, încât cei ce ne cunoșteau, uitând numele de Timbrio și de Silerio – cum mă cheamă pe mine – ne ziceau doar *cei doi prieteni*, iar noi dădeam, prin neîntrerupta noastră conversație, și alte dovezi de prietenie, pentru ca părerea lor să nu fie neîntemeiată[95].

Astfel ne petreceam amândoi, cu plăcere și mulțumire de necrezut, anii cei tineri, ba la țară, în îndeletnicirea vânătorii, ba la oraș, consacrându-ne celei a nobilului Marte, până când într-o zi, una din

---

[94] *Jerez*: Oraș în SV Spaniei (Andaluzia), astăzi Jerez de la Frontera.

[95] Povestea lui Timbrio și a lui Silerio reprezintă o variațiune la un motiv răspândit (K.1817.3 în *Motiv-Index* de Stith Thompson), probabil de origine orientală, introdus în Europa de Petrus Alfonsus (Pedro Alfonso), în cartea sa *Disciplina clericalis* (sec. al XII-lea), trecând apoi în *El caballero Cifar*, *Ysopet*, Boccaccio (*Decameronul*, 10, 8) etc. Cervantes va relua motivul în altă cheie în *DQ* I, 33 și urm., sub forma nuvelei intercalate *Curiosul imprudent*. Date suplimentare și analize: Francisco López Estrada, *Estudio crítico de „La Galatea" de Miguel de Cervantes*, La Laguna de Tenerife, Universidad, 1948; Juan Bautista Avalle-Arce, *Nuevos deslindes cervantinos*, a doua ediție revăzută, Barcelona, Ariel, 1975, cap. „El cuento de los dos amigos" (cartea mi-a fost accesibilă în Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/08149510844...). Cu privire la onomastică, se pot găsi sugestii interesante în Claude Allaigre, ed. cit., vol. I, p. 1474, n. 23: *Timbrio* îl evocă pe Apolo Timbrianul, citat și în *Călătorie la Parnas* (IV, 69 și VIII, 38 și 192), prin curaj și frumusețe. *Silerio*, naratorul principal, e pus în legătură cu lat. *sileo* „a tăcea, a trece sub tăcere"; *Nísida* trimite la numele unei insule italiene, dar poate fi apropiată și de lat. *Niseis,-idis*, care amintește faimoasa stâncă a Scilei, ea fiind țancul ascuns ce pune la încercare prietenia celor doi tineri; *Blanca*, sora ei, are un rol pur funcțional și prin numele ales i se subliniază puritatea.

cele multe funeste pe care timpul vrăjmaș m-a făcut să le văd de-a lungul vieții, prietenul meu Timbrio a avut un grav conflict cu un puternic cavaler, locuitor al aceluiași oraș. Disputa a ajuns atât de departe, încât cavalerul și-a văzut lezată onoarea, și Timbrio, pentru a se pune capăt discordiei furibunde ce se încingea între cele două familii, a fost nevoit să plece, lăsându-i o scrisoare dușmanului său, prin care-l înștiința că-l putea găsi în Italia, la Milano sau la Neapole, dacă totuși, ca nobil, ar fi ținut să-i dea satisfacție pentru ofensă. Astfel au încetat confruntările dintre rudele amândurora și s-a decis ca nobilul ofensat, pe nume Pransiles, să-l provoace pe Timbrio la luptă egală pe viață și pe moarte, iar de îndată ce avea să se găsească un câmp de bătaie sigur, să i se dea de știre lui Timbrio. Soarta mea a urzit și mai mult, și anume ca la vremea acestei întâmplări eu să fiu atât de lipsit de sănătate, încât abia mă puteam ridica din pat, răpindu-mi-se prilejul de a-l urma oriunde ar fi fost pe prietenul meu, care, înainte de-a pleca, și-a luat rămas-bun de la mine cu nu mică nemulțumire, cerându-mi ca, de îndată ce aveam să prind din nou putere, să-l caut, căci aveam să-l găsesc în orașul Neapole, apoi plecă și mă lăsă mai înnegurat decât v-aș putea-o spune acum. Dar, după câteva zile, dorința de a-l revedea fiind mai puternică în mine decât slăbiciunea ce mă copleșea, am pornit-o la drum. Și, ca să-l fac mai repede și mai sigur, norocul mi-a oferit înlesnirea a patru galere care, în faimoasa Insulă a Cádizului, stăteau pregătite și armate, gata să plece în Italia. M-am îmbarcat pe una din ele și, cu vânt prielnic, am întrezărit în scurt timp țărmurile catalane. Și după ce a aruncat ancora într-un port de pe-acolo, eu, obosit oarecum de călătoria pe mare, asigurându-mă în primul rând că peste noapte galerele n-aveau să plece, am debarcat însoțit doar de un prieten și de un slujitor al meu. Și nu cred că se făcuse miezul nopții, când marinarii și cei ce aveau galerele în grija lor, văzând că seninătatea cerului prevestea mare calmă sau vânt prielnic, spre a nu pierde bunul prilej ce li se ivea, dădură semnalul de plecare chiar de la al doilea cart și, ridicând ancorele, puseră cu mare iuțeală vâslele în marea liniștită și pânzele în bătaia vântului domol. Și totul se făcu, după cum am spus, cu asemenea iuțeală, încât, în ciuda celei cu care am încercat să urc înapoi la bord, n-am ajuns la timp, ci a trebuit să rămân pe țărm, cu supărarea

de care-și poate da seama oricine va fi trecut prin asemenea nu neobișnuite întâmplări, fiindcă rămăsesem lipsit de aproape toate cele necesare spre a-mi continua călătoria pe uscat. Gândindu-mă însă că, dacă rămâneam acolo, puțin leac era de așteptat, m-am hotărât să mă întorc la Barcelona, unde, ca într-un oraș mai mare, aș fi putut găsi de la cine să-mi procur cele de trebuință, plata lor făcând-o prin corespondență la Jerez sau Sevilla.

Zorii m-au prins cu gândurile acestea și, decis să le pun în faptă, așteptam să se lumineze mai bine de ziuă, dar, când eram pe punctul de a pleca, am auzit un mare vacarm prin împrejurimi, iar toată lumea fugea spre strada mare a satului și, întrebând pe cineva ce însemna asta, mi-a răspuns: „Apropie-te, domnule, de colțul străzii de colo și vei afla ce dorești din strigătele crainicului." Așa am și făcut și primele lucruri pe care mi-a căzut privirea au fost un crucifix înalt și, în tumultul mulțimii, semne că printre ei era un osândit la moarte, ceea ce mi-a și confirmat glasul crainicului, care anunța că, deoarece fusese jefuitor și bandit, justiția poruncea să fie spânzurat un bărbat, care, de cum s-a apropiat de mine, am cunoscut numaidecât că era bunul meu prieten Timbrio: venea pe jos cu cătușe la mâini și o frânghie de gât și cu ochii țintă la crucifixul din fața lui, spunând și protestând pe lângă fețele bisericești ce-l însoțeau că, pe socoteala necruțătoare pe care urma să i-o dea în scurt timp Dumnezeului celui adevărat, al cărui portret îl avea în fața ochilor, niciodată de-a lungul vieții sale nu făptuise nimic pentru a merita să primească o moarte atât de dezonorantă, și-i ruga pe toți să-i roage pe judecători să-i acorde un răgaz pentru a dovedi cât era de nevinovat de faptele de care îl acuzau. Gândiți-vă acum, dacă vi s-ar putea înălța gândul până acolo, în ce stare m-a putut aduce pe mine înfiorătorul spectacol ce mi se înfățișa ochilor. Nu știu să vă spun altceva, domnilor, decât că am rămas atât de buimăcit și de scos din fire și-atât de înstrăinat de toate simțurile mele, încât cui m-ar fi privit în clipa aceea trebuie să-i fi părut ca o statuie de marmură. De îndată însă ce vuietul confuz al poporului, glasurile înalte ale crainicilor, cuvintele jalnice ale lui Timbrio și cele consolatoare ale preoților, precum și recunoașterea neîndoielnică a bunului meu prieten m-au smuls din buimăceala de la început, iar sângele tulburat a sărit în ajutorul inimii leșinate, trezindu-mi, odată

cu ea, mânia cerută de răzbunarea învederată a ofensei aduse lui Timbrio și, fără a mai lua seama la pericolul în care intram, ci doar la cel al lui Timbrio, pentru a vedea dacă-l puteam elibera sau însoți în cealaltă viață, prea puțin temător de a mi-o pierde pe-a mea, mi-am dus mâna la spadă și cuprins de o furie mai mult decât obișnuită, mi-am croit drum prin mulțimea învălmășită până când am ajuns acolo unde era Timbrio, care, neștiind dacă în folosul lui fuseseră trase atâtea spade din teacă, privea cu cugetul perplex și zbuciumat cele ce se petreceau, până ce i-am spus eu: „Unde e, o, Timbrio, îndrăzneala pieptului tău viteaz? Ce speri sau ce aștepți? De ce nu profiți de prilejul acesta? Caută, o, prietene adevărat, să-ți salvezi viața în timp ce a mea face scut împotriva iratiunii ce ți se face, cred, aici." Cuvintele mele și faptul că Timbrio m-a recunoscut l-au împins, dând uitării orice frică, să-și rupă legăturile sau cătușele de la mâini, dar toată îndrăzneala i-ar fi fost în zadar dacă preoții, cuprinși de milă, nu i-ar fi sărit în ajutorul dorinței, luându-l pe sus, în pofida celor ce voiau să-l împiedice, năpustindu-se cu el într-o biserică din imediata apropiere, iar pe mine lăsându-mă în mijlocul oamenilor justiției, care făceau tot posibilul să mă prindă, cum până la urmă au și izbutit, deoarece atâtor forțe reunite a mea singură n-a putut să le reziste. Și, cu jigniri mai mari, pare-mi-se, decât merita păcatul meu, am fost dus, rănit în două locuri, la închisoarea publică.

Cutezanța mea și evadarea lui Timbrio au sporit mie vina și judecătorilor supărarea, așa încât, osândind sever excesul comis de mine, au considerat că era drept să mor – și încă repede, repede –, drept care au și pronunțat cruda sentință, iar execuția au stabilit-o pentru a doua zi. Trista veste i-a ajuns lui Timbrio acolo, în biserica unde stătea și, după cum am aflat pe urmă, mai mare tulburare i-a pricinuit sentința mea decât îi pricinuise cea a morții sale și, ca să mă scape de ea, era dispus să se predea din nou în mâinile justiției, dar preoții au fost de părere că ar fi fost de puțin folos: ar fi însemnat doar să adauge rău peste rău și nenorocire peste nenorocire, fără ca predarea lui să aducă eliberarea mea, deoarece ea nu era posibilă fără a fi fost pedepsit pentru vina comisă. N-au trebuit puține argumente pentru a-l convinge pe Timbrio să nu se predea justiției; s-a liniștit însă propunându-și în sinea lui să facă a doua zi pentru mine ceea ce făcusem eu

pentru el, spre a-mi plăti cu aceeași monedă sau a muri în încercare. De tot ce intenționa el am fost înștiințat de un preot ce venise să mă spovedească, și tot pe el l-am trimis să-i spună că leacul cel mai bun pentru nefericirea mea era să se salveze el și să-ncerce, în cel mai scurt timp, să-i aducă la cunoștință viceregelui Barcelonei cele întâmplate, înainte ca justiția din satul acela să-și îndeplinească hotărârea acolo. Am aflat și cauza pentru care era dus la amarul supliciu prietenul meu Timbrio, după cum mi-a povestit același preot pomenit adineauri, și anume că, în timp ce Timbrio călătorea prin regatul Cataloniei, la ieșirea din Perpignan[96], a fost atacat de o trupă de bandiți al căror senior și căpetenie era un viteaz cavaler catalan, care, datorită unor vrăjmășii, intrase în tovărășia lor, potrivit vechiului obicei din acel regat ca atunci când inamicii sunt persoane sus-puse și se înfruntă, să facă tot răul posibil, atacând nu numai viețile, ci și averile, lucru străin de orice comportare creștină și vrednic de compătimire. S-a întâmplat, dar, că, în timp ce bandiții erau ocupați să-i ia lui Timbrio tot ce avea asupra lui, a apărut seniorul și căpitanul lor și, cavaler fiind, n-a vrut ca sub ochii lui să i se aducă vreun prejudiciu lui Timbrio, ci, părându-i-se că era un bărbat curajos și de calitate, i-a făcut mii de poftiri curtenitoare, rugând-l să rămână împreună cu el într-un sat din apropiere, urmând ca a doua zi să-i dea o hârtie de liberă trecere, pentru ca fără nicio teamă să-și poată vedea de drum până la ieșirea din acea provincie. Timbrio n-a putut să nu facă ceea ce-i cerea curtenitorul cavaler, simțindu-se obligat de binefacerile pe care i le făcuse. Au plecat împreună și-au ajuns într-un sătuc unde au fost primiți cu bucurie de locuitori. Dar soarta, care până atunci nu făcuse decât să-i joace feste lui Timbrio, a hotărât ca în aceeași noapte peste bandiți să dea o companie de soldați, recrutată doar în acest scop, și, atacându-i pe neașteptate, lesne i-au risipit și, cu toate că n-au izbutit să-l prindă pe căpitan, i-au prins și i-au ucis pe mulți alții, iar unul dintre cei capturați a fost Timbrio, pe care l-au luat drept un faimos tâlhar înrolat în trupa aceea și cu care, fără doar și poate, trebuie să fi semănat pesemne mult, căci, în ciuda mărturiilor celorlalți prizonieri cum că el nu era cine credeau ei, spunând adevărul întregii împrejurări,

[96] *Perpignan*: Orașul francez de azi (sp. *Perpiñán*), împreună cu o întinsă regiune din sudul Franței, a făcut parte, până în 1642, din Spania.

răutatea din pieptul judecătorilor a fost atât de puternică, încât, fără alte cercetări, l-au osândit la moarte și pedeapsa ar fi și fost pusă în aplicare dacă Cerul, ocrotitor al gândurilor bune, n-ar fi hotărât plecarea galerelor și rămânerea mea pe uscat, ca să fac tot ce v-am povestit până acum că am făcut.

Timbrio stătea în biserică și eu la închisoare, el pregătindu-se să plece în noaptea aceea la Barcelona, iar eu așteptând să văd până unde avea să ajungă furia judecătorilor jigniți, când, printr-o și mai mare nenorocire a lor, Timbrio și cu mine am fost eliberați de-a noastră. De-ar fi binevoit însă Cerul ca doar asupra mea să cadă înverșunarea mâniei sale, numai să fi fost cruțat de ea satul acela mic și nefericit, care și-a văzut grumazul vrednic de plâns expus tăișurilor a mii de spade barbare! Să fi tot fost nițel după miezul nopții, ceas prielnic agresiunilor scelerate și la care lumea muncită obișnuiește să-și lase mădularele muncite în brațele dulcelui somn, când, pe neașteptate, peste tot satul s-a ridicat o larmă plină de tulburare, zicând: „La arme, la arme, sunt turci pe țărm!" Să ne îndoim oare că ecourile acestor strigăte triste n-au stârnit spaimă în piepturile femeiești și n-au strecurat tulburare chiar în cugetele bărbaților? Nu știu ce să vă spun, domnilor, decât că-n clipă acel năpăstuit pământ a început să ardă cu atâta strășnicie, încât părea că până și pietrele cu care fuseseră durate casele ofereau materie potrivită focului dezlănțuit și atotmistuitor. La lumina flăcărilor furioase s-au văzut strălucind iataganele barbare și ivindu-se turbanele albe ale liotei turcești, care, înflăcărată, spărgea cu securi sau topoare de oțel dur ușile caselor și, năpustindu-se înăuntru, ieșeau împovărați de prăzi creștine. Unul o lua pe mama deznădăjduită, iar altul pe copilaș, care, cu gemete stinse și slabe, întrebau de copil mama, și de mamă copilul; știu cum altul, cu mână sacrilegă, a zădărnicit îndreptățitele dorințe ale fecioarei caste și proaspăt măritate și ale soțului disperat, sub ochii lui pesemne culegând fructul de care nenorocitul gândea să se bucure în scurt timp. Era un asemenea haos, atâtea strigăte și glasuri amestecate atât de diferite, încât sporeau și mai mult groaza. Nelegiuita gloată, sălbatică și îndrăcită, văzând cât de slabă rezistență i se opunea, se încumetă să pătrundă în templele sacre și să pună mâinile lor afurisite pe sfintele relicve, vârându-și în sân aurul cu care erau împodobite, iar cu ele

dând de-a azvârlita cu dispreț respingător. De puțin folos le erau preotului sfințenia, călugărului reculegerea și izolarea, bătrânului cărunteții-le ninse, flăcăului chipeșa tinerețe și copilașului inocența neștiutoare, întrucât câinii aceia necredincioși pe toți îi jefuiau, astfel că, după ce isprăviră de incendiat casele, de jefuit templele, de deflorat fecioarele, de ucis apărătorii, mai degrabă osteniți decât sătui de ceea ce făcuseră, la vremea când se apropiau zorii se întoarseră nestânjeniți la vasele lor, încărcate cu tot ce era mai bun în satul pe care-l lăsaseră devastat și pustiit, fiindcă-i luaseră cu ei pe cei mai mulți oameni, alți câțiva refugiindu-se în munte.

Cine oare, la un spectacol atât de trist, și-ar fi putut ține mâinile liniștite și ochii uscați? Dar, vai, viața noastră e atât de plină de netrebnicii, încât, într-o împrejurare atât de dureroasă ca aceea pe care v-am povestit-o, s-au găsit inimi creștine care s-au înveselit, și-anume ale-acelora aflați la închisoare și care, pe seama nefericirii generale, și-au găsit fericirea proprie, deoarece, sub cuvânt că sar în apărarea satului, au spart porțile închisorii și s-au eliberat, fiecare străduindu-se nu să-i înfrunte pe atacatori, ci să se salveze pe sine, printre ei bucurându-mă și eu de libertatea atât de scump dobândită. Și, văzând că nimeni nu se ridica să țină piept dușmanilor, atunci și eu, ca să nu cad în puterea lor și nici să nu mă-ntorc în cea a închisorii, cu nu mică durere față de ce văzusem și de cea pricinuită de răni, l-am urmat pe un om care mi-a spus că avea să mă ducă în siguranță la o mânăstire aflată în munții aceia, unde aveam să găsesc îngrijire pentru răni și chiar apărare de vor fi vrând să mă aresteze iarăși. L-am urmat, ce mai, după cum v-am spus, doritor să știu ce-i rezervase soarta prietenului meu Timbrio, care, după cum am aflat mai apoi, scăpase cu câteva răni și, luând-o prin munți pe alt drum decât mine, s-a oprit în portul Rosas, unde a rămas câteva zile, încercând să afle ce soartă voi fi avut eu, dar, neprimind niciun fel de vești, s-a îmbarcat pe o navă și, cu vânt prielnic, a ajuns în marele oraș Neapole. Eu m-am întors la Barcelona, m-am aprovizionat cu tot ce-mi era de trebuință și apoi, cu rănile vindecate, mi-am reluat călătoria și, fără a mai trece prin vreun necaz, am ajuns la Neapole, unde l-am găsit pe Timbrio bolnav, dar mulțumirea amândurora de a ne revedea a fost atât de mare, încât nu mă simt în stare să v-o descriu acuma pe măsură.

Acolo ne-am dat seamă de viețile noastre și de tot ce ni se întâmplase până în momentul acela, dar mie întreaga plăcere îmi era stricată pentru că-l vedeam pe Timbrio într-o stare nu atât de bună cum mi-aș fi dorit, ba chiar atât de rea și de pe urma unei boli atât de ciudate, încât, dacă n-aș fi ajuns chiar atunci, aș fi ajuns la timp doar ca să iau parte la înmormântarea lui, nu ca să celebrez bucuria de a-l revedea. După ce-a aflat de la mine tot ce-a vrut, mi-a spus cu lacrimi în ochi: „Vai, prietene Silerio, tare cred că Cerul te vâră atât de mult în nenorocirile mele, încât, dându-mi sănătatea pentru a ta, eu să-ți fiu pe zi ce trece tot mai obligat a te sluji!" Asemenea cuvinte din partea lui Timbrio m-au înduioșat, dar, părându-mi-se a fi expresia unei politeți atât de puțin obișnuite între noi, m-au și mirat. Și, ca să nu vă mai ostenesc spunându-vă punct cu punct ce i-am răspuns eu și ce mi-a mai replicat el, vă voi spune doar că nefericitul de Timbrio era îndrăgostit de o doamnă nobilă din orașul acela, ai cărei părinți erau spanioli, deși ea se născuse la Neapole[97]. Numele ei era Nísida și frumusețea îi era atât de mare, încât cutez a spune că natura își rezumase în ea culmea desăvârșirilor, iar cinstea și frumusețea erau la ea atât de îngemănate, încât ceea ce o aprindea pe una o răcea pe cealaltă, iar dorințele pe care farmecul ei le înălța până în cel mai înalt cer, seriozitatea ei virtuoasă le prăvălea până-n străfundul pământului. Din această pricină Timbrio era tot atât de sărac în speranță, pe cât de bogat în gânduri și, mai cu seamă, lipsit de sănătate și amenințat să-și vadă viața sfârșindu-i-se fără a apuca să i le dezvăluie: atât de mari erau teama și respectul pe care le căpătase față de frumoasa Nísida. Dar după ce i-am cunoscut bine boala și am văzut-o pe Nísida, am decis, ținând seama de calitatea și noblețea părinților ei, să trec pentru el peste avere, viață și onoare, ba și peste mai mult de-aș fi avut și putut, și ca atare am recurs la tertipul cel mai ciudat de care se va fi auzit sau citit până în ziua de azi, și anume m-am hotărât să mă îmbrac în bufon și, cu o chitară, să-mi fac intrarea în casa Nísidei, deoarece, părinții ei fiind dintre cei mai nobili din oraș, casa lor era călcată și de mulți alți bufoni. Decizia asta i s-a părut convenabilă lui Timbrio și

[97] Ulterior (vezi *infra*, p. 261) Elicio va afirma că Nísida se născuse pe malurile Tagului. López Estrada se întreabă dacă e vorba de un lapsus al lui Cervantes sau de informații diferite date de personaje.

și-a pus de îndată în mâinile iscusinței mele toată mulțumirea. Am poruncit numaidecât să mi se facă multe și felurite costume și, îmbrăcându-mă cu ele, am început să fac repetiții pentru noua meserie în fața lui Timbrio, care râdea nu puțin văzându-mă îmbrăcat atât de bufonește; și, pentru a vedea dacă îndemânarea mi se potrivea cu veșmântul, mi-a cerut ca, prefăcându-ne că el era un mare principe și că eu îl vizitam pentru prima oară, să-i spun ceva. Și, dacă nu-mi aduc aminte greșit și dacă domniile voastre, domnilor, n-ați ostenit ascultându-mă, vă voi spune ce-am cântat atunci, adică prima dată.

Toți ziseră că nimic nu i-ar mulțumi mai mult decât să știe pe larg tot mersul acelei trebi și ca atare îl rugau să nu lipsească a le povesti vreun amănunt, oricât de neînsemnat ar fi fost.

— De vreme ce-mi dați astfel învoire – zise schimnicul –, nu vreau să lipsesc a vă spune cum am început să dau semne de nebunie prin versurile astea pe care i le-am cântat lui Timbrio, închipuindu-mi că i le spuneam unui mare senior:

SILERIO

De la prinț ce-n lume fler [98]
are să măsoare drept,
au la ce pot să m-aștept
dacă nu la dar din Cer?

Nu-i în vremile prezente,
nici în cele de-altădată
țară-asemeni guvernată
de un prinț ce mai prudent e.
Și când ține un echer
creștinesc și înțelept,
au la ce pot să m-aștept
dacă nu la dar din Cer?

[98] Glosă în *coplas castellanas* (strofe castiliene) de opt versuri trohaice hepta- și octosilabice, rimate: abbacddc. Américo Castro interpretează versurile acestea despre „minciuni" ca pe o dovadă a animozității lui Cervantes față de regele Filip al II-lea, vezi „La ejemplaridad de las novelas cervantinas", în *Hacia Cervantes*, Taurus, Madrid, 1957, *apud* Estrada–Berdoy, p. 285, n. 109.

De la el ce pentru-aproape
milă doar în ochi nutreşte,
dar nimic nu-i pizmuieşte,
drept fiindu-i cât încape,
de la cel ce,-ales boier,
dă şi ce nu are-n piept,
au la ce pot să m-aştept
dacă nu la dar din Cer?

Faima milei, renumită,
ce-ţi ajunge şi-n tărie
şi sfânt sufletu-ţi, se ştie,
ţi-s dovadă neclintită.
De la cel ce-atotsever,
Cerului doar este-adept,
au la ce pot să m-aştept
dacă nu la dar din Cer?

De la cel ce, creştineşte,
doar asprimea şi-o amână,
iar dreptatea iute-o mână
şi, clement, o cântăreşte,
de la cel ce, auster,
primul ia-nălţimi apiept,
au la ce pot să m-aştept
dacă nu la dar din Cer?

Aşa ceva, precum şi alte trăsnăi, încă mai nostime şi mai jucăuşe, i-am cântat atunci lui Timbrio, străduindu-mă să îmbin hazul cu sprinteneala trupului, astfel încât să dau impresie deplină de bufon stăpân pe meseria lui; şi mi-a reuşit atât de bine, încât în câteva zile am fost cunoscut de toată lumea nobilă din oraş, iar faima bufonului spaniol zbura peste tot, astfel încât s-a dorit să fiu văzut şi-n casa tatălui Nísidei, dorinţă ce mi s-ar fi împlinit cu mare uşurinţă, dacă nu m-aş fi lăsat dinadins rugat. În cele din urmă însă, într-o zi de banchet, n-a mai fost cu putinţă să nu mă duc acolo, unde am văzut

mai îndeaproape cauza îndreptățită a suferințelor lui Timbrio și cea pe care Cerul mi-a dat-o ca să-mi răpească mulțumirea pentru toate zilele cât are să-mi mai dăinuiască viața. Am văzut-o pe Nísida, pe Nísida am văzut-o[99], ca să nu mai văd pe urmă nimic și să nu mai am nimica de văzut după ce am văzut-o pe ea. O, putere fără egal a dragostei, împotriva căreia neputincioase sunt ale noastre, oricât de mari! Și e oare cu putință ca-ntr-o clipă, într-un moment, să ajungi a-mi slăbi într-atâta prevederile și armurile lealității, încât să mi le pui pe toate la pământ? Și, vai, dacă mi-ar fi zăbovit cât de puțin să-mi sară în ajutor prețuirea de sine, prietenia pe care i-o datoram lui Timbrio, marea valoare a Nísidei, costumul vrednic de dispreț în care mă-nveșmântasem...[100], căci totul era un obstacol pentru ca, odată cu noua și amoroasa dorință, să nu nască-n mine și dorința de-a ajunge la ea, adică reazemul cu ajutorul căruia dragostea înaintează ori face cale-ntoarsă la începuturile ei! În fine, am văzut frumusețea de care v-am vorbit și, pentru că era de-o asemenea însemnătate pentru mine să o văd, m-am străduit necontenit să câștig prietenia părinților ei și-a tuturor celor ai casei lor, și totul jucându-l pe bufon și pe omul binecrescut, făcându-mi meseria cu cel mai mare discernământ și haz mie cu putință. Și când un cavaler care stătea la masă în ziua aceea m-a rugat să cânt ceva întru lauda frumuseții Nísidei, norocul a voit să-mi amintesc niște versuri pe care le făcusem cu mult timp în urmă și pentru un prilej aproape asemănător, numai bune însă și pentru cel de-acum, așa că le-am spus precum urmează:

SILERIO

Nísida, cu care Cerul[101]
se-arătă atât de darnic,

[99] Avalle-Arce (ed. cit., p.286, n. 112) că acest recurs pleonastic la un paralelism invers – sau în chiasm, aș zice eu – trimite la unul similar din „Curiosul imprudent" (*DQ* I, 34, p. 368): „Camila capitulă, capitulă Camila". Ambele repetiții emfatice marchează punctul culminant, în care ambele narațiuni se pregătesc de o bruscă schimbare de traseu.

[100] Frază sincopată, după cum au observat încă Schevill și Bonilla, semnificând fie deruta interioară a lui Silerio, fie, pur și simplu, o omisiune în text.

[101] Strofe de zece versuri (*décimas*) în hepta- și octosilabi trohaici; schema rimelor: ababaccddc.

dându-ți și model, cum ceru-l,
și icoana-n tine, harnic
dezvelindu-și giuvaierul:
n-ar avea ce-ți mai meni
și nici tu ce-ți mai dori,
ci-nțeles e peste toate
cum că nimeni nu mai poate
laudă a-ți potrivi.

A splendorii tale sumă
e-n desăvârșiri supremă
și spre Cer ea doar ne-ndrumă,
căci umană nu-i emblemă
care graiul sfânt și-asumă
spre a zice: ar fi bine
unui suflet ce susține
fire-așa de minunată
vălul a-i fi dat odată
cum nici lumea n-are-n sine.

De la soare-și are plete,
fruntea, de la cerul lin;
raza ochilor i-o dete
astrul cel mai cristalin
care-acum ei doar portret e.
Vrere-având și-având și nadă
la carmin și la zăpadă,
le-a răpit frumoase boiuri,
încât toate-n stol și-n roiuri,
ele-acum pe ea o pradă.

Din ivorii și coral
dinți și buze-și plămădit-a,
dintre care-n ager val
vorba-i înțelept pornit-a
son ceresc și triumfal.

Marmuri dure i-au făcut
pieptul preafrumos cioplit,
și din operă ca dânsa
nou folos pământul strâns-a
și-a fost Cerul mulțumit.

Datorită acestora precum și altor lucruri pe care le-am cântat atunci, am fost îndrăgit de toată lumea, și îndeosebi de părinții Nísidei, care mi-au oferit tot ce mi-ar fi fost de trebuință și m-au rugat să nu las să treacă nicio zi fără a-i vizita. Și așa, fără ca dibăcia mea să fi fost descoperită sau bănuită, mi-am atins primul scop, și anume să-mi înlesnesc intrarea în casa Nísidei, căreia giumbușlucurile mele îi plăceau nespus de mult. Dar, deși multele zile, multa conversație a mea și marea prietenie pe care toți ai casei mi-o arătau înlăturaseră unele umbre din prea marea teamă pe care o simțeam de a-mi dezvălui Nísidei gândul meu, am luat hotărârea de a vedea până unde ajungea norocul lui Timbrio, care nu și-l aștepta decât de la bunăvoința mea. Ci, vai mie!, eram atunci mai degrabă în situația de a cere eu o doctorie pentru rana mea decât pentru a celuilalt, pentru că farmecul, frumusețea, discernământul și seriozitatea Nísidei avuseseră asemenea urmări asupra sufletului meu, încât acesta nu-mi era copleșit de mai puțină durere și iubire decât cel al nefericitului de Timbrio. Las în seama gândului discernător al domniilor voastre să-și închipuie ce putea simți o inimă asaltată pe de o parte de legile prieteniei, iar pe de alta de cele inviolabile ale lui Cupidon, căci dacă unele îl sileau să nu iasă din ceea ce-i cereau ele și rațiunea, celelalte îl constrângeau a ține seama doar de ceea ce datora mulțumirii sale.

Aceste spaime și ciocniri mă apăsau atât de rău, încât, fără a-i aduce sănătate celuilalt, am început eu să mă-ndoiesc de-a mea și să ajung atât de slab și de gălbejit, încât trezeam compătimirea tuturor celor ce mă priveau, iar cei ce și-o arătau cel mai mult erau chiar părinții Nísidei; ba și ea însăși, cu rărunchi curați și creștinești, m-a rugat deseori să-i spun pricina bolii mele, oferindu-mi tot ce era de trebuință pentru a mi-o lecui. „Vai – îmi ziceam eu în sinea-mi când Nísida îmi făcea asemenea propuneri –, ce lesne, frumoasă Nísida, mi-ar putea vindeca mâna ta răul pe care frumusețea ta mi l-a pricinuit! Dar

mă mândresc că sunt un prieten atât de bun, încât chiar dacă mi-aș vedea leacul la fel de neîndoios pe cât de imposibil îl socotesc, ar fi cu neputință să-l accept." Și cum cugetările acestea îmi tulburau imaginația, nu izbuteam să-i dau niciun răspuns Nísidei, fapt care pe ea și pe-o soră de-a ei, pe nume Blanca, mai mică decât ea, dar nu mai puțin discernătoare și frumoasă decât Nísida, le mira nespus; și încă și mai dornice să afle obârșia tristeții mele, mă rugau cu multe stăruințe să nu le-ascund nimica din durerea mea. Văzând, dar, că norocul îmi oferea împrejurarea prielnică de a-mi pune în faptă ceea ce făurise până atunci dibăcia mea, odată, când s-a întâmplat ca Nísida și sora să fie singure, după ce au început iar să mă roage același lucru ca în atâtea alte rânduri, le-am spus: „Să nu credeți, doamnelor, că tăcerea pe care am păstrat-o până acum, nespunându-vă cauza suferinței ce vă-nchipuiți că o simt, ar fi fost pricinuită de puțina mea dorință de a vă da ascultare, deoarece se știe că dacă starea mea de tristețe se bucură de vreun folos în viața aceasta, e că am reușit s-ajung a vă cunoaște și-a a vă sluji ca servitor; cauza a fost doar faptul de a-mi fi închipuit că, și dacă v-o dezvălui, n-ar fi de alt folos decât a vă supăra și mai mult, văzând cât de îndepărtat îi e leacul. De vreme ce însă mă văd silit să vă dau satisfacție în privința asta, aflați, doamnelor, că aici, în oraș, trăiește un cavaler din aceeași patrie[102] ca și mine, pe care mi-l consider stăpân, sprijin și prieten al meu, cel mai generos, discernător și nobil om, cum altul nu prea poate fi nicăieri întâlnit: a plecat din patria noastră iubită din pricina unor conflicte pe care le-a avut acolo și care l-au constrâns să vină în orașul acesta, crezând că, dacă într-al lui își părăsea dușmanii, aici, în cel străin, n-avea să ducă lipsă de prieteni; ci gândul ieșindu-i cu totul de-a-ndoaselea, aici i s-a întâmplat că un singur dușman, pe care el însuși, fără a ști cum, și l-a făcut, l-a adus într-o stare atât de disperată, că, dacă Cerul nu-l va ajuta, odată cu sfârșitul vieții i se vor termina și prieteniile, și dușmăniile; și cum eu cunosc valoarea lui Timbrio – căci acesta e numele cavalerului a cărui nenorocire v-o povestesc –, și, cum știu ce ar pierde lumea pierzându-l pe el, precum și ce-aș pierde și eu dacă l-aș pierde pe el, de-aceea vădesc semnele de mâhnire pe care mi le-ați văzut, ba chiar sunt puține față de cât mă obligă primejdia în care se află Timbrio.

[102] *patrie*: În sensul de loc unde s-a născut cineva, *patria chica* („patrie mică").

Știu bine că ați dori să știți, doamnelor, cine e dușmanul care l-a împins într-o situație atât de disperată pe un cavaler atât de viteaz cum este cel pe care vi l-am descris; știu însă și că, de îndată ce v-aș spune, v-ați întreba uimite doar cum de nu l-a și dat gata, mistuit și mort. Dușmanul său e Amor, distrugătorul universal al tihnelor și norocirilor noastre. Dușmanul acesta sălbatic i-a pus stăpânire pe rărunchi. De cum a intrat în orașul acesta, Timbrio a văzut o frumoasă doamnă, de neasemuită valoare și frumusețe, dar atât de nobilă și de cinstită, încât niciodată nefericitul de el n-a cutezat să-i dezvăluie gândul său."

Aici ajunsesem când Nísida mi-a spus: „La drept vorbind, Astor[103] – căci acesta era pe-atunci numele meu –, nu-mi vine să cred că acel cavaler e atât de viteaz și de discernător cum spui tu, de vreme ce s-a lăsat cu atâta ușurință înfrânt de o dorință rea născută de-atât de puțin timp, lăsându-se fără niciun temei să cadă în brațele deznădejdii. Și chiar dacă eu mă pricep prea puțin în efectele iubirii, mi se pare totuși că e dovadă de naivitate și de slăbiciune din partea cuiva chinuit de ele să nu-și dezvăluie gândul în fața persoanei care le este pricină, oricât ar fi de mare valoarea ce poți presupune c-o are, căci oare ce ofensă i-ar putea aduce faptul de-a afla că este iubită, sau de ce răspunsul ei acru și searbăd ar însemna pentru el un rău mai mare decât moartea pe care și-o atrage el însuși păstrând tăcerea? Și n-ar fi bine ca, din pricină că un judecător are faima de a fi aspru, să renunți a-ți susține dreptatea. Presupunând însă că ar surveni moartea unui îndrăgostit atât de tăcut și de temător ca prietenul acela al tău, ai putea tu s-o numești crudă pe doamna de care era îndrăgostit? Nu, nici vorbă: căci nimeni nu poate vindeca o suferință ce nu-i este cunoscută și nici nu e obligat să caute a o cunoaște spre a o vindeca. Așa că, Astor, iartă-mă, dar faptele acelui prieten al tău nu prea adeveresc laudele pe care i le-aduci."

---

[103] *Astor*: După Claude Allaigre (ed. cit., p. 1475, n. 26), numele acesta ar putea fi pus în legătură cu verbul latin *asto* sau *adsto* „a sta alături de cineva, a-l sprijini", după cum rolul de bufon pe care și l-a asumat ca să-l ajute pe Timbrio ar putea duce la cuvântul vechi sp. *asto* „astut, viclean". Se poate vorbi astfel de o „rețea de motivații onomastice", o veritabilă cheie în demersul cervantin al elaborării acestui roman.

Auzind asemenea judecăți din partea Nísidei, aș fi vrut să-i vorbesc și să-i dezvălui pe loc secretul din pieptul meu, dar cum înțelegeam bunătatea și simplitatea cu care le rostise, a trebuit să mă înfrânez și să aștept o împrejurare mai confidențială și mai potrivită, așa încât i-am răspuns: „Când privești cu ochi liberi, frumoasă Nísida, cazurile amoroase, vezi în ele atâtea sminteli, încât la fel de vrednice sunt de râs ca și de compătimire; dar dacă sufletul e înlănțuit de subtila plasă a iubirii, simțurile sunt atunci atât de împleticite și atât de puțin conștiente de propria ființă, încât memoria slujește doar drept vistiernică și păzitoare a obiectului văzut de ochi, intelectul vrea să scruteze și să cunoască doar valoarea persoanei iubite, iar voința nu consimte ca memoria și intelectul să aibă alte îndeletniciri; și astfel, ochii văd ca într-o oglindă măritoare, toate lucrurile le apar mai mari: ba le crește speranța când au parte de bunăvoință, ba teama, când sunt refuzați; multora li se întâmplă ce i s-a întâmplat lui Timbrio, și anume că, la început, obiectul asupra căruia și-au ridicat privirea părându-li-se foarte înalt, își pierd nădejdea de-a ajunge la el, dar nu într-atâta, încât iubirea să nu le spună în adâncul sufletului: „Cine știe! Poate, poate...", și așa, speranța umblă, cum se spune, între două ape, căci, dacă i-ar lăsa de izbeliște, odată cu ea ar fugi și dragostea. Și așa se face că inima îndrăgostitului, între frică și îndrăzneală, se vede atât de chinuită, încât, fără a risca să o spună, se închide și se ghemuiește în rana ei, așteptând, deși nu știe de la cine, leacul pe care și-l vede atât de îndepărtat. Tocmai într-o asemenea ananghie l-am găsit pe Timbrio, deși, la stăruințele mele, i-a scris o misivă doamnei după care moare și mi-a dat-o și mie ca să o văd și să-i spun dacă nu se arată în ea oarecum necuviincios, întrucât ar fi gata să o corecteze. M-a însărcinat de asemenea să găsesc mijlocul de-a o pune în mâinile doamnei sale, ceea ce cred că va fi cu neputință, nu pentru că n-aș risca s-o fac, întrucât cel mai mic lucru pe care l-aș risca spre a-l sluji ar fi viața mea, ci deoarece mi se pare că nu voi găsi prilejul de a i-o înmâna." „S-o vedem – zise Nísida –, căci vreau să văd cum scriu îndrăgostiții discernători." Am scos numaidecât o scrisoare din sân, ce fusese scrisă cu câteva zile în urmă, pândind un prilej pentru ca Nísida să o vadă, și, norocul oferindu-mi-l pe-acesta, i-am arătat-o; pentru că am citit-o de multe ori, mi-a rămas în memorie, și iată cum suna:

TIMBRIO CĂTRE NÍSIDA

Mă hotărâsem, frumoasă doamnă, ca sfârșitul meu dezastruos[104] *să vă dea de știre cine sunt, întrucât mi se părea preferabil să-mi lăudați tăcerea în moarte decât să-mi blamați îndrăzneala în viață; dar, închipuindu-mi că sufletului meu i-ar prinde bine să plece din viața aceasta în plină grație a domniei voastre, pentru ca în cealaltă iubirea să nu-i refuze premiul pentru suferințele îndurate, vă încunoștințez în ce stare m-a adus rara voastră frumusețe: dacă mi-aș putea-o exprima, nu i-aș găsi leacul, căci nimeni nu trebuie să riște, de dragul unor lucruri mărunte, să aducă atingere neîntrecutei voastre valori, cu ajutorul căreia, ca și cu al cinstitei voastre mărinimii, trag nădejde să-mi recâștig viața, pentru a vă sluji, sau să-mi găsesc moartea, pentru a nu vă mai ofensa nicicând.*

Cu multă atenție a ascultat Nísida scrisoarea aceasta și, după ce-o auzi, spuse: „Doamna căreia i se trimite această scrisoare nu are de ce se simți jignită, dacă nu cumva de prea serioasă ce e, ar ajunge să fie năzuroasă, boală de care cele mai multe doamne din orașul acesta nu scapă. Cu toate astea, nu cumva, Astor, să nu i-o dai, deoarece, așa cum ți-am mai spus, nu te poți aștepta de pe urma răspunsului ei la un rău mai mare decât cel de care zici că suferă acum prietenul tău. Dar, ca să te mai încurajez, vreau să te asigur că nu există femeie atât de rezervată și de prezentă în foișorul de veghe de unde-și apără reputația, încât să se umple de supărare văzându-se și știindu-se iubită, deoarece atunci vede că părerea înaltă pe care o nutrește despre sine nu e deșartă, ceea ce ar fi cu totul dimpotrivă dacă ar vedea că nu este de nimeni curtată." „Știu bine, doamnă, că ceea ce spui e adevărat – am răspuns eu –, dar mi-e teamă că, dacă voi îndrăzni să i-o dau, mă va costa nu mai puțin decât interdicția de a mai intra în acea casă, ceea ce la fel m-ar păgubi pe mine ca și pe Timbrio." „Nu pune tu, Astor – mi-a întors-o Nísida –, în aplicare sentința pe care nici judecătorul încă nu ți-a dat-o. Dă dovadă de curaj, căci bătălia în care te arunci nu e cu adevărat necruțătoare." „Dar-ar Cerul, frumoasă Nísida – am răspuns eu –, să mă găsesc într-o asemenea grea cumpănă, căci mai

[104] *dezastruos*: În accepție etimologică strictă, „lipsit de sprijinul astrelor".

bucuros mi-aș oferi pieptul primejdiei și asprimii a mii de arme vrăjmașe decât mâna ca să dau această scrisoare de dragoste cuiva care, simțindu-se ofensată de ea, ar arunca pe umerii mei pedeapsa meritată de vina altuia! Ci, în ciuda tuturor acestor neajunsuri, am de gând să urmez, doamnă, sfatul dat de tine, deși voi aștepta o vreme când teama să nu-mi covârșească simțurile ca acum; și până atunci, te implor ca, închipuindu-ți că tu ești cea căreia îi e trimisă scrisoarea, să-mi dai un răspuns oarecare spre a i-l duce lui Timbrio, pentru ca lui, prin această amăgire, să-i mai crească nițel inima, iar mie timpul și prilejurile să-mi arate ce am de făcut." „Rău tertip vrei să folosești – a răspuns Nísida –, căci și presupunând că aș da acum în numele alteia un răspuns blând sau lipsit de bunăvoință, nu vezi oare că timpul, dezvăluitor al scopurilor noastre, va da pe față amăgirea, și Timbrio va avea motive mai curând să se plângă decât să fie mulțumit de tine? Cu atât mai mult cu cât, nedând până acum răspunsuri la asemenea scrisori, n-aș vrea să mi le inaugurez în chip mincinos și prefăcut; dar, chiar și știind că procedez în răspărul datoriei față de mine însămi, dacă-mi promiți să-mi spui cine e doamna, îți voi spune ce să-i spui prietenului tău ca să rămână mulțumit până una, alta; și chiar dacă mai apoi lucrurile vor merge pe dos de cum și-ar închipui el, minciuna n-ar putea fi dată de gol din pricina asta." „Nu-mi porunci așa ceva, o, Nísida – i-am răspuns eu –, fiindcă la fel de tulburat aș fi spunându-ți numele ei ție, ca și înmânându-i ei scrisoarea; e destul să știi că e nobilă și, fără a te ofensa nicicum, nu-ți este cu nimic mai prejos în frumusețe, punând-o astfel mai presus de toate cele ce s-au născut." „Nu mă mir că spui asta despre mine – a spus Nísida –, căci la oamenii de condiția și manierele tale, lingușirea ține chiar de meseria lor. Lăsând însă toate astea la o parte și pentru că doresc să nu-ți pierzi înlesnirea unui prieten atât de bun, te sfătuiesc să-i spui că te-ai dus să-i înmânezi scrisoarea doamnei lui și că ai schimbat cu ea toate vorbele dintre noi, fără a omite nimic, și cum ți-a citit scrisoarea, și faptul de a te fi încurajat să i-o duci doamnei lui, închipuindu-și că nu era ea destinatara, și că, deși n-ai cutezat să-i mărturisești totul, ți-ai dat seama că nici dacă ar afla că ei îi era destinată scrisoarea, tertipul și aflarea lui nu-i vor pricinui multă supărare. Astfel se va simți și el oarecum ușurat în muncile lui, iar apoi, când îi vei dezvălui doamnei

intenția ta, îi vei putea răspunde lui Timbrio ce-ți va răspunde ea, și până-n clipa când ea va afla, vor rămâne valabile și minciuna, și adevărul celor întâmplate, fără ca amăgirea de-acum să mai conteze."

Am rămas uimit de propunerea plină de discernământ a Nísidei, socotind chiar că ar fi putut nutri o bănuială despre adevărul tertipului meu. Și astfel, sărutându-i mâinile pentru sfatul cel bun și învoindu-ne să-i aduc la cunoștință amănunțit orice ar mai surveni în treaba aceasta, m-am dus la Timbrio ca să-i istorisesc tot ce mi se întâmplase cu Nísida, ceea ce a făcut să-i mijească iarăși speranța în suflet, susținându-l și risipindu-i din inimă norii temerii glaciale ce-l întunecaseră până atunci. Și toată plăcerea asta i-a sporit când i-am făgăduit la fiecare pas că nu voi face alții decât în slujba lui, și data viitoare, când urma să mă văd iarăși cu Nísida, aveam să conduc jocul cu iscusință către un deznodământ atât de bun cum îl meritau gândurile lui. Un lucru am uitat să vă spun, și anume că tot timpul cât am stat de vorbă cu Nísida și cu sora ei, mezina nu a scos o vorbă, ci, păstrând o tăcere ciudată, a rămas tot timpul agățată de ale mele. Și vă pot spune, domnilor, că, dacă tăcea, nu o făcea pentru că nu s-ar fi priceput a vorbi cu discernământ și farmec, deoarece în aceste două surori natura a arătat tot ce poate și prețuiește; și cu toate astea, nu știu dacă să vă spun că m-aș bucura dacă Cerul mi-ar fi refuzat norocul de a le fi cunoscut, îndeosebi pe Nísida, început și sfârșit al întregii mele nefericiri. Ce pot face însă dacă cele rânduite de soartă nu pot fi oprite de judecățile oamenilor? Am iubit-o, o iubesc și-o voi iubi mult pe Nísida, fără a-i aduce nicio atingere lui Timbrio, după cum a și învederat-o din plin ostenita mea limbă, care niciodată nu i-a spus ceva care să nu fi fost în favoarea lui Timbrio, ascunzându-și totdeauna, cu o discreție mai mult decât obișnuită, propria suferință pentru a o lecui pe-a celuilalt.

Și cum frumusețea Nísidei mi-a rămas în asemenea măsură sculptată în suflet din prima clipă când ochii mei au văzut-o, iar pieptul meu nu putea dosi un tezaur atât de bogat, s-a întâmplat, așadar, că, uneori, aflându-mă singur sau mai departe, mi-l mai dădeam în vileag prin cântări îndrăgostite și înlăcrimate, sub vălul unui nume născocit. Și astfel, într-o noapte, crezând că nici Timbrio, nici altcineva nu m-ar fi putut auzi și ca să-mi mai alin un pic sufletul sleit de

puteri, am cântat într-o odaie retrasă, acompaniat doar de-o lăută, niște versuri pe care, întrucât m-au cufundat într-o nespus de grea tulburare, va trebui să vi le spun, și erau următoarele:

SILERIO

Ce labirint e-acel unde se-ascunde[105]
smintita și-aroganta-mi fantezie?
Au cine pacea-mi vrea-n război s-afunde
și în tristețe-ntreaga-mi veselie?
Ce scrisă vru să-mi văd pământul unde
afla-voi groapa destinată mie,
ori cine-mi va salva prin rațiune
cinstitul gând spre bună-nțelepciune?

Dacă firavu-mi piept crud străpungându-l
și-apoi lipsindu-mă de dulcea viață
și-ar mulțumi pământ și cer tot gândul
că i-am rămas fidel lui Timbrio-n față,
laș crudul adevăr neevitându-l,
eu însumi asasin mi-aș fi din ceață;
ci eu sfârșind, speranța lui se stinge
în dragoste, și focu-n el se-ncinge.

Azvârle-și ploi săgețile-aurite
zeul cel orb și cu nebună-asprime
să intre-n trista inimă țintite,
de-o mână trase grea și cu iuțime;
căci, chiar cenușii-ori pulberii sortite,
rănile-adânci, câștigu-mi din cruzime,
dosind adânc durerea încruntată,
bogată-n rău-mi e ilustră plată.

Tăcerea-n veci în limba-mi ostenită
e-o lege a prieteniei pure,
virtute făr-egal pecetluită,

[105] Poem în *octavas reales*, octave în endecasilabi iambici, rimate abababcc.

făcând-o chinul mai ușor să-ndure;
ci chiar de-ar fi mereu să-mi compromită
cinstea și sănătatea, n-o să-mi fure
fidelitatea: ea-mi rămâne tare
ca stânca zguduită-n aspra mare.

Din ochii-mi seva care se revarsă
și-a limbii mele slujbă mult pioasă,
câștigul stors din inima mea arsă
și jertfa simțământului să-mi iasă
drept noi răsplăți și pradă reîntoarsă
fie-i prietenului scump în casă,
iar ceru-mi vadă doru-mi cum râvnește
celuilalt bine, sieși rău, firește.

Ajută-mi, blând Amor, fii călăuză
puținei mele minți la greu aflate,
și către țintă-ndrum-o, suflă-n spuză
sufletului și limbii timorate,
care-ar putea, de-ar fi să mi te-auză,
să treacă lesne de-orice greutate,
s-atace soarta și nenorocirea
și-n culmea-i să-și atingă norocirea.

Fiind atât de transporat în închipuirile mele necontenite, n-am mai luat aminte să cânt versurile acestea cu glas încet, așa cum s-ar fi cuvenit, și nici locul unde mă aflam nu era atât de ascuns, încât să-l împiedice pe Timbrio a le asculta, așa că lui, de cum le-a auzit, i-a dat prin gând că al meu nu era liber de iubire și, dacă nutream vreuna, aceasta era pentru Nísida, după cum se putea deduce din cântarea mea. Și cu toate că mi-a pătruns adevărul gândurilor, nu mi l-a pătruns pe cel al dorințelor, ci, înțelegând pe dos de cum gândeam, s-a hotărât să plece chiar în noaptea aceea și să se ducă unde nimeni nu l-ar fi putut găsi, doar ca să-mi lase mie înlesnirea de-a o sluji doar pe Nísida. Toate astea le-am aflat de la un paj de-al său ce-i cunoștea toate secretele și care a venit la mine foarte alarmat și mi-a spus:

„Veniți repede, domnule Silerio, căci Timbrio, stăpânul meu și prietenul vostru, vrea să ne părăsească și să plece în noaptea asta, și nu mi-a spus unde, ci doar să-i pregătesc nu știu câți bani și să nu spun nimănui că are de gând să plece. Mi-a zis mai ales să nu-ți spun domniei tale, și ideea asta i-a venit după ce a ascultat nu știu ce versuri ai cântat cu puțin timp în urmă, iar după cum arăta de rău, cred că e gata să se lase în voia deznădejdii[106]; și întrucât mi se pare că sunt dator mai întâi să-i sar în ajutor decât să mă supun poruncii lui, vin să-ți spun domniei tale, socotind că-ți stă în putere să-l împiedici de a-și pune în faptă un gând atât de vrednic de osândă."

Am ascultat cu mare groază cele spuse de către paj și numaidecât m-am dus să-l văd pe Timbrio în apartamentul său și, înainte de-a intra, m-am oprit ca să văd ce făcea și-am văzut că zăcea întins pe pat cu fața în jos, vărsând infinite lacrimi, însoțite de suspinuri adânci și, în șiruri de vorbe prost articulate, mi s-a părut că spunea acestea: „Încearcă, Silerio, adevărat prieten al meu, să culegi fructul pe care străduința și munca ta îl merită pe deplin, și nu căuta, în numele a ceea ce ți se pare că datorezi prieteniei cu mine, să nu faci pe placul dorinței tale, căci eu mi-o voi înfrâna pe-a mea, fie și prin mijlocul extrem al morții: de vreme ce tu m-ai scăpat de ea când, cu atâta dragoste și tărie de cuget, te-ai expus strășniciei a mii de spade, nu-i mare lucru ca și eu acum să-ți plătesc în parte o faptă atât de bună, îngăduind ca, fără piedica pe care ți-o poate ridica prezența mea, să te poți bucura de aceea în care cerul și-a încifrat întreaga frumusețe și dragostea și-a pus toată mulțumirea mea. De un singur lucru îmi pare rău, scumpe prietene, și anume că nu-mi pot lua rămas-bun de la tine înaintea acestei plecări, dar acceptă ca dezvinovățire faptul că tu îi ești pricina. O, Nísida, Nísida, cât de sigur e că, frumusețea fiind totul, vina celui care cutează a ți-o privi trebuie plătită cu pedeapsa de a muri pentru ea! Silerio a văzut-o și, dacă n-ar fi ajuns așa cum îmi închipui c-a ajuns, pentru mine și-ar pierde în bună parte reputația de

---

[106] *să se lase în voia deznădejdii*: În text: *desesperarse* „a-și pierde nădejdea, a deznădăjdui", verb care în Secolul de Aur avea sensul de „a-și lua viața", potrivit lui Covarrubias, în *Tesoro de la lengua castellana*: „Desesperar, Perder la esperança. Desesperarse es matarse de qualquiera manera, por despecho; pecado contra el Espíritu Santo..."

discernător pe care-o are. Dacă însă așa a vrut soarta mea, afle Cerul că nu-i sunt mai puțin prieten lui Silerio decât îmi este el mie; și, ca mărturie a acestui adevăr, Timbrio să se îndepărteze de slava lui, să se exileze din mulțumirea lui, să peregrineze din loc în loc, departe de Silerio și de Nísida, două dragi și adevărate jumătăți ale sufletului său." Iar apoi, ieșindu-și din fire, s-a ridicat din pat și a deschis ușa, pentru ca, văzându-mă acolo, să-mi zică: „Ce vrei, prietene, la ceasul acesta? E oare vreo noutate?" „Și încă atâtea – i-am răspuns eu –, încât, de-ar fi mai puține, nu m-aș supăra." În fine, ca să nu vă mai ostenesc, atâta și-n asemenea fel i-am vorbit, încât l-am convins și l-am făcut să priceapă că închipuirile lui erau neîntemeiate, nu că nu eram îndrăgostit, ci de cine, și anume nu de Nísida, ci de sora ei, Blanca; și am știut să-i vorbesc în așa fel, încât s-a încredințat că spuneam adevărul. Și, ca să fiu și mai demn de crezare, memoria mi-a oferit câteva strofe pe care eu însumi le încropisem mai demult pentru altă doamnă cu același nume, și lui i-am spus că le compusesem pentru sora Nísidei, ele potrivindu-se atât de bine, încât, chiar dacă nu-i cazul să vi le spun acuma, nu vreau să le trec sub tăcere, așa că iată-le:

SILERIO

O, Blanca, mai presus tu de zăpadă[107]
și-n fire gheții chiar deopotrivă!
Nu crede că-i ușoară-a mea corvoadă
și că s-o vindeci poți prin invectivă.
Vezi, boala mea de nu va ști să scadă
pornirea-n sufletu-ți ce-mi stă-mpotrivă,
norocul meu negrimea va să-nvețe,
cum albă-n nume ești și frumusețe[108].

Gentilă Blanca,-n inima ta albă
iubirea bucuria-și cuibărește!

[107] Octave în endecasilabi iambici.

[108] Poemul valorizează polisemia sp. *blanca*: 1. numele tinerei; 2. culoarea albă; 3. monedă măruntă; 4. *sacar blanca* înseamnă a scoate o carte de joc fără figură. Nu am reușit să echivalez decât în parte toate aceste subînțelesuri.

Și pân' ce-a mea, de lacrimi toată-o jalbă,
zăcea-va-n praf și în pământ orbește
arată cum a ta măcar se-nvoalbă
de chin și-amorul ce-n al meu clocește,
căci prețu-acesta-ndestulat îți fi-va
și-n mărunțiș necazu-mi crunt plăti-va.

Blanca, pe tine-aș da neșovăind
de aur cel mai fin ducat din lume,
și pentru-a te vedea aș da, lucind,
în schimb și starea-mi cea mai 'naltă cum e.
Așa, iubită Blanca, dar, știind,
lasă dispreț și neiubire-anume
și fă iubirea-mi, Blanca, la verige
dând c-o parà doar, lotul să-l câștige.

Și-n sărăcia-mi lucie din pungă
de-o albă de-aș avea parà, doar una,
de-ai fi tu ea, n-aș da-o-n schimb s-ajung
nici celui mai bogat de-ar cere-o-ntruna;
și dacă m-aș preface, într-o dungă,
prea fericit, în „Juan-împușcă-luna"[109],
când trei parale-n pungă-ar fi să dibui,
doar una, Blanca,-aș vrea tu să-mi atribui.

Silerio și-ar fi continuat povestea dacă nu l-ar fi stânjenit sunetul acordat al multor naiuri și cavale ce se auzea din spatele lor și, întorcând capul, văzură venind spre ei o duzină de păstori chipeși pe două șiruri, iar în mijlocul lor venea un păstor arătos, încununat cu o ghirlandă de caprifoi și alte flori felurite. În mână avea un baston și pășea tacticos, iar ceilalți păstori mergeau în același pas și, cântând din toate instrumentele, ofereau o priveliște plăcută și neobișnuită. De îndată ce-i zări, Elicio văzu că păstorul din mijlocul lor era Daranio, iar toți

[109] În text: *Juan Espera en Dios*, aluzie la legenda jidovului rătăcitor, care trăiește sute de ani și, când are nevoie de bani, găsește în pungă cinci parale, deși Silerio alias Cervantes vorbește doar de trei.

ceilalți, vecini de prin împrejurimi, care țineau să asiste la nunta lui, la care veniseră și Tirsi și Damón, și se îndreptau spre sat în felul acela ca să înveselească serbarea nunții și să-l cinstească pe mire. Văzând însă că sosirea lor redusese la tăcere povestirea lui Silerio, Tirsi îl rugă să petreacă împreună în sat noaptea aceea, unde va fi întâmpinat cu cea mai mare bunăvoință și le-ar împlini și pe-ale lor ducându-și la bun sfârșit povestirea peripețiilor. Silerio le făgădui că așa va face. Și tocmai atunci sosi și voioasa trupă a păstorilor, care, recunoscându-l pe Elicio, iar Daranio pe Tirsi și pe Damón, prietenii săi, îi primiră cu vădiri de mare bucurie și, reluându-și muzica și reînnoindu-și veselia, își continuară drumul început și, de cum se apropiară de sat, le ajunse la urechi sunetul naiului la care cânta neiubitorul Lenio, ceea ce nu puțină plăcere le făcu tuturora, deoarece îi cunoșteau firea neînduplecată. Și de îndată ce-i recunoscu, Lenio, fără a-și întrerupe suava cântare, se îndreptă către ei, cântând astfel:

LENIO

Drept fericită, plină[110]
de mulțumire și de bucurie,
voi socoti senină
acea tovărășie
de-Amor neapăsată-n tiranie.

Voi săruta pământul
călcat de cel care din gând și-alungă
iubirii calp încântul,
ca-n piept să nu ajungă
furia-i crudă, chinu-amar crescându-l.

Și fericit voi spune
la câmp chivernisitul cirezar că
e grijuliu s-adune
sărac cioporu-i parcă,
vrând dragostei un ochi avar să-ntoarcă.

[110] Poezie cu reminiscențe din Luis de León, scrisă în *liras* („lire", strofe alcătuite din cinci octosilabi și endecasilabi iambici; schema rimelor: ababb).

Și-n turma-i mielușele,
mult înaintea vremii calde coapte,
vor sta să fete, ele,
și-n stâncile inapte
găsi-vor iarbă și-ape-n clare șoapte.

Și-Amor, cam mânios,
de l-ar lovi cumva în sănătate,
eu turma-i de folos
cu-a mea-i voi duce-o poate
la iarbă din belșug, la râu sticlos.

Și de tămâie-ntr-asta
sfânt fum spre ceruri zborul își lua-va
și-l voi ruga cu-aceasta,
cu zel pios otava
culcând-o sub genunchi spre toată slava:

„O, Cer prea sfânt și drepte,
dacă-l proteguiești pe cel ce cată
spre voia-ți să se-ndrepte,
dă-i sănătatea toată
cui, ție rob, Amor să nu-l mai bată!

Nu-ngădui satrapul
să-și ia jertfiri doar ție cuvenite,
ci lui, plecându-ți capul
în proslăviri cinstite,
revigorează-i forțele slăbite."

Când isprăvi de cântat, Lenio fu întâmpinat curtenitor de toți păstorii și, auzind numele lui Damón și-al lui Tirsi, pe care nu-i cunoștea decât după faimă, le zise precum urmează, uimit de ținuta lor aleasă:

— Ce elogii ar fi de-ajuns, fie ele și cele mai înălțătoare din câte s-ar putea găsi în elocință, ca să vă poată proslăvi și elogia valoarea,

faimoșilor păstori, dacă fleacurile copilărești ale iubirii nu v-ar tulbura adevărurile scrierilor atât de apreciate? Dar de vreme ce sunteți ftizici de iubire, maladie pare-se incurabilă, chiar dacă grosolănia mea, prețuindu-vă și lăudându-vă rarul discernământ, vă răsplătește astfel după merit, va fi cu neputință să nu vă blamez cugetările.

— Dacă peste ale tale, discernătorule Lenio – îi răspunse Tirsi –, nu s-ar întinde umbrele părerii deșarte care le umple, ai vedea lesne cât de limpezi sunt ale noastre și cum, îndrăgostite fiind, merită mai multă glorie și laudă decât pentru orice subtilitate sau discernere ce s-ar putea ascunde-n ele.

— Destul, Tirsi, destul – i-o întoarse Lenio –, pentru că știu bine că împotriva unor dușmani atât de mulți și de înverșunați, prea puțină putere vor avea argumentele mele.

— Dacă într-adevăr ar fi așa – răspunse Elicio –, cei de față sunt atât de buni prieteni ai adevărului, că nici în glumă nu ți le-ar contrazice, și de-aici vei putea vedea, Lenio, cât de departe ești de el, de vreme ce nu-i unul care să fie de acord cu vorbele tale sau să-ți socotească drept bune intențiile.

— Pe legea mea – zise Lenio –, a ta nu te va salva, o, Elicio! De nu, s-o spună văzduhul, pe care-l sporești necontenit cu suspinuri, și iarba pajiștilor acestora, care crește din lacrimile tale, și versurile pe care le-ai scris deunăzi pe fagii din pădurea de colo, și-n ele se va vedea anume ce lauzi în tine și ce blamezi la mine.

Lenio n-ar fi rămas fără răspuns dacă spre locul unde erau nu le-ar fi văzut venind pe frumoasa Galateea împreună cu discernătoarele păstorițe Florisa și Teolinda, care, pentru a nu fi recunoscută de Damón și Tirsi, își pusese un văl alb peste chipul frumos. Ele sosiră, și păstorii le făcură o primire plină de veselie, mai cu seamă cei doi îndrăgostiți, Elicio și Erastro, care, la vederea Galateei, se simțiră copleșiți de o asemenea mulțumire, încât Erastro, neputând să și-o ascundă, îi făcu semn lui Elicio să-și ia naiul, în sunetul căruia, cu accente voioase și suave, cântă următoarele versuri:

ERASTRO

Ochii ce frumoși vedea-i-aș[111]
soarelui ce-mi luminează,
dacă ei se-ndepărtează
tot cu sufletul urma-i-aș.
N-am lumină-n lipsa lor
și nici sufletu-mi nu are,
căci, de nu-s, lumina-i moare,
bine, libertate-i mor.

Ochii cine poate vadă-i,
dar a-i lăuda nu-i chip,
ci-a găsi să-i vezi tertip,
viața-ntreagă o corvadă-i.
Eu îi văd și i-am văzut,
dar de câte ori o fac,
alte doruri dau harac,
nu doar sufletu-mi vândut.

Nu mai am nimic de dat,
nu știu ce-ar mai fi să dau,
când răsplată tot nu iau
nici dorindu-i necurmat.
Ne-ndoioasă-mi fu pieirea
de când ochii plini de bine
vor doar fapte de la mine,
nu, cinstită, năzuirea.

Ziua-aceasta și de-ar ține
veacuri mii, cum îmi doresc,
mie, slava de-o privesc,
doar o clipă-ar ține-n fine.
Timpu,-n zborul său ușor,
cursul vieții nu-mi atinge

[111] Poem în strofe castiliene, de opt versuri trohaice, hepta- și octosilabice, rimate abbacddc.

frumusețea cât mă-nvinge
cu-a ei viață-n care mor.

Văzul ei îmi odihnește
sufletul, și-o tot mai vreau
și cât, viu, din focu-i beau,
frumusețea-i nu sleiește.
Și iubirea-așa mă-ncearcă,
încât flacăra-i mă cheamă
ca scrumit, din scumpa-i flamă,
fenix, viața să-mi întoarcă.

Îmi rămâne doar cu gândul
să-mi mai caut, dulce, gloria,
și-n adânc, scurmând memoria,
mulțumirii-i aflu-orândul.
Zace-nchisă acolo-anume,
nu-n putere, nici în fală,
nu-n splendori sau vrere goală,
nici în aurul din lume.

Aici își încheie cântarea Erastro și luă sfârșit și drumul către sat, unde Tirsi și Damón se retraseră acasă la Elicio ca să nu piardă prilejul de-a ști cum avea să se termine povestirea începută de Silerio. Frumoasele păstorițe Galateea și Florisa, făgăduind să ia parte la nunta lui Daranio, îi părăsiră pe păstori, și toți sau cei mai mulți rămaseră cu mirele, iar ele plecară pe la casele lor. Și-n aceeași noapte, poftit de prietenul său Erastro și de dorința aprinsă de a se întoarce la sihăstrie, Silerio își isprăvi povestirea istoriei sale, după cum se va vedea în cartea următoare.

SFÂRȘITUL CĂRȚII A DOUA

A TREIA CARTE A GALATEEI

Zarva plină de voioșie ce se făcea auzită în noaptea aceea în sat, cu prilejul nunții lui Daranio, nu-i împidică pe Elicio, Tirsi, Damón și Erastro să-și găsească un loc unde, fără a fi de nimeni tulburați, Silerio să-și poată continua istoria începută. Și el, după ce cu toții îi oferiră o tăcere îmbietoare, urmă în felul acesta:

— Cu prefăcutele stanțe către Blanca, despre care v-am spus că i le-am recitat lui Timbrio, el a rămas mulțumit că suferința mea se trăgea nu din dragostea pentru Nísida, ci pentru sora ei. Și cu asigurarea asta, cerându-mi iertare de ceea ce greșit își închipuise despre mine, mi-a încredințat din nou găsirea leacului său. Așa că eu, uitându-mi de-al meu, nu m-am abătut câtuși de puțin de la tot ce-l privea pe-al lui. Au trecut câteva zile, în timpul cărora norocul nu mi-a arătat un prilej atât de favorabil cum aș fi vrut ca să-i dezvălui Nísidei adevărul gândurilor mele, deși ea mă întreba mereu cum îi merge în dragoste prietenului meu și dacă doamna lui apucase a fi oarecumva înștiințată. La care i-am spus că teama de-a nu o jigni mă oprea să-i aduc ceva la cunoștință. Din pricina asta Nísida se supăra tare rău și mă făcea laș și puțin discernător, adăugând că, de vreme ce mă înfricoșam așa, fie Timbrio nu suferea atâta cât trâmbițam eu, fie nu îi eram eu prieten atât de adevărat cum pretindeam. Toate acestea m-au silit să mă decid și cu primul prilej să mă dezvăluiesc, așa cum am și făcut într-o zi când era singură, și ea ascultă într-o ciudată tăcere tot ce-am vrut să-i spun, iar eu, cum m-am priceput mai bine, i-am proslăvit valoarea lui Timbrio, dragostea adevărată pe care i-o purta și care era atât de puternică, încât mă împinsese pe mine să-mi iau îndeletnicirea umilă de bufon, doar ca să am putința de a-i spune cele ce-i spuneam, adăugând la toate acestea și alte argumente ce-i vor fi părut întemeiate

Nísidei, numai că atunci n-a vrut să arate în vorbe ceea ce mai târziu în fapte n-a putut ține ascuns: ci, cu gravitate și cinste fără egal, m-a mustrat pentru obrăznicie, m-a acuzat de îndrăzneală, mi-a osândit vorbele și mi-a retras parte din încredere, dar nu într-atâta, încât să mă surghiunească din prezența ei, lucrul de care mă temeam cel mai mult. A încheiat spunându-mi doar să fiu mai atent în legătură cu cinstea ei și să fac în așa fel, încât să nu-mi dau de gol veșmântul înșelător. Concluzie care mi-a pecetluit tragedia vieții mele și i-a pus capac, deoarece am înțeles de-aici că Nísida ar putea pleca urechea la plânsetele lui Timbrio.

În ce piept a putut sau poate încăpea acea culme de durere ce se-nchidea atunci într-al meu, de vreme ce sfârșitul celei mai mari dorințe îi era și capătul și sfârșitul mulțumirii? Mă bucura bunul început pe care-l adusesem vindecării lui Timbrio, dar această bucurie se prefăcea pentru mine în chin, întrucât mi se părea, și așa și era, că, văzând-o pe Nísida în puterea altuia, a mea se termina. O, forță nemărginită a adevăratei prietenii, cât de departe bați și la ce m-ai obligat, de vreme ce eu însumi, silit de obligația față de tine, mi-am ascuțit cu propria-mi iscusință cuțitul ce avea să-mi descăpățâneze nădejdile, care, murindu-mi mie în suflet, au trăit și-au înviat în cel al lui Timbrio când a aflat de la mine toate prin câte trecusem cu Nísida! Dar ea se purta atât de rezervat în privința lui și-a mea, încât niciodată n-a lăsat să se înțeleagă pe deplin că era mulțumită de intervenția mea și de iubirea lui Timbrio, dar nici n-a arătat destul dispreț pentru ca nemulțumirile și răceala ei să ne facă pe amândoi să ne lăsăm păgubași, până când Timbrio află că dușmanul acela al său, Pransiles - cavalerul pe care-l jignise la Jerez –, dornic să-și spele onoarea, îi aducea la cunoștință provocarea, indicându-i un câmp liber și sigur, pe un pământ din statul ducelui de Gravina, dându-i un termen de șase luni de atunci și până-n ziua luptei. Îngrijorarea pricinuită de vestea asta nu l-a făcut să dea uitării grijile dragostei, ba, dimpotrivă, cu ajutorul noilor mele mijlociri și al stăruințelor lui, am înduplecat-o pe Nísida să nu se arate vitregă nici când Timbrio o privea sau o vizita în casa părintească, păstrând în toate cinstita bună-cuviință impusă de valoarea ei. Apropiindu-se sorocul provocării și văzând că nu se putea sustrage călătoriei, se hotărî să plece, dar mai înainte i-a scris Nísidei

o asemenea scrisoare, încât a dus în ea la bun sfârșit într-o clipită lucruri pe care eu, de multe luni de zile și cu multe cuvinte, nici nu le începusem. Am păstrat scrisoarea în memorie și, fiind însemnată pentru povestirea mea, nu voi lipsi să vă spun că suna astfel:

TIMBRIO CĂTRE NÍSIDA

Fii sănătoasă-ți spune cine nu e,[112]
Nísida, nici nu speră-a fi vr-odată,
de nu prin mâna-ți sănătatea-i suie.

N-aș vrea a crede-anoste că se-arată,
oribil zic, aceste, toate, rânduri,
cu-n sânge scrise pana-mi înmuiată.

Ci furia-mi de-mpătimite gânduri
mă tulbură-ntr-atâta, că în stare
nu-s să cobor de pe-amoroase scânduri.

În frica rece-ori arsa cutezare,
în crezu-mi prins și-n al virtuții-ți crug,
cât vei citi, preaîntristat îmi pare

cum tot scriindu-ți, parcă mă distrug
de-o glumă tot ce-ți spun aici ți-apare
ori la disprețul tău când tac mă-njug.

Mi-e martor Cerul ție c-adorare
îți port la fel ca din întâia clipă
când chipul ți-l zării, dușmanu-mi mare.

Te-am și văzut și adorat în pripă,
căci oare cine n-ar fi adorat
un înger copiat în chip și-aripă?

[112] Terține în endecasilabi iambici; în traducere folosesc și decasilabi. Schema rimelor: aba bcb cdc etc.

Sufletu-mi frumusețea rară-odat'
văzu-o-atât de lacom, că putere
n-avu să te admire doar curat.

În sufletu-ți un rai și o avere
de nuri asemeni ți-am descoperit,
și slăvi mi-au fost, nu numai o părere.

Cu-aripile bogate te-ai suit
până la cer, și pe pământ, la urmă,
uimit savantu-i, simplul, uluit.

Ferice pieptul ce ascunde-o urmă
precum a ei, și-acela mai ferice
care-n războiul dragostei și-l curmă.

Dator fatalei stele-mi sunt, aș zice,
că m-a-nrobit aceleia ce-ascunde
în trup superb un suflet fără price.

Și firea-ți, doamnă, îmi arată unde
dezamăgirea gândului îmi zace
și teama cum nădejdea mi-o pătrunde.

Cinstit însă și drept pornit, în pace
țin piept ne-ncrederii, plin de constanță,
și când să pier, nou suflu mă reface.

Iubire nu-i, s-a zis, fără speranță,
ci cred că-i doar părere,-așa-mi și pare,
și forța dragostei mă poartă ca pe-o zdreanță.

Te-ador supus pentru virtutea-ți mare,
dar și de frumusețe-atras de-a silă,
capcana-ntâi de-Amor întinsă, care

mi-ademenește-n plasa ei subtilă
sufletul fără griji ca să mi-l prindă,
liber, să mi-l poprească fără milă.

Amor puterea-n stare-i să-și întindă
prin frumusețe-n orișicare piept,
dar nu și duhul ascuțit să-l prindă,

ce nu vrea-n al iubirii laț nedrept
întins în pletele de aur moale,
lăsându-l mulțumit pe-al lor adept,

și nici în pieptul de-alabastru-n cale
ce dincolo de piept nici nu se-adâncă,
și nici în fildeș de grumaze pale,

ci în focarul sufletului încă
admiră mii de frumuseți prea pure
ce-n fața-i sar și-n drum ca dup-o stâncă.

Doar frumusețea vremii sub secure
nemuritorul suflet nu-l împacă,
nevrând din slăvi s-orbecăie-n pădure.

Virtutea-ți făr-egal sub lauri joacă,
și gândurile mele-ofrandă-i poartă
și face boantele simțiri să tacă.

Ți se supun și nu mi se mai ceartă,
căci își măsoară chinul greu și-amar
după frumoasa-ți meritelor artă.

Însămânțez nisip și-n mare ar
când nestrunita forță a dorinței
mai mult vrea, nu doar să contemplu clar.

Știu că ești sus, văd jalea nepriinței
și-ntre atât de-nvrăjmășite-extreme
nu-i drum de mijloc, liber străduinței.

De-aceea neajunsuri și blesteme
leacului mi se-opun, atâtea câte
sunt stele-n cer și omenet cât geme.

Știu sufletului de folos ce-atât e;
știu ce-i mai bun și ce-i mai rău puțin
pe căile iubirii viforâte.

Deci, mândră Nísida, acuma vin,
încrâncenat dorindu-mi chiar sfârșitul
ca să-mi închei mult prea-nduratul chin.

Vrăjmașul braț m-așteaptă cu-ascuțitul,
necruțător tăiș al spadei trase
asupră-mi, cum cruzimea-ți asmuțitu-l.

Voința-ți răzbunată va să-mi lase
curând obraznica-mi nesăbuită vrere
ce fără rost respingerea-ți și-atrase.

Alt chin mai dur, altă mai rea zăcere,
fie și decât moartea mai cumplite,
mâhnitul gând n-o să mi-l mai dispere

de sorții mele triste și-asuprite
dat i-ar fi-așa să mi te mulțumească,
nu cum te văd acum, cu vreri scârbite.

Cărarea binelui strâmtă-mi se cască,
a răului mi-e largă,-ncăpătoare,
cum nenorocul vrut-a să mi-o nască.

Prin ea-mi aleargă rea, răzbunătoare,
chiar moartea, de dispreț-ți asmuțită,
ca să-mi supună viața doritoare.

Pe-a binelui strecoară-se-umilită
de-asprimea-ți, doamnă, grav persecutată
și-mi vede scurta viață-acum sfârșită.

În astfel de ananghii-adus sunt, iată,
de soarta mea, încât acum mi-e frică
de adversarul crunt ce mi se-arată

văzând doar focu-n care ard cum pică
și-n piept schimbat mi-e-n gheață și la parte
cu el, la fel, curajul meu abdică.

Și dacă tu în gând n-ai să-mi ții parte,
cum să nu se-nspăimânte biata-mi mână,
chiar arta și silința-mi de-au s-o poarte?

Cu tine-alături însă, o, stăpână,
au ce roman sau grec soldat în stare
ar fi să mă prăvale în țărână?

M-aș arunca-n primejdii ca-n focare
și-aș smulge negreșit și cu cruzime
și ce-i de moarte încleștat în gheare.

Doar tu poți soarta-mi duce la-nălțime
peste-omenescul fast sau poți asemeni
în rău abis s-o zvârli mai rău ca nime.

Căci cum putu s-o-nalțe-n culmi de cremeni
iubirea pură, simplu și Fortunii
i-ar fi în vârf a ține-o, peste semeni,

urcată dincolo de crugul lunii
mi-ar sta nădejdea care-acuma-mi zace
în loc unde-a spera posibil nu ni-i.

Așa cum sunt, acum mă satisface
și răul ce disprețu-ți mi-l trimite,
și rău în clipe-atât de grele-mi face,

doar pentru-a ști că-s viu în amintire,
Nísida, și măcar ți-aduci aminte
să-mi faci un rău ce bine mi-e, s-ai știre.

Mai lesne-a povesti găsesc cuvinte
despre-ale mării boabe de nisip
sau stele din a opta sferă[113] ținte,

decât de griji, dureri și chin să țip,
la care-asprimea ta neîndurată
în gol mă osândește-n fel și chip.

Nu-ți măsura valoarea niciodată
cu josnicia-mi, căci, oricum, datornic
mărimii tale-aș fi rămas din gloată.

Deci te iubesc cum sunt și sunt chiar dornic
a-ți spune că-n iubire fermă-ntrec
piscul iubirii cel mai nalt și spornic.

Cu-atâta frumusețe sună sec
cruzime-atâta și nu-și are locul
ingrată-a fi, virtuții când mă plec.

Te-aș întreba, Nísida, unde-i focul
și sufletul ce ți l-am dat și unde
l-ai dus, că-n lipsă tot el mi-e norocul?

[113] *a opta sferă*: În concepția ptolemaică astronomică, a opta sferă cuprindea stelele.

N-ai vrut pe-un suflet să fii doamnă-oriunde,
dar ce-ți pot da mai mult când doar te-ador?
Așa trufia n-ai cum ți-o ascunde!

Sunt fără suflet de când fără spor
mi te-am zărit, spre bine-ori rău să-mi fie,
și-a nu te mai vedea ar fi să mor.

Ți-am dat voința-mi, mâna-ți frâu s-o ție,
tu mă conduci, am viață doar prin tine,
puterea-ți chiar mai mare să se știe.

În focul purului amor mi-e bine,
dar mă și sting, căci, fenix, iau în loc
din moartea dragostei, noi vieți în mine.

În numele credinței, dar, te rog
doar, Nísida, să crezi că sigur este
că ard trăind în amorosul foc,

și-ți stă-n putere, moartea-mi când dă veste,
iar să-mi dai viață și cât bați din pleoape
în port să mă conduci pe valu-n creste.

Căci pentru mine-n tine-atât de-aproape
sunt vrerea și puterea, că-s un tot,
nu-s altfel, și un singur gând le-ncape.

Pun punct, n-aș vrea să te-amărăsc detot.

Nu știu dacă vorbele din scrisoare sau cele multe pe care i le spusesem eu mai înainte Nísidei, încredințând-o despre dragostea adevărată pe care i-o nutrea Timbrio, sau slujirile necurmate ale lui Timbrio, sau cerurile, care rânduiseră astfel lucrurile, au mișcat rărunchii Nísidei într-atâta, încât, de îndată ce a terminat de citit, să mă cheme și cu lacrimi în ochi să-mi spună: „Vai, Silerio, Silerio, tare-mi

vine să cred că spre paguba sănătății mele ai vrut să o câștigi pe cea a prietenului tău! Deie pronia, care m-a adus aici, ca faptele lui Timbrio să-ți adeverească vorbele. Și dacă și unele, și altele m-au amăgit, să-mi răzbune ofensa Cerul, pe care-l iau martor al violenței cu care dorința îmi cere să nu mi-o mai țin ascunsă. Dar vai, ce scuză ușoară pentru o vină atât de grea, căci ar trebui mai degrabă să mor eu păstrând tăcerea pentru ca onoarea mea să trăiască decât, spunând ce vreau să spun acuma, s-o îngrop pe ea și să-mi sfârșesc viața!" Cuvintele Nisidei m-au tulburat nespus, și încă mai mult emoția cu care le rostea, și, vrând cu ale mele să o încurajez să se destăinuiască fără teamă, n-a fost nevoie să insist mult, pentru că în cele din urmă mi-a spus că nu doar îl iubea pe Timbrio, ci îl adora, dar că sentimentul acela și l-ar fi păstrat mereu tăinuit dacă împrejurarea plecării silite a lui Timbrio n-ar fi silit-o să și-l dezvăluiască.

Nu-i chip să vă spun, păstorilor, cum am rămas după ce-am auzit ce spunea Nisida și-am văzut simțirea amoroasă pe care și-o vădea față de Timbrio, și e chiar bine ca o durere atât de sfâșietoare să nu poată fi exprimată, nu pentru că aș fi suferit văzându-l iubit pe Timbrio, ci pentru că mă vedeam lipsit pentru totdeauna de orice mulțumire, căci era și este limpede că nu puteam și nu pot trăi fără Nisida, iar a o vedea, după cum am spus și-n alte dăți, încăpută pe mâinile altcuiva, înseamnă să fiu înstrăinat de orice plăcere; și totuși dacă soarta îmi acorda vreuna în împrejurarea asta, era gândul la binele prietenului meu Timbrio, ceea ce a făcut ca moartea să nu mă lovească în aceeași clipă. Și-am ascultat-o cum am putut pe Nisida mărturisindu-și sentimentele, și-am asigurat-o cum m-am priceput de integritatea pieptului lui Timbrio, la care ea mi-a răspuns că nu mai era nevoie să o asigur în privința asta, deoarece, în starea ei, nu putea și nici nu-i convenea să nu mă creadă, dar mă ruga doar, de-ar fi fost cu putință, să-ncerc a-l convinge pe Timbrio să găsească vreun mijloc onorabil pentru a nu ajunge să se lupte cu dușmanul său, și după ce i-am răspuns că așa ceva era imposibil fără ca el să rămână dezonorat, s-a liniștit și, scoțându-și de la gât niște relicve prețioase, mi le-a dat ca să i le dau la rându-mi lui Timbrio din partea ei. A rămas de asemenea înțeles între noi că, după știința ei, părinții lor urmau să asiste la lupta lui Timbrio și aveau să le ia și pe ea, și pe sora ei, dar, întrucât

nu avea destul curaj spre a fi prezentă la confruntarea pe viață și pe moarte a lui Timbrio, avea să pretexteze că nu se simte bine și să rămână într-o vilă de plăcere unde aveau să tragă părinții lor, aflată la o jumătate de leghe de burgul unde urma să aibă loc lupta, și acolo avea să-și aștepte soarta bună sau rea, după cum avea să-i fie lui Timbrio. Mi-a mai poruncit ca, pentru a scurta dorința de-a afla rezultatul luptei, să iau cu mine un văl alb dat de ea și, dacă Timbrio ieșea învingător, să mi-l leg la braț când aveam să mă întorc spre a-i da vestea; iar dacă avea să fie învins, să nu mi-l leg, și astfel avea să-și cunoască de departe, prin semnul vălului, începutul mulțumirii sau sfârșitul vieții.

I-am făgăduit să fac întocmai ce-mi poruncise și, luând relicvele și vălul, m-am despărțit de ea cu cea mai mare tristețe și cea mai mare mulțumire din câte am avut vreodată; puținu-mi noroc îmi pricinuia tristețea, iar cel mult al lui Timbrio, bucuria. El a aflat de la mine ce-i aduceam din partea Nísidei și s-a simțit atât de vioi, de mulțumit și de mândru, socotind primejdia luptei așteptate o nimica toată, pe când favoarea arătată de doamna sa nici moartea însăși n-ar fi fost în stare să i-o întunece. Trec acum sub tăcere excesele lui Timbrio pentru a-și arăta recunoștința pe care o datora strădaniei mele, întrucât au fost atâtea, încât arăta de-a dreptul că-și ieșise din minți.

Plin de îndrăzneală, așadar, și încurajat de vestea cea bună, începu să se pregătească de plecare, luându-și-i ca martori pe un nobil spaniol și pe altul napolitan. Iar faima acestui duel particular le făcu pe nenumărate persoane din regat să se ducă și să-l vadă cu ochii lor, și tot acolo s-au dus și părinții Nísidei, luându-le cu ei pe ea și pe sora ei, Blanca. Și cum alegerea armelor i-a revenit lui Timbrio, el vru să arate că își întemeia dreptul nu pe avantajul acestora, ci pe rațiune, drept care alese spada și pumnalul, fără nicio armă defensivă. Mai erau câteva zile până la termenul hotărât, când Nísida și părinții ei plecară din orașul Neapole, împreună cu alți numeroși cavaleri, și cum ea ajunsese prima, mi-a reamintit în repetate rânduri să nu uit de înțelegerea noastră. Dar memoria mea slăbită, care nu mi-a slujit niciodată decât spre a-mi aminti neplăcerile, a uitat, neschimbându-și firea, cele spuse de Nísida, văzând într-asta un prilej de a-mi lua viața sau, cel puțin, de a mă aduce în starea netrebnică în care mă văd astăzi.

Păstorii ascultau cu mare atenție ce povestea Silerio, când firul povestirii fu întrerupt de glasul unui păstor îndurerat care cânta în mijlocul unui pâlc de copaci și nu atât de departe de ferestrele odăii unde se aflau ei, încât să nu i se facă auzite toate spusele. Era o asemenea voce, încât lui Silerio îi impuse tăcerea și nu mai vru cu niciun chip să continue, ci îi rugă pe ceilalți păstori să o asculte, deoarece, „pentru puținul cât a mai rămas din povestea mea, am tot timpul să o isprăvesc". Tirsi și Damón s-ar fi împotrivit dacă Elicio nu le-ar fi spus:

— Puțin vom avea de pierdut, păstorilor, ascultându-l pe nefericitul Mireno – căci el, fără îndoială, e păstorul ce cântă –, adus de soartă în asemenea împrejurări, încât îmi închipui că nu așteaptă nicio mulțumire din partea ei.

— Cum să aștepte – zise Erastro –, de vreme ce mâine Daranio se însoară cu păstorița Silveria, cu care avea el însuși de gând să se căsătorească? Dar până la urmă pentru părinții Silveriei mai mult au cântărit bogățiile lui Daranio decât înzestrările lui Mireno[114].

— E adevărat ce spui – replică Elicio –, dar pentru Silveria mai puternice decât orice comoară ar fi trebuit să fie simțămintele lui Mireno, pe care le cunoștea, ca să nu mai vorbim că nici Mireno nu-i chiar atât de sărac, încât, dacă Silveria s-ar fi măritat cu el, să i se fi băgat de seamă lipsurile.

După cele spuse de Elicio și Erastro, dorința păstorilor de-a asculta ce cânta Mireno spori. Și ca atare, Silerio rugă să nu mai vorbească nimeni, și toți, ciulind urechile, se opriră să-l asculte pe păstorul care, îndurerat de ingratitudinea Silveriei și știind că a doua zi ea urma să se mărite cu Daranio, mânat de furia și durerea pricinuite de acel eveniment, plecase de-acasă, întovărășit doar de rebecul său, și, îmbiat de singurătatea și liniștea unei poieniță aflate lângă zidurile satului și încredințat că într-o noapte atât de pașnică n-avea să-l audă nimeni, se așeză la poalele unui copac și, acordându-și rebecul, cântă precum urmează:

---

[114] *Cf.* „Nunta lui Camacho", un caz similar în *DQ* II, 20 și 21, scos însă din cadrul pastoral și rezolvat printr-o soluție de factură picarescă.

MIRENO

Senine cer, cu ochii răi puzderii[115]
privești dulcile rapturi amoroase,
mâhnind sau veselind cu-a ta rotire
pe cel ce sub tăcerea ta mizerii
își spune-umil, sau pe-altul ce-n impas e
că tu nu-i dărui plac, nici ocrotire:
și, de binevoire
ai pentru mine-a-mi arăta, știind
că și doar a vorbi îmi e pe plac
și știi și tot ce fac,
nu-i greu s-asculți ce voi rosti cu jind,
scoțând prin vocea-mi plânsă,
și inima-mi de-ndurerare strânsă.

Nici glasu-mi stins, nici slabele-mi jelanii
n-au cum jigni văzduhul când se-ngână,
căci într-atât de grea sunt strâmtorare,
c-Amor aruncă-n vânt turbat litanii
cu tot ce sper, și în străină mână
mi-a pus comoara care-a mea îmi pare.
Rod astfel poate are
în brazdă pus de-ndrăgostitu-mi gândul
și-a fost udat cu lacrimile-mi grele,
de mâinile acele
ce, norocite, merit neavându-l,
șansa le prisosit-a,
greu-nvingând și îmblânzind ursita.

Și cel ce-și vede slava preschimbată
într-o amară, aspră suferință
și tihna-i pe-orice drum că o ia razna,
de ce cumplita viață nu și-o gată?
De ce vitalul lanț nu-și dă silința

[115] Cântec în stanțe de treisprezece versuri în octosilabi și endecasilabi iambici (în traducere și hepta- și decasilabi); schema rimelor: abcabccdeedff.

a-l rupe-n ciuda Sorții crunte cazna?
Încet, încet năprazna
se-neacă-n dulcea morții crude vamă;
și-așa, dârz brat al meu, dar prea molatic,
nehotărârii-ostatic
al vieții fii, căci soarta ni se-ntreamă
Amor de știm că-i place
să facă chinul tot ce fierul face.

Mi-e moartea sigură, căci cu putință
nu-i viu să fii când ți-e speranța moartă
deplin, și-nstrăinat te vezi de slavă,
ci teamă-mi e c-Amor cu neputință
mi-ar face moartea, viață vrând să-mpartă
durerii și-amintirii,-un rest de pleavă.
Și ce? Dacă, suavă,
comoara-mi veche-i vie și-mi irumpe
și văd c-aievea relele-s trecute
și chinurile mute
și tot ce-absența-i tristă-acum o umple,
cu-atât mai mult cu șart
de viață-i și de ea să mă despart.

Vai, unic bun și singură comoară,
tu, soare ce-mi înseninași furtuna,
culme-a valorii ce-a dori ți-o poți!
Veni-va iar ziua de-odinioară
când va să știu că m-ai uitat întruna,
și-Amor să vrea s-o știu cum o știu toți?
Ci până nu socoți,
până ce dalbul, mândru-al tău grumazul
de alte brațe-i fi-va-ncolăcit,
până ce, aurit.
părul tău blond doar lui Daranio-obrazul
pur i-l îmbogăți-va,
pierindu-mi viața, și-al meu rău pieri-va.

Nu-i nimeni prin credință-a-ți fi de-o seamă
cu mine, dar credința, cum se vede,
e moartă-n fapte de nu se vădește[116].
De-ar avea preț o viață ce se-nhamă
durerii și în răsplătiri nu crede,
s-ar mai părea lumina că-mi sclipește;
dar cum nu se vădește
în cruda-i lege-Amor blajin să fie,
căci vechi proverb de-amor ne spune-n șoapte
că dragostea stă-n fapte,
dar cum, spre rău-mi, dat îmi este mie
doar să mi le doresc,
de ce-s lipsit de tot când îmi lipsesc?

Credeam că-n tine are să se rumpă
de-avaru-Amor dictată-această lege,
o, păstorițo, și-ochii c-ai să-ți pleci
spre-un suflet ție rob, care-ți sucumbă,
și-n lanț vrea doar de tine să se lege,
și cunoscând cum e, să-l și-nțelegi.
Crezui că n-ai s-alegi,
în loc de o credință dovedită,
una ce-ntinde-ți doruri pe tarabe
și-n vanele podoabe
ale-avuției crase te invită:
te-ai dat, pe aur, toată,
ca să m-arunci în jale necurmată.

Jalnică sărăcie, tu, procletă
pricină-a chinului ce mă frământă,

[116] *Cf. Epistola Sf. Iacob*, 2, 26: „Căci precum trupul fără de suflet mort este, astfel și credința fără de fapte moartă este" („Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita est fides sine operibus mortua est"). Don Quijote folosește și el aceste cuvinte în discuția cu canonicul toledan: „... recunoștința care constă numai în dorință este lucru mort, așa cum moartă este și credința fără fapte" (*DQ* I, 50, p. 540).

doar cei ce nu te știu în slăvi te urcă!
O păstoriță, fața despuietă
zărindu-ți, în iubire nu se-avântă
și, ca să scape, fuge, nu se-ncurcă.
Cu tine nu se spurcă
să-și pună-n fapte gânduri amoroase:
tu la pământ pui 'naltele speranțe
și coci doar inconstanțe
în piepturi femeiești nesățioase;
tu nu-i desăvârșești
cu dragoste pe cei ce-ar vrea să-i crești.

E soare aurul, raza-i vederea
și cea mai bună-orbește de se-nfruptă
din a câștigului înșelătoare față.
Darnicei mâini nu-și mai dosesc plăcerea
celor ce mari vor să se-arate-n luptă
c-un piept suav, frumos, avid, de gheață.
Aurul strâmbă-o viață,
credința-n gândul bun făcând să moară
și nu doar crezu-l sfarmă în amant,
ci chiar și-un diamant,
tăria-n piept el o preschimbă-n ceară,
oricât ar fi de tare,
prin el în dar primind tot ce nu are.

Regret, vrăjmașă dulce, că atâte
desăvârșiri curate-n tine-aflate
slutitu-le-ai cu-avara ta micime.
De aur ele-ți sunt viclean târâte,
încât simțirile-mi uitării-s date
și-mi uiți detot și grijile-nfocate.
Te-ai măritat, aflat e!
Te-ai măritat, o, păstoriță! Cerul
alegerea să ți-o binecuvânte,
și ce-o să mă frământe,

nedrept, să nu-ți știrbească azi deverul;
ci totuși Ceru-n bine
răsplată dă și-n rău pedeapsa vine.

Aici își puse capăt cântării greu mâhnitul Mireno, cu semne de-o asemenea durere, încât fură pătrunși de ea toți cei ce-l ascultaseră, mai cu seamă aceia ce-i cunoșteau virtuțile, felul ales de-a fi și tovărășia cinstită. Și după ce păstorii schimbară între ei câteva considerații despre firea ciudată a femeilor, mai ales despre căsătoria Silveriei care, dând uitării dragostea și bunătatea lui Mireno, se încredințase bogăților lui Daranio, dornici ca Silverio să-și termine povestirea, impuseră tăcere deplină fără a fi fost nevoie să le-o ceară el, iar acesta continuă zicând:

— Sosind, așadar, ziua neiertătoarei încleștări, Nísida, rămasă la o jumătate de leghe de intrarea burgului, în niște grădini, așa cum se înțelesese cu mine, sub pretextul, menit părinților ei, că nu se simțea bine, mi-a recomandat, când m-am despărțit de ea, să mă întorc repede cu semnul vălului, căci, după cum îl purtam sau nu, avea să înțeleagă sfârșitul luptei, favorabil sau nefericit pentru Timbrio. I-am făgăduit-o din nou, simțindu-mă iritat de insistența recomandărilor ei, și mi-am luat rămas-bun de la ea și de la sora ei, care rămăsese cu Nísida. Și odată ajuns la locul luptei și venind ceasul începerii acesteia, după ce martorii celor două părți făcură formalitățile și punerile în gardă trebuincioase în atare împrejurări, cei doi cavaleri intrară în terenul îngrădit și, la sunetul unei trompete răgușite, se atacară cu asemenea dibăcie și artă, încât îi umplură de admirație pe privitori. Dar dragostea sau – mai sigur – dreptatea care-l ajutorau pe Timbrio îi insuflară un asemenea avânt, încât, chiar și cu prețul câtorva răni, în scurt timp îl puse pe adversarul său la pământ, rănit și plin de sânge, somându-l ca, dacă voia să-și salveze viața, să-și recunoască înfrângerea. Ci nefericitul Pransiles voia să-l convingă să-i dea moartea, căci lui i-ar fi fost mai lesne și mai puțin păgubitor să treacă prin o mie de morți decât să se predea o singură dată. Cugetul lui Timbrio e însă atât de mărinimos, încât nu vru să-l ucidă pe dușmanul său și nici chiar ca acesta să-și recunoască înfrângerea: se mulțumi ca el să spună și să dea mărturie că Timbrio era la fel de bun ca el, ceea ce Pransiles

mărturisi bucuros, căci îl costa atât de puțin, încât ar fi putut-o afirma prea lesne și fără a se fi văzut la o asemenea ananghie[117].

Toți privitorii, auzind cum se purtase Timbrio cu dușmanul său, îl lăudară și-l prețuiră în chip deosebit. Și de îndată ce-am văzut întâmplarea fericită a prietenului meu, cu bucurie de necrezut și sprinteneală neîntrecută, m-am întors să-i duc vestea Nísidei. Dar, vai mie!, neglijența de-atunci mi-a adus neliniștea de-acum. O, memorie, memorie a mea! De ce m-ai trădat tocmai când mi-ai fi fost de mai mare trebuință? Cred însă că era scris în soarta mea ca începutul acelei bucurii să-mi fie capătul și sfârșitul tuturor mulțumirilor. M-am întors să o văd pe Nísida cu iuțeala de care vorbeam, dar m-am întors fără să-mi pun vălul alb pe braț[118]. Nísida, care aștepta tot mai plină de neliniște și-mi urmărea întoarcerea de la înălțimea unei galerii, mă văzu întorcându-mă fără văl și pricepu că lui Timbrio i se întâmplase o neizbândă sinistră, crezând-o și simțind-o atât de puternic, încât, fără niciun alt motiv, își pierdu cu totul cunoștința și căzu la pământ într-un leșin atât de ciudat, încât toți o socotiră moartă. Când am sosit eu, i-am găsit pe toți ai casei în fierbere, și pe sora ei frângându-se în mii de vădiri nemăsurate ale durerii asupra trupului tristei Nísida. Când am văzut-o în starea aceasta, am crezut neclintit că era moartă și-am văzut că turbarea durerii mă scotea din minți și, temându-mă ca nu cumva, dacă mi le-aș fi pierdut detot, să nu-mi dau în vileag parte din gânduri, am ieșit din casă și, agale, m-am întors să-i dau veștile nefericite nefericitului Timbrio. Cum însă chinurile și sfârșeala îmi sleiseră de puteri trupul și sufletul, pașii mei n-au fost la fel de iuți cum fuseseră alții porniți să le ducă trista veste părinților Nísidei, dându-le drept sigur că ea murise de pe urma unei sincope neiertătoare. Se vede că Timbrio a auzit și el și trebuie să fi rămas cum am rămas și eu, dacă nu și mai rău: pot spune doar că, ajungând unde credeam că voi da de el, începuse să se întunece și-am aflat de la

[117] Avalle-Arce (ed. cit., p. 213, n. 9) propune ca această înfrângere în duel să fie comparată cu o versiune comică (episodul Cavalerului cu Oglinzile, *DQ* II, 14) și două serioase: cea a lui don Quijote însuși (*DQ* II, 64) și cu cea a lui Renato (*P*, II, 19).

[118] Uitarea semnalului convenit e un motiv tradițional, amintește Avalle-Arce, trimițând la legenda lui Tezeu și la cea a lui Tristan.

unul dintre martorii lui că plecase cu un cal de poștă la Neapole, arătând atât de nemulțumit, de parcă ar fi ieșit învins și dezonorat din înfruntare. Mi-am închipuit pe loc ce putea fi și-am pornit-o imediat la drum ca să-l urmez; dar înainte să fi ajuns la Neapole, am aflat neîndoios că Nísida nu era moartă, ci căzuse pradă unui leșin ce ținuse douăzeci și patru de ore, la capătul căruia își revenise în fire cu multe lacrimi și suspinuri. Certitudinea veștii m-a consolat și-am ajuns la Neapole mai mulțumit, gândind că aveam să-l găsesc acolo pe Timbrio; dar n-a fost așa, deoarece cavalerul cu care venise mi-a confirmat că, odată ajuns la Neapole, plecase fără o vorbă, neștiindu-se încotro; își închipuia doar, după cât îl văzuse de trist și de melancolic la sfârșitul bătăliei, că o pornise la drum doar ca să se lase pradă deznădejdii[119].

Toate veștile acestea m-au reîntors la lacrimile dintâi, dar soarta mea, tot nemulțumită, a rânduit ca după câteva zile să sosească la Neapole părinții Nísidei, fără ea și fără sora ei, deoarece ele, călătorind spre Neapole cu părinții lor, dispăruseră într-o noapte și nu se mai știuse nimica despre ele. Atât de tulburat am rămas atunci, încât nu mai știam ce să fac sau să spun; și, cufundat în confuzia aceea fără pereche, am reușit să aflu, dar nu foarte sigur, că Timbrio, în portul Gaeta[120], se îmbarcase pe o navă mare ce mergea în Spania. Și, crezând că s-ar fi putut să fie adevărat, am plecat și eu în Spania și, la Jerez și în toate locurile unde mi-am închipuit că ar fi putut fi, l-am căutat fără a-i da de urmă. În cele din urmă am venit în orașul Toledo, unde locuiesc toate rudele părinților Nísidei și tot ce-am reușit să aflu a fost că aceștia se întorceau la Toledo fără a fi aflat nimic despre fiicele lor. Văzându-mă, dar, separat de Timbrio, înstrăinat de Nísida și, socotind că, de-ar fi să-i găsesc, ar fi doar spre placul lor și pierzania mea, obosit și dezamăgit de lucrurile lumii acesteia mincinoase în care trăim, m-am decis să-mi îndrept gândurile spre un nord mai bun și să-mi pun puțina viață ce-mi mai rămâne de trăit în slujba

[119] Adică, după cum s-a mai precizat, să se sinucidă.

[120] *Gaeta*: Oraș din Italia (provincia Latina, Lazio), situat la 80 km N de Neapole, port la Marea Tireniană.

celui care prețuiește dorințele și faptele după adevăratul lor merit[121]. Și astfel, am ales veșmântul în care mă vedeți și schitul pe care l-ați văzut și unde, într-o blândă singurătate, îmi pun frâu dorințelor și-mi îndrum faptele spre un țel mai bun, deși, cum năvala relelor porniri mă ajunge dintr-o asemenea depărtare, ele nu sunt prea lesne de zăgăzuit și tot mă prigonesc, și amintirile mă atacă din nou, aducându-mi în minte cele trecute; și când mă văd în asemenea clipe, în sunetul harfei pe care mi-am ales-o ca tovarășă de singurătate, mă străduiesc să-mi alin povara apăsătoare a grijilor, până când Cerul o va face și se va-ngriji de mine, amintindu-și să mă cheme la o viață mai bună. Iată, păstorilor, mersul nesocotinței mele, iar dacă m-am lungit povestindu-vi-o, e pentru că nici ea n-a fost scurtă cât m-a chinuit. Ce vă rog este să-mi îngăduiți să mă-ntorc la schitul meu, deoarece, deși tovărășia voastră îmi e plăcută, am ajuns într-o asemenea stare, încât nimica nu-mi face mai multă plăcere decât singurătatea, de unde veți putea înțelege viața pe care-o duc și răul pe care-l îndur.

Cu acestea, Silerio își isprăvi povestirea, nu însă și lacrimile cu care deseori și-o însoțise. Păstorii îl consolară într-acestea cum se pricepură mai bine, îndeosebi Damón și Tirsi, care, cu multe argumente, îl convinseră să nu-și piardă speranța de a-l revedea pe prietenul său, Timbrio, cu mai mare mulțumire decât și-ar putea imagina, deoarece nu era cu putință ca, după atâta furtună, cerul să nu se înseninеze iarăși, de unde s-ar fi putut nădăjdui că Fortuna nu va îngădui ca falsa veste a morții Nísidei să nu fi ajuns la urechile lui Timbrio într-o relatare mai adevărată înainte ca disperarea să-i vină de hac. Și, în ce-o privește pe Nísida, erau temeiuri să creadă și să presupună că, după ce-l văzuse dispărut pe Timbrio, va fi plecat în căutarea lui, iar dacă până atunci soarta îi separase prin accidente atât de ciudate, acuma, prin altele nu mai puțin ciudate, va ști și să-i reunească. Toate vorbele astea și multe altele pe care i le spuseră îl consolară oarecum,

[121] Dezamăgirea ca atare, precizează Avalle-Arce (*Galatea*, 1987, p. 215), e un motiv străin literaturii pastorale, care reprezintă un elogiu al vieții curate, în comuniune cu natura și în prezența dragostei. Ea însă îl face pe Silerio să recurgă la ajutorul religiozității și să se retragă din lume. În *Galateea* totuși, deși dezamăgirea (*el desengaño*) este tranzitorie și datorată unei erori, ea reintroduce tema iubirii divine și face o interesantă legătură cu mistica.

dar nu în asemenea măsură, încât să trezească-n el nădejdea de-a se vedea într-o viață mai plină de mulțumire, dar nici el nu se străduia, deoarece i se părea că cea pe care și-o alesese îi era cea mai potrivită.

Se scursese bună parte din noapte, când păstorii se hotărâră să se și odihnească în scurtul răstimp ce mai rămăsese până la ziua în care avea să fie celebrată nunta lui Daranio cu Silveria. Ci abia își părăsise dalba Aurora supărătorul pat al soțului gelos, când mai toți păstorii din sat și le părăsiră și ei pe-ale lor și fiecare în parte, cât mai bine cu putință, prinse a înveseli serbarea, ba aducând ramuri verzi pentru a împodobi poarta mirilor, ba cântându-le de revărsatul zorilor din tamburină și flaut; colo se auzea veselul cimpoi, ici răsuna cumpănitul rebec; colo, vechiul psalterion, ici des întâlnitele alboge[122]; unul își împodobea cu panglici roșii castanietele pentru așteptatele dansuri; altul își lustruia iarăși și iarăși podoabele rustice ca să apară ferchezuit în ochii vreunei iubite păstorițe; astfel încât, pe oriunde te-ai fi dus în sat, totul mirosea a mulțumire, plăcere și sărbătoare. Numai tristului și nefericitului de Mireno toate aceste bucurii îi aduceau o nesfârșită tristețe și plecând din sat ca să nu-și vadă sacrificiul slavei, urcă pe o costișă din apropierea satului și acolo, așezându-se la poalele unui frasin bătrân, cu mâna la obraz și boneta trasă peste ochii ațintiți în pământ, începu să-și imagineze clipa nefericită în care se afla și cum nu se putea opune ca, sub ochii lui, să-și vadă culeș fructul dorințelor. Și, apăsat de gândul acesta, plângea atât de duios și de amar, încât nimeni care l-ar fi văzut în acea stare n-ar fi putut să nu-i țină tovărășie în lacrimi. La vremea aceea se treziră și Damón și Tirsi, Elicio și Erastro și, privind de la o fereastră ce dădea spre câmp, primul lucru asupra căruia li se opriră ochii fu vrednicul de plâns Mireno și, văzându-l cum se înfățișa, înțeleseră numaidecât durerea ce-l făcea să sufere și, cuprinși de milă, se hotărâră cu toții să meargă la el și să-l consoleze, și așa ar fi și făcut, dacă Elicio nu i-ar fi rugat să-l lase doar pe

[122] *alboge*: Instrument de percuție încă neidentificat cu precizie; în *DQ* II, 67, p. 546, și n. 932, Sancho, necunoscându-l, îl întreabă pe don Quijote ce înseamnă aceste *albogues*, primind răspunsul: „*Albogele* sunt... niște talgere de metal ca de la sfeșnicele de alamă, care, lovindu-se una de alta pe partea goală și pe cea plină, dau naștere unui sunet, dacă nu foarte plăcut și armonios, cel puțin nu neplăcut și foarte potrivit cu rusticitatea cimpoiului și-a dairelelor."

el să se ducă, deoarece își închipuia că Mireno, prieten atât de bun cu el, avea să-și împărtășească durerea mai nestânjenit lui decât celorlalți. Păstorii consimțiră, și Elicio, ducându-se acolo, îl găsi atât de ieșit din fire și atât de prăbușit în durerea sa, încât Mireno nici nu-l recunoscu și nu-i adresă niciun cuvânt, drept care, văzând cum stăteau lucrurile, Elicio le făcu semn celorlalți păstori să vină și ei și, de teamă că lui Mireno i se va fi întâmplat vreun accident neobișnuit, atât de zorit îi chema Elicio, încât se duseră de îndată acolo și văzură că Mireno stătea cu ochii pironiți în pământ și atât de încremenit, încât semăna cu o statuie, căci nici la sosirea lui Elicio, și nici la cea a lui Tirsi, Damón și Erastro nu-și ieșise din ciudata-i uitare de sine[123]; abia după o bună bucată de vreme, vorbind parcă printre dinți, începu să spună:

— Silveria, tu ești, Silveria? Dacă ești tu, eu sunt Mireno; și dacă sunt Mireno, tu nu ești Silveria, căci nu-i cu putință ca Silveria să fie fără Mireno sau Mireno fără Silveria. Atunci cine sunt eu, nefericitul de mine? Sau cine ești tu, ingrato? Eu unul știu bine că nu sunt Mireno, pentru că tu n-ai vrut să fii Silveria, cel puțin nu acea Silveria care trebuia să fii, și cum și eu credeam că ești.

În clipa aceea ridică ochii și, văzându-i în jurul său pe cei patru păstori, îl recunoscu printre ei pe Elicio, se ridică și, fără a-și întrerupe plânsul amar, își aruncă brațele pe după grumazul lui și-i zise:

— Vai, tu, adevărat prieten al meu, iată că acum nu vei avea prilejul să-mi invidiezi starea, așa cum mi-o invidiai când mă vedeai bucurându-mă de hatârurile Silveriei; căci dacă atunci m-ai numit norocos, acuma poți să-mi zici nefericit și să schimbi toate denumirile vesele pe care mi le dădeai atunci cu cele jalnice pe care mi le poți da acuma! Eu cu adevărat îți voi putea zice fericit, Elicio, deoarece mai mult te mângâie speranța că vei fi iubit, decât te chinuiește adevărata frică de a fi dat uitării.

— Sunt tare tulburat, o, Mireno! – răspunse Elicio –, când văd excesele în care cazi din pricina purtării Silveriei, când știi doar că are părinți cărora a fost firesc să le dea ascultare.

---

[123] Avalle-Arce (ed. cit., p. 218, n. 2) compară pasajul acesta cu comportamentul lui Basilio: „Alteori își pironește ochii în pământ, privește din când în când la cer, încât nu-l poți asemui decât cu o statuie înveșmântată, ale cărei straie i le flutură vântul" (*DQ* II, 19, p. 167).

— Dacă ar fi fost însuflețită de dragoste – i-o întoarse Mireno –, prea puțin ar fi împiedicat-o datoria față de părinți spre a nu și-o face față de dragoste; de unde vin și zic, o, Elicio, că cine m-a iubit cu toată dragostea mi-a făcut tot răul măritându-se, iar dacă iubirea pe care mi-o arăta a fost prefăcută, a făcut și mai rău amăgindu-mă, iar dezamăgirea vine într-un moment când nu-mi mai poate fi de folos decât ca să-mi las viața în mâinile ei.

— Viața ta n-a ajuns, Mireno, până acolo, încât să nu găsească alt leac decât curmarea ei, deoarece s-ar putea ca schimbarea Silveriei să nu se datoreze simțirii ei, ci obligației de a le da ascultare părinților; și, dacă tu ai iubit-o curat și cinstit ca fecioară, o poți iubi și acum ca femeie măritată, ea răspunzând, acum ca și atunci, dorințelor tale frumoase și cinstite[124].

— Greșit o cunoști pe Silveria, Elicio – răspunse Mireno –, dacă-ți închipui despre ea că va putea face lucruri care să-i aducă atingere.

— Chiar vorbele spuse de tine te și osândesc – răspunse Elicio –, căci dacă tu, Mireno, știi despre Silveria că nu va face nimic care să o compromită, nici în ceea ce-a făcut se vede că n-a greșit.

— Dacă n-a greșit – răspunse Mireno –, a izbutit să-mi răpească tot bunul deznodământ la care mă așteptam de pe urma gândurilor mele curate, și doar în privința asta îi găsesc vină: că niciodată nu m-a prevenit de-o asemenea pagubă, ba chiar, cum eu mă temeam de așa ceva, mă asigura cu jurăminte neclintite că nu erau decât năzăriri de-ale mele și că niciodată ei nu i-ar fi dat prin gând să se mărite cu Daranio, și, dacă nu cu mine, nici cu el și nici cu altcineva nu s-ar fi măritat, deși astfel ar fi riscat să cadă în dizgrația neînduplecată a părinților și-a rudelor sale, iar ca după o asemenea încredințare și făgăduință să-ți încalci cuvântul și să-ți rupi legământul de credință

[124] Soluția propusă de Elicio impasului amoros al lui Mireno, precizează Avalle-Arce (ed. cit., p. 219, n. 10), și anume să iubească o femeie căsătorită, este curentă în *Diana* lui Jorge de Montemayor, consunând cu preceptele amorului curtenesc filtrat prin neoplatonismul dominant pe-atunci. Pentru Cervantes însă, cu concepția sa despre căsătorie ca sacrament creștin, o atare soluție e inacceptabilă, deși în viața reală a avut, după cum se știe, o legătură cu Ana Franca, femeie căsătorită, din care a rezultat și o fiică, reamintesc eu. Poate și în acest sens opera a fost pentru Cervantes un mod ideal de răscumpărare.

așa cum ai văzut, ce minte ar putea-o accepta sau ce inimă ar îndura-o?

Atunci Mireno reîncepu să plângă și tot atunci păstorii se topiră iarăși de mila lui. În aceeași clipă, în locul unde se aflau sosiră doi ciobănei, unul rudă cu Mireno, iar celălalt slujitor al lui Daranio, care venise să-i cheme pe Elicio, Tirsi, Damón și Erastro, pentru că sărbătoarea cununiei stătea să înceapă. Păstorii nu cu inimă ușoară îl lăsau singur pe Mireno, dar păstorul care-i era rudă se oferi să rămână cu el. Și chiar Mireno îi spuse lui Elicio că voia să plece din ținutul lor, ca să nu-și mai aibă sub ochi zi de zi pricina propriei nenorociri. Elicio îl lăudă pentru acea hotărâre și-i ceru ca, oriunde ar fi, să-l înștiințeze cum îi merge. Mireno i-o făgădui și, scoțând de la piept o hârtie, îl rugă, de cum va găsi un prilej potrivit, să i-o dea Silveriei; și cu acestea, își luă rămas-bun de la toți păstorii, nu fără semne de mare durere și tristețe. Nici nu se depărtase bine de ei, când Elicio, dornic să știe ce cuprindea hârtia, văzând că, de vreme ce era deschisă, nu era oprit să o citească, o despături și, după ce-i pofti pe ceilalți păstori să-l asculte, văzu că pe ea stăteau scrise următoarele versuri:

MIRENO CĂTRE SILVERIA

Păstorul care ți-a dat[125]
mai tot bunul său, duium,
păstorițo, și acum
și puținul rest scăpat,
eu, vai, îți trimit răvaș
de-unde vei vedea prea clar
cum în tine nu-i crez, dar
chinu-n el e uriaș.

Ci-i de prea puțin folos
tot să-ți spun cu-amănunțime,
crezul tău când nici chiar im e,
iar durerea-mi ți-e prea jos.

[125] *Coplas castellanas* („strofe castiliene") de opt versuri trohaice hepta- și octosilabice; schema rimelor: abbacddc.

Să nu crezi că am de gând
să mă plâng de părăsire,
căci târziu este-a jelire
patima-mi de mult arzând.

Îți plecai cândva urechea
la necazurile mele,
lacrimile, și pe ele,
le ștergeai iubirii, vechea.
Pe atunci Mireno parte
de privirile-ți avea;
cum de te-ai putut schimba
bune timp, timp bun, departe!

De-ar fi dăinuit iluzii,
scârba mi-ar fi fost mai mică,
doar de gustul calp mi-e frică,
nu și de-adevărul buzii.
Însă tu, ce pui la cale
nenorocul meu cumplit,
prin schimbare-ai plăsmuit
bine calp și certă jale.

Vorbele-ți lingușitoare
și urechile-mi credule
mi-au născut doar bunuri nule,
rele doar convingătoare.
Bunurile aparente
mi-au zâmbit a sănătate,
relele, adevărate,
duble bolii-au pus accente.

De-asta judec și discern
ca pe-un lucru preaștiut,
că Amor și-a desfăcut
slava-n prag, lângă infern;

și că un dispreț transportă,
ca și-uitarea, într-o clipă
culmea în abis, în pripă,
celui ce iubiri suportă.

Ai trecut atât de iute
prin schimbările aceste,
că-mprejuru-mi chin doar este,
dar nimic ca să m-ajute;
căci mi-nchipui și că ieri
mă iubeai, într-adevăr,
ori te prefăceai, cum săr
să cred azi, și nu-n doi peri.

Și plăcutul zvon se-adună
al frumoaselor cuvinte
ce-a iubire mai-nainte
și-astăzi în auz îmi sună.
Astfel de-amintiri suave
nu-s mai mare-acum tortură,
vântul vorbele le fură,
faptele-ți știm cui spun ave!

Oare nu chiar tu jurai
zile să nu ai pe lume
dacă pe Mireno-anume
ajungeai de nu-l iubeai?
Ești chiar tu, Silveria,-aceea
ce de mine-atâta caz
ai făcut, că și-n necaz
eu ți-eram spre bine cheia?

Oh, ce titluri de ingrată
ți-aș mai da, precum și ești,
dac-așa cum mă detești,
te-aș urî și eu odată!

Ci nu folosesc prea bine
arma urii, căci mai mult
de iubire și-azi ascult,
de uitare nu, ca tine.

Geamăt mi-a făcut din cânt
mâna-ți rea, și-n aspră iarnă
primăvara mi-o întoarnă,
râsu-n plâns și în frământ.
Bucuria-n strai cernit
mi-ai trecut, și-amoru-n floare,
pat de spini acum, mă doare,
rodul blând mi-ai otrăvit.

Și-ai să spui, și chiar mai trist e,
că ți-e nunta acătării,
iar că tu m-ai dat uitării,
fapt cinstit și evghenist e.
Asta ți-ar fi poate-o scuză,
de știut n-ar fi să-ți fie
că tu, prin căsătorie,
mă ucizi, și te acuză!

În sfârșit, pe gustu-ți încă
ți-ai făcut, un gust nu just[126],
căci cu prețu-acest injust
crezul mi-l plătești, de stâncă;
el, văzând prilej că are
să arate unde-ajunge,

[126] *un gust nu just*: Ponderea celor două concepte, modul de-a ajunge la unul prin celălalt, se polariza în etica secolelor al XVI-lea și al XVII-lea spaniole sub forma a două atitudini: una *hedonistă*, potrivit căreia la ceea ce e just se ajunge prin *gust*, adică prin plăcere; cealaltă, stoico-creștină, adopta drumul opus, și anume doar prin ceea ce e *just* se ajunge la *gust*, la plăcere. Din opera lui Cervantes se poate deduce că aceasta din urmă era și viziunea lui (*cf.*, printre altele, episoadele Leandra (*DQ* I, 51), Rutilio sau Rosamunda din *P*, II, 8-9 și I, 19-21 (Avalle-Arce, *La Galatea*, ed. cit., p. 223, n. 1).

nu-i schimbarea-ți s-o alunge,
nici să-mi taie chinu-n stare.

Cine seama va să-și deie
sigur n-are să se mire
că-s bărbat în port și-n fire,
iar Silveria, tu, femeie,
unde-ușurătatea pură
și-are-ntruna locuința,
iar în mine suferința
mi-e a doua mea natură.

Te contemplu măritată
și mai știu c-o să regreți,
schimbătoare-a fi te-nveți,
statornică niciodată.
Caută să-ți porți voioasă
jugul ce ți-ai pus pe umeri:
căci urât de ți-l prenumeri,
el dat jos nu se mai lasă.

Ci atât de inumană
ești și-atât de schimbătoare,
încât ieri ce-ai zis că-i floare,
mâine ai să spui că-i rană.
Și, pecete curioasă,
vorba îți va merge-n zare:
„Chipeșă, dar schimbătoare,
schimbătoare, dar frumoasă."

Versurile lui Mireno nu li se părură deloc proaste păstorilor, ci doar prilejul cu care fuseseră scrise, gândindu-se cât de iute fusese adus de schimbarea Silveriei să-și părăsească patria iubită și prietenii dragi și temându-se, fiecare dintre ei, ca în împlinirea propriilor aspirații, să nu o pățească la fel. De cum intrară în sat și sosiră acolo unde se aflau Daranio și Silveria, serbarea începu, cu atâta veselie și bucurie

cum de multă vreme nu se mai văzuse pe malurile Tagului: căci, întrucât Daranio era unul dintre cei mai bogați păstori din ținutul acela, iar Silveria una dintre cele mai frumoase păstorițe de pe acele maluri, la nunta lor sosi toată sau mai toată păstorimea de pe acele meleaguri. Și se alcătui astfel o celebră adunare de păstori discernători și de frumoase păstorițe, iar printre cei ce s-au ilustrat mai mult decât ceilalți au fost tristul Orompo, gelosul Orfenio, însinguratul Crisio și rău iubitul Marsilio[127], tineri toți și toți îndrăgostiți, deși năpăstuiți de patimi diferite: pe tristul Orompo îl tortura moartea timpurie a iubitei sale Listeea; pe gelosul Orfenio, nesuferita turbare a geloziei, îndrăgostit fiind de iubita sa, frumoasa păstoriță Eandra; pe însinguratul Crisio, depărtarea de Claraura, frumoasă și discernătoare păstoriță ce însemna pentru el singurul bun al său; iar pe deznădăjduitul Marsilio, neiubirea ce pentru el în pieptul Belisei se-ascundea[128]. Erau cu toții prieteni și din același sat, și pătimirea unuia nu le era celorlalți necunoscută; ba chiar adeseori se reuniseră în întreceri de durere ca să-și exalte fiecare pricina chinului propriu și străduindu-se fiecare în parte să arate cum se pricepea mai bine că durerea lui era mai presus de oricare alta și socotind drept glorie supremă să se vadă îmbunătățit în suferință; și toți aveau o asemenea ingeniozitate sau, mai bine zis, îndurau o atare durere, încât, indiferent cum ar fi numit-o, demonstrau că era cea mai mare din câte se puteau imagina. Prin aceste dispute și întreceri erau vestiți și cunoscuți pe toate malurile Tagului și treziseră în Tirsi și Damón dorința de a-i cunoaște: văzându-i acolo pe toți laolaltă, își făcură unii altora întâmpinări curtenitoare, cu

---

[127] *Marsilio*: Numele apare sub mai multe forme: *Masilio*, *Marsilo* sau *Marsilio*, fără ca sub aceste oscilații să se poată detecta incontroversabil vreo intenție, ca în cazul numelui hidalgului de La Mancha (Estrada-Berdoy, ed. cit., p. 337, n. 58). Ca atare, în traducere adopt și eu, pe urmele acestei ediții, o singură formă: *Marsilio*.

[128] Cei patru păstori menționați aici se vor întrece într-un soi de supravalorizare a nefericirii amoroase a fiecăruia dintre ei. Exista deja o tradiție în acest sens în romanul pastoral, încă de la primul publicat în Spania, și anume *Los siete libros de la Diana*, de Jorge de Montemayor, autor care scrisese: „Căci cei ce suferă cel mai mult sunt cei mai buni" (*op. cit.*, ed. F. Lázaro Estrada, Espasa Calpe, Madrid, 1993, p. 248).

admirație privindu-i toți mai ales pe cei doi păstori Tirsi și Damón, cunoscuți lor până-atunci doar după faimă.

În clipa aceea își făcu apariția bogatul păstor Daranio îmbrăcat muntenește: purta cămașă înaltă cu gulerul plisat, vestă de postav, pieptar verde răscroit, nădragi încrețiți din pânză fină, jambiere albastre, pantofi rotunzi, șerpar bătut în ținte și, de culoarea pieptarului, o bonetă în carouri. Nu mai puțin bine împodobită apăru Silveria, mireasa, căci purta fustă și tunică arămii garnisite cu satin alb, cămașă strânsă brodată cu albastru și verde, guleraș de fir galben stropit cu fire argintii, invenție a Galateei și Florisei, care o îmbrăcaseră, fileu civit cu țarțamuri de mătase stacojie, saboți cu talpă de plută, săndăluțe fine, mărgeanuri bogate și verighetă de aur, dar, mai presus de orice, frumusețea ei, care-o împodobea mai mult ca toate celelalte. Apăru îndată după ea neasemuita Galateea, ca soarele după aurora, și prietena sa Florisa, împreună cu alte multe și frumoase păstorițe care veniseră la nuntă din dorința de-a o cinsti, și printre ele era și Teolinda, grijulie să-și ascundă fața de ochii lui Damón și Tirsi, ca să nu o recunoască. Și apoi, păstorițele, urmându-i pe păstorii aflați în frunte, în sunetul multor instrumente păstorești, o porniră spre templu, răstimp pe care-l avură Elicio și Erastro spre a-și nutri ochii cu frumosul chip al Galateei și dorindu-și ca drumul acela să se prelungească mai mult decât lunga peregrinare a lui Ulise. Și atât era de exaltat Erastro de mulțumirea de-a o putea vedea, încât, stând de vorbă cu Elicio, îi spuse:

— La ce te uiți, păstorule, de nu te uiți la Galateea? Ci cum te vei putea uita la soarele părului, la cerul frunții, la stelele ochilor, la neaua chipului, la carminul obrajilor, la fildeșul dinților, la cleștarul grumazului, la marmura pieptului ei?

— Am putut vedea toate acestea, o, Erastro! – răspunse Elicio –, și nimic din câte ai spus nu este o cauză a chinului meu, cum e doar asprimea firii sale, căci de n-ar fi așa cum o știi, toate harurile și frumusețile pe care i le cunoști Galateei ar fi prilej de mai mare slavă a noastră.

— Bine zici – spuse Erastro –, dar tot nu vei putea tăgădui că, dacă n-ar fi atât de frumoasă, Galateea n-ar fi atât de dorită și, dacă n-ar fi atât de dorită, nici suferința n-ar fi atât de mare, deoarece toată din dorință se naște.

— Nu pot tăgădui, Erastro – răspunse Elicio –, că orice durere și zbucium se nasc din privarea de lucrul dorit și din lipsa lui; dar vreau să-ți spun totodată că pentru mine dragostea pe care credeam că i-o purtai Galateei și-a pierdut din calitate, căci dacă o iubești doar fiindcă e frumoasă, ea are prea puține motive să-ți fie recunoscătoare, de vreme ce nu-i bărbat, oricât de țărănos ar fi, care să o privească și să n-o dorească, pentru că frumusețea, oriunde s-ar afla, se face de la sine dorită. Așa încât acestei simple dorințe, ca uneia atât de firești, nu-i datorăm nicio prețuire, căci dacă i-am datora, ar fi de ajuns să dorim Cerul și l-am și merita; vezi însă, Erastro, toate acestea stau cu totul altfel, așa cum ne-o arată adevărata noastră lege. Și cu toate că frumosul și frumusețea au un rol esențial pentru a ne atrage să le dorim și să le savurăm, cine este cu adevărat îndrăgostit nu trebuie să aibă savurarea drept scop suprem, ci, chiar dacă frumusețea îi produce această dorință, el trebuie să o iubească doar fiindcă așa e bine, fără a fi împins de alt interes; și aceasta e ceea ce se poate numi, chiar și în cazul lucrurilor de pe lumea aceasta, iubire desăvârșită și adevărată, și ea este vrednică de recunoștință și răsplată, după cum vedem că făcătorul tuturor lucrurilor îi răsplătește, în chip vădit și cu folos, pe cei ce, fără a fi îmboldiți de niciun fel de interes, de frica osândei sau de speranța slavei[129], îl iubesc din toată inima și-l slujesc doar fiindcă e bun și vrednic de a fi iubit; și aceasta e suprema și cea mai mare desăvârșire cuprinsă în iubirea divină, dar și în cea umană, atunci când nu iubești decât pentru că obiectul dragostei este bun, și când mintea nu cade într-o greșeală, pentru că deseori răul ni se pare bun și binele rău, și astfel îl iubim pe unul și-l detestăm pe celălalt, această iubire nemeritând răsplată, ci pedeapsă. Din tot ce-am spus vreau să desprind, o, Erastro, că dacă tu adori și iubești frumusețea Galateei cu intenția de a o savura, și dacă la asta se reduce scopul dorinței tale, fără a merge mai departe și a-i iubi virtutea, sporirea faimei,

[129] Accept lecțiunea lui Jean Canavaggio, care, în textul: „sin moverles interese alguno de temor, de pena o de esperanza de gloria", prezent în toate edițiile, propune să fie suprimată virgula dintre *temor* și *de pena*, drept care *temor de pena* se poate astfel interpreta ca „teamă de osândă sau de infern", în opoziție cu *esperanza de gloria*, adică „speranță a slavei sau a paradisului", vezi Claude Allaigre, ed. cit, p. 1476, n. 10.

sănătatea, viața și bunele însușiri, trebuie să înțelegi că nu o iubești după cum ești dator și nici nu ai de ce să fii răsplătit după cum vrei.

Erastro ar fi vrut să-i replice lui Elicio și să-i dea de înțeles că nu înțelegea bine dragostea cu care o iubea pe Galateea, dar îl împiedică sunetul cimpoiului lui Lenio, cel neiubitor, care vru și el să ia parte la nunta lui Daranio și să înveselească petrecerea cu cântarea sa. Așa că, așezându-se în fața mirilor pe când aceștia se apropiau de templu, însoțit de rebecul lui Eugenio, cântă următoarele versuri:

LENIO

Necunoscut, ingrat Amor ce-ntuneci [130]
atâtea brave inimi uneori
și cu năluci și vane umbre-aluneci
și-n lanț sufletul liber înfășori!
Zeu dacă ești într-adevăr, și nu negi,
nu-i ierți pe cei lui Himeneu[131] datori
și care, totuși, nodu-acestui laț
și-l vor schimba pe altul, cu nesaț.

Păstrarea legii sincere și pure
a sfintei căsnicii să-ți fie țintă;
și-n apărarea-i steagu-ți să se-ndure;
efortu-ntr-asta firea să-ți dezmintă
și flori culeagă doar și roade pure,
iar truda-i pară-n glumă că-l alintă
și-ajută-l jugu-a-și duce cum se cade
și, chiar de-i pare greu, povara-i scade.

Poți, dacă dai uitării a' tale fapte
și firea ta știut capricioasă,
din patul nupțial să-i faci ca-n șoapte
pe-ntinsu-i jugul să și-l simtă casă.
Fă-i, blând, în piept și suflet să se-adapte

[130] Epitalam în octave.

[131] *Himeneu*: Himeneos, zeu al căsătoriei, care conducea cortegiul nupțial. Se pare că, la origine, fusese o personificare a cântecului de nuntă.

atât cât cursul vieții lor îi lasă,
și să se bucure-mpreună iară
de-o nesfârșit plăcută primăvară.

Dă voie ciobănești lor bordeie
liberi păstori în ele s-oploșească
și, cum tot zbori, zborul mai sus să-ți steie,
și țel mai bun și faptă să țintească.
Te zbați în van și dormi doar în crâmpeie
ca sufletele ție să-ți jertfească,
de nu le-ndrumi cu gând mai bun mereu
spre dulcea-mpreunare-n Himeneu.

Așa poți arăta prin mâna-ți vie
că și miracole a face poți,
pe proaspăta și gingașa soție
iubită-a face-o și-a-l iubi pe soț,
fără ca prin turbări de gelozie
din tihna mulțumirii grav să-i scoți,
ori ca dispreț și ciudă să-și asmută,
de somn lipsiți, de pacea lui plăcută.

Ci dacă,-Amor perfid, tu ascultare
nu dai nici la ce-un bun amic te roagă,
cum să m-aștept din parte-ți la-ndurare
când inamic îți sunt ce-n veci te neagă.
Și faptele, și firea ta, barbare,
mi-e martoră c-o spun o lume-ntreagă,
mă-ndreptățesc să cred că de la tine
nu pot s-aștept nici bucurii, nici bine.

Se mirau cei care-l ascultau pe neiubitorul Lenio, văzând cu câtă blajinătate se ocupa de treburile lui Amor, numindu-l zeu cu mână puternică, lucru pe care nu-l auziseră niciodată spus de el. După ce însă auziră versurile cu care își sfârși cântarea, nu putură să nu izbucnească în râs, pentru că observau că era tot mai cuprins de mânie și

că, de și-ar fi continuat cântecul, ar fi încondeiat dragostea așa cum obișnuia, dar nu mai avu răgaz din pricină că drumul se isprăvise. După ce ajunseră la templu și preoții săvârșiră acolo ceremoniile îndătinate, Daranio și Silveria rămaseră legați de un nod perpetuu și strâns[132], nu fără a stârni invidia multora dintre cei care-i priveau sau durerea altora ce râvneau la frumusețea Silveriei, dar orice durere ar fi fost depășită de cea pe care ar fi simțit-o nefericitul Mireno dacă ar fi fost prezent la spectacolul acesta. Întorcându-se, așadar, de la templu, în același alai ce-i însoțise, mirii sosiră în piața satului, unde găsiră mesele puse și unde Daranio vru să facă public paradă de bogățiile sale, adresând întregului sat o invitație mărinimoasă și somptuoasă. Piața era atât de bine acoperită de rămurișuri, încât părea un crâng frumos și proaspăt înverzit, ramurile fiind împletite pe deasupra în așa fel, încât razele ascuțite ale soarelui nu-și găseau pe toată întinderea aceea nicio intrare pe unde să încălzească solul răcoros ce se vedea că era așternut cu mulți snopi de papură și mare felurime de flori[133].

Acolo, așadar, spre mulțumirea tuturora, se celebră generosul ospăț, în sunetul a numeroase instrumente păstorești, fără a face mai puțină plăcere decât cea pe care o produc îndeobște muzicile armonioase practicate în palatele regești. Dar ceea ce dădu și mai multă strălucire serbării fu constatarea că, de îndată ce se strânseră mesele, în același loc fu ridicată cu mare iuțeală o estradă, pentru ca toți cei patru păstori nefericiți și discernători, și anume Orompo, Marsilio, Crisio și Orfenio, spre a onora nunta prietenului lor Daranio, dar și pentru a împlini dorința lui Tirsi și-a lui Damón de a-i asculta, să poată recita o eglogă pe care ei înșiși, mișcați de propriile lor dureri, o compuseseră[134]. După ce toți păstorii și păstorițele aflați acolo se

---

[132] Limbajul de factură mitologizantă trimite totuși inechivoc la sacramentul creștin al cununiei.

[133] *Cf.*, pentru regia și decorul unor asemenea evenimente relatate de Cervantes, „Nunta lui Camacho", *DQ* II, 20–21, și ceremoniile nupțiale de pe Insula Pescarilor din *P*, II, 10.

[134] Inserarea în corpul unui roman pastoral a unei întregi egloge reprezentabile a fost o noutate introdusă de Gálvez de Montalvo, în *Pastor de Fílida*, și preluată de acolo de Cervantes în *Galateea* (vezi J. M. Alonso Gamo, *Luis Gálvez de Montalvo. Vida y obra de ese gran desconocido*, Guadalajara, 1987; Miguel Ángel

așezară, așadar, pe scaune și după ce cimpoiul lui Erastro, lira lui Lenio și celelalte instrumente impuseră celor de față o calmă și miraculoasă liniște[135], primul care își făcu apariția pe umila scenă fu tristul Orompo, îmbrăcat într-o bundiță neagră și purtând în mână un toiag galben de cimișir pe-al cărui mâner se ridica o figură urâtă a morții și purtând o cunună din frunze funebre de chiparos, toate acestea semne ale tristeții ce-l stăpânea de pe urma morții premature a iubitei sale Listeea; și după ce, cu chipul întristat și cu însemne de infinită durere și amărăciune, își plimbă dintr-o parte în alta ochii plânși, rupse tăcerea cu vorbe precum acestea:

OROMPO

Ieșiți din adâncul inimii-amare[136]
cuvinte de sânge cu moarte umplute,
și-n lanț de vă țin, o, suspine gemute,
deschideți și rupeți stâng locul ce doare.

Martínez San Juan, *Estudio y edición de El pastor de Fílida por Luis Gálvez de Montalvo*, tesis doctoral, 1999). Un precedent și mai vechi se poate găsi la Boccaccio, *Il Filocolo*, cartea a IV-a, quest. V. Spectacolul din nunta lui Camacho are însă o cu totul altă desfășurare și o semnificație mult mai „realistă" (*DQ* II, 20).

[135] *miraculoasă liniște*: În text: „un sosegado y maravilloso silencio", una din primele mărturii ale subtilei poetici cervantine a „liniștii". Era de fapt un topos încă din Evul Mediu (vezi A. Salazar, „Música, instrumentos y danzas en las obras de Cervantes", *Nueva Revista de Filología Hispánica*, 2, 1948, pp. 262–263), care însă la Cervantes dobândește o aură de autenticitate spirituală, pusă în evidență mai târziu de însuși don Quijote (*DQ* II, 18, p. 158: „miraculoasa liniște care domnea în toată casa"). Motivul a fost studiat de A.S. Trueblood, „Nota adicional sobre Cervantes y el silencio", *Nueva Revista de Filología Hispánica*, 13, 1959, pp. 98–100, și de Aurora Egido, *Cervantes y las puertas del sueño*, PPU, Barcelona, 1994, pp. 19–32.

[136] Strofa folosită de Orompo e „foarte curioasă" (López Estrada), poate chiar unică, oricum unul din rarisimele exemple de utilizare a strofei medievale de *arte mayor* („artă majoră") în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Versurile declamate aici de Orompo sunt în *arte mayor*, un tip de versificație tipic castiliană, în ritm amfibrahic, larg folosită în Evul Mediu, dar aproape nemaipracticat din a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Contrastul cu versificația de influență italiană din mai tot restul eglogei poate semnifica și o trimitere voită la structura ritmică a vechii *Danza de los muertos*. Schema rimelor: abbaacca.

În cale văzduhul vă stă, ars cum tare
din toapsecul vostru-i, din glasuri năuce
ieșiți, că pesemne un vânt vă va duce,
cum binele-mi și el pe-arîpa-i dispare.

Vi-i paguba mică fiind rătăcite,
căci tot v-a lipsit preaînaltul subiect
de care vorbeați în stil grav și perfect
de lucruri sublime și preafericite;
știute o vreme și-atent auzite,
căci dulci și gentile erați și voioase;
acum, întristate și-amar plângăcioase,
veți fi de pământ și de Cer socotite.

O, moarte ce tai și rupi firul subțire
a mii de plăcute dorințe-omenești
și într-o clipită și munți netezești,
și Nilul îl faci cu Henares de-o fire!
De ce nu-mblânzit-ai preacruda ta fire?
De ce încercat-ai, spre a-mi face în ciudă,
pe pieptul cel dalb și frumos, tu, zăludă,
tăișul hangerului tău cu pornire?

Ce rău îți făcură, fățarnico, anii
cei gingași și verzi ai mieluței acele?
De ce ți-arătași pentru ea urgisele?
De ce întru ea mi-ai sporit noi jelanii?
Dușmancă, o, tu, tu, fățarnică-n danii!
Te caut, dar fugi, te ascunzi și nu ești,
la cale pui pricini și-atâtea urzești
acelui ce frică-i de-a' tale zâzanii.

În anii mai copți, mult prea strâmba ta lege
puterea mai mult ar putea să-și arate,
în loc ca pe-acela tu rana-a-ți abate
ce farmecul vieții abia-l înțelege.

Dar coasa-ți ce știe, tăind, să dezlege,
nici forță, nici rugă, nimic nu te curmă,
din floarea gingașă nu lași nicio urmă,
cum și trestii tari și uscate-ai culege.

Când tu pe Listeea din lume-ai răpit-o,
ființa, puterea, curajul, vigoarea,
mânia, șefia, porunca, născarea,
cu doar un triumf ți-ai vădit, și-ai țintit-o!
Răpind-o pe ea, ai răpit, o, cumplito,
și nurii, și grații, frumsețe, cuvânt,
minuni ale lumii, și-odată-n mormânt,
cu ea și-o comoară ai pecetluit-o.

În lipsa-i, rămas-am în bezna nespartă
să sufăr în viața ce-atât se lungește,
c-amara-i povară spinarea-mi zdrobește:
că-n nefericire și viața-i e moartă.
Nu sper în Fortuna, nu sper nici în soartă,
nu sper nici în timp, nu sper nici în Cer,
alin nu mai am de la cine să sper,
spre bine din rău-mi nu aflu vreo poartă.

O, voi, ce simțiți ce-i aceea durere,
veniți și-ntr-a mea mângâiați-vă chinul,
văzându-i tăria și sârgul, dezbinul,
vedea-veți c-a voastră-i mai slabă-n putere.
Acum unde-mi sunteți, păstori, la vedere?
Crisio, Marsilio și-Orfenio, sunteți?
De ce nu veniți? Și de ce nu vedeți
că mie și chinul ca-n voi mai sever e?

Dar cine se-arată și cine se-avântă
pe unde aceste cărări se bifurcă?
Marsilio-i, desigur, Amor îl încurcă,
Belisa e pricina, pururi o cântă.

Îl roade disprețul și crede că-i zvântă
năpârca nemilei și suflet, și piept,
și viața-și târăște sub crivăț nedrept,
dar chinu-i ca-n mine mai rău nu se-mplântă.

El crede că răul ce sufletu-i frânge
mai crunt ca durerea-mi îi e și mai crunt.
Mai bine-n desișul de-aici să m-ascund,
să văd dacă jalea cumva nu și-o plânge.
Ci, vai, suferința ce sufletu-mi strânge
ești prost de crezi alta-a-i găsi pe măsură,
căci cale deschide și drum de tortură
la răul ce vine și binele-nfrânge.

MARSILIO

Pași ce spre cel al morții[137]
mă duceți pas cu pas,
silit sunt să vă-nvinuiesc de lene!
Pe urma dulce-a sorții,
ce-i în amar impas,
mi-e binele, și-n iutea-vă nelene.
Aspritele sprâncene
și-ale dușmanei scene
din pieptu-i mânios,
spre-ntregu-mi nefolos
mi-arată-asprimea-ntreagă în noiene;
să ne ferim, de-i vreme,
de asprele și recile-i blesteme.

În ce străină climă
sau neguros tărâm
pot să mă duc spre-a fi la adăpost
de răul ce m-oprimă,

[137] Marsilio folosește în cântecul său stanțe de treisprezece versuri în octosilabi și endecasilabi iambici (în traducere, și hepta- și decasilabi); schema rimelor: abcab ccdeedff. Lungimea strofelor va deveni variabilă după intervenția lui Orompo.

de griji ce mă fărâm'
și nu-ncetează pân' nu-mi dau de rost?
Nici dus și nici la post,
nici Libii nisipoase,
ori țara unde șade
alb scitul crunt nu-mi scade
nici pic tăria jalei dureroase,
și-oricum, pe plac nu-mi este
să mă tot mut din locurile-aceste.

M-ajunge orișiunde
disprețul fără milă
al neperechei, crudei păstorițe,
și nimeni nu-mi răspunde
un prag cruțat de silă
de pot spera, scăpat de-atâtea crițe.
Belisa, dulci cosițe,
tu, slavă-a vremii noastre:
de-apleci încă-o ureche
la prietenia veche,
descarcă-ți dreapta plină de dezastre
și dintr-a mea văpaia
topească-ți gerului din piept bătaia!

Dar surdă-mi la plânsoare,
mai crudă și-nrăită
decât la glasul de năier sfârșit
furtuna-ngrozitoare
ce răscolește marea și-o agită
și-arată vieții-apropiat sfârșit;
oțel, olmaz, pepită,
alpestră rocă dură,
stejar ce fieru-l seacă,
tufan ce nu-și apleacă
coroana nici de crivăț biciuită:
totu-i suav și moale
pe lângă-asprimea îndârjirii tale.

Amara-mi, dură scrisă,
steaua-mi ne-nduplecată,
voința mea de-atoateprimitoare,
m-ai osândit, Belisă
ingrată-n nuri închisă,
să-ți fiu pe veci ființă iubitoare.
Și chiar de fruntea-ți mare,
cu încruntată vână
și ochi plini de-ncântări,
mi-anunță supărări,
vei fi pe sufletu-mi deplin stăpână
atât cât pe pământ
purta-va muritor, trupesc veșmânt.

E-un bine mai ales
ca răul ce mă frânge?
Și-i rău mai aspru oare-n lumea-ntreagă?
Și unul, și-altul țes
mai mult decât te frânge,
de ea lipsit trăiesc o moarte vie.
De-atât dispreț și mie
credința mi se-aprinde
în gerul ce domnește;
văd haosul cum crește
și aprigă durerea-mi cum se-ntinde
și nu cred că există
alta mai cruntă cum acum mă-ntristă.

Dar cine mișcă oare
hățișurile dese
de mirți cu-nstufoșata lor coroană?

OROMPO

E un păstor ce pare
îndreptățit c-alese
să-și scoată chinu-aici, chiar în poiană,

să vezi cum crunta-i rană
decât a ta mai grea e,
oricât de sus ți-o crezi,
ți-o socotești și-o vezi.

MARSILIO
Învins vei fi-n bătaie,
Orompo, scump amic,
și-nfrângerii-ți și martor vei fi, zic.

Chinul de mi-ai cunoaște
și boala mea smintită
de mi-ai pricepe-o, fie și în parte,
trufia nu te-ar paște,
spusa-mi ți-ar fi vădită
că nu a ta, ci-a mea e-o jale-aparte.

OROMPO
Himere nu te-ntarte,
Marsil, c-a ta durere
decât a mea-i mai mare,
căci viața-mi zile n-are
și sper să scapi de-a amăgirii vrere
și să-ți arăt deschis
că rău-mi e-adevăr, și-al tău doar vis.
Ci vocea-atotsonoră
i-aud lui Crisio-n cânt,
păstor ce-aidoma cu tine crede;
s-o ascultăm în oră
cum, în mâhnit cuvânt,
la fel de mare ca pe-a ta și-o vede.

MARSILIO
Azi vremea îmi pot crede
că potrivită-mi este
ca să vă pot convinge

că nu-mi puteți atinge
durerea, singura ce nu-i poveste.

OROMPO

Ascultă-acum, Marsil,
glasul lui Crisio și-al lui jalnic stil.

CRISIO

Vai, aspră, rău venită, tristă-absență![138]
de-a ta cunoaștere a fost departe
acela ce-n puteri și violență
te-a comparat cu neoprita moarte.
Căci ea, osândă dând cu virulență,
de ce e-n stare mărginita-i parte
decât ca nodul strâns să îl desfacă
ce sufletul în trup îl ține-n teacă?

Hangerul mult mai mult de rău e-n stare,
un spirit poate-n două să-l despartă.
Minuni ale iubirii, nimeni n-are
putere-a-l ști nici prin științe-ori artă!
Să-și lase jumătatea ce ardoare
dă sufletului și aici s-o-mpartă
pe cea firavă,-n care, mai strident,
să stea oricât, decât din viață-*absent*!

[138] Crisio își expune tânguirea în octave; începând cu cea de-a doua, întâlnim rimele înlănțuite, frecvente în metrica medievală și folosite încă și de Garcilaso în *Egloga a II-a* (*cf.* vv. 338–384), surprinzătoare tehnică manieristă în mediul epurat al pastoralismului. E o înlănțuire strofică de ascendență medievală, cum s-a mai arătat (*Cf.*, de pildă, *Cancionero de Baena* [c. 1445], piesele 19, 174, 312, 313 etc., ediție modernă Visor, Madrid, 1993): ultimul vers al unei strofe e totodată primul al strofei următoare, conform unei tehnici frecvent utilizate și în poezia provensală și cunoscută sub denumirea de *leixapren* („lasă și dă"). Urmez și aici, ca în toate celelalte cazuri similare, sugestia ediției Estrada–Berdoy, subliniind rimele respective.

Absent de ochii-aceia lucii sunt
ce-atâta îmi înseninau furtuna;
ochi, viață cui vă știe de-amănunt,
de visul nu le-a pus mai sus cununa:
căci a-i vedea și-a-i merita, mărunt,
e-o cutezanță nebunească-ntruna.
Eu i-am văzut, vai mie, și putința
de-a-i revedea m-omoară, și *dorința*.

Dorința-mi e să-mi văd curând scindată,
ca-n suferință să-mi scurtez osânda,
străvechea legătură ce-o bucată
din trup și suflet fac, închise-n blânda
carceră-a cărnii, ca, desferecată,
suflarea-mi iute-n zbor să-și frângă-orânda
și iarăși ochii-aceia să-i revadă,
pe ei, ce-mi sunt în jale-a păcii *nadă*.

Ci *nadă* sunt răsplata și câștigul
ce-Amor iubitului absent le-oferă,
și ele-n scurt jignirii răul strigu-l,
cum în iubiri mai mare nu-i zaveră
Discernământu-n van înalță-mi digul,
și nici simțiri arzând înalt de-o eră
n-ajung să-ndepărteze o amară,
grea suferință, furie *barbară*.

Barbară-i plasa-acestei suferințe,
dar, mai mult încă, e atât de tare,
că gata dă răbdări și suferințe,
ba chiar a vieții grea desfășurare.
Morți, gelozii, nemilă, nevoințe
și furii-n piept sau fire schimbătoare
nu chinuie și nici nu torturează
ca răul ce pe nume-i numai *groază*.

Groază ar fi dureri atât de crunte
și-ucigătoare dacă n-ar produce,
dar slabe sunt, nu mor de tot ce ciunt e,
absent de viața-mi scumpă doar mă duce.
Ci cântu-mi jalnic nu se mai confrunte
cu o tovărășie ce seduce
prin rar discernământ, și-a ei vedere
firesc e să-mi stârnească doar *plăcere*.

OROMPO
Plăcere ni-i, o, Crisio, întâlnirea
cu tine, mái ales cu cât acum a
venit sorocul să-ncheiem sfădirea.

CRISIO
Orompo, dacă vrei, putem și-acuma
să-ncepem, jude-aici având-l,
drept, pe Marsil, corect cum știm că-i numa.

MARSILIO
Dai semne, cunoscut fiindu-ți gândul,
c-acea greșeală ce vă-mbibă-atâta,
păreri tot vane că aveți de-a rândul,

căci vreți, cum adunarea hotărât-a
pe-a' voastre-a prefera, chiar de-s mărunte,
durerii-mi, care-n plâns e-ntâi, nu-a câta.

Dar ca să vadă bine cer și munte
că jalea voastră nu-i atât de gravă
cum sufletului meu i-e dat să-nfrunte

și cea din pieptul meu nu e suavă,
de gând am să v-arăt în înfruntare
așa cum o pricepe biata-mi glavă;

vă las pe voi să faceți judecare
și rău-mi mult mai rău că e a spune
decât cum aspră-i lunga-absență-amară

sau preacumplita moarte ce răpune,
de care amândoi vă plângeți tare,
zicând că scurte sorți aveți, nebune.

OROMPO
Ce spui, Marsil, mă mulțumește,-mi sare
în ajutor, căci toată-a mea dreptate
va triumfa, cum chinu-mi e mai mare.

CRISIO
Deși neștiutor sunt câmpii-a bate,
vedea-veți, când tristețea-mi veți afla,
că ale voastre-n urma-i rămân toate.

MARSILIO
Ce-absență poate-asprimea egala
a lipsei păstoriței mele, dură,
ce-a frumuseții doamnă-n toate sta?

OROMPO
La timp ajunge,-n bună conjunctură,
Orfenio. El e. Fiți atenți cum vine,
îi veți afla necazul chiar din gură.

E gelozia chinul care-l ține,
ea, spada și-uzurparea ce se-avântă
ca pacea-n dragoste să o dezbine.

CRISIO
Să-l ascultăm, durerea-acum și-o cântă.

ORFENIO

Ah, umbră-opacă ce-a-mi vâna tot stărui[139]
întunecata-mi, tristă-nchipuire;
grea beznă crudă, pururea-n răcire,
ce-mi prigonești lumina și mă nărui!

Când fi-va-asprimii pace să-i mai dărui,
crud monstru, harpie-n nelegiuire?
Ce vrei, când bucuria-mi strici, vampire,
sau ce câștigi, fiind doar în răspăru-i?

Dar dacă firea care-ți e podoabă
pretinde viața însăși să i-o curme,
când ea-i dădu-o și i-a zămislit-o,

nu-i de mirare că-ți dorești degrabă
mie-asasină-a-mi fi mereu pe urme,
ci că-ți mai stau tot viu sub ochi, cumplito.

OROMPO

Dacă desfătătoare
ți-e pajiștea, Orfenio, ca-nainte,
în vremi de bucurare,
vin', și o zi ațin'te
în trista-ne-adunare mai cuminte.

Cel trist cu triștii-alături,
cum bine vezi, se simte lesne bine;
vino, aici te-mpături
lâng-ape reci și line
ca soarele de foc departe-a-l ține.

Hai, și-n știutul stil,
sus, și-apără-te, cum știm că te prinde,
de Crisio și Marsil,

[139] Intervenția lui Orfenio întrerupe lungul șir de „lire" cu un sonet.

căci și-unul, și-altul tinde
să-și vadă numai chinul ce-l aprinde.

Eu numai de-astă dată
voi adversar a fi și lor, și ție,
căci chinul ce mă gată
sunt gata să-mi proclam peste-alte-o mie,
și doar vădind din el doar o felie.

ORFENIO

Nu-i e la fel gustoasă
cum mielușelei iarba-nfometate,
și nici nu-i savuroasă
mai noua sănătate
celui ce se știa cum condamnat e,

așa cum mie-mi place
să dovedesc în lupta ce se-ncinge
că apriga nepace
ce inima mi-o-ncinge
aproape-ntreaga lume o învinge.

Să-și treacă sub tăcere
Orompo chinul; Crisio nu-l mai spună;
Marsilio mut s-adere:
moarte, dispreț, absență
pălesc de-a geloziei rea prezență.

Dar dacă Cerul vrea
ca azi disputa noastră să pornească,
cep cine-o vrea să dea,
și celorlalți vădească
-și durerea, slab sau bine s-o rostească:

cred că nu-n eleganță
și-n felul de-a vorbi e-ntemeiată

și-și are-ntâi substanță
povestea netrucată,
ci-n purul adevăr stă așezată[140].

CRISIO

Simt, o, păstorule, trufia cum *abruptă* [141]
în astă *luptă* dintre noi, prin *patemi*,
ți-o *vatemi* și-o prefaci în *delirare*.

ORFENIO

E-o *avântare* goală la *nevreme*,
un naz, *mă tem*, *e*,-amice,-a ta *durere*:
căci dacă grabnic *piere*, schimbând *pasul*,
nu este *ceasul* s-o numești *simțire*.

CRISIO

E după *fire* chinu-atât de *crud*,
că iute-aștept s-*aud* că spui tu *însuți*
că nici chiar *plânsu-ți* nu-i e *pe potrivă*.

MARSILIO

Eu, *dimpotrivă*, sunt din față-o *rană*.

OROMPO

Spusa ți-e *vană*: eu, și *nenăscut*,
mi-am *cunoscut* în piept *nefericirea*.

ORFENIO

Poprirea-n mine-a pus-o, mare, *nenorocul*.

---

[140] Avalle-Arce (ed. cit., p. 242) găsește în această strofă o formulare importantă a poeticii lui Cervantes, care se pronunță aici în favoarea adevărului, pe care-l găsește superior „eleganței". Citează și alte locuri unde autorul pledează pentru proprietatea limbajului (de ex. *Persiles*, III, 6).

[141] Cu acest endecasilab încep versurile cu rimă internă, procedeu introdus, pare-se, de Garcilaso după modele italienești, în *Egloga a II-a*. Ca și în ediția Estrada-Berdoy, repet, subliniez rimele.

CRISIO

Cu-al tău nu-i *locul* mie să-l *asemui.*

MARSILIO

Al tău un *ghemu-i*, luce-al meu *fățiș.*

OROMPO

Acest *hățiș* tot fi-va *descâlcit*
când chinul *povestit* o să-mi *descopăr.*
N-o să-l *acopăr*, cum nici voi, *vă rog*,
acuma când mi-l scot de sub *polog.*

Când nădejdile-mi găsiră [142]
loc prielnic pe ogor,
dulce rod făgăduiră
și, când a mi-l da voiră,
Cerul le schimbă-n omor.
Florile lor uimitoare
le-am văzut mult doritoare
să-mi aducă-o bună parte,
ci furată-mi fu de moarte
chiar atunci, zavistitoare.

M-am văzut ca un plugar
ce din truda-i necurmată
roade crede că-i apar,
ci dureri culege doar
de destin puse-n găleată,
și-i și taie-orice nădejde,
neferindu-l de primejde
și-adâncindu-i-l sub praf
Cerul locul unde vraf
crezuri încă mai nutrește.

[142] Urmează o lungă succesiune de *coplas reales* (decastihuri) în hepta- și octosilabi trohaici, rimați abaabccddc.

Și dacă odată-ajuns
placul să mi-l văd în glorie,
deznădăjduiesc străpuns
de dureri de neascuns,
faptă-i certă și notorie:
că speranța te mai lasă
și-n nenorocire crasă
în final mai bun a crede,
dar vai celui care vede
groapa lespedea c-apasă!

MARSILIO

Eu, ai cărui ochi pământul
mi-l stropiră-ntotdeauna
unde numai mătrăguna
și scaieții cresc de-a rândul,
inima-mi rănind-o-ntruna,
eu sunt cel nefericit,
căci obrazul meu zbicit
nu mi-a fost văzut nicicând,
frunză, floare, fruct, nici gând,
truda-mi nu mi-a oferit.

Căci de-ar fi să am dovadă
de folos oricât de mic,
pacea-n piept mi-ar sta un pic
și, chiar fără nicio roadă,
mulțumit mi-ar fi, să zic,
c-ar vedea că-n van nu trece
dragostea-mi cerșind potece,
dar atât de rea se-arată,
c-al meu ger în foc înoată,
iar în foc sunt sloi și rece.

Așadar, de truda-mi vană
e doar plânset și suspin

și răgaz n-am nici puțin
în durerea-mi inumană,
unde-i alt mai mare chin?
Ceea ce durerea-ți poartă
e că pricina e moartă
a, Oromp, tristeții tale;
ci a mea fără egal e
și-i mai crudă și nu iartă.

CRISIO

Eu, având la vremea lui
fruct ce și-azi mi se sustrage
patimii și-al meu tot nu-i,
și-un prilej, cum nu crezui,
când să-l gust mi-l și retrage,
pot fi-ndreptățit numit
peste toți nefericit,
căci pieri-voi, cum prevăd,
dacă nu pot să m-arăt
sufletu-mi unde-a fugit.

Și cu cât mai grea-mplinirea
e-a nădejdii-apropiate,
mai cumplită-i chinuirea,
cazna și mai crud răzbate
de-i departe regăsirea.
Pentru chinuri inegale
leacul singur radical e
leac să nu aștepți deloc,
însă nici de el noroc
n-au absențele mortale.

ORFENIO

Roada ce-a fost semănată
de trudirea-mi ne-ntreruptă
coaptă s-a văzut îndată,

iar de soartă, fără luptă,
în puterea-mi fu lăsată.
Ci nici nu mă văzui bine
gata-n mână c-o pot ține,
c-am văzut într-o clipită
că prilejul bun ispită
doar spre chinuri mai deplin e.

Fructu-n mână-acum îl port,
dar să-l am e-o suferință
și-i un chin să-l mai suport
când în el, cu nepriință,
văd un vierme c-are port.
Vai, detest tot ce ador,
și din ce-mi dă viață mor,
și-mi durez mereu și-mi mint
fără preget labirint
de-unde nu mai pot să zbor.

Moartea-mi vreau în chinuire,
și prin rău doar ea-mi dă viață,
adevăru-mi e-amăgire,
și-n lumină ca și-n ceață
boala-mi crește peste fire.
Nu-i speranță să-și găsească
boala-mi leac puternic foarte,
nici fugind, nici stând lor iască
nu-i nimic să mă ferească
de prea trista-mi, vie moarte.

OROMPO

Nu-i oare o eroare[143]
să spui că paguba ce moartea-o face,

[143] Metrul se schimbă din nou, urmează iarăși „lire", dar de astă dată *sextinas aliradas*, strofe de șase versuri iambice de cinci/șase și zece/unsprezece silabe, rimate ababcc.

fiind atât de mare,
în parte-aduce pace
speranța distrugând-o
și-odat' cu ea durerea suprimând-o?

Dacă a slavei moarte
n-ar dăinui de-a pururi amintirea
de care placul spart e,
știută-i însușirea
lipsirii de nădejde:
durerea că o pierzi ți-o domolește.

Dar dacă e prezentă
memoria bunurilor răposate,
mai vie, mai ardentă
decât chiar posedate,
cum chinu-acesta crezi
că mai amar ca altele ți-l vezi?

MARSILIO

Unui drumeț sărman
de i s-ar întâmpla, cum, nu se știe,
din ochi să-i piară-avan,
când noaptea stă să vie,
mult așteptatul han
spre care se grăbea să nu-ntârzie,

opri-s-ar în derută,
cuprins de spaima ce grozavă-l prinde
de-a nopții beznă mută,
cum Cerul nu descinde
spre el și nu se-ndură
lumină clară-a-i oferi și pură.

Eu sunt cel ce se-ndreaptă
spre-un adăpost în calea-i, norocos,

și când zic că m-așteaptă
să-mi pun blând capul jos,
ca o fugară umbră
binele-mi fuge, cazna mă adumbră.

CRISIO

Cum un torent sălbatic
l-oprește pe drumeț să-nainteze
și-n nea și vânt iernatic
drumul stă să-i reteze
tocmai când hanu-aproape
i se arată-n față ca să-l scape,

așa și mie-mi curmă
absența bucuria-ncețoșată
și nici măcar o urmă
de-alin nu-mi mai arată,
când mai la nicio șchioapă
o știu pe cea ce, vrând, de chin mă scapă.

Și faptul că durerea
mi-e de sfârșit aproape rău mă doare
și-mi răscolește fierea,
căci, din pricini neclare,
cu cât mai la-ndemână,
e bunul, cu-atât fuge și se-amână.

ORFENIO

Mi s-a ivit în față
un han, de bunătăți plin și merinde;
triumf mi-a fost de-o viață,
ci când să zic că prinde
să-mi fie soarta bună,
îl văd schimbat în beznă și furtună.

Acolo unde șade
norocu-ndrăgostiților aleși,
năpasta și ea-mi cade;
acolo, megieși,
și rele-s, și dispreț,
unde-ndeobște-s bunuri fără preț.

Mi-s în acel sălaș,
dar să mai ies de-acolo-i peste poate,
durerea mi-i lăcaș,
și-atât de-ntemeiat e,
încât visez să-l darme
toți câți îl vor, îl văd și-l țin sub arme.

OROMPO

Chiar soarele-nainte să termine [144]
știutu-i crug, dând cerului tot roată
și-n fiecare semn[145] trecând cu bine,

măcar un dram din cazna nouă dată
nu ne-o vom da-n vileag nici scoși din minte,
oricât de sus și tare-ar fi strigată.

Zici, Crisio, tu, că cel ce-și ia aminte
absența, moare; eu sunt mort, căci viața
prea cruda soartă vru să mi-o-nmorminte.

Și tu, Marsil, susții că numai greața
o simți când vezi nădejdea cum te lasă
și-un rău dispreț îți taie viețiiața.

Tu tot repeți, Orfenio, că te-apasă
cu lancea-i gelozia și-ți străpunge
nu pieptul doar, ci sufletul, tăioasă.

[144] Urmează o secvență în terține endecasilabice (în traducere vor apărea și decasilabi).
[145] *semn*: Se referă la cele douăsprezece case ale zodiacului.

Și cum niciunul dintre voi n-ajunge
să simtă ce-i cu cel'lalt, umflă numa
durerea-i, vrând pe-a altuia s-alunge.

Și-a noastră-ndurerată luptă-acuma,
de jalnice-argumente dând pe-afară,
și apei Tagului sporește-i spuma.

Ni-i jalea-așa nu mai puțin amară,
ci, zgândărindu-ne atâta-n rană,
osânda suferinței crește iară.

Cât poate zice limba și avană
e-a gândului tristețe fără-oprire,
prilej e lacrimilor a da nouă vrană.

Să-ncete, dar, disputa prea subțire,
căci nu știu rău ce grav să nu frământe,
nici bine cert mereu în mulțumire.

Vai celui traiul vrând să-și înspăimânte
doar cu a gropii groaznică strâmtime
și-n grea singurătate și frânt e!

Vai celui trist și podidit de-acrime,
nenorocos răbdând cerescul bici
de neoprit prin forță-ori istețime!

Și cel bătut de-o lungă-absență-aici
ce-și trece triste jalnicele zile
ferit doar de-al răbdării-ngust prichici!

Vai și de-acel ce-n îndârjiri debile,
când mai încins e,-n păstoriță simte
rărunchii cruzi și vrerile sterile!

CRISIO

Să facem, dar, acum ce-Oromp consimte,
căci vine ceasul turmele să strângem,
ducându-le spre țarcurile strimte.

Și drumul cât spre adăpost ni-l frângem
ca de-obicei, iar soarele-asfințește
și pleacă de pe pajiști, să ne plângem

cu glas amar și-n jeluiri orbește,
în sunet de-acordate instrumente
să ne cântăm durerea ce sporește.

MARSILIO

Începe, dar, tu, Crisio, cu accente
ce până la Claraura s-ajungă,
domol împinse-n zbor de brize-atente,
ca-n drum spre cea ce jalea nu-ți alungă.

CRISIO

Cui absența îi oferă [146]
trist potirul ca să-l bea,
nu se teme, nici să vrea,
de nimic, dar nici nu speră.

În această boală-amară
nu e rău neîncifrat:
teama de-a nu fi uitat
sau, gelos, c-alții-o-nconjoară.

Cine e bolnav de ea
seama își va da îndat'
că nu-i rău mai de speriat,
nici vreun bine-a mai spera.

[146] Ultima secvență a eglogei se încheie cu *redondillas* (catrene) tradiționale, în hepta- și octosilabi trohaici; schema rimelor: abba.

OROMPO

Nu-i alt rău să mă subjuge,
nici chiar moartea nu-i, firește,
când și viața se jelește
că de dânsa moartea fuge.

Moartea silnic când mi-a luat
slava și-orice încântare,
mi-a lăsat un chin mai mare
când în viață m-a lăsat.

Răul vine, bunul trece,
și se duc atât de iute,
viața plângeri că-și ascute
moartea cum i se petrece.

MARSILIO

În amarnicul meu chin,
ca să sufăr mai din greu,
lacrimi n-am să plâng mereu,
nici suflare să suspin.

Nerecunoștinți, dispreț
m-au făcut atât de-olog,
moartea că mi-o sper și-mi rog
viața ca să-mi mai sumeț.

Voi mai zăbovi puțin,
căci în supărări mi-e greu:
lacrimi n-am să plâng mereu,
nici suflări să tot suspin.

ORFENIO

Gelozia, de-aș fi-n stare
să pot face cum e bine,
mi-aș dori-o-amor în mine,
iar zulia-amor prea mare.

De pe urma-acestui schimb,
bine-aș câștiga și glorii,
și cunună, și victorii
de îndrăgostit cu nimb.

Dacă toate-ar fi așa,
mi-ar fi bună gelozia,
căci amor fiind sclavia,
doar iubirii eu m-aș da.

Cu această ultimă cântare a gelosului Orfenio, discernătorii păstori își încheiară egloga, lăsându-i pe deplin satisfăcuți de discernământul lor pe toți cei care-i ascultaseră, cu deosebire pe Damón și pe Tirsi, care trăiră o mare mulțumire auzindu-i și li se păru că vorbele și argumentele propuse de cei patru păstori pentru a-și atinge scopul depășeau simpla ingeniozitate păstorească. Cum însă în rândul publicului se stârnise o dispută despre care dintre cei patru își pledase cel mai bine cauza, până la urmă fură toți de acord cu opinia discernătorului Damón, care le spuse că, după el, dintre toate neplăcerile și amărăciunile aduse de dragoste, niciuna nu chinuiește mai mult pieptul îndrăgostit decât ciuma incurabilă a geloziei și că pierderea suferită de Orompo, singurătatea lui Crisio sau neîncrederea lui Marsilio nu o puteau egala.

— Cauza este – zise el – că rațiunea naturală nu admite ca lucrurile cu adevărat inaccesibile să poată constrânge vreme îndelungată voința să le voiască și nici să incite dorința să dobândească imposibilul, fiind limpede că în asemenea cazuri, cu cât ar prisosi mai mult dorința, cu atât înțelegerea ar da înapoi. Și din același motiv zic că tortura îndurată de Orompo nu e decât milă și compătimire pentru bunul pierdut, iar pentru că l-a pierdut în așa fel, încât nu e posibil să-l mai recapete, această imposibilitate trebuie să fie cauza curmării durerii, căci, cum înțelegerea omenească nu poate fi mereu atât de unită cu rațiunea, încât să înceteze a simți pierderea bunului irecuperabil, trebuie în fapt să-și manifeste suferința prin lacrimi duioase, suspinuri fierbinți și cuvinte pline de jale, altminteri cine nu face așa riscă să fie socotit mai degrabă animal decât om rațional: până la

urma urmelor, curgerea timpului vindecă boala asta, raţiunea o temperează şi noile prilejuri contribuie în bună parte la ştergerea ei din memorie.

Cu totul altfel stau lucrurile în cazul absenţei, cum bine a notat Crisio în versurile sale, căci, cum speranţa în cel absent e atât de strâns legată de dorinţă, întârzierea întoarcerii îl supune unei torturi cumplite, deoarece, neoprindu-l nimic altceva să se bucure de bunul său decât un braţ de mare sau o întindere oarecare de pământ, i se pare că, de vreme ce posedă elementul principal, şi anume voinţa persoanei iubite, plăcerea îi este vădit ofensată de împrejurarea că lucruri atât de puţin însemnate, precum un pic de apă sau de pământ, îi stăvilesc fericirea şi gloria. Se mai adaugă acestei suferinţe şi teama de a fi dat uitării, nestatorniciile inimilor omeneşti, şi-atâta timp cât ţine absenţa, nu-ncape îndoială că străşnicia şi asprimea cu care ele tratează sufletul nefericitului absent sunt nespus de mari; cum însă leacul, şi anume întoarcerea, îi este atât de aproape, îşi poate îndura chinul ceva mai lesne, iar dacă s-ar întâmpla ca absenţa să fie de aşa natură, încât să facă imposibilă revenirea la prezenţa dorită, tocmai imposibilitatea aceea ajunge să fie şi leac, la fel ca şi în cazul morţii.

Durerea de care se plânge Marsilio, deşi e aceeaşi de care şi eu sufăr şi care, tocmai de-aceea, ar trebui să mi se pară mai gravă ca oricare alta, nu voi lipsi totuşi să spun ce-mi arată însăşi raţiunea cu privire la ea, mai curând decât ce mă împinge pasiunea. Mărturisesc că e o durere teribilă să iubeşti şi să nu fii iubit, şi mai mare însă ar fi să iubeşti şi să fii detestat, iar dacă noi, proaspeţii îndrăgostiţi, ne-am călăuzi după ce ne învaţă raţiunea şi experienţa, am vedea că toate începuturile în orice lucru sunt dificile, regula asta necunoscând excepţie nici în cazurile de iubire, ba chiar în ele se confirmă şi se întăreşte şi mai mult; aşa încât lamentaţia proaspătului îndrăgostit despre duritatea pieptului refractar al doamnei sale contrazice orice considerent raţional, deoarece, cum dragostea este şi trebuie să fie voluntară, iar nu silnică, eu nu trebuie să mă lamentez că nu sunt iubit de cea pe care o iubesc şi nici să-mi fac capital din povara pe care i-o impun, spunându-i că e obligată să mă iubească pentru că eu o iubesc: căci, deşi persoana iubită trebuie, în virtutea legii naturii şi dintr-o bună curtenie, să nu i se arate ingrată aceluia care o iubeşte cu adevărat, nu

trebuie nicidecum să fie și silită și constrânsă din pricina asta să răspundă în totul și total dorințelor celui ce o iubește: căci dacă așa ar sta lucrurile, s-ar găsi mii de îndrăgostiți supărători care, prin insistența lor, ar obține poate ceea ce nici nu li s-ar cuveni de drept[147]. Și întrucât dragostea e odrasla cunoașterii, s-ar putea ca-n mine ființa iubită să nu găsească defel calități care să o îndemne și să o dispună, după cum am spus, să mă iubească așa cum sunt eu obligat să o ador întrucât am găsit în ea ceea ce mie îmi lipsește. Și din acest motiv, cel disprețuit nu trebuie să se plângă de iubita, ci de soarta sa, care i-a refuzat harurile ce-ar fi putut-o determina pe doamna sa să-l iubească din toată inima. Așa că el e dator, prin slujiri neîntrerupte, prin vorbe de dragoste, printr-o prezență nesâcâitoare, prin virtuți învederate, să dreagă și să îndrepte lipsurile pricinuite în el de natură, acesta fiind un leac atât de important, încât pot afirma că va fi cu neputință să nu fie iubit cel ce, cu mijloace atât de drepte, se va strădui să câștige simțirea doamnei sale. Și de vreme ce răul disprețului are la îndemână binele acestui leac, să se consoleze Marsilio și să-i fie milă de nefericitul și gelosul Orfenio, în a cărui nenorocire se-ascunde cea mai mare din câte se pot imagina printre cele ale iubirii.

O, gelozie, răvășitoare a tihnitei păci amoroase, gelozie, jungher al celor mai trainice speranțe[148]! Nu știu cât de priceput a fost în genealogii cel care te-a făcut fiică a iubirii, când de fapt e de-a-ndoaselea, întrucât iubirea ar înceta să mai existe dacă zămislește asemenea odrasle. O, gelozie, tâlhar perfid și mincinos, deoarece, ca să se țină seama de tine în lume, de cum vezi născându-se într-un piept vreo scânteie de dragoste, cauți numaidecât să te amesteci cu ea, luând aceeași culoare, ba chiar te străduiești să-i uzurpi puterea și autoritatea! Și-așa se face că, văzută fiind într-o atât de strânsă legătură cu dragostea, deși efectele tale arată că nu ești aceeași iubire, tot mai încerci să-i dai de înțeles ignorantului că ești fiica lui, când de fapt

[147] *Cf.* considerațiile Marcelei în acest sens în *DQ* I, 14, p. 134.

[148] Cu acest paragraf se introduce tema geloziei, importantă în întreaga operă a lui Cervantes, contrazicând parțial idealul iubirii purificate („iubirea pură și simplă", învecinată cu iubirea mistică) de asemenea scorii. Tema capătă o importanță cu totul aparte în *P.* Vezi A. G. de Amezúa, *Cervantes, creador de la novela corta española*, Madrid, 1956, vol. I, pp. 232–237.

te-ai născut dintr-o bănuială josnică, zămislită fiind de o ticăloasă și mârșavă frică, alăptată la sânii închipuirilor înșelătoare, crescută între invidii cum nu se poate mai abjecte, hrănită cu bârfe și minciuni. Și ca să se vadă devastările pe care le pricinuiește în piepturile îndrăgostite boala aceasta a geloziei turbate, când gelos este amantul, se cuvine, să nu le fie cu supărare geloșilor îndrăgostiți, se cuvine, repet, să fie numit, cum și este, trădător, viclean, instigator, bârfitor, cusurgiu și chiar prost crescut; și într-atât de departe îi ajunge furia zuliară care-l subjugă, încât tocmai celui pe care-l iubește cel mai mult îi vrea și răul cel mai mare. Îndrăgostitul gelos ar vrea ca doamna sa numai pentru el să fie frumoasă, iar pentru restul lumii, urâtă; dorește să nu aibă ochi pentru altceva decât voiește el, să nu aibă urechi ca să audă, nici limbă ca să vorbească; să fie singuratică, ursuză, trufașă și chiar necioplită; iar uneori, somat de această patimă diavolească, dorește ca doamna lui să moară și totul să ia sfârșit.

Toate aceste patimi sunt zămislite de gelozie în cugetele amanților geloși, cu totul altminteri decât virtuțile pe care iubirea pură și simplă le sporește în adevărații și curtenitorii slujitori ai iubirii, deoarece în pieptul unui îndrăgostit bun se ascund discernământ, generozitate, curtenie și tot ce-l poate face lăudabil în ochii oamenilor. Gelozia are de asemenea puterea unui venin neiertător, încât nu există antidot capabil să te apere, sfat care să precumpănească, prieten care să te ajute sau dezvinovățire pe care s-o accepte; toate acestea sălășluiesc în gelosul îndrăgostit, ba mai mult: orice umbră îl înspăimântă, orice copilărie îl tulbură și orice bănuială, falsă sau adevărată, îl distruge, și tuturor nenorocirilor acestora li se adaugă alta: și anume că toate dezvinovățirile ce i se înfățișează le socotește încercări de inducere în eroare; și cum bolnavul de gelozie nu vrea să le admită, rezultă că boala aceasta nu are leac și trebuie pusă mai presus de toate celelalte. Așa încât, după opinia mea, Orfenio e cel mai suferind, nu însă și cel mai îndrăgostit, pentru că gelozia nu e semn de multă iubire, ci de multă curiozitate imprudentă[149]; dacă există semne de dragoste, atunci ele sunt ca febra la omul bolnav, iar faptul de-a o avea e

[149] Aici se găsește *in nuce* nu numai subiectul, dar și titlul cunoscutei nuvele intercalate despre „Curiosul imprudent", din *DQ* I, 33–34, prefigurată și în *Galateea* și de povestea lui Timbrio și a lui Silerio.

semn că este în viață, dar o viață bolnăvicioasă și pidosnică, astfel încât, dacă îndrăgostitul gelos nutrește iubire, e mai mult o iubire bolnavă și rău îndrumată. Și a fi gelos mai este și semn de puțină încredere în propria valoare; și că așa stau lucrurile ne-o arată îndrăgostitul discernător și neclintit, care, fără a ajunge în întunecimea geloziei, atinge fugar umbrele temerii, dar nu intră în ele atâta cât să-i întunece soarele mulțumirii, și nici nu se depărtează de ele atâta cât să uite a se comporta îndatoritor și temător; căci dacă această temere discernătoare n-ar exista în cel ce iubește, eu unul l-aș socoti drept infatuat și excesiv de încrezător, deoarece, așa cum zice un proverb de pe la noi, cine iubește se și teme; se teme, iar cel ce iubește are și temei să se teamă, întrucât, cum ființa iubită este peste poate înzestrată, sau așa i s-a părut lui că este, la fel poate apărea și în ochii altuia ce ar privi-o, și din același motiv s-ar putea zămisli și-n celălalt iubirea, ajungând să i-o tulbure pe-a lui. Bunul îndrăgostit se teme, și bine face, de nestatorniciile vremurilor, de noile prilejuri ce s-ar putea ivi spre paguba sa, se teme ca în scurt timp starea fericită de care se bucură să nu ia sfârșit, iar teama aceasta trebuie să fie atât de tainică, încât să nu-i ajungă pe buze ca să o spună și nici chiar în ochi ca să o dea la iveală; și această temere are efecte atât de contrarii celei produse în piepturile îndrăgostite de către gelozie, încât naște în ele noi dorințe de a-și spori dragostea, de-ar fi cu putință; de-a se strădui cu toată grija, astfel încât ochii iubitei sale să nu vadă în ele nimic nevrednic de laudă, arătându-se generoși, cuviincioși, galanți, curați și bine-crescuți; și pe cât e de îndreptățit ca temerea aceasta virtuoasă să fie lăudată, cu atât mai drept și chiar și mai mult de-atât este ca gelozia să fie blamată[150].

Zicând acestea, faimosul Damón tăcu, atrăgându-și părerile contrarii ale unora dintre cei ce-l ascultaseră, dar lăsându-i pe toți mulțumiți de adevărul pe care li-l expusese cu atâta simplitate. Dar n-ar fi rămas fără răspuns dacă la cuvântarea lui ar fi fost de față și păstorii Orompo, Crisio, Marsilio și Orfenio: aceștia, osteniți după recitarea eglogei, se duseseră acasă la prietenul lor Daranio. Așa stând

[150] Avalle-Arce (ed. cit., p. 258) semnalează reluarea acestei lungi disertații despre dragoste și gelozie sub o formă elegant aforistică în *P*, III, 19, ed. cit., p. 352: „Poate exista dragoste fără gelozie, dar nu și fără temeri".

lucrurile, tocmai când erau gata să reia horele și dansurile, cei prezenți văzură că dintr-o parte a pieței soseau trei păstori chipeși, și anume binevoitorul Francenio, liberul Lauso și, între ei doi, bătrânul Arsindo[151], cu o frumoasă ghirlandă de laur verde în mâini, și, traversând piața drept prin mijloc, se opriră în locul unde stăteau Tirsi, Damón, Elicio și Erastro, împreună cu toți ceilalți păstori mai de seamă; îi salutară cu vorbe curtenitoare, cu nu mai puțină curtenie fiind primiți și ei, îndeosebi Lauso de către Damón, cu care era vechi și adevărat prieten. Când se încheiară adresările politicoase, Arsindo, întorcându-și ochii către Damón și Tirsi, începu să vorbească după cum urmează:

— Cunoscută de aproape și de departe, discernători și mândri păstori, faima înțelepciunii voastre ne face, pe păstorii aceștia și pe mine, a vă ruga fierbinte să acceptați a fi judecătorii unei plăcute întreceri ce s-a născut între acești doi păstori, Francenio și Lauso, aici de față, atunci când, aflându-se prinși, cu prilejul trecutei serbări, într-o conversație purtată de câteva frumoase păstorițe, care, pentru a petrece fără plictis ceasurile de răgaz ale zilei, au pornit, printre alte jocuri, unul așa-zis al vorbelor. S-a făcut, așadar, că, venind rândul unuia dintre păstorii aceștia să propună și să înceapă, soarta a vrut ca păstorița aflată în dreapta lui să-i fie, după cum zice el, vistiernica secretelor sufletului său, care mai era, după părerea tuturora, și cea mai discernătoare și mai îndrăgostită. Apropiindu-i-se prin urmare de ureche, i-a spus: „Cum speranța-i tot pe fugă." Păstorița, fără a șovăi câtuși de puțin, a șoptit mai departe și, când fiecare a trebuit să spună cu glas tare ce i se spusese în taină, s-a dovedit că păstorița urmase vorba zicând: „Cu dorința stă-i de pază." Ascuțimea răspunsului ei a fost elogiată de cei prezenți, cel mai mult a proslăvit-o însă păstorul

---

[151] *Lauso* e cel mai probabil numele pastoral al lui Cervantes însuși, ipoteza bazându-se pe prietenia dintre Lauso și Damón, în roman, și pe cea dintre Cervantes și Pedro Laínez (vezi mai sus, n. 63) în realitate; alt argument ar fi și componenta *laudativă* (lat. *laus*) a *Galateei*. La Cervantes, *Lauso* mai apare în catalogul de nume pastorale făcut de Berganza, în *Colocviul câinilor* (*NE*). *Arsindo* poate fi pus în legătură cu gr. *arsen* „viril", deși personajul e un bătrân, dar care, mai jos, se va îndrăgosti de păstorița Maurisa. *Francenio* e o variantă pastorală de la *Francisco*. Mai multe date la Claude Allaigre, ed. cit., vol. I, p. 1478, n. 24.

Lauso, dar nici Francenio n-a apreciat-o mai puțin. Și așa, fiecare, văzând că vorba propusă și răspunsul la ea erau versuri scandate, s-au oferit să le gloseze și, după ce au făcut-o, fiecare s-a străduit ca glosa proprie s-o întreacă pe-a celuilalt, iar ca să se asigure, au vrut să mă pună pe mine judecător. Dar când am aflat că prezența voastră ne bucură malurile, i-am sfătuit să vi se adreseze, întrucât științei și înțelepciunii voastre neîntrecute li se pot încredința negreșit și probleme de mai mare însemnătate. Mi-au ascultat sfatul, iar eu mi-am dat osteneala să încropesc ghirlanda asta spre a fi dată ca premiu aceluia dintre păstori care, după cum veți socoti, a compus cea mai bună glosă.

Arsindo tăcu și așteptă răspunsul păstorilor: aceștia îi mulțumiră călduros pentru buna părere pe care o avea despre ei și se învoiră bucuros să fie judecători imparțiali în acea onorabilă întrecere. Primind această asigurare, Francenio repetă versurile și-și recită glosa precum urmează:

Cum speranța-i tot pe fugă,
cu dorința stă-i de pază.

GLOSĂ

Când gândesc să mă salvez
prin credința-mi în iubire,
fricii repede-i cedez,
că-s prea slab în sumețire
sau în chinuri prea obez.
Mi-e încrederea pe ducă,
pulsul vieții mi se-oprește,
și în soarta mea năucă,
văd, ca frica să n-o-nclește,
cum speranța-i tot pe fugă.

Fuge și cu sine-mi ia
și-alinarea suferinței,
dar, pedeapsă și mai grea,
cheia lanțului silinței

las-o la dușmanca mea.
Iute-atât se-ndepărtează,
că-i curând de nevăzut,
și-n iuțeala-i, văd cu groază
că nu pot niciun minut
cu dorința-a-i sta de pază.

După ce Francenio își spuse glosa, Lauso și-o începu pe-a sa, care suna astfel:

Chiar de cum mi te-am zărit,
te-am văzut așa frumoasă,
că,-nfricat, am năzuit;
teama însă nu mă lasă
și-am rămas tot ei robit.

Când te văd, atât mă-njugă:
o încredere pleșugă
și o lașă-nfricoșare:
dacă-alături nu și-o are,
stă speranța tot pe fugă.

Și deși mă lasă-n drum
și-o ia iute la picior,
văd ca prin minune-acum
că eu gata sunt să mor,
dar iubirea-mi nicidecum.

Fără de speranță sunt;
dar, ca să triumf cu vază,
în iubire fără plată,
n-aș mai vrea, nici să se poată,
cu dorința-a-i sta de pază.

De îndată ce Lauso își isprăvi de spus glosa, Arsindo zise:

— Iată, faimoșilor Damón și Tirsi, vi s-a adus la cunoștință cauza în jurul căreia are loc întrecerea acestor păstori; rămâne-acum doar

ca voi să-i dați ghirlanda celui ce socotiți că o merită cu mai mare îndreptățire: Lauso și Francenio sunt oricum atât de buni prieteni, încât vor aprecia sentința dată de voi.

— Să nu crezi, Arsindo – răspunse Tirsi –, că ar fi cu putință ca ingeniozitatea noastră, fie ea și de calitatea pe care tu i-o atribui, ar putea sau ar fi datoare să judece cu atâta promptitudine deosebirea, dacă există vreuna, dintre aceste glose pline de discernământ. Ce vă pot spune eu despre ele, și Damón nu mă va contrazice, este că amândouă sunt la fel de bune și că ghirlanda trebuie înmânată păstoriței care a prilejuit o întrecere atât de curioasă și de lăudabilă. Și dacă sunteți mulțumiți de părerea noastră, plătiți-ne-o cinstind nunta prietenului nostru Daranio, înveselind-o cu plăcutele voastre cântări și sporindu-i prestigiul prin onorabila voastră prezență.

Tuturora li se păru bună sentința lui Tirsi; cei doi păstori o acceptară și fură de acord să facă tot ce le poruncea Tirsi. Ci păstoriței și păstorii care-l cunoșteau pe Lauso se minunau văzându-i firea liberă prinsă în plasa iubirii, căci își dădeau seama, după gălbejeala feței, după amuțirea gurii și după întrecerea în care se angajase cu Francenio, că voința nu-i era în starea ei obișnuită și se tot întrebau cine-ar putea fi păstorița care triumfase asupra inimii lui slobode. Unii o bănuiau pe discernătoarea Belisa, alții pe mândra Leandra, iar ceilalți pe neasemuita Arminda, îndemnați fiind să și le imagineze de obiceiul îndătinat al lui Lauso de-a vizita colibele acestor păstorițe, tustrele în stare, cu farmecul, nurii și frumusețea lor, să subjuge și alte inimi la fel de libere ca aceea a lui Lauso. Și multe zile zăboviră să-și lămurească îndoiala, pentru că îndrăgostitul păstor abia își încredința și lui însuși taina iubirilor sale. Isprăvindu-se acestea, tot tineretul satului își reluă dansurile, și instrumentele păstorești alcătuiră o muzică plăcută; văzând însă că soarele își zorea cursa către asfințit, glasurile armonioase încetară și toți cei ce s-aflau acolo se hotărâră să-i petreacă pe miri până la casa lor; iar bătrânul Arsindo, pentru a-și ține făgăduiala făcută lui Tirsi, pe drumul din piață și până la casa lui Daranio, în sunetul naiului lui Erastro, merse cântând versurile de mai jos:

ARSINDO

Facă Cerul mii de semne [152]
de răsfăț și bucurie,
bată ziua de-azi norocul,
sărbătoare să însemne
vesela lor cununie,
veselă peste tot locul.
Treacă de-astăzi înainte
plânsu-n cânturi dulci și sfinte,
și necazurile toate
fie în plăceri schimbate,
jalea-alunge-o, necuminte.

Bunuri fie câte stele
și-ntre miri doar fericire
unul pentru altu-și fie;
dea răchita micșunele,
aibă plopii pere-n șire,
ghinde mirții să înșire,
perle-n stânci să tot găsească,
struguri crească-le din iască
și-aibă-n roșcovi cantalupi
și, ferite și de lupi,
târlele li se prăsească.

Stârpiciunile la ei
să ajungă fătătoare,
îndoindu-le averea,
iar albinele-n știubei
de prin haturi și răzoare
să le înmulțească mierea;
toate câte-au semănat,
și pe-ogoare, și în sat,

[152] Epitalam comic în stil popular și tradițional, de cantonier, scris în strofe de unsprezece versuri, foarte rare încă din vremea lui Cervantes. Hepta- și octosilabi trohaici, schema rimelor: abcabcddeed.

să le dea cules pe-alese,
mana via nu le-apese,
nici neghini la treierat.

Doi să-și vadă prunci curând,
rod de pace și iubire
cât îșI vor și-și pot dori;
și, când le vor fi crescând,
de un doctor s-aibă știre,
și-altul popă-n sat l-ar ști.
Pururi fie bogătani
și-n virtuți, dar și în bani,
și așa să le tot meargă,
taxidari de nu-i aleargă
spre a-i scoate sărăcani.

Mai bătrâni ca Sarra[153] fie,
sănătoși cât vor trăi
n-aibă doftori de-ajutor,
de necazuri să nu știe,
fete triste-n căsnicii
sau feciorul cartofor.
Și-ani de ani, aibă câți vin
cât Matusalem peșin,
viața fără frică-și lase,
și urmașii parastase
facă-le în veac. Amin.

Cu nespus de mare plăcere fură ascultate versurile câmpenești ale lui Arsindo, și el și le-ar mai fi lungit dacă nu l-ar fi împiedicat sosirea la casa lui Daranio, care, invitându-i într-însa pe toți cei ce-l însoțiseră, rămase fără ea[154], doar că Galateea și Florisa, de teamă ca

[153] *Sarra* (*Sara*): Una din soțiile lui Avraam, mama lui Isaac, pe care l-a născut la nouăzeci de ani (*Exodul*, 17, 7–10), devenită paradigmă prin excelență a longevității feminine.

[154] Zeugmă: adică rămase fără „casă".

Teolinda să nu fie recunoscută de Tirsi și Damón, nu primiră să rămână la cina mirilor. Tare-ar fi vrut Elicio – și Erastro – s-o conducă pe Galateea până la ea acasă, dar nu fu cu putință a o face să accepte, așa încât fură nevoiți să rămână cu prietenii lor, iar ele plecară ostenite de dansurile de peste zi; și Teolinda suferea mai mult ca oricând, văzând că de la nunta solemnă a lui Daranio, unde veniseră atâția păstori, lipsea doar Artidoro al ei. Cu gândul acesta apăsător, își petrecu noaptea în tovărășia Galateei și-a Florisei care și-o trecură cu inimile mai libere și neîmpătimite, până când, a doua zi, li se întâmplă ceea ce se va spune în cartea următoare.

SFÂRȘITUL CĂRȚII A TREIA

A PATRA CARTE A GALATEEI

Cu mare jind aștepta frumoasa Teolinda venirea zilei ca să-și poată lua rămas-bun de la Galateea și Florisa și să-și continue căutările pe toate malurile Tagului după iubitul ei Artidoro, cu gândul de a-și sfârși viața în tristă și amară singurătate dacă avea să aibă atât de puțin noroc, încât să nu afle nicio veste despre dragul ei păstor. Când se făcu, așadar, ceasul dorit și soarele începu să-și răspândească razele pe fața pământului, ea se sculă și, cu lacrimi în ochi, le ceru celor două păstorițe învoirea de a-și urma căutarea, dar ele, cu multe vorbe stăruitoare, încercară s-o convingă să mai aștepte alături de ele încă vreo câteva zile, Galateea oferindu-se să trimită pe un păstor dintre cei ai tatălui ei să-l caute pe Artidoro pe toate malurile Tagului și pe oriunde și-ar închipui că i s-ar putea da de urmă. Teolinda îi mulțumi pentru propunere, dar nu vru să facă ce îi cereau, ba chiar, după ce le arătă, cu cele mai potrivite cuvinte pe care se pricepu a le găsi, cât de obligată se simțea să le slujească în toate zilele vieții sale pentru bunăvoințele pe care i le făcuseră, le rugă, îmbrățișându-le cu simțire duioasă, să nu o mai rețină nici măcar un ceas. Galateea și Florisa, văzând, așadar, cât de zadarnic se trudeau s-o oprească, îi cerură să caute a le înștiința de orice întâmplare, bună sau rea, de care va fi fost să aibă parte în căutarea ei amoroasă, încredințând-o de plăcerea lor pentru mulțumirea sau de suferința pentru nefericirea ei pe care aveau să le simtă. Teolinda se oferi să le aducă ea însăși veștile despre soarta ei bună, căci la cele rele viața ei n-ar avea tăria de a rezista, ceea ce ar face cu neputință ca ele să mai afle ceva despre dânsa. Declarându-se mulțumite cu această făgăduință a Teolindei, Galateea și Florisa hotărâră să o mai petreacă o bucată de drum în afara satului, și astfel, luându-și amândouă doar bâtele și umplând traista Teolindei cu niscai bunătăți

pentru călătoria obositoare, plecară cu ea din sat la ceasul când razele soarelui prinseseră a răni pământul mai drepte și cu mai multă putere.

Și după ce o petrecuseră aproape o jumătate de leghe de la ieșirea din sat, în clipa când erau pe punctul de a se întoarce și a o părăsi, văzură cum printr-o strungă nu departe de ele treceau patru bărbați călare și câțiva pedeștri, recunoscând numaidecât că erau vânători după costume și după șoimii și câinii ce-i însoțeau. Și, privindu-i cu atenție spre a vedea dacă nu-i cunoșteau, văzură ieșind din niște hățișuri dese aflate în apropierea strungii, două păstorițe pline de farmec și bine făcute. Chipurile și le mascaseră cu câte o pânză albă și, ridicând glasul, una din ele îi rugă pe vânători să se oprească, ceea ce ei și făcură, și, apropiindu-se amândouă de unul din ei, care după port și ținută părea mai-marele celorlalți, îi prinseră calul de hățuri și schimbară cu el câteva cuvinte, fără a le fi cu putință celor trei păstorițe să audă ce-și spuneau, împiedicate fiind de depărtarea la care se aflau. Văzură doar că la scurt timp după ce-i vorbiseră, cavalerul descălecă și, după cât se putea judeca, le porunci soților săi să se întoarcă și, lăsându-și calul în grija unui argat, le luă de mâini pe cele două păstorițe și se afundă încet cu ele într-o pădure deasă de lângă ei; văzând acestea, cele trei păstorițe, Galateea, Florisa și Teolinda, se hotărâră să vadă, dacă se putea, cine erau păstorițele mascate și cavalerul care le ducea cu el, drept care își propuseră să dea ocol printr-o latură a pădurii și să se uite dacă puteau sta într-un loc de unde să-și poată mulțumi dorința. Făcând întocmai cum gândiseră, o luară înaintea cavalerului și păstorițelor, și Galateea, căutând să vadă printre rămurișuri ce anume făceau, văzu că, apuncând-o la dreapta, se afundau în pădure, așa că, pornind-o pe urmele lor, îi urmară, până când cavalerul și păstorițele, socotind că se aflau în inima pădurii, în mijlocul unei poieniță strâmte înconjurate de infinite lăstărișuri, se opriră. Galateea și soațele ei se apropiară atât de mult, încât, fără a fi văzute ori auzite, vedeau tot ce făceau și-și spuneau cavalerul și păstorițele; acestea, după ce priviră de jur-împrejur ca să vadă dacă ar putea fi văzute de cineva, liniștindu-se în privința asta, una dintre ele își dădu jos obrăzarul și, nici nu și-l scoase bine, că fu recunoscută de Teolinda, care, apropiindu-se de urechea Galateei, îi spuse cu glasul cel mai șoptit cu putință:

— Nespus de ciudată întâmplare, căci, dacă nu cumva mi-am pierdut cunoștința din pricina suferinței prin care trec, nu-ncape îndoială că păstorița care și-a dat jos obrăzarul e frumoasa Rosaura, fiica lui Roselio, seniorul unui sat vecin cu al nostru, și nu știu care anume ar putea fi pricina ce-a făcut-o să se îmbrace într-un veșmânt atât de neobișnuit și să-și părăsească pământul natal, fapte păgubitoare, după cum se vede, cinstei sale. Dar, vai, nefericita de ea! – adăugă Teolinda –, cavalerul ce-i cu ea e Grisaldo, fiul cel mare al bogatului Laurencio, care, aproape de satul vostru, are alte două ale lui[155].

— E adevărat ce spui, Teolinda – răspunse Galateea –, îl cunosc și eu; taci însă și potolește-te, căci curând vom vedea cu ce scop a venit aici.

La cuvintele acestea, Teolinda se liniști și începu să privească atent ce făcea Rosaura, care, cu glasul tulburat și fața mâniată, apropiindu-se de cavalerul în vârstă, pare-se, de vreo douăzeci de ani, începu a-i spune:

---

[155] Cu această nouă scenă de voyeurism (vezi *supra*, p. 29, n. 46) debutează o altă aventură în *Galateea*, a cărei încheiere însă nu o vom cunoaște, întrucât romanul nu a fost terminat. Este o intrigă violentă și precis localizată (în Castilia și Aragon), ceea ce constituie o abatere de la canonul abstract și idealizant al genului. Claude Allaigre (ed. cit., I, p. 1479, n.1) se oprește amănunțit asupra semnificației numelor noilor personaje. Pe urmele lui Hermann Iventosch (*Los nómbres bucólicos en Sannazaro y la pastoral española. Ensayo sobre el sentido de la bucólica en el Renacimiento*, Soler, Valencia, 1975), el presupune că *Grisaldo* (prezent la Sannazaro sub forma *Crisaldo*), cu o sonorizare „de prestigiu" a C-ului inițial italian, ca și Grisóstomo din *DQ* I, ar fi un „om de aur", trimițând la epoca de aur și la Hesiod; el e fiul lui *Laurencio*, care evocă laurul și, prin paronomază, și aurul. *Rosaura*, iubita lui, se poate descompune în *Rosa áurea* („trandafir de aur"), fiind pusă astfel în legătură cu Grisaldo, pe de o parte, și, pe de alta, cu tatăl ei, *Roselio*, alterare probabilă a numelui real *Rogelio* („Roger"), luat și într-o accepție vegetală, ca Laurencio. Mai târziu vor interveni în povestire alte două personaje: *Leopersia*, care ar semnifica agresivitatea (*leo*), incluzând și ea o semnificație vegetală prin trimiterea la sp. *persicaria* („iarbă-roșie"), cu corespondentul lat. *chrysallion*, adică *chrysa-lion* , ceea ce îi evocă, prin calambur, atât pe Grisaldo, cât și pe Rosaura; în sfârșit, *Artandro*, evocând „omul, bărbatul" (*andro*), dar și viclenia (*arte*).

— Suntem într-un loc, perfidule cavaler, unde mă voi putea răzbuna după cuviință împotriva lipsei de dragoste și nepăsării tale. Dar chiar dacă aș face-o într-atâta încât să te coste și viața, prea mică plată ar fi pentru răul pe care mi l-ai pricinuit. Iată-mă, nevrednicule de a fi cunoscut Grisaldo, cum la fel de nevrednică de a fi cunoscută sunt și eu, doar pentru că te-am cunoscut[156]; iat-o, și-a schimbat veșmântul ca să te caute cea care niciodată nu și-a schimbat voința de a te iubi. Ia seama, ingratule și dușmanule al iubirii, cea care, la ea acasă și cu slujnice alături, abia era în stare să pășească, umblă acum din pricina ta din vale-n vale și din munte-n munte, căutându-ți însoțirea într-așa singurătate.

Toate vorbele acestea rostite de Rosaura cavalerul le asculta cu ochii în pământ și scrijelind linii în țărână cu vârful unei săbii scurte pe care-o ținea în mână. Nemulțumită însă de ce spusese, Rosaura își continuă vorbirea cu următoarele vorbe:

— Spune-mi, știi oare, Grisaldo, știi oare că eu sunt cea care, nu cu mult timp în urmă, ți-a uscat lacrimile, ți-a pus capăt suspinurilor, ți-a lecuit suferințele și, mai cu seamă, s-a încrezut în cuvintele tale? Sau ești cumva în stare să-nțelegi că tocmai ție ți se păreau prea scurte și lipsite de putere toate jurămintele câte se puteau închipui ca să mă convingi de adevărul cu care mă amăgeai? Tu ești oare, Grisaldo, cel ale cărui infinite lacrimi au înduioșat asprimea inimii mele cinstite? Ești tu, într-adevăr, căci te văd, și sunt eu, căci mă recunosc: dar dacă tu ești Grisaldo, cel pe care-l cred, și eu sunt Rosaura, cea pe care ți-o închipuiești, ține-ți cuvântul pe care mi l-ai dat, și eu îți voi face făgăduința pe care niciodată nu ți-am tăgăduit-o. Mi s-a spus că te însori cu Leopersia, fiica lui Marcelio, atât de plăcută ție, încât tu însuți umbli după ea; și faptul că o asemenea veste m-a făcut să sufăr se poate vedea după tot ce am făcut ca să-i împiedic înfăptuirea, iar dacă tu o poți adeveri, o las pe seama conștiinței tale. Ce răspunzi la

[156] În text, poliptoton: *desconocido*, *desconocida*, *conocerte*; ed. Estrada-Berdov atrage atenția asupra faptului că verbul a cunoaște trebuie înțeles în accepția sa biblică, „a cunoaște o femeie în mod carnal" (Covarrubias). O asemenea aluzie, fie și îndepărtată, la amorul fizic e extrem de rară în romanele pastorale. În traducere, încerc să păstrez figura din original și interpretările subiacente posibile.

asta, vrăjmaș de moarte-al odihnei mele[157]? Aprobi, așadar, prin tăcere ceea ce nici prin gând n-ar fi drept să-ți treacă? Înalță acum ochii și îndreaptă-i către cei ce spre răul lor te-au privit; ridică-ți-i și privește-o pe cea pe care-o amăgești, o părăsești și-o uiți. Vedea-vei, dacă iei bine seama, că o amăgești pe cea care mereu ți-a spus doar adevăruri, o părăsești pe cea care și-a părăsit onoarea și pe sine însăși ca să te urmeze, o uiți pe cea care niciodată nu te-a gonit din memoria ei. Ia seama, Grisaldo, că în privința nobleței nu-ți sunt cu nimic datoare și că-n bogăție nu-ți sunt mai prejos, ba te și întrec în bunătatea cugetului și-n statornicia credinței. Ține-ți, domnule, cuvântul dat, dacă te prețuiești ca nobil și nu te disprețuiești ca creștin[158]. Vezi că de nu-ți vei îndeplini datoria față de mine, voi ruga Cerul să te pedepsească, focul să te mistuie, aerul să-ți lipsească, apa să te înece, pământul să nu te rabde și pe rudele mele să mă răzbune. Vezi că de-ți vei încălca obligația față de mine, vei avea în mine o necontenită tulburătoare a plăcerilor tale cât timp îmi va fi dat să trăiesc, ba chiar moartă, de va fi cu putință, cu necurmate umbre îți voi îngrozi spiritul trădător și cu înspăimântătoare vedenii îți voi chinui ochii amăgitori. Ia seama că nu cer decât ce-mi aparține și că tu, dându-mi asta, câștigi ceea ce vei pierde dacă mi-o vei refuza. Împinge-ți acum limba să vorbească spre a mă scoate din amăgirea în care m-ai adus tot prin ea ca să mă jignești.

Zicând acestea, frumoasa doamnă tăcu și așteptă nițel spre a vedea ce avea să răspundă Grisaldo; acesta, ridicând fruntea pe care până atunci și-o ținuse aplecată, aprinsă de rușinea pe care i-o pricinuiseră vorbele Rosaurei, cu glas liniștit îi răspunse astfel:

— Dacă aș vrea să tăgăduiesc, o, Rosaura, că-ți sunt dator cu mai mult decât spui, aș tăgădui totodată că lumina soarelui e limpede, ba chiar aș spune că focul e rece și văzduhul tare. Așa că în privința asta îmi mărturisesc datoria față de tine și obligația de a ți-o plăti. E însă

[157] În text: *enemigo mortal de mi descanso*, apostrofare deja întâlnită, care, în plus, are și structura unui endecasilab. Vezi *supra*, p. 51, n. 58.

[158] O nouă marcă a inserării romanului în contemporaneitatea spaniolă, iar nu într-o ideală epocă de aur fără conotații religioase altfel decât decorative. Se fac aici referiri la poziția socială, morală și, nu în ultimul rând, la cea religioasă a personajului.

cu neputință să mărturisesc că mi-o pot plăti așa cum vrei tu, pentru că poruncile tatălui meu mi-au interzis-o, iar disprețul tău plin de asprime au făcut-o imposibilă; și nu vreau să aduc în sprijinul acestui adevăr alt martor decât pe tine însăți, ca pe una ce știe și de câte ori, și cu câte lacrimi te-am rugat să mă accepți drept soț și să binevoiești a-mi da voie să-mi țin cuvântul de a-ți fi soț pe care ți-l dădusem. Dar tu, din pricini închipuite sau pentru că ți s-a părut potrivit să răspunzi favorabil promisiunilor deșarte ale lui Artandro, n-ai vrut niciodată să ajungem la o atare împlinire, ci din zi în zi mă duceai cu vorba și-mi puneai la încercare statornicia, când ai fi putut să te asiguri de ea primindu-mă să fiu al tău. La fel de bine cunoști, Rosaura, dorința tatălui meu de a mă vedea căsătorit și graba lui de a-mi prezenta partidele bogate și onorabile pe care le știi, și cum eu, cu mii de scuze, mă sustrăgeam sâcâielilor sale, atacându-te la rându-mi cu ele ca să nu mai amâni ceea ce îți era atât de potrivit și eu îmi doream; și în cele din urmă ți-am spus într-o bună zi că voința tatălui meu era ca eu să mă însor cu Leopersia, iar tu, auzind numele de Leopersia, mi-ai spus cu furie disperată să nu-ți mai vorbesc și că n-am decât să mă însor cu Leopersia sau cu cine mi-o mai năzări. Știi bine că am încercat deseori să te conving să renunți la smintelile geloziei, căci eu eram al tău, iar nu al Leopersiei, și că niciodată n-ai vrut să-mi accepți scuzele sau să-mi dai ascultare rugăminților: dimpotrivă, stăruind în încăpățânarea și asprimea ta, ca și în încurajările arătate lui Artandro, mi-ai trimis vorbă că ți-ar plăcea să nu te mai văd niciodată. Am făcut ce mi-ai poruncit și, ca să nu-ți încalc porunca și s-o ascult totodată pe cea a tatălui meu, m-am hotărât să mă însor cu Leopersia sau, cel puțin, să mă însor mâine, cum s-a căzut la înțelegere între ai ei și-ai mei; vezi, așadar, Rosaura, cât de dezvinovățit sunt de vina pe care mi-o atribui și cât de târziu ți-ai dat seama de nedreptatea ta față de mine. Și ca să nu mă socotești de-acum înainte atât de ingrat cum m-ai încondeiat în închipuirea ta, vezi, rogu-te, dacă există ceva în care să-ți fac pe voie, căci, afară de căsătoria cu tine, sunt gata pentru a te sluji să-mi pun în joc averea, viața și onoarea.

În timp ce Grisaldo spunea cuvintele acestea, Rosaura nu-l slăbi din ochi, vărsând din ei atâtea lacrimi, încât lăsau lesne să se-nțeleagă durerea din sufletul ei; văzând însă că Grisaldo tăcea, ea scoase un suspin adânc și dureros și-i spuse:

— Cum în anii tăi verzi nu poate încăpea, o, Grisaldo, o experiență îndelungată și vădită a infinitelor accidente ale dragostei, nu mă mir că un mărunt dispreț al meu te-a putut aduce la libertatea de care faci caz; dacă însă ai ști că temerile geloase sunt pinteni ce fac dragostea să-și iasă din pasul obișnuit, ai fi văzut limpede că cea nutrită de mine împotriva Leopersiei nu însemna decât că te iubeam și mai mult. Dar cum tu îmi tratai cu atâta nepăsare faptele, la cel mai neînsemnat prilej ți-ai învederat puțina dragoste din piept și mi-ai întărit adevărul bănuielilor mele, ajungând chiar să-mi spui că mâine te însori cu Leopersia. Eu însă te asigur că, înainte de-a o duce tu pe ea la crivatul nupțial, va trebui să mă duci pe mine la groapă, dacă nu vei fi atât de crud, încât să i-o refuzi trupului peste al cărui suflet ai fost totdeauna stăpân absolut. Și ca să-ți dai seama cu toată limpezimea și să vezi că pierderea vieții nu înseamnă mare lucru pentru cea care și-a pierdut de dragul tău cinstea și și-a știrbit reputația, pumnalul acesta ascuțit pe care-l am, iată, asupra mea îmi va pune în faptă gândul disperat și virtuos și va fi martor al cruzimii ce sălășluiește în pieptul tău trădător.

Și zicând acestea, își scoase din sân un jungher gol și, cu mare iuțeală, și-ar fi și străpuns inima cu el, dacă, și mai iute, Grisaldo nu i-ar fi imobilizat brațul și păstorița mascată nu s-ar fi repezit s-o strângă-ntr-ale ei. Se căzniră mult timp Grisaldo și păstorița să-i smulgă Rosaurei pumnalul din mâini, în timp ce ea îi spunea lui Grisaldo:

— Lasă-mă, dușmanule trădător, să termin odată și bine cu tragedia vieții mele, fără ca disprețul tău lipsit de dragoste să mă facă să gust de-atâtea ori moartea!

— Nu din pricina mea o vei gusta – i-o întoarse Grisaldo –, căci mai degrabă să-și calce tata cuvântul dat în numele meu Leopersiei decât să mă abat eu cât de puțin de la ceea ce recunosc că-ți sunt dator. Potolește-ți pieptul, Rosaura, căci te asigur că al meu nu va mai putea dori nimic altceva în afara mulțumirii tale.

Cu aceste vorbe de dragoste ale lui Grisaldo, Rosaura se trezi din moartea tristeții sale la viața bucuriei și, fără a se opri din plâns, căzu în genunchi în fața lui Grisaldo, cerându-i mâinile ca semn al milosteniei pe care i-o făcea. Grisaldo făcu la fel și, prinzând-o cu

brațele pe după grumaz, rămaseră o bună bucată de vreme fără a-și putea spune niciun cuvânt, vărsând amândoi râuri de lacrimi îndrăgostite. Păstorița cu obrăzar, văzând acel deznodământ fericit pentru prietena sa, sleită de osteneala pe care și-o dăduse când ajutase să-i fie luat Rosaurei jungherul, nemaiputând suferi vălul, și-l dădu jos și descoperi un chip atât de asemănător cu cel al Teolindei, încât Galateea și Florisa rămaseră uluite la vederea lui, dar mai mult încă Teolinda și, fără a se mai putea ascunde, ridică glasul și zise:

— O, Ceruri!, ce-mi văd oare ochii? Nu cumva e chiar sora mea Leonarda, răvășitoarea tihnei mele? Ea este, fără doar și poate.

Și, fără a se mai stăpâni, ieși de unde stătea și, odată cu ea, Galateea și Florisa. Și de cum o văzu pe Teolinda, cealaltă păstoriță o recunoscu și, cu brațele deschise, veniră una în întâmpinarea celeilalte, uimite că se găsiseră într-un asemenea loc, la un asemenea ceas și într-o asemenea împrejurare. Dacă Grisaldo și Rosaura văzură, așadar, ce făceau Leonarda și Teolinda și cum fuseseră descoperiți de păstorițele Galateea și Florisa, nu puțin rușinați de a fi fost găsiți în felul acela, se ridicară și, ștergându-și lacrimile, cu stinghereală ascunsă și curtenie, le primiră pe păstorițe, pe care Grisaldo le recunoscu numaidecât. Dar discernătoarea Galateea, pentru a transforma în împăcare neplăcerea pe care cei doi îndrăgostiți o simțiseră pesemne la vederea lor, cu farmecul plin de duh ce-o însoțea ori de câte ori vorbea, le spuse:

— Să nu vă mâhnească venirea noastră, fericiților Grisaldo și Rosaura, ea nu va sluji decât să vă sporească mulțumirea, căci, cuprinși de ea, și cei de-aici și-o vor găsi doar în slujirea voastră. Norocul a rânduit să vă vedem, și încă într-o împrejurare în care gândurile niciunuia dintre voi să nu ne rămână ascunse; și întrucât Cerul le-a adus la un liman atât de fericit, drept mulțumire împăcați-vă inimile și iertați-ne îndrăzneala.

— Prezența ta, frumoasă Galateea – răspunse Grisaldo –, n-a lipsit niciodată să facă plăcere oriunde și, adevărul acesta fiind atât de bine știut, noi îți rămânem mai curând îndatorați că te-am văzut decât scârbiți de sosirea ta.

Mai schimbară apoi câteva vorbe curtenitoare, mult diferite de cele pe care și le spuneau Leonarda și Teolinda; acestea, după ce se îmbrățișară o dată și pentru a doua oară, își puneau întrebări, cu vorbe

întretăiate de lacrimi duioase, despre mersul vieții lor, făcându-i pe toți cei de față să le privească plini de uimire, deoarece semănau atât de bine, încât aproape nu puteai zice că seamănă, ci că erau una și aceeași persoană, și dacă Teolinda n-ar fi fost îmbrăcată în alte veșminte decât Leonarda, nu încape nicio îndoială că nici Galateea, nici Florisa nu le-ar fi putut deosebi, amândouă înțelegând atunci cum de se putuse înșela Artidoro când crezuse că Leonarda era Teolinda. Dar văzând că soarele se apropia de jumătatea cerului și că era bine să caute ceva umbră spre a le apăra de razele lui sau, și mai bine, să se întoarcă-n sat, căci, fără a fi avut prilejul de a-și duce oile la păscut, nu se cădea să rămână atâta la câmp, Florisa le spuse Teolindei și Leonardei:

— O să vină, păstorițelor, și timpul când vă veți putea potoli dorințele în chip mai înlesnit și prenumăra mai pe îndelete gândurile; deocamdată să căutăm însă un loc unde să ne petrecem ceasurile siestei care ne amenință: fie la un izvor răcoros aflat la ieșirea văii pe care-am lăsat-o în urmă, fie întorcându-ne în sat, unde Leonarda va fi primită cu aceeași bună-voință cunoscută și ție, Teolinda, din partea Galateei și-a mea. Și dacă vă adresez doar vouă, păstorițelor, poftirea asta, nu o fac pentru că aș fi uitat de Grisaldo și Rosaura, ci pentru că mi se pare că, la rangul și meritul lor, nu le pot oferi mai mult decât dorința mea de bine.

— Așa ceva nu-mi va lipsi câte zile voi avea – răspunse Grisaldo –, spre a mă pune cu totul în slujba ta, păstorițo, căci bunăvoința ce ne arăți nu poate fi răsplătită cu mai puțin. Dar, întrucât mi se pare nimerit să facem cum spui și pentru că înțeleg că nu vă e neștiut ce s-a petrecut între Rosaura și mine, nu vreau să vă mai fac a zăbovi și nici să mai zăbovesc eu ca să vă povestesc totul. Vă rog doar să binevoiți a o duce cu voi și pe Rosaura în satul vostru, în vreme ce eu voi face într-al meu unele pregătiri ca să ducem la bun sfârșit cele dorite de inimile noastre. Și pentru ca Rosaura să fie liberă de orice bănuială și să nu mai poată nutri niciuna cu privire la fidelitatea gândului meu, cu bună și nesilită vrere, luându-vă pe voi ca martore, îi dau mâna în chip de soț adevărat[159].

[159] *soț adevărat*: Sunt astfel rostite „las palabras de matrimonio" (Covarrubias), adică „formula de căsătorie", procedeu curent pe atunci, care trebuia urmat cât mai

Și zicând acestea, și-o întinse pe-a lui și o apucă pe cea a frumoasei Rosaura. Iar ea fu atât de emoționată văzând ce făcea Grisaldo, încât abia putu să scoată o vorbă de răspuns; își lăsă doar mâna într-a lui și după un scurt răstimp zise:

— Dragostea mă cufundase în asemenea deznădejde, Grisaldo, stăpâne drag, încât și mai puțin de-ai fi făcut pentru mine, ți-aș fi rămas pe veci îndatorată; dar de vreme ce tu ai vrut să te porți mai degrabă după cum ești decât după meritele mele, voi face tot ce ține de mine, și anume să-ți dau din nou sufletul drept recompensă pentru această facere de bine. Și deie-ți Cerul apoi în locul meu plata cuvenită unei simțiri atât de îndatoritoare.

— Destul – zise atunci Galateea –, destul, domnilor, prea multele curtenii nu-și găsesc locul acolo unde se întâmplă fapte atât de adevărate. Rămâne doar să rugăm Cerul să ducă la o fericită împlinire începuturile acestea și să vă bucurați, într-o pace lungă și binecuvântată, de iubirea voastră. Cât despre ceea ce spuneai, Grisaldo, ca Rosaura să vină în satul nostru, ne faci o asemenea onoare, încât noi însene ți-o cerem fierbinte.

— Atât de bucuroasă voi merge împreună cu voi – zise Rosaura –, încât nu știu cum să vă mulțumesc mai mult decât spunându-vă că, alături de voi, nu voi simți mult absența lui Grisaldo.

— Să mergem atunci – zise Florisa –, căci satul e departe și soarele arzător, iar întoarcerea noastră târzie ne va atrage mustrări. Domnia ta, domnule Grisaldo, te poți duce să-ți vezi de treburi cum socoți mai bine, căci acasă la Galateea o vei găsi pe Rosaura și pe ele, o păstoriță, întrucât nici nu merită să le zicem două după cât de mult seamănă.

— Fie după voia voastră – zise Grisaldo.

Și luând-o pe Rosaura de mână, ieșiră cu toții din pădure, rămânând înțeleși ca a doua zi Grisaldo să trimită pe unul dintre numeroșii ciobani ai tatălui său ca s-o înștiințeze pe Rosaura ce anume avea de făcut, întrucât, trimițându-l pe cioban, acela, putea vorbi cu Galateea și Florisa fără a bate la ochi și rândui lucrurile cum era mai

---

curând de ceremonia religioasă statuată de Conciliul de la Trento (1545–1563). În acest curs firesc al evenimentelor va interveni ceva mai târziu Artandro, schimbându-le desfășurarea.

bine. Învoiala li se păru bună tuturora și, la ieșirea din pădure, Grisaldo văzu că slujitorul său îl aștepta cu calul, așa că, îmbrățișând-o iarăși pe Rosaura și luându-și rămas-bun de la păstorițe, plecă însoțit de lacrimile și privirile Rosaurei, care nu se dezlipiră nicio clipă de el până când nu-l pierdu din vedere. Și cum păstorițele rămaseră singure, Teolinda o luă la o parte pe Leonarda, doritoare fiind să afle pricina venirii ei; Rosaura, și ea, le povesti Galateei și Florisei prilejul ce-o împinsese a îmbrăca straie de păstoriță și-a porni în căutarea lui Grisaldo, zicând:

— N-ați fi atât de mirate, frumoaselor păstorițe, că mă vedeți în veșmântul acesta dacă ați ști până unde se întinde puterea și forța iubirii: ea nu doar îi face pe cei ce iubesc cu adevărat să-și schimbe straiele, ci, după cum îi este pe plac, și voința, și sufletul; eu una mi l-aș fi pierdut pe vecie pe-al meu dacă nu m-ar fi ajutat născocirea cu îmbrăcămintea asta; trebuie să știți, prietenelor, că, pe când mă aflam în satul Leonardei, al cărui senior e tatăl meu, a venit acolo și Grisaldo, cu gândul de a rămâne câteva zile spre a se consacra încântătoarei îndeletniciri a vânătorii și, cum tatăl meu era bun prieten cu al lui, a poruncit să fie găzduit la noi acasă și să i se asigure cea mai bună primire cu putință; s-a făcut întocmai, dar venirea lui Grisaldo la mine în casă a însemnat să mă scoată pe mine dintr-a mea și din ale mele, deoarece, într-adevăr, fie și cu prețul rușinării mele, sunt silită să vă spun că vederea, felul de-a vorbi, ținuta lui Grisaldo au făcut o asemenea impresie asupra sufletului meu, încât, fără a ști cum, după cele câteva zile cât a stat acolo, eu una n-am mai fost în toate apele mele, n-am mai vrut și nici n-am mai putut trăi fără să mi-l fac stăpân peste libertatea mea, nu însă chiar atât de năvalnic, încât mai întâi să nu fiu încredințată că sentimentele lui Grisaldo nu-mi erau cu nimic potrivnice, după cum mi-a dat el însuși de înțeles prin multe și foarte adevărate semne. Asigurându-mă de acest adevăr și văzând cât de bine mi-ar fi fost să-l am pe Grisaldo drept soț, am acceptat să cedez dorințelor lui și să mi le pun în faptă și pe-ale mele. Așa că, prin mijlocirea uneia dintre domnișoarele mele, Grisaldo și cu mine ne-am văzut deseori pe un coridor mai dosnic, fără ca întâlnirile noastre acolo să ducă la altceva decât la întrevederi și la cuvântul pe care azi mi l-a dat din nou cu și mai deplină tărie în fața voastră.

Trista mea soartă a rânduit, așadar, ca, în timp ce eu mă bucuram de o stare atât de dulce, tatăl meu să fie vizitat și de un viteaz cavaler aragonez pe nume Artandro, care, învins, după cum a arătat, de frumusețea mea – de-oi fi având-o –, mi-a cerut cu mare insistență să ne căsătorim fără știrea tatălui meu. În vremea asta Grisaldo se străduise să-și pună în faptă intenția, dar eu, arătându-mă mai aspră decât ar fi trebuit, îl duceam cu vorba, cu gândul ca tata să se hotărască în privința măritișului și Grisaldo să mă ceară atunci de soție; el însă nu voia s-o facă deoarece știa că voința tatălui său era să-l însoare cu bogata și frumoasa Leopersia, pe care trebuie să o cunoașteți după faima bogăției și frumuseții sale. Am aflat de asta și m-am slujit de prilej ca să-i fac scene de gelozie[160], deși prefăcută, doar ca să-i pun la încercare statornicia fidelității, dar am fost atât de neatentă sau, mai bine zis, atât de naivă, încât, crezând că ies în câștig, am început să-i arăt oarece bunăvoință lui Artandro; văzând asta, Grisaldo mi-a adus de multe ori la cunoștință suferința pe care o trăia văzând ce se întâmpla între Artandro și mine, și chiar m-a prevenit că, dacă eu nu țineam ca el să-și respecte cuvântul ce mi-l dăduse, el nu putea să nu se supună voinței tatălui său. La toate mustrările și prevenirile lui, am răspuns fără niciuna, plină de trufie și aroganță, sigură fiind că mrejele în care frumusețea mea prinsese sufletul lui Grisaldo nu puteau fi rupte atât de lesne și nici chiar atinse de orice altă frumusețe; ci prea marea mea încredere a avut urmări cu totul potrivnice, după cum mi-a arătat-o curând Grisaldo, care, sătul de disprețurile mele prostești și răutăcioase, a găsit cu cale să mă părăsească și să se supună poruncii tatălui său. De cum a plecat însă din satul meu și s-a despărțit de mine, mi-am dat seama de greșeala în care căzusem, și absența lui Grisaldo și gelozia mea împotriva Leopersiei au început să mă chinuiască atât de înverșunat, încât lipsa lui mă ucidea, iar gelozia împotriva ei mă mistuia.

Gândindu-mă, așadar, că, dacă leacul îmi mai zăbovea mult, aveam să-mi las neapărat viața în mâinile durerii, m-am hotărât să risc și să pierd lucrul cel mai puțin însemnat, adică, după părerea mea, bunul nume, spre a câștiga totul, și anume pe Grisaldo; drept care,

[160] *gelozie*: *Cf. P*, III, 12, p. 313: „... dacă e vorba de gelozie, nici nu fi, nici nu face deoarece, dacă ești, îți păgubești prețuirea și, dacă-l faci pe el, bunul nume."

pretinzând în fața tatălui meu că mă duceam să o văd pe-o mătușă de-a mea, stăpână peste un sat aproape de-al nostru, am plecat de-acasă însoțită de mulți slujitori de-ai tatei și, odată ajunsă acasă la mătușa mea, i-am dezvăluit toate secretele gândului meu și-am rugat-o să binevoiască a-mi îngădui să mă-mbrac în straiele astea și să mă duc spre a vorbi cu Grisaldo, asigurând-o că, dacă nu mă duceam eu însămi, încercarea mea avea să se încheie rău. Ea a consimțit, cu condiția să o iau cu mine pe Leonarda, în care avea mare încredere; a trimis după ea în satul nostru, m-a îmbrăcat în straiele astea și ne-a dat câteva sfaturi despre ce anume aveam de făcut, după care ne-am luat rămas-bun de la ea acum să tot fie opt zile; acum șase zile am ajuns în satul lui Grisaldo și n-am avut niciodată prilejul de-a vorbi cu el între patru ochi, așa cum îmi doream, până când am aflat abia azi-dimineață că pleca la vânătoare, așa încât l-am așteptat în același loc unde adineauri și-a luat rămas-bun, iar între noi s-a petrecut tot ce-ați văzut și voi, prietenele mele, cu încheierea fericită ce mă umple de-atâta mulțumire câtă e drept să aibă cineva care și-a dorit-o atât de mult. Iată, păstorițelor, istoria vieții mele; și dacă v-am ostenit cu povestirea ei, de vină-i doar dorința voastră de-a o afla și-a mea, care n-a putut să nu v-o îndeplinească.

— Dimpotrivă, îți rămânem atât de îndatorate – răspunse Florisa – pentru binefacerea ce ne-ai făcut, încât, chiar dacă ne-am lega să te slujim mereu, tot n-am reuși să ne plătim datoria.

— E mai mare a mea față de voi – replică Rosaura –, și mă voi strădui să mi-o plătesc cum voi putea mai bine. Dar lăsând asta, ia întoarceți-vă ochii, păstorițelor, și-i veți vedea pe cei ai Teolindei și Leonardei atât de plini de lacrimi, încât i-ar face și pe-ai voștri să le însoțiți într-însele.

Galateea și Florisa se întoarseră să le privească și văzură că spusele Rosaurei erau adevărate; iar ceea ce pricinuia plânsul celor două surori era faptul că, după ce Leonarda îi spusese surorii sale tot ce le povestise și Galateei și Florisei, i-a zis:

— Află, surioară, că de îndată ce-ai plecat din satul nostru, lumea și-a închipuit că te-a luat cu el păstorul Artidoro, care a plecat în aceeași zi, fără a-și fi luat rămas-bun de la nimeni. I-am întărit în părerea asta pe părinții mei, fiindcă le-am povestit cele ce mi se

întâmplaseră cu Artidoro în crâng, ceea ce le-a sporit bănuiala, drept care tata se pregătea să plece în căutarea ta și-a lui Artidoro; și chiar ar fi făcut-o dacă două zile mai târziu n-ar fi venit la noi în sat un păstor pe care toată lumea l-a luat drept Artidoro. De cum a aflat tata vestea că sosise răpitorul tău, a venit numaidecât cu justiția acolo unde se găsea păstorul, întrebându-l dacă te cunoștea sau unde te dusese. Păstorul a tăgăduit sub jurământ că te văzuse vreodată în viața lui și nici nu știa despre ce era vorba. Toți cei de față au rămas uluiți văzând că păstorul tăgăduia că te cunoaște, când vreme de zece zile fusese în sat, vorbise și dansase cu tine de multe ori, așa încât toți au crezut fără umbră de îndoială că Artidoro era vinovat de ce i se imputa și, fără a-i admite nicio dezvinovățire și fără a pleca urechea la vorbele lui, l-au dus la închisoare unde a stat câteva zile fără ca nimeni să-i vorbească, iar la capătul lor, când a fost vizitat pentru a i se asculta mărturisirea, a jurat iarăși că nu te cunoștea și că-n viața lui nu mai fusese până atunci în satul nostru, și-i ruga să aibă în vedere, după cum le mai spusese și-n alte rânduri, dacă acel Artidoro despre credeau că era el, nu era cumva un frate de-al lui ce semăna leit cu el, după cum aveau să vadă că este adevărat când avea să le arate că se înșelaseră luându-l pe el drept Artidoro, întrucât pe el îl chema Galercio, fiul lui Briseno, de fel din satul lui Grisaldo. Și, în sfârșit, atâtea demonstrații făcu și atâtea dovezi aduse, încât toți au văzut neîndoios că nu el era Artidoro, ceea ce-i minună nespus, și ziceau că alta mai mare pe lume decât asemănarea dintre mine și tine și cea dintre Galercio și Artidoro nu se văzuse.

Cele spuse despre Galercio m-au îndemnat să mă duc să-l văd deseori în locul unde era deținut, iar vederea lui m-a făcut să nu mai văd nimic altceva, cel puțin nimic altceva care să mă mulțumească în lipsa vederii lui Galercio. Cel mai rău, surioară, e însă că a plecat din sat fără ca el să știe că-mi luase cu sine libertatea și fără ca eu să fi avut vreodată răgazul de a i-o spune, așa încât am rămas cu suferința pe care ți-o poți închipui, până când mătușa Rosaurei m-a trimis să-l rog pe tata să mă-nvoiască pentru câteva zile, totul ca să merg și s-o însoțesc pe Rosaura, lucru ce m-a mulțumit cum nu se poate mai mult, deoarece știam că ne duceam în satul lui Galercio și că acolo aveam să-i pot da de știre despre datoria pe care-o avea față de mine. Dar

norocul mi-a fost atât de berc, încât de patru zile de când suntem în satul lui, nu l-am văzut niciodată, deși am întrebat despre el, și-am aflat doar că era cu turma la câmp. Am întrebat și de Artidoro și mi s-a spus că de câteva zile nu mai apăruse prin sat; și, ca să nu mă îndepărtez de lângă Rosaura, n-a fost cu putință să plec în căutarea lui Galercio, de la care puteam afla vești și despre Artidoro. Iată, așadar, ce mi s-a întâmplat, pe lângă ce-ai văzut și tu, cu Grisaldo, cât ai lipsit din sat, surioară.

Teolinda rămăsese uluită de cele povestite de sora ei; dar când află în cele din urmă că-n satul lui Artidoro nu se știa nimic despre el, nu-și putu stăpâni lacrimile, deși se consolă oarecum la gândul că Galercio ar fi putut avea vești despre fratele lui, și astfel hotărî să plece a doua zi în căutarea lui Galercio, oriunde ar fi fost. Apoi, după ce-i povesti Leonardei, cât mai pe scurt izbuti, tot ce i se întâmplase de când o pornise în căutarea lui Artidoro, o îmbrățișă încă o dată, se întoarse în locul unde erau păstorițele care, ceva mai departe de drum, mergeau pe sub niște copaci care le apărau nițel de fierbințeala soarelui. Teolinda le povesti tot ce-i spusese sora ei, cum se întâmplase cu dragostea ei și cu asemănarea dintre Galercio și Artidoro, uimindu-le nu puțin, deși Galateea zise:

— Cine vede asemănarea atât de neobișnuită dintre tine, Teolinda, și sora ta nu are de ce să se mire când vede și altele, de vreme ce niciuna, cred, nu o egalează pe-a voastră.

— Nu-ncape îndoială – răspunse Leonarda – că cea dintre Artidoro și Galercio e atât de mare, încât, dacă nu o-ntrece pe cea dintre noi, cel puțin nici nu-i este mai prejos.

— Facă Cerul – zise Florisa – ca așa cum vă asemănați tuspatru unii cu alții, să vă potriviți și să vă-nțelegeți și-n privința norocului, și acela pe care soarta îl dăruiește dorințelor voastre să fie atât de bun, încât toată lumea să vă invidieze mulțumirile la fel de mult pe cât se minunează de asemănările dintre voi.

Teolinda ar fi replicat vorbelor ei dacă n-ar fi fost împiedicată de un glas pe care-l auziră venind dintre copaci și, oprindu-se cu toatele ca să-l asculte, îl recunoscură de îndată ca fiind al păstorului Lauso, fapt ce le mulțumi mult pe Galateea și Florisa, fiindcă doreau fierbinte

să știe de cine era Lauso îndrăgostit și credeau că ceea ce cânta păstorul le-ar fi putut scoate din nedumerire; și de-aceea, fără a se clinti din locul unde se aflau, îl ascultară în cea mai mare tăcere. Păstorul ședea la poalele unei sălcii verzi, însoțit numai de gândurile sale și de un mic rebec, în sunetul căruia cânta astfel:

LAUSO

De-ar fi să spun ce bine-n gând mă-ncearcă,[161]
în rău să se preschimbe tot ce am,
căci nu-i de spus cât bine-acum mă-ncarcă.

Dorința cu glas tare nu-mi declam,
și amuțească-mi limba-n astă parte,
trofeu-și țină-n al tăcerii ham.

Să-ncete meșteșugul, gata arte
de-a proslăvi al sufletului placul
ce-Amor cu mână darnică împarte.

De-ajuns e-a spune-n liniște că lacul
iubirii-l trec sau marea,-ncrezător,
și calmu-n laur și-n triumf prefacu-l.

Urmări să afli, nu pricina lor,
căci binele-i atât peste măsură,
că sufletu-i doar lui încăpător.

Ființă, viață nouă îmi născură,
sunt demn pe tot pământul de-un renume
ce faima strălucită-acum concură,

și gândul clar, zelu-amoros anume
ce-ndrăgostitu-mi piept adânc mi-ascunde,
mă pot în slăvi urca mult peste lume.

[161] Poem în terține și în endecasilabi iambici (în traducere și decasilabi).

Silena, tu nădejdea-mi ești, pătrunde
Silena,-n gându-mi sfera cea mai naltă,
voinței tu mi-ești nordul orișiunde.

Sper mintea ta, cum nu mai este altă,
pe-a mea s-o facă aptă a-nțelege
că doar credința-mi, nu alt dar, mă saltă.

Sper, păstorițo,-n piept să ți se-nchege
la fel voință coaptă-n experiență
cum doar în cele nobile se-alege.

Ce bunuri nu aduce-a ta prezență?
Ce rele nu alungă? Cine oare,
lipsit de ea, nu va tânji de-absență?

Ca frumusețea mai frumoasă-apare,
decât discernământul mai completă,
stea mării mele, ochilor mei soare!

Nici cea răpită spre faimoasa Cretă
de prefăcutul și frumosul taur[162]
n-a fost ca frumusețea ta completă;

nici cea ce-n poala-i boabele de aur
simți plouându-i, și așa-și pierdut-a
tot virginalul ei bogat tezaur[163];

---

[162] *cea răpită*: Se referă la *Europa*, fiica regelui fenician Agenor, răpită de Zeus/Iupiter și purtată înot până în Creta. În original, formularea e ușor ambiguă: „No la que fue *de la* [subl. mea] nombrada Creta / robada...", adică, textual: „Nici cea care fu *din* faimoasa Cretă / răpită...", deși Creta a fost destinația acțiunii de răpire. Corectez tacit cu „spre".

[163] E vorba de *Danae*, fiica lui Acrisios, regele Argosului, ascunsă de tatăl său într-o încăpere subterană cu pereții de bronz; Zeus a pătruns însă până la ea sub forma unei ploi de aur prin tavan, posedând-o.

nici cea ce, crud, cu mâna-i abătut-a
pumnalu-n sânu-i și preacastu-i sânge
tăișul l-a-nroșit, curmând disputa[164];

nici cea ce, mânioasă, putu strânge
în jurul Troiei piepturile grece
și Ilionu-n foc și-n colb înfrânge[165];

nici cea ce izbuti să facă-a trece
latini călări contra teucrei ginte,
robiți de Iuno-atâtor patimi, rece[166];

necum aceea ce ținută minte
e prin tărie și al ei trofeu,
păstrat neîntinat, ca mai 'nainte,

vorbesc de cea ce-l plânse pe Sicheu,
de mantovanul Titir înfierată
pentru capricii și nesfânt tupeu[167];

și nici în câte-avu frumoase toată
trecuta vârstă, nici în cea de-acuma,
și nici în cea ce va veni odată,

---

[164] Referire la *Lucreția*, frumoasa și virtuoasa matroană romană, care, violată de Sextus, fiul lui Tarquinius, s-a sinucis.

[165] Evident, *Elena* din Troia.

[166] Se referă la *Lavinia*, a cărei căsătorie cu Eneas a provocat confruntarea latinilor cu neamul veneticilor al teucrilor („teucra gintă", numiți astfel după Teucer, primul lor rege).

[167] *Didona* era căsătorită cu Sicheu, care a murit asasinat; cu bogățiile moștenite și o mână de credincioși, văduva a plecat spre Africa, întemeind Cartagina; respingând cererea în căsătorie formulată de un suveran libian, ea a vrut să rămână credincioasă memoriei soțului său și a preferat să moară pe un rug pregătit la porunca ei. În versiunea lui Virgiliu („mantovanul Titir") din *Eneida*, Didona moare tot pe rug, dar din durerea pricinuită de plecarea lui Eneas, de care se îndrăgostise, versiune respinsă aici de Lauso, în numele adevărului istoric.

nu-i una păstoriței mele numa
de-o seamă-n merit, minte, frumusețe
și-n merit lumii-ntregi să-i fie spuma.

Ferice-acelui ce cu-așa noblețe,
Silena, tu, curată,-l îndrăgi-vei,
făr-a-ncerca a geloziei grețe!

Amor, din fericitul vârf al stivei
unde m-ai pus, nu mă da jos, fă bine,
în beznele uitării și derivei!

Fii senior, iar nu tiran cu mine!

Mai mult nu cântă păstorul îndrăgostit și nici după ce cântase păstorițele nu izbutiră să afle ce-și doreau, căci, deși Lauso pomenise numele Silenei în cântecul său, n-o putură recunoaște după acest nume pe păstoriță; și astfel își închipuiră, întrucât Lauso colindase prin multe părți din Spania și chiar din toată Asia și Europa[168], că vreo păstoriță străină îi va fi supus voința liberă. Gândindu-se totuși încă o dată că-l văzuseră doar cu câteva zile în urmă triumfând în libertate și bătându-și joc de îndrăgostiți, își închipuiră că, fără nicio îndoială, o celebra sub un nume schimbat pe vreo păstoriță pe care și-o făcuse stăpână peste gânduri; și ca atare, fără a-și potoli curiozitatea, o porniră spre sat, lăsându-l pe păstor în același loc unde se afla. Dar nu merseră mult și văzură venind din depărtare mai mulți păstori pe care-i recunoscură numaidecât, căci erau Tirsi, Damón, Elicio, Erastro, Arsindo, Francenio, Crisio, Orompo, Daranio și Marsilio, cu toți păstorii mai de seamă din sat și, printre ei, neiubitorul Lenio și îndureratul Silerio[169], care plecaseră să petreacă siesta la

[168] F. López Estrada vede în aceste trimiteri geografice unul din temeiurile identificării lui Lauso cu Cervantes (ed. Estrada-Berdoy, p. 402, n. 51).

[169] *Silerio*: Numele acesta ar putea fi derivat de la rădăcina lat. *sil-*, de unde *sileo*, *silăre* „a tăcea": într-adevăr, el își trece sub tăcere dragostea pentru Nísida, sacrificându-se pentru prietenul său, Timbrio.

Izvorul cu Ardezii, la umbra ce-o făceau în locul acela ramurile strâns împletite ale copacilor verzi și deși. Și înainte de-a sosi păstorii, Teolinda, Leonarda și Rosaura se grăbiră să-și acopere fața cu câte-o pânză albă spre a nu fi recunoscute de către Tirsi și Damón. Păstorii sosiră și le făcură o primire plină de curtenie păstorițelor, poftindu-le să-și petreacă, dacă voiau, în tovărășia lor siesta, dar Galateea se scuză și le spuse că păstorițele străine ce veneau cu ea trebuiau neapărat să meargă în sat. Astfel își luară bun-rămas de la ei, târând după ele sufletele lui Elicio și-al lui Erastro, precum și păstorițele cu obrăzare dorințele de a le cunoaște ale tuturor celor acolo de față.

Ele se duseră în sat, și la izvorul răcoros păstorii, dar înainte de-a ajunge-acolo, Silerio își luă rămas-bun de la toți, cerându-le voie să se întoarcă la sihăstria lui, și, cu toate că Tirsi, Damón, Elicio și Erastro îl rugară să mai rămână cu ei și-n ziua aceea, nu-l putură cu niciun chip convinge, astfel încât, îmbrățișându-i pe toți, se despărți de ei, îndemnându-l și rugându-l pe Erastro să nu lipsească a-l vizita ori de câte ori avea să treacă prin preajma sihăstriei sale. Erastro i-o făgădui și, apucând-o pe alt drum, însoțit de necurmatu-i zbucium, Silerio se întoarse la singurătatea sihăstriei, lăsându-i pe ceilalți păstori nu fără povara tristeții de a vedea asprimea vieții pe care și-o alesese la o vârstă atât de fragedă, apăsați fiind cu atât mai mult cei ce-l cunoșteau și-i știau calitatea și valoarea persoanei.

Odată ajunși la izvor, păstorii găsiră acolo trei cavaleri și două frumoase doamne în veșminte de drum, cărora, sfârșiți de oboseală și ademeniți de locul cel plăcut și răcoros, li se păruse nimerit să-și întrerupă călătoria și să-și petreacă acolo ceasurile-zăpușitoare ale siestei. Îi însoțeau câțiva slujitori, vădind astfel după toate aparențele că erau persoane de calitate. De cum îi văzură, păstorii voiră să le lase numai lor locul, dar unul dintre cavaleri, care părea cel mai de seamă, văzând că păstorii, de curtenitori ce erau, voiau să plece altundeva, le zise:

— Dacă era într-adevăr pe placul vostru, chipeșilor păstori, să vă petreceți siesta în locul acesta desfătător, nu vă fie piedică tovărășia noastră, ci faceți-ne favoarea ca printr-a voastră să ne sporiți și nouă plăcerea, căci nu făgăduiesc mai puțin aleasa voastră ținută și purtare. Și locul fiind, cum și este, atât de încăpător pentru încă și mai multă

lume, ne-ați insulta și pe mine, și pe doamnele acestea dacă n-ați accepta ceea ce vă propun în numele lor și-al meu[170].

— Făcând, domnule, ceea ce ne poruncești – răspunse Elicio –, ne vom împlini propria dorință, care deocamdată nu urmărea altceva decât să venim în locul acesta spre a ne petrece într-o bună conversație[171] supărătoarele ceasuri ale siestei; și chiar dacă intenția noastră ar fi fost alta, am fi schimbat-o doar ca să facem ce ne ceri.

— Vă rămân îndatorat – răspunse cavalerul – pentru atâtea vădiri de bunăvoință; și, ca să fiu și mai sigur și mai îndatorat, așezați-vă, păstorilor, în jurul acestui izvor răcoros, unde, cu câteceva adus de către doamnele de față pentru desfătarea drumului, vă veți putea stârni setea, potolind-o din apele proaspete cu care ne îmbie izvorul acesta limpede.

Făcură cu toții întocmai, obligați de aleasa-i curtenie. Până atunci doamnele își păstraseră fețele acoperite cu două măști bogate, dar, văzând că păstorii rămâneau, se descoperiră, descoperind o frumusețe atât de neobișnuită, încât toți cei ce o văzură fură copleșiți de admirație, întrucât li se păru că, după cea a Galateei, nu mai putea exista alta pe pământ deopotrivă cu a lor. Cele două doamne erau la fel de frumoase, deși una din ele, care părea mai în vârstă, o întrecea pe cea mai tânără cu o anume grație și vioiciune. După ce toți se-așezară și-și găsiră locul cel mai comod, al doilea cavaler, care până atunci nu scosese nicio vorbă, zise:

— Când stau și-ncep să cuget, dragi păstori, la superioritatea lumii voastre păstorești și umile față de cea curtenească și arogantă, nu pot să nu simt compătimire față de mine și, față de voi, o cinstită invidie.

— De ce spui asta, prietene Darinto? – zise celălalt cavaler.

---

[170] Începe un scurt episod în care cavalerii și păstorii discută despre avantajele vieții pastorale în comparație cu viața curtenească; Elicio, prin înfloriturile verbale ale discursului său, se ridică la nivelul curtenilor.

[171] *bună conversație*: buna sau plăcuta conversație reprezenta una din plăcerile capitale ale omului Renașterii, cea a conversației, care, artisticește vorbind, stă la baza unuia dintre genurile cele mai gustate în epocă, și anume dialogul.

— O spun, domnule – replică cel dintâi –, pentru că văd cu câtă pedanterie exclusivistă[172] domnia ta și cu mine, precum și cei ce duc viața lumii noastre, ne străduim să ne-mpodobim persoanele, să ne hrănim trupurile și să ne sporim averile, și cât de puțină strălucire căpătăm, deoarece purpura, aurul, brocartul ce ni le-așternem pe trupuri, cum fețele ne sunt ofilite de bucatele prost mistuite, mâncate într-aiurea și pe cât de costisitoare, pe-atâta de nebunește risipite, nimica nu ne-mpodobește și nu ne poate face să arătăm bine în ochii celor ce ne privesc; poți vedea însă că lucrurile stau cu totul altfel la cei ce urmează rustica îndeletnicire câmpenească, și o poți vedea pe viu la cei din fața ta, care s-ar putea, și așa și este, să se fi hrănit și să se hrănească doar cu mâncăruri simple și cu totul opuse zadarnicei complicații ale bucatelor noastre. Și cu toate astea, privește-le chipurile arse de soare, culoare ce învederează o sănătate mai trainică decât paloarea stinsă a fețelor noastre; și cât de bine le șade pe mădularele robuste și nestânjenite o bundă de lână albă, o scufă închisă și jambiere[173] de orice culoare ar fi. Și cu astea, în ochii păstorițelor lor trebuie să pară mai frumoși decât curtenii străluciți în cei ai doamnelor retrase. Ce să spun, apoi, de-aș mai vrea, despre simplitatea vieții lor, despre neprefăcătoria firii și despre onestitatea iubirii lor? Nu-ți spun mai mult decât că asupră-mi tot ce știu despre viața pastorală are o asemenea putere, încât bucuros mi-aș da-o pe-a mea în schimbul ei.

— Noi, păstorii, îți suntem îndatorați – zise Elicio – pentru buna părere pe care-o ai despre noi, dar pot să-ți spun cu toate acestea că-n viața noastră câmpenească sunt tot atâtea alunecușuri și neajunsuri câte se-ascund și-n a voastră, cea de la curte.

— N-aș putea să nu fiu de acord cu ce spui, prietene – replică Darinto –, căci este bine și de mult știut că viața noastră e un război pe pământ[174]. Dar, în sfârșit, în cea păstorească sunt mai puține decât

---

[172] *exclusivistă*: În text *curiosidad*, pentru care aleg o echivalare interpretativă și puternic neologistică, justificată de discursul personajului.

[173] *Cf. Rinconete și Cortadillo*: „Taică-meu, din mila Cerului, este croitor și ciorăpar și m-a-nvățat să croiesc turetci care, după cum știi domnia ta, sunt niște jumătăți de colțuni cu carâmbi în față, cărora pe numele lor adevărat li se zice jambiere" (*NE*, I, p. 209).

[174] *Cf.* „Militia est vita hominis super terram" (*Iov*, 7, 1) și Seneca: „Vivere militari est" (*Scrisori către Lucilius*, 96, 5).

în cea de la oraș, întrucât e mai puțin împovărată de prilejuri ce pot strica și tulbura cugetul.

— Cât de bine se potrivește cu părerea ta, Darinto – zise Damón –, cea a unui păstor și prieten de-al meu pe care-l cheamă Lauso, și care, după ce și-a risipit câțiva ani buni pe îndeletniciri curtenești și alți câțiva pe cele trudnice ale necruțătorului Marte, s-a restrâns până la urmă la sărăcia vieții noastre rustice! Și, înainte de-a ajunge la ea, a arătat că și-o dorește tare mult, așa cum reiese dintr-o cântare pe care a compus-o și i-a trimis-o vestitului Larsileo, om cu bogată experiență și hârșit în treburile curții; și pentru că mi s-a părut bună, mi-am întipărit-o pe toată în memorie și v-aș spune-o și vouă, dacă mi-aș putea închipui că timpul mi-ar da răgaz și că pe voi nu v-ar osteni ascultarea ei.

— Nimic altceva nu mi-ar face mai mare plăcere decât să te ascult, discernătorule Damón – răspunse Darinto, spunându-i lui Damón pe nume, căci i-l știa, întrucât auzise cum i se adresaseră ceilalți păstori, prieteni cu el –; așa încât, în ce mă privește, rogu-te să ne spui cântarea lui Lauso, căci dacă e făcută, după cum zici, după gândurile mele, iar tu ai învățat-o pe de rost, ar fi cu neputință să nu fie bună.

Damón începea să se căiască de spusele sale și încerca să se scuture de făgăduială, dar cavalerii și doamnele îl rugară atât de mult, și la fel și toți păstorii, încât nu putu scăpa de-a o spune; și astfel, liniștindu-se un pic, cu deosebit haz și har zise astfel:

DAMÓN

Deșarta-nchipuire-a minții noastre[175],
de mii de-opuse vânturi azvârlită

[175] Cântecul lui Damón e scris în strofe de șaisprezece versuri, într-o alternanță de endecasilabi și octosilabi iambici, rimați abcabccdeedffgfg, încheindu-se cu o sextină de închinare în cinci endecasilabi iambici și un octosilab în același metru, rimată abbacc. Asemănător cu poemul lui Cervantes *Epístola a Mateo Vázquez* (1577?), piesa de față reia și dezvoltă o temă răspândită în epocă și încă și mult după aceea, *menosprecio de corte y alabanza de aldea* („disprețuirea vieții curtenești și lauda celei sătești"), cu puternice accente horațiene, care a cunoscut și o bogată carieră europeană ulterioară. S-a presupus că Cervantes a scris-o în 1583, după ce s-a întors decepționat de la curtea stabilită pe-atunci la Lisabona, unde postulase în chip zadarnic un post în Indii (L. Astrana Marín, *Vida heróica y ejemplar de Cervantes*, 1948, vol. III, pp. 175–180).

încolo,-ncoace,-ntruna, fără tihnă;
umana fire, slabă sub dezastre,
de trecătoare pofte-ademenită,
scrutând în ele,-n darn, un pic de-odihnă;
calpa lume-n netihnă
ce-amăgitoare desfătări promite;
cântecu-i de sirene,
abia șoptit alene
când placu-l schimbă-n chinuri înmiite;
ea, Babilon, ea, haos ce văzut e
în tot ce mi se-asmute;
prudenta comportare curtenească
dorințele mi-ascute
și pana-n mâna-mi, biet, vor să-mi urnească.

Aș vrea, mărite domn, s-ajungă unde
dorința-mi vrea, preascurta-ntraripare
a penei mele boante, prost tăiate,
doar ca de-ndată,-n trăsături rotunde,
să-nalțe până-n culmea cea mai mare
virtutea-vă și rara bunătate.
Dar cine-a crede poate
să ducă-n spate-asemenea povară,
de nu un nou Atlant e [176]
cu forțe-așa gigante,
încât și Cerul tot negreu să-i pară?
Ba chiar silit să fie
povara din tărie
spre-a duce, să-l ajute-un nou Alcide[177];
și chiar gemând s-o ție,
odihnă truda-i cred, căci nu-l ucide.

[176] *Atlant*: Atlas, titanul care, înfrânt împreună cu ceilalți confrați în revolta împotriva lui Zeus, a fost osândit să poarte bolta cerească pe umeri.
[177] *Alcide*: Supranume al lui Hercule, în calitatea lui de descendent din Alceu.

Cum mi-e așa ceva cu neputință
și martor îmi aduc dorința vană
de ce-mi întrece-n tot gândirea dreaptă,
ia să vedem de n-o fi cu putință
ca slaba și beteaga-mi mână-n pană
s-arate și-n enigmă-oricum vreo faptă;
ci-atâta de inaptă
puterea-aici mi-o simt, c-ar fi nevoie
să ascultați în freamăt
doar preamâhnitul geamăt
din piept umil și trist smuls anevoie,
cu care focul, apa, aerul, pământul
se războiesc de-a rândul,
întru nefericirea-i conjurate
și nemiloase dându-l
în gheara bercei sorți a lui, frustrate.

De-așa n-ar fi, ar fi prea lesne pasul
să ți-l iuțești spre țara fericirii
și sute, mii s-aduci iar în memorie,
pădure, luncă, râu pictând în ceasul
când soarta,-Amor, Fortuna, scrisa firii
i-au dat unui păstor întreaga glorie.
Ci astă dulce-istorie
o-nghite timpul, și din ea rămâne
o doar măruntă umbră
ce sperie-acum și-adumbră
chiar gândul ce-ar voi mai mult s-o-ngâne;
e pentru firea omenească normă
ce placul ni-l transformă
în scârbă, și plăcerea ne-o ucide,
iar alta, nediformă,
nu mai găsim în ani și ani de-obide.

Revină-ori steie, urce sau coboare
deșertul gând în hăuri nesfârșite;

din Tule-n Bactrii[178] fugă într-o clipă,
în van munci-va trudnic și-n sudoare,
și chiar ieși își poate din sărite,
în sferă-ncremenind ori în Baratru[179].
De-una, de trei sau patru[180],
de cinci, de șase-ori și mai mult bogat în soartă
un cirezar sărman e
ce-n bietele-i armane
mai mulțumit trăiește fără ceartă
decât un Crassu-avut ori avar Mida[181],
în viața-i, neavida,
simplă robustă, aspră, câmpenească,
uitării dând stupida,
falsa, mizera viață curtenească.

La vreme de geros-zburlită iarnă,
la trunchiu-unui stejar întreg și falnic,
aprins chiar de Vulcan[182], se încălzește,
și-acolo planuri face și răstoarnă
cum turma să-și conducă și, strădalnic,
doar Cerului dă seama prea firește.
Și când se domolește
și, sterp, crud, țeapăn, gerul aspru pleacă,
iar cel din Delos[183] arde
cer și pământ cu darde,

---

[178] *Tule*, în viziunea geografică a epocii era ultima din regiunie nordice, iar *Bactrii* (în text: *Batro*), pl. de la *Bactria*, râu din Bactriana, țară asiatică la limitele Sciției, ceea ce vrea să spună „dintr-o extremitate a lumii în cealaltă".

[179] *sferă*: Cerul, iar *Baratru* (de la gr. *barathron* „abis", râpă, actualmente aproape astupată, la V de Atena, unde în vechime erau aruncați unii criminali) figurează abisul infernal.

[180] Posibilă reminiscență din Virgiliu: „O ter, quaterque beati" („De trei ori și patru ferice...", *Eneida*, I, v. 94) sugerează Avalle-Arce, ed. cit., p. 290, n. 17.

[181] M. Licinius *Crassus*, roman celebru prin bogățiile sale; *Mida* (sau *Midas*), rege din Frigia, renumit printre altele pentru că transforma în aur tot ce atingea.

[182] *Vulcan*: Invocat aici în ipostaza sa de zeu al focului.

[183] *cel din Delos*: Apolo, zeul soarelui.

pe-un mal de râu înmiresmat se pleacă,
sub sălcii verzi și plopi cu umbre certe,
și-n câmpenești concerte
dă drumul vocii sau din fluier sună
și-adeseori, inerte,
vezi râuri stând spre-a ști ce vrea să spună.

Nu-l supără acolo fața gravă
a favoritului, ce-n aparență
poruncă dă unde-ascultat nu este,
nici lauda smerită și suavă
a falsului admirator ce, în absență,
păreri își schimbă, domn, partid și veste;
nici scuturate țeste
de secretari subtili nu-l mai intrigă,
nici fața-nalt sucită
cu cheia aurită[184],
nici prinții de tot soiul strânși în ligă;
de blânda-i turmă-o clipă nu-i departe
pentru ca-n furii Marte
să-și urle-n toate părțile mânia,
cu-atât de aspre arte,
c-adeptu-i lasă-abia, abia pustia.

Își poartă pașii-n spații tot mai strimte:
din munții-nalți la pacea din câmpie,
de la izvoare reci la râuri clare,
fără ca, depărtate țări când simte,
a Oceanului mobilă netărie,
de mult înnebunit brăzdând, s-o are[185].

---

[184] *cheia aurită*: Se referă la cavalerii însărcinați cu slujirea directă a regelui.

[185] Se dă expresie indiferenței față de aventurile maritime, care constituiau, de aproape un secol, titlul de glorie al Spaniei. Atitudinea aceasta, de origine horațiană, își făcuse apariția și în alte romane pastorale, de ex., în *Diana enamorada*, 1564, de Gaspar Gil Polo (?–1585?): „No va por nuevos mundo y nuevos mares / el simple pastorcillo navegando".

Pornit, el nu tresare
la știrea că monarhu-nalt se-așază
de satul său aproape,
și-n bine de-l încape,
nu suferă că nu îi stă de pază;
nici ca procletul ipocrit n-aleargă
cu mintea-n lumea largă,
doar de hatâr atras ori post de seamă,
și-n veci nu vrea să meargă
în sânge turc ori maur să dea iamă.

La chip sau la culoare nu se schimbă
doar că boiaua-și schimbă sau obrazul
stăpânul său, căci n-are niciodată
stăpân ce după sine, mult, îl plimbă
cum domnu-i blond dă Clitiei[186] ucazul
ca dulce-amar să-l vadă când se-arată.
Nu-l veți zări că piere
când nepăsare vede sau tăcere
ingrat țâșnind din pieptul
stăpânului, nedreptul,
și din slujirea lui, într-o părere,
este-alungat printr-o pripită-osândă.
N-arată doar la pândă
că altu-i gându-n cuget care-i zace,
căci rustica orândă
nu-l lasă pact cu ipocrita curte-a face.

Au cine viața-astfel disprețuiește,
văzând că-adevărata doar e viață
cea care pacea sufletului cată?

---

[186] *Clitia*: una din fiicele lui Okeanos și a lui Thetis. A fost iubită de Apolo (în text: „su dorado amante", în trad.: „domnu-i blond"), care a sedus-o și apoi a abandonat-o; de disperare, nimfa s-a lăsat să moară de foame, fiind metamorfozată în heliotrop, pentru a se putea întoarce mereu după soare (vezi Ovidiu, *Metamorfoze*, IV, vv. 206–270).

Curteanul dacă nu o prețuiește,
mai lesne bunătatea-i dă pe față
celui ce bine vrea și rău-l gată.
O, viață ce ne-arată
cum mái bun placu-i în singurătate!
Micime pastorală,
mai naltă ca o fală
de sceptru sus, pe culmi de vanitate!
O, miresmate flori, o, voi, umbroase
păduri, o, clare ape,
de-aș fi cu voi măcar și-o scurtă vreme,
fără ca prin hârtoape
dulcea-vă tihnă rău-mi s-o blesteme!

Cântare, încotro te duci, știută
și-n lipsa-ți fi-vei, și la fel și-n fapte!
Ci zi, măcar în șoapte,
cu chip umil, în rugă renăscută:
„Iartă-mă, Doamne, cel ce mă trimite
să te găsesc dorindu-te, grăbit e!"

— Iată, domnilor, cântarea lui Lauso – zise Damón de îndată ce-o termină –, și ea fu pe-atât de elogiată de Larsileo, pe cât de bine primită de către cei ce luară atunci cunoștință de ea.

— Cu îndreptățire o poți spune – răspunse Darinto –, căci adevărul și meșteșugul ei sunt vrednice de toată lauda.

— Asemenea cântări sunt pe gustul meu – zise atunci neiubitorul Lenio –, nu cele ce-mi ajung la ureche la fiecare pas, pline de mii de întorsături amoroase simpluțe, atât de prost aranjate și întortocheate, încât aș îndrăzni să jur că sunt unele pe care nu le pricepe nu doar cine le aude, oricât ar fi de discernător, dar nici cine le-a făcut nu le dă de rost. Nu mai puțin supărătoare sunt însă altele, care se tot împleticesc în laude aduse lui Cupidon și în glorificarea puterii, valorii, minunățiilor și miracolelor lui, înfățișându-l ca pe stăpânul cerului și al pământului și conferindu-i alte mii de atribute de putere, autoritate și suveranitate. Și cel mai supărător la autorii lor e că, atunci când

vorbesc de iubire, au în vedere pe un nu știu cine numit de ei Cupidon, al cărui simplu nume, prin înțelesul lui, ne arată ce este, și anume o poftă senzuală și deșartă, vrednică de tot blamul[187].

Astfel cuvântă neiubitorul Lenio, care nici acum nu se putu abține să nu vorbească de rău dragostea, dar, cum mai toți cei ce se aflau acolo îi cunoașteau firea, nu prea dădură atenție vorbelor lui, fără numai Erastro, care-i spuse:

— Crezi oare, Lenio, că stai de vorbă doar cu naivul de Erastro, care nu știe să-ți combată părerile sau să răspundă argumentelor tale? Vreau să-ți atrag însă atenția că deocamdată ți-ar prinde bine să taci sau, cel puțin, să te ocupi de alte lucruri decât să osândești dragostea, dacă n-ai chef ca discernământul și știința lui Tirsi și Damón să-ți lumineze orbirea în care te afli și să-ți arate limpede ce înțeleg ei și ce trebuie și tu să înțelegi prin dragoste și prin ce ține de ea.

— Ce mi-ar putea spune ei fără a nu-mi fi de mult știut? – zise Lenio –. Sau ce le-aș putea replica eu fără ca ei s-o ignore?

— Asta e trufie, Lenio – răspunse Elicio –, și prin ea arăți cât de mult te îndepărtezi de drumul adevărului iubirii și cum te călăuzești mai degrabă după nordul părerii și al toanei tale decât după cel ce-ar trebui să te călăuzească, și anume adevărul și experiența.

— Dimpotrivă, tocmai prin cea multă pe care-o am despre lucrările sale – răspunse Lenio – sunt atât de pornit împotriva ei după cum se vede și se va vedea câte zile voi avea.

— Pe ce-ți întemeiezi susținerea? – zise Tirsi.

— Pe ce, păstorule? – răspunse Lenio –. Pe faptul că, după efectele ei, cunosc și cât de rea e cauza ce le produce.

— Care sunt efectele iubirii pe care tu le consideri atât de rele? – îi replică Tirsi.

---

[187] În această primă diatribă a lui Lenio împotriva lui Amor/Cupidon, identificat cu senzualitatea sau „cupiditatea", se confruntă de fapt două școli poetice din epocă: una de descendență petrarchistă, care utilizează până la saturație limbajul conceptual și figurativ al marelui poet italian, ocupându-se exclusiv de iubire, adică de ceea ce îi displace profund „neiubitorului" Lenio, și alta care se opune acestei „secte poetice", în frunte cu Góngora, alături de care însă la data aceea se găsea și Cervantes (1585); vezi A. Collard, *Nueva poesía. Conceptismo, culteranismo en la crítica española*, Castalia, Madrid, 1967.

— Ți le voi spune, dacă mă vei asculta cu atenție – zise Lenio –. N-aș vrea însă ca vorbele mele să plictisească auzul celor de față, de vreme ce și-ar putea petrece timpul cu altă conversație mai plăcută.

— Nimic nu ne-ar putea fi mai pe plac – zise Darinto – decât să auzim tratându-se despre subiectul acesta, cu deosebire între persoane ce vor ști să-și susțină atât de bine părerea; așa încât, în ce mă privește, dacă păstorii de față nu se vor opune, te rog, Lenio, să-ți continui discuția începută.

— O voi face bucuros – răspunse Lenio –, căci am de gând să arăt limpede într-însa câte argumente mă silesc să fiu de părerea pe care-o am și să o blamez pe oricare alta ce i s-ar opune.

— Începe atunci, o, Lenio – zise Damón –, căci n-o vei mai avea când tovarășul meu Tirsi și-o va face cunoscută pe-a lui.

În clipa când Lenio se și pregătea să-și rostească blamurile împotriva iubirii, sosiră la izvor venerabilul Aurelio, tatăl Galateei, cu câțiva păstori, și cu el mai veneau și Galateea și Florisa împreună cu cele trei păstorițe mascate, Rosaura, Teolinda și Leonarda, pe care, după ce le întâlnise la intrarea în sat și aflase de la ele despre întrunirea păstorilor ținută la Izvorul cu Ardezii, le rugase și înduplecase să se întoarcă din drum, păstorițele străine încredințate fiind că, sub măștile lor, n-aveau să fie recunoscute de nimeni. Se ridicară cu toții în picioare spre a-i primi pe Aurelio și pe păstorițe, acestea așezându-se alături de doamne, iar Aurelio cu ceilalți păstori. Când însă doamnele văzură neasemuita frumusețe a Galateei, rămaseră atât de uimite, încât nu-și mai puteau desprinde ochii de la ea. Nu mai puțin fu Galateea de frumusețea lor, îndeosebi de-a aceleia ce părea mai în vârstă. Ele schimbară câteva vorbe curtenitoare, dar totul încetă când aflară de înțelegerea dintre discernătorul Tirsi și neiubitorul Lenio, ceea ce-l bucură nespus pe venerabilul Aurelio, deoarece voia cu tot dinadinsul să asiste la acea întrunire și să asculte disputa, mai cu seamă în acea împrejurare, când Lenio avea interlocutori ce-i puteau răspunde atât de bine. Și astfel, fără a mai zăbovi, așezându-se pe o buturugă de ulm, cu glas mai întâi încet, apoi sonor, Lenio prinse a vorbi în felul acesta:

— Aproape ghicesc, valoroasă și plină de discernământ adunare, că în mintea voastră mă și judecați drept îndrăzneț și temerar, de

vreme ce cu restrânsa mea ingeniozitate și încă și mai puțina experiență pe care-o poate oferi viața câmpenească în care m-am format o vreme, vreau să intru în dispută pe un subiect atât de dificil ca acesta cu faimosul Tirsi, a cărui educație în academii vestite și ale cărui studii temeinic însușite nu-i pot garanta năzuinței mele decât o înfrângere neîndoioasă. Încrezător însă că, uneori, forța ingeniozității naturale, împodobite cu ceva experiență, poate descoperi cărări noi ce înlesnesc științele de mult cunoscute, vreau să cutez astăzi a arăta în public motivele ce m-au făcut să-i fiu dragostei dușman atât de înverșunat, încât am meritat din această pricină să-mi dobândesc porecla de „neiubitor". Și chiar dacă nimic altceva decât porunca voastră m-ar fi împins să o fac, tot nu m-aș fi dat înapoi s-o accept, cu atât mai mult cu cât nu mică va fi gloria pe care o voi aduna de aici, chiar dacă voi pierde înfruntarea, căci la urma urmelor faima va spune că am avut curaj să mă iau la întrecere cu renumitul Tirsi. Și astfel, admițând că așa stau lucrurile, fără a-mi dori să fiu sprijinit decât de dreptatea mea, doar pe ea o invoc și-o rog să-mi dăruiască atâta forță cuvintelor și argumentelor, încât să se străvadă și-n unele, și-n celelalte cea pe care-o am pentru a fi un atât de mare dușman al dragostei pe cât pretind.[188]

Iubirea e, așadar, după cum i-am auzit spunând pe înaintașii mei, o dorință de frumusețe, iar această definiție i-o dau, printre multe altele, cei care care au adâncit cel mai mult această problemă. Or, dacă admitem că iubirea este dorință de frumusețe, trebuie să admitem negreșit că, la fel cum ar fi frumusețea pe care o iubim, așa va fi și iubirea cu care o iubim. Și pentru că frumusețea este de două

[188] În cele două lungi discursuri care urmează, cel al lui Lenio și cel al lui Tirsi, se întrețes, după cum spune Avalle-Arce, o serie de pasaje imitate, traduse sau parafrazate din mai mulți tratatiști despre iubire. Cei interesați pot consulta cartea lui F. López Estrada, *Estudio crítico de „La Galatea" de Miguel de Cervantes*, Universidad de La Laguna de Tenerife, 1948, pp. 86–95 și 110–114, și articolul aceluiași autor, „La influencia italiana en *La Galatea* de Cervantes", *Comparative Literature*, 4 (1952), pp. 161–169, precum și ediția de bază folosită pentru traducerea de față, Miguel de Cervantes, *La Galatea*, edición de F. López Estrada, M. T. López García-Berdoy, Cátedra. Letras Hispánicas, segunda edición, Madrid, 1999, pp. 416–452, unde, în copioase note de subsol, se reproduc numeroase surse ale discuțiilor, cu bibliografie suplimentară.

feluri, corporală și necorporală, iubirea care ar îndrăgi frumusețea corporală ca scop suprem al ei, iubirea aceasta ca atare nu poate fi bună, și aceasta e iubirea căreia îi sunt vrăjmaș. Cum însă și frumusețea corporală se divide în două părți, și anume trupuri vii și trupuri moarte, poate exista și o iubire pentru o frumusețe corporală care să fie bună. Una din părțile frumuseții corporale se manifestă în trupuri vii de bărbați și de femei, și ea constă în aceea ca toate părțile trupului să fie în sine bune și toate laolaltă să constituie un tot desăvârșit și să alcătuiască un trup proporționat prin membre și blândețe a culorilor. Cealaltă frumusețe a părții corporale neînsuflețite constă în picturi, statui, edificii, a căror frumusețe poate fi iubită fără ca iubirea cu care ar fi iubite să fie blamabilă. Frumusețea necorporală se divide și ea în două părți, în virtuți și în științe ale sufletului, iar iubirea arătată virtuții trebuie să fie cu necesitate bună, și la fel, nici mai mult, nici mai puțin, cea nutrită științelor virtuoase și plăcutelor studii. Dar cum aceste două soiuri de frumusețe sunt cauza ce zămislește iubirea în piepturile noastre, urmează că, iubindu-l pe unul sau pe celălalt, iubirea poate fi bună sau rea. Cum însă frumusețea necorporală este contemplată cu ochii curați și limpezi ai intelectului, iar frumusețea corporală e privită cu ochii corporali, tulburi și orbi în comparație cu cei necorporali, și cum ochii trupului sunt mai dispuși să privească frumusețea corporală prezentă, care inspiră plăcere, decât cei ai intelectului să o contemple pe cea necorporală absentă, care înalță, rezultă că muritorii iubesc mai degrabă frumusețea șubredă și pieritoare, care-i distruge, decât pe cea fără pereche și divină, care-i îmbunătățește. Ei bine, tocmai din iubirea și dorința frumuseții corporale s-au născut, se nasc și se vor naște în lume devastarea orașelor, ruinarea statelor, distrugerea imperiilor și moartea prietenilor. Și chiar dacă nu totdeauna se-ntâmplă așa, ce nefericiri mai mari, ce chinuri mai cumplite, ce incendii, ce gelozii, ce suferințe, ce morți poate imagina mintea omului care să se poată asemui cu cele de care suferă jalnicul îndrăgostit? Și cauza acestei stări de lucruri este că, întrucât întreaga fericire a îndrăgostitului constă în a savura frumusețea pe care o dorește, iar această frumusețe e cu neputință de a fi posedată și savurată în întregime, neputința aceea de-a ajunge la scopul dorit dă naștere în el suspinurilor, lacrimilor, lamentațiilor și necazurilor. Și cum

adevărul că frumusețea de care vorbesc nu poate fi savurată în chip desăvârșit și pe de-a-ntregul este vădit și limpede, pentru că nu e la îndemâna omului să savureze complet nimic care se află în afara lui și nu-i aparține în întregime, deoarece e lucru știut că cele exterioare sunt mereu supuse voii și toanei celei pe care o numim soartă sau întâmplare, nu stau în puterea voinței noastre libere. Și de aici se poate trage concluzia că, unde este iubire, este și durere; și cine ar tăgădui-o, ar tăgădui și că soarele este luminos, și că focul arde. Dar spre a se ajunge mai lesne la cunoașterea amărăciunii ascunse în iubire, și anume urmând calea pasiunilor cugetului, se va vedea limpede adevărul pe care-l urmez. După cum știți mai bine decât mine, discernători cavaleri și păstori, patru în general, și nu mai multe, sunt pasiunile cugetului: a dori prea mult, a te bucura mult, mare frică de nenorocirile viitoare, mare durere în calamitățile prezente; aceste pasiuni, fiind ca niște vânturi contrarii ce tulbură liniștea sufletului, sunt denumite, cu un termen mai potrivit, perturbări. Și dintre aceste perturbări, prima este proprie iubirii, deoarece iubirea nu e altceva decât dorință; și ca atare, dorința este începutul și obârșia de unde purced toate pasiunile noastre, ca orice pârâu din izvorul său. Și așa se face că, ori de câte ori ni se aprinde în inimi dorința după un anumit lucru, ea ne împinge numaidecât să-l urmăm și să-l căutăm, și așa, tot căutându-l și ținându-ne după el, ne duce în cele din urmă la mii de deznodăminte pline de neorânduială. Dorința asta e cea care-l instigă pe frate să smulgă îmbrățișările dezgustătoare ale surorii iubite, pe maștera pe-ale fiului ei vitreg și, mai rău de-atâta, pe tatăl însuși pe-ale propriei fiice; dorința asta e cea care ne călăuzește gândurile către primejdii dureroase, și nu-i de niciun folos să-i ridicăm în cale obstacolul rațiunii, căci, oricât de limpede ne-am cunoaște răul, nu vom ști din această pricină să ne ferim de el. Și iubirea nu se mulțumește să ne concentreze atenția asupra unei singure voințe, ci, întrucât, după cum s-a mai spus, din dorința de lucruri iau naștere toate pasiunile, tot așa, din prima dorință ce se naște în noi se trag altele o mie, și ele, la îndrăgostiți, sunt deopotrivă diverse și infinite. Și cu toate că de cele mai multe ori țintesc un singur scop, totuși, cum obiectele sunt diverse și diversă e și soarta fiecăruia dintre îndrăgostiți, dorim, fără doar și poate, în chip diferit. Sunt unii care, pentru a

izbuti să obțină ceea ce-și doresc, își pun toată puterea într-o cursă în care, vai!, cât de multe și cât de aspre piedici nu întâlnesc, de câte ori nu cad și câți spini înțepători nu le chinuiesc picioarele și de câte ori nu-și pierd puterea și răsuflarea înainte de-a ajunge unde râvnesc! Sunt alții care se și află în posesia obiectului iubit și nu doresc nimic altceva și nu vor decât să se mențină în starea aceea și, ocupându-și gândurile numai cu asta și cheltuindu-și doar într-asta toate faptele și tot timpul, sunt nefericiți în fericire, săraci în bogăție și nenorocoși în plin noroc. Alții, care și-au și pierdut stăpânirea asupra bunurilor proprii, caută să și le redobândească, folosind în acest scop mii de rugăminți, mii de făgăduieli, mii de condiții, lacrimi infinite și, până la urmă, obsedați numai de asemenea nemernicii, ajung pe punctul de a-și pierde viața. Chinurile astea nu se văd însă chiar de la ivirea primelor dorințe, fiindcă atunci amăgitorul Amor ne arată o cărare pe unde intrăm, largă și încăpătoare după toate aparențele, dar care, încetul cu încetul, se îngustează, astfel încât nu mai poți merge nici înainte, nici înapoi. Și astfel, nenorociții de îndrăgostiți, amăgiți și atrași de un râs dulce și calp, de o singură clipire din ochi, de două vorbe prost îngăimate, care în piepturile lor dau naștere unei nădejdi calpe și sfrijite, se năpustesc în clipă după ea, îmboldiți de dorință, iar apoi, nițel mai încolo și după câteva zile, când își văd cărarea leacului închisă și drumul plăcerii blocat, se grăbesc să-și ude obrazul cu lacrimi, să tulbure văzduhul cu suspinuri, să asurzească urechile cu jalnice lamentații; și cel mai rău e că, dacă se-ntâmplă să nu-și vadă împlinirea dorinței cu ajutorul suspinurilor și-al jeluirilor, atunci întorc foaia și încearcă să obțină prin mijloace mârșave ceea ce nu le e cu putință cu binele. De aici iau naștere urile, furiile, asasinatele, atât între prieteni, cât și între dușmani; din pricina asta s-a văzut și se vede la tot pasul cum femeile duioase și delicate se-apucă să săvârșească lucruri atât de neobișnuite și de necugetate, încât și numai a ți le-nchipui te îngrozește; de-asta se văd sfintele paturi conjugale scăldate în sângele purpuriu fie al tristei și rău sfătuitei soții, fie al soțului naiv și imprudent. Pentru a-și vedea împlinită dorința, fratele e trădător de frate, tatăl de fiu și prietenul de prieten. Îi vezi cum dezlănțuie dușmănii, calcă-n picioare orice respect, ignoră legile, își uită îndatoririle și face curte rudelor. Dar ca să se vadă limpede până unde ajunge

nemernicia îndrăgostiților, e de știut că nicio poftă nu are atâta putere asupra noastră și nici nu ne poartă cu atâta avânt către obiectul propus precum cea stârnită de pintenii amorului; și așa se face că nicio bucurie sau mulțumire nu depășește în asemenea măsură limitele cuvenite ca acelea ale îndrăgostitului când ajunge să-și dobândească vreunul din lucrurile pe care și le dorește. Și se vede că este așa, pentru că altminteri ce ins cu scaun la cap, în afară de îndrăgostit, va lua drept supremă fericire atingerea, fie și fugară, a mâinii iubitei, un zuluf de-al ei, o scurtă ocheadă drăgăstoasă și alte lucruri asemănătoare, de-o atât de mică însemnătate, cum le socotește orice minte nepătimașă? Și nici prin aceste plăceri pe deplin satisfăcute pe care, după părerea lor, și le văd împlinite, nu se poate spune că îndrăgostiții sunt fericiți și copleșiți de beatitudine, pentru că nu există mulțumire de-a lor neînsoțită de supărări și neplăceri fără de număr cu care Amor li le subțiază și le tulbură, și niciodată slava dragostei n-a ajuns până unde ajunge și se ridică suferința. Și bucuria îndrăgostiților e-atât de crâncenă, încât îi scoate din fire și-i face neglijenți și smintiți, deoarece, concentrându-și toate gândurile și puterile spre a se menține în acea stare plăcută în care-și închipuie că se află, neglijează orice altceva, din care pricină se aleg cu nu puține pagubiri, atât în materie de avere, cât și de onoare și viață, deoarece, în schimbul a ceea ce am spus, se fac robi a mii de neliniști și-și devin propriii lor dușmani, așa încât, atunci când se întâmplă că în toiul cursei plăcerilor lancea grea a geloziei îi atinge cu fierul ei înghețat, li se și întunecă cerul, li se tulbură văzduhul și toate stihiile ajung să le fie vrăjmașe. Nu mai au atunci de la cine aștepta mulțumire, căci atingerea scopului dorit nu le-o poate da; năvălesc atunci asupra lor temerea necurmată, deznădejdea vulgară, bănuielile sfredelitoare, gândurile nestatornice, atenția inutilă, râsul prefăcut și plânsul adevărat, odată cu alte mii de accidente ciudate și înfricoșătoare ce-i mistuie și-i doboară la pământ. Tot ce i se-ntâmplă obiectului iubirii lor îi face să sufere: dacă privește, dacă se-ntoarce, dacă tace, dacă vorbește; și, în cele din urmă, până și toate farmecele care l-au îndemnat să iubească sunt motive de tortură pentru îndrăgostitul gelos. Și cine nu știe că, dacă norocul nu ocrotește cu mâinile pline începuturile iubirii și nu le conduce cu promptă sârguință la un deznodământ desfătător, cât

sunt de costisitoare pentru cel ce iubește orice alte mijloace la care nefericitul apelează pentru a-și atinge scopul? Ce de lacrimi varsă, ce de suspinuri răspândește, câte scrisori scrie, câte nopți nu doarme, cât de multe și cât de învrăjmășite gânduri îl încolțesc, câte suspiciuni îl chinuiesc și câte temeri îl bagă-n răcori! Există oare alt Tantal[189] care să se chinuiască între ape și mărul întins mai mult decât nenorocitul de îndrăgostit prins între teamă și speranță? Slujirile îndrăgostitului disprețuit sunt butoaiele fiicelor lui Danaos[190], atât de inutil vărsate, încât nu ajung niciodată să-și păstreze nici cea mai mică parte din capacitatea lor. Există oare alt vultur care să-i sfâșie măruntaiele lui Titios[191] așa cum le distruge și le sfârtecă gelozia pe cele ale îndrăgostitului gelos? Există oare o stâncă ce împovărează umerii lui Sisif[192] la fel de mult cum împovărează temerea necurmată gândurile îndrăgostiților? Există vreo roată a lui Ixion[193] care să se învârtească mai repede și să tortureze mai mult decât închipuirile vii și felurite ale amanților înfricoșați? Sunt oare alți Minos[194] și Radamantes[195] care să pedepsească și să obidească sufletele osândite și nefericite așa cum pedepsește și obidește iubirea pieptul îndrăgostit supus autorității

---

[189] *Tantal*: Pedepsit pentru a fi vrut să cunoască secretele lui Zeus, a fost osândit la Tartar, unde era însetat în mijlocul unui lac, ale cărui ape se retrăgeau când voia să bea, și flămând în mijlocul unei livezi bogate, pomii ridicându-și ramurile încărcate când voia să le culeagă fructele.

[190] *fiicelor lui Danaos*: Cele cincizeci de fiice ale regelui Danaos din Argos, osândite, pentru că-și uciseseră bărbații chiar în noaptea nunții, să umple veșnic, în infern, un butoi fără fund.

[191] *Titios*: Unul dintre giganți care, printre altele, instigat de Hera, a încercat s-o violeze pe Latona, dar a fost oprit de săgețile lui Artemis sau ale lui Apolo, sau fulgerat de însuși Zeus. Apoi, aruncat în infern, ficatul îi era devorat de doi vulturi sau doi șerpi, regenerându-i-se însă la fiecare lună nouă, într-o veșnică tortură. Vezi și „Cântarea disperată", *DQ* I, 14, p. 131.

[192] *Sisif*: Rege al Corintului, osândit după moarte, în infern, să împingă neîncetat pe un povârniș o stâncă uriașă, care, odată în vârf, se rostogolește din nou la vale.

[193] *Ixion*: Rege al lapiților, considerat ca primul muritor care și-a ucis o rudă; a fost osândit de Zeus să fie legat de o roată în flăcări care se rotea necontenit.

[194] *Minos*: Rege al Cretei, considerat ca primul legislator înțelept al insulei.

[195] *Radamantes*: Fiu al lui Zeus și al Europei, frate al lui Minos, care, datorită meritelor sale de legislator și de civilizator, a fost numit după moarte, împreună cu cel dintâi, judecător în infern, amândoi fiind ajutați de Eac.

sale de nesuferit? Nu există crudă Megeră sau turbată Tisifonă sau răzbunătoare Alecto[196] care să maltrateze astfel sufletul unde sălășluiesc așa cum îi maltratează această furie, această dorință pe nenorociții ce o recunosc drept stăpână și i se smeresc în chip de vasali și care, pentru a se dezvinovăți oarecum de nebuniile săvârșite de ei, zic, sau cel puțin ziceau păgânii din vechime, că instinctul ce-l incită și-l împinge pe îndrăgostit să iubească altă viață mai mult decât pe-a lui însuși era un zeu numit de ei Cupidon[197], și că astfel, siliți de făptura lui zeiască, le era cu neputință să nu-l urmeze și să nu umble după voia lui. I-a îndemnat să spună asta și să-i dea nume de zeu acestei dorințe vederea efectelor suprafirești pe care le are asupra îndrăgostiților. Și pare-se, fără umbră de îndoială, că e de-a dreptul suprafiresc ca un îndrăgostit să fie în aceeași clipă temător și încrezător, să ardă când e departe de iubita sa și să se prefacă-n sloi de gheață când e mai aproape de ea, mut când e limbut și limbut când e mut. Ciudat este și să mă țin după cine fuge de mine, să laud pe cine mă defăimează, să strig după cine nu m-ascultă, să slujesc pe o ingrată și să trag nădejde de la cine niciodată nu făgăduiește și nici nu poate da ceva bun.

Oh, amară dulceață, oh, leac veninos al îndrăgostiților nesănătoși, oh, tristă veselie, oh, floare iubitoare ce nu vestești niciun fruct afară de căința târzie! Iată efectele acestui zeu închipuit, iată isprăvile și lucrările lui minunate. Și cât de plini erau ei înșiși de deșertăciune se poate vedea și după felul cum îl zugrăveau pe zeul acesta plin de deșertăciune: îl înfățișau ca pe un prunc gol, înaripat, legat la ochi, cu arc și săgeți în mâini, pentru a ne da de înțeles, printre altele, că, dacă te îndrăgostești, împrumuți firea unui copil naiv și năzuros, orb în năzuințe, ușuratic în gânduri, crud în fapte, gol și sărac în bogățiile minții. Mai ziceau că, printre săgețile lui, avea două, una de plumb și cealaltă de aur, cu care producea efecte diferite, întrucât cu cea de plumb zămislea ură în piepturile atinse de ea, și cu cea de aur dragoste sporită în cei de ea răniți, doar ca să ne înștiințeze că aurul bogat te face să iubești, iar plumbul sărăcăcios să urăști; și tocmai de-aceea nu

[196] *Megera*, *Tisifona* și *Alecto* erau cele trei Furii sau Erinii, care pedepseau în infern sufletele morților.

[197] *Cupidon*: Zeul iubirii, extrem de important în literatura pastorală, descris ceva mai jos în amănunțime.

în zadar o cântă poeții pe Atalanta[198] învinsă de trei arătoase mere de aur, sau pe frumoasa Danae, însărcinată de către ploaia de aur, sau pe piosul Eneas coborând în infern cu creanga de aur în mână[199]. În sfârșit, aurul și darurile reprezintă una dintre cele mai puternice săgeți de care dispune amorul și cu ajutorul cărora supune cele mai multe inimi; cu totul dimpotrivă cea de plumb, metal josnic și disprețuit, cum e și sărăcia, care zămislește, acolo unde se arată, ură și antipatie mai degrabă decât orice fel de bunăvoință. Dacă însă argumentele enumerate până acum de mine nu sunt de ajuns pentru a demonstra că nu se poate să nu am raporturi proaste cu această iubire perfidă de care mă ocup, ascultați în câteva pilde adevărate din trecut ce efecte are și veți vedea, cum văd și eu, că cine nu atinge adevărul predicat de mine nu vede și nici n-are ochi de înțeles. Să vedem, așadar: cine dacă nu amorul acesta l-a făcut pe dreptul Lot să-și calce-n picioare gândul cast și să-și violeze propriile fiice? Tot el, fără doar și poate, a făcut ca alesul David să fie adulter și homicid, și tot el l-a silit pe libidinosul Amnon să caute josnica împerechere cu Tamara, iubita-i soră; el a pus capul puternicului Samson în poalele trădătoare ale Dalilei și, pierzându-și el puterea, au fost lipsiți și-ai lui de sprjinul său; el a mișcat limba lui Irod ca să-i făgăduiască copilei dansatoare capul Înaintemergătorului vieții[200]; el face să ne îndoim de mântuirea celui mai înțelept și mai bogat rege dintre regi și chiar dintre toți oamenii[201]; el a silit puternicele brațe ale lui Hercule, deprinse cu mânuirea unei măciuci grele, să învârtească un fus micuț și să se dedea

[198] *Atalanta*: Fecioară crescută de-o ursoaică pe muntele Partenion, care s-a consacrat ulterior vânătorii. Neînvinsă alergătoare, a fost întrecută doar de Hippomenes, cu ajutorul a trei mere de aur dăruite lui de către Afrodita pentru a i le arunca în cale și pe care ea se oprea să le ridice.

[199] Vezi *Eneida*, cartea a V-a.

[200] Cunoscute figuri biblice: Lot și fiicele sale, *Geneza*, 20, 30–38; David și Betsabe (sau Batșeba), 2 *Regi*, 11, 1–26; Amnon și Tamara, 2 *Regi* 13, 7–23; Samson și Dalila (în text: Dalida), *Judecători*, 16, 4–32; Irod Antipa, însurat cu Irodiada, cumnata lui, a acceptat să fie ucis Ioan Botezătorul („Înaintemergătorul vieții"), *Matei*, 14, 3.

[201] Aluzie la Solomon.

îndeletnicirilor muierești[202]; el a făcut ca furioasa și îndrăgostita Medeea să risipească prin văzduh delicatele mădulare ale fratelui ei mai mic[203]; el i-a tăiat limba Procnei[204], l-a târât pe Hipolit[205], a batjocorit-o pe Pasifae[206], a distrus Troia[207], l-a ucis pe Egist[208]; el a făcut să înceteze lucrările de construcție a noii Cartagine și ca prima ei regină să-și străpungă pieptul cu sabia ascuțită[209]; el a pus în mâinile renumitei și frumoasei Sofonisba vasul cu veninul ucigaș care i-a pus capăt vieții[210]; el a răpit-o pe-a lui viteazului Turnus[211], și lui Tarquinius regatul[212], comanda lui Marc Antoniu și viața și onoarea prietenei sale[213]; el, în sfârșit, a predat Spaniile noastre barbarei furii mahomedane, chemată întru răzbunarea iubirii nesăbuite a mizerabilului Rodrigo[214]. Cum cred însă că ne-ar acoperi noaptea cu umbra ei

---

[202] Îndrăgostit de Omfala, regina Lidiei, Hercule s-a resemnat să toarcă și să se îmbrace în straie femeiești.

[203] Pentru a scăpa de urmărirea tatălui ei, regele Aietes al Colhidei, în vreme ce fugea cu Iason și argonauții, Medeea l-a ucis pe fratele ei, Absirtos, și i-a aruncat pe rând membrele pentru ca tatăl ei să se oprească și să le adune.

[204] *Procne*, fiica regelui atenian Pandion și soția lui Tereu; acesta, îndrăgostit de Filomela, sora lui Procne, a violat-o și a izolat-o în pădure, tăindu-i limba ei, nu lui Procne, ca să nu poată povesti cele întâmplate.

[205] Acuzat de Fedra, mama lui vitregă, că a încercat să o siluiască, Hipolit, fiul lui Tezeu, a fost pedepsit și omorât de Neptun, la cererea tatălui său.

[206] Pentru că s-a îndrăgostit de un frumos taur alb, cu care l-a avut pe Minotaur.

[207] Războiul Troiei a fost declanșat, după cum bine se știe, din cauza frumoasei Elena.

[208] *Egist* a fost ucis de Oreste, fiul lui Agamemnon, pe care cel dintâi îl omorâse ca să se poată căsători cu mama lui, Clitemnestra.

[209] După versiunea lui Virgiliu din *Eneida*, pentru că fusese părăsită de Eneas.

[210] La insistențele soțului ei, Masinisa, rege al masilienilor, dușman și apoi prieten al romanilor, Sofonisba s-a otrăvit pentru a evita ca Scipio să rupă tratatul încheiat de soțul ei cu imperiul.

[211] *Turnus*, luptând cu Eneas, a murit din cauza Laviniei. Vezi *Eneida*, XII.

[212] Sătul de tirania lui Tarquinius Superbus și sub pretextul iubirilor unui fiu al lui, poporul l-a dat jos de pe tron și a proclamat republica.

[213] Se referă la conducerea Egiptului, pierdută în favoarea lui Octavius; „prietena lui" e, desigur, Cleopatra.

[214] Exemplele istorice se încheie cu unul spaniol, și anume cunoscuta legendă despre relația amoroasă abuzivă dintre don Rodrigo și Florinda la Cava, fiica contelui don Julián care, ca să se răzbune, i-a chemat pe mauri în Spania în anul 711.

înainte ca eu să isprăvesc a vă reaminti pildele ce-mi vin mie în memorie despre isprăvile pe care le-a făcut amorul și zilnic le face pe lume, nu vreau să trec mai departe cu ele, după cum nici cu discursul început, pentru a-i da răgaz faimosului Tirsi să-mi răspundă, rugându-vă mai întâi, domnilor, să nu vă supere ascultarea unei cântări pe care am compus-o cu multe zile în urmă pentru a-l blama pe acest dușman al meu și care, dacă-mi aduc bine aminte, sună în felul acesta:

Neînfricat de gheața și de focul,[215]
de-arcul și tolba-Amorului despotic,
spre veștejirea-i am să-mi slobod gura,
căci ce pierd dacă pe-un prunc orb provocu-l,
când plin de toane-i și la gând haotic,
oricât și-ar agita de aprig ura?
Simt plac mai mult, mai mică-n chin măsura
când vocii-i dau avântul
și adevărul cântu-l
și-n blam iubirii viersu-mi se transformă
atât de-adevărat și-n așa formă,
că-ntregii lumi câinia i-o dezvălui
și-n limpezită normă
rup să se vadă-al răutății vălu-i.

Amoru-i foc ce sufletul îl arde,
ger înghețând, dardă ce sânu-mpunge
cui viclenia nu i-o ia în seamă;
turbată mare-n veci cu valuri hoarde,
sol furiei, tată-al onoarei ciunge,
dușman în bun amic pitit sub mască,
sub binele-i firav hău rău el cască,
plăcut, lingușitor,
tiran și-asupritor
și Circe-amăgitoare-n ipochimeni
hâzi preschimbându-ne[216], fără ca nimeni

[215] Stanțe de paisprezece octo- și endecasilabi iambici; schema rimelor: abcabcc ddeefef.

să poată fosta-a ne da iar ființă,
chiar și când cu iuțime-ni
mintea-ajutor ne-oferă și priință.

Jug umilind grumazul cel mai falnic,
țintă de-orice dorințe jinduită
ce-n lene-s și nenoime izvorâte,
plasă-mpletită dintr-un păr șăgalnic,
ce, prinse, dă-n vileag scârbos ispite
ce-n lume-au trecere și nu-s urâte,
și simțurile știu să le-ntărâte,
otravă deghizată,
în hap de aur, toată,
fulger rănind și-arzând orișice-atinge,
braț mânios ce prin trădare-nvinge,
al gândului captiv amarnic gâde,
și-al cui cată-a-l respinge,
fugind de calpul laț care-i surâde.

Pagubă dragă-ntâi, când văzu-atras e
și desfătat de-obiectul adorării,
ce-asemeni cerului frumos îi pare;
dar câtă vreme timpul vrea să-l lase
a trece, vine crudă plata dării
în inima pe care totu-o doare.
Mut și flecar, limbut ce limbă n-are,
mintos ce bate câmpii,
ruină-a tot, scălâmb i-i
vieții celei mai vesele și pure,
binelui umbră,-n rău trecând scursure,
zbor ce ne poartă până-n sferă-avântul,
ca și mai greu să-ndure
mort placul și viu chinul cum frământu-l.

---

[216] *Circe*: Fiica Soarelui și a lui Perseis, vrăjitoare de pe insula Ea, care-i transformă pe soții lui Ulise în animale (*Odiseea*, X).

Hoț invizibil care ne distruge
și fură tot din cât ni-i bun avutul,
sufletu-ne fără răgaz răpindu-l;
iuțeală ajungând pe cine fuge,
mister ce nu-l pricepe nici astutul,
viață ce pururi duhu-și dă, golindu-l,
război ales cum din senin aprindu-l,
vremelnic armistițiu,
iubit din toate vițiu,
sarcină la soroc nicicând ajunsă,
în cuget boală fără greș pătrunsă,
laș îndrăzneț și-ncumetat la rele,
datornic pus s-ascunză
știuta-i datorie și s-o spele.

Orb labirint, în care vizuină
își face-o fiară crudă ce mănâncă
inimi de oameni pururi ei robite,
laț strâns în care viața ni se-anină,
stăpân ce slugii-i cere seama încă
de fapte, și de vorbe, de intenții;
pofte cu felurite, mii, pretenții,
vierme care-și durează
cămară strâmtă-ori brează,
puțin trăind în ea, și-n ea și piere,
vrere ce se ignoră și ca vrere,
nour ce simțurile ni le-astupă,
tăioase-n noi junghere...
Amoru-așa-i. Vă place? Mergeți după!

Cu acest cântec își isprăvi demonstrația neiubitorul Lenio, și cu aceasta, dar și cu celălalt îi uimi de-a dreptul pe câțiva dintre cei de față, cu deosebire pe cavaleri, cărora li se păru că cele spuse de Lenio erau mai îmbelșugate decât te-ai fi așteptat de la o ingeniozitate păstorească și, cu mare dorință și atenție, așteptau răspunsul lui Tirsi, nădăjduind cu toții în închipuirea lor că, fără nicio îndoială, avea să-l întreacă pe cel al lui Lenio, datorită avantajelor vârstei, experienței și

studiilor mai temeinice, dar și pentru că își doreau cu tărie ca părerea neiubitoare a lui Lenio să nu aibă câștig de cauză. E foarte adevărat că îndurerata Teolinda, îndrăgostita Leonarda, frumoasa Rosaura și chiar doamna care venise cu Darinto și tovarășul acestuia văzură figurate în discursul lui Lenio mii de amănunte din mersul iubirilor lor, mai cu seamă când ajunsese a vorbi despre lacrimi și suspinuri și despre cât de scump se cumpărau mulțumirile în dragoste. Singure frumoasa Galateea și discernătoarea Florisa nu intrau în darea de seamă, deoarece Amor nu le-o ceruse încă frumoaselor și răzvrătitelor lor piepturi, așa că nu erau atente decât ca să asculte ascuțimea cu care cei doi vestiți păstori își duceau disputa, fără ca efectele iubirii de care auzeau să-și afle vreo potrivire în voințele lor libere. Totuși, cum cea a lui Tirsi era să aducă la o mai bună înțelegere părerea neiubitorului păstor, fără a se mai lăsa rugat, cu toți cei de față aninați de buzele sale, așezându-se în fața lui Lenio, începu a spune pe un ton blând și convingător:

— Dacă ascuțimea bunei tale ingeniozități, neiubitorule păstor, nu m-ar asigura că lesne se poate ajunge la adevărul de care e atât de departe acum, mai degrabă decât să mă înham la munca de a-ți contrazice părerea, te-aș lăsa pradă ei drept pedeapsă pentru irațiunile tale. Cum însă cele spuse de tine întru osândirea iubirii îmi arată bunele principii pe care le ai și care te-ar putea aduce la un gând mai bun, nu vreau ca prin tăcerea mea să-i las pe ascultătorii noștri indignați, pe Amor pus în inferioritate, iar pe tine îndărătnicit și infatuat. Și astfel, cu ajutorul lui Amor, pe care-l invoc, am de gând ca în puține cuvinte să lămuresc cât îi sunt lucrările și efectele de diferite față de cele pe care i le-ai pus tu public în seamă vorbind numai despre iubirea așa cum o înțelegi tu și pe care ai definit-o zicând că este o dorință de frumusețe, precizând totodată ce anume e frumusețea, pentru ca apoi să amănunțești toate efectele pe care iubirea, despre care vorbim, le are în piepturile îndrăgostite, întărindu-le la sfârșit cu diverse și nefericite evenimente pricinuite de iubire. Și deși definiția dată de tine iubirii e cea mai generală din câte se dau îndeobște, nu e totuși chiar așa, încât să nu poată fi contrazisă, fiindcă iubirea și dorința sunt două lucruri diferite, dat fiind că nu dorești tot ce iubești, după cum nici nu iubești tot ce dorești. Motivul e limpede în privința

tuturor lucrurilor pe care le posedăm, căci atunci nu se poate spune că le dorim, ci că le iubim, așa cum cine este sănătos nu va spune că-și dorește sănătatea, ci că și-o iubește; iar cel ce are copii nu va putea spune că-și dorește copii, ci că-și iubește copiii; nu se poate spune nici că lucrurile pe care le dorim le și iubim, cum ar fi moartea dușmanilor, pe care o dorim, dar n-o iubim. Așa că, din acest motiv, iubirea și dorința se dovedesc a fi afecte diferite ale voinței. E adevărat că iubirea e mama dorinței și, printre alte definiții pe care le dăm iubirii, există una: iubirea e acea primă mutație pe care o simțim producându-se în mintea noastră prin apetitul ce ne mișcă și ne atrage către sine, desfătându-ne și plăcându-ne; iar acea plăcere dă naștere unei mișcări în cuget, care mișcare se numește dorință; și, într-un cuvânt, dorința este mișcarea apetitului pe lângă ceea ce iubim, și o vrere a ceea ce posedăm, obiect fiindu-i binele. Și întrucât există diverse feluri de dorințe, iubirea este un fel de dorință care urmărește și are în vedere binele care se numește frumos; dar pentru o mai clară definire și distingere a iubirii, trebuie să înțelegem că ea se împarte în trei moduri: în iubire onestă, în iubire utilă și în iubire delectabilă. Și la aceste trei feluri de iubire se reduc toate felurile de a iubi și dori câte pot încăpea în voința noastră, pentru că iubirea onestă vizează lucrurile Cerului, veșnice și dumnezeiești; cea utilă, pe cele de pe pământ, îmbucurătoare și pieritoare, cum sunt bogățiile, autoritatea și puterea; cea delectabilă, pe cele atrăgătoare și plăcute, cum sunt frumusețile corporale vii despre care ai vorbit tu, Lenio. Și niciuna dintre aceste iubiri pe care le-am arătat nu trebuie să fie blamată de nicio limbă, fiindcă iubirea onestă totdeauna a fost, este și va fi curată, simplă, pură și divină, ațintită numai către Dumnezeu și doar în el aflându-și liniștea; iubirea folositoare, fiind, cum și este, naturală, nu trebuie osândită, după cum nici cea delectabilă, și mai naturală fiind decât cea folositoare. Că aceste două feluri de iubire sunt naturale în noi ne-o arată în chip limpede experiența, căci de îndată ce primul nostru părinte a încălcat, insolent, porunca divină și din stăpân a devenit rob, și din om liber, sclav, a cunoscut imediat netrebnicia în care căzuse și sărăcia în care se găsea; drept care a luat în clipă frunzele din copaci ca să se acopere cu ele și a nădușit și a muncit scurmând pământul pentru a se hrăni și a trăi cât mai puțin inconfortabil cu putință; și

după aceea, ascultând mai mult de Dumnezeu în privința asta decât în cealaltă, s-a străduit să aibă copii și să prelungească prin ei generația omenească. Și așa cum prin neascultarea lui în el și prin el în toți urmașii săi a intrat moartea, tot așa îi moștenim concomitent toate afectele și pasiunile, după cum îi moștenim și însăși natura; și așa cum el s-a străduit să-și îmbunătățească nevoia și sărăcia, la fel nici noi nu putem să încetăm a ne strădui și-a dori să ni le îmbunătățim pe-ale noastre. Și de-aici ia naștere iubirea pe care-o purtăm lucrurilor folositoare vieții omenești; și cu cât izbutim să ne însușim mai multe, cu atât mai mult ni se pare că ne îndreptăm vina, și din aceeași pricină moștenim și dorința de a ne perpetua în copiii noștri; iar din această dorință derivă cea pe care o avem de a ne bucura de frumusețea corporală vie, ca singur și adevărat mijloc ce duce la fericită împlinire atare dorințe. Așa că această iubire delectabilă, singură și neamestecată cu niciun alt accident, e vrednică mai degrabă de elogiu decât de blam, or, aceasta este iubirea pe care tu, Lenio, ți-o socotești vrăjmașă, iar pricina este că n-o înțelegi și nici n-o cunoști, fiindcă niciodată n-ai văzut-o singură și sub adevărata ei înfățișare, ci mereu însoțită de dorințe vătămătoare, lascive și rău așezate. Dar asta nu e vina iubirii – care e totdeauna bună –, ci a accidentelor ce i se-alătură, după cum vedem că se întâmplă cu un fluviu bogat în ape avându-și obârșia într-un izvor zglobiu și limpede ce-l dăruiește pururea cu ape limpezi și proaspete, dar căruia, la scurt timp după ce se îndepărtează de maica sa curată, apele dulci și cristaline îi sunt preschimbate în altele amare și tulburi de către numeroasele și necuratele pâraie ce i se-alătură de-o parte și de alta. Așa că această primă mișcare – iubire sau dorință, cum vei fi vrând să o numești – nu poate lua naștere decât dintr-un început bun, și chiar ei îi revine să recunoască frumusețea, care, cunoscută ca atare, pare aproape cu neputință să nu fie iubită. Și frumusețea are atâta putere de a ne mâna cugetele, încât ea singură a putut face ca vechii filozofi, orbi și fără iluminarea credinței, să se îndrume, purtați de rațiunea naturală și atrași de frumusețea pe care-o contemplau în cerurile înstelate și în mașinăria și rotunjimea pământului, uluiți de atâta mulțumire și frumusețe, să dibuie adulmecând cu mintea, poposind prin aceste cauze secunde, până când ajungeau la prima cauză a cauzelor, și au cunoscut că există un

singur început fără de început al tuturor lucrurilor. Ceea ce însă i-a uimit și le-a înălțat cel mai mult reflecția a fost să vadă alcătuirea omului, atât de ordonată, atât de desăvârșită și atât de frumoasă, încât au ajuns a-l numi lume prescurtată, și acesta și este adevărul, căci dintre toate lucrările săvârșite de către majordomul lui Dumnezeu, Natura[217], niciuna nu-i atât de plină de har și nu dezvăluie mai bine măreția și înțelepciunea făcătorului ei, deoarece în figura și alcătuirea omului se încifrează și se-nchide frumusețea risipită în toate celelalte părți ale ei, și așa se face că această frumusețe, odată cunoscută, este și iubită; și întrucât ea se arată și strălucește cel mai mult în chip, un chip frumos, de îndată ce e văzut, cheamă și atrage voința să-l iubească. De unde rezultă că, întrucât chipurile femeilor le întrec atât de mult în frumusețe pe cele ale tuturor bărbaților, ele sunt cele mai iubite, slujite și curtate de către noi, ca un ce în care sălășluiește frumusețea ce ne mulțumește în mod firesc și în cea mai mare măsură văzul. Văzând însă că natura proprie sufletului nostru este să fie necurmat în perpetuă mișcare și râvnire, de vreme ce ea nu se poate liniști decât în Dumnezeu, ca în propriu-i centru[218], făcătorul și creatorul nostru a voit, pentru ca ea să nu se năpustească fără oprelişte a dori lucrurile pieritoare și deșarte – și asta fără a-i răpi libertatea liberului arbitru – să-i așeze deasupra celor trei facultăți[219] o santinelă veghetoare care să-l înștiințeze de primejdiile cu care se confruntă și de inamicii care-l asaltează, iar aceasta e rațiunea ce ne îndreaptă și ne înfrânează dorințele dezordonate. Și văzând de asemenea că frumuseții îi era dat să tragă după sine afectele și înclinațiile noastre, fără a socoti cu cale să ne lipsească de această dorință, a vrut cel puțin să o modereze și să o îndrepte, instituind sfântul jug al căsătoriei, sub care bărbatului și femeii le sunt îngăduite și cuvenite cele mai multe dintre plăcerile și mulțumirile firești ale dragostei. Cu aceste două leacuri, aduse de mâna dumnezeiască, se moderează excesul ce poate exista în dragostea naturală pe care o blamezi tu, Lenio, și care dragoste e atât de

---

[217] Cervantes își va păstra până la sfârșitul vieții această concepție despre raportul dintre natură și Dumnezeu, vezi *P*, III, 11, p. 305.

[218] Aceeași idee, de proveniență augustiniană, se regăsește în *P*, III, 1, p. 231 și n. 187.

[219] *cele trei facultăți*: Intelectul, memoria și voința.

bună în sine, încât, dacă ne-ar lipsi, lumea și noi înșine ne-am sfârși. Tot în această iubire de care vorbesc sunt încifrate toate virtuțile, pentru că iubirea este cumpătare, căci cel ce iubește și-o moderează pe-a sa potrivit voinței caste a obiectului iubirii sale; este tărie de cuget, pentru că îndrăgostitul poate răbda orice schimbare de dragul persoanei iubite; este dreptate, deoarece cu ea o slujește pe cea pe care o iubește, obligat fiind într-asta de rațiunea însăși; este prudență, pentru că dragostea e împodobită de întreaga înțelepciune. Dar acum îți cer, o, Lenio, ție care ai spus că iubirea e cauza ruinării imperiilor, a distrugerii orașelor, a morții prietenilor, a faptelor nelegiuite, născocitoare de trădări, violatoare de legi, îți cer, zic, să-mi spui: Ce lucru lăudabil există pe lume, oricât de bun ar fi, care să nu poată fi preschimbat în rău prin utilizarea dată lui? Osândească-se filozofia, pentru că ne descoperă adeseori defectele, iar mulți filozofi au fost răi; arză-se operele poeților eroici, deoarece cu satirele și versurile lor mustră și blamează viciile; osândească-se medicina, pentru că descoperă otrăvurile; proclame-se inutilitatea elocvenței, pentru că uneori a fost atât de arogantă, încât a pus la îndoială adevărul cunoscut; să nu se mai făurească arme, pentru că le folosesc tâlharii și asasinii; să nu se mai construiască nici case, pentru că se pot prăbuși peste locuitorii lor; interzică-se varietatea felurilor de mâncare, pentru că sunt uneori pricină de îmbolnăvire; nimeni să nu mai voiască a avea copii, pentru că Edip, instigat de o furie peste poate de crudă, și-a ucis părintele, și Oreste a străpuns pieptul propriei mame; fie socotit rău focul, pentru că poate incendia casele și mistui orașele; disprețuiască-se apa, deoarece cu ea a fost înecat tot pământul; osândească-se, în sfârșit, stihiile, pentru că pot fi folosite în chip pervers de unii perverși. Și în felul acesta orice lucru bun poate fi preschimbat într-unul rău și din el pot decurge efecte rele, dacă sunt puse în mâinile celor care, ca niște smintiți fără simțul măsurii, se lasă guvernați de pofte. Vechea Cartagină, rivală a Imperiului Roman, războinica Numancia, împodobitul Corint, trufașa Tebă, docta Atenă și cetatea lui Dumnezeu, Ierusalimul, care au fost învinse și rase de pe fața pământului: să zicem atunci că iubirea a fost cauza distrugerii și ruinării lor. Așa că cei deprinși să vorbească de rău iubirea ar trebui să se vorbească astfel și pe ei înșiși, fiindcă darurile iubirii, dacă sunt folosite cu moderație, vrednice sunt

de perpetuă laudă, deoarece calea de mijloc a fost pururi lăudată în toate lucrurile, după cum blamate au fost excesele; căci dacă îmbrățișăm virtutea mai mult decât e de ajuns, înțeleptul își va agonisi numele de nebun, iar dreptul, de nedrept. Tragicul antic Cheremon[220] a fost de părere că, după cum vinul îndoit cu apă e bun, la fel și iubirea cumpătată e folositoare, lucrurile stând pe dos în cea necumpătată. Zămislirea ființelor raționale și-a animalelor ar fi nulă dacă n-ar lucra iubirea și, dacă ea ar lipsi de pe pământ, acesta ar rămâne deșert și gol. Anticii au crezut că iubirea era opera zeilor, lăsată pentru conservarea și îngrijirea oamenilor. Venind însă la ce-ai spus tu, Lenio, despre efectele triste și ciudate pe care le provoacă iubirea în piepturile îndrăgostiților, supunându-i mereu lacrimilor nesfârșite, suspinurilor adânci, închipuirilor deznădăjduite, fără a le-ngădui vreodată nici măcar un ceas de odihnă, să vedem ce lucru am putea dori oare în viața asta a cărui dobândire să nu coste osteneală și muncă? Și cu cât valoarea lucrului e mai mare, cu atât mai mult trebuie să suferim și suferim pentru el, fiindcă dorința presupune lipsa obiectului dorit, și până la obținerea lui neliniștea cugetului ne este inevitabilă; așa încât, dacă toate dorințele omenești pot fi satisfăcute și mulțumite fără a dobândi întru totul ceea ce-și doresc, ci dându-li-se numai o parte, și dacă tot suferim ca să obținem și-atâta, ce-i de mirare dacă, spre a dobândi ceea ce nu poate satisface și mulțumi dorința decât cu acest preț, suferim, plângem, ne temem și nădăjduim? Dacă cine-și dorește putere, autoritate, onoruri și bogății, de vreme ce nu se poate ridica până la treapta supremă pe care și-ar dori-o, se vede totuși într-un punct convenabil, rămâne în parte satisfăcut, fiindcă lipsa speranței de-a urca mai sus îl face să se oprească unde poate și cum poate mai bine, cu totul dimpotrivă se întâmplă în iubire, pentru că iubirea nu are altă plată sau altă satisfacție decât însăși iubirea, tocmai ea fiindu-și singura și adevărata plată. Și din acest motiv e cu neputință ca acela care iubește să fie mulțumit până când nu constată limpede că este cu adevărat iubit, după cum i-o atestă semnele dragostei

[220] *Cheremon*: poet tragic grec din secolul al IV-lea î. Hr., din care s-au păstrat câteva fragmente, inclusiv sentința de mai sus. Cervantes o preia de la italianul Mario Equicola, *Libro di natura d'amore* (1554), tratat urmat de altfel îndeaproape în multe pasaje ale discursurilor pro și contra iubirii.

cunoscute tuturor celor ca el. Și prețuiesc astfel ca atare o tandră ochire și un zălog oarecare din partea iubitei, un nu știu ce în râs, în vorbă, în șotii, pe care ei cu adevărat le iau drept indicii care le confirmă plata dorită; ca atare, ori de câte ori văd semne contrarii acestora, cei ce iubesc se văd siliți să se lamenteze și să se dea de ceasul morții, fără a avea măsură în durerile lor, întrucât n-o pot avea nici în privința mulțumirilor, atunci când soarta favorabilă și blânda iubire li le acordă. Și cum e o ispravă atât de dificilă să faci ca o voință străină să nu fie decât una cu a ta și să alături două suflete diferite printr-un nod atât de lesne de desfăcut[221] și-ntr-o atât de strânsă apropiere, încât gândurile celor două să le fie unul singur și una și faptele, nu e de mirare ca, pentru a duce la bun sfârșit o asemenea ispravă, să suferim mai mult decât pentru orice alt lucru, căci, odată dobândit, el oferă mai mare satisfacție și bucură mai mult decât toate cele pe care ni le putem dori în viața aceasta. Și lacrimile îndrăgostiților nu sunt totdeauna cu îndreptățire și temei vărsate și nici suspinurile lor împrăștiate, căci dacă toate lacrimile și suspinurile lor au fost pricinuite de constatarea că nu li se răspunde vrerii după cum se cuvine și cu plata cerută, ar trebui să cercetăm mai întâi până unde și-au înălțat fantezia; iar dacă și-au înălțat-o mai sus decât poate ajunge meritul lor, nu e de mirare că, asemeni unor noi Icari[222], vor cădea mistuiți de flăcări în fluviul nemerniciilor, de care vinovată se face nu iubirea, ci nebunia lor. Nu neg totuși, ci afirm, că dorința de a dobândi cu sila ceea ce iubim pricinuiește suferință, din cauza costului prea mare pe care-l presupune, după cum am mai spus-o și-n alte rânduri, dar zic

---

[221] În text: „tan *disoluble* ñudo", ceea ce pare un paradox; vezi Avalle-Arce, ed. cit., p. 314, n. 4. Sensul se lămurește însă dacă, potrivit lui F. Sánchez y Escribano („Nota a disoluble ñudo, *Quijote*, I, XXVIII", *Revista de Literatura*, 5 [1954], pp. 253–255) și lui F. López Estrada (vezi Estrada–Berdoy, ed. cit., p. 445, n. 187), înțelegem că Cervantes nu concepe dragostea decât sub semnul caducității. Interpretarea e confirmată de apariția termenului *disoluble* și în *DQ* I, 27, p. 285, unde însă l-am interpretat nesatisfăcător, pe urmele altor comentatori, ca „nod de nedesfăcut".

[222] Trimitere la foarte cunoscuta legendă despre Icar, fiul miticului arhitect Dedal, și care, zburând nesăbuit cu niște aripi lipite cu ceară și avântându-se prea aproape de soare, s-a prăbușit, în apropierea insulei Samos, în ceea ce de atunci avea să se numească Marea Icariană.

totodată și că obținerea sa aduce nespus de mare plăcere și mulțumire, precum odihna pentru cel ostenit și sănătatea pentru bolnav. Mărturisesc totodată că, dacă cei ce iubesc și-ar marca, după obiceiul din vechime, cu pietre albe și negre zilele triste sau fericite, nu încape îndoială că ar fi cei mai nefericiți; calitatea unei singure pietre albe știu însă la fel de bine că ar întrece cantitatea altora negre infinit de multe. Și ca dovadă a acestui adevăr, vedem că îndrăgostiții nu se căiesc niciodată de starea lor, ci, dimpotrivă, dacă cineva le-ar făgădui să-i elibereze de boala iubirii, l-ar izgoni ca pe un dușman, deoarece le e dulce până și s-o îndure. Și de-aceea, o, îndrăgostiților, nicio temere să nu vă împiedice de a vă oferi și dedica să iubiți chiar și ce vi s-ar părea cel mai anevoios, și nici să nu vă plângeți sau să nu vă căiți dacă ați ridicat la înălțimea voastră lucrurile josnice, întrucât iubirea face egale micul și sublimul și mai puținul cu mai multul și cu o justă armonie acordează diversele condiții ale celor ce iubesc atunci când cu simțire pură harul îi primesc în inimi[223]. Nu cedați în fața primejdiilor, deoarece gloria va fi atât de mare, încât va șterge simțământul oricărei dureri. Și la fel cum vechilor căpitani și împărați, ca premiu pentru muncile și ostenelile lor, pe măsura măreției victoriilor, le erau pregătite triumfuri, așa și celor ce iubesc le sunt rezervate mulțime de plăceri și mulțumiri, și așa cum pe cei dintâi glorioasa primire îi făcea să uite toate incomoditățile și dezgusturile trecute, la fel și pe iubitul iubit de iubită. Visele înspăimântătoare, somnul nesigur, nopțile de veghe, zilele neliniștite, în supremă liniște și bucurie se prefac. Astfel încât, Lenio, dacă-i osândești după efectele lor triste, după cele plăcute și vesele trebuie să-i dezlegi; cât despre interpretarea dată de tine figurii lui Cupidon, sunt gata să spun că te-ai înșelat în ea la fel de mult ca și în celelalte lucruri pe care le-ai spus împotriva lui Amor. Faptul că este zugrăvit copil, orb, gol, cu aripi și săgeți nu vrea să însemne altceva decât că cel ce iubește trebuie să fie copil fără să aibă purtare duplicitară; trebuie să fie orb față de orice alt obiect i s-ar înfățișa în afara celui pe care a știut să-l privească și să i se încredințeze; trebuie să fie gol, pentru că nu trebuie să aibă nimic ce să

[223] În text: *recibe*, formă de singular acceptată de toate edițiile consultate. Mi se pare (ca și lui Claude Allaigre, ed. cit., p. 1481, n. 26) mai corect pluralul: *reciben*, subiectul fiind „cei ce iubesc".

nu-i aparțină și celei pe care o iubește; trebuie să aibă aripi ca să fie ușure și gata la tot ce i s-ar porunci să facă; e întruchipat cu săgeți, pentru că rana din pieptul îndrăgostit trebuie să fie adâncă și secretă și să nu i se descopere decât însești cauzei care o poate și vindeca. Iar faptul că Amor împunge cu două săgeți, fiecare lucrând în felul ei, ne dă de înțeles că în iubirea desăvârșită nu trebuie să existe o cale de mijloc între a iubi și a nu iubi în aceeași clipă, ci că acela ce iubește trebuie să iubească integral, fără urmă de moliciune într-un fel sau altul. În sfârșit, o, Lenio, iubirea asta e cea care, dacă i-a mistuit pe troieni, i-a înălțat pe greci; dacă a pus capăt lucrărilor Cartaginei, a făcut să crească edificiile Romei; dacă i-a răpit regatul lui Tarquinius, a readus la libertate republica. Și, cu toate că aș putea să aduc aici multe exemple, contrarii celor aduse de tine, despre efectele bune produse de iubire, nu vreau să mă mai ocup de ele, într-atâta sunt de cunoscute; vreau doar să te rog a fi gata să crezi ceea ce ți-am arătat și să ai răbdare să asculți o cântare de-a mea ce s-a compus parcă în concurență cu a ta. Și dacă nici ea și nici cele spuse de mine nu te-ar face să treci de partea iubirii și ți s-ar părea că nu ai rămas satisfăcut de adevărurile pe care le-am afirmat despre ea și dacă ne va îngădui-o timpul acum sau în oricare alt moment pe care l-ai alege și indica tu, îți făgăduiesc să-ți dau răspuns la toate replicile și argumentele pe care ai vrea să le rostești împotriva alor mele; acum însă acordă-mi atenție și ascultă:

CÂNTAREA LUI TIRSI

Din pieptu-ndrăgostit și pur să iasă[224]
sonorul glas și-n blânde modulații
cânte-ale-amorului minuni înalte,
așa încât, cu mulțumire-aleasă,

[224] „Cântarea lui Tirsi" este scrisă în aceleași forme prozodice ca și cea a competitorului său, Lenio. Există însă și o deosebire, și anume rimele interioare (pe care și aici le subliniez, ca în ediția Estrada–Berdoy) de la finele fiecărei strofe, la fel ca în „Cântarea disperată" a lui Grisóstomo (*DQ* I, 13), de unde Avalle-Arce (ed. cit., p. 317, n. 4) trage concluzia că ambele ar fi putut fi compuse aproximativ la aceeași dată (cândva înainte de 1585).

rămâie slobod gândul plin de grații
și, auzindu-le, răsplata-i salte.
Tu, dulce-amor, ce poți să le dai alte
rostiri, de vrei, prin mine,
atâta har i-adună,
încât ea, cea mai bună,
să poată-a te slăvi cum se cuvine,
și, de-mi vei fi alături, cum pot crede,
zbura-vom peste *nori*
tu, precum *zbori*, și eu, precum se vede.

Principiu-al binelui ne e iubirea,
mijloc prin care-atingi și-aduni preaspornic
țelul cel mai frumos ce-l pot pretinde,
căci ea științelor e instruirea;
foc ce în piept, chiar și de gheață dornic,
limpide flăcări de virtute-aprinde;
în slabi e vlagă și-n cei tari doar jind e,
temei din care crește
preafericita plantă
ce-n Cer ne ia, vibrantă,
și rodu-i sufletul ni-l împlinește
cu haruri, bine și porniri cinstite,
plăceri fără de *nume*
ce-ncântă-o *lume* și-s de Cer iubite.

Curtean, discernător, savant, cuminte,
tăcut, blând, generos, viteaz, subțire,
cu văzul ager chiar și-n cecitate;
respect adevărat păstrând în minte,
cap tot învingător peste oștire
ce prin onoare numai câștigat e;
floare ce printre spini și scai se zbate,
în piept și-n vieți podoabă;
al fricii neprieten;
nădejdii-n veci prieten;

oaspe ce-i așteptat mereu degrabă;
unealtă ce de-onoare larg te împle,
prin care vezi cum *saltă*
iedera-*naltă* pe cinstite tâmple.

Instinct firesc ce pururi ne pornește
să ne-ațintim gândirile spre slavă,
unde-anevoie văzu-uman ajunge;
scară celui ce a urca-ndrăznește
în Cerul sfânt spre dulcea sferă bravă;
munte cu-n vârf șes, pașilor prielnic;
mijloc ce greu-nvinge nesfielnic,
nord după care merge
pe marea-ne confuză
gândul ce nu se-acuză
și tristul vis îl șterge,
nun ce jigniți n-acceptă să ne vază;
far ce nu piere-n *ceață*,
ci clar în *față* către port ni-i ază.

Pictor ce-n suflete ne zugrăvește
cu umbre și culori domol întinse,
eternă-ori muritoare frumusețe;
soare ce norii-n raze-i risipește;
gust ce-n orice durere neînvins e;
oglindă Firea-n ea să se răsfețe
și, generos, s-așeze cu franchețe
la locul lor pe toate;
un duh de foc, lumină
dând și celor mai orbi, cu dărnicie,
la ură-ori frică sigur leacu-l știe;
Argus[225] ce-n somn nu cade niciodată

[225] *Argus*: Gigant cu o sută de ochi, însărcinat de Iunona să o păzească pe Io, metamorfozată în vacă; Mercur, înșirându-i povești, a izbutit să-l adoarmă și i-a tăiat capul.

chiar dacă la *ureche*
îi sună *streche* de-un zeu fals[226] purtată.

Armată de infanteriști, mulțime,
ce spulberă mii de-alte-anevoințe
și cu victorii pururi se-ncunună;
sălaș de bucurii și agerime;
chip ce n-așterne pe-adevăr velințe,
dând în vileag ce-n suflet i se-adună;
mare unde furtuna-i undă bună
când numai cu nădejde
știi s-o aștepți să vină;
reconfortare lină
ce, de dispreț când mori, te lecuiește;
în fine,-amoru-i viață, slăvi, plăcere,
almă, ferice *tihnă*.
Urmați-l făr-*odihnă*, cum se cere!

Sfârșitul argumentației și cântării lui Tirsi i-au confirmat încă o dată în rândul tuturora reputația de discernător de care se bucura, fără numai în ochii lui Lenio, căruia răspunsul nu i se păru chiar atât de bun, încât să-i satisfacă mintea și să-l clintească din opinia sa dintâi. Se văzu limpede că așa stăteau lucrurile, deoarece dădea semne că voia să-i răspundă și să-i replice lui Tirsi, dacă nu l-ar fi împiedicat elogiile adresate amândurora de către Darinto și tovarășul acestuia, precum și de toți păstorii și păstorițele de față, întrucât, luând cuvântul, prietenul lui Darinto zise:

— Tocmai am înțeles în clipa asta cum puterea și înțelepciunea iubirii se întind peste toate părțile pământului, dar și că cel mai mult se rafinează și se purifică în piepturile păstorești, după cum au arătat-o cele auzite de la neiubitorul Lenio și discernătorul Tirsi, ale căror desfășurări și argumente par mai degrabă ale unor ingeniozități educate între cărți și în aule decât ale unora crescuți în colibe de paie. Nu

[226] *zeu fals*: E vorba de Mercur și de performanța lui de a-l adormi pe Argus. Amorul, după Tirsi, e deci un Argus invincibil, superior celui consemnat de mitologie.

m-aș mira însă atât de mult dacă aș fi de părerea celui care a spus că învățătura sufletelor noastre stă în a-și aminti ceea ce de mult știau, presupunând că toate apar gata instruite; dar când văd că trebuie să urmez opinia mai bună a celui ce-a afirmat că sufletul nostru e ca o tablă ștearsă, fără nimic zugrăvit pe ea[227], nu pot să nu mă minunez întrebându-mă cum de-a fost cu putință ca în tovărășia oilor, în singurătatea câmpurilor, să poată fi învățate științe care abia ajung să se discute în universitățile de renume dacă nu vreau să rămân convins de ce-am spus la început: și anume că iubirea se răspândește pretutindeni și li se împărtășește tuturora, pe cel căzut îl ridică, pe naiv îl învață și pe știutor îl desăvârșește.

— Dacă ai fi știut, domnule – răspunse atunci Elicio –, că educația renumitului Tirsi nu s-a făcut printre copaci și dumbrăvi, cum îți închipui tu, ci la curțile regești și în școli cunoscute, nu te-ai mira de ceea ce a spus, ci de ceea ce n-a apucat să spună[228]. Și cu toate că neiubitorul Lenio, în smerenia lui, a mărturisit că rusticitatea vieții sale puține zăloage de ingeniozitate poate făgădui, te asigur totuși că cei mai înfloritori ani ai vieții de până acum și i-a petrecut nu îndeletnicindu-se cu păzitul caprelor în munți, ci pe malurile limpedelui Tormes, în studii lăudabile și conversații discernătoare. Așa încât, dacă discuția pe care au susținut-o cei doi ți se pare mai presus de starea păstorilor, gândește-te cum au fost, iar nu cum sunt acuma. Nu mai spun că vei găsi pe malurile-acestea ale noastre păstori ce nu-ți vor stârni mai puțină mirare dacă-i vei asculta decât cei pe care i-ai

---

[227] Cervantes menționează aici cele mai răspândite teorii despre cunoaștere din epoca sa: cea platoniciană (teoria anamnezei, a reminiscenței sau a ideilor înnăscute, vezi dialogurile *Menon* și *Phaidon*) și cea aristotelică, cea a cunoașterii prin achizițiile simțurilor, facultățile fiind astfel populate treptat și scoase din starea lor inițială de *tabula rasa*. Amândouă aceste teorii au fost rezumate de Juan Huarte de San Juan, în celebrul său tratat *Examen de ingenios para las ciencias*, 1575 și 1594.

[228] *ceea ce n-a apucat să spună*: Avalle-Arce (ed. cit., p. 320, n. 3) atrage atenția asupra faptului că aici se schițează un principiu de selecție artistică ce va ajunge la deplină valabilitate și eficacitate critică în *DQ*. O identică reticență conștientă și implicații estetice similare se regăsesc și în exclamația lui Berganza: „No me maravillo de lo que hablo, pero espántome de lo que dejo de hablar" („Nu mă minunez doar de faptul că vorbesc, ci mă trec fiorii de ce nu apuc să spun", vezi *Colocviul câinilor*, *NE*, 1, p. 232).

ascultat acum, pentru că pe-aici își duc la pășunat turmele vestiții și cunoscuții Eranio, Siralvo, Filardo, Silvano, Lisardo și cei doi Matunto, tatăl și fiul, unul la liră și celălalt în poezie strălucind mai presus de toate strălucirile. Și, ca deplină încununare, întoarce ochii și-l vei recunoaște acolo pe atotcunoscutul Damón, pe care-l ai în fața ta, gata să-ți împlinească dorința, dacă ții să cunoști culmea discernământului și-a învățăturii.

Cavalerul voia să-i răspundă lui Elicio, când una dintre doamnele ce veniseră cu ei îi spuse celeilalte:

— Mi se pare, doamnă Nísida, că, întrucât soarele se și pregătește să coboare, ar fi bine să plecăm dacă e să ajungem mâine unde ni s-a spus că este tatăl nostru.

Nici nu rosti bine doamna acestea, că Darinto și tovarășul său o priviră, arătându-se nemulțumiți că-i spusese pe nume celeilalte. Dar de îndată ce Elicio auzi numele de Nísida, inima îi șopti că putea fi acea Nísida despre care sihastrul Silerio le povestise atâtea lucruri, același gând bătându-i și pe Tirsi, Damón și Erastro; și, ca să-și lămurească bănuiala, Elicio zise:

— Acum câteva zile, domnule Darinto, pe când eu și câțiva dintre cei ce ne aflăm aici am auzit pomenit numele de Nísida, cum a făcut acum doamna aceea, dar însoțit de mai multe lacrimi și rostit cu mai multe emoții.

— Nu cumva – răspunse Darinto – pe malurile voastre este vreo păstoriță pe care o cheamă Nísida?

— Nu – răspunse Elicio –, dar cea de care vorbesc s-a născut aici și a fost crescută pe cele îndepărtate ale vestitului Sebeto[229].

— Ce tot spui, păstorule? – replică celălalt cavaler.

— Întocmai ce auzi – răspunse Elicio –, și vei auzi și mai mult dacă-mi lămurești o îndoială pe care-o am.

— Spune-mi-o – zise cavalerul –, căci s-ar putea să ți-o lămuresc.

La care Elicio replică:

— Nu cumva, domnule, numele domniei tale e Timbrio?

— Nu pot tăgădui acest adevăr – răspunse celălalt –, pentru că Timbrio mă numesc, nume pe care aș vrea să-l ascund până la un prilej

[229] *Sebeto*: mic râu în apropiere de Neapole, a cărui faimă a fost creată de Sannazaro.

mai potrivit; dar dorința de-a ști de ce ai bănuit că mă cheamă așa mă silește să nu-ți ascund nimic din ce vei fi vrând să știi despre mine.

— Prin urmare, nu-mi vei tăgădui – zise Elicio – nici că pe doamna aceasta pe care-o conduci o cheamă Nísida, necum, după cât pot deduce, că pe cealaltă o cheamă Blanca și e sora ei.

— Ai nimerit în totul – răspunse Timbrio –; dar de vreme ce eu nu ți-am refuzat răspunsul la niciuna din întrebările pe care mi le-ai pus, nu refuza nici tu să-mi spui din ce pricină m-ai întrebat.

— E una întru totul temeinică și-ți va face multă plăcere – i-o întoarse Elicio –, după cum vei vedea peste puține ceasuri.

Toți cei ce nu știau ce le povestise sihastrul Silerio lui Tirsi, Damón și Erastro erau tulburați auzind ce-și spuneau Timbrio și Elicio, dar atunci Damón, adresându-i-se lui Elicio, îi zise:

— Nu mai amâna, o, Elicio, veștile cele bune pe care i le poți da lui Timbrio.

— După cum nici eu – zise Erastro – nu voi zăbovi nicio clipă să mă duc și să i le dau nefericitului de Silerio, spunându-i despre găsirea lui Timbrio.

— Ceruri sfinte! Ce mi-e dat s-aud – zise Timbrio –, și ce tot spui, păstorule? Acel Silerio pe care l-ai pomenit e cumva prietenul meu adevărat, cel ce mi-e jumătatea sufletului meu, cel pe care doresc să-l revăd mai mult decât orice mi-ar putea cere dorința? Scoate-mă iute din îndoiala asta, și facă Cerul să-ți crească și să ți se-nmulțească turmele de să te pizmuiască toți cirezarii din vecinătăți!

— Nu te chinui atâta, Timbrio – zise Damón –, căci acel Silerio de care vorbește Erastro e același de care vorbești tu și care dorește să știe ce e cu viața ta mai mult chiar decât să și-o susțină și să și-o sporească pe-a lui, deoarece, de când ai plecat din Neapole, după cum ne-a povestit el însuși, absența ta l-a durut atât de mult, încât suferința pricinuită de ea, alături de cea de pe urma altor pierderi pe care ni le-a povestit, l-a făcut ca în cele din urmă să se refugieze într-o mică sihăstrie, aflată la mai puțin de-o leghe de-aici, unde duce viața cea mai strâmtorată din câte se pot închipui, hotărât fiind să-și aștepte acolo moartea de vreme ce nu mai putea ști nimic despre viața ta. Știm asta fără nicio îndoială, noi, Tirsi, Elicio, Erastro și cu mine, fiindcă el însuși ne-a povestit despre prietenia cu tine, împreună cu

toată istoria întâmplărilor abătute asupra voastră, până ce soarta, prin accidente atât de ciudate, v-a îndepărtat pe unul de celălalt, el ajungând să trăiască într-o singurătate atât de neobișnuită, încât te va uimi când îl vei vedea.

— De l-aș vedea, și pe urmă n-are decât să vină și ultima clipă a zilelor mele – zise Timbrio –; așa că rogu-vă, renumiților păstori, pe curtenia ce sălășluiește în piepturile voastre, să binevoiți a mi-l satisface și pe-al meu, spunându-mi unde e sihăstria aceea unde trăiește Silerio.

— Ai putea spune mai degrabă unde moare – zise Erastro –, dar de-acum înainte, când va afla de venirea ta, va trăi. Și de vreme ce-ți dorești atât de mult deopotrivă plăcerea lui și pe-a ta, ridică-te și să mergem, căci înainte de-a apune soarele, te voi pune în fața lui Silerio; dar cu o condiție, și anume ca pe drum să ne povestești tot ce ți s-a întâmplat după ce-ai plecat din Neapole, căci de toate celelalte, până în momentul acela, unii dintre cei de față suntem mulțumiți cu ce știm.

— Puțină plată îmi ceri – răspunse Timbrio – pentru un lucru atât de însemnat cum e cel pe care mi-l oferi, dar, în schimb, nu zic că-ți voi povesti numai asta, ci tot ce-ai să vrei să știi despre mine.

Și-apoi, întorcându-se către doamnele care veneau cu el, le zise:

— Întrucât cu un prilej atât de fericit, Nísida, iubită doamnă, s-a rupt înțelegerea dintre noi de a nu ne spune numele adevărate, cu bucuria cerută de vestea cea bună ce ni s-a dat, te rog să nu mai întârziem, ci să ne grăbim a merge să-l vedem pe Silerio, căruia domnia ta și cu mine îi datorăm viețile și mulțumirea de care avem parte.

— E inutil, domnule Timbrio – răspunse Nísida –, să mă rogi să fac tocmai ce-mi doresc atât de mult și-mi prinde atât de bine s-o fac. Să mergem într-un ceas bun, căci fiece clipă cât voi mai întârzia să-l văd va însemna pentru mine un veac.

La fel vorbi și cealaltă doamnă, care era sora ei, Blanca, cea pomenită de Silerio și cea care dădu cele mai vii semne de mulțumire. Numai Darinto, la veștile lui Silerio, se schimbă într-atâta la față de nu-și mai dezlipi buzele, ci, păstrând o tăcere ciudată, se ridică și, poruncindu-i unui slujitor de-al său să-i aducă îndată calul pe care venise, încălecă și, fără a-și lua rămas-bun de la nimeni, întorcând

scurt din frâu, se îndepărtă de toți în pas întins. Văzând asta, Timbrio încălecă pe alt cal și în mare grabă o luă după Darinto până ce-l ajunse din urmă; apoi, apucându-i hățurile calului, îl sili să se oprească și rămase acolo vorbind cu el o bună bucată de vreme, după care se întoarse unde rămăseseră păstorii, iar Darinto își urmă drumul, cerându-și scuze prin gura lui Timbrio că plecase fără a-și fi luat rămas-bun. În vremea asta, Galateea, Rosaura, Teolinda, Leonarda și Florisa se apropiară de frumoasele Nísida și Blanca, iar discernătoarea Nísida le povesti pe scurt despre marea prietenie dintre Timbrio și Silerio, precum și bună parte din întâmplările prin care trecuseră, dar, de cum se întoarse Timbrio, toți voiră să o pornească la drum către sihăstria lui Silerio, numai că în aceeași clipă sosi la izvor o frumoasă ciobăniță, care să tot fi avut vreo cincisprezece ani, cu traista pe umăr și bâta în mână, și care, văzând o întrunire atât de numeroasă și de plăcută, le spuse cu lacrimi în ochi:

— Dacă printre domniile voastre, domnilor, se găsește cumva cineva care are unele cunoștințe despre urmările ciudate și împrejurările iubirii, iar lacrimile și suspinurile amoroase îi înduioșează pieptul, îl rog să vină și să vadă dacă e cu putință să afle un leac și să oprească cele mai îndrăgostite lacrimi și sfâșietoare suspinuri ce-au ieșit vreodată din ochii și piepturile îndrăgostite. Veniți, dar, păstorilor, unde vă spun; și tot ce-o să vedeți cu ochii voștri o să vă dovedească adevărul vorbelor mele.

Și zicând acestea, le întoarse spatele, și o urmară toți câți erau acolo. Văzând, așadar, că veneau după ea, păstorița se afundă cu pași grăbiți printre câțiva copaci aflați pe-o latură a izvorului și, fără să fi mers mult, se întoarse către cei ce se țineau după ea și le zise:

— Iată, domnilor, pricina lacrimilor mele, căci păstorul pe care-l vedeți acolo e un frate de-al meu care, pentru păstorița în fața căreia stă în genunchi, își va lăsa fără doar și poate viața în mâinile cruzimii ei.

Întoarseră cu toții privirile către locul spre care arăta păstorița și văzură că de poalele unei sălcii verzi stătea rezemată o păstoriță în straie de nimfă pregătită pentru vânătoare, cu o tolbă bogată atârnându-i pe-un șold și-un arc încovoiat în mâini și cu frumoasele plete bălaie prinse într-o ghirlandă verde. Păstorul stătea în genunchi în fața ei, cu o funie trecută pe după grumaz și un cuțit scos din teacă în

mâna dreaptă[230], în vreme ce cu stânga o ținea strâns pe păstoriță de un văl alb de in pe care-l purta peste veșminte. Păstorița avea o căutătură încruntată și pe chip i se vedea supărarea că păstorul o ținea acolo cu sila. Când însă văzu că era privită, se strădui din toate puterile să scape din mâna îndureratului păstor, care, cu belșug de lacrimi și cuvinte duioase și pline de dragoste, o ruga să-i îngăduie măcar să dea glas suferinței îndurate din pricina ei. Dar păstorița, disprețuitoare și mânioasă, se depărtă de el tocmai când toți păstorii apucaseră să se și apropie atât de mult, încât auziră că tânărul îndrăgostit îi vorbea astfel păstoriței:

— O, ingrată și nerecunoscătoare Gelasia[231], cu câtă îndreptățire ți-ai dobândit renumele de crudă pe care-l ai! Întoarce-ți ochii, împietrito, ca să-l privești pe cel care, din pricină că te-a privit, se află pe cea mai cruntă culme a durerii din câte se pot închipui. De ce fugi de cine te urmează? De ce nu-l accepți pe cel ce te slujește? Și de ce-l detești pe cel ce te adoră? O, pe nedrept dușmancă a mea, dură ca o stâncă prăpăstioasă, furioasă ca un șarpe atacat, surdă ca o pădure mută, ursuză ca o hirsută, hirsută ca o fiară, fiară ca o tigroaică, tigroaică ce-mi mănânci măruntaiele! E oare cu putință ca lacrimile mele să nu te-nduioșeze, ca suspinurile mele să nu-ți trezească mila și ca slujirile mele să nu te miște? Da, este cu putință, de vreme ce așa vrea soarta mea bearcă și nefericită, ba chiar e cu putință ca tu să nu vrei să strângi lațul pe care-l am pe grumaz, nici să înfigi cuțitul în inima asta care te-adoră. Întoarce-te, păstorițo, întoarce-te, și pune capăt tragediei vieții mele netrebnice, de vreme ce atât de lesne îți e să-mi strângi funia în jurul gâtului sau să-mi însângerezi cuțitul în piept!

Astfel de vorbe și altele asemănătoare rostea îndureratul păstor, însoțindu-și-le cu atâtea hohote de plâns și lacrimi, încât le făcea milă tuturor celor ce-l ascultau. Cruda și lipsita de iubire păstoriță nu se oprea însă din drum din pricina asta și nu voia nici să-și întoarcă

---

[230] Prefigurare literală a morții la care aspiră Grisóstomo în versurile „Cântării disperate": „O, gelozie, crâncenă stăpână / pe țara dragostei, dă-mi fier în mână. / Dă-mi tu, disprețule, un știreang ce-mpacă..." (*DQ* I, 14, p.130).

[231] *Gelasia* e și ea o păstoriță neiubitoare, ostilă iubirii, la fel ca păstorul Lenio. Numele ei poate fi pus în legătură cu it. *gelo*, *gelare*, *gelato*, *gelidezza*, din pricină că se arată rece față de dovezile de iubire ale păstorilor.

ochii ca să-l privească pe păstorul ajuns în asemenea stare din cauza ei, ceea ce nu puțin îi miră pe cei ce-i văzură disprețul furios, într-atâta, încât până și neiubitorul Lenio dezaprobă cruzimea păstoriței. Așa că el, împreună cu bătrânul Arsindo, o luară înainte și o rugară să binevoiască a se întoarce și-a asculta plângerile îndrăgostitului tânăr, chiar dacă n-avea de gând să i le vindece. Dar n-a fost cu putință s-o convingă a se răzgândi, ba îi și rugă să nu o socotească necurtenitoare pentru că nu făcea ce-i cereau, pentru că intenția ei era să fie vrăjmașă de moarte a dragostei și-a tuturor îndrăgostiților din multe pricini care-o hotărâseră să fie așa, una din ele fiind că încă din copilărie se consacrase slujirii acestei îndeletniciri a castei Diana, adăugând atâtea alte pricini ca să nu se plece rugăminții păstorilor[232], încât lui Arsindo i se păru nimerit să renunțe și să se întoarcă, spre deosebire de neiubitorul Lenio, care, de cum văzu că păstorița era atât de vrăjmașă iubirii pe cât se vedea și că se potrivea întru totul cu propria-i fire neiubitoare, se hotărî să afle cine era și să rămână câteva zile în tovărășia ei, drept care îi mărturisi că și el era cel mai mare dușman pe care-l aveau dragostea și îndrăgostiții, rugând-o ca, de vreme ce se potriveau atât de bine în păreri, să binevoiască a nu-i privi cu ochi răi tovărășia, ce nu va dura mai mult decât îi va fi ei voia.

Păstorița fu bucuroasă cunoscând intenția lui Lenio și-i îngădui s-o însoțească până în satul ei, aflat la două leghe de-al lui. Lenio își luă atunci rămas-bun de la Arsindo, rugându-l să-l scuze față de toți prietenii săi și să le explice pricina care-l mânase să plece cu păstorița aceea; și, fără a mai zăbovi, el și Gelasia lungiră pasul și-n scurt timp se făcură nevăzuți. Când Arsindo se întoarse ca să le spună ce se petrecuse cu păstorița, văzu că toți păstorii se strânseseră lângă păstorul cel îndrăgostit ca să-l consoleze și că, dintre cele trei păstorițe mascate, una leșinase în poalele frumoasei Galateea, iar cealaltă o ținea strâns îmbrățișată pe frumoasa Rosaura, care și ea avea obrazul acoperit. Cea care stătea cu Galateea era Teolinda, iar cealaltă, sora ei, Leonarda, și, de cum îl văzuseră pe disperatul păstor pe care-l găsiseră cu Gelasia, o sfârșeală geloasă și îndrăgostită le înnegură inima, deoarece Leonarda crezu că păstorul era iubitul ei Galercio, iar Teolinda credea cu tărie că era iubitul ei Artidoro; și cum amândouă

[232] Gelasia e o precursoare evidentă a Marcelei din *DQ* I, 14.

îl văzură atât de zdrobit și de pierdut din pricina crudei Gelasia, mâhnirea le cuprinse într-atâta sufletul, încât își pierdură cunoștința și căzură leșinate una în poalele Galateei, cealaltă în brațele Rosaurei. În scurt timp însă Leonarda își veni în fire și-i spuse Rosaurei:

— Vai, doamna mea, tare cred că toate trecătorile lecuirii mele mi-au fost închise de soartă, deoarece voința lui Galercio e-atâta de străină de-a mea, după cum se poate vedea din cuvintele spuse de acel păstor neiubitoarei Gelasia! Căci vreau să știi, doamnă, că el e cel ce mi-a răpit libertatea și tot el are să-mi pună capăt zilelor.

Rosaura fu uluită de cele spuse de Leonarda, și încă mai mult, după ce și Teolinda își reveni în simțiri, când ea și Galateea o întrebară, alăturându-li-se tuturora și Florisa, și Leonarda, și ea le spuse că păstorul cu pricina era însuși doritul ei Artidoro. Dar nici nu-i rosti bine numele, că sora ei îi și răspunse că se înșela și că nu era decât Galercio, fratele lui.

— Vai, trădătoare Leonarda! – răspunse Teolinda –. Nu-ți ajunge că m-ai îndepărtat o dată de binele meu, ci acum, când îl regăsesc, vrei să spui că e-al tău? Ei bine, dezamăgește-te, căci dacă-i pe-așa, n-am de gând să-ți fiu soră, ci dușmancă fățișă.

— Nu-ncape-ndoială că te-nșeli, surioară – răspunse Leonarda –, și nici nu mă mir, că-n aceeași amăgire au căzut toți consătenii noștri, crezând că păstorul acesta e Artidoro, până când au ajuns să-nțeleagă limpede că nu e decât fratele lui, Galercio, semănând unul cu altul la fel de mult cum semănăm noi două una cu alta, și, dacă s-ar putea ca asemănarea să fie și mai mare, ei și mai mult își seamănă.

— Nu pot crede – răspunse Teolinda –, pentru că, deși noi două semănăm atât de bine, minunile de felul acesta nu se-ntâlnesc atât de lesne în natură; așa că vreau să știi că, atâta timp cât experiența nu-mi învederează mai mult adevărul cuvintelor tale, n-am de gând să renunț a crede că păstorul pe care-l văd acolo e Artidoro; și, dacă ceva m-ar putea face să am îndoieli, este să nu mă gândesc că de la caracterul și statornicia lui Artidoro, așa cum îmi sunt ele cunoscute, nu te poți aștepta sau teme că s-ar fi schimbat și m-ar fi dat uitării atât de repede.

— Liniștiți-vă, păstorițelor – zise atunci Rosaura –, vă voi scoate eu iute din îndoiala în care vă găsiți.

Și, părăsindu-le, se îndreptă spre locul unde păstorul le dădea seamă celorlalți păstori despre ciudata fire a Gelasiei și despre infinitele irațiuni pe care i le făcea. Păstorul o avea alături de el pe frumoasa ciobăniță care pretindea că-i este soră: Rosaura o chemă și, trăgându-se mai la o parte cu ea, o somă și o rugă să-i spună cum îl chema pe fratele ei și dacă mai avea altul care să semene cu el, iar păstorița răspunse că îl chema Galercio și că mai avea altul pe nume Artidoro, atât de asemănător cu el, încât nu se deosebeau altfel decât prin cine știe ce semn de pe veșminte sau prin timbrul vocii, diferit oarecum. O întrebă și ce se întâmplase cu Artidoro. Păstorița îi răspunse că acesta umbla prin păduri ceva mai depărtate, ducând la pășunat parte din turma lui Grisaldo cu altă turmă de capre a lui și că niciodată de când se întorsese de pe malurile Henaresului nu mai voise să intre-n sat și să mai stea de vorbă cu cineva; și pe lângă acestea îi mai dădu și alte amănunte datorită cărora Rosaura fu încredințată că păstorul acela nu era Artidoro, ci Galercio, așa cum spusese și Leonarda și cum spunea păstorița aceea, care se numea, după cum află ea, Maurisa; și, aducând-o cu ea în locul unde erau Galateea și celelalte păstorițe, ea povesti încă o dată, în prezența Teolindei și-a Leonardei, tot ce știa despre Artidoro și Galercio, drept care Teolinda se liniști, și Leonarda se nemulțumi, văzând cât de puțin preocupat era Galercio să se gândească la treburile ei. Se nimeri, în convorbirile dintre păstorițe, ca Leonarda s-o dea de gol, spunându-i pe nume Rosaurei, așa că Maurisa, auzind asta, zise:

— Dacă nu mă-nșel, doamnă, domnia ta ești pricina atât a venirii mele aici, cât și a fratelui meu.

— Cum asta? – zise Rosaura.

— Am să-ți spun, dacă-mi îngăduiești să ți-o spun între patru ochi – răspunse păstorița.

— Bucuros – replică Rosaura.

Și, îndepărtându-se cu ea, păstorița îi zise:

— Nu-ncape nicio îndoială, frumoasă doamnă, că fratele meu și cu mine venim cu o veste pentru dumneata și pentru păstorița Galateea din partea stăpânului nostru Grisaldo.

— Așa o fi – răspunse Rosaura.

Și, strigând-o pe Galateea, ascultară amândouă ce le spunea Maurisa din partea lui Grisaldo, și anume le înștiința că peste două

zile avea să vină cu doi prieteni de-ai săi spre a o duce acasă la mătușa ei, unde aveau să-și celebreze în taină nunta, iar odată cu asta Grisaldo îi trimitea Galateei niște bijuterii bogate de aur, ca mulțumire pentru bunăvoința ce-o arătase de-a o găzdui pe Rosaura. Rosaura și Galateea îi mulțumiră Maurisei pentru vestea cea bună și, ca răsplată, discernătoarea Galateea voi să împartă cu ea darul pe care i-l trimisese Grisaldo, dar Maurisa nu voi în ruptul capului să accepte. Atunci Galateea se interesă din nou de extraordinara asemănare dintre Galercio și Artidoro. Tot timpul pe care Galateea și Rosaura și-l petrecură stând de vorbă cu Maurisa, Teolinda și Leonarda îl folosiră ca să-l privească pe Galercio, deoarece, prinși în nadă, ochii Teolindei nu se puteau desprinde de chipul lui Galercio, care semăna atât de mult cu cel al lui Artidoro, și, cum cei ai îndrăgostitei Leonarda știau ce anume privesc, îi era și ei cu neputință să și-i întoarcă în altă parte.

Păstorii izbutiseră între timp să-l consoleze pe Galercio, deși, la răul de care suferea, orice sfaturi și consolări i se păreau vane și nefolositoare, totul spre paguba Leonardei. Rosaura și Galateea, văzând că păstorii se îndreptau spre ele, se despărțiră de Maurisa, spunându-i să-i spună lui Grisaldo că Rosaura stătea la Galateea acasă. Maurisa își luă rămas-bun de la ele și, chemându-l pe fratele ei, îi povesti în taină cum se petrecuseră lucrurile cu Rosaura și Galateea, după care, cu multă curtenie, își luă rămas-bun de la ele și de la păstori și, împreună cu sora lui, se întoarse la ei în sat. Îndrăgostitele surori Teolinda și Leonarda, văzând că, odată cu plecarea lui Galercio, le pleca și lumina ochilor și viața vieții lor, se apropiară amândouă de Galateea și de Rosaura și le rugară să le dea voie a-l urma pe Galercio, sub pretextul că Galercio ar putea spune unde era Artidoro, iar Leonarda, că simțirea lui Galercio avea poate să se schimbe ținând seama de datoria pe care o avea față de dânsa. Păstorițele le-o dădură cu condiția pe care i-o pusese mai înainte Galateea Teolindei, și anume să le înștiințeze de tot ce avea să li se întâmple, în bine sau în rău. Teolinda le-o făgădui din nou și, după ce-și luă din nou bun-rămas, o porni pe drumul urmat de Galercio și Maurisa. La fel făcură apoi, deși în alte direcții, Timbrio, Tirsi, Damón, Orompo, Crisio, Marsilio și Orfenio, care-o porniră spre sihăstria lui Silerio, împreună cu surorile Nísida și Blanca, după ce mai întâi și ei, și ele își luară bun-rămas de la venerabilul Aurelio și de la Galateea, Rosaura și Florisa, precum și de

la Elicio și Erastro, care nu voiră a lipsi să se întoarcă cu Galateea, Aurelio făgăduind că, după ce avea să ajungă la el în sat, avea să meargă de îndată cu Elicio și Erastro și să-i caute la sihăstria lui Silerio, aducând și câte ceva spre a face cu putință ca Silerio, în strâmtorarea lui, să poată primi cum se cuvine asemenea oaspeți. Cu acestea în gând, plecară, unii într-o parte, alții în alta, dar nevăzându-l, când să-și ia rămas-bun, pe bătrânul Arsindo, îl căutară și văzură că, fără a-și fi luat rămas-bun de la cineva, o pornise pe drumul urmat de Galercio și Maurisa și de păstorițele mascate, fapt de care se mirară. Și văzând că soarele își precipita cursa pentru a intra pe poarta occidentului, nu voiră să mai întârzie acolo, ci să ajungă în sat înaintea umbrelor nopții. Elicio și Erastro, așadar, aflându-se în fața doamnei gândurilor lor, ca să aducă la lumină cumva ceea ce nu puteau ține sub obroc și să ușureze osteneala drumului, dar și spre a îndeplini porunca Florisei, care le porunci ca în timp ce se apropiau de sat, să cânte ceva în sunetul naiului Florisei, Elicio începu să cânte și Erastro să-i răspundă în felul următor:

ELICIO

Acel ce frumusețe-ar vrea să vadă [233]
cum n-a mai fost, nu e și n-o să fie,
și focul, vasu-n care pura mladă
a castității cu avânt se-mbie;
tot ce-i curaj și-n cumințenii roadă
și proaspăt cer azi încifrat în glie
ce curtenia cu mândria-mbină,
pe păstorița-mi să o vadă vină.

ERASTRO

Pe păstorița-mi să o vadă vină
acel ce-a spune vrea din gură-n gură

[233] Urmează o piesă poetică în octave (*octavas reales*), încheiată cu un catren scris tot în endecasilabi iambici. Caracteristică e folosirea artificiului cunoscut sub denumirea occitană de *leixa-pren* („lasă-ia"), care constă în reluarea ultimului vers al unei strofe sub aceeași formă ca prim vers al strofei următoare; în versurile finale se recurge la o cascadă de rime interioare.

că ziua din alt soare-și ia lumină,
mai clar cum cel ce dă din est căldură.
Putea-va zice focul său că-mbină
văpăi și ger în sufletul ce-ndură
a ochilor ei caști prea vie rază,
și, dacă-i vede, nu-i ce să mai vază.

ELICIO

Și, dacă-i vede, nu-i ce să mai vază,
o știu prea bine ochii mei, sărmanii,
ochi ce, spre rău-mi, au atâta vază,
că pricini prime-mi sunt și de jelanii.
Văzându-i, am văzut că-mi arde trează
suflarea-n ei și-n triste pogrebanii
puterile-mi privirea-i le cuprinde,
m-alungă,-ngheață, cheamă și aprinde.

ERASTRO

M-alungă,-ngheață, cheamă și aprinde
vrăjmașa-aceasta dulce-a slavei mele,
iluștrii-i nuri de care faima-ntinde
istorii și povești oricând sub stele.
Ci ochii ei, de unde-Amor descinde
ca har și vlagă să reverse grele,
prilej vor fi spre cer să salte-avană
cea mai umilă și căzută pană.

ELICIO

Cea mai umilă și căzută pană,
de-o vrea să-și ia spre-nalte ceruri zborul,
să cânte curtenia ce-o emană
unicul fenix, singur, cum imploru-l
a noastră eră, cinstea-ne umană
și-al limpedelui Tag vestit ponorul,
frumsețea și neegalata-i minte,
prin ea Natura sieși ia-nainte.

ERASTRO

Prin ea Natura sieși ia-nainte,
prin ea gândirea s-a-nălțat la artă,
prin ea-s un tot și grații, și cuvinte,
cum altora pot doar să li se-mpartă;
prin ea noblețea și-umilința-aminte
iau ca-n iatac să nu se mai despartă.
și-unde-adăpost și cuib iubirea-și are,
ingrat-frumoasa mea vrăjmașă-apare.

ELICIO

Ingrat-frumoasa mea vrăjmașă-apare,
ea care vru, putu, știu-ntr-o clipă
c-un fir firav de păr să-mi înfășoare
liberu-mi gând vagant pus pe risipă.
Și chiar în lanț robit de-s la strâmtoare,
atâta bine-n carceri se-nfiripă,
că-n lanț tind și picior, și gât a-mi pune,
dulci vrând amarelor dureri a-mi spune.

ERASTRO

Dulci vrând amarelor dureri a-mi spune,
îmi trec preascurta viață chinuită,
fără ca-n tristu-mi suflet s-o adune,
abia-abia de trupul meu proptită.
Fortuna-mi dărui ca prin minune
scurtei nădejdi credință împlinită.
Ce plac atunci, ce slăvi sau bun primește
cel ce-n nădejdi sărac, credința-și crește?

ELICIO

Cel ce-n nădejdi sărac credința-și crește,[234]
înalt i se *ivește*-n toate-*avântul*
și-n dragoste *cuvântul* ferm și *tare*

[234] Începând de aici locul octavelor construite în *leixa-pren* e luat de o succesiune de versuri legate prin rime interioare succesive și complicate.

încredere-*are* în iubirea *pură*
și viața-*ndură* sigur de-o *răsplată*
care, *curată*, sufletu-i *să-mpace*.

ERASTRO

Nefericitul *zace* și *supus e*
și bolii *dus e*, însă *încântat e*
când rău-l *bate* crâncen *chinuindu-l*,
dregându-și *jindul* cu-orice *consolare*;
dar când îl *doare* mai puțin *năpasta*,
el vede-n *asta* sănătate-*ntreagă*.
Așa e *să-nțeleagă* gingaș *pieptul*
îndrăgostitului *de-a dreptul*, prin *suspine*,
că-și află *bine* doar prin jale *lină*
când raza cea *senină* din *privire*,
căreia în *neștire* viața-și *dete*,
calp să-l *săgete* poate-ori să-l *aline*;
ci iute-Amor îl *ține* și-l *distruge*
ca să-l *înjuge* mai ca-ntâia *oară*.

ELICIO

Iată, *coboară* dealul mândrul *soare*,
Erastro, *pare* că acum *invită*
noaptea *ivită* la odihnă *natul*.

ERASTRO

E-aproape *satul* și eu ostenit.

ELICIO

Să ne curmăm, dar, cântu-obișnuit.

Toți cei care-i ascultau pe Elicio și pe Erastro ar fi preferat ca drumul să se mai lungească, pentru a savura mai pe-ndelete plăcuta cântare a păstorilor îndrăgostiți. Dar lăsarea nopții și sosirea în sat îi puseră capăt, și Aurelio, Galateea, Rosaura și Florisa trebuiră să se retragă la casele lor. La fel făcură și Elicio și Erastro la ale lor, cu

gândul de a pleca de îndată unde se găseau Tirsi şi Damón şi ceilalţi păstori, cum fusese înţelegerea dintre ei şi tatăl Galateei. Aşteptau doar ca luna argintie să alunge întunecimea nopţii şi, după ce ea îşi arătă chipul frumos, plecară în căutarea lui Aurelio şi se îndrumară cu toţii spre sihăstrie, unde li se întâmplă ceea ce se va vedea în următoarea carte.

SFÂRŞITUL CĂRŢII A PATRA

A CINCEA CARTE A GALATEEI

Atât de puternică era dorința îndrăgostitului Timbrio și-a celor două frumoase surori, Nísida și Blanca, de-a ajunge la sihăstria lui Silerio, încât iuțeala pașilor, deși mare, nu era cu putință să o ajungă pe cea a simțirii; și, văzând asta, Tirsi și Damón nu vrură a-l sâcâi pe Timbrio ca să-și țină cuvântul dat și să le povestească pe drum tot ce i se întâmplase de când se despărțise de Silerio. Și totuși, mânați de dorința de-a o afla, erau gata să-l întrebe, dacă în clipa aceea nu le-ar fi izbit tuturora auzul un glas de păstor care cânta, ceva mai departe de drum, dintr-un pâlc de arbori înverziți, și care, după sunetul nu prea armonios al vocii și după ceea ce cânta, fu recunoscut de mai toți cei ce veneau, îndeosebi de prietenul său Damón, ca fiind păstorul Lauso; și cum păstorul acesta era atât de cunoscut și toți îi știau schimbarea suferită de libera lui voință, de comun acord își încetiniră pasul și se opriră să asculte ce cânta Lauso, și anume:

LAUSO

Cine gândul liber oare [235]
ástfel mi l-a înrobit?
Pe temeiuri curgătoare
cine oare a zidit
vane,-nalte foișoare?
Cine oare m-a supus
când, cu niciun chip sedus,
vieţuiam netulburat?

[235] Poem scris în *coplas reales* (decastihuri în hepta- și octosilabi trohaici, rimați: ababaccddc).

Cine vrerea mi-a furat
pieptul dacă mi-a răpus?

Au din ce închipuire
firea mi-e ursuză-acum?
Sufletu-mi în ce neștire,
inima pe unde-n fum
mi-s, în loc să-și vie-n fire?
Sunt întreg acum, sunt ciunt?
De-unde vin, ce drum înfrunt?
Ce-i cu mine oare știu?
Sunt cel ce eram ieri viu
sau ce-am fost nici nu mai sunt?

Îmi cer strânsă socoteală
și de capăt nu-mi mai dau,
sufăr parcă de o boală,
cel ce eu drept eu mă iau
umbră-a tot ce-am fost e, goală.
Nu pricep ce pot pricepe,
ce încep nu pot începe
și în oarba ceață deasă
sunt pierdut și nu-mi mai pasă,
dar nici nu mă pot concepe.

Apăsarea grijii mele
și iubirea ce-o primește
starea mi-au schimbat și-astfèl e
că-mi vreau clipe nebunește
și când trec, plâng după ele.
În prezent mă văd murind
și după trecut m-aprind;
astăzi moartea mi-o ador,
ieri, norocu-mi vreau cu spor,
ci-a trecut și nu-l mai prind.

În ciudata-mi agonie
mi-e simțirea oarbă toată,
căci, văzând iubirea-mi vie
și în foc făptura-mi dată,
apa rece mă mânie,
vreau doar cea din ochii-mi, câtă
foc și chin îmi întărâtă;
pe-al iubirii jar să n-aud
de-altă apă, nici nu-mi caut
cazna în alin târâtă.

Binele mi-ar curge-ndată,
chinul tot mi-ar răposa,
dac-ar porunci odată
soarta-mi ca Silena mea
să se-ncreadă-n mine toată.
O, oftări, încredințați-o,
ochilor, asigurați-o,
adevăru-mi iar plângându-l;
pană, gură, voi, de-a rândul,
ei dreptatea-mi confirmați-o.

Zoritul Timbrio nu putu și nici nu vru să mai aștepte ca păstorul Lauso să-și continue cântecul, ci, rugându-i pe păstori, dacă ei aveau cumva de gând să mai stea, să-i arate drumul către sihăstrie, dădu să o ia înainte, dar toți îl urmară și trecură atât de aproape de locul unde se afla îndrăgostitul Lauso, încât nu fu cu putință ca acesta să nu-i audă și să nu le iasă în întâmpinare, după cum și făcu, și toți se bucurară de tovărășia lui, îndeosebi Damón, prietenul lui adevărat, care-l însoți tot restul drumului cât mai era de-acolo până la sihăstrie, întreținându-se despre diverse și felurite evenimente prin care trecuseră amândoi de când nu se mai văzuseră, și anume de pe vremea când viteazul și renumitul păstor Astraliano[236] părăsise pășunile cisalpine

[236] *păstor Astraliano*: Sub acest nume pastoral se ascunde don Juan de Austria; în 1576 a fost chemat din vechiul Milanesato („pășunile cisalpine") de către fratele

spre a se duce să-i îngenuncheze pe cei ce se răzvrătiseră împotriva faimosului său frate și adevăratei lor religii, iar în cele din urmă aduseră vorba despre iubirile lui Lauso, Damón întrebându-l stăruitor cine era păstorița care atât de lesne îi supusese libera voință. Și neputând afla nimica de la Lauso, îl rugă să-i spună măcar în ce stare se afla, dacă trăia în teamă sau speranță, dacă era pradă nerecunoștinței sau îl chinuia gelozia. Și Lauso îi satisfăcu întru totul curiozitatea, povestindu-i câte ceva din cele întâmplate cu păstorița sa; și, printre altele, îi spuse că într-o zi, când se simțise gelos și oropsit, ajunsese pe punctul de a-și pierde nădejdea[237] sau de a săvârși ceva care să se-ntoarcă împotriva lui însuși ca și împotriva reputației și onoarei păstoriței sale, dar că totul se îndreptase după ce vorbise cu ea și primise asigurări din partea-i că bănuiala îi era neîntemeiată, și ea își întărise spusele dăruindu-i cu mâna ei un inel, și adusese astfel pe un drum mai bun înțelegerea lor, el celebrând acea favoare printr-un sonet care fusese prețuit drept bun de cei ce-l văzuseră. Damón îl rugă atunci pe Lauso să i-l spună și lui, și acesta, neputând să-l mai refuze, fu silit să i-l spună, și suna astfel:

LAUSO

Zălog bogat și vesel ce-ai ornat
fildeșu-atât de scump, zăpada pură!
Zălog ce dintre morți și umbră-obscură
luminii noi și vieții m-ai redat!

Seninul cer al binelui ți-ai dat
pe iadu-n care-urgiile-mi stătură
ca să-mi trăiesc în pace și măsură
speranța ce mi-o ai reînviat.

Știi cât mă coști, zălogule drag mie:
chiar sufletul; ci tot mă-ncearcă-obide
că dau mai mult în schimbu-a ce primesc.

---

său vitreg, regele Filip al II-lea, și trimis să potolească răscoalele din Flandra, unde a și murit, lângă Namur, în 1578.

[237] *a-și pierde nădejdea*: „a se sinucide", după cum s-a mai precizat.

Ci pentru ca valoarea-ți să se știe,
fii-mi suflet și în pieptul meu te-nchide:
altfel, lipsit de suflet eu trăiesc.

Lauso își spuse sonetul, iar Damón îl rugă încă o dată ca, dacă mai scrisese ceva pentru păstorița sa, să-i spună și lui, știind câtă plăcere îi făcea să-i asculte versurile. La care Lauso răspunse:

— Pesemne spui asta, Damón, pentru că tu mi-ai fost maestru în privința lor, și dorința de a vedea cât mi-ai fost de folos te face să dorești a le auzi; dar, oricum ar fi, nu ți-aș refuza nimic din ce ți-aș putea da. Află, așadar, că tot pe când eram gelos și măcinat de îndoieli, i-am trimis păstoriței mele următoarele versuri:

LAUSO CĂTRE SILENA

În naivitatea-mi mare,[238]
dintr-un nobil gând născută,
trupul dragostea mi-l mută,
și-s țel nurii tăi, se pare.
Frumusețea și iubirea
judeca-vor, o, Silena,
drept discernământ gheena
nebuniei ce-mi e firea.

Mă împing și mă forțează
să te-ador și să-ți și scriu,
și cum crezului meu, știu,
sprijin i-s, mâna cutează.
Și chiar dacă-n culpa-mi gravă
mi-ești sever judecător,
crezu-mi, nurii tăi și-Amor
vinei mele-i sunt izbavă.

[238] Poem în *coplas castellanas*, aici de opt hepta- și octosilabi trohaici, rimați: abbacddc.

Căci cu sprjinul ce-l am,
chiar de vinovat mă scot,
fără teamă-a spune pot
că-n rău binele-mi aclam.
Și-acest bine, cum gândesc,
nu-i, Silena, altceva
decât că-n durerea mea
boală stranie-mi găsesc.

Și nu vorbe goale spun
că e bine-a suferi,
căci de n-ar fi-așa, să știi,
răul m-ar găsi nebun.
Dar simțirile mă leagă
toate-acum și spun curat
că, dacă tot mor, s-o pat
răbdător, cu mintea-ntreagă.

Însă, bine socotit,
greu va fi să am răbdare
cu-amoroasa mea lingoare,
și gelos, și neiubit.
Căci, în suferința-mi cruntă,
binele-mi se tot întartă
că nădejdea-mi este moartă
și vrăjmașa-n ochi mă-nfruntă.

Bucură-te, păstoriță,
de ce crezi că bun ți-e-n gând,
căci eu nu-mi doresc comând
din necazu-ți, nici șuviță.
Vezi-ți, doamnă, tu, de plac,
dacă-atât de bun ți-l crezi,
că plângând n-ai să mă vezi
și de-al altui bine tac.

Căci ar fi ușurătate
sufletu-altuia să-mi dau
ce triumf, cum eu nu vreau,
lipsa-și ia de libertate.
Ci-a Fortunei, vai, e vrere,
și-a iubirii, să nu pot
a-mi feri grumazul tot
de cuțit și de tăiere.

Limpede văd că mă duc
după cine mă condamnă,
dar când fuga mi se-ndeamnă,
țeapăn stau și nu-s năuc.
Au ce lațuri, ce năvoade
ai, Silena,-n ochi, belciuge,
că biet sufletu-mi, când fuge,
mai dihai în ele cade?

Vai, ochi dragi, mi-e tare teamă
că, de sunt privit de voi,
parte-am doar de chinuri noi,
și-alinarea nu mai vrea-mă.
E-adevăru-adevărat
că, privindu-mă, mințiți,
căci simțirea mi-o plătiți
cu zălogul detestat.

Ce de frici și năzăriri
gându-mi prigonesc și câți
adversari mai am, urâți,
în secretele-mi iubiri!
Lasă-mă, vie memorie,
uită, minte nu mai ține
ce-i bun altuia în tine:
credit riști să-ți pierzi și glorie.

Tot clamând atât, proclami
dragostea ce-ți zace-n piept
și, Silena, tu, nedrept,
la alt chin și-alt chin mă-nhami.
O, vicleană, rea iubire,
în virtutea cărei legi
de Silena-așa mă legi,
fără-a-mi da măcar de știre?

E de-ajuns, Silena,-ți spun,
îndârjirea-ți este-atâta,
că și-un dram de-ar fi, urâta,
mort mă lasă ori nebun.
Pana-acum să-mi stea, umilă,
căci o faci să înțeleagă
cum nu poate-a scrie-o-ntreagă
suferință-n doar o filă.

Cât timp Lauso își spuse versurile și lăudă în ele neobișnuita frumusețe, discernământul, duhul, cinstea și virtutea păstoriței sale, lui și lui Damón li se păru mai ușoară povara drumului și vremea le trecu fără s-o simtă până când ajunseră lîngă sihăstria lui Silerio, unde Timbrio, Nísida și Blanca nu voiră să intre, pentru a nu-l speria cu sosirea lor negândită. Dar soarta rândui lucrurile altfel, deoarece, când Tirsi și Damón o luară înainte ca să vadă ce făcea Silerio, găsiră sihăstria deschisă și fără nimeni înăuntru și, derutați fiind, neștiind unde putea fi Silerio la ceasul acela, le ajunse la urechi sunetul harpei lui, de unde înțeleseră că nu putea fi departe; și, plecând în căutarea lui, călăuziți de sunetul harpei, văzură în strălucirea clarului de lună că ședea pe un trunchi de măslin, singur și fără altă tovărășie decât a harpei sale, pe care-o mângâia atât de blând, încât, ca să se bucure de o armonie atât de suavă, păstorii nu voiră să se apropie și să-i vorbească, mai ales când auziră că începu să cânte cu glas neîntrecut aceste versuri:

SILERIO

Ușoare ceasuri din ușoara vreme,
mie neharnice și ostenite,
de nu sunteți spre paguba-mi vorbite,
știți că-i sorocul moartea să mă cheme.

De mă sfârșiți, o faceți chiar la vreme,
când nenorocu-ntregu-mi vârfuit e;
dar va scădea de greu de voi lovit e,
căci chinul trece vremea de-are vreme.

Nu să veniți, vă rog, dulci, savuroase,
căci nu găsi-veți drum, pas ori cărare
ca să-mi redați pierduta mea ființă.

Ceasuri oricărui altui norocoase!
Pe-acela ultim doar, de dezlegare,
pe-al morții-mi doar vi-l cer cu-ngăduință!

După ce ascultară, fără ca el să-i vadă, ce cântase Silerio, păstorii se întoarseră și-i găsiră pe ceilalți sosiți, cu gândul ca Timbrio să facă ceea ce veți auzi acum[239], și anume că, după ce-i spuse cum îl găsiseră pe Silerio și unde se afla, Tirsi îl rugă să se apropie cu toții de el tiptil, fără a se da niciunul de gol, fără grija de a fi văzuți sau nu, căci, deși noaptea era luminoasă, n-aveau cum să fie recunoscuți, și atât Nísida cât și el să cânte ceva, toate acestea pentru a întări plăcerea pe care avea să i-o facă lui Silerio venirea lor. Timbrio fu mulțumit de idee și, când îi spuse, Nísida fu și ea de aceeași părere. Prin urmare, când lui Tirsi i se păru că erau destul de aproape ca să fie auziți de Silerio, îi

[239] *ceea ce veți auzi acum*: Autorul se adresează aici direct cititorului. Avalle-Arce precizează că lumea romanului pastoral, ermetic închisă și imanentă, nu permite asemenea amestecuri de voci ale autorului și cititorului decât în cazuri când materia se „demitizează" oarecum; vezi de același autor, *La novela pastoril española*, cap. I. F. López Estrada insistă asupra caracterului oral al relatării, cu alte cuvinte *Galateea* ar putea fi o operă de citit cu glas tare pentru a percepe astfel deopotrivă ritmul versurilor și pe cel al prozei (ed. cit., p. 477, n. 15).

ceru frumoasei Nísida să înceapă, și ea, acompaniată de rebecul gelosului Orfenio, începu a cânta precum urmează:

NÍSIDA

Chiar de binele ce-l am[240]
sufletul mi-l satisface,
tot mi-l scurmă, nu-i dă pace
altul dus, cum nu-l vedeam.
Căci Amor și soarta-avară,
ei, dușmanii-mi plini de ură,
binele-mi dau cu măsură,
răul însă mi-l tot cară.

Știu că-n starea amoroasă,
merite chiar dacă n-ai,
singură-i plăcerea, vai,
pe când răul rele-ndeasă.
Umblă relele unite,
și nicicând nu se separă,
bunurile trag să moară
și mereu sunt răzlețite.

Costă mult să dobândești
în iubire mulțumire,
chinuri ne consumă,-oștire,
și iubire, și nădejdi.
Mii de cazne costă-o slavă,
bucuria, chinuri multe;
ochii-mi știu și un tumult e
și-n memoria mea bolnavă.

Ea și-aduce-oricând aminte
ce i-ar fi putut fi bine,
dar deloc nu știe ține
nici cărări, nici drum 'nainte.

[240] Strofe castiliene de opt versuri trohaice, hepta- și octosilabice, ca mai sus.

Ah, prieten bun acelui
care-a lui că ești crezut-a,
cât al tău să-ți fie vrut-a,
ca și mine întru țelu-i!

Îndulcește prin prezență
negânditu-ne noroc,
nu-l prefacă-n nenoroc
lunga, neagra ta absență.
Rău memoria îmi cășună,
cum eram mi-aduce-aminte,
ieri nebun tu, eu cuminte,
azi tu-ntreg și eu nebună.

Tot ce-ai vrut să-mi dai atunci
ca noroc mereu să-mi poarte
nu mi-a dat câștig în parte,
ci, pierzându-te, doar munci.
Suflet tu i-ai fost jumate
și mijloc prin care-al meu
bucuros scăpă de greu
și de-absența ce-l abate.

Dacă neîntrecuta grație cu care cânta Nísida stârni admirația tuturor însoțitorilor săi, ce va fi pricinuit oare în pieptul lui Silerio, care, fără a pierde niciun cuvânt, îi ascultă și reținu toate amănuntele cântării? Și cum vocea Nísidei îi era atât de adânc întipărită în suflet, nici nu-i ajunse bine la urechi accentul ei, că se și tulbură, uluit și extaziat de cele auzite; și cu toate că i se păru într-adevăr vocea Nísidei, își pierduse într-atâta nădejdea de-a o revedea – cu atât mai mult în locul acela –, încât cu niciun chip nu-și putu înlătura neîncrederea. Astfel încât se apropiară cu toții de locul unde era el și, salutându-l, Tirsi îi zise:

— Atâta afecțiune ne-au trezit, prietene Silerio, starea ta și conversația cu tine, încât Damón și cu mine, atrași de cele trăite, iar cei ce ne însoțesc de faima lor, părăsind drumul pe care treceam, am venit

să te căutăm la sihăstrie, unde, negăsindu-te, așa cum nu te-am găsit, dorința noastră ar fi rămas neîmplinită dacă sunetul harpei tale și-al prețuitei tale cântări nu ne-ar fi îndrumat încoace.

— Mult mai bine-ar fi fost, domnilor – răspunse Silerio –, să nu mă fi găsit, deoarece la mine nu veți găsi decât prilejuri de întristare, căci pe cea îndurată de mine-n suflet are timpul grijă s-o împrospăteze zi de zi, nu doar cu amintirea binelui trecut, ci și cu umbrele prezentului, cum și sunt până la urmă, de vreme ce de la ursita mea nu-s de așteptat decât bunuri închipuite și temeri neîndoioase.

Vorbele lui Silerio îi îndurerară pe toți cei ce-l cunoșteau, mai cu seamă pe Timbrio, Nísida și Blanca, aceia ce-l iubeau atât de mult și-ar fi vrut să i se facă numaidecât cunoscuți, dacă n-ar fi însemnat să treacă peste rugămintea pe care le-o făcuse Tirsi; acesta îi pofti pe toți să șadă pe iarba cea verde în așa fel, încât razele lunii să lumineze din spate chipurile Nísidei și Blancăi, pentru ca Silerio să nu le recunoască. Așezați, așadar, în felul acesta și după ce Damón îi spuse lui Silerio câteva cuvinte consolatoare, pentru ca timpul să nu treacă doar în ale tristeții și pentru a face cu putință ca aceea a lui Silerio să dispară, îl rugă să-și înstrune harpa, în sunetul căreia Damón însuși cântă acest sonet:

DAMÓN

De crunt răscolul mării-nfuriate
în tragica-i turbare mult ar ține,
greu s-ar găsi să-ncredințeze cine
șubredu-i vas vâltorii tulburate.

Nu dăinuie de-a pururi neschimbate
nici rău, nici bine, unu-n altul vine,
căci de-ar rămâne răul fără bine,
s-ar fi surpat pe lume-n haos toate.

Zi după noapte, frig după căldură,
floare și fruct vin una după alta,
din stări contrarii înjghebându-și schela.

Robia trece-n stăpânire pură,
plăcerea-n chin, gloria-n fum, înalta,
che per tal variar natura è bella [241].

Damón isprăvi de cântat şi-i făcu semn lui Timbrio să-i urmeze, iar acesta, tot în sunetul harpei lui Silerio, începu un sonet pe care-l compusese la vremea de înfocare a iubirilor sale, cunoscută deopotrivă lui Silerio ca şi lui Timbrio însuşi:

TIMBRIO

Speranţa-mi temelie-atât de-adâncă
îşi are, că şi crunt de-a bate vântul,
nu-i va putea clinti aşezământul:
atât i-s crez, valoare, forţă încă... [242]

Timbrio nu-şi putu încheia sonetul început fiindcă pentru Silerio a-i auzi glasul şi a i-l recunoaşte au fost totuna şi, fără a mai ţine seama de nimic, acesta se ridică de unde se aşezase şi se repezi să-şi arunce braţele pe după grumazul lui Timbrio, cu vădiri de-o asemenea mulţumire şi emoţie neobişnuite, încât, fără a scoate o vorbă, îşi pierdu cunoştinţa şi rămase aşa o bucată de vreme, spre marea durere a celor prezenţi, care se temeau să nu se fi întâmplat ceva rău şi îi şi condamnau ca rău inspirată viclenia lui Tirsi, dar cine trecea prin cele mai mari culmi de durere era frumoasa Blanca, semn al iubirii duioase ce-i purta. Nísida şi sora ei dădură fuga să-l scoată din leşin pe Silerio, care, după un timp, îşi veni în fire zicând:

---

[241] *Che per tal variar natura è bella*: „Încât prin atare varietate e frumoasă natura", vers al poetului italian Serafino dell'Aquila (1466–1500), care, cu mici variaţiuni, se bucură de o extraordinară popularitate în Spania secolelor al XVI-lea şi al XVII-lea. Ideea de varietate ca izvor al frumuseţii e însă pe deplin medievală, după cum se poate vedea la Sfântul Toma d'Acquino, *Summa contra gentiles*, III, 71. Bibliografie suplimentară oferă Avalle-Arce, ed. cit., p. 348, n. 2.

[242] Sonetul lui Timbrio va fi reluat şi terminat mai jos, la pp. 320-321. Întreruperea sonetului ţine de o tehnică folosită în naraţiile lui Cervantes (şi nu numai), inclusiv în *DQ* (de exemplu, *DQ* I, 8, p. 88, întreruperea bruscă a luptei dintre don Quijote şi vizcain, reluată abia în *DQ* I, 10), care cultivă acest gen de suspans pentru a stârni curiozitatea cititorului şi a-i menţine trează atenţia. Vezi un caz mult mai complicat, *infra*, p. 423, n. 443.

— Oh, Cer atotputernic! E oare cu putință să-l am în fața ochilor pe adevăratul meu prieten Timbrio? E chiar Timbrio cel pe care-l aud? Da, el este, dacă nu cumva mă-nșeală soarta și ochii nu mă amăgesc.

— Nici soarta nu te-nșeală, nici ochii nu te amăgesc, drag și dulce prieten al meu – răspunse Timbrio –, eu sunt cel ce nu existam fără tine și cel ce n-aș mai fi existat niciodată dacă Cerul nu mi-ar fi îngăduit să te regăsesc. Înceteze-ți lacrimile, Silerio prietene, dacă pentru mine le-ai vărsat, căci iată-mă în fața ta, și mi le voi curma și eu pe-ale mele, de vreme ce tu îmi stai în fața ochilor, așa că mă pot numi cel mai fericit din câți trăiesc pe lume de vreme ce nenorocirile și vitregiile mele mi-au făcut un asemenea rabat, încât sufletul mi se bucură de stăpânirea Nísidei mele, și ochii de prezența ta.

După vorbele acestea ale lui Timbrio, Silerio înțelese că cea care cântase și se afla acolo era Nísida, și se încredință și mai mult că așa e când ea însăși îi spuse:

— Ce-i asta, Silerio drag? Ce-i cu singurătatea și straiele acestea, toate mărturii atât de puternice ale nemulțumirii tale? Ce bănuieli înșelătoare sau ce amăgiri te-au adus într-o asemenea deznădejde, încât ne-a pătruns, pe Timbrio și pe mine, de durere cât pentru toată viața, despărțiți fiind de tine, tu, care ne-ai pricinuit-o?

— Amăgiri au fost, frumoasă Nísida – răspunse Silerio –, dar pentru că au adus asemenea dezamăgiri, memoria mi le va celebra cât timp îmi va dăinui.

Mai tot timpul acesta, Blanca îl ținea strâns de-o mână pe Silerio, privindu-i cu luare-aminte chipul și vărsând lacrimi ce-i învederau bucuria și jalea din inimă. Mult ar fi de povestit despre vorbele de iubire și mulțumire schimbate între Silerio, Timbrio, Nísida și Blanca, atât de duioase și atât de mișcătoare, încât toți păstorii care le ascultau aveau ochii scăldați în lacrimi de bucurie. Silerio povesti apoi pe scurt împrejurarea care-l împinsese să se retragă în sihăstria aceea, cu gândul de a-și sfârși acolo viața, deoarece de-a lor nu putuse afla nicio veste, și tot ce spuse nu fu pentru Timbrio decât un prilej de-a-i face și mai vii în piept dragostea și prietenia ce i le nutrea lui Silerio, iar în cel al Blancăi, mila pentru starea lui jalnică. Și de îndată ce Silerio isprăvi de povestit ce i se întâmplase după plecarea sa din Neapole, îl

rugă pe Timbrio să facă la fel, fiindcă și-o dorea nespus de mult, și să nu se sfiască de păstorii acolo de față, căci toți, sau cei mai mulți, le și cunoșteau marea prietenie și parte din pățaniile lor. Timbrio fu bucuros să facă ce-i cerea Silerio, iar păstorii și mai tare se bucurară, întrucât și ei și-o doreau, dat fiind că tuturora le era știută dragostea dintre Timbrio și Nísida pentru că le fusese povestită de Tirsi, precum și tot ce auzise el însuși din gura lui Silerio. Așezându-se, dar, cu toții, după cum am mai spus[243], pe iarba cea verde, cu miraculoasă atenție așteptau ce avea să le spună Timbrio, care zise[244]:

— După ce soarta mi-a fost atât de prielnică și atât de vrăjmașă, încât mi-a îngăduit să-l învinge pe dușmanul meu și m-a învins cu spaima veștii false despre moartea Nísidei, cu durerea pe care v-o puteți închipui, în aceeași clipă am plecat la Neapole și, confirmându-mi-se acolo nefericita întâmplare a Nísidei, nemaivrând să văd casa tatălui ei, unde o văzusem și pe ea, și pentru ca străzile, ferestrele și alte locuri unde o vedeam de obicei să nu-mi răscolească necontenit amintirea binelui meu dispărut, fără a ști pe ce drum s-o apuc și fără a fi în stare să vreau ceva anume, am ieșit din oraș și după două zile am ajuns la fortul din Gaeta, unde am găsit o navă gata să înalțe pânzele în vânt spre a pleca în Spania. M-am îmbarcat pe ea doar ca să fug de pământul odios unde-mi lăsam cerul; dar de îndată ce marinarii harnici au ridicat ancorele, au întins velele și au ieșit nițel în larg, s-a stârnit o vijelie neașteptată și bruscă, iar o rafală de vânt a izbit cu atâta furie velatura navei, încât a rupt trinchetul și vela foc s-a sfâșiat de sus până jos. Marinarii au sărit să repare ce se putea și, cu foarte mare greutate, au coborât toate velele, deoarece furtuna se întețea și marea începea să se umfle, iar cerul dădea semne de furtună de lungă durată și înspăimântătoare. N-a fost chip să ne întoarcem în port, deoarece bătea mistralul, și cu asemenea violență, încât au fost nevoiți

[243] Nouă intervenție la persoana întâi a autorului într-o lume pastorală generic închisă și suficientă sieși.

[244] Toate amănuntele geografice sau de artă marinărească menționate mai jos de Cervantes provin din experiența sa directă, ca soldat, mai ales în bătălia de la Lepanto, iar apoi după capturarea galerei *Sol*, pe care se afla împreună cu fratele său, Rodrigo, episod ce a culminat cu anii de robie din Alger. Vezi J. B. Avalle-Arce, „La captura (Cervantes y la autobiografía)", în cartea sa *Nuevos deslindes cervantinos*, Ariel, Barcelona, 1975.

să întindă trinca de pe arborele mare și să o fileze, cum se zice, la pupa, lăsând să fim duși după voia vântului. Și așa a început nava, dusă de furtună, să alerge pe marea agitată cu asemenea iuțeală, încât, în două zile cât a ținut mistralul, am trecut pe lângă toate insulele din părțile acelea, plutind mereu în largul lor, fără ca Stromboli să ne adăpostească, Lipari să ne primească sau să ne ajute cumva la ananghie Zimbrano, Lampedusa ori Pantelleria; și-am trecut atât de aproape de coastele Berberiei, încât se zăreau zidurile de curând dărâmate ale Goletei[245] și se întrezăreau ruinele antice ale Cartaginei. Nu mică a fost spaima celor ce se aflau pe navă, deoarece se temeau să nu fie azvârliți pe pământ inamic dacă se mai întețea vântul, dar când erau mai înfricoșați la gândul acesta, soarta, care ne pregătea una mai bună, sau Cerul, care ascultase rugăciunile și legămintele ce i s-au înălțat acolo, a poruncit ca mistralul să se întoarcă și să se schimbe într-un vânt de miazăzi atât de puternic, încât atingea cam un cuart dintr-un siroco și care, după alte două zile, ne-a readus în același port al Gaetei de unde plecasem, spre atât de marea mângâiere a tuturora, încât unii s-au și hotărât să-și pună numaidecât în faptă hagealâcurile și legămintele pe care le făgăduiseră în toiul primejdiei trecute.

Nava a rămas acolo încă patru zile, aprovizionându-se cu o seamă de lucruri ce-i lipseau, după care și-a reluat călătoria pe o mare mai potolită și cu vânt prielnic, trecând în largul frumoaselor țărmuri ale Genovei, împodobite cu grădini minunate, case albe și capiteluri strălucitoare, care, lovite de razele soarelui, reverberează cu asemenea străluminare, încât abia te poți uita la ele. Toate acele lucruri admirate de pe navă erau pricini de mulțumire pentru toți cei de pe ea, în afară de mine, căci îmi erau prilej de și mai mare amărăciune. Singura mea odihnă era să-mi omor timpul plângându-mi suferințele, cântându-mi-le sau, mai bine zis, jeluindu-mi-le în sunetul unei lăute pe care o avea unul dintre marinari. Și-mi amintesc că într-o noapte – și bine e să-mi amintesc, deoarece atunci a început să-mi mijească și mie ziua –, marea fiind liniștită, vânturile domolite, marinarii, fără nicio grijă, întinși ici și colo pe punte, iar timonierul pe jumătate adormit datorită calmului de pe ape și-al celui făgăduit de Cer, în toiul acelei

[245] *zidurile... Goletei*: Goleta a fost cucerită de turci la 23 august 1574. Asediul și căderea ei sunt relatate în istoria căpitanului rob din *DQ*, I, 39.

liniști și-al închipuirilor mele, întrucât durerile nu mă lăsau să-mi abandonez ochii somnului, așezat pe duneta de la pupa, am luat lăuta și-am început să cânt niște versuri pe care va trebui să vi le repet și-acum, ca să se vadă din ce prăpastie de tristețe m-a făcut soarta să trec, aproape fără a-mi da seama, pe cea mai înaltă culme a bucuriei din câte se pot închipui. Și ce cântam, dacă-mi amintesc bine, suna așa:

TIMBRIO

Vântul dacă se răzbună [246]
și e fața mării calmă,
chinul meu să se impună:
sufletul dea glas de-a valmă
cu-n tristeți mai gravă strună.
Căci spre-a scoate cânt de jale,
lămurind cât de puțin,
trebuie să dea semnale
suflet ca și piept, de chin
în durerile mortale.

M-a purtat iubirea-n zbor
dintr-o suferință-n altă,
până-n cer, mai sus de nor,
și Amor și moartea-naltă
de pământ m-au dat cu zor.
Moartea și-Amor hotărâră
moarte și iubire-altfel
cum în Nísida vârâră,
și cu rău și bine-n zel
faima-n veci lăsat-a dâră.

Cu glas nou și mai teribil,
de-azi mai tare-nspăimântând,
faima știre dă, credibil,
că Amor ne-nvins e-n rând

[246] Decastihuri în hepta- și octosilabi trohaici; schema rimelor: ababacdcdc.

și mormântul invincibil.
Mulțumită de putere
fi-va lumea, de-și dă seama
ce isprăvi pot ei s-ofere,
cum ia vieții moartea vama,
cum iubirea-n piept nu-mi piere.

Cred, cum însă n-am venit
a muri sau mintea-a-mi pierde
din tot chinul suferit,
sau că tronul morții-incert e,
sau că am înnebunit.
Căci de-aș fi cu mintea-ntreagă,
după cum și cazna-mi crește
și pe urma-mi se tot bagă,
vieți de-aș avea mii, firește,
mort aș fi mereu de vlagă.

Iar victoria-mi vestită
fu prin moarte celebrată
peste-o viață cum trăită
nici acum, nici altădată
n-a mai fost cândva ivită.
Resturile-i adunate
chin în inimă mi-am luat,
lacrimi mii în ochi păstrate,
nor în suflet adunat
și dureri în piept uscate.

Ah, rea mână inamică!
De mi-ai fi venit de hac,
te-aș fi socotit amică
și-ucigându-mă,-ai fi leac
chinului ce rău îmi pică!
Vai, ce-amară socoteală
mi-a lăsat victoria mea,

căci plăti-voi, nu mă-nșală,
placul meu de-o zi în ea
cu vecii de-amar și boală!

Mare, tu, ce plânsu-mi știi,
tu, o, Cer, ce-așa l-ai vrut;
dragoste ce-n plâns îmi vii,
moarte-n care-am tot pierdut,
hai, sfârșiți-mă aci!
Mare, tu, primește-mi trupul,
sufletul, tu, Cer, mi-l ia,
tu, Amor, primind otcupul,
scrie cum prin faima mea
traiul ce nu-i viu întrupu-l!

Dați-mi, rogu-vă,-ajutorul,
mare, cer, Amor și moarte!
Hai, sfârșiți-vă omorul,
că e cea mai bună soarte
ce-mi știți da, și-i viitorul!
Căci de marea nu mă-neacă,
Cerul de nu mă primește
și-Amor de nu vrea să tacă
și-ndoiala nu-mi sfârșește,
nu știu ce-o să se petreacă!

Îmi aduc aminte că ajunsesem la aceste ultime versuri pe care vi le-am spus, fără a putea trece mai departe, întrerupt de infinitele suspinuri și hohote de plâns ce-mi ieșeau din pieptul îndurerat, chinuit de amintirea nenorocirilor mele, de neștearsa mâhnire pricinuită de ele, când deodată mi-am pierdut cunoștința într-un leșin atât de adânc, încât m-a ținut o bună bucată de vreme în afara oricărei simțiri, dar apoi, după trecerea amarului accident, mi-am deschis ochii osteniți și m-am pomenit cu capul în poala unei femei îmbrăcate în straie de pelerină, iar lângă mine stătea altă femeie, învești mântată la fel, și care, ținându-mă de mâini, plângea duios împreună cu cealaltă. Când

m-am văzut așa, am fost uimit și tulburat, mă întrebam dacă ce vedeam nu era un vis, fiindcă niciodată nu văzusem asemenea femei pe navă de când mă îmbarcasem, dar din năuceală m-a scos curând frumoasa Nísida, aici de față, căci ea era pelerina de-acolo, zicându-mi: „Vai, Timbrio, tu, adevăratule stăpân și prieten al meu! Ce închipuiri mincinoase ori ce accidente nefericite au putut să te-aducă-n starea asta, iar pe noi, adică pe mine și pe sora mea, să ținem atât de puțin seama de îndatoririle față de onoarea noastră, încât, fără a mai lua seama la niciun neajuns, să fi vrut a-i părăsi pe iubiții noștri părinți și veșmintele obișnuite doar cu gândul de-a te căuta și a te scoate din amăgirea morții mele pe-atât de neadeverite, pe cât de capabilă să ți-o pricinuiască domniei tale pe cea adevărată?" Când am auzit asemenea vorbe, am crezut că visez de-a binelea și că tot ce aveam în fața ochilor era o vedenie, închipuirea mea ce niciodată nu se îndepărta de Nísida fiind cauza împrejurării că mi-o reprezentam, acolo, în fața ochilor, vie. Le-am pus mii de întrebări și ele mi-au răspuns mulțumitor la toate, mai întâi pentru ca mintea să mi se poată liniști și să mă conving că erau cu adevărat Nísida și Blanca. Dar pe măsură ce aflam adevărul, bucuria resimțită mi-a fost și ea gata să mă facă a-mi pierde viața, la fel ca și durerea din trecut. Acolo am aflat de la Nísida cum din pricina amăgirii și-a neglijenței tale, o, Silerio, de-a face semnul cu pânza, crezând că mi se întâmplase ceva rău, ea și-a pierdut cunoștința și-a trecut prin leșinul ce i-a făcut pe toți să o creadă moartă, după cum și eu am crezut și-ai crezut și tu, Silerio. Mi-a mai spus și cum, după ce și-a revenit, a aflat adevărul despre victoria mea, în același timp cu plecarea mea neașteptată și fulgerătoare, ca și despre absența ta, toate acele noutăți aducând-o pe punctul de a și-o adeveri pe cea a morții sale. Dar pentru că nu ajunsese la acest mijloc de pe urmă, ea și sora ei, prin iscusința unei jupânese care le însoțea, s-au îmbrăcat în veșminte de pelerine și-au plecat pe ascuns de lângă părinții lor într-o noapte când ajunseseră în apropiere de Gaeta, în timp ce se întorceau la Neapole; asta s-a întâmplat chiar în clipa când nava pe care mă îmbarcasem eu, după ce fusese reparată în urma trecutei furtuni, stătea să plece; spunându-i căpitanului că voiau să treacă în Spania spre a merge la Sfântul Iacob[247] din Galicia, s-au

[247] *Sfântul Iacob*: Adică în vestitul pelerinaj la Santiago de Compostela.

îmbarcat cu gândul de a mă căuta la Jerez, unde se așteptau să mă găsească pe mine sau măcar vreo veste despre mine; și tot timpul cât au fost pe navă, nu ieșiseră dintr-o cabină pe care le-o pusese la dispoziție căpitanul până în clipa în care, auzindu-mă cântând versurile pe care vi le-am spus și recunoscându-mi glasul precum și ce spuneam, au ieșit la vremea când v-am povestit și, sărbătorind cu lacrimi bucuroase mulțumirea de-a ne fi regăsit, ne priveam unii pe alții, fără a ști cu ce cuvinte să ne ridicăm în slăvi noua și negândita bucurie care ar fi sporit și mai mult și-ar fi ajuns la înălțimea de-acum dacă am fi avut acolo, prietene Silerio, vreo veste despre tine; cum însă nu există plăcere care să vină atât de întreagă, încât să îndestuleze inima pe deplin, din cea pe care-am avut-o atunci nu doar prezența ta ne-a lipsit, ci și veștile despre tine. Limpezimea nopții, vântul răcoros și plăcut ce-a prins să lovească prielnic și blând în clipa aceea velele, marea liniștită și cerul curat, toate laolaltă și fiecare în parte ne ajutau parcă să ne sărbătorim bucuria inimilor.

Dar soarta schimbătoare, de la a cărei fire nu ne putem aștepta la nimic statornic, invidioasă pe norocul nostru, a vrut să ni-l tulbure prin cel mai mare nenoroc din câte ne-am fi putut închipui, dacă timpul și întâmplările prielnice nu ni l-ar fi readus la o încheiere mai bună. S-a întâmplat, așadar, că, în clipa când vântul începea să se răcorească, harnicii marinari au înălțat mai mult toate velele, pregătind, spre bucuria tuturora, o călătorie prielnică. Unul dintre ei, care ședea într-o parte la prora, descoperi, în lumina razelor joase ale lunii, că patru vase cu vâsle, în stroc lung și apăsat, se îndreptau cu mare iuțeală și grabă către nava noastră și, de îndată ce își dădu seama că erau ale dușmanului, începu a striga: „La arme, la arme! Se văd corăbii turcești!" Glasul și strigătul său neașteptat au stârnit o asemenea panică la bord, încât, fără a ști pe unde să scoată cămașa în fața primejdiei apropiate, se uitau unii la alții, dar căpitanul, care se văzuse de mai multe ori în împrejurări asemănătoare, ducându-se la prora, încercă să recunoască mărimea și numărul corăbiilor și descoperi încă două față de cele văzute de marinar, precum și că erau galere cu ocnași, ceea ce l-a înfricoșat nu puțin, dar, ascunzându-și teama cât putu mai bine, porunci ca artileria numaidecât să fie pusă în poziție de tragere, pânzele să fie strânse cât mai mult și a pune capul cât mai mult cu

putință spre navele inamice[248], pentru a vedea dacă n-ar putea trece printre ele, folosind artileria și de la babord, și de la tribord. Dădură fuga toți la arme și, ocupându-și posturile cum putură mai bine, așteptau venirea dușmanilor.

Cine v-ar putea descrie, domnilor, durerea ce m-a copleșit atunci când am văzut cât de iute mi se spulberase mulțumirea și cât de aproape eram să mi-o pierd, mai cu seamă când le-am văzut pe Nísida și pe Blanca privindu-se una pe alta, fără a putea scoate o vorbă, năucite de vacarmul și strigătele de pe navă și uitându-se la mine cum le rugam să se închidă în cabina lor și să-l roage Dumnezeu să ne scape din mâinile dușmanilor! Pas și impas atât de grele, încât închipuirea își pierde cunoștința când memoria le readuce în minte. Lacrimile lor neascunse și sforțarea pe care-o făceam ca să nu mi le-arăt și eu pe-ale mele mă covârșiseră în așa hal, încât aproape uitasem ce trebuia să fac și ce ne impunea primejdia. În cele din urmă însă le-am convins să se retragă în încăperea lor aproape leșinate și, închizându-le acolo, m-am grăbit să văd ce ordona căpitanul; acesta, cu grijă prudentă, lua aproape toate măsurile de trebuință într-un asemenea caz și, încredințându-i lui Darinto, cavalerul acela care s-a despărțit azi de noi, garda dunetei de la prora, iar mie răspunderea celei de la pupa, el, cu câțiva marinari și pasageri, se așezară în grabă de-a lungul întregului corp al navei, atât la babord, cât și la tribord. Inamicii nu zăboviră mult să vină, dar și mai puțin zăbovi vântul să se potolească detot, ceea ce a fost cauza supremă a pierzaniei noastre. Inamicii n-au cutezat să ne abordeze deoarece, văzând că vântul se potolea, li s-a părut mai nimerit să aștepte ziua ca să ne ia cu asalt. Așa și făcură și, când se lumină de ziuă, deși îi mai numărasem o dată, am sfârșit prin a vedea că eram înconjurați de cincisprezece galere mari, și-atunci ni s-a înstăpânit în inimi teama pierzaniei noastre. Și totuși căpitanul, fără a se înfricoșa, după cum nici vreunul dintre cei care-i stăteam alături, așteptă să vadă ce-aveau să facă dușmanii, care, de îndată ce s-a făcut dimineață, au lăsat la apă o barcă din galera căpitan, trimițând cu ea un renegat pentru a-i spune căpitanului să se predea, de vreme ce vedea că era cu neputință să se apere de atâtea galere, mai cu

[248] *navele inamice*: Toată această frază e destul de neclară în original. Estrada-Berdoy (p. 491, n. 46) se întreabă dacă nu cumva e vreo lacună în text.

seamă că toate erau dintre cele mai bune din Alger, și-l amenință din partea lui Mamí Arnăutul[249], generalul lor, că, dacă nava noastră avea să tragă fie și cu un singur tun, avea să-l spânzure de o vergă după ce-l va captura, adăugând la toate acestea și alte amenințări. Renegatul căuta să-l convingă să se predea, dar cum nu avea de gând să facă una ca asta, căpitanul îi răspunse renegatului să se îndepărteze de navă, că de nu, avea să-l scufunde cu artileria. Arnăutul îi auzi răspunsul și numaidecât, strângând nava din toate părțile, începu să tragă de la distanță cu artileria cu atâta grabă, furie și zgomot, că te minunai. Nava noastră începu să facă la fel și încă atât de țintit, încât scufundă una din galerele ce-o atacau pe la pupa, nimerind-o cu o ghiulea chiar lângă brâul de acostare, astfel încât, fără a i se mai putea da un ajutor, fu în câteva clipe înghițită de mare. Văzând asta, turcii întețiră lupta și vreme de patru ceasuri ne asaltară de patru ori, dar tot de-atâtea se retraseră cu mari pagube pentru ei și nu mai mici pentru noi.

Dar ca să nu vă ostenesc povestindu-vă amănunțit cele întâmplate în lupta asta, vă voi spune doar că, luptând vreme de șaisprezece ore și după ce căpitanul și mai toți bărbații de pe navă au murit, la capătul a nouă asalturi date asupra noastră, la ultimul au sărit cu furie pe punte. N-aș putea nici dac-aș vrea să dau glas durerii ce mi-a potopit sufletul când am văzut că iubitele mele odoare, pe care le am acum sub ochi, aveau să cadă atunci sub puterea acelor cruzi casapi. Și astfel, purtat de mânia stârnită în mine de temerea și gândul acesta, cu pieptul dezarmat m-am năpustit în mijlocul spadelor barbare, dorindu-mi mai degrabă să mor sub tăișul lor necruțător, decât să văd cu ochii mei ce avea să urmeze. S-a întâmplat însă altfel de cum gândeam: trei turci vânjoși m-au prins în brațe și, în timp ce mă zbăteam și mă opuneam, ne-am prăvălit grămadă în ușa cabinei unde se aflau Nísida și Blanca și, sub greutatea izbiturii, ușa s-a spart și s-a deschis, dând la iveală comoara ascunsă acolo, după care, hulpavi, unul dintre dușmani a înșfăcat-o pe Nísida și altul pe Blanca, iar eu, văzându-mă

[249] *Mamí Arnăutul*: Renegat albanez, căpitan al corsarilor din Alger, care, în septembrie 1575, atacând galera *Sol*, i-a capturat pe Cervantes și pe fratele acestuia, Rodrigo, pe când se întorceau de la Neapole în Spania. Personajul mai e menționat în *DQ* I, 41 („Istoria robului"), p. 445, n. 745, și în nuvela *Spaniola englezoaică* din *NE*, 2, p. 293 și n. 156.

eliberat de cei doi, pe ultimul, care mă ținea pe mine, l-am făcut să-și dea sufletul la picioarele mele și-aveam de gând să fac la fel și cu ceilalți doi, dacă ei, dându-și seama de primejdie, nu le-ar fi dat drumul din strânsoare doamnelor și nu m-ar fi pus pe mine la pământ cu două răni grave; Nísida, văzând asta, s-a azvârlit peste trupul meu rănit și le-a cerut turcilor, cu gemete jalnice, să-i pună capăt vieții. În aceeași clipă, atras de strigătele și plângerile Blancăi și ale Nísidei, a venit la fața locului Arnăutul, comandantul flotei, și, informându-se de la soldați despre cele ce se întâmplau, porunci ca Nísida și Blanca să fie duse pe galera lui, iar apoi, la rugămințile Nísidei, mai dădu ordin să fiu dus și eu, căci nu eram încă mort. Și așa, lipsit de orice simțire, am fost dus pe galera căpitan a dușmanului, unde am fost de îndată îngrijit cu oarecare sârguință, fiindcă Nísida îi spusese căpitanului că eram persoană nobilă și pentru mine se putea obține o răscumpărare considerabilă, pentru ca ei, mânați de lăcomie și de banii pe care i-ar fi putut scoate de pe urma mea, să se ocupe cu ceva mai multă grijă de sănătatea mea. Așa că, în timp ce-mi erau îngrijite rănile, de durerea lor mi-am recăpătat cunoștința și, întorcându-mi privirile într-o parte și-ntr-alta, mi-am dat seama că eram în puterea dușmanilor mei și pe galera inamică, dar nimic nu mi-a săgetat mai crunt sufletul decât să le văd la pupa galerei pe Nísida și pe Blanca, șezând la picioarele câinelui de general și vărsând din ochi lacrimi infinite, semne ale durerii lăuntrice care le rodea. Nici teama de moartea josnică pe care o așteptam când tu, Silerio, bunul meu prieten, m-ai scăpat de ea în Catalonia, nici vestea falsă a morții Nísidei, socotită de mine drept adevărată, nici durerea rănilor mele mortale, nici orice altă obidă pe care mi-aș putea-o imagina nu mi-au pricinuit și nu-mi vor pricinui o mai cumplită mâhnire decât cea care m-a covârșit când le-am văzut pe Nísida și Blanca în puterea acelui barbar necredincios, onoarea fiindu-le amenințată de un pericol atât de apropiat și de vădit. Durerea acestei tristeți a lucrat în așa fel asupra sufletului meu, încât mi-am pierdut din nou simțirile, iar chirurgului ce mă îngrijea i-am răpit în asemenea măsură speranța de-a mă ține-n viață, și de-a mă însănătoși, încât, crezând că eram mort, s-a oprit în mijlocul îngrijirilor, aducându-le tuturora la cunoștință că răposasem. Când cele două surori nefericite au auzit aceste vești, să spună ele

ce-au simțit, dacă se-ncumetă, căci eu nu pot spune decât că, ridicându-se de unde ședeau, smulgându-și pletele blonde și zgâriindu-și chipurile frumoase, au venit unde zăceam eu leșinat și-acolo au izbucnit într-un plâns atât de sfâșietor, încât au înduioșat până și piepturile crude ale barbarilor. Datorită lacrimilor Nísidei care-mi cădeau pe față sau rănilor răcite și tocmai de-aceea obrintite ce mă dureau îngrozitor, mi-am revenit din nou în simțiri ca să-mi simt iarăși noua nefericire. Am să trec sub tăcere cuvintele sfâșietoare și pline de iubire schimbate în clipa aceea deznădăjduită între mine și Nísida, ca să nu o întunec pe cea atât de bucuroasă în care ne regăsim acum, și nu vreau nici să mai spun amănunțit încercările groaznice prin care, după cum mi-a povestit, trecuse cu căpitanul, care, cucerit de frumusețea ei, i-a înșirat mii de făgăduieli, mii de daruri și mii de amenințări ca să accepte să se supună vrerii sale bezmetice; ci ea, arătându-se pe-atât de tăioasă, pe cât de cinstită și pe-atât de cinstită, pe cât de tăioasă, a reușit tot restul zilei și toată noaptea următoare să se apere de insistențele apăsătoare ale corsarului. Cum însă prezența continuă a Nísidei făcea să crească-n el clipă de clipă dorința libidinoasă, era fără doar și poate de temut, cum mă temeam eu însumi, că, renunțând la rugăminți și folosind forța, Nísida avea să-și piardă onoarea sau viața, căci asta era cel mai de așteptat de la virtutea ei.

Dar, sătulă de a ne fi adus pe treapta cea mai de jos a mizeriei, Fortuna a vrut să ne dea de înțeles cât de adevărată îi e nestatornicia atât de vestită, printr-un mijloc ce ne-a adus în situația de a ne ruga Cerului să ne păstreze în impasul acela nefericit, doar-doar nu ne-om pierdem viața în valurile umflate ale mării mânioase, și anume că, la capătul a două zile de captivitate și-n vreme ce mergeam drept spre Berberia, răscolită de un siroco furios, a început să înalțe munți de apă și să biciuiască cu atâta furie flota corsarilor, încât, fără ca vâslașii frânți de oboseală să se mai poată folosi de vâsle, fură nevoiți să le ridice și să le priponească, recurgând la obișnuitul leac al trincăi de pe arborele mare, lăsându-se purtați încotro va fi vrut vântul. Și-atât de grozav s-a întețit furtuna, încât în mai puțin de-o jumătate de ceas a risipit și îndepărtat galerele care-ncotro, fără ca vreuneia să-i mai fie cu putință a-l urma pe căpitan, ci, răzlețite toate în scurt timp, după cum am spus, galera noastră a rămas singură și-a ajuns a fi cea mai

primejduită, fiindcă a început să ia atâta apă prin toate încheieturile, încât zadarnic o scoteau cu ispolurile din despărțămintele de la pupa, prora și din mijloc, căci în santină apa ajungea la genunchi; și peste toată această nenorocire s-a adăugat și lăsarea nopții, care, în asemenea împrejurări, mai mult ca-n altele, sporește temerea plină de groază; și s-a lăsat cu atâta beznă și reînnoită vijelie, încât toți ne-am pierdut orice speranță într-o scăpare. Nu căutați să știți mai mult, domnilor, ajunge să vă spun că până și turcii îi rugau pe creștinii robi de la vâsle să-și invoce sfinții și pe Cristos al lor ca să-i scape dintr-o asemenea nenorocire, iar rugăciunile amărâților de creștini aflați acolo se pare că n-au fost atât de zadarnice, pentru ca mișcat de ele, cerul, să potolească vântul, ci, dimpotrivă, l-a întețit cu asemenea violență și furie, încât la ivirea zilei, de care și-au putut da seama doar după ceasul de nisip după care se conduc, galera rău cârmuită s-a pomenit lângă coasta Cataloniei, atât de aproape de uscat și atât de incapabilă să se îndepărteze de el, încât a fost nevoie să se înalțe ceva mai mult pânza ca să poată eșua cu mai multă putere pe o plajă largă ce ni se îmbia, iar dragostea de viață i-a făcut pe turci să li se pară dulce robia ce-i aștepta. De îndată ce galera a eșuat pe uscat, pe plajă au dat fuga numeroși oameni înarmați care, după straie și limbă, se vedea că erau catalani și că țărmul acela era în Catalonia, ba chiar în același loc unde, cu riscul vieții tale, prietene Silerio, mi-ai salvat mie viața. Cine-ar putea descrie cu adevărat bucuria creștinilor, care se vedeau liberi și își simțeau grumajii despovărați de nesuferitul și apăsătorul jug al robiei amare, și rugămințile și implorările pe care turcii, liberi și stăpâni cu puțin timp în urmă, le adresau chiar robilor lor, rugându-i să nu fie rău tratați de creștinii cuprinși de indignare! Dar aceștia îi și așteptau pe plajă dornici să se răzbune împotriva jignirii pe care aceiași turci le-o aduseseră jefuindu-le satul, după cum știi bine, Silerio. Și nu degeaba s-au speriat, fiindcă, intrând în galera eșuată pe nisip, sătenii au făcut un asemenea măcel în rândul corsarilor, încât foarte puțini au rămas în viață, și dacă nu i-ar fi orbit lăcomia de-a jefui galera, toți turcii ar fi fost uciși în acel prim iureș. Până la urmă, și turcii care rămăseseră, și creștinii robi câți eram acolo, toți am fost prădați; și dacă hainele pe care le purtam n-ar fi fost însângerate, cred că nici pe ele nu ni le-ar fi lăsat. Darinto, care era și el acolo, s-a

repezit imediat să vadă ce făceau Nísida și Blanca și să caute să mă ducă pe uscat spre a mi se da îngrijiri.

Când am ieșit și-am recunoscut locul unde mă aflam, n-am putut să nu mă simt îngrijorat, temându-mă să nu fiu recunoscut și pedepsit pentru ce nu se cădea, drept care l-am rugat pe Darinto ca, fără nicio amânare, să caute să plecăm la Barcelona, spunându-i și din ce cauză mă simțeam îndemnat s-o fac; n-a fost însă cu putință, pentru că rănile mă chinuiau atât de tare, încât m-au silit să rămân acolo câteva zile, cum am și rămas, fără să mă fi văzut altcineva decât un chirurg. Între timp, Darinto s-a dus la Barcelona, unde, aprovizionându-se cu cele de trebuință, s-a întors și, cum eu mă simțeam mai bine și mai în puteri, am pornit numaidecât la drum către orașul Toledo ca să aflăm de la rudele Nísidei dacă aveau vești despre părinții ei, cărora le și scrisesem despre toate pățaniile vieților noastre, cerându-le iertare pentru greșelile din trecut. Iar toată mulțumirea și durerea acestor pățanii bune și rele ni le-a sporit sau micșorat absența ta, Silerio. De vreme ce însă Cerul ne-a adus acum cu atâta folos leacul năpastelor noastre, nu rămâne altceva de făcut decât ca tu, Silerio prietene, aducându-i cuvenitele mulțumiri, să izgonești tristețea trecută cu prilejul bucuriei prezente și să cauți să i-o împărtășești și cuiva ce de multă vreme din pricina ta trăiește fără ea, după cum vei ști când voi sta de vorbă cu tine între patru ochi. Îmi mai rămâne câte ceva de spus din cele ce mi s-au mai întâmplat în decursul acestei peregrinări ale mele, dar trebuie să le las deocamdată, ca să nu-i scârbesc cu prea încâlcitele lor amănunte pe păstorii aceștia, care mi-au fost unealta întregii mele plăceri și desfătări. Iată deci, prietene Silerio și prieteni păstori, cursul vieții mele; spuneți voi dacă, prin ceea ce am trăit și prin ceea ce trăiesc acum, mă pot numi cel mai îndurerat și cel mai fericit om din câți sunt astăzi în viață.

Cu aceste ultime cuvinte Timbrio își termină povestirea, iar toți cei ce erau de față se bucurară de fericitul deznodământ pe care-l avuseseră muncile lui, mulțumirea lui Silerio depășind tot ce se poate spune și, îmbrățișându-l încă o dată pe Timbrio, împins de dorința de a ști cine era persoana care trăia fără mulțumire din pricina lui, le ceru învoire păstorilor și se retrase mai la o parte cu Timbrio, pe care-l încunoștință că frumoasa Blanca, sora Nísidei, îl iubea mai mult ca pe

sine însăși încă din ziua și din clipa când aflase cine era și ce calități avea persoana lui, dar că niciodată, ca să nu-și încalce obligațiile față de propria cinste, nu voise să-și mărturisească aceste gânduri altcuiva decât surorii ei, cu ajutorul căreia trăgea nădejde să-și găsească o împlinire onorabilă a dorințelor. Timbrio i-a mai spus și că acel cavaler, Darinto, care venise cu el și despre care adusese vorba în povestirea de adineauri, aflând cine era Blanca și atras de frumusețea ei, se îndrăgostise de ea atât de adânc, încât o ceruse de soție surorii ei, Nísida, dar aceasta îl dezamăgise și-i arătase că Blanca n-ar accepta cu niciun chip, așa încât Darinto, jignit de răspuns, crezuse că era respins din pricina puținelor sale calități, iar Nísida, doar ca să-l scoată din asemenea bănuieli, se văzuse nevoită să-i spună că Blanca își avea toate gândurile ocupate de Silerio, ceea ce însă nu-l descurajase pe Darinto și nici nu-l făcuse să abandoneze încercarea[250], „căci aflând că despre tine, Silerio, nu se mai știa nimic, și-a închipuit că slujirile pe care intenționa să i le aducă Blancăi, dimpreună cu trecerea timpului, aveau s-o îndepărteze de gândul ei dintâi și, în temeiul acesta, n-a vrut niciodată să ne părăsească, până ieri, când, auzind de la păstori veștile sigure despre viața ta, văzând și mulțumirea simțită de Blanca la primirea lor și dându-și seama că era cu neputință ca, odată cu apariția lui Silerio, el, Darinto să mai poată obține ce-și dorea, fără a-și lua de la nimeni rămas-bun, s-a îndepărtat de toți, cu semnele celei mai mari dureri." Tot atunci, Timbrio își sfătui prietenul să fie mulțumit că-i aparține Blancăi, alegând-o și acceptând-o ca soție, de vreme ce o știa și nu-i erau necunoscute valoarea și virtutea ei, după care îi ridică în slăvi plăcerea și satisfacția amândurora de a se vedea înșurați cu două surori ca ele. Raspunzându-i, Silerio îi ceru răgaz să reflecteze asupra acelei împrejurări, deși știa bine că până la urmă i-ar fi fost cu neputință să nu facă cele cerute de Timbrio.

La vremea aceea, dalba aurora începuse a și da semne de noua-i venire, iar stelele își ascundeau încetul cu încetul sclipirea, când chiar în acea clipă la urechile tuturora ajunse vocea îndrăgostitului Lauso, care, știind că prietenul său Damón avea să-și petreacă noaptea împreună cu ceilalți la sihăstria lui Silerio, voise să vină și să se întâlnească

[250] Cea care vorbește e Nísida: a făcut-o până acum în stil indirect, după care trece brusc la adresarea directă.

cu el și cu ceilalți păstori și, cum toată plăcerea și distracția îi erau să-și cânte în sunetul rebecului întâmplările prielnice sau vitrege ale dragostelor lui, purtat de firea sa și îmbiat de singurătatea drumului și de desfătătoarea armonie a păsărilor ce și prindeau să salute cu cântul lor armonios și dulce ziua cea nouă, se-apropia cântând cu glas domol versuri precum acestea:

LAUSO

Ochii-mi ridic spre cea mai naltă parte [251]
ce poate fi de gând închipuită,
și-n ea valoare-admir, contemplu arte
de care și-nțelegerea-i uimită.
Ci ca să știți și cine-a vrut să poarte
sălbatic jug spinarea-mi nerobită,
cui sunt predat și cui azi îi duc trena,
sunt ochii mei și ochii tăi, Silena.

Sunt ochii tăi și-n limpedea-le rază
lumina-mi vine ce spre Cer mă-nclină:
lumina care bezna depărtează,
lumină ce-i semn cert spre cea divină.
Prin ea, și foc, și jug, și lanț de pază,
tot ce mă arde,-ncarcă și dezbină,
răcoare,-alin, extaz, încununare
sunt sufletului de la care viața-i dar e.

Cerești ochi dragi, comoară-n suflet mie,
țel și-mplinire-a tot ce mi-e dorință,
ochi seninând și ziua fumurie,
ce văz îmi dau și văd ce mi-i priință!
În raza voastră chin și bucurie
mi-a pus iubirea;-n voi contemplu, vie,
amara, dulcea, sigura istorie
cu iadu-mi cert și îndoioasa glorie.

[251] Poem în octave (*octavas reales*), endecasilabi iambici rimați abababcc. De remarcat în a doua octavă construcția plurimembră.

În beznă oarbă-orbecăiam o vreme
când îmi lipsea frumoasa-vă lumină,
ochi dragi, cădeam, fără cereşti embleme,
prin spini tăioşi şi mărăcini pe-o clină;
ci chiar din clipa-n care două geme
în suflet raza mi-au adus deplină
a ochilor tăi clari, văzui ca-n palmă
cărarea-mi către bine,-ntinsă calmă.

Văzui, ochi limpezi, că doar voi putere
aveţi şi-avea-veţi să mă luaţi de mână
şi-ntre puţinii buni să ştiţi a-mi cere
întâiu-a fi, cu mult peste ţărână.
Puteţi s-o faceţi şi cu bună vrere
să-mi aruncaţi privirea-vă stăpână,
căci placul celui pur într-o iubire
este-a privi şi-a căpăta privire.

De este-aşa, Silena, oare cine
te-a mai iubit cu inimă curată,
acum şi-n viitor, mai mult ca mine,
de-i şi de soartă inima-mi purtată?
Ţi-am meritat privirea-naltă-n sine
prin crezu-mi ferm, ci nebunie-i toată
să crezi că poţi să meriţi toate cele
când poţi abia să te contempli-n ele.

Cântarea şi drumul şi le sfârşi în aceeaşi clipă îndrăgostitul Lauso, care fu primit cu drag de toţi cei ce erau împreună cu Silerio, sporind cu prezenţa sa bucuria de toţi resimţită pentru fericitul deznodământ cunoscut de muncile lui Silerio; şi-n timp ce Damón i le povestea, îl văzură ivindu-se lângă sihăstrie pe venerabilul Aurelio, care, cu câţiva dintre păstorii săi, aducea bunătăţi ca să-i îmbuneze şi să-i îndestuleze şi mai mult pe cei ce erau acolo, după cum le făgăduise în ajun, când se despărţise de ei. Tirsi şi Damón se mirară văzându-l că soseşte fără Elicio şi Erastro, şi mai mult când aflară din ce

pricină nu veniseră. Aurelio sosi, și sosirea lui ar fi sporit încă o dată mulțumirea tuturora de n-ar fi zis, adresându-i-se lui Timbrio:

— Dacă te măgulești, după cum e și drept s-o faci, viteazule Timbrio, că ești prieten adevărat al celui ce-ți este ție, a venit vremea s-o dovedești și să te grăbești a-i da o mână de ajutor lui Darinto, care, nu departe de-aici, zace atât de întristat și de împătimit și-atât de puțin dispus să primească mângâieri în durerea de care suferă, încât cele pe care i le-am adus eu n-au putut deloc să-i apară ca atare. L-am găsit, Elicio, Erastro și cu mine, să tot fie două ceasuri de-atunci, în adâncul pădurii ce se înalță colo, pe mâna dreaptă, cu calul ripo-nit de un pin, iar el la pământ, culcat cu fața-n jos și scoțând suspi-nuri duioase și îndurerate, și din când în când spunea vorbe țintite să-și blesteme soarta, și după răsunetul lor tânguitor am ajuns la el; l-am recunoscut, deși anevoie, în lumina lunii, și l-am îmboldit să ne spună cauza suferinței sale; ne-a spus-o și din ea am înțeles puținul leac pe care-l avea. Cu toate astea, Elicio și Erastro au rămas cu el, iar eu am venit să-ți aduc la cunoștință fundătura fără ieșire unde l-au dus gândurile lui și, întrucât ție-ți sunt atât de bine știute, încearcă să-i aduci lecuire prin fapte sau grăbește-te să-i spui vorbe de mângâiere.

— Doar vorbe vor rămâne, bunule Aurelio – răspunse Timbrio –, toate câte le voi irosi acolo dacă el tot nu va vrea să se folosească de prilejul dezamăgirii și să-și rânduiască dorințele astfel încât timpul și depărtarea să-și aibă asupra lui obișnuitele urmări. Dar ca să nu se creadă că nu mă achit de obligațiile prieteniei, arată-mi, Aurelio, locul unde l-ai lăsat, căci vreau să mă duc să-l văd chiar acum.

— Am să merg cu tine – răspunse Aurelio.

Și-n clipă se ridicară toți păstorii ca să-l însoțească pe Timbrio și să afle pricina torturii lui Darinto, lăsându-l pe Silerio cu Nísida și Blanca, tustrei covârșiți de-o asemenea bucurie, încât nu mai nime-reau să scoată nicio vorbă. Pe drumul ce se făcea de-acolo până unde-l lăsase Aurelio pe Darinto, Timbrio le povesti celor ce mergeau cu el prilejul suferinței lui Darinto și puținul leac ce se putea nădăjdui în cazul lui, deoarece frumoasa Blanca, pentru care suferea el, își avea dorințele îndreptate asupra bunului său prieten Silerio, spunându-le pe deasupra că trebuia să se străduiască din toate puterile și cu toată sârguința pentru ca Silerio să-i facă Blancăi pe plac, implorându-i pe

toți să-l ajute și să-i înlesnească intenția, pentru că, după ce aveau să-l părăsească pe Darinto, voia ca toți să-l roage pe Silerio să accepte ca Blanca să-i fie soție legiuită. Păstorii se oferiră să facă ce li se cerea și, stând așa de vorbă, ajunseră acolo unde Aurelio credea că se aflau Elicio, Darinto și Erastro, dar nu-l găsiră pe niciunul, deși dădură ocol unei pădurici de pe-acolo și-o bătură mai pe toată, ceea ce-i mâhni pe toți. Dar auziră într-acestea un suspin îndurerat care-i tulbură și-i făcu dornici să afle de la cine venea, ci îi scoase curând din îndoială altul pe care-l auziră, nu mai puțin trist decât cel dintâi; și, dând fuga cu toții în partea de unde ieșea, văzură șezând nu departe de ei, la poalele unui nuc falnic, doi păstori, unul așezat pe iarba cea verde, iar celălalt culcat pe jos și cu capul proptit de genunchii celuilalt. Cel așezat își ținea capul plecat, vărsând lacrimi și privindu-l cu luare-aminte pe-acela pe care-l ținea pe genunchi; și din pricina asta, precum și fiindcă celălalt era livid la față și leșinat, nu-și putură da seama imediat cine era, dar când se apropiară mai mult, îi recunoscură în cei doi păstori pe Elicio și pe Erastro: Elicio, cel leșinat, și Erastro, cel plângător. Mare uimire și tristețe le pricinui tuturor celor ce veniseră acolo înfățișarea tristă a celor doi păstori îndurerați, întrucât le erau atât de buni prieteni și ignorau motivul care-i adusese într-o asemenea stare; cel mai mirat fu însă Aurelio, care știa că-i lăsase cu atât de puțin în urmă în tovărășia lui Darinto, părând întru totul bine dispuși și mulțumiți, ca și cum nu el ar fi fost pe de-a-ntregul pricina propriei sale nefericiri. Când Erastro văzu că păstorii se apropiau de el, îl scuturâ pe Elicio, zicându-i:

— Vino-ți în fire, îndureratule păstor, ridică-te și caută un loc unde să-ți poți plânge singur nefericirea, căci la fel vreau să fac și eu până la sfârșitul zilelor mele.

Și, zicând acestea, prinse cu amândouă mâinile capul lui Elicio și, ridicându-i-l de pe genunchii săi, i-l așeză pe jos, fără ca păstorul să-și poată recăpăta cunoștința, iar apoi, ridicându-se, Erastro le întoarse spatele, gata să plece, dacă Tirsi și Damón și ceilalți păstori nu l-ar fi împiedicat. Damón se apropie de Elicio și, luându-l în brațe, îl făcu să-și vină-n fire. Elicio deschise ochii și, recunoscându-i pe toți cei ce erau acolo, avu grijă ca limba, împinsă și silită de durere, să nu spună ceva care să dezvăluie pricina ei. Și cu toate că toți păstorii îi

puseră întrebarea aceasta, el nu răspunse decât că nu-și amintea altceva despre sine însuși decât că, în vreme ce stătea de vorbă cu Erastro, căzuse într-un leșin adânc. La fel spunea și Erastro, drept care păstorii încetară a-i mai pune întrebări despre cauza pătimirii, ci-l rugară să se întoarcă împreună cu ei la sihăstria lui Silerio, de unde aveau să-l conducă în sat sau la coliba lui, dar nu fu cu putință să-și ducă la bun sfârșit gândul, întrucât el nu voia decât să fie lăsat să se întoarcă de unul singur în sat. Văzând, așadar, că aceasta îi era vrerea, nu voiră să-l mai contrazică, ci se oferiră să meargă cu el, numai că nu accepta să fie însoțit de nimeni și așa ar fi ținut-o dacă nu l-ar fi învins stăruințele prietenului său Damón, drept care fu nevoit să plece cu el, Damón înțelegându-se cu Tirsi să se vadă în seara acelei zile în sat sau la coliba lui Elicio, spre a vedea apoi cum să se întoarcă la a lor. Aurelio și Timbrio îl întrebară pe Erastro despre Darinto și el le răspunse că de îndată ce Aurelio plecase de lângă ei, pe Elicio îl cuprinsese leșinul și, în timp ce căuta să-l ajute, Darinto plecase în mare grabă și de-atunci nu-l mai văzuseră. Timbrio și cei ce veniseră cu el văzând, dar, că nu-l găsesc pe Darinto, se hotărâră să se întoarcă la sihăstrie spre a-l ruga pe Silerio să o accepte pe frumoasa Blanca drept soție, și cu gândul acesta se întoarseră toți afară de Erastro, care vru să-l urmeze pe prietenul său Elicio; și astfel, luându-și rămas-bun de la ei, însoțit doar de rebecul său, se îndepărtă pe-același drum pe care-o apucase Elicio, care, îndepărtându-se o vreme cu prietenul său Damón de ceilalți, cu lacrimi în ochi și semne de foarte mare tristețe, începu a-i spune astfel:

— Știu bine, discernătorule Damón, că ești atât de încercat în urmările iubirii, încât nu te vor putea mira cele pe care am de gând să ți le povestesc acuma și care, după mine, pot fi socotite și puse printre cele mai nefericite din câte se întâlnesc în iubire.

Damón, care nu dorea altceva decât să știe cauza leșinului și a tristeții lui, îl asigură că nimic din ce ține de suferințele pe care le provoacă iubirea nu ar fi o noutate pentru el. Și astfel, Elicio, cu această asigurare și cu cea și mai puternică pe care o avea în prietenia lui, urmă zicând:

— După cum știi, prietene Damón, soarta mea bună – căci bună pururea o voi numi, chiar dacă împrejurarea prin care am trecut mă

va costa viața –, zic, așadar, că soarta mea bună a voit, după cum tot cerul și toate malurile acestea știu, să o iubesc, ce zic să o iubesc?, să o ador pe neasemuita Galateea, cu o dragoste pură și adevărată așa cum i se cuvine meritului său. Și-ți mărturisesc tot acum, prietene, că în tot timpul de când a avut cunoștință de dorința mea neclintită, ea nu i-a răspuns prin alte semne decât prin cele generale, pe care obișnuiește și trebuie să le dea un piept cast și recunoscător; și dacă, în urmă cu câțiva ani, nădejdea fiindu-mi hrănită de o cinstită legătură de iubire, am trăit atât de bucuros și împlinit de gândurile mele, încât mă socoteam drept cel mai fericit păstor ce și-a dus vreodată turmele la păscut, mulțumindu-mă doar să o privesc pe Galateea și să constat că, dacă nu mă iubea, nici nu mă ura, și că niciun păstor nu s-ar putea lăuda de-a fi măcar privit de ea, și nu mică era satisfacția dorinței mele de a-mi îndrepta gândurile către o țintă atât de sigură, încât de nimeni altul nu mă puteam teme, întărit fiind în acest adevăr de părerea nutrită de mine despre valoarea Galateei, una atât de înaltă, încât nu dă prilej nici înseși îndrăznelii să cuteze ceva în legătură cu ea. Împotriva acestui bine pe care cu un preț atât de mic mi-l dădea iubirea, împotriva acestei slave atât de neofensatoare de care se bucura Galateea, împotriva acestei plăceri atât de îndreptățit meritate de dorința mea, s-a dat astăzi sentința irevocabilă ca binele să ia sfârșit, ca slava să expire, ca plăcerea să se schimbe și ca, în cele din urmă, să se încheie tragedia vieții mele dureroase[252]. Căci trebuie să știi, Damón, că azi-dimineață, pe când veneam cu Aurelio, tatăl Galateei, să vă căutăm la sihăstria lui Silerio, el mi-a spus că pusese la cale să o mărite pe Galateea cu un păstor lusitan ce-și duce la păscut pe malurile pașnicului râu Lima[253] un mare număr de turme. M-a rugat să-i spun ce părere am, deoarece, în temeiul prieteniei pe care mi-o nutrea și al înțelegerii mele, aștepta să fie bine sfătuit. I-am răspuns că mi se părea prea aspru să se lipsească de bunăvoie de vederea unei fiice atât

[252] F. López Estrada atrage atenția asupra acestui fragment în care proza se organizează după procedeele corelației plurimembre, mult mai adecvate versurilor: *bine*, *slavă*, *gust*, *plac* se repetă paralel de două ori, iar suma negațiilor formulate a doua oară se încheie cu „tragedia vieții mele dureroase" (ed. cit. Estrada-Berdoy, p. 506, n. 68).

[253] *Lima*: Râu din N Portugaliei, se varsă în Viana do Castelo.

de frumoase desțărând-o pe pământuri atât de îndepărtate și că, dacă o făcea împins și ademenit de bogățiile păstorului străin, să ia seama că nu era atât de lipsit de ele, încât să nu poată trăi în satul său mai bine decât toți cei ce-și închipuiau a fi bogați, și că niciunul dintre cei mai de soi din câți trăiau pe malurile Tagului n-ar lipsi să se socotească norocos dacă ar izbuti s-o aibă pe Galateea drept soție. Argumentele mele n-au fost rău primite de către venerabilul Aurelio, dar în cele din urmă s-a hotărât zicând că așa îi poruncea marele baci al tuturor stânelor[254], acesta fiind cel ce pusese la cale și discutase căsătoria, astfel încât era cu neputință să mai dea înapoi. L-am întrebat în ce chip primise Galateea vestea desțărării sale; mi-a spus că se supusese vrerii lui și că și-o pregătea pe-a ei spre a face tot ce voia el, ca o fiică ascultătoare. Asta am aflat de la Aurelio; asta e, Damón, cauza leșinului meu și va fi și cea a morții mele, căci dacă va fi s-o văd pe Galateea în puterea altcuiva și înstrăinată de văzul meu, nu e de așteptat altceva decât sfârșitul zilelor mele.

Aici își încheie vorbirea îndrăgostitul Elicio și i se porniră lacrimile, vărsate atât de îmbelșugat, încât, înduioșându-i și lui pieptul, prietenul său Damón nu putu să nu-i țină tovărășie în ele; dar, după câteva clipe, începu, cu cele mai potrivite vorbe de care fu în stare, să-l consoleze pe Elicio; ci toate cuvintele nu-i erau decât cuvinte, fără a avea niciun efect. Căzură însă de acord ca Elicio să vorbească cu Galateea și să afle de la ea dacă de bunăvoie accepta căsătoria pusă la cale de tatăl ei, iar dacă nu era pe placul ei, să-i ofere a o scăpa de acea silnicie, căci n-avea să fie lipsit de ajutor în acest scop. Lui Elicio i se păru că Damón avea dreptate și se hotărî să plece în căutarea Galateei ca să-și mărturisească simțirea și să afle și ce i se ascundea în piept. Și astfel, abătându-se de la drumul ce ducea la coliba lui, o porniră către sat și, ajungând la o răscruce din care se despărțeau patru drumuri, pe unul din ele văzură venind în ceată nu mai puțin de opt păstori, toți cu zagaie[255] în mâini, fără numai unul din ei, care venea călare pe o iapă frumoasă, îmbrăcat într-o mantie violetă, iar ceilalți pedeștri, toți având-și fețele mascate cu câte o basma.

---

[254] *marele baci al tuturor stânelor*: Imagine pastorală a monarhului, posibilă aluzie la regele Filip al II-lea.

[255] *zagaie*: În text, *azagayas* „sulițe scurte folosite de oamenii de la munte".

Damón şi Elicio se opriră şi aşteptară să treacă păstorii, care, trecând pe lângă ei, plecară capetele şi salutară curtenitor, fără a rosti niciun cuvânt. Rămaseră amândoi miraţi de înfăţişarea ciudată a celor opt şi stătură locului să vadă pe ce drum o apucă, dar văzură că o luau pe cel către sat, deşi pe altul decât cel pe care mergeau ei. Damón îi spuse lui Elicio să-i urmeze, dar acesta nu vru, sub cuvânt că pe drumul pe care vrea el să meargă, lângă un izvor nu departe departe de-acolo, obişnuia să stea deseori Galateea cu unele păstoriţe din sat, şi că ar fi fost bine să vadă dacă norocul avea să-i fie atât de binevoitor, încât să o găsească acolo. Damón fu mulţumit de voia lui Elicio şi-i spuse, aşadar, să-l călăuzească pe unde găsea de cuviinţă. Şi soarta i se potrivi aşa cum îşi închipuise, întrucât nu merseră mult şi la urechi le ajunse naiul Florisei, însoţit de glasul frumoasei Galateea, la auzul căruia amândoi îşi uitară parcă de sine. Atunci apucă Damón să priceapă cât de adevărat era ce spuneau toţi cei ce proslăveau farmecele Galateei, care se afla în tovărăşia Rosaurei şi-a Florisei, ca şi a frumoasei şi proaspăt căsătoritei Silveria, cu alte păstoriţe din acelaşi sat. Şi cu toate că-i văzu venind pe păstori, Galateea nu voi să-şi întrerupă cântarea începută, ci păru a fi chiar mulţumită că aveau s-o asculte şi ei, ceea ce păstorii şi făcură, cu cea mai mare luare-aminte cu putinţă; şi ce izbutiră să audă din ceea ce cânta păstoriţa era precum urmează:

GALATEEA

Ochii-mi încotro să-ndrept [256]
când necazu-mi stă la pândă
şi, departe de izbândă,
la mai bine nu m-aştept?
La grea caznă mă condamnă
jalea de-a fi desţărată,
căci şi-aici de-i ne-ndurată,
au printre străini ce-nseamnă?

[256] Cântec în hepta- şi octosilabi trohaici, grupaţi în strofe de opt versuri (*coplas castellanas*) şi rimaţi: abbacddc. Tema libertăţii de alegere a soţului în contradicţie cu autoritatea paternă este recurentă la Cervantes, vezi printre altele episodul Quiteria, *DQ*, II, 19 şi 20, p. 164–167 şi 182–188.

Dreaptă,-amară ascultare,
ca să-ți fac pe plac, silită
sunt cu *da* s-accept smerită
o la moarte condamnare.
Rău-n tot mai rău se schimbă
și mai bine-ar fi, pe față,
să mă văd fără de viață
sau măcar fără de limbă.

Scurte-mi fură și-ostenite
ceasurile mulțumirii,
veșnice-ale chinuirii,
mái mult, tulburi și silite.
Parte-avui de libertate
doar în fraged anotimp,
dar acum, de la un timp,
subjugarea voia-mi bate.

Iată cât de cruntă luptă
visurile mi le-ncearcă
și-a mă hotărî mă-ncarcă,
renunțare-ori nu, abruptă.
O, cumplită cârmuire
ca, de dragul legii-umane
voii să-mi înclin, tirane,
biet grumazul în neștire.

Cum, să plec, să nu mai văd
Tagul cu-aurite unde?
Turma cui să-mi las și unde
să plec, tristă, la prăpăd?
Cum, umbroși copacii-acești,
verzile pășuni întinse
să nu le mai văd prelinse
printr-a' ochilor fierești?

Tată nemilos, ce faci?
Seama ia că, prin ce vrei,
mie viața-ntreagă-mi iei
voii tale ca să placi.
De suspinurile-mi toate
chinul meu nu ți-l pot spune,
ce nu spun să mi se-adune
doar în ochi ca să-ți arate.

Tristă de pe-acum mi-apare
clipa neagră a plecării,
slava stinsă-a-ndepărtării
și mormântu-amar din zare.
Fața totdeauna acră
a unui soț neștiut,
drumul lung, necunoscut,
și cicălitoarea soacră[257].

Și-alte mii de neajunsuri,
stavili toate peste-o mie,
alte gusturi, cine știe,
soț, și rude, și răspunsuri.
Toate însă-aceste temeri
și-alte câte soarta-mparte
se vor isprăvi prin moarte,
ce-i sfârșitu-oricăror gemeri.

Galateea nu mai cântă, deoarece lacrimile pe care le vărsa îi sugrumară ei vocea, dar și tuturor celor ce-o ascultaseră mulțumirea, fiindcă înțeleseră în chip limpede ceea ce doar confuz își închipuiseră

[257] *cicălitoarea soacră*: Această evocare a soacrei, de obicei personaj comic, este disonantă într-un roman pastoral, după López Estrada (Estrada–Berdoy, p. 510, n. 75), cu atât mai mult cu cât e pusă în gura eroinei eponime; se vede din acest amănunt că Galateea ideală e bine inserată în realitatea lumii, adaugă Claude Allaigre (ed. cit., vol. I, p. 1483, n. 14).

despre căsătoria Galateei cu păstorul lusitan, și cât de contrar voinței acesteia se făcea, dar cel mai mult îl îndurerară lacrimile ei pe Elicio, care, ca să le găsească lecuirea, și viața și-ar fi dat-o, dacă în asta le-ar fi stat leacul. Dar bizuindu-se pe propriul dicernământ și chipul său ascunzând durerea pe care i-o simțea sufletul, el și Damón se apropiară de locul unde stăteau păstorițele și le salutară curtenitor, cu nu mai puțină curtenie fiind și ei primiți de ele. Apoi Galateea îl întrebă pe Damón de tatăl ei, și el îi răspunse că rămăsese la sihăstria lui Silerio, în tovărășia lui Timbrio și-a Nísidei și-a tuturor celorlalți păstori ce-l însoțiseră pe Timbrio, punând-o la curent și cu întâlnirea dintre Silerio și Timbrio, despre iubirea lui Darinto pentru Blanca, sora Nísidei, cu toate amănuntele povestite de Timbrio despre cele întâmplate lui în cursul dragostelor sale, la care Galateea zise:

— Norocosule Timbrio și fericită Nísida, de vreme ce chinurile îndurate până acum au ajuns la o asemenea împlinire și ea v-a făcut să dați uitării dezastrele din trecut, acestea vor să sluji, dimpotrivă, la sporirea gloriei voastre, căci se spune de obicei că amintirea trecutelor urgii mărește bucuriile prezente. Dar vai de sufletul nefericit care se vede constrâns a-și aminti de binele pierdut, înfricoșat fiind de răul ce stă să vină, fără a întrezări vreun leac sau mijloc pentru a stăvili nenorocirea ce-l amenință, căci durerile sunt cu atât mai chinuitoare, cu cât sunt mai temute!

— E-adevărat ce spui, frumoasă Galateea – zise Damón –, nu-ncape nicio îndoială că durerea venită fulgerător și neașteptat nu e atât de chinuitoare, deși zguduie, ca aceea ce amenință timp îndelungat și închide toate drumurile vindecării. Și totuși, Galateea, vreau să-ți spun că Cerul nu ne dă relele atât de neiertătoare, încât să ne răpească orice cale de vindecare, mai ales când ne îngăduie să le vedem pentru prima oară, deoarece s-ar părea că atunci vrea să-i dea prilej rațiunii noastre de a se face simțită și a se îndeletnici cu îmblânzirea sau abaterea nefericirilor ce stau să vină, și adeseori se mulțumește să ne copleșească doar împovărându-ne cugetele cu cine știe ce temere de durată, fără a ajunge și la îndeplinirea răului temut, ci și dacă ar ajunge aici, nimeni, cu condiția ca viața să nu i se termine, nu ar trebui să-și piardă nădejdea leacului pentru niciun rău de care ar suferi.

— Nu mă-ndoiesc că așa este – replică Galateea –, dacă relele de care ne temem sau de care suferim ar fi atât de ușoare, încât ne-ar lăsa liberă și nestânjenită desfășurarea minții, dar știi bine, Damón, că atunci când răul e astfel, încât își merită cu adevărat numele, cel dintâi lucru pe care-l face este să ne încețoșeze simțirile și să ne nimicnească puterile liberei alegeri, virtutea ajungând să ne fie atât de slăbită, încât abia se mai poate ridica, oricât de mult ar îndemna-o speranța.

— Nu știu, Galateea – răspunse Damón –, cum de poate încăpea atâta experiență a relelor în anii tăi verzi, dacă nu cumva vrei să ne dai de înțeles că multul tău discernământ vorbește întemeindu-se pe știința lucrurilor, căci altminteri, nu ai nicio cunoaștere a lor.

— Deie Cerul, discernătorule Damón – replică Galateea –, să nu-ți pot contrazice spusele, căci astfel aș avea două câștiguri: să-mi păstrez buna părere pe care-o ai despre mine și să nu simt suferința care mă face să vorbesc știind pe pielea mea ce spun.

Până în clipa aceea, Elicio rămăsese tăcut, dar, nemaiputând răbda să o vadă pe Galateea cum își arăta amara durere de care suferea, îi spuse:

— Dacă socoți cumva, neasemuită Galateea, că nefericirea ce te amenință poate fi cumva lecuită, te rog, pe ceea ce datorezi voinței mele de a te sluji, așa cum îți e cunoscută, să mi-o dezvălui; iar dacă nu vrei, întrucât datoria îți e legată de ascultarea părintească, dă-mi, cel puțin, îngăduința de-a mă împotrivi cui ar voi să le răpească malurilor acestora comoara frumuseții tale crescute în cuprinsul lor. Și să nu crezi, păstorițo, că aș fi atât de închipuit, încât să mă încumet a îndeplini de unul singur faptele pe care ți le-ofer acum în cuvinte, căci, deși iubirea ce-ți port îmi dă curaj pentru acțiuni și mai înalte, nu mă încred în norocul meu, așa că va trebui să mă încredințez mâinilor rațiunii și celor ale tuturor păstorilor ce-și pasc turmele pe malurile acestea ale Tagului și care n-ar vrea să accepte a li se fura soarele ce-i luminează și discernământul ce-i uimește, și frumusețea ce-i îndeamnă și-i însuflețește către mii de întreceri onorabile. Așa că, frumoasă Galateea, în numele rațiunii de care ți-am vorbit și-a aceleia pe care-o am ca să te-ador, îți fac această poftire ce te obligă să-mi dezvălui voința ta pentru ca nu cumva să cad în greșeala de a săvârși

ceva împotriva ei. Ţinând seama însă că bunătatea şi virtutea ta neasemuită te vor îndemna să te supui mai degrabă voinţei tatălui tău decât propriei tale vreri, nu voiesc, păstoriţo, să mi-o dezvălui, ci să iau asupră-mi obligaţia de-a proceda cum voi crede de cuviinţă, fără a uita să veghez asupra onoarei tale cu aceeaşi grijă cu care tu însăţi ai vegheat mereu asupra ei.

Galateea se pregătea să-i răspundă lui Elicio şi să-i mulţumească pentru buna lui dorire, dar o împiedică sosirea pe nepusă masă a celor opt păstori mascaţi pe care Damón şi Elicio îi văzuseră puţin mai înainte trecând spre sat. Sosiră cu toţii unde se găseau păstorii şi, fără a scoate o vorbă, şase dintre ei se repeziră cu o iuţeală de necrezut şi-i prinseră în braţe pe Damón şi Elicio şi-i strânseră atât de puternic, încât ei nu mai putură cu niciun chip să se elibereze. În acest timp, ceilalţi doi, dintre care unul venise călare, se năpustiră spre locul unde se găsea Rosaura, care protesta împotriva silniciei la care erau supuşi Damón şi Elicio, şi, fără a-i mai fi de folos vreo încercare de a se apăra, unul dintre păstori o luă în braţe şi, după ce-o urcă pe iapă, o puse-n cele ale insului călare pe ea şi care, smulgându-şi masca, li se adresă păstorilor şi păstoriţelor, zicând:

— Să nu vă mire, bunii mei prieteni, silnicia ce vi s-a făcut, pentru că puterea iubirii şi nerecunoştinţa acestei doamne au provocat-o; rogu-vă să mă iertaţi, căci nu mai atârnă de mine şi, dacă pe meleagurile astea va sosi, după cum şi cred că o va face în curând, cunoscutul Grisaldo, spuneţi-i că Artandro o răpeşte pe Rosaura fiindcă nu mai rabdă să fie bătaia ei de joc şi că, dacă iubirea şi insulta aceasta l-ar îndemna să voiască a se răzbuna, ştie prea bine că Aragonul îmi e patria şi locul unde trăiesc[258].

Rosaura leşinase pe oblâncul şeii, iar ceilalţi păstori nu voiau să le dea drumul lui Elicio şi Damón până când Artandro nu le porunci să-i lase, şi ei, văzându-se liberi, cu inimă vitează îşi scoaseră cuţitele şi-i atacară pe cei şapte păstori, dar aceştia, toţi deodată, le puseră în piept zagaiele cu care erau înarmaţi, zicându-le să se oprească, deoarece vedeau ce puţin aveau de câştigat din înfruntarea aceasta.

[258] Intervenţia brutală a lui Artandro este oarecum justificată de faptul că Rosaura, dorind să-l facă gelos pe Grisaldo, încurajase asiduităţile amoroase ale tânărului aragonez, care voia în felul acesta să o silească a-şi respecta promisiunile făcute.

— Și mai puțin va avea de câștigat Artandro – le răspunse Elicio –, dacă va săvârși o asemenea trădare.

— Nu o numi trădare – răspunse unul dintre ceilalți –, fiindcă doamna aceasta și-a dat cuvântul să-i fie soție lui Artandro, iar acum, ca să confirme firea schimbătoare a femeii, și l-a tăgăduit și i s-a încredințat lui Grisaldo, ceea ce e o jignire atât de vădită și de-o asemenea gravitate, încât n-a putut fi trecută cu vederea de stăpânul nostru Artandro. Liniștiți-vă de-aceea, păstorilor, și căutați să aveți o mai bună părere despre noi decât până acum, căci faptul de a-l sluji pe stăpânul nostru într-o împrejurare atât de dreaptă ne dezvinovățește.

Și fără a mai spune altceva, le întoarseră spatele, încă neîncrezători în căutăturile pornite în care stăruiau Elicio și Damón, atât de mânioși că nu se putuseră opune acelei silnicii și că se găsiseră în imposibilitatea de a se răzbuna pentru ce li se făcuse, încât nu știau ce să zică și să facă. Și totuși culmile de disperare în care căzuseră Galateea și Florisa văzând cum fusese răpită Rosaura erau atât de teribile, încât îl îmboldiră pe Elicio să-și pună viața în pericol vădit de a și-o pierde, căci, scoțându-și praștia, iar Damón procedând la fel, o luă la fugă pe urmele lui Artandro și de la distanță, cu mult curaj și dibăcie, începură a trage asupra lor cu atâtea pietre, încât îi făcură să se oprească și să treacă în apărare. Cu toate acestea, celor doi păstori îndrăzneți nu se putea să nu le meargă rău, dacă Artandro nu le-ar fi poruncit alor săi să o ia înainte și să-i lase în pace, cum și făcură, până ce intrară într-o dumbravă deasă ce se înălța pe-o latură a drumului, și astfel, la adăpostul copacilor, praștiile și pietrele păstorilor, nu mai aveau mare efect. Și totuși ar fi continuat să-i urmărească dacă n-ar fi văzut că Galateea și Florisa și celelalte două păstorițe se îndreptau cât mai iute cu putință spre locul unde se aflau ei, drept care se opriră și, stăpânindu-și mânia care-i incita la dorita răzbunare, ieșiră în întâmpinarea Galateei, care le zise:

— Domoliți-vă mânia, vitejilor păstori, deoarece superioritatea dușmanilor noștri nu poate fi egalată de sârguința voastră, deși ea a fost așa cum ne-a arătat-o curajul inimilor voastre.

— Văzându-ți nemulțumirea, Galateea – zise Elicio –, am crezut că ea ar putea insufla asemenea forță nemulțumirii mele, încât păstorii aceia sfruntați nu s-ar mai putea lăuda cu cea pe care ne-au făcut-o, dar în norocul meu nu-ncape să-l am în orice doresc.

— Cea amoroasă nutrită de Artandro – zise Galateea – l-a împins la o atare sfruntare, așa încât în ochii mei e în parte dezvinovățit.

Și apoi, punct cu punct, le povesti istoria Rosaurei și cum anume îl aștepta pe Grisaldo ca să-l primească drept soț, fapt ce va fi ajuns pesemne la cunoștința lui Artandro, îmboldit de turbarea sa geloasă să facă ceea ce ați văzut.

— Dacă lucrurile stau cum spui, discernătoare Galateea – zise Damón –, din pricina neglijenței lui Grisaldo, îndrăznealii lui Artandro și-a firii schimbătoare a Rosaurei, mă tem că vor lua naștere necazuri și neînțelegeri.

— Așa ar fi – răspunse Galateea –, dacă Artandro ar locui în Castilia, dar dacă el se închide în Aragon, care e patria lui, Grisaldo va trebui să rămână doar cu dorința de a se răzbuna.

— Nu are cine să-l înștiințeze despre această insultă? – zise Elicio.

— Ba da – răspunse Florisa –, înainte de lăsarea nopții, sigur îi va ajunge vestea.

— De-ar fi așa – răspunse Damón –, și-ar putea recupera odorul înainte ca ei să ajungă în Aragon, căci un piept îndrăgostit nu obișnuiește a fi lenevos.

— Nu cred că ar putea fi astfel cel al lui Grisaldo – zise Florisa –, și pentru a nu-i lipsi timpul și prilejul ca să o arate, te implor, Galateea, să ne-ntoarcem în sat, pentru că vreau să trimit pe cineva a-i da de știre lui Grisaldo despre nefericirea lui.

— Fie cum poruncești, prietenă – răspunse Galateea –, îți voi da eu un păstor care să-i ducă vestea.

Și cu asta voiau să se despartă de Damón și Elicio, dacă ei n-ar fi stăruit să meargă cu ele; și, de cum o apucară spre sat, pe mâna dreaptă auziră naiul lui Erastro, numaidecât recunoscut de toți, care venea pe urmele prietenului său Elicio. Se opriră să-l asculte și auziră că, dând semne de duioasă durere, cânta următoarele:

ERASTRO

Pe drumuri nebătute-ntruna caut
nesigur țelu-nchipuirii mele,
la timp de noapte rece, fără stele,
puterea vieții-arzându-mi neprecaut.

Și chiar de moartea-mi văd, eu nu mă laud
că drumul strâmt l-aș părăsi în jele;
căci în credința mea fără-ndoiele,
nu spun ca de ceva mai grav să n-aud.

Credința far mi-e ce spre port mă-ndrumă
ferit de uragane, și ea numai
sfârșit călătoriei bun decide,

chiar dacă mijloacele-mi slabe nu mă
scot la liman și steaua-mi stinsă acuma-i
de dragoste, și cerul mă desfide[259].

Cu un adânc suspin, îndureratul păstor își isprăvi cântecul și, crezând că nimeni nu-l auzea, începu să rostească vorbe precum cele de mai jos:

— Amor, puterea ta neînfrântă, fără a-mi apăsa sufletul, m-a ajutat și pe mine ca, datorită ei, gândurile să-mi fie ocupate de un țel atât de nobil! Și dacă tot mi-ai făcut atâta bine, nu-mi arăta acum, făcându-mi răul cu care mă amenințI, că firea ta e mai schimbătoare decât cea a nestatornicei Fortuna. Ține seama, stăpâne, cât de supus am fost legilor tale, cât de săritor ca să-ți ascult poruncile și cât de supusă voinței tale mi-am avut-o pe-a mea. Răsplătește-mi ascultarea făcând ceea ce pentru tine e atât de însemnat să faci: nu îngădui ca malurile astea ale noastre să rămână văduvite de frumusețea pe care ea le-o dăruia și le-o împărtășea celei a ierbilor proaspete și fine, a plantelor umile și a copacilor mândri de pe ele; nu consimți, stăpâne, ca limpedelui Tag să i se răpească odorul ce-l îmbogățește și datorită căruia are mai mult faimă decât prin nisipurile de aur pe care le crește-n sânul său; nu le lua păstorilor de pe pășunile acestea lumina ochilor, slava gândurilor și imboldul onoarei ce-i îndemna la mii de isprăvi onorabile și virtuoase; gândește-te bine că, dacă vei consimți să fie luată Galateea, vei fi despuiat de autoritatea ta asupra acestor maluri, deoarece numai prin Galateea ți-o faci simțită; și dacă ea va

[259] Versurile din terțete rimează după o schemă diferită de cea obișnuită, și anume: cde / cde.

lipsi, fii sigur că nu vei mai fi recunoscut pe câmpiile acestea, că toți cei ce trăiesc în ele îți vor tăgădui ascultarea și nu ți se vor mai înfățișa cu obișnuitul tribut; ia seama că implorarea mea e atât de binevenită și potrivită rațiunii, încât ți-ai pierde-o de-a binelea dacă nu mi-ai îndeplini rugămintea. Fiindcă ce lege poruncește sau ce rațiune consimte ca frumusețea de noi crescută, discernământul printr-un dar ceresc aparte acordat patriei noastre, tocmai acum când trăgeam nădejde să culegem rodul atâtor bunuri și bogății, să fie dus în regate străine, să fie stăpânit și gospodărit de mâini străine și necunoscute? Nu, binevoiască Cerul milostiv să nu ne pricinuiască o atât de mare pagubă. O, verzilor câmpii ce vă bucurați la vederea ei! O, florilor înmiresmate care, atinse de picioarele ei, vă umpleați de și mai multă mireznă! O, plantelor! O, copaci ai acestui codru desfătător! Arătați-vă cu toții așa cum puteți mâhnirea, chiar dacă naturii voastre nu-i e îngăduit, ca să se înduplece acuma Cerul a-mi acorda ce îl implor!

Așa vorbea îndrăgostitul păstor, vărsând atâtea lacrimi, încât Galateea nu și le putu ascunde pe-ale sale, necum vreunul dintre cei ce veneau cu dânsa, toți văzând o asemenea mâhnire, de parcă ar fi plâns la funeraliile lui. Atunci Erastro se apropie de ei și fu primit cu afectuoasă curtenie, iar apoi, de cum o văzu pe Galateea cu semne că l-ar fi însoțit în lacrimi, nu-și îndepărtă ochii de la ea și, privind-o un timp cu luare-aminte, zise apoi:

— Tocmai mi-am dat seama, Galateea, că niciun om nu scapă de loviturile nestatornicei Fortuna, de vreme ce și pe tine, pe care, printr-un privilegiu aparte, mi te închipuiam ferită de ele, te hărțuiesc și te chinuiesc, de unde văd că Cerul a vrut ca dintr-o singură lovitură să-i îndurereze pe toți cei ce te cunosc și pe toți ce au cunoștință cât de cât despre valoarea ta, și totuși trag nădejde că asprimea lui nu va merge până acolo, încât să ducă și mai departe nefericirea începută ce-ți păgubește într-atâta mulțumirea.

— Tocmai din acest motiv – răspunse Galateea – sunt mai puțin sigură de nefericirea mea, căci niciodată n-am avut-o în ceea ce mi-am dorit; dar pentru că nu șade bine cinstei cu care mă mândresc să dezvălui atât de limpede că numai trasă de păr mă târăște după sine ascultarea datorată de mine părinților mei, te rog, Erastro, să nu-mi dai prilej de a-mi arăta din nou mâhnirea, fără ca tu sau oricare altul să aduceți vorba cumva și să răscoliți în mine amintirea neplăcerii de

care mă tem. Și astfel, vă rog și pe voi, păstorilor, să mă lăsați să ajung mai repede în sat, pentru ca Grisaldo, înștiințat fiind, să aibă timpul trebuincios pentru a-și spăla ofensa pe care i-a adus-o Artandro.

Erastro nu știa nimic despre întâmplarea cu Artandro, dar păstorița Florisa, pe scurt, îi povesti totul, și Erastro rămase uimit, socotind că nu mic trebuie să fi fost curajul lui Artandro de vreme ce se înhămase la o ispravă atât de anevoioasă. Păstorii se și pregăteau să facă după cum le poruncise Galateea, când în aceeași clipă zăriră toată societatea cavalerilor, păstorilor și doamnelor ce rămăseseră noaptea trecută la sihăstria lui Silerio și care, în semn de foarte mare mulțumire, veneau în sat, aducându-l cu ei pe Silerio, în veșmânt și stare sufletească diferite de cele de până atunci, fiindcă-l lepădase pe cel de schimnic, schimbându-l cu unul de mire voios, cum era și cel al frumoasei Blanca, spre egala mulțumire și satisfacție a amândurora și-a bunilor lor prieteni Timbrio și Nísida, care-i hotărâseră, punând prin căsătorie capăt tuturor nenorocirilor, înliniștindu-și și potolindu-și gândurile ce-l chinuiseră de dorul Nísidei. Și astfel, cu veselia stârnită de un asemenea eveniment, veneau toți învederându-și-o cu muzică plăcută și cântări pline de discernământ și iubire, pe care și le întrerupseră când o văzură pe Galateea ca și pe ceilalți ce o-nsoțeau, și se întâmpinară unii pe alții cu mare plăcere și curtenie, iar Galateea îl felicită pe Silerio pentru buna-i împlinire și pe frumoasa Blanca pentru căsătoria ei; și la fel făcură păstorii Damón, Elicio și Erastro, care nutreau o afecțiune cum nu se poate mai puternică pentru Silerio. De cum luară sfârșit felicitările și curteniile, se hotărâră să-și continue drumul spre sat și, ca să și-l înveselească, Tirsi îl rugă pe Timbrio să-și isprăvească sonetul pe care-l începuse când fusese recunoscut de Silerio; Și Timbrio, nepregetând s-o facă, în sunetul flautului gelosului Orfenio, cu desăvârșită și dulce voce, îl cântă și-l termină în acest chip:

TIMBRIO

Speranța-mi temelie-atât de-adâncă[260]
își are, că și crunt de-ar bate vântul,

[260] Textul fusese început la p. 287. În sonetul cântat de Timbrio se folosește o nouă schemă a rimelor în terțete: cdc / dcd.

nu-i va putea clinti așezământul:
atât i-s crez, valoare, forță încă.

Simțirea-mi în iubire-i ca o stâncă
și-atât nu vreau să-i schimb deloc veșmântul,
încât mai bine-mi aflu-n chin mormântul
decât să văd cum crezu-mi se mănâncă.

Și dacă pieptu-ndrăgostit de sila
opreliștilor șovăie, nedemn e
ca-n pacea dragostei să-și vadă mila.

De-aceea-al meu, ce-n crez tot mai solemn e,
de-i rea Caribda sau turbează Scila,
se-aruncă-n val și-i dă iubirii semne.

Sonetul lui Timbrio le plăcu mult păstorilor și nu mai puțin farmecul cu care-l cântase, astfel încât îl rugară să mai zică ceva, dar el se scuză și-i ceru prietenului său Silerio să răspundă în locul lui în cauza aceea. Silerio nu putu să nu facă după cum îi cerea prietenul său, și astfel, copleșit de plăcerea de a se vedea într-o stare atât de fericită, tot în sunetul flautului lui Orfenio cântă ceea ce urmează:

SILERIO

Cerului slavă-i dau că am scăpat
de toanele acestei mări incerte
și-n primitorul port, pe căi deșerte,
fără a ști pe unde,-am ancorat.

Strângă-se velele ce griji străbat;
dreagă-se nava, de-apă se deșerte;
primită fie ruga și se ierte
cui voturi în turbarea mării-a dat.

Sărut pământul, Cerului mă plec,
norocu-mi strâng în brațe, căci mai blând e,
destinul meu fatal ferice-mi pare,

și neasemuitei, noi cătușe blânde
cu zel înamorat nou gând îmi trec
și-i las grumazu-mi frânt cu bucurare[261].

După ce termină, Silerio o rugă pe Nísida să binevoiască a veseli câmpurile cu cântul ei, și ea, privindu-l pe iubitul ei Timbrio, îi ceru din ochi învoirea de-a da curs rugăminții lui Silerio și, după ce el i-o dădu tot din priviri, ea, fără a mai aștepta, cu mult haz și farmec, nu în sunetul flautului oprit al lui Orfenio, ci în cel al naiului lui Orompo, cântă acest sonet:

NÍSIDA

Nu-s de părerea celui care jură
că mulțumirea-n dragoste nu-ntrece
nicicând asprimea caznei ce-o petrece,
oricât i-ar fi norocul pe măsură.

Știu ce e bine, știu ce e tortură,
știu ce urmări au, bine știu cum trece
din gându-mbolnăvit iubirea rece
în altul cald, mai lesne și mai pură.

Nici strânsă-n brațe de amara moarte
prin groaznica și rău adusa știre,
nici de corsari barbari c-am fost răpită

nu m-au făcut să am de chinuri parte,
ca azi să nu-nțeleg cu prisosire
de placul ei că sunt mai răsplătită [262].

[261] Și în acest sonet schema rimelor din terțete se abate de la modelul cel mai uzual (cdc / dcd) în Spania epocii: cde / dce. Sonetul confirmă acceptarea de către Silerio a făgăduitei fericiri matrimoniale cu Blanca.

[262] Aceeași observație despre schema rimelor în terțete: cde / cde. Sonetul Nísidei pare și el o contraargumentare la diatriba lui Lenio împotriva iubirii din cartea a IV-a (vezi *supra*, pp. 235-247).

Uimite rămaseră Galateea și Florisa de vocea nemaiauzită a frumoasei Nísida, care, observând că numai Timbrio și-ai săi cântaseră până atunci, nu vru ca sora ei să rămână mai prejos, și astfel, fără a fi fost nevoie să insiste prea mult, cu nu mai puțin farmec decât Nísida, Blanca, făcându-i semn lui Orfenio să-și ia flautul, cântă astfel în sunetul lui:

BLANCA

Ca-n Libia cu nisipoase dune
de-aș fi, ori ca în Sciția sub gheață,
văzui reci temerile cum mă-nhață
ori focu-arzând simții cum mă supune.

Speranța însă, ce-i la chin minune,
schimbându-se-n extreme iar la față,
e doamnă-atotputernică pe viață,
când apăsând-o, când dorind s-o-mbune.

Trecu mânia iernii înghețate,
și-al dragostei pojar chiar și de-ncins e,
sosi și mult dorita primăvară,

când într-o clipă de noroc descinse
doritul fruct să-l gust și să-mi arate
dovezi neșterse de credință clară [263].

Pe păstori glasul Blancăi și ce cântase ea nu-i mulțumi mai puțin decât toate cele auzite mai înainte. Și când să învedereze că nu tot talentul își găsea locul numai printre cavalerii curteni, iar într-acestea Orompo, Crisio, Orfenio și Marsilio, într-un gând, începuseră să-și acordeze instrumentele, îi sili a-și întoarce capetele un zgomot pe

[263] Schema rimelor în terțete: cde / dce. Sonetul Blancăi pune punct episodului de aventuri de tip bizantin într-un cadru idilic, exact însă într-un moment în care universul pastoral e amenințat de o fază conflictuală (căsătoria silnică a Galateei), al cărei deznodământ nu va fi niciodată cunoscut, întrucât romanul nu a mai fost continuat și terminat.

care-l auziră în spatele lor, stârnit de un păstor ce-și croia cu furie drum prin desișurile pădurii verzi și care fu de toți recunoscut, întrucât era îndrăgostitul Lauso, ceea ce-l miră pe Tirsi, deoarece noaptea trecută se despărțiseră, el zicându-i că se ducea să sfârșească neapărat o treabă, spre a pune capăt suferinței și a da cep plăcerii, după care, fără a-i mai spune altceva, plecase împreună cu alt păstor prieten de-al său, și-acum nu știa ce i se putuse întâmpla de mergea atât de grăbit. Cele spuse de Tirsi îl îndemnară pe Damón să-l cheme pe Lauso, astfel încât îl strigă să vină, dar văzând că nu auzise și că se și pregătea să treacă dincolo de o costișă, îi tăie calea cu repeziciune și, din vârful altei măguri, îl strigă din nou cu glas și mai tare, iar Lauso, auzindu-l de data asta și recunoscând cine-l striga, nu putu să nu se-ntoarcă din drum; și, ajungând la Damón, îl îmbrățișă cu semne de neobișnuită mulțumire, ba chiar într-atâta, încât pe Damón îl uimiră semnele de veselie pe care le dădea, drept care-i zise:

— Ce-i asta, prietene Lauso? Ți-ai văzut oare împlinite dorințele sau ți s-au dat, de ieri și până azi, toate încredințările că vei ajunge lesne la tot ce năzuiești?

— Mult mai mare e binele de care am parte, Damón, prietene adevărat – răspunse Lauso –, deoarece pricina care altora le aduce îndeobște deznădejde și moarte, mie mi-a dăruit speranță și viață; am văzut la păstorița mea dispreț și dezamăgire, însoțite de toane mofturoase, ceea ce m-a readus la ființa mea dintâi. Gata, gata, păstorule, grumazul meu muncit nu mai simte apăsătorul jug al iubirii; gata, s-au destrămat în mine trufașele clădării de gânduri ce-mi suciseră detot mințile[264]; gata, acum mă voi întoarce la pierduta conversație cu prietenii mei; gata, acum ierburile verzi și florile înmiresmate de pe câmpiile acestea pașnice îmi vor apărea așa cum sunt; gata, acum suspinurile îmi vor avea parte de răgaz, și lacrimile de vad, și frământările de liniște, așa că vezi și tu, Damón, dacă nu am destule motive să mă simt vesel și bucuros.

— Așa e, Lauso – răspunse Damón –, dar teamă mi-e ca veselia ta atât de repede ivită să nu fie de scurtă durată, căci știu, pățit fiind,

[264] F. López Estrada (ed. Estrada–Berdoy, p. 523, n. 90) crede că aici apare în germene don Quijote ca personaj pe care „trufașele clădării de gânduri", în cazul său unele de extracție cavalerească, l-au smuls din viața de hidalg manceg.

că toate libertățile zămislite de disprețuri se risipesc ca fumul, după care preocuparea amoroasă ni se întoarce cu și mai mare zor ca să-și urmeze țelurile. Așa că, prietene Lauso, deie Cerul ca mulțumirea ta să fie mai statornică de cum mă bate pe mine gândul, și să te bucuri îndelungă vreme de libertatea pe care-o proslăvești: căci bine mi-ar părea nu doar din datoria față de prietenia noastră, ci și pentru că aș vedea o neobișnuită minune în dorințele îndrăgostite.

— Oricum ar fi, Damón – răspunse Lauso –, eu unul mă simt acum liber și stăpân pe vrerea mea și pentru ca și-a ta să se încredințeze că e adevărat ce spun, cată ce vrei să fac spre a ți-o dovedi. Vrei să plec de-aici? Vrei să trec mai des pe la colibele unde-ți închipuiești că s-ar putea afla pricina suferințelor mele trecute și-a bucuriilor prezente? Voi face orice ca să te mulțumesc.

— Important e, Lauso, ca tu să fii mulțumit – răspunse Damón –, și voi vedea că ești așa dacă și peste șase zile te voi vedea în aceeași stare. Dar deocamdată nu vreau altceva de la tine decât să te abați de la drumul pe care-l urmai și să vii cu mine unde ne-așteaptă toți acei păstori și doamne, și să-ți proslăvești veselia trăită de tine întreținându-ne cu cântul tău în vreme ce mergem spre sat.

Lauso fu mulțumit să facă ce-i cerea Damón, așa că se întoarse cu el tocmai când și Tirsi îi făcea semne lui Damón să se întoarcă și, de cum sosiră el și Lauso, fără a mai pierde timpul cu vorbe politicoase, Lauso zise:

— Nu vin, domnilor, pentru mai puțin decât pentru serbări și mulțumiri; de-aceea, dacă veți accepta să mă ascultați, răsune naiul lui Marsilio și pregătiți-vă să auziți ce nicicând n-am crezut că limba mea va avea prilejul să o zică și nici gândul meu să și-o închipuiască.

Toți păstorii răspunseră într-un glas că le-ar face mare plăcere să-l audă; și numaidecât Marsilio, dornic și el să-l asculte, își luă naiul în al cărui sunet Lauso începu a cânta în felul acesta:

LAUSO

Cu amândoi genunchii în țărână, [265]
cu mâinile smerit împreunate

[265] Stanțe de treisprezece versuri iambice endeca- și octosilabice; schema rimelor: abcabccdeedff.

și inima de-avânt și doruri plină,
preasfânt dispreț, te-ador și văd ca-n mână
pricina-n tine-a veștii minunate,
ce-n calm răgaz și fericit m-alină.
Tu, la otrava crudă ce-nvenină
a dragostei cruzime
un leac fost-ai fără de greș și iute;
tu, prăbușirea-mi gravă
mi-ai preschimbat-o-n rai, războiu-n slavă,
și-așa, ca pe-o comoară-a mea sfințită,
te-ador nu doar o clipă, ci-nmiită.

Prin tine-a ochilor mei stinși lumina,
de-atâta timp în ceață-aproape stinsă,
și-a regăsit dintâi ființa-avută;
prin tine-mi redescopăr rădăcina
ce-a voii mele și a vieții-mi stins-a,
de-amor fiind de mult în jug ținută.
Prin tine-a vinei nopți azi mi-o strămută
în zi senină gândul
recâștigat, și mintea, ce-nainte
stătea-n robii cuminte,
netulburatul pas recâștigându-l,
acum, pe ea stăpână, mă conduce
spre-n veci focar de bine ce străluce.

Disprețule, mi-arăți ce-nșelătoare,
ce calpe-au fost și cât de prefăcute
dovezile-arătate de iubire,
cum vorbele preadulci și-amăgitoare
și-urechilor atâta de plăcute,
ce sufletu-mi înstrăinau cu știre,
se făureau în glumă și-amăgire,
și-acea gingaș-duioasă
privire-a ochilor urmărea doară
ca blânda-mi primăvară

să se preschimbe-n iarnă friguroasă
și, crudă, cu dezamăgiri să vie:
ci tu i-ai fost, dispreț blând, doctorie.

Tu pinten ești, disprețule, ce-mpunge
și gându-l face drept să-nainteze
spre țelul vrut al amoroasei lupte,
sub chipul tău efectu-astfel m-ajunge,
încât prin tine fug de visuri breze
ce m-atrăgeau în goană, ne-ntrerupte,
dar cum, viclean, amorul tot abrupt e,
și, ne-mpăcat de mine,
vrea lațu-n calea-mi iarăși să-l întindă
și mai rău să m-aprindă,
cu mii țintite-n piept săgeți îmi vine,
doar tu, dispreț, doar tu-l poți întrerupe,
dardele-i frânge, plasa a i-o rupe.

Iubirea-mi, simplă, nu era chiar slabă,
ca un dispreț să poată să o darme;
săriră-ntâi mii alte să-l ajute,
și-așa doar, puse la un loc la treabă,
s-au strâns, pinu-a-l da jos, destule arme,
și a făcut-o ultimul din sute.
Dispreț preagrav, cu trăsături temute,
crescut din neiubire
și din puținul preț ce-l pui pe-aproape,
plăcerea-abia mă-ncape
când mi te văd, te-aud, te-ating și știre
am că-mi vii-n suflet când anume ție
ți-e lesne să mă scapi de nebunie.

Curmi nebunia-mi și-mi întinzi și mâna
minții, disprețule, să se ridice
și să se scuture de greu coșmarul,
ca sănătos și părăsind țărâna,

noi laude, cânt nou să poată zice
și-altui stăpân mai bun să-i cânte harul.
Tu măselariței i-ai stins rău darul
prin care,-ingrat, amorul
îmi adormea virtutea suferindă;
și-a ta veni s-aprindă
vieți noi în mine, alungându-mi norul;
și-acum pricep că-n stare-s a mă teme
doar cu măsură și-a spera cu vreme.

Lauso nu cântă mai mult, dar ceea ce cântase fu de ajuns pentru a-i ului pe cei de față, deoarece, cum toți știau că în ajun fusese atât de îndrăgostit și de mulțumit că era așa, se mirau să-l vadă într-un răstimp așa de scurt atât de schimbat și atât de diferit de cum obișnuia să fie. Și cumpănind toate acestea, prietenul său Tirsi îi zise:

— Nu știu dacă e cazul să te felicit, prietene Lauso, pentru binele pe care l-ai dobândit în atât de puține ceasuri, fiindcă mă tem că n-are cum să fie atât de statornic și de sigur cum îți închipui tu; îmi pare totuși bine că te bucuri, fie și pentru scurt timp, de plăcerea pe care i-o produce sufletului libertatea redobândită, căci s-ar putea, știind cât se cuvine s-o prețuiești, chiar și dacă te-ai reîntoarce la legăturile și lanțurile rupte, să te străduiești de-acum încolo cu mai multă putere să le frângi, atras de dulceața și desfătarea de care se bucură o minte liberă și o voință nepătimașă.

— Nu te teme câtuși de puțin, discernătorule Tirsi – răspunse Lauso –, nicio altă nouă capcană nu va fi în stare să mă facă a-mi pune din nou picioarele în butucii iubirii și nici nu mă socoti atât de ușuratic și de capricios, încât intrarea în starea aceasta să nu mă fi costat infinite reflecții, mii de bănuieli verificate și mii de făgăduințe împlinite făcute lui Cupidon ca să mă readucă la lumina pierdută și, fiindcă acum văd datorită ei cât de puțin vedeam înainte, mă voi strădui să mi-o păstrez în cel mai bun chip cu putință.

— Niciunul nu va fi atât de bun – zise Tirsi – precum grija de a nu te întoarce ca să privești din nou ce-ai lăsat în urmă, fiindcă vei pierde, dacă vei recădea, libertatea ce te-a costat atât de mult și te vei pomeni, cum s-a pomenit acel îndrăgostit neprevăzător, cu noi prilejuri

de plâns necurmat[266]; și fii pe deplin încredințat, Lauso prietene, că nu-i pe lume piept atât de îndrăgostit pe care disprețurile și aroganțele gratuite să nu-l răcească și chiar să-l facă să se scuture de gândurile sale prost plasate. Și mă face să fiu și mai încredințat de acest adevăr faptul că știu cine e Silena, deși tu nu mi-ai spus-o nicicând, și-i știu și firea schimbătoare, pornirile neprevăzute și simplitatea, ca să nu-i zic altfel, a dorințelor ei, lucruri din pricina cărora, dacă nu i le-ar modera și ascunde inegalabila frumusețe cu care a înzestrat-o Cerul, ar fi detestată de toată lumea.

— Adevărat grăiești, Tirsi – răspunse Lauso –, pentru că, fără nicio îndoială, frumusețea ei aparte și aparențele cinstei incomparabile cu care se gătește fac să fie nu doar iubită, ci adorată de toți cei ce ar privi-o, așa încât nu trebuie să se mire nimeni că voința mea liberă a îngenuncheat în fața unor adversari atât de tari și de puternici; e drept să se mire doar cum de-am putut scăpa de ei, căci, deși scap din mâinile lor atât de răvășit, cu voința făcută praf, cu mintea tulburată, cu memoria slăbită, tot mi se pare că pot ieși învingător din bătălie.

Cei doi păstori nu merseră mai departe în convorbirea lor deoarece în aceeași clipă văzură că, pe-același drum urmat de ei, venea o frumoasă păstoriță și, nu prea departe de ea, un păstor, care, după cum de îndată îl recunoscură, era bătrânul Arsindo, iar păstorița era sora lui Galercio, Maurisa, care, după cum înțeleseră Galateea și Florisa de îndată ce-o recunoscură, venea cu vreo solie de la Grisaldo pentru Rosaura. Și cele două ieșindu-i în întâmpinare, Maurisa se apropie de Galateea ca s-o îmbrățișeze, iar bătrânul Arsindo îi salută pe toți păstorii și-l îmbrățișă pe prietenul său Lauso, care era foarte doritor să știe ce făcuse Arsindo după ce i se spusese că ar fi plecat pe urmele Maurisei. Și când îl văzu acum întorcându-se cu ea, își pierdu numaidecât în ochii lui și-ai tuturora buna reputație pe care i-o

[266] „Îndrăgostitul neprevăzător" este, desigur, Orfeu. Coborând în infern ca să o readucă de-acolo pe soția sa, Euridice, și-a întors privirea spre ea pe drumul de întoarcere, încălcând interdicția ce-i fusese impusă, și astfel a pierdut-o pentru totdeauna.

adusese căruntețea[267], ba chiar și-ar fi pierdut-o de-a binelea dacă cei ce veneau n-ar fi știut din proprie experiență până unde și cât de tare se întinde puterea iubirii, și astfel, pe lângă aceiași care-l învinuiseră, greșeala lui își găsi și scuza[268]. Și Arsindo, bănuind pare-se ce bănuiau păstorii despre el, ca pentru a-i satisface și a se dezvinovăți, le spuse:

— Auziți, păstorilor, una din cele mai ciudate întâmplări de iubire, cum nu s-au mai văzut de ani îndelungați nici pe malurile noastre, nici pe cele străine. Cred într-adevăr că-l cunoașteți și-l cunoaștem cu toții pe renumitul păstor Lenio, cel a cărui pornire împotriva iubirii i-a adus porecla de neiubitor; cel care, cu nu multe zile în urmă, doar ca să ponegrească iubirea, s-a încumetat să se ia la întrecere cu faimosul Tirsi, aici de față; cel care, zic, n-a știut niciodată să-și miște limba altfel decât ca să ponegrească iubirea; cel care îi mustra cu atâta asprime pe cei pe care-i vedea suferinzi de boala amoroasă. Ei bine, el, dușmanul atât de înverșunat al iubirii, a ajuns într-o asemenea stare, încât sunt sigur că Amor nu are adept mai aprins și nici vasal mai lesne de prins, fiindcă l-a făcut să se îndrăgostească de neiubitoarea păstoriță Gelasia, acea păstoriță crudă care pe fratele acesteia – și arătă spre Maurisa –, atât de asemănătoare cu ea la fire, l-a lăsat cu funia de gât pentru ca zilele scurte și nefericite să i se curme în mâinile cruzimii ei. Zic, în sfârșit, păstorilor, că Lenio cel neiubitor moare după împietrita Gelasia și umple pentru ea văzduhul de suspinuri și pământul de lacrimi. Și cel mai rău în asta e că iubirea a vrut să se răzbune pe inima răzvrătită a lui Lenio, supunându-l celei mai dure și mai nemiloase păstorițe din câte s-au văzut; și cum el o recunoaște, acum se străduiește în tot ce zice și face să se împace cu Amor și, la fel cum înainte îl hulea, acuma îl ridică-n slavă și-l cinstește. Și totuși nici Amor nu se-ndeamnă să-l ocrotească și nici Gelasia nu înclină să-l ajute, după cum am văzut-o chiar eu cu ochii mei, deoarece doar acum câteva ceasuri, pe când veneam în tovărășia acestei păstorițe,

---

[267] Motivul bătrânului îndrăgostit de o tânără e larg răspândit în epica folclorică și nu numai (*Omnia vincit amor*!). La Cervantes ea mai poate fi întâlnită în *NE* (*Gelosul extremaduran*) și în *P*, II, unde bătrânul rege Policarpo se îndrăgostește de Sigismunda.

[268] Greșelile comise din dragoste sunt scuzabile, conform proverbului „Yerros de amor, dignos son de perdón" („Greșelile din iubire vrednice-s de izbăvire").

l-am găsit la Izvorul cu Ardezii, culcat la pământ, cu fața acoperită de o sudoare rece și respirând ciudat de gâfâit. M-am apropiat de el și l-am recunoscut, iar apoi i-am umezit fața cu apă de izvor, ceea ce l-a făcut să-și revină în simțiri, și, așezându-mă lângă el, l-am întrebat ce pricină are suferința lui, și el mi-a spus-o de-a fir a păr, povestindu-mi-o cu mâhnire nespus de duioasă îndreptată spre acea păstoriță în care cred că niciodată nu și-a găsit locul vreun semn de compătimire. Mi-a vorbit înflăcărat despre marea cruzime a Gelasiei și despre iubirea pe care o simțea pentru dânsa, precum și despre bănuiala ce-l stăpânea, cum că iubirea îl adusese în starea asta ca să se răzbune dintr-o singură lovitură pentru multele jigniri pe care el i le adusese. L-am mângâiat cum m-am priceput mai bine și, știindu-l scăpat de sfârșeală, vin însoțind-o pe această păstoriță și ca să te caut pe tine, Lauso, pentru ca, dacă vei binevoi, să ne întoarcem la colibele noastre, deoarece au trecut zece zile de când le-am părăsit și s-ar putea ca turmele să ne simtă lipsa mai mult decât noi pe-a lor.

— Nu știu dacă să-ți răspund, Arsindo – răspunse Lauso –, că mie mi se pare că din curtenie mai degrabă decât din alt motiv mă pofțești să ne întoarcem la colibele noastre câtă vreme avem atâtea de făcut pe lângă ale celorlalți, așa cum a arătat-o lipsa ta de lângă mine zilele astea. Lăsând însă pentru o clipă și-o împrejurare mai prielnică cele mai multe lucruri pe care ți le-aș putea spune în privința asta, spune-mi încă o dată dacă e adevărat ce spui despre Lenio, pentru că, dacă așa este, voi putea afirma că iubirea a făcut zilele astea minuni dintre cele mai mari din câte-a făcut de când există, precum faptul de-a fi înfrânt și supus inima împietrită a lui Lenio și de-a o fi eliberat pe-a mea, cea atât de înrobită ei.

— Ia seama ce spui – zise atunci Orompo –, prietene Lauso, cum oare, dacă iubirea te ținea în robie, așa cum ai arătat până acuma, cum se face, așadar, că aceeași iubire te-a pus în libertatea pe care-o faci cunoscută?

— Dacă vrei să mă înțelegi, Orompo – i-o întoarse Lauso –, vei vedea că nu mă contrazic deloc, fiindcă spun, sau vreau să spun, că iubirea care domnea și domnește în pieptul celei pe care o iubeam peste poate, dat fiind că tot iubire este și cum are alte țeluri decât a mea, urmarea ei asupra mea este că pe mine m-a pus în libertate, și pe

Lenio în robie, și nu mă face, Orompo, să povestesc și alte minuni în afară de astea.

Și zicând asta, își întoarse ochii către bătrânul Arsindo și spuse cu ei ceea ce cu limba trecea sub tăcere, întrucât toți pricepură că a treia minune pe care ar fi putut s-o povestească era de a vedea cărunteţile lui Arsindo îndrăgostite de puținii și fragezii ani ai Maurisei, care în tot acest timp stătea de vorbă mai la o parte cu Galateea și Florisa și le spunea că a doua zi Grisaldo avea să vie în veșminte de păstor în sat, unde avea de gând să se căsătorească în taină cu Rosaura, deoarece în public nu putea, din pricină că părinții Leopersiei, cu care tatăl lui pusese la cale să-l însoare, aflaseră că Grisaldo voia să-și încalce cuvântul dat și nu voiau în ruptul capului să li se-aducă o asemenea insultă, Grisaldo fiind însă hotărât să-și îndeplinească datoria față de Rosaura, și nu obligația față de tatăl său.

— Tot ce v-am spus eu, păstoriţelor – urmă Maurisa –, mi-a spus să v-o spun fratele meu, și el însuși trebuia să vă aducă înștiințarea aceasta; dar cruda Gelasia, a cărei frumusețe târăște după sine sufletul nefericitului meu frate, a fost pricina ce l-a împiedicat să vină el însuși și să vă spună ce v-am spus eu, deoarece, ca s-o urmeze pe ea, a renunțat să-și vadă de drumul lui și mi s-a încredințat mie, ca soră. Ați înțeles, așadar, păstoriţelor, de ce-am venit; spuneți-mi unde e Rosaura ca să-i spun și ei sau spuneți-i voi, fiindcă neliniștea de care-i copleșit fratele meu nu-mi îngăduie să mai zăbovesc aici nicio clipă.

În timp ce păstorița le spunea aceste lucruri, Galateea cumpănea răspunsul amar pe care avea de gând să i-l dea și veștile triste ce trebuiau să ajungă la urechile nefericitului de Grisaldo, dar, văzând că nu era chip să nu i le dea și că mai rău era să o țină în loc, îi povesti numaidecât tot ce i se întâmplase Rosaurei și cum Artandro o ducea cu sine, Maurisa rămânând de-a dreptul uluită și fiind gata în clipă să se întoarcă spre a-l înștiința pe Grisaldo, dacă nu ar fi reținut-o Galateea ca s-o întrebe ce anume se întâmplase cu cele două păstoriţe ce plecaseră cu ea și cu Galercio, la care Maurisa răspunse:

— Ți-aș putea povesti despre ele, Galateea, lucruri care să te minuneze și mai mult decât pe mine întâmplarea cu Rosaura, dar timpul nu-mi dă răgazul trebuincios; îți spun doar că cea pe care o cheamă Leonarda s-a măritat cu fratele meu Artidoro prin cea mai subțire

viclenie din câte s-au văzut vreodată, iar Teolinda, cealaltă, e pe punctul de a-și pierde sau viața, sau mințile și n-o consolează decât chipul lui Galercio, de care, întrucât seamănă atât de mult cu cel al fratelui meu Artidoro, nu se mai desparte nicio clipă, fapt ce pentru Galercio e atât de apăsător și de supărător, pe cât îi e de dulce și de plăcută tovărășia crudei Gelasia. Cum s-au petrecut toate acestea îți voi povesti mai pe îndelete când ne vom mai revedea, fiindcă nu e drept ca din pricina întârzierii mele Grisaldo să fie împiedicat a-și găsi leac la nefericirea sa, folosindu-se pentru a și-o îndrepta de toată sârguința cu putință, căci, dacă Artandro a răpit-o pe Rosaura doar azi de dimineață, nu se va fi putut îndepărta atât de mult de malurile acestea, încât să-i reteze lui Grisaldo speranța de-a i-o lua înapoi, mai ales dacă-mi iuțesc pașii, cum și am de gând.

Galateei i se părură întemeiate cele spuse de Maurisa, așa că nu vru s-o mai rețină; o rugă doar să binevoiască a se întoarce cât mai curând cu putință pentru a-i povesti întâmplarea Teolindei, precum și ce urma să facă în povestea cu Rosaura. Păstorița i-o făgădui și, fără a mai zăbovi, își luă rămas-bun de la cei de-acolo și se întoarse în sat, lăsându-i pe toți încântați de farmecul și frumusețea ei; dar cel mai mâhnit de plecarea păstoriței fu bătrânul Arsindo, care, pentru a nu-și învedera dorința, fu nevoit să rămână pe cât de însingurat de Maurisa, pe-atât de însoțit de propriile gânduri. Și păstorițele rămaseră uimite de cele auzite despre Teolinda și-și doreau nespus să afle ce i se întâmplase. Și tocmai atunci auziră sunetul limpede al unui corn ce răsuna în dreapta lor și, întorcându-și ochii într-acolo, văzură în vârful unei costișe destul de pieptișe doi păstori bătrâni ce-l aveau între ei pe un preot vechi de zile, în care-l recunoscură îndată pe bătrânul Telesio[269]. Și după ce unul dintre păstori mai sună o dată din

[269] *Telesio*: În ediția princeps: *Thelesio*. Este un preot bătrân care va conduce ceremoniile de pomenire ale marelui poet *Melesio* (vezi mai jos). A fost pus în legătură cu experiența umanistă făcută în Italia de Cervantes, care s-ar referi, după Schevill și Bonilla, în *Introducerea* la ediția lor *La Galatea* din 1914, la un Antonio Telesio (1482–1534), umanist și poet, unchiul mult mai cunoscutului Bernardino Telesio (1509–1588), ipoteză către care înclină Estrada-Berdoy (ed. cit., pp. 72–73); acesta din urmă a fost filozof, născut la Cosenza (Calabria), a întemeiat la Neapole Academia di Telesio sau Academia di Cosenza, fiind adeptul unei doctrine materialiste despre lume (*De natura rerum juxta propria principia*,

corn, toți trei coborâră de pe costișă și se îndreptară spre alta din apropiere, unde, suindu-se, iar sunară din el și, la zvonul lui, din diferite părți se urniră numeroși păstori spre a veni să vadă ce voia Telesio, căci cu semnalul acela obișnuia el să-i convoace pe toți păstorii de pe acel mal când voia să le țină vreo cuvântare plină de folos ori să le aducă la cunoștință moartea vreunui cunoscut păstor de pe acele meleaguri sau să le amintească ziua vreunei sărbători solemne sau pe cea a unor triste funeralii. Cum Aurelio și aproape toți păstorii ce veneau acolo cunoșteau, așadar, obiceiul și firea lui Telesio, toți se apropiară de locul unde era el, dar Telesio, când văzu venind atâția oameni și văzu de ce bună condiție erau cu toții, coborî de pe costișă și le ieși în întâmpinare cu multă dragoste și curtenie, și la fel fu primit de toți, iar Aurelio, apropiindu-se de Telesio, îi zise:

— Binevoiește să ne spui, cinstite și venerabile Telesio, ce nou prilej te-ndeamnă să voiești a-i aduna pe păstorii de pe pășunile astea. E oare vorba de serbări vesele sau de evenimente triste și funebre? Sau vrei să ne arăți ceva pentru îmbunătățirea vieților noastre? Spune-ne, Telesio, ce poruncește voia ta, deoarece știi bine că ale noastre nu vor ieși din hotarele puse de-a ta.

— Cerul să vă răsplătească, păstorilor – răspunse Telesio –, pentru sinceritatea intențiilor voastre, de vreme ce se potrivesc cu cea a aceluia care urmărește doar binele și folosul vostru. Dar, pentru a vă împlini dorința pe care o nutriți de a ști ce anume vreau, vreau să vă readuc în memorie pe cea pe care trebuie să o păstrați necontenit

---

1565), reputație suficientă pentru a-l face cunoscut și în Spania, unde-l pomenește însuși Quevedo. Anumite afinități dintre gândirea lui și cea a lui Cervantes au fost puse în evidență de Américo Castro în *El pensamiento de Cervantes*. Claude Allaigre (trad. cit., vol. I. pp. 1483–1484, n. 23) crede însă că mai importante și mai convergente cu rolul și prestațiile sale culturale și cultuale (cu deosebire pomenirea lui Meliso) din *Galateea* ar fi alte sugestii onomastice, precum cele pornind de la lat. *teleta* „inițiere în misterii, consacrare", el asigurând marilor spirite morminte într-o simbolică Vale a Chiparoșilor (vezi *infra* „Cântul Caliopei"). Ca atare, numele poate fi pus în legătură cu ideea de perfecțiune (*cf.* gr. *teleios*) și de finalitate sau scop (gr. *telos*). Tot C. Allaigre crede că grafia din ediția princeps, pe care el o păstrează în versiunea sa, și anume *Thelesio*, nu e străină de gr. *theo*, evocând sacerdoțiul personajului cervantin.

valorii și faimei faimosului și eminentului păstor Meliso[270], ale cărui slujbe de pomenire se reînnoiesc și se vor reînnoi an de an în ziua de mâine, atâta timp cât pe malurile noastre fi-vor păstori și-n sufletele noastre nu ne va lipsi conștiința datoriei față de bunătatea și valoarea lui Meliso. Cel puțin despre mine vă pot spune că, atâtea zile câte voi avea, nu voi pregeta să vă amintesc la timpul potrivit obligația pe care v-o impun dibăcia, curtenia și virtutea neasemuitului Meliso; și ca atare azi v-o reamintesc și vă anunț că mâine este ziua în care se cade să o pomenim pe cea nefericită când am pierdut o asemenea avuție, și anume plăcuta prezență a prudentului păstor Meliso. Pentru ceea ce datorați bunătății sale și pentru obligația față de gândul meu de a vă sluji, rogu-vă, păstorilor, ca mâine, în revărsatul zorilor, să vă găsiți cu toții în Valea Chiparoșilor, unde se află mormântul cinstitelor rămășițe ale lui Meliso, pentru ca acolo, cu triste cântări și pioase jertfe, să căutăm a ușura suferința, de va fi îndurând vreuna, acelui suflet norocit care ne-a lăsat într-o asemenea însingurare.

Și zicând acestea, din duioasa mâhnire pe care i-o pricinuia amintirea morții lui Meliso, venerabilii săi ochi se umplură de lacrimi, ținându-i tovărășia într-însele aproape toți cei de față, care, cu toții în aceeași pornire, făgăduiră să vină a doua zi unde le poruncea Telesio, la fel procedând și Timbrio și Silerio, Nísida și Blanca, întrucât li se păru că n-ar fi fost bine să nu ia parte la un prilej atât de pios și la o adunare a atâtor păstori celebri câți își închipuiră că aveau să se adune. Cu acestea se despărțiră de Telesio și își reluară drumul spre sat, dar nu se depărtaseră mult de locul acela, când îl văzură venind către ei pe neiubitorul Lenio, cu chip atât de trist și de îngândurat, încât pe toți îi uimi; și venea atât de cufundat în închipuirile sale, încât trecu pe lângă păstori fără a-i vedea și, întorcându-și drumul la stânga, nu mai făcu mulți pași, ci se aruncă la poalele unei sălcii verzi și, scoțând un suspin greu și adânc, ridică mâna și, apucându-se de gulerul bundei, trase atât de înverșunat, încât o sfâșie de sus până jos, iar apoi

[270] *Meliso*: După toate probabilitățile (Schevill și Bonilla, *La Galatea*, 1914, II, pp. 291–292), acesta e numele poetic și pastoral al lui don Diego Hurtado de Mendoza (1503–1575), important ambasador al lui Carol Quintul și Filip al II-lea, om de litere de mare cultură, filozof și poet. Numele evocă mierea, „melifluitatea" poeziei sale.

își dădu jos traista de pe umăr și, scoțând din ea un rebec strălucitor, prinse a-l acorda cu mare atenție și tihnă și, după câteva clipe, cu îndurerată și armonioasă voce începu să cânte în așa fel, încât îi sili pe toți câți îl văzuseră să se oprească și să-l asculte până la sfârșitul cântării, care sună astfel:

LENIO

Dulce-Amor, azi rău îmi pare [271]
de-ndârjirile-mi trecute,
le regret și, cu glas tare,
recunosc c-au fost crescute
pe temei de toane rare.
Astăzi fruntea sumețită
mi-o aplec și, umilită,
mi-o înjug, supusă ție,
căci puterea-ți, cum se știe,
este-n tot nebiruită.

Tot poți face după vrere,
știu, și vrei ce nu se poate,
știu c-arăți ce ești și cere
firea-ți necrâcnire-n toate,
în plăceri ca și-n durere.
În sfârșit, mai știu că eu
în răspăr te-am luat mereu,
amăgirea-ți, lămurire,
ce spui sigur, amăgire,
și disprețul, empireu.

Tot ce se știa prea bine
văd acum că-n mine port
și-s rărunchii-mi robi la tine,
văd că tu doar ne ești port
unde viețile ni-s pline.

[271] Decastihuri (*coplas reales*) trohaice în versuri de șapte sau opt silabe, rimate: ababaccddc.

Tu, furtuna fără milă,
fostă-a sufletului silă,
azi o faci un lin răsuflet,
plac ești și lumină-n suflet
și-i ești hrană neumilă.

De-asta-ți cer, mărturisind,
chiar de pare cam târziu,
să fii blând, Amor, ferind
umerii-mi de bici aspriu
și de mult prea greul jind.
Inamicului învins
nu-i mai da pedeapsă-adins
ca și-acelui ce-ți rezistă,
mai ales c-atât insistă
cel ce-amic a-ți fi s-a prins.

Cerbicia mi-o reneg,
răutatea-n ea mă duse,
vreau hatârul tău întreg
și-n privirile-ți sus-puse
vreau dreptatea să-mi culeg.
Căci puțina mea valoare
de n-o prețui cu-ndurare,
cum din partea ta s-așteaptă,
viața-mi spre sfârșit se-ndreaptă,
frântă de îndurerare.

Vai, Gelasia mă împinge
în atât de crunte chinuri,
că un pic dacă mai strânge,
și cruzime, și suspinuri
simt sfârșitul că le-atinge.
Ah, Gelasia, rea și dură,
plină de dispreț și ură!
Păstorițo, de ce-ți place

inima ce sluj îți face
cazne să o vezi că-ndură?

Puțin cântă Lenio, dar plânse-atât de mult, încât s-ar fi topit acolo-n lacrimi dacă păstorii n-ar fi dat fuga să-l mângâie. Când însă el îi văzu venind și-l recunoscu între ei pe Tirsi, se ridică fără zăbavă și merse de i se aruncă la picioare, strângându-l tare de genunchi și, fără a conteni din plâns, îi spuse:

— Acuma poți, faimosule păstor, să te răzbuni cum se cuvine împotriva cutezanței pe care-am arătat-o luându-mă la-ntrecere cu tine și apărând nedreapta cauză propusă de neștiința mea. Acuma zic că poți ridica brațul ca să-mi străpungi cu un cuțit tăios inima unde s-a putut aciua o asemenea sărăcie cu duhul, încât să nu-l socotească pe Amor drept universalul stăpân al lumii. Dar asupra unui lucru vreau să-ți atrag atenția: și anume că, de vrei să te răzbuni pe măsura greșelii mele, să mă lași cu viața pe care o îndur, căci așa cum este ea, nicio moarte nu i se poate-asemui.

Tirsi îl și ridicase de la pământ pe îndureratul Lenio și, îmbrățișându-l, căuta să-l consoleze cu vorbe discernătoare și afectuoase, spunându-i:

— Păcatul păcatelor, prietene Lenio, e stăruința-n ele, fiindcă e în firea diavolilor să nu se pocăiască niciodată de păcatele săvârșite, și, de asemenea, una din principalele cauze ce te îndeamnă și te obligă să ierți ofensele e să vezi căința pocăită a ofensatorului, mai cu seamă când iertarea este în mâinile celui ce nu face nimic acordând-o, căci caracterul său nobil îl aduce și-l silește să o acorde, rămânând mai bogat și mai împlinit prin iertare decât prin răzbunare, după cum se vede la fiecare pas la marii seniori și regi, care agonisesc mai mult glorie din iertarea injuriilor decât din răzbunarea împotriva lor. Și de vreme ce tu, Lenio, mărturisești greșeala în care ai căzut și recunoști acum puterile de neînvins ale iubirii și înțelegi că Amorul e atotstăpânul inimilor noastre, datorită acestei noi cunoașteri și căinței pe care o arăți, poți fi încredințat și trăi cu siguranța că mărinimosul și blândul Amor te va readuce curând la o viață liniștită și plină de iubire; căci dacă acum te pedepsește dându-ți-o pe cea anevoioasă pe care-o duci, o face ca să-l cunoști și pentru ca după aceea să o trăiești

și să o prețuiești mai mult pe cea pe care fără îndoială are de gând să ți-o dea.

Elicio și ceilalți păstori ce se aflau acolo adăugară acestor vorbe multe altele, și Lenio, cu ajutorul lor, se simți parcă mai mângâiat, iar apoi le povesti cum murea după cruda păstoriță Gelasia, zugrăvindu-le cât mai convingător firea ei sălbatică și pornită împotriva iubirii, și spunându-le cât de liberă și de neatinsă era ea față de orice urmări ale dragostei, descriindu-le apăsat și chinul nesuferit pe care-l îndura din pricina ei chipeșul păstor Galercio, căruia îi dădea atât de puțină atenție, încât de înmiite ori îl adusese în pragul deznădejdii. Dar, după ce vorbiră o vreme despre împrejurările acestea, își reluară drumul, luându-l cu dânșii pe Lenio, și, fără a li se mai întâmpla nimic altceva, ajunseră în sat, Elicio luându-i cu el pe Tirsi, Damón, Erastro, Lauso și Arsindo. Cu Daranio merseră Crisio, Orfenio, Marsilio și Orompo. Florisa și celelalte păstorițe se duseră cu Galateea și cu tatăl ei, după ce mai întâi se înțeleseră ca a doua zi, la revărsatul zorilor, să se adune pentru a merge în Valea Chiparoșilor, după cum le poruncise Telesio, pentru a celebra pomenirea solemnă a lui Meliso, la care, după cum s-a spus, țineau să ia parte și Timbrio, Silerio, Nísida și Blanca, așa că în noaptea aceea se duseră cu venerabilul Aurelio.

SFÂRȘITUL CĂRȚII A CINCEA

A ȘASEA ȘI ULTIMA CARTE A GALATEEI

Abia prinseseră a miji razele auritului Febus de sub cea mai de jos linie a orizontului nostru, când bătrânul și venerabilul Telesio făcu să ajungă la urechile tuturor celor ce se aflau în sat răsunetul tânguitor al cornului său, semn care-i îndemnă pe cei ce-l auziră să renunțe la odihna din paturile păstorești și să se grăbească spre ceea ce le cerea Telesio. Dar primii care se arătară fură Elicio, Aurelio, Daranio și toți păstorii și păstorițele ce erau cu ei, nelipsind frumoasele Nísida și Blanca și norocoșii Timbrio și Silerio, după cum și o mulțime de alți păstori mândri și de frumoase păstorițe ce li se-alăturară și ajunseră ca la treizeci, printre ei numărându-se neasemuita Galateea, nou miracol de frumusețe, și proaspăt măritata Silveria, care-o aducea cu sine pe frumoasa și apriga Belisa, din pricina căreia îndura păstorul Marsilio neliniști amoroase atât de ucigătoare. Belisa venise să o viziteze pe Silveria și să o felicite pentru noua ei stare, vrând de asemenea să ia parte la o pomenire atât de celebră cum nădăjduiau să fie cea pe care-o celebrau atâția păstori faimoși.

Plecară, așadar, cu toții din sat și, la ieșirea din el, îl găsiră pe Telesio însoțit de mulți alți păstori, cu toții înveșmântați și împodobiți astfel încât arătau întru totul că se reuniseră pentru o tristă și jalnică îndeletnicire. Telesio porunci numaidecât, pentru ca jertfele cele solemne să fie făcute în acea zi cu intenții mai pure și gânduri mai împăcate, ca toți păstorii să se adune într-o parte, separați de păstorițe, și ca ele să procedeze la fel, drept care cei mai puțini fură mulțumiți, dar cei mai mulți nu prea, cu deosebire împătimitul Marsilio, care o și zărise pe neiubitoarea Belisa, la a cărei vedere se pierdu atât de rău cu firea și rămase atât de încremenit, încât își

dădură seama şi prietenii săi Orompo, Crisio şi Orfenio, care, văzându-l în ce stare era, se apropiară de el, şi Orompo îi zise:

— Fii tare, prietene Marsilio, fii tare, nu da prilej să-ţi iasă la iveală cu leşinul tău cât de puţin vitează îţi e inima; cine ştie dacă Cerul, făcându-i-se milă de suferinţa ta, n-a adus-o acuma prin părţile astea pe păstoriţa Belisa anume ca să ţi-o vindece?

— Ba mai curând ca să-mi vină de hac, după câte cred – răspunse Marsilio –, va fi venit ea aici, căci de la soarta mea doar la aşa ceva sau la mai rău te poţi aştepta; voi face însă, Orompo, cum poruncești, dacă în asemenea împrejurare grea raţiunea va fi fiind mai puternică asupra mea decât simţirea.

Şi astfel Marsilio îşi mai veni cumva în fire, după care, păstorii de o parte, iar păstoriţele de alta, aşa cum rânduise Telesio, o porniră către Valea Chiparoşilor, păstrând cu toţii o miraculoasă linişte[272], până ce Timbrio, uimit la vederea prospeţimii şi frumuseţii Tagului celui limpede, de-a lungul căruia mergeau, se întoarse către Elicio, care îi era alături, şi-i zise:

— Nu puţin mă minunează, Elicio, incomparabila frumuseţe a acestor maluri răcoroase, şi nu fără dreptate, căci pentru cine le-a văzut ca mine pe cele întinse ale renumitului Betis şi pe cele ce-nveşmântează şi-mpodobesc faimosul Ebru şi cunoscutul Pisuerga[273], iar în pământurile îndepărtate le-a străbătut pe cele ale sfântului Tibru şi pe cele plăcute ale Padului, vestit pentru prăbuşirea temerarului tânăr[274], fără a fi lipsit să se preumble pe cele umbroase ale domolului Sebeto, ar fi trebuit un mare prilej de minunare ca să mă-ndemne a căuta şi altele.

— Nu cred că te abaţi atât de mult de la subiect în spusele tale, discernătorule Timbrio – răspunse Elicio –, încât să nu vezi cu ochii tăi cât eşti de îndreptăţit să vorbeşti astfel; căci, fără îndoială, poţi fi

---

[272] *miraculoasă linişte*: Vezi *supra*, p. 169, n. 135.

[273] *Pisuerga*: Râu din Spania, izvorăşte din masivul Peña Labra, trece prin Aguilar del Campo şi Valladolid şi se varsă în Duero.

[274] Aluzie la Faeton, fiul Soarelui (Helios), care, conducând imprudent şi plin de trufie carul tatălui său prea aproape de pământ, a fost fulgerat de Zeus, pentru a evita un incendiu devastator, frumosul tânăr prăbuşindu-se în apele Padului sau, după sursele mitologice, în râul Eridanos.

încredinţat că farmecul şi prospeţimea malurilor acestui fluviu îl fac vădit şi cert superior tuturor celorlalte numite de tine, chiar dacă printre ele s-ar afla şi cele ale îndepărtatului Xanthos şi ale cunoscutului Amphrysos, ca şi îndrăgostitul Alfeu[275], deoarece el îşi poate revendica, după cum o dovedeşte experienţa, aproape în linie dreaptă, mai presus de cele mai multe dintre râurile acestea, un cer luminos şi limpede, care, cu o vastă mişcare şi-o vie strălucire, pare a invita la bucurie şi plăcere până şi inima cea mai străină de el. Şi dacă e adevărat că stelele şi soarele se întreţin, după cum zic unii, din apele acestea de jos[276], cred cu tărie că cele ale fluviului acestuia joacă un mare rol în a izvodi frumuseţea cerului care-l acoperă, ba chiar aş crede că Dumnezeu, tocmai pentru că se spune că sălăşluieşte în ceruri, îşi face locuinţă cel mai mult prin aceste părţi. Pământul ce-l îmbrăţişează, îmbrăcat în mii de podoabe, pare a fi în sărbătoare şi se bucură că are un dar atât de rar şi de plăcut; iar fluviul aurit, ca într-un schimb, întreţesându-se blând în îmbrăţişările gliei din juru-i, alcătuieşte parcă anume mii de intrări şi ieşiri ce umplu de miraculoasă desfătare ochii oricui îl priveşte, şi-aşa se face că, şi de s-ar întoarce de multe alte ori să-l privească, ochii nu lipsesc din pricina asta să găsească mereu într-însul motive de nouă plăcere şi nouă minunare. Aruncă-ţi, aşadar, ochii, vrednicule Timbrio, şi priveşte cum îi împodobesc malurile numeroasele sate şi bogatele conace durate de-a lungul lor. Aici vezi în orice anotimp cum râzătoarea primăvară colindă împreună cu frumoasa Venus în strai subţire şi drăgăstos, cu Zefirul, care o însoţeşte, precedaţi de maica Flora, care împrăştie cu mâini darnice fel şi fel de flori înmiresmate. Şi dibăcia locuitorilor săi a făcut şi ea atât de mult, încât natura, încorporată în artă, i-a devenit meşteră şi s-a contopit cu ea, din amândouă

[275] Pe lângă fluviile şi râurile iberice, Timbrio le menţionează şi pe cele faimoase în Antichitate: *Xanthos*, cunoscut şi sub numele de Scamandru, curge pe lângă Troia, evocat fiind în Iliada; *Amphrysos* e un râu din Tesalia, cântat de Virgiliu şi Ovidiu, ca şi *Alfeul* (azi: *Roufia*), fluviu din Elida (vânătorul Alfeu, îndrăgostit de nimfa Aretuza, a urmărit-o până în insula Ortygia, unde ea a înduplecat-o pe Artemis/Diana să o metamorfozeze în izvor, Alfeu însuşi fiind preschimbat în fluviu („îndrăgostitul Alfeu").

[276] Această credinţă antică e consemnată şi de Plinius, *Naturalis Historia*, II, 9.

plămădindu-se o a treia natură[277], pe care nici nu știu cum s-o numesc. Despre grădinile sale grijuliu cultivate, în fața cărora cele ale Hesperidelor și a lui Alcinou[278] pot tăcea; despre pădurile dese, despre măslinii pașnici, dafinii verzi și mirții rotunjiți; despre pășunile îmbelșugate, voioasele văi și colinele înveșmântate, râurile și izvoarele ce se găsesc pe malul acesta, nimeni să nu aștepte de la mine să spun mai multe decât că, dacă undeva pe pământ își au sălașul Câmpiile Elizee, atunci aici și-l au. Ce să zic despre iscusința roților înalte, prin a căror mișcare necontenită se scot apele din fluviul cel adânc și se stropesc din belșug straturile aflate la mari depărtări? Să adăugăm la toate acestea prezența firească pe aceste maluri a celor mai frumoase și discernătoare păstorițe ce se pot găsi pe toată rotunjimea pământului, drept mărturie, pe lângă ceea ce ne arată experiența și ceea ce tu, Timbrio, ai văzut de când ești pe-aici, fiind de ajuns s-o aducem, de pildă, pe păstorița aceea pe care-o vezi acolo, o, Timbrio.

Și, zicând acestea, o arătă cu bâta pe Galateea și, fără a mai zice altceva, îl lăsă pe Timbrio uimit la vederea discernământului și-a cuvintelor cu care elogiase malurile Tagului și frumusețea Galateei. Și, răspunzându-i că niciuna dintre spuse nu-i putea fi contrazisă, cu acestea și cu altele își omorau plictisul drumului, până când, ajunși în dreptul Văii Chiparoșilor, văzură că din ea ieșeau aproape tot atâția păstori și păstorițe cât cei care mergeau cu dânșii. Se reuniră cu toții și cu pași măsurați începură să intre în valea sacră, a cărei așezare era atât de neobișnuită și de minunată, încât chiar și în cei ce o văzuseră de multe ori trezea nouă uimire și plăcere. Într-un loc de pe malul Tagului se ridică pe patru laturi diferite și opuse una alteia, patru coline[279] verzi și pașnice, ca ziduri ocrotitoare ale unei frumoase văi

---

[277] *a treia natură*: Natura care rezultă din îmbinarea frumuseții spontane a firii cu acțiunea amelioratoare a omului, prin artificiu, într-o armonie greu de atins; conceptul era larg răspândit în Renaștere și Baroc (Estrada–Berdoy, ed. cit., p. 542, n. 8).

[278] *Hesperidele*: Aegle, Eritie și Hesperaretusa, fiice ale Nopții, sălășluind în Extremul Occident, vegheau asupra Grădinii Zeilor (la poalele Muntelui Atlas), unde creșteau merele de aur, furate mau târziu de Hercule; *Alcinoos* e amintit în *Odiseea* ca fericitul suveran al feacienilor.

[279] *patru coline*: Planul în patrulater al acestei porțiuni a văii evocă imaginea unei biserici naturale, vezi L.E. Cox, *The Pastoralism of Cervantes' „Galatea"*, Ann

pe care-o închid între ele, intrarea într-însa înlesnind-o prin alte patru locuri, şi aceleaşi coline se îngustează astfel încât alcătuiesc patru căi lungi şi domoale mărginite din toate părţile de chiparoşi înalţi şi infiniţi, dispuşi într-o asemenea ordine şi armonie, încât aceleaşi ramuri par a creşte şi într-unii, şi într-alţii, şi niciuna nu cutează a trece sau a o depăşi nici măcar cu un fir pe cealaltă. Spaţiul ce se află între un chiparos şi altul este închis şi ocupat de mii de trandafiri înmiresmaţi şi iasomii gingaşe, îndesite şi împletite aşa cum obişnuiesc să fie în îngrăditurile viilor bine păzite rugii spinoşi de muri şi cătinele înţepătoare. Ici-colo, prin aceste plăcute intrări, se văd curgând prin iarba verde şi măruntă pâraie străvezii şi răcoroase cu limpezi şi gustoase ape ce-şi au obârşia la poalele aceloraşi coline. Capătul şi sfârşitul acelor căi îl constituie o amplă piaţă rotundă mărginită de coline şi chiparoşi, în mijlocul căreia se află o cişmea meşteşugită durată din marmură albă şi preţioasă, construită cu asemenea pricepere şi artificiu, încât nici cele arătoase din cunoscutul Tivoli[280] sau cele superbe din antica Trinacria[281] nu-i pot fi asemuite. Cu apa din această miraculoasă cişmea sunt udate şi hrănite ierburile proaspete din desfătătoarea piaţă. Şi ceea ce face locul acesta plăcut şi mai vrednic de preţuire şi veneraţie este împrejurarea de-a fi cruţat de boturile lacome ale mieluşeilor neprihăniţi şi-ale blândelor oi, ca şi de-ale oricărui alt soi de vite: el slujeşte doar păstrării şi tezaurizării cinstitelor oseminte ale unor faimoşi păstori care, prin hotărârea obştească a tuturor vieţuitorilor din preajma acelor maluri, sunt aleşi şi socotiţi vrednici de a merita să-şi aibă mormântul în valea aceea faimoasă. De-aceea, printre mulţii şi feluriţii copaci care creşteau în spatele chiparoşilor, pe întinderea şi-n spaţiul dintre ei şi poalele colinelor, se zăreau câteva morminte durate care din jasp, care din marmură, şi pe-ale căror pietre albe se citeau numele celor înmormântaţi în ele. Dar cel mai presus de toate strălucitor şi care atrăgea

---

Arbor, Xerox University Microfilms, 1974, *apud* Estrada-Berdoy, ed. cit., p. 543, n. 12.

[280] *Tivoli*: Oraş italian (lat. Tibur) la E de Roma, renumit prin grădinile sale cu jocuri de ape şi palate renumite (Villa d'Este, Villa Adriana etc.); cascade pe râul Anio sau Teverone.

[281] *antica Trinacria*: Denumirea antică a Siciliei, derivată din existenţa celor trei promontorii ale insulei.

cel mai mult privirile tuturora era cel al faimosului păstor Meliso și care, izolat de celelalte, pe o latură a vastei piețe, părea făcut din ardezii netede și negre și alabastru meșteșugit lucrat. Și-n clipa când ochii săi îl priviră, întorcându-și chipul către toată acea binevoitoare adunare, Telesio le spuse cu glas așezat și inflexiuni tânguitoare:

— Iată, vitejilor păstori, discernătoarelor și frumoaselor păstorițe, iată, zic, tristul mormânt unde odihnesc cinstitele oseminte ale renumitului Meliso, onoare și glorie a malurilor noastre. Începeți, așadar, a vă înălța spre Cer smeritele inimi și, cu simțiri curate, belșug de lacrimi și suspinuri adânci, intonați sfintele imnuri și rugăciunile cucernice și rugați-l să binevoiască a primi în lăcașu-i înstelat sufletul binecuvântat al trupului ce zace-aici.

Și, zicând acestea, se apropie de un chiparos dintre aceia și, tăind câteva ramuri, încropi din ele o ghirlandă funerară cu care-și încunună albele tâmple venerabile, făcându-le și celorlalți semn să facă la fel, așa încât, urmându-i pilda, în clipă se încununară toți cu tristele ramuri; și, călăuziți de Telesio, se apropiară de mormânt, unde primul lucru pe care-l făcu Telesio fu să îngenuncheze și să sărute piatra cea tare a mormântului. La fel făcură toți, iar unii, înduioșați de amintirea lui Meliso, udau chiar cu lacrimile lor marmura albă pe care-o sărutau. După aceea, Telesio porunci să fie aprins focul sacru și, numaidecât, de jur împrejurul mormântului se înălțară numeroase, deși mici, ruguri, pe care ardeau ramuri de chiparos; iar venerabilul Telesio, cu pași gravi și măsurați, începu să dea ocol focurilor și să arunce-n toate cele aprinse câte puțină tămâie sfântă și plăcut mirositoare, rostind ori de câte ori o presăra câte o scurtă și pioasă rugăciune consacrată sufletului lui Meliso, la sfârșitul căreia își înălța glasul tremurător și toți participanții, cu accent trist și pios, răspundeau: „Amin, amin", de trei ori, făcând să răsune de acest sunet tânguitor colinele apropiate și îndepărtatele văi. Și crengile înalților chiparoși și-ale multor altor copaci de care valea era plină, atinse de suflul unui blând zefir, închipuiau și alcătuiau un susur surd și preatrist, aproape ca un semn că și ele contribuiau la tristețea funebrei jertfe.

De trei ori înconjură Telesio mormântul și de trei ori rosti pioasele rugăciuni, și de încă altele nouă se-auziră plângătoarele accente ale acelui „amin" repetat de către păstori. Odată încheiată ceremonia, bătrânul Telesio se rezemă de un chiparos înalt ce se ridica la căpătâiul

mormântului lui Meliso şi, întorcându-şi chipul într-o parte şi-n alta, îi făcu pe toţi cei prezenţi să fie atenţi la ceea ce voia să spună, iar apoi, ridicând glasul atâta cât îi putu îngădui mulţimea anilor, cu o minunată elocvenţă începu să elogieze virtuţile lui Meliso, integritatea vieţii sale impecabile, altitudinea ingeniozităţii sale, fermitatea cugetului, plăcuta gravitate a conversaţiei şi excelenţa poeziei sale şi, mai presus de orice, marea grijă a inimii lui de a păstra şi respecta sfânta religie pe care o profesase, adăugând acestora alte şi la fel de remarcabile virtuţi ale lui Meliso, încât, chiar dacă păstorul n-ar fi fost cunoscut de toţi cei ce-l ascultau pe Telesio, doar din cele spuse de el ar fi fost gata să-l iubească de-ar fi trăit şi să-l venereze după ce murise. Bătrânul îşi încheie, aşadar, cuvântarea zicând:

— Dacă acolo unde-au ajuns, faimoşilor păstori, marile însuşiri ale lui Meliso şi acolo unde-ajunge dorinţa mea de a-l elogia ar ajunge şi micimea minţii mele mărginite şi dacă slabele şi puţinele puteri încă păstrate de atât de mulţii şi de osteniţii mei ani nu mi-ar tăia glasul şi suflarea, aţi vedea soarele ce ne luminează scăldându-se o dată şi încă o dată în marele Ocean înainte ca eu să pun capăt cuvântării mele începute; ci pentru că aşa ceva nu mai e îngăduit vârstei mele ofilite, înlocuiţi-mi voi lipsurile şi arătaţi-vă recunoştinţa rămăşiţelor reci ale lui Meliso, celebrându-le în moarte aşa cum vă obligă dragostea pe care el v-a purtat-o în viaţă. Şi cu toate că pe toţi în general ne atinge şi tuturora ne revine această obligaţie, cei cărora cu deosebire le revine ea sunt faimoşii Tirsi şi Damón, ca prieteni şi apropiaţi ai săi, drept care îi rog pe cât de stăruitor îmi stă în putinţă să răspundă acestei datorii înlocuind şi cântând ei, cu glas mai ferm şi mai sonor, tot ce nu i-a stat în putere celui plâns şi muncit al meu.

Telesio nu mai spuse altceva şi nici n-ar fi fost nevoie să mai spună pentru ca păstorii să se îndemne a face întocmai ceea ce erau rugaţi, întrucât pe loc, fără a replica nimic, Tirsi îşi scoase rebecul şi-i făcu semn lui Damón să facă aidoma, urmat apoi de Elicio şi Lauso şi de toţi păstorii care aveau instrumente, astfel că în scurt timp alcătuiră o muzică atât de tristă şi de plăcută, încât, chiar dacă desfăta urechile, îndemna inimile să dea semne de tristeţe prin lacrimi vărsate de ochi. Ei i se alătura dulcea armonie a multor păsărele felurit colorate ce săgetau văzduhul, şi hohote de plâns pe care păstoriţele, gata înduioşate şi mişcate de cuvântarea lui Telesio, dar şi de ce cântau

păstorii, și le smulgeau din când în când din frumoasele lor piepturi; și astfel, sunetul tristei muzici, cel al voioasei armonii a sticleților, ciocârliilor și privighetorilor și cel amar al gemetelor profunde alcătuiau laolaltă un cântec pe mai mult voci atât de ciudat și de sfâșietor, încât nicio limbă nu l-ar putea lăuda pe măsură. După o bucată de timp, toate instrumentele se opriră și se auziră doar cele patru ale lui Tirsi, Damón, Elicio și Lauso, care, apropiindu-se de mormântul lui Meliso, fiecare pe câte o latură a mormântului, dădură semne că voiau să cânte ceva, așa încât fură întâmpinați într-o miraculoasă și calmă liniște[282]; și atunci faimosul Tirsi, cu vocea sa puternică, tristă și sonoră, acompaniat de Elicio, Damón și Lauso, începu să cânte astfel:

TIRSI

Cu jalnicul prilej ce-aici ne-adună,[283]
nu doar pe noi, ci și întreg pământul,
trist cânt, păstori, rostiți-l împreună.

DAMÓN

Văzduhul sfarme, să-și ridice-avântul
până la cer suspinurile-amare,
cu plâns pios și cu cernit veșmântul.

ELICIO

Duios îmi fi-vor ochii de-o umoare
scăldați, cât vie ți-e memoria,
Meliso,-a faptelor cu faimă mare.

LAUSO

Meliso, demn de veșnică istoria,
demn să te bucuri de plăcută viață
în Cerul sfânt cu-nveșnicită gloria.

---

[282] ... *liniște*: Vezi *supra*, p. 169, n. 135 și p. 342. Aici însă „miraculoasa și calma liniște", ca trăire umană și spirituală, se instalează pe fondul sonor natural al ciripitului păsărilor, alt motiv acustic preferat în romanul pastoral, care o potențează.

[283] Terține în endecasilabi iambici rimați ca de obicei: aba / bcb / cdc etc.

TIRSI

Cât mă ridic şi măreţiei faţă
încerc să-i fac şi faptei slavă caut,
cântaţi, păstori, cu-n piept mâhnită ceaţă.

DAMÓN

Cum pot, Meliso, vreau plângând s-aplaud
prietenia-ţi, cu jeliri, cu rugă,
şi sfânt cădit de-odihnă nici să n-aud.

ELICIO

Prin moartea-ţi plânsului acum se-njugă
preadulcea, vechea noastră bucurie
şi-n dor duios mai ştie doar să fugă.

LAUSO

Acele zile, norocite ţie,
când toţi ne bucuram de-a ta prezenţă,
în triste nopţi s-au stins şi în urgie.

TIRSI

O, moarte ce cu iute violenţă
din viaţa-i laşi un pumn doar de ţărână!
Cine-i ferit de trista-ţi iminenţă?

DAMÓN

De când, o, moarte, ai lovit, hapsână,
şi zidul ne-ai zdrobit de ocrotire,
iarba-n poiană florile-şi amână.

ELICIO

Cu-acea durere-arzând în amintire
binele-alung, de mai încerc vreunul,
şi noi asprimi mă-ncearcă în jelire.

LAUSO

Ce poți avea când dus îți este bunul?
Când, fără-a le voi, dai tot de rele?
Cum vaiul morții-n liniște răzbunu-l?

TIRSI

Când oare-ntr-ale morții lupte grele
triumfă viața, când temuta vreme
o înfruntară-armuri sau dure-oțele?

DAMÓN

Un vis ni-i viața, scurt răstimpu-i geme,
e-o vrajă vană ce dispare-n clipă,
chiar când părea mai fermă să ne cheme.

ELICIO

Zi ce-amurgește-abia când se-nfiripă
și îi urmează noaptea-ntunecoasă,
cuprinsă-n umbre spaima când le țipă.

LAUSO

Ci tu, păstor vestit, în norocoasă
clipă-ai trecut din marea-aceasta vană
în dulcea sferă preamiraculoasă,

TIRSI

după ce-n stâna cea venețiană
i-ai dus porunci și vrere cum îți dete
măreț păstoru-n țara vast hispană[284];

[284] *măreț păstor...*: În 1539, Carol Quintul („măreț păstoru-n țara vast hispană") îl numește pe Diego Hurtado de Mendoza ambasador, cu misiunea de a convinge Veneția să rămână în Sfânta Ligă, alături de Papă și de Împărat. Acolo i-a cunoscut pe Pietro Bembo, Aretino și alți autori și și-a adunat o bibliotecă bogată. Estrada-Berdoy, p. 552, n. 33).

DAMÓN

Şi după ce-nduraşi, fără regrete,
impasul[285] ce Fortuna trist l-aduse
Italiei şi Spaniei în spete;

ELICIO

şi după ce, în tihnele impuse,
cu cele nouă vergure stând numa[286],
atâta timp prezenţa ta apuse,

LAUSO

dar fără ca, din Răsărit, ca ciuma,
oştiri să vină,-ori noi porniri franceze
pe mintea-ţi calmă să-şi aştearnă bruma;

TIRSI

atunci vru Ceru-n creştet să-ţi aşeze
de gheaţă braţul morţii furioase
şi-n viaţa-ţi şi pe noi să ne reteze.

DAMÓN

Mai bună soarta ta atunci rămase,
pe-a noastră vrând de-a pururi osândită
mâhnitelor jeliri în plâns s-o lase.

ELICIO

Şi adunarea sacră-a fost zărită
a sfintelor de pe Parnas virgine,
smulgându-şi trist cosiţa daurită.

---

[285] „Impasul" la care se face aluzie este revolta Siennei împotriva Spaniei în 1552; pierderea acestei posesiuni i-a fost imputată şi lui Hurtado de Mendoza, care a căzut ulterior în dizgraţia lui Filip al II-lea, fiind obligat să se retragă la Granada („tihnele impuse"), după cum se vede numaidecât din intervenţia lui Elicio.

[286] „Cele nouă vergure" („las nueve doncellas") sunt cele nouă Muze de pe muntele Parnas. Se referă probabil la ultima perioadă de viaţă pe care Hurtado de Mendoza şi-a petrecut-o la Granada, începând din 1569, când a scris vasta naraţiune *La guerra de Granada* şi poezii.

LAUSO

L-a-nlăcrimat cumplitul caz pe cine
pruncului orb îi e rival mai mare,
și-atunci a pregetat să mai lumine[287].

TIRSI

În lupte și prin flăcări arzătoare
mâhniți teucrii-atât nu se-ntristară
de-a grecului perfid[288] cruntă-nșelare,

cum plânseră și triști îl tot strigară
păstorii pe Meliso, evocându-l
când au aflat de moartea lui amară.

DAMÓN

Să-și pună nu-i mai încercă nici gândul
cununi de flori pe frunte,-nmiresmate,
ci, cântecul de dragoste lăsându-l,

cu chiparos funebru, apăsate
de jale, tânguiri și plâns adună,
cântând doar bocete îngemănate.

ELICIO

Așa că azi, când jalea iar răsună
și-amară amintirea-i se-nnoiește,
trist cânt, păstori, rostiți-l împreună,

căci la ceas greu ce jalea ne-o stârnește
piept s-ai de diamant ca plâns amarnic
să nu se-abată-asupră-ți omenește.

[287] E vorba de Soare sau Apolo.
[288] *teucrii*: Sunt troienii (vezi *supra*, p. 222, n. 166). *Vicleanul grec* e Ulise.

LAUSO

Ferm pieptul său și cugetul preaharnic,
în vitregii mereu cum arătat-a,
de mii de guri cântat să-i fie darnic,

cum și-l avu și Filis[289], când, ingrata,
disprețul și-arătă, dar el rămase
ca stânca neclintită-n valuri gata.

TIRSI

Să se repete tot ce el cântase,
și-i fie versurile pe de rost știute,
ca mărturii de arta lui să lase.

DAMÓN

Prin țări decât a noastră-altfel făcute
limbuta faimă numele-i aclame
cu pași iuțiți și aripi desfăcute.

ELICIO

Și castele-i, îndrăgostite flame
pildă să-și ia și pieptul ce lasciv e
și-i gata-n jar mai mic să se destrame.

LAUSO

Ferice, tu, Meliso, ce-agresive
pale-ai respins și-ai înfruntat Fortuna,
trăiești acum voios în lumi festive!

TIRSI

Puțin te supără și-ți e totuna
când vezi ce josnicii lăsași pe lume,
ce schimbătoare-s mult mai mult ca luna.

---

[289] Această *Filis* trebuie să fi fost femeia plină de dispreț căreia don Diego de Mendoza îi adresează o faimoasă „Scrisoare" în perioada izolării sale.

DAMÓN

Tu umilirea ți-ai schimbat-o-n culme,
în bine răul, moartea-n viață plină:
rămas-ai ferm, sperând că totu-altcum e.

ELICIO

Dintr-o cădere, nicidecum prea lină,
cel drept până la urmă drept se scoală,
ca tine-ajuns în țara de lumină,

și din gâtlejuri mii și vii, domoală,
străbate vocea, care slava cântă,
ecou al slavei, slavă-n cânt exală;

unde senina față care-ncântă
se vede și din văzu-i se degustă
desăvârșita, bună slavă sfântă.

Glasul meu slab o laudă augustă
aspiră-a-i face și, cum crește dorul,
mai mult, Meliso, teama i se-ngustă.

Căci ceea ce contemplu-acum în zborul
minții-nălțate din divina-ți minte
și în suprauman al tău odorul,

pe-a mea o sperie să ia aminte,
încât spre cer, cât simt săltarea pleoapei,
mi-adun tăcut pe buze sacre-nvățăminte.

LAUSO

Lăsându-ți turma tu, trist plâns adape-i
pe toți cei ce se bucurau de tine,
căci tu fiind departe, rău-aproape-i.

TIRSI

Din sapiența ta-și puteau obține
și rusticii păstori știința-n clipă
și duhul și-l sporeau cu noi lumine.

Dar a venit cu negândită pripă
plecarea ta ce ne-a lăsat în jale,
cu duh mai slab și inimă-n risipă.

Ne consacrăm, triști, pomenirii tale
și cum, trăind, ți-am dat iubiri cunună,
așa și-azi, mort, jeliri îți dăm egale.

De-aceea, plâns cât tulbure răsună,
trăgându-ne mereu în piept suflarea,
trist cânt, păstori, rostiți-i împreună.

Ajungă unde-ajunge supărarea,
și lacrimi revărsate, și suspinuri
ce vântului i-ascut întrariparea.

Puțin vă rog, puțin pot cere-n chinuri;
ci voi nutriți mai multă-n voi simțire
decât săracă-mi limba dă tainuri.

Cum însă Febus pleacă și din fire
culoarea ia, întenebrând pământul,
până la nou sperata răsărire,

sfârșiți-vă, păstori, acum, trist cântul.

Tirsi, cel care începuse a cânta trista și dureroasa elegie, îi și puse capăt, fără a-l pune o bună bucată de vreme și lacrimilor toți cei ce ascultaseră jeluitorul cântec. Atunci însă venerabilul Telesio le spuse:

— De vreme ce ne-am împlinit în parte, bravilor și chibzuiților păstori, obligația pe care o avem față de fericitul Meliso, opriți-vă

acum duioasele lacrimi și potoliți-vă suspinurile îndurerate, fiindcă nici cu unele, nici cu altele nu putem recâștiga pierderea pe care-o plângem; și chiar dacă mâhnirea omenească nu poate să nu se arate cu prilejul evenimentelor vitrege, e nevoie totuși să-i temperăm excesele manifestărilor cu ajutorul rațiunii ce-l însoțește pe discernător; și cu toate că lacrimile și suspinurile sunt semne ale iubirii pe care i-o purtăm celui plâns, mai de folos sufletelor pentru care le vărsăm sunt jertfele pioase și rugăciunile cucernice făcute pentru ele, decât dacă și toată Marea Oceană prefăcută-n lacrimi s-ar prelinge prin ochii întregii lumi. Și din pricina asta ca și pentru că se cuvine să le aducem o ușurare trupurilor noastre ostenite, fi-va bine ca, lăsând pe mâine ce ne rămâne de făcut, să vă cercetați deocamdată traistele și să-ndepliniți lucrul la care vă obligă natura.

Și zicând asta, porunci ca toate păstorițele să se strângă pe-o latură a văii, lângă mormântul lui Meliso, lăsând cu ele șase dintre cei mai vârstnici păstori ce se găseau acolo, iar ceilalți, puțin mai la o parte, se adunară în alt loc, iar apoi, cu tot ce aduceau în traiste și cu apa cea limpede de la cișmeaua clară, își îndestulară nevoia obștească a foamei, sfârșind chiar la vremea când noaptea și începuse a îmbrăca în aceeași culoare toate lucrurile cuprinse de orizontul nostru, iar luna strălucită își arăta chipul frumos și clar în întreaga-i plinătate pe care-o are când mai bălaiul ei frate îi împărtășește în mai mare măsură razele. Dar în scurt timp se stârni un vânt aprig, începură a se zări câțiva nori negri ce acopereau cumva lumina castei zeițe, aruncând umbre pe pământ, semne după care păstorii din partea locului, maeștri în astrologia rustică, se așteptau la o rupere de nori cu furtună, dar totul se sfârși cu o noapte brună și senină, iar ei, ca să se odihnească, se culcușiră în iarba răcoroasă, mai toți lăsându-și ochii în voia somnului dulce și întremător, afară de unii care se împărțiră în chip de santinele pentru paza păstorițelor și de câteva torțe rămase să ardă jur-împrejur mormântului lui Meliso. De îndată însă ce pașnica liniște se răspândi peste toată acea vale sacră, iar lenesul Morfeu[290] atinsese cu umedu-i ram tâmplele și pleoapele celor prezenți, în clipa când

[290] *Morfeu*: Zeul somnului și al viselor, figurat ca un tânăr corpolent și înaripat, care poartă într-o mână o cupă și-n cealaltă o floare de mac sau, ca în cazul de față, ramura cu care stropește cu lichidul din cupă.

rătăcitoarele stele parcurseseră bună parte din crugul polului nostru, marcând cursurile ca de ceasornic ale nopții, în acel moment, chiar din mormântul lui Meliso se ridică un mare foc miraculos, atât de strălucitor și clar, încât toată valea întunecată se văzu scăldată în clipă într-o asemenea lumină de parcă soarele însuși ar fi luminat-o, miracol subit la care păstorii ce rămăseseră de veghe lângă mormânt se prăbușiră năuci la pământ, buimăciți și orbiți de lumina focului străveziu, care avu un efect contrar asupra celor adormiți, deoarece, loviți de razele lui, somnul apăsător fugi de ei și, chiar dacă destul de greu, își deschiseră ochii însomnorați și, văzând ciudățenia luminii ce li se arăta, rămaseră tulburați și uluiți; și astfel, care în picioare, care culcat și care în genunchi, fiecare cu minunare și spaimă privea focul cel limpede. Văzând toate acestea, Telesio își puse în clipă veșmintele sacre și, însoțit de Elicio, Tirsi, Damón, Lauso și alți păstori curajoși, prinse încetul cu încetul a se apropia de foc, având de gând ca, prin exorcisme îngăduite și potrivite[291], să încerce a-l stinge sau a înțelege de unde purcedea strania vedenie ce li se arătase. Ajunși însă lângă flăcările aprinse, văzură că ele se despicau în două și în mijlocul lor se ivea o nimfă[292] atât de frumoasă și de grațioasă, încât le stârni o mai

---

[291] *exorcisme îngăduite și potrivite*: Cervantes a modernizat și plasat într-un context creștin elogierea lui Meliso. Dificultatea, de care s-au lovit și alți poeți, era cum anume să inserezi un episod miraculos de sorginte păgână, în care valorile și simbolurile umaniste să fie adaptate ramei catolice, fie și litotizate, a întregului. Așa se explică recursul la acele „lícitos y acomodados exorcismos", spre deosebire de alți autori de literatură pastorală, care, începând cu Sannazaro (*Arcadia*, Prosa IX) și sfârșind cu Jorge de Montemayor (*La Diana*, V), făceau uz nereticent de procedee magice, fapt ce nu era însă pe gustul lui Cervantes, care-l critică pe acesta din urmă în episodul puricării bibliotecii lui don Quijote (*DQ* I, 6); Cervantes introduce o figură mitologică din Antichitate, dar în prezența preotului Telesio, care purifică ambianța cu mijloacele licite ale creștinismului (vezi Estrada-Berdoy, p. 558, n. 52).

[292] *nimfă*: Cuvântul apare aici pentru prima oară în *Galateea*, spre deosebire de alte romane pastorale, unde nimfele sunt prezente masiv, chiar în calitate de personaje. Ar fi încă o dovadă a încercării lui Cervantes de a umaniza genul în care debutează ca romancier. De altfel cuvântul nici nu are multe ocurențe în opera lui Cervantes, iar Caliope, care-și face aici apariția, nici nu e o nimfă, ci una din cele nouă muze, fiice ale lui Zeus/Iupiter și ale Mnemosinei, sub ocrotirea căreia se aflau, începând cu epoca alexandrină, poezia lirică și elocința. Celelalte erau: Clio,

mare uimire decât focul arzător. Se arăta îmbrăcată într-o bogată şi vaporoasă pânză de argint, adunată şi ridicată la brâu, aşa încât pulpele i se dezveleau pe jumătate, împodobite cu nişte coturni auriţi sau încălţări strânse, legate cu infinite şireturi din panglici de culori diferite; peste pânza de argint purta alt veşmânt de borangic verde şi delicat care, fluturat dintr-o parte-ntr-alta de o boare ce sufla blând, arăta peste orice închipuire; pe umeri i se revărsau cele mai lungi şi mai blonde plete văzute vreodată de ochi omeneşti şi peste ele, o ghirlandă împletită doar din laur verde; mâna ei dreaptă ţinea o ramură înaltă de palmier galben şi triumfător, iar stânga, alta de măslin verde şi paşnic, podoabe cu care apărea atât de frumoasă şi de admirabilă, încât nimeni din cei ce o priveau nu-şi mai putea dezlipi ochii de la ea, astfel încât, lepădându-şi teama dintâi, cu paşi neşovăitori se apropiară de foc, încredinţaţi că niciun rău nu le putea veni de la o vedenie atât de frumoasă. Şi în vreme ce toţi o priveau, după cum s-a spus, extaziaţi, frumoasa nimfă îşi deschise braţele într-o parte şi într-alta, făcând ca flăcările să se depărteze şi să se despice şi mai mult, pentru a face cu putinţă ca ea să fie şi mai bine văzută, iar apoi, ridicându-şi faţa senină, cu graţie şi gravitate nemaivăzută, începu a vorbi precum urmează:

— După urmările pe care le-a avut în inimile voastre vederea mea neprevăzută, discernătoare şi plăcută adunare, vă puteţi da seama că nu de duhuri rele a fost plăsmuită figura aceasta a mea ce vi se înfăţişează aici, deoarece unul din criteriile după care se cunoaşte dacă o vedenie este bună sau rea îl reprezintă urmările pe care le are în cugetul celui ce o vede, întrucât cea bună, chiar dacă produce în el uimire şi înfricoşare, înfricoşarea şi uimirea aceasta sunt amestecate cu o emoţie plăcută ce-l linişteşte şi-l mulţumeşte treptat, spre deosebire de ceea ce-i provoacă vedenia perversă, care înfricoşează, nelinişteşte, înspăimântă şi nu aduce siguranţă. Experienţa vă va întări adevărul

---

muza istoriei; Erato, a poeziei erotice; Euterpe, a poeziei lirice şi a muzicii; Melpomene, a tragediei; Polimnia, a imnurilor; Talia, a comediei; Terpsihora, a dansului; Urania, a astronomiei. În ce o priveşte pe Caliope, Cervantes, care o califică uneori, în mod greşit, drept nimfă, o redefineşte implicit, făcând din ea, ca şi Góngora la un moment dat (sonetul 230), o muză mai rustică (vezi, de pildă, *infra*, p. 398, strofa 108).

acesta când mă veți cunoaște și vă voi spune cine sunt și ce prilej m-a făcut să vin în vizită la voi tocmai din îndepărtatul meu sălaș. Și pentru că nu vreau să vă țin atârnați prea mult de dorința pe care-o nutriți de-a ști cine sunt, aflați, discernători păstori și frumoase păstorițe, că eu sunt una dintre cele nouă fecioare ce-și au cunoscutul sălaș sortit lor pe înaltele și sacrele culmi ale Parnasului. Numele meu e Caliope, slujba și menirea mea sunt să ocrotesc și să ajut spiritele divine, a căror îndeletnicire lăudabilă e să se ocupe cu minunata și nicicând îndeajuns lăudata știință a poeziei[293]: eu l-am făcut să dobândească faimă veșnică pe anticul orb[294] de fel din Smirna, cetate doar prin el vestită; eu îl voi face pe mantovanul Titir[295] să trăiască în toate veacurile viitoare, până la sfârșitul vremurilor; și cea datorită mie s-a ținut seama din epoca trecută până în cea prezentă de scrierile pe cât de aspre, pe-atât de discernătoare ale străvechiului Ennius[296]. În sfârșit, eu l-am ocrotit pe Catul, eu i-am adus renumele lui Horațiu, l-am înveșnicit pe Properțiu, și tot eu sunt eu păstrez în faimă nemuritoare memoria cunoscutului Petrarca, și tot eu l-am făcut să coboare în infernurile întunecoase și să urce în cerurile clare pe faimosul Dante; eu l-am ajutat pe divinul Ariosto să țească variata și frumoasa pânză

---

[293] *știință a poeziei*: Conceptul a fost menționat de Cervantes în dedicația către Ascanio Colonna (*supra*, p. 7), pentru ca aici, prin intervenția Caliopei, să schițeze o relație de fond între poeți antici și cei moderni, aleși, cu unele excepții, dintre cei încă activi pe la 1585. Autorii antici citați erau pe toate buzele, iar dintre cei moderni, la fel de cunoscuți în epocă, îi menționează pe italienii Dante, Petrarca și Ariosto, alături de spaniolii Juan Boscán (c. 1487/1492–1542), Garcilaso de la Vega (1501?–1536), Cristóbal de Castillejo (1491?–1550), Bartolomé de Torres Naharro (1485?–1524?), Francisco de Aldana (1537–1578) și Hernando (sau Fernando) de Acuña (1518–1580?). Modelul poetic evocat în *Galateea* se definește pe fundalul unei duble tradiții: cea reprezentată, pe de o parte, de scriitorii morți înainte de 1585 și, pe de alta, de cei în viață la această dată și pe care-i va evoca muza Caliope în cântul ei. Predomină școala italienizantă și lirica de tip *cancioneril*, adică cea consemnată în câteva importante și influente antologii cunoscute sub numele de *Cancioneros* (*Cancioniere*).

[294] *anticul orb*: Homer.

[295] *mantovanul Titir*: numele unui păstor din *Bucolice*, utilizat metonimic pentru Virgiliu.

[296] *Ennius*: Quintus Ennius (239–169 î.Hr.), poet latin, autorul unor tragedii, ca și al epopeii *Annales*, toate păstrate fragmentar.

concepută de el; în patria voastră eu am legat o strânsă prietenie cu ascuțitul Boscán și cu faimosul Garcilaso, cu doctul și învățatul Castillejo și artificiosul Torres Naharro, de ale căror ingeniozități și roade lor patria voastră s-a văzut îmbogățită, și eu mulțumită; eu i-am condus pana vestitului Aldana, și eu însămi nu m-am clintit nicicând de lângă don Fernando de Acuña, și tot eu mă mândresc cu apropiata prietenie și conversațiile pe care le-am avut cu binecuvântatul suflet al trupului ce zace în mormântul acesta și a cărui pomenire celebrată de voi nu numai că i-au bucurat lui spiritul ce se și preumblă prin tărâmul cel veșnic, ci m-a umplut pe mine de asemenea satisfacție, încât, obligată fiindu-vă, am venit să vă mulțumesc pentru un obicei atât de lăudabil și pios cum e cel practicat de voi; și astfel, cu tot adevărul pe care-l puteți aștepta de la virtutea mea, vă făgăduiesc, drept răsplată a binefacerii săvârșite de voi în cinstea rămășițelor dragului și iubitului meu Meliso, să am întotdeauna grijă ca de pe malurile voastre să nu lipsească niciodată păstori care în știința voioasă[297] a poeziei să-i întreacă pe toți cei de pe celelalte maluri; de asemenea, vă voi ocroti mereu sfaturile și vă voi călăuzi mințile, astfel încât să nu acordați niciodată un vot strâmb când veți decide cine merită să fie îngropat în valea aceasta sacră, căci nu va fi bine ca de o cinste atât de rară și de aparte, meritată doar de lebedele albe și melodioase, să ajungă a se bucura corbii negri și hârâitori. Și astfel, cred că va fi bine să dau vești despre unii bărbați renumiți ce trăiesc în Spania voastră, iar alții în îndepărtatele Indii supuse ei, și cărora, dacă pe toți sau pe vreunul dintre ei soarta cea bună îi va aduce să-și încheie șirul zilelor pe malurile acestea, le veți putea acorda fără dubii mormânt în locul acesta faimos. Totodată, vreau să vă înștiințez să nu înțelegeți că primii numiți de mine sunt vrednici de mai mare cinste decât cei de pe urmă, deoarece în privința asta n-am de gând să institui nicio ordine. Și cu toate că eu percep deosebirile dintre unii și

[297] *știința voioasă*: Prin Caliope, Cervantes trimite la vechea concepție provensală despre poezie ca artă, meșteșug și știință a compunerii poeziei de dragoste (*gai saber* sau *gaya scienza*), așa cum a fost ea statuată de trubaduri în secolul al XIV-lea (*Leys d'amors*). Vezi și *supra*, p. 7, n. 8; p. 359, n. 293. Conceptul va fi reluat, cu larg ecou, dar în cu totul alt context filozofic, de Fr. Nietzsche, în cartea sa *Gaya Scienza* (*Die fröhliche Wissenschaft*, 1882).

alţii, vreau să las indecisă declaraţia aceasta, pentru ca ingeniozităţile voastre, înţelegând diferenţa dintre ale lor, să aibă cu ce se îndeletnici, luându-le drept mărturie operele. Îi voi numi pe măsură ce-mi vor veni în minte, fără ca nimeni să poată spune că i-am făcut un hatâr dacă mi-am amintit mai înainte de el decât de altul, pentru că, după cum spun, discernătorilor păstori, vă las pe voi să le daţi după aceea locul ce vi se pare că după dreptate li se cuvine. Şi, pentru a vă face să fiţi atenţi la lunga-mi relatare fără a vă plictisi şi-a vă munci, o voi face astfel încât să nu-i regretaţi decât scurtimea.

Spunând acestea, frumoasa nimfă tăcu şi apucă apoi o harpă aflată lângă ea şi de nimeni văzută până atunci şi, după ce începu s-o înstruneze, s-ar fi zis că cerul a început să se limpezească, iar luna, cu nouă şi neobişnuită strălucire, lumina pământul; copacii, în ciuda adierii unui blând zefir, îşi ţinură crengile nemişcate, şi ochii tuturor celor ce erau acolo nu cutezau să-şi coboare pleoapele pentru ca nu cumva, în scurta clipă înainte de a şi le ridica din nou, să se lipsească de slava de care se bucurau contemplând frumuseţea nimfei; ba chiar ar fi vrut ca toate cele cinci simţuri ale lor să li se prefacă doar în cel al auzului: cu atâta nepământeană îndemânare, cu asemenea dulceaţă, cu atâta suavitate înstruna harpa frumoasa muză, care, după alte câteva scurte acorduri, cu cea mai sonoră voce din câte s-ar fi putut imagina, începu cu versurile următoare:

CÂNTUL CALIOPEI [298]

1 În sonul blând scos de-acordata-mi liră,
păstorilor, fiţi toţi cu luare-aminte:
veţi auzi că-n glas toate-mi respiră
surorile, în răsuflări preasfinte.
Vedea-veţi cum, surprinzător, vă miră,
turnând extaz în suflete şi-n minte,
când vă voi da de ştire pe pământ
despre poeţi ce-au drept în Cer de cânt.

[298] Poemul este scris în octave în versuri iambice endecasilabice, rimate după schema tradiţională: abababcc. Voi numerota strofele, după modelul majorităţii ediţiilor curente, pentru a înlesni trimiterile.

2 Gândesc să zic despre aceia doară
cărora Parca firul n-a rupt încă,
despre acei ce vrednici sunt s-apară
în locul cu însemnătate-adâncă
și-n ciuda timpului ce iute zboară,
prin lăudabil lucru-vă, rămân că
viază peste veac al lor renume,
opera strălucită, bunul nume.

3 Și cel ce după merit are dreptul
la-naltă și cinstită-ntâietate
e-un don Alonso, și-n el flori de-a dreptul
dă sacru-Apolo în știința-a toate;
și-n care strălucit i-aprinde pieptul
și Marte cu avânturi peste poate,
de Leiva-și are patronim ilustru,
pe sol italic și hispanic lustru[299].

4 Altul, cu-același nume, cu Aràuc
războaiele-a cântat și brava Spanie,
și-n țara unde viețuiește Glàuc[300]
trecând, simți răscoală și zâzanie;
nu glasul lui și nu accentu-i ràuc[301],
și unul, și-altul demne de citanie,
ci el, Ercilla, merită statuie
pe-acest tărâm frumos cum altul nu e[302].

---

[299] *Alonso de Leiva* (Martínez de Leiva, după R. Schevill și A. Bonilla). Mort în expediția Invincibilei Armada (1588), militar și poet. Poeziile nu i s-au păstrat. L-a elogiat și Juan Rufo în *La Austríada*, c. VII.

[300] *Glauc*: Aici, gr. *Glaucos*, lat. *Glaucus*, pescar din cetatea Antedon (Beoția), a devenit zeu marin după ce a mâncat o plantă semănată de Cronos. Numele îi e folosit aici pentru a reprezenta Pacificul din largul Araucaniei și din necesități de rimă. La aceleași rime recurg și eu, marcând accentuarea necesară.

[301] *rauc*: Din lat. *raucus*, „aspru, hârâit, cavernos"; *rauco* era un cultism și în spaniolă.

[302] *Don Alonso de Ercilla y Zúñiga* (1533–1594), poet epic, autorul celui mai bun și mai renumit poem epic spaniol inspirat de războiul din Chile împotriva

5 Despre-un vestit don Juan de Silva[303] veste
vă dau, onoare-naltă meritând
şi pentru că amic Febus îi este,
ca şi pentru curaju-n el crescând.
Stă mărturie opera-i pe creste,
ingeniozitatea-n file-arzând,
neştiutorului îi dă lumină,
iar pe savantul calp îl şi domină.

6 Sporească-n număr socoteala-această
acel cu care Ceru-aşa şi-o face,
că-i suflă apolinic în fereastă,
şi Marte pe pământ nu-i mai dă pace.
Egal el pe Homer scriind l-adastă
şi-atât de sus e pana-i când nu tace,
pe cât e-un adevăr de toţi ştiut
că don Diego Osorio-n duh e-avut[304].

7 În câte chipuri faima vorbăreaţă
poate cinsti pe-un cavaler ilustru,
în tot atâtea-i dă valorii faţă
şi faptelor şi numelui său lustru.
Duhul său viu virtutea i-o dezgheaţă
nu-n doar o limbă, ca, din lustru-n lustru,
fără de-al vremii curs să se-nspăimânte,
pe don Francisco de Mendoza-l cânte[305].

---

poporului araucan: *La Araucana* (Madrid, 1578, 1589: ediţie completă, 1590). Cervantes îl laudă şi în *DQ* (I, 6, pp. 72–73).

[303] *Juan de Silva*: Probabil Juan de Silva, conte de Portalegre, ambasador al lui Filip al II-lea la curtea portugheză, iar apoi guvernator şi căpitan general al acestui regat. Mare senior şi poet ocazional pe care Cervantes îl va fi cunoscut cu prilejul demersurilor sale din Portugalia.

[304] *Diego de Osorio*: E vorba probabil de Diego de Santisteban Osorio, poet epic din León, elogiat şi de Lope de Vega; a dat o continuare a *Araucanei* (vezi strofa 4) şi un poem despre războaiele din Malta şi căderea Rodosului (Madrid, 1599). (În cazul numelor spaniole, pentru a face economie de silabe, folosesc lectura în sinereză din original: *Die-go*, *O-so-rio* etc., *Luis* [monosilabic], dar şi *Lu-is* [bisilabic] etc.).

8 Măreț don Diego de Sarmiento,-ilustru,
și Carvajal[306] faimos, tu, altă roadă
din corul nost', și Hipocrenei lustru[307],
în ani flăcău, bătrân cu-a minții nadă!
Din veac în veac trecând, din lustru-n lustru,
în apele uitării făr' să cadă,
zbura-va-ți numele și-opera pură
din limbă-n limbă și din gură-n gură.

9 Vreau să v-arăt, ca faptă suverană,
la vârstă tânăr și matur la minte,
daruri, finețe chiar supraumană,
valoare, curtenie, port cuminte,
apt a-și rodi talentul și-n toscană,
și-n limba lui să-l facă luat aminte,
cum cel care-a cântat familia d'Este [308]:
chiar don Gutierre Carvajal, el este [309].

10 Tu, don Luis de Vargas[310], cum văd eu,
ai duh matur în verzi, puține zile,
încearcă-a dobândi acel trofeu
de la surorile-mi: că-l vrei, doar zi-le,

---

[305] *Mendoza*: E vorba probabil de *Francisco de Mendoza* (1547–1623), amiral de Aragon din 1584 și nepot al lui Diego Hurtado de Mendoza („Meliso"), vezi *supra*, n. 234; Cervantes îl va fi putut cunoaște în Italia.

[306] Probabil *Diego de Sarmiento y Carvajal* sau *Diego de Carvajal*, funcționar superior în Perú (*correo mayor*), de la care n-au rămas decât trei poezii ocazionale.

[307] *corul nost*[*ru*]: Corul Muzelor, din care face parte și Caliope; *Hipocrene* e izvorul mitologic de pe muntele Helicon, consacrat lui Apolo și Muzelor, pe care-l făcuse să iasă la suprafață calul Pegas, cu o lovitură de copită (de unde și numele lui).

[308] Aluzie la Ariosto.

[309] Nu se știe cine e acest poet-soldat bilingv, *Gutierre Carvajal*, pe care Cervantes l-a cunoscut probabil în drumurile sale italiene.

[310] *Luis de Vargas Manrique*, autorul unuia dintre sonetele dedicatorii. Poet cunoscut în epocă, foarte angajat în viața literară, dibaci deopotrivă în arme și-n litere. Vezi *supra*, n. 16. Aici se termină elogiul poeților-soldați.

căci eşti atât de-aproape de-apogeu,
că şi triumfi şi-ai mii de căi utile,
prin carte şi virtuţi, ca mândra-ţi faimă
vie-a luci şi clară, căci nu-ngaimă.

11 Limpida vale-a Tagului, frumoasă,
o-mpodobesc mii spirite divine
ce epoca ne-o fac mai norocoasă
ca evurile grece şi latine.
Un lucru doar să spun de ele-mi pasă:
că demne sunt de laude depline
prin operele lor, şi-atât aşteaptă,
cum ele către Cer şi azi ne-ndreaptă.

12 Ştiu doctori doi, vestiţi, şi amândoi
stăpâni pe apolinicele arte,
deosebiţi, prin vârstă doar, de noi,
căci au de duh şi firi egale parte.
I-admiră cei prezenţi şi-absenţii-apoi
şi tuturora-asemeni li se-mparte
ştiinţa lor profundă şi înaltă,
ce-aproape-o lume-ntreagă o exaltă.

13 Şi numele ce mi-e mai la-ndemână
ca pe cei doi să-i laud deopotrivă
e Campuzano[311], doctorul, ce-ngână
faima lui Febus, altu-n recidivă.
Înalt ingeniu-i, peste ţărână,
ne-arată-o lume nouă şi festivă
cu-atât mai excelentă ca tezaur,
cu cât ştiinţele-s mai sus de aur.

---

[311] *Campuzano*: Francisco de Campuzano, medic al casei regale, vestit şi ca poet; îl elogiază şi Lope de Vega (*La Dorotea*, IV, 2), şi Gálvez de Montalvo. Poezii de-ale lui se găsesc în *El jardín espiritual*, de Pedro Padilla (1585) şi în *Cancionero*-ul lui López Maldonado, drept care s-ar părea că era mai în vârstă decât Suárez de Sosa, care-i urmează. Cu el începe elogiul poeţilor de pe malurile Tagului.

14 E doctorul Suárez, ce alt nume
de Sosa[312] are, cel ce îi urmează
și din meșteșugite limbi anume
extrage tot ce-i bun și tot ce-i rază.
Cine-n izvorul cel mai pur din lume
setea ca el și-o stinse, le-o calmează
și altora, cu doctul grec la loc
sau cel ce a cântat troianul foc[313].

15 Despre doctorul Vaca[314] de-aș putea
să-mi spun părerea, cred că v-aș surprinde
pe toți câți ascultați cântarea mea:
prin carte, gust, virtute mult se-ntinde.
În corul sacru prima-a-l lăuda
am fost chiar eu, pot, așadar, pretinde
numele să-i fac veșnic pe pământ
cât cel din Delos[315] străluci-va sfânt.

16 De faima v-ar putea-n urechi aduce
despre-un ingenios minuni cu carul,
concepte-alese ce vă pot seduce
și-nvățături cum n-ați avut habarul,
lucruri ce-n simțuri doar se pot traduce,
fără ca-n grai să li se afle harul,

---

[312] *Suárez de Sosa*: Personaj neidentificat; s-ar putea să fie vorba de un anume Alonso Suárez, medic din Talavera, autor al unui tratat despre cai (Toledo, 1564), sau de un doctor Suárez de Sosa, cunoscător al limbilor clasice, după cum reiese din text, medic la curte, mort în 1610.

[313] *doctul grec*: Homer; cântărețul focului troian sau al distrugerii Troiei este, desigur, Virgiliu.

[314] *doctorul Vaca*: identificarea cea mai probabilă a fost făcută de J. B. Avalle-Arce (p. 428, n. 11), acest Vaca sau Baca ar fi un preot toledan, aproape necunoscut, pe care C. A. de la Barrera (*Catálogo... del teatro antiguo español*, pp. 411–412, Madrid, 1860) îl menționează ca autor dramatic de la finele secolului al XVI-lea și începutul celui de-al XVII-lea.

[315] *cel din Delos*: Apolo sau Soarele.

nu vă mai frământați ca să-l ghiciți,
licențiatul Daza[316] e, să știți.

17 Ale magistrului Garay[317] dulci opuri
a-l lăuda pe el mái mult mă fac;
tu, Faimă, care-nvingi a' vremii hopuri,
eroic celebrează-l peste veac.
Prin el și tu avea-vei faimă-n snopuri
de cât lui laude i-aduci în vrac,
căci despre el vorbind, o să-ți ascută
o lume-ntreagă faima de limbută.

18 Acel talent ce pe-orice om întrece
aspiră-acum la rang dumnezeiesc
și, depășind castiliana, trece
acum la vers eroic latinesc
noul Homer, nou Mantovan cât zece,
magistrul Córdoba[318]-i, demn și firesc
să poarte-n fericita Spanie faldă
cât soarele-o lumină-ori mări o scaldă.

19 De tine, doctore Francisco Díaz[319],
pot să-i asigur pe păstorii mei
că, împăcați, în totul cum acia-s,
se pot întrece-n proslăviri cât vrei.

---

[316] *licențiatul Daza*: Probabil *Dionisio Daza Chacón* (m. 1596), chirurg al lui Filip al II-lea, sau, mai probabil, *Bernardino Daza Pinciano*, traducător al emblemelor lui Alciati în 1549 (vezi ed. Sevilla-Rey, p. 379, n. 379).

[317] *Garay*: Magistrul Francisco Garay, de fel din Soria; a studiat la Alcalá, iar la finele secolului era lăudat de Lope de Vega și Vicente Espinel; a avut pseudonimul poetic de Fabio; poeziile îi sunt în mare măsură încă inedite, studierea lor fiind încă abia la început.

[318] *magistrul Córdoba*: Identificat cu Juan de Córdoba, maestru și prieten al lui Lope de Vega, care l-a elogiat în *El laurel de Apolo* (*Laurul lui Apolo*).

[319] *Francisco Díaz*: Medic din Alcalá de Henares; Cervantes l-a frecventat și a scris un sonet pentru preliminariile uneia din cărțile lui; a fost autorul unui *Tratat despre bolile rinichilor*, publicat la Madrid în 1588.

Și dacă-n urma lor cu mărturia-s,
când meriți tu tot ce-i mai sus să iei,
e doar că timpu-i scurt și cutezare
n-am să-ți plătesc tribut cum ți-s datoare.

20 Luján[320], care cu meritată togă
cinstești al tău și-al celorlalți pământul
și cu suava-ți muză azi în vogă
spre Cer sui faima-ți cât e-n stare-avântul,
viață-ți voi da când moartea ți-o abrogă,
făcând ca-n iute zbor și-ușor ca vântul
faima talentului tău unic sol
s-aibă de-aici pân' la opusul pol.

21 Înalt talent urcând valorii scara
e un licențiat ce vi-i amic
și de pe-acum îl știți, Juan de Vergara[321],
noroc și-onoare-n veacu-ne nu mic.
Pe calea ce-a deschis-o, dreapta, clara,
merg însămi eu și minții mi-o indic,
și unde-ajunge el s-ajung îmi place
și-al lui talent curat mă satisface.

22 Și-alții-a numi voiesc, pentru ca stimă
și preț să aibă cântu-mi îndrăzneț,
și vreau ca-n înălțarea lui sublimă
s-ajungă,-așa cum mi-l doresc, măreț.
Și-i unul ce m-obligă și m-oprimă
a-l proslăvi, cântând, la mare preț

[320] *Luján*: După Avalle-Arce (ed. cit., p. 430, n. 14) acest personaj este doctorul Suárez de Luján, vreme îndelungată medic personal al arhiducelui Alberto de Austria, arhiepiscop de Toledo, apoi guvernator al Portugaliei și al Flandrei începând din 1596. Nu se știe nimic despre activitatea lui literară.

[321] Licențiatul *Juan de Vergara*, medic, chirurg și poet din Segovia. R. Schevill și A. Bonilla (*Galatea*, vol. II, p. 314) oferă o listă a poeziilor sale dintre 1575 și 1602. Cervantes îl va elogia din nou în *Călătorie la Parnas* (IV, vv. 391–396). Cu el se încheie enumerarea medicilor poeți.

cum despre alte genii osanale-s:
licențiatu-Alonso de Morales[322].

23 Pe-anevoioasa coastă tot urcând,
spre templul Faimei iute-o ia-nainte
un tânăr inimos, ce, învingând
anevoință cum nu-i mai fierbinte,
sosi-va-atât de repede, că-n gând
profetic Faima-n cânt va să-l alinte,
și-ntrezărind cununa,-i spune „ad-o"
licențiatu-Hernando Maldonado[323].

24 Savanta frunte cu cinstitul laur
i-o veți vedea aceluia ce-a fost
în arte și-n științe harnic faur,
încât o lume-l știe pe de rost.
Veac norocos și epocă de aur
e cel ce-l merită, cum veacul nost':
ce veac, ce epocă-ți mai e colega,
de-l ai pe Marco-Antonio de la Vega[324]?

25 În amintire-mi vine-un Diego-acum
pe care sigur de Mendoza-l cheamă [325]
și cu istoria-i demn să-și facă drum
spre locul unde faima i se-nhamă.
Știința și virtutea-i sunt altcum,

---

[322] *Alonso de Morales*: Personaj neidentificat cu certitudine, întrucât există mai mulți autori cu același nume.

[323] *licențiatul Hernando Maldonado*: Nu există date suficiente pentru o identificare certă.

[324] *Marco Antonio de la Vega* (?–înainte de 1622): A studiat teologia la Alcalá; Lope l-a lăudat de cel puțin patru ori.

[325] *Diego de Mendoza*: Poet care nu trebuie confundat cu Diego Hurtado de Mendoza, *alias* Meliso, în amintirea căruia are loc comemorarea din Valea Chiparoșilor; e vorba probabil de căpitanul Diego de Mendoza de Barros, prezent cu două piese în *Flores de poetas ilustres* (*Florilegiu de poeți iluștri*) de Pedro de Espinosa (1605).

încât un univers întreg l-aclamă,
și pe absenți, și pe prezenți uimește,
de-i sunt vecini sau depărtați, firește.

26 Un cunoscut înaltul Febus are,
ce cunoscut?, ba un adevărat
amic, cu care-a conversa e-n stare
tot timpul, cum e-n toate învățat.
Și înadins își pune stăvilare,
spre-a nu-și împărtăși tot ce-i e dat:
Diego Durán[326], și-n el durează-și struna
și vor dura duh, merit, minte,-ntruna.

27 Au cine credeți cu sonora-i voce
că-și cântă chinurile-mpărătește,
cel în al cărui piept Febus, veloce,
cu doctu-Orfeu și cu-Arion[327] tot crește?
Acela ce-Aurora s-o înfoce
și apusene locuri reușește,
știut fiind, iubit și prețuit,
e López Maldonado[328] cel vestit.

28 Au cine lăuda-v-ar, dragi păstori,
pe un păstor iubit și cunoscut,
mai bun decât cei buni de multe ori,
ce prin poreclă-i Fílida știut?
Știința, dibăcia, mari splendori,
talentul rar și prețul mult crescut

[326] *Diego Durán*: Diego González Durán, despre care nu au rămas niciun fel de date în afară de două poezii de circumstanță.
[327] *Arion*: Poet grec originar din Lesbos, renumit prin măiestria cu care cânta la liră, activ în ultimul sfert al secolului al VIII-lea; celebru prin legenda potrivit căreia, amenințat să fie ucis și jefuit de marinari, la întoarcerea de la un concurs poetic din Sicilia, i-a înduplecat să-l mai lase să cânte o ultimă dată: cântecul său i-a fermecat pe delfinii care, după ce poetul s-a aruncat în valuri, l-au dus până la țărm.
[328] *López Maldonado*: Vezi *supra*, p. 13, n. 22.

lui Luis de Montalvo-i garantează[329]
glorii şi cinste cerul cât durează.

29 Iberul[330] sacru, cu-aurul de-acantă,
iederă pururi verde şi-alb măslin
împodobească-şi fruntea şi-n vibrantă
cântare faima-i să răsune lin,
şi într-atât valoarea i-o decantă,
că Nilul rodnic intră în declin
când Pedro de Liñán[331], subtil, cu pana,
de-Apolo-nsufleţit, îi dă coroana.

30 Talentul lui Alfonso de Valdés[332],
înalt şi rar, să-l cânt acum mă-mpinge,
cum să vă spun, păstorilor, ci ies
spunând că-ntrece-i pe cei mari şi-nvinge.
A arătat-o şi-o arată-ades
în elegantu-i stil ce clar distinge
cum vulnerat în el şi-arată pieptul
şi cântă rău-amorului de-a dreptul.

31 Uimească-vă şi un talent ce-ascunde
tot ce dorinţa izbuteşte-a cere,

---

[329] *Luis de Montalvo*: Luis Gálvez de Montalvo, vezi *supra*, p. 12, n. 8.

[330] *Ibero*: Ebrul. Epitetul sacru, aici ca şi în alte părţi, referitor la râuri şi fluvii, se explică prin faptul că acestea, în mitologia greco-latină erau zeităţi. În *Galateea* au şi rolul de axe în jurul cărora sunt ordonaţi poeţii elogiaţi.

[331] *Pedro de Liñán*: Pedro Liñán de Riaza (1556?–1607), poet toledan, nicidecum aragonez, cum l-a socotit însuşi Baltasar Gracián, deşi e evocat în legătură cu Ebrul. A fost foarte cunoscut la curte, se pare că a scris şi piese de teatru; spre sfârşitul vieţii a devenit capelan. S-a bucurat de elogii din partea lui Lope de Vega şi Baltasar Gracián (vezi *Ascuţimea şi arta ingeniozităţii*, trad. Sorin Mărculescu, Humanitas, Bucureşti, 1998, XXIX, p. 326; XLVIII, p. 442).

[332] *Alfonso de Valdés*: După toate probabilităţile, e vorba de Alonso de Valdés, autor al unui „Prólogo en alabanza de la poesía" („Prolog întru lauda poeziei") la volumul *Diversas rimas* de Vicente Espinel (1591), unde e prezentat ca gentilom la curte şi secretar al lui don Rodrigo de Mendoza. E poate acelaşi Valdés căruia Cervantes îi adresează un elogiu şi în *Călătorie la Parnas*, II, v. 231.

talent ce, chiar de pe pământ răspunde,
din ceru-nalt ne vine să prospere.
În pace-ori în război dacă pătrunde,
prin ce citesc, și văd, și-ascult, plăcere
vestitul Pedro de Padilla-mi face [333]
nouă mereu, mirabil și dibace.

32 Gaspar Alfonso[334], tu, vestit, lucrezi,
încât, așa cum tinzi la nemurire,
riști lauda să nici nu mi-o mai vezi
de-i să te laud după cum ți-e-n fire.
Plantele rodnice, plăcute, verzi,
ce-și află-n sfântul munte propășire,
oferă toate laur în cunună
și doar pe tâmplele-ți cinstiri adună.

33 De Cristóbal de Mesa[335] cert zvon port
că-n stare-a vă cinsti sfințita vale
nu doar în viață este, ci și mort,
și cu temei i-aduceți osanale.
Al versului eroic bun acord
stilul său grav și-nalt îi scot în cale
renume-n nume și, chiar de-ar tăcea,
uitării eu și faima nu l-am da.

---

[333] *Pedro de Padilla, fray* (c. 1550–după 1605), scriitor cu o abundentă producție literară, atât în manieră profană, cât și sacră. Prieten cu Cervantes (care-l menționează în *DQ* I, 6, p. 72, doar cu titlul cărții sale *Tesoro de varias poesías*, Madrid, 1580, reed. 1587), cu Laínez, Gálvez de Montalvo; cunoscut mai ales prin *Églogas pastoriles* (1581), *Romancero* (1583) și *Jardín espiritual* (1585). În 1585 a intrat în ordinul Carmeliților.

[334] *Gaspar Alfonso*: Ar putea fi vorba de un licențiat Gaspar Alonso, căruia Pedro Soto de Rojas (1584–1658) avea să-i consacre o elegie în *El desengaño de amor* (*Dezamăgirea iubirii*, 1623); nu se știe însă nimic despre scrierile sale.

[335] *Cristóbal de Mesa* (1561–1633), autor cu stagii în Italia, a scris numeroase poeme epice în maniera lui Tasso începând din 1594. Cervantes îi cunoștea pesemne înclinațiile epice, întrucât se referă aici la „versul său eroic". A tradus din Virgiliu. Cervantes îl elogiază și în *Călătorie la Parnas*, III, vv. 127–129.

34 Ştiţi ce podoabe şi comori v-aduce
pe ţărmuri însuşi Pedro de Ribera[336],
cinstiri pe merit daţi-i, neuituce,
cum însămi fac eu, prima,-n toată era.
Virtutea-i, dulcea-i muză ne conduce
la un subiect bogat ce atmosfera
i-o umple faimei şi-altor mii de faime,
oricât s-ar strădui cinstiri să-ngaime.

35 Tu, ce-a lui Lusus[337] fără-egal comoară
la mal adus-ai, apelor bariera
călcând-o-n rodnic fluviul, s-apară
în albii de-aur[338] uluind şi era:
cu-aplauze şi cuviinţă rară,
cum ţi se cad, Benito de Caldera[339],
cu laur şi cu iederă-ţi făgădui
a-ncununa talentu-ţi să mă strădui.

36 Acelui ce creştina poezie
în slavă-a dus-o şi-n atâta glorie,
i-o-nalţe faima şi-amintită fie
de mine-asemeni pururi în memorie.
Din răsărit până-n apus să-nvie
ştiinţa ca şi arta lui notorie,
a marelui Francisco de Guzmán[340],
lui Febus ucenic, lui Marte-oştean.

---

[336] *Pedro de Ribera*: Nu se ştie cine a fost acest personaj.

[337] *Lusus*: Însoţitor sau fiu al lui Bacchus şi întemeietor mitic al Lusitaniei (Portugalia de azi).

[338] Fluviul cu albie de aur este, potrivit tradiţiei deja menţionate, Tagul.

[339] *Caldera*: Poet portughez, de unde şi aluziile la Lusitania, *Benito de Caldera* a tradus în spaniolă *Os Lusíadas* (*Lusiada*) de Camões (Alcalá, 1580).

[340] *Francisco de Guzmán*: Identificat de R. Schevill şi A. Bonilla ca un căpitan sevilian, autor al unor scrieri moralizatoare publicate între 1557 şi 1576.

37 La căpitan Salcedo[341] evident e
că mintea lui divină se ridică
în ascuțimi, sus, fără precedente,
drum cum nici fantezia nu despică.
Dacă-l compar cu el, suficient e,
căci orice altă-asemuire-abdică
la înălțimea lui, ori e scălâmbă
de vrei să i-o aplici, sau chiar îl strâmbă.

38 Prin ascuțimea lui și vasta-i minte,
Tomás de Gracián[342], dacă-mi dați voie,
e drept, de mine date,-așezăminte
să aibă-n valea voastră, cum la voi e;
virtutea și valoarea lui aminte
mi-aduc sus pus pe-o treaptă că la noi e
cum cred că nu sunt mulți să-l egaleze,
la meritu-i puțini pot să viseze.

39 Acum, surori frumoase, dintr-odată,
Bautista de Vivar[343], da, vă exaltă
cu-atâta cumpăt, artă-așa curată,
că, muze-oricât, uimirea vă tresaltă.
Nu va cânta disprețul ce-l arată
Narcis lui Eco, biata, ce-o revoaltă,
ci grijile, chiar ale lui, născute
între nădejdi și-uitări amar temute.

---

[341] *Salcedo*: Juan de Salcedo Villandrando, căpitan și poet stabilit în Perú, de la care n-au rămas decât foarte puține producții poetice, tipărite la Lima în 1602 și 1631.

[342] *Gracián*: *Tomás Gracián de Antisco* sau *Dantisco* (1558–1621) cenzor, frate al lui Lucas Gracián, autorul aprobării *Galateei*, prieten și cu Lope de Vega, care îi face de asemenea elogiul. Cervantes îl va menționa și mai târziu, în *Călătorie la Parnas*, VII, vv. 226–228.

[343] *Vivar*: Juan Bautista de Vivar, cunoscut pentru abilitățile sale poetice de improvizator, a fost prieten și cu Lope de Vega, care-i face și el elogiul în *Doroteea*, IV, 2. Alte amănunte dă Avalle-Arce, ed. cit., p. 437, n. 2.

40 Frici moi, şi spaimă, şi terori de tot
asupră-mi dau năvală-n astă clipă
din pricină că văd, dar, vai, nu pot
să-i dau spre-onoruri cât mai sus aripă
gravului Baltasar, ce peste tot
ştiut e de Toledo[344], deşi-n pripă
cred că a doctei pene-a lui zburare
la cerul empireu îl duce-n zare.

41 Din lung învăţ într-un talent se vede
că-n anii verzi şi-n vârsta tinerească
ştiinţa tot atât de bine şede
ca-n alba vârstă coaptă, bătrânească.
A contrazice nu mă voi repede
un adevăr atât de fără mască,
şi mai cu seamă de-l auzi, colega,
căci pentru tine-l spun, Lope de Vega[345].

42 Cu paşnicul măslin încununat
în mintea mea acum se-nfăţişează
sfânt Betisul, de-a dreptul indignat,
şi de uitarea mea se lamentează.
Îmi cere ca-n discursu-mi avântat
să pun alesele talente-n vază
care-i sălăşluiesc pe ţărmuri, şi acum
spre ei, astfel, şi glasu-mi tare-ndrum[346].

---

[344] *Baltasar de Toledo*: Personaj neidentificat, în ciuda numeroaselor ipoteze lansate.

[345] „Fenixul ingeniozităţilor", Lope Félix de Vega Carpio (1562–1635), era o prezentă inconturnabilă în „Cântul Caliopei". În 1585, el avea douăzeci şi cinci de ani, iar Cervantes, treizeci şi opt, de unde şi referirea la tinereţea lui Lope. În ciuda disensiunilor ulterioare, Cervantes îl va evoca şi în *Călătorie la Parnas*, II, vv. 388–390.

[346] De aici începe elogierea poeţilor de pe malurile Betisului (Guadalquivirul de azi).

43 Ce-i de făcut când, de la primii pași,
descopăr lucruri fel de fel, ciudate,
alți Pinzi noi, mii, și mii de alți Parnași,
și-n cor alte surori și mai bogate,
drept care-ți vine baltă tot să lași,
și mai ales, din pricini minunate,
orișice son l-aud slujind drept Eco
când numele rostit este Pacheco [347]?

44 Pacheco-i cel cu care Febus are
prieteșug tot nou, vorbe-nțelepte,
ca și surorile-mi discernătoare,
de când pe lume-a fost să se deștepte.
Eu una de atunci car în spinare
pe neumblate căi, sucite-ori drepte,
talentul și-opurile lui ajunse
pe culmi de-onoruri încă nepătrunse.

45 Ajuns-am într-un punct unde-orice-aș spune
spre lauda divinului Herrera[348],
van rodul ostenelii mi-ar apune,
și dacă l-aș urca-n a patra sfera[349].

---

[347] *Pacheco*: Francisco Pacheco (1535–1599), umanist, canonic al catedralei din Sevilla, prieten cu marele poet Fernando de Herrera; este primul dintre spiritele de pe malul Betisului și pentru că, prin vârstă, era maestrul grupului sevilian și în casa lui se reuneau deopotrivă scriitori și artiști, pe care-i îndruma și încuraja; din opera sa în limba spaniolă nu s-a păstrat aproape nimic. Nepotul său, pictorul cu același nume și autor al unei cărți de mare interes pentru istoria literară (*Libro de descripción de verdaderos retratos de ilustres y memorables varones*, Sevilla, 1599), a fost socrul marelui pictor Velázquez.

[348] *Herrera*: Fernando (sau Hernando) Herrera (1534–1597), poet sevilian de o mare celebritate, supranumit *El divino*; a fost veritabilul șef al școlii poetice seviliene, autor a numeroase *canciones* și sonete de dragoste și al unor piese de factură eroică; punte de legătură între lirica lui Garcilaso de la Vega și poezia lui Góngora; s-a impus și ca teoretician sever al poeziei, domeniu în care a cunoscut un mare răsunet.

[349] *a patra sfera*: Era cea a soarelui sau a lui Febus Apolo.

Ci dacă vorba-mi șovăi să se-adune,
operele lui și faima-n toată era
vor spune unul că-i Hernando-naltul,
din Nil la Gange, dintr-un pol la altul.

46 De alt Fernando vreau să v-amintesc,
ce Cangas[350] se numește, și se miră
de el pământul, și prin el trăiesc
științele, spre laur câte-aspiră.
Spre-naltul Cer talente de-ndrăznesc
să-nalțe ochii după ce-l priviră,
la el doar să se uite, ca să vadă
că-i cea mai susă și subtilă-arcadă.

47 De don Cristóbal ce-are supranume
și de Villarroel[351], să fiți convinși
că n-ar fi drept ca el și-ale lui nume
cu alții-n râu-uitării de-ar fi-mpinși.
Mintea-i uimească și-a valorii culme
și cunoscut să fie de-orice inși
drept vârful cel mai nalt ce se-ntrezare
din câte pe pământ sunt sau sub soare.

48 Undele elocinței vechi ce-n pieptul
gravului Cicero își au izvorul,
ce pe-atenieni i-au mulțumit de-a dreptul
și i-au adus lui Demostene-onorul;
și mințile azi dispărute-n pieptul
anilor duși ce ne-au știut și corul,

---

[350] *Cangas*: Fernando de Cangas (c. 1540–?) citat de poeți contemporani precum Juan de la Cueva, Herrera sau Cristóbal de Mesa, altminteri complet uitat.

[351] *Cristóbal de Villarroel*: Licențiat, poet născut la Úbeda, nu i se cunosc decât câteva poeme encomiastice în frontispiciul operelor altor scriitori și un sonet din *Flores de poetas ilustres*, antologia lui Espinosa.

smerească-se-n știința-n veci divină-a
magistrului Francisco de Medina[352].

49 Oricând, vestite Betis, poți să-ntreci
și Mincio, și-Arno, Tibrul și-alte ape
și fruntea mulțumit ți-o-nalță-n veci,
și curgi tot amplu-n cât pământ te-ncape,
c-atâta Cerul vru, ca să nu seci,
cu slavă, faimă, cinste să te-adape
câte-ți trudește-n malurile mândre
Baltasar del Alcázar[353] să reîntre.

50 Pe-altu vedeți, și-n el este-ncifrată
a sacrului Apolo-nvățătură,
ce-n mintea altor mii de inși turnată
vădește-n toți preagrava lui statură.
Într-unul însă și mai bine-arată,
și-urcând atât, se-ntrece pe măsură,
iar el, licențiat Mosquera[354], poate,
ca un Apolo-n lume celebrat e.

51 Nu se ferește-acel bărbat prudent
ce cu știință-și umple și ornează
curatul piept, să mai privească-atent
izvorul sfânt ce-n munte viu ni-i oază;
ci-n cursu-i nepereche și-opulent
își stinge setea, ca apoi să-i vază

---

[352] *Francisco de Medina* (1544–1615), unul din cei mai apreciați umaniști ai școlii seviliene, figurând în *Libro de retratos*, de Pacheco. E menționat ca orator deoarece a predat la Jerez, Antequera și Osuna. A fost în Italia și a scris un cuvânt-înainte pentru preliminariile *Adnotărilor la Garcilaso* ale lui Herrera.

[353] *Baltasar del Alcázar* (1530–1606), traducător al lui Horațiu și autor de epigrame spirituale care i-au adus supranumele de „Marțial al Sevillei".

[354] *licențiatul Mosquera*: Cristóbal de Figueroa (sau de Moscoso) (1547–1610), poet sevilian, carieră literară și militară; figurează în *Libro de retratos*, de Pacheco. Autor de opere militare (într-un comentariu la campania din Azore, din 1596, există un sonet laudativ al lui Cervantes) și poetice.

şi lui clar nume lumea-n toată era:
doctoru-nalt Domingo de Becerra[355].

52 De Espinel faimosul multe-aş spune,
ce-s mai presus de mintea omenească,
ce-nvăţături în piept ştiu s-adune,
ca-n apolinic sacru duh să crească;
mai mult nu poate limba-mi să-mpreune,
c-ar fi decât mi-e gândul mult mai flască,
şi-atât aş zice: că la Cer aspiră
când pana-şi ia sau trece-apoi la liră[356].

53 Dac-a-i vedea egali vreţi s-aveţi şansa
pe blondul Febus şi pe roşul Marte,
priviţi-l, rog, pe marele Carranza[357]:
niciunul din cei doi nu-i stă departe.
Vedeţi că-n el prieteşug taman s-a
prins în condei şi spadă, că-ntre arte
şi dibăcii e-o strânsă legătură,
şi arta şi ştiinţa-s pe măsură.

54 Luis Lázaro-Iranzo[358] are-o liră,
ce mult mai acordată ca a mea e,

---

[355] *Domingo de Becerra*, preot sevilian, rob în Alger şi răscumpărat odată cu Cervantes. În 1585 publică la Valencia o versiune spaniolă a tratatului *Il Galateo*, de Giovanni della Casa.

[356] *Vicente Martínez y Espinel* (1550–1624), celebru literat din Ronda, poet, dramaturg şi muzician, reputat mai cu seamă pentru romanul său picaresc *Vida del escudero Marcos de Obregón* (1618) şi pentru inventarea unei forme poetice botezate cu numele său, *espinela* (decastih trohaic octosilabic, rimat abbaaccddc). Se spune că el este cel care a introdus o a cincea coardă la chitară. Cervantes îi va face din nou elogiul în *Călătorie la Parnas*, II, vv. 148–150.

[357] *Carranza*: Jerónimo Sánchez de Carranza, sevilian. Celebrat ca bărbat nobil, cunoscător deopotrivă al armelor şi literelor. A dat o carte despre filozofia armelor, *Libro... de la filosofía de las armas y su destreza*, Sanlúcar de Barameda, 1582.

[358] *Lázaro Luis Iranzo* sau, mai curent, Liranzo, militar şi poet, cunoscut doar prin câteva poeme incluse în publicaţiile altor autori.

și-n sonu-i cânte cerul ce-i inspiră
mai bun în el, virtutea în văpaie.
Cu Febus și cu Marte-un drum aspiră
să urce,-nchipuirii vrând să-i taie
orice porniri terestre, și întruna
va-nvinge el și scrisa, și Fortuna.

55 Baltasar de-Escobar[359] ce-ornează-acuma
Tibrului malurile prea faimoase,
despodobind prin lungă-absență numa
pe-ale sacrului Betis, largi și joase;
talent fertil, de-o călca iarăși huma
natală-a dragii patrii, cu prisoase
i-ofer cinstitelor și june tâmple
cinstiri și lauri, drept e să se-ntâmple.

56 Ce titlu, ce onoruri, palme-ori laur
i-s datorate lui Juan Sanz Zumeta,
când de la ind la mauritanul maur
nu-i muză cum doar lui își dă ștafeta?
Azi faima-aici mai nouă i-o restaur,
spunându-vă, păstorilor, ce net a
primit Apolo-orice cinstiri și lustru
l-ar face pe Zumeta[360] mai ilustru.

57 Dați lui Juan de la Cuevas[361] cuvenitul
loc, când prilej va fi, aici, în vale,
păstorilor, că-l merită și-admitu-l

[359] *Baltasar de Escobar*: Poet apreciat de contemporani, deoarece numele lui figurează în *Libro de retratos* al lui Pacheco. Ni s-au păstrat însă de la el doar câteva poeme. Cervantes știe că poetul era în Italia în timp ce el lucra la *Galateea*.
[360] *Juan Sanz de Zumeta* sau *Sáez de Zumeta* (c. 1533–?): Pacheco îl include în *Libro de retratos*, fără elogii. De la acest poet sevilian s-au păstrat câteva poezii.
[361] *Juan de la Cuevas* sau *Juan de la Cueva*, cum e cunoscut (1543–1612), renumit poet și dramaturg sevilian; în 1582 i-a apărut un volum de poezii (*Obras*), iar producția de dramaturg și-a adunat-o în culegerea *Comedias y tragedias*, 1583. După apariția *Galateei* a publicat și alte opere.

şi dulcea-i muză şi-ale minţii-i fale.
Ştiu de-al uitării veşnice-nmiitul
asalt al vremii crude şi fatale
că îi va fi cruţat întregul nume,
lăsându-i doar un clar şi-nalt renume.

58 Păstorilor, de-l veţi vedea, cinstiţi-l
pe-acel bărbat faimos ce-o să vi-l spun,
şi-n grave şi dulci stihuri proslăviţi-l
ca pe-unul ce prin ele-i tot mai bun.
Vivaldo-l cheamă, patronimu-i ştiţi-l,
pe nume-Adam[362], şi-n el se suprapun
un spirit ce-nflorit şi excelent e
preanorocoasei ere-acum prezente.

59 Cum de-obicei de flori împestriţată
şi somptuos bogată luna mai o
ştim, după cum preadoctă şi-nzestrată
este şi mintea lui don Juan Aguayo[363].
Şi chiar de-aş zăbovi încă o dată
să-l laud iar, pot spune că-ncercai o
cântare-acum, doar că şi-n alte dăţi
vă voi uimi şi cu-alte calităţi.

60 Îi vreau lui Juan Gutiérrez Rufo-i[364] nume
nu doar vestit, ci pururi în memorie,

---

[362] *Adam Vivaldo*: Nu se ştie nimic altceva despre el decât că a fost un bancher sevilian, de origine genoveză, prieten cu Cervantes; de la el au rămas câteva sonete publicate de Avalle-Arce (pentru amănunte, vezi ed. cit., p. 442, n. 27). Claude Allaigre (trad. cit., vol. I, p. 1463) nu exclude posibilitatea unei legături cu personajul Vivaldo care apare în *DQ*, I, 13 şi urm.

[363] *Aguayo*: Juan de Castilla y Aguayo (c. 1533–?), edil sau consilier municipal (*veinticuatro*) din Córdoba; a scris *El perfecto regidor*, Salamanca, 1586.

[364] *Rufo*: Juan Gutiérrez Rufo sau, mai curent, Juan Rufo (1547?–1625?), „juratul din Córdoba", soldat sub comanda lui don Juan de Austria în războiul contra moriscilor, la Lepanto şi la Neapole. A scris poemul eroic *La Austriada* (1584), citat în *DQ*, I, 6, p. 72. E cunoscut mai ales prin *Apoftegmele* sale (*Los seiscientos apotegmas*, Toledo, 1596).

și pe savant, și pe naiv, precum e,
să-i mire-ilustra, vasta lui istorie.
Să-i deie sacrul Betis bun renume
cum stilu-i merită; și deie-i glorie
preaștiutorii; faimă ceru-i deie
cum zboru-i nalt avântu-ar ști să-și ieie.

61 Prin don Luis de Góngora[365] v-ofer
un rar duh viu, cum altu-asemeni nu e;
mă bucur, cresc cu opera-i și sper
că nu doar eu, ci lumea-ntreagă-l suie.
Și dacă, dragii mei, ceva vă cer
e-nvățătura-a-i fi în voi statuie
prin laudele voastre, dar și-n viață,
gonind și timp, și moartea cea de gheață.

62 Laur încingă, iederă ca tetra,
și chiar stejar robust boltita frunte
a lui Gonzal Cervantes Saavedra,
că-i sunt datoare-n tot să mi-l descrunte.
El lui Apolo i-a sporit catedra,
ne-arată Marte-n el curaj de frunte
clocotitor, dar și neabătut,
fiind prin el iubit, dar și temut[366].

63 Tu, ce lui Celidón[367], cu dulce plectru,
în lume i-ai dus nume ca și faimă,

---

[365] *Góngora*: Luis de Góngora y Argote (1561–1627), marele poet baroc originar din Córdoba, aflat pe atunci la începutul carierei sale. Cervantes, care la acea dată i-a putut cunoaște poezia din manuscrise, îl va elogia din nou în *Călătorie la Parnas*, II, vv. 58–60.

[366] *Gonzalo Cervantes Saavedra*: Omonim al marelui Cervantes, probabil rudă îndepărtată cu el. Acest soldat din Córdoba a luptat, ca și el, pe galerele lui don Juan de Austria și a murit înecat în Havana, în 1594. Din producția sa literară s-au păstrat doar câteva versuri publicate în *El perfecto regidor* de Aguayo (vezi strofa 59).

[367] *Celidón*: Trimitere metonimică la *Gonzalo Gómez [de Luque]*, poet din Córdoba; Cervantes se referă la poemul său cavaleresc în patruzeci de cânturi, *Libro primero de los famosos hechos del príncipe Celidón de Iberia* (Alcalá, 1583).

şi admirabil cizelatu-i metru
spre laur şi triumf dorit te cheamă,
puterea-ţi şi coroana şi un sceptru,
Gonzalo Gómez, căci, iubind, te-aclamă
ceea ce, dându-ţi tot, ştie că meriţi
domnia peste Helicon să ceri-ţi.

64 Tu, Dauro[368], râu de aur, faima-ţi şti-o,
căci bine în lumină iar te pui,
şi cu nou cursul tău, tu apa-ţi, vio,
peste departele Hidaspe[369]-o sui,
căci Gonzalo Mateo de Berrío[370]
cu duhu-i îţi sporeşte-onoarea grui,
şi numele-ţi limbuta faimă-ncepe
să ţi-l proclame peste munţi şi stepe.

65 Din verde laur faceţi-i corona,
păstori, ca să cinstiţi o demnă frunte:
licenţiatul Soto Barahona[371],
bun vorbitor şi învăţat de frunte.
În sfânta undă chiar din Helicona,
dac-ar pieri din sacru-izvor din munte,
găsit ar putea fi, o, ciudat ceas,
ca şi pe-nalte vârfuri din Parnas.

---

[368] *Dauro*: Numele poetic (citeşte *Dau-ro*) al râului Darro din provincia Granada, izvorăşte din munţii Harana şi se varsă în Genil. Menţionarea aurului provine dintr-o asociere fals etimologică.

[369] *Hidaspe*: Râu din Asia, afluent al Indului, limită a cuceririlor lui Alexandru cel Mare. Aici e folosit ca expresie a depărtării.

[370] *Berrío*: Gonzalo Mateo de Berrío (1554–1628?), poet din Granada, apreciat elogios şi de alţi câţiva mari autori contemporani, ca Lope de Vega, Espinel, Figueroa.

[371] *Barahona*: Licenţiatul Luis Barahona de Soto (1548–1595), medic în Osuna, apoi în Archidona. A fost un mare poet, prieten cu Herrera şi foarte apreciat de Cervantes, care-l evocă şi în *DQ*, I, 6, p. 73, citându-i epopeea *Las lágrimas de Angélica* (*Lacrimile Angelicăi*, Granada, 1586), imitată după *Orlando furioso* de Ariosto, şi în *Călătorie la Parnas*, III, vv. 358–360.

66 Pe-antarcticul tărâm[372] e cu putință
să nemurești talente suverane,
căci de-au acolo-n bogății priință,
și minți pe-acolo cresc supraumane.
O pot vădi cu mulți, după voință,
ci vreau doar doi s-aleg din multe vrane:
unul din Noua Spanie, Febus nou,
cel'lalt e din Perú, soare erou.

67 Francisco, unul, de Terrazas[373], are
un nume cunoscut la fel și-aci,
și-acolo, și o Hipocrene-apare
din el, natalul cuib a-l noroci.
De-aceleași glorii-i celălalt în stare,
căci a putut cu duh divin găsi
în Arequipa primăverii sfera:
este Diego Martínez de Ribera[374].

68 Aici, sub o ferice stea ieșit-a
un fulger de lumină-atât de rar,
că și-o scânteie ce din ea sărit-a
Apusul Răsărit făcut-a iar.
Când își croi acea lumină-orbita,
fu și Picado,-Alonso[375], temerar;

---

[372] Începe trecerea în revistă a scriitorilor latino-americani, pe care Cervantes îi tratează în același regim de valoare ca și pe cei din metropolă.

[373] *Terrazas*: Francisco de Terrazas (1525?–1600?), poet „neohispan", după expresia lui Avalle-Arce, fiu de conchistador, este cel mai vechi poet mexican; de la el au rămas câteva poeme izolate și fragmente dintr-un poem epic despre Hernán Cortés. Opera i-a fost editată în Mexic, în 1941.

[374] *Ribera*: Diego Martínez de Ribera, despre care nu se știe altceva decât că a trăit în Perú (Arequipa) și tot acolo a murit pe la 1600.

[375] *Alonso*: Alonso Picado, poet (m. 1616), instalat la Arequipa, apoi la Lima, general și secretar al marchizului don Francisco Pizarro. A avut o avere considerabilă. E cunoscut și pentru disputa care l-a opus lui Sancho de Ribera (vezi *Ribera*, strofa 71) dintr-un motiv necunoscut. Despre producția sa poetică nu se mai știe nimic.

frate cu mine și cu-Atena-ntruna[376],
căci ne vedem în el ca-n còpii, una.

69 Dar de-i să te slăvesc precum se cade,
ești, mare-Alonso de Estrada[377], demn
să nu-ți cântăm pripit, ca-n escapade,
persoana, mintea, ci-n mai rar însemn.
Cu tine glia s-a umplut de roade
ce Betisului dă comori la-ndemn,
dar inegal e schimbul, căci nu-i plată,
cum creditu-i de-nalt, să-ți fie dată.

70 Drept rar zălog pe-acest pământ ilustru,
măreț don Juan, de Cer ne-ai fost adus,
de-Ávalos slăvi și de Ribera[378] lustru,
cinste aici și-aiurea cum alți nu-s.
Ferice Spanie, unde peste-un lustru
dovadă-ți fi-vor opurile, sus,
de cât Natura darnică-a fi poate
în duh înalt și-aleasă spiță-n toate.

71 Cel ce în dulcea-i țară mulțumit e,
Limara[379] cu-ape limpezi bucurându-l,
vestitul mal, brizele răcorite
cu vers divin înveselind de-a rândul,
vină, și veți vedea drept socotite,
brav în discernământu-i contemplându-l,

---

[376] *Caliope*: Muza poeziei, este sora lui Apolo, care, ca fiu al lui Zeus/Iupiter e și frate cu Pallas/Minerva; în sensul acesta, ca poet, și Alonso Picado le este frate.

[377] *Estrada*: Alonso de Estrada (1540–1610), născut la Sevilla, a plecat în Perú, unde a trăit la Moquegua. Opera poetică nu i s-a păstrat.

[378] *Ribera*: Don Juan de Ávalos y Ribera, născut la Lima, fiu al conchistadorului Nicolás de Ribera cel Bătrân, botezat la 26 iunie 1553. A revenit în Spania, unde a rămas vreo cincisprezece ani (până în 1599) și a devenit demnitar al ordinului de Calatrava; s-a întors la Lima în 1599 și a murit în valea Pisco la 20 mai 1622.

[379] *Limara* sau *Rimac*, fluviu din Perú, în valea Limei.

că-i Sancho de Ribera[380]-n orice parte
Febus întâi și nepereche Marte.

72 Și-această vastă și celebră vale,
chiar Betisului vrând să-i și uzurpe
un nou Homer, cui îi putem da-n cale
cununi de nobil duh, întâiu-n urbe.
De grații plămădit măsurii sale
și dăruit de Cer să nu se surpe:
știut, da, și de Tagul vostru-acum e.
Pedro de Montesdoca[381] e-al său nume.

73 Oricât de sus dorințele ar crește,
un Diego-ilustru de-Aguilar[382] mai sus e,
ca acvila regală se zărește,
urcând unde nici gândul nu se duse.
Din mii și mii, pana-i trofeu primește,
căci alt condei în fața ei răpus e;
de stil sau de valoarea-i lăudate,
Guánuco[383] spună,-așa cum luminat e.

74 Îmi amintesc de-un Gonzalo Fernández,
mare-n oastea lui Febus căpitan,
și-azi de Sotomayor[384] lui noi ofrande-s

---

[380] *Ribera*: Sancho de Ribera, de fel din Lima (1545?–1591), fiu de conchistador; i se cunosc câteva poeme, celebritatea i-a adus-o însă în cea mai mare măsură conflictul cu Alonso Picado (vezi strofa 68). E considerat unul din promotorii teatrului de la Lima.

[381] *Montesdoca*: Pedro de Montesdoca (m. 1626?), poet sevilian al cărui elogiu Cervantes îl reia în *Călătorie la Parnas*, IV, vv. 448–450. Din 1576 a trăit în Perú, unde a fost corregidor al orașului Huánuco.

[382] *Aguilar*: Diego de Aguilar y Córdoba (1550?–1613?), originar din Córdoba, a fost soldat, mai întâi în Spania, apoi în Perú; e autorul unui poem epic în proză, *El Marañón*, nepublicat în timpul vieții sale. Patronimul „Aguilar" evocă acvila de unde și intervenția metaforei din versul al treilea.

[383] *Guánuco* sau *Huánuco* este un oraș din Venezuela, care nu trebuie confundat cu localitatea omonimă din Perú (strofa 72).

la numele-i, unic erou taman.
Ştiinţa ca şi versurile-i tandre-s,
uimind o lume de la an la an;
şi dacă el prin pană-atâta place,
nu mai puţin faimos şi spada-l face.

75 Enrique, el, Garcés[385], ce peruanul
regat îmbogăţeşte, căci prin rimă,
subtil în duh şi ager cu toptanul,
şi-a dus isprava sus, la vârf, sublimă,
în dulce spaniolă pe toscanul
măreţ trecându-l, cu-nnoită stimă,
aşa că cine i-ar întrece arca,
şi dac-ar învia-ntre noi Petrarca?

76 Rodrig Fernández de Pineda[386],-a cărui
nemuritoare vână, uimitorul
dar moştenit ce-n bună parte-i dărui
să soarbă dându-i din ecvin izvorul[387],
încât orişice-ar vrea nu poţi să-i nărui,
atât îi e-n Apus de sus onorul,
că poate şi aici să i se-mpartă
cum merită şi duhu-i, şi-a lui artă.

---

[384] *Sotomayor*: Din scrierile lui Gonzalo Fernández de Sotomayor nu se mai păstrează decât un sonet encomiastic făcut pentru *El Marañón* de Aguilar y Córdoba (vezi strofa 73). Omonimia parţială dintre numele lui şi cel al Marelui Căpitan, don Gonzalo Fernández de Córdoba (1453–1515), motivează apelativul din text.

[385] *Garcés*: Enrique Garcés, portughez, născut la Porto pe la 1530, s-a stabilit o vreme în Perú, dar s-a întors în Spania. A tradus din Camões şi Petrarca. Cervantes se referă la cartea *Los sonetos y canciones del poeta Francisco Petrarcha*, publicată abia în 1591, pe care el o va fi cunoscut însă într-o versiune manuscrisă.

[386] *Pineda*: despre Rodrigo Fernández de Pineda nu se ştie practic nimic; Avalle-Arce (ed. cit., p. 448, n. 6 şi 14) presupune că ar putea fi vorba de acel Rodrigo Fernández căruia Enrique Garcés (vezi strofa 75) îi consacră un sonet în preliminariile traducerii sale din Petrarca.

[387] *ecvin izvorul*: Hipocrene sau, în traducere, „izvorul calului".

77 Și tu, ce Betisul matern, dibaci,
de pizmă-l umpli resentimentar,
și alte ceruri și-alt pământ îți faci
martore cântului ritmat că-ți sar,
te bucură că numele-ți desfaci,
Juan de Mestanza[388], generos și rar,
și-ntreaga lume-i de zvonirea-i plină
cât ceru-al patrulea[389] mai dă lumină.

78 Tot ce-i suav și într-o dulce vână
zărești, sunt toate-ntr-unul, făr-ocol,
cuprinse doar, și-n son de muză-nfrână
a mării zurbă, cursa lui Eol.
E Baltasar de-Orena[390] și stăpână
îi este faima de la pol la pol,
purtând ușor, și-n Răsărit, și-Apus,
cinstiri cum altele-n Parnas nici nu-s.

79 Dar pentru c-o fertilă plantă-aleasă[391]
e răsărită-acolo-n vârf, hai ad-o,
deși-n Tesalia-i oricând culeasă,
plantă ce roadă bună-a dat, toți cread-o,
ci tac, Fortuna las ce vrea să țeasă,
și-anume spun don Pedro de-Alvarado[392],
ilustru și prin spiritu-i la fel,
divin în lume, alți cum nu-s defel.

---

[388] *Mestanza*: În ciuda afirmației lui Cervantes, Juan de Mestanza nu era sevilian, ci manceg, din Agudo. A trecut în Indii în 1555; în 1582 era procuror regal (*fiscal*) al Audienței din Guatemala. A murit probabil înainte de 1614, dată la care Cervantes îi dedică un nou elogiu, postum, în *Călătorie la Parnas*, VII, vv. 61–66.

[389] *ceru-al patrulea*: După cum s-a mai spus, cerul Soarelui sau al lui Apolo.

[390] *Orena*: Singura informație despre Baltasar de Orena este că a ocupat funcția de magistrat municipal în Guatemala, la finele secolului al XVI-lea.

[391] *plantă-aleasă*: e vorba de laur, consacrat lui Apolo, fertil, așadar, în poezie.

[392] *Pedro de Alvarado* este total necunoscut. Ipotezele adunate în jurul lui par neconvingătoare.

80 Tu ce cu-o nouă muză îndrăzneață,
Cairasco[393], inimi cânți în plină-aprindere,
și toana gloatei care nu stă-n față
când pe viteaz lașu-l ia prin surprindere,
de-ai merge-aici din Gran Canaria, ață,
dornic și-nflăcărat întru destindere,
pentru valoarea-ți și de duh puterile,
păstorii ți-ar orna cu drag șederile.

81 Cine-i, bătrâne Tormes, cel ce neagă
că ai putea și Nilul a-l întrece,
licențiatul Vega[394] când, ca-n șagă,
mai mult ca Titir[395] Mincio-n cânt îl trece?
Știu bine, Damián, duhu-ți c-aleargă
și-ajunge unde celebrarea-i lege,
căci știu din lungii-mi ani de-ndatorință
ce-nalte ai virtute și știință.

82 Chiar dacă tot talentu-n tot ce faci,
Francisco Sánchez[396], mi-ar fi acordat,
greoi aș apărea și prea stângaci,
dac-a te lăuda m-aș fi-ncercat.
Celestul grai ar trebui să-mbraci
ca singur drum pe care-argumentat

---

[393] *Cairasco*: Bartolomé Cairasco de Figueroa (1538–1610), autor prolific de opere dramatice și lirice; născut în insulele Canare, la Las Palmas, a fost proclamat de contemporani „prinț al poeților canarieni". Era renumit prin compozițiile în *esdrújulos* (rime trisilabice sau proparoxitone), pe care și Cervantes le folosește în strofa aceasta, iar în traducere le respect. De semnalat ediția *Obras inéditas*, I, *Teatro*, ed. Al. Cioranescu, Santa Cruz de Tenerife, 1957.

[394] *Vega*: Damián de Vega, din Salamanca, de la care ni se păstrează doar o poezie ocazională. Cu el începe elogiul poeților de pe râul Tormes.

[395] *Titir*: Aluzie la Virgiliu. *Mincio* (lat. *Mincius*) este un râu important din Lombardia, în N Italiei, afluent la Padului.

[396] *Sánchez*: Francisco Sánchez de las Brozas (1523–1600), mare umanist, celebru profesor de greacă și retorică la Salamanca, supranumit *El Brocense*, după localitatea sa natală (Las Brozas, Cáceres).

elogiile tale pot să crească:
în grai uman e-o joacă nebunească[397].

83 Aparte lucruri şi-nnoite-n stil
dau mărturii un spirit că bogat e,
cum mii de grele probe-n ritm subtil
pot învăţat şi preţuit s-arate
că-i don Francisco de las Cuevas[398]: mi-l
înfăţişează-n opuri lăudate,
cât faima gura n-o să şi-o astupe
şi cursa-i iute nu şi-o va-ntrerupe.

84 Aş vrea să-mi încunun dulcele cânt
aici, păstorilor, şi lăudându-l
pe-un spirit ce uimirii dă avânt
şi v-ar putea răpi-n extaz cu rândul.
În el rezum şi-adun tot ce-n încânt
v-am arătat şi să v-arăt am gândul:
Fray Luis de León[399], vi-l semnalez,
îl venerez, l-ador şi îl urmez.

85 Ce căi, ce chip, ce moduri temelia-s
a lăudării-acelui mare nume,
ca-n veacuri mii să dăinuie Matías
de Zúñiga[400], cum are supranume?

---

[397] Claude Allaigre (trad. cit., vol. I, p. 1458, n. 29) face observaţia judicioasă că, aici, Caliope îşi uită calitatea divină pe care şi-o va revendica din nou în strofa 85.

[398] *Cuevas*: Francisco de las Cuevas y Silva (1550?–1621), jurisconsult, dramaturg, cu *La tragedia de Narciso*. Lăudat de contemporanii săi (Lope, Rojas sau Gracián), este prezent în antologia *Flores de poetas ilustres* de Pedro Espinosa. Cervantes îl va menţiona din nou în *Călătorie la Parnas*, II, vv. 286–288.

[399] Fray Luis de León (1527–1591), unul din cei mai mari scriitori spanioli din secolul al XVI-lea, este pe drept cuvânt elogiat aici de Cervantes. Claude Allaigre sugerează că ar putea exista chiar o legătură între teoria numelui care-i subîntinde cartea sa *Los nombres de Cristo* (*Numirile lui Cristos*) şi „strategia onomastică" din *Galateea*.

[400] *Matías de Zúñiga*: Nu există niciun fel de date despre acest poet salamantin.

Elogiile-mi lui şi melodia-s,
căci eu deşi-s din Cer şi-om el acum e,
cum duhu-i este-ntr-adevăr divin,
e demn de şi mai mari cinstiri în cin.

86 Şi-acum vă-ntoarceţi iutea cugetare
către Pisuerga[401], malurile-acele
vedea-veţi suma că o fac mai mare
de mari talente onorate-n ele.
Şi nu doar ele, ci, strălucitoare,
tăria unde ard aprinse stele
se poate lăuda că-n ea i-adun
pe-acei bărbaţi de care-aici vă spun.

87 Voi, Damasio de Frías[402], singur colo
cinstiţi-vă, căci laude nu poate
pesemne să v-aducă nici Apolo,
ca nu cumva neputincios s-arate.
Sunteţi pol sigur, îndrumând de-acolo
ce drum s-aleagă cine vrea să cate
pe marea-nvăţăturii bună cale,
prielnic vânt şi port plutirii sale.

88 Andrés Sanz de Portillo[403], tu dă-mi mie
suflul cu care Febus îţi împinge
savanta pană, vasta-ţi fantezie,
ca, lăudându-te, să pot învinge.
Ci necioplita-mi limbă de n-o ştie,
oricât s-ar strădui, şi s-ar distinge,
apară cineva cum mi-l doresc
spre-a-ţi lăuda ce simt şi ce zăresc.

---

[401] Vezi *supra*, p. 342, n. 273.

[402] *Damasio de Frías*: Poet din Valladolid (cu care Cervantes inaugurează elogierea poeţilor de pe malurile râului Pisuerga). L-a lăudat şi Vicente Espinel. Scrierile lui au rămas încă în bună parte inedite.

[403] *Portillo*: despre acest Andrés Sanz de Portillo nu se ştie mai nimic.

89 Preafericite spirit ce-ai urcat
mai sus decât Apolo îți menise
și cu-a ta rază clar ne-ai luminat
și scos din drumul ce ne rătăcise;
chiar de pe-acum vederea mi-ai spălat
și-mi răscolești cu ea și duh, și vise,
palme ți-acord cu-avânt, la fel și gloria,
precum și tu mi le-ai dat, doctor Soria[404].

90 De-s opurile-ți bine prețuite,
vestite Cantoral[405], în orice parte,
iar să le laud, cred, nepotrivit e,
de nu o fac în moduri noi și arte.
Cu vorbe-alese și prea șlefuite,
cu duhul ce din Cer tot mi se-mparte,
te-admir aici, te laud doar tăcut,
și-ajung unde vorbind n-aș fi putut.

91 Jerónimo Vaca-y de Quiñones[406],
dacă-ți aduc elogii-așa târziu,
iartă, uitări din neglijate zone-s
și scuze-acum ți-aduc, cum bine știu.
De azi încolo, clar, cum din amvon ies,
în lumea largă,-n piețe-ori în pustiu,
voi face faima doar să te proclame
și-aici și peste tot, în limpezi flame.

92 Tu, țărm bogatși verde, nu, funebru,
de chiparoși sau jnepeni triști gătit,

---

[404] *doctor Soria*: Pedro Sanz de Soria (m. 1607), medic și profesor de medicină la Valladolid, de la care n-au rămas decât unele poeme izolate. L-au elogiat, printre alții, Lope de Vega și Lomas Cantoral.

[405] *Cantoral*: Jerónimo de Lomas Cantoral (c. 1541–c. 1600) este un bun poet din grupul de la Valladolid care-și publicase în 1578 culegerea de *Obras*.

[406] *Jerónimo Vaca y de Quiñones* sau *Jerónimo Quiñones Vaca*, avocat la Audiența și Cancelaria din Valladolid, poet ocazional, a murit la 19 martie 1595.

limpede,-adânce, preafaimoase Ebru,
ci doar cu mirt şi laur înflorit,
acum încerc să-l fac, cum pot, celebru
şi laud binele de Cer menit
ţărmurilor de-a lungu-ţi, căci pe ele
poeţii abundă câte nu-s nici stele.

93 Doi martori spusa mea va sta să-nfrunte,
luceferi doi, doi sori de poezie,
cărora Cerul, darnic, nu le-ascunde
nimic din artă şi din duh cât ştie.
Fragedă vârstă, gânduri mai cărunte,
fel copt de-a fi, smerită fantezie
veşnică-ţi fac, demnă laureola,
Lupercio Leonardo de-Argensola[407].

94 Cu sfântă pizmă-n concurenţă sfântă
mezinul harnic pare-se c-aspiră
a-ntrece pe cel mare, căci se-avântă
şi-ajunge unde ochii-abia se miră.
De-aceea-a scris şi mii de fapte cântă
cu-atât de dulce şi-acordată liră,
că el, Bartolomé, mezinul, speră
tot ce şi lui Lupercio i se-oferă.

95 Dacă-nceput şi mijloace ai bune,
atunci sfârşitul sigur excelent e,
aşa că-n minte de pe-acum pot spune
c-al tău te va-nălţa, Cosme Pariente[408].

---

[407] *Argensola*: Cu *Lupercio Leonardo de Argensola* (1559–1613) începe elogiul poeţilor care onorează fluviul Ebru. Fratele său, *Bartolomé Leonardo de Argensola* (1562–1631) a fost, ca şi el, secretar al regatului Aragonului, apoi secretar al vice-regelui din regatul Neapolelui. Operele lor, *Rimas*, au fost publicate împreună la Zaragoza, în 1634. S-au bucurat de o mare celebritate, şi poemele lor continuă să fie editate şi în zilele noastre (de ex., ediţia J. M. Blecua, Madrid, Espasa-Calpe, Clásicos castellanos, nr. 173, 184 şi 185). Lui Bartolomé Leonardo, Cervantes îi mai face elogiul şi în *Călătorie la Parnas*, VI, vv. 280–285.

Poți, așadar, temeinic presupune
că-ți fi-va dată frunții eminente
cununa întru totul meritată
de-atât talent și viață nepătată.

96 În solitudini, doar cu cerul stând,
trăiești, măreț Murillo[409], și-arăți clar,
că te-nsoțesc, creștin cum ești, pe rând,
muze mai sfinte, mai bogate-n har.
Surorile-mi te-au fost crescut plăpând
și-acum, în schimb, ne-aduci și nouă-n dar
și ne înveți și cântece divine,
plăcute-n Cer, și pe pământ lumine.

97 O, Turia[410], tu, ce iar, sonoră-n voce,
îți cânți a fiilor tăi excelență[411],
de vrei răspunsurile-mi reciproce
ieșite nu din pizmă-ori concurență,
vei auzi cum faima-ți mai veloce
va fi prin cei numiți, și-a lor prezență
în duh, virtuți, valoare mai bogată
ca Indu-ori Gangele mi te arată.

98 Și tu, don Juan Coloma[412], ca-n fântână,
atâtea haruri ceru-n sân ți-ascunse,

---

[408] *Pariente*: De la acest Cosme Damián Pariente nu ne-au rămas decât un sonet și o baladă (*romance*).

[409] *Murillo*: fray Diego Murillo sau Morillo (1555–1616), franciscan, autor de poeme religioase și opere spirituale.

[410] *Turia*: Fluviu din Spania, izvorăște din Sierra de Albarracín, udă provinciile Teruel și Valencia și se varsă în Marea Mediterană. A se citi bisilabic: Tu-ria.

[411] Caliope se referă la *Canto del Turia* din romanul pastoral *Diana enamorada* (*Diana îndrăgostită*, 1564) de valencianul Gaspar Gil Polo, în care fluviul ia cuvântul pentru a face elogiul poeților valencieni.

[412] *Coloma*: Juan Coloma, conte de Elda, vicerege și căpitan general al regatului Sardiniei, este autorul unui poem religios în terține, *Década de la Pasión de Nuestro Redemptor Jesú Cristo* (Cagliari, 1567), urmat de altul, în octave endecasilabice, *Cántico de su gloriosa resurrección* (1576).

că pizmele-mpotriva ta se-nfrână
şi-n faimă-ai zămislit mii glasuri unse,
ce de la Tag la Rinu-adânc îngână
numele-ţi şi valoarea neajunse!
Conte de Elda, tu, preafericite,
întrece Turia Padul, mai vestit e.

99 Cel cui îmbelşugat în piept îi plouă
izvor prin el cu apă-n veci divină,
şi cărui corul faclelor, tot nouă[413],
ca unui domn, pe drept cuvânt se-nclină,
numele lui, ştiut nu numai nouă,
ci-n lume etiopă şi-austrină[414],
don Luis Garcerán[415] e, altul nu mi-i,
maestru de Montesa, bine-al lumii.

100 Din plin îşi merită-n ilustra vale
loc renumit, ştiut aşezământ,
acel cui faima ţine-a-i scoate-n cale
de geniu-i slăvit numele-n vânt.
Nu-i uite Cerul laudele sale,
căci de la Cer îşi trage-ntregu-avânt:
slăvirea-mi, slabă,-a Cerului preced-o
savantului Augusto Rebolledo[416].

---

[413] *nouă*: Cu alte cuvinte, corul celor *nouă* Muze.

[414] *austrină*: Referire probabilă la regiunea occidentală, opusă deci Etiopiei, şi unde bate austrul (sp. *austro*) „vânt nebulos şi umed" (Covarrubias).

[415] *Garcerán*: Pedro Luis Garcerán de Borja, ultimul mare maestru al ordinului de Montesa, a fost, sub Filip al II-lea, viceregе şi căpitan general al fortăreţelor de la Tlemcen (Algeria), Tunis şi Oran. A murit la 20 martie 1592, fiind viceregе şi căpitan general al Principatului Cataloniei şi al comitatelor Roussillon şi Sardinia. S-a bucurat şi de un bun renume ca poet, dar nu ni s-a păstrat decât un singur poem de-al său.

[416] *Rebolledo*: Alonso Girón de Rebolledo, autor al mai multor opere religioase: *La Pasión de Nuestro Señor Jesu Cristo en quintillas*, Valencia, 1563, sau *Ochavario Sacramental*, Valencia, 1572. Lăudat de Gil Polo, Timoneda şi Baltasar

101 Doctor Falcón[417], zborul atâta-ți saltă,
încât și acvila o lași în urmă,
căci tu, cu har, abia în Cer faci haltă
și urci departe de mizera turmă.
De-aceea temerea pe drept mă-nvoaltă
că lauda-mi, oricâtă-ar fi, nu-ți curmă
nemulțumirea, căci nu zi și noapte
limba și glasu-mi să te cânte-s apte.

102 Dac-ar avea, cum are-n fapt Fortuna,
a ei și dulcea poezie-o roată
mai lesne mișcătoare decât luna,
ce nici n-a stat, nici nu va sta vr-odată,
pe ea o stare neschimbată-ntruna
doar lui *micer* Artieda[418] i-ar fi dată,
și-n loc suprem ar sta, și nu-ntr-o doară,
prin har, științe și virtute rară.

103 Toate slăvirile-ți ales conduse[419]
spre-naltele ingenii, o, Gil Polo,
le meriți însuți tu pe drept aduse,

Gracián, care-l citează în *Ascuțimea și arta ingeniozității*, III, numindu-l „preaascuțit poet valencian".

[417] *Falcón*: Jaime Falcó, faimos geometru și poet valencian; a publicat *De quadratura circuli*, Valencia, 1587, și *Operum poeticarum... libri quinque*, Madrid, 1600, și o culegere de *Epigramata*. Patronimul *Falcón* are la bază un substantiv comun, *falcón*, azi: *halcón* „șoim", de unde și comparația cu zborul acvilei; vezi în acest sens și strofa 73. Baltasar Gracián îl numește „Marțialul din Valencia", în *Ascuțimea și arta ingeniozității*, trad. cit., XIX, p. 232 și n. 283.

[418] *Artieda*: Andrés Rey de Artieda (1549–1613), jurist, poet și militar valencian, a luat parte, ca și Cervantes, la bătălia de la Lepanto. Titlul onorific de *micer* (cat. *misser* „senior") era acordat în regatul Aragonului. A dat o bogată operă poetică și teatrală, recoltând numeroase elogii ale contemporanilor. Cervantes îl rememorează și în *Călătorie la Parnas*, III, vv. 77–78.

[419] Se referă la „Cântul Turiei" din romanul pastoral *Diana enamorada* (1564, ed. de F. López Estrada, Castalia, Madrid, 1988) de Gaspar Gil Polo (1540?–1584), unde autorul atât de prețuit de Cervantes (vezi și *DQ* I, 6, p. 71) reunește elogios spuma literaților valencieni, precedând astfel prezentul „Cânt al Caliopei".

le dobândești și le și meriți solo.
Fii sigur, speră neclintit că pus e
și ție-n vale,-aici, un nou mausolo
de către-acești păstori, unde păzite
cenușile-ți vor sta etern cinstite.

104 Cristóbal de Virués[420], de-atât se-avântă
peste-ani puțini știința-ți și valoarea,
talentul doar și doar virtutea-ți cântă,
prin care lumii-i ocolești vâltoarea.
Gingașă plantă ce prin neam ne-ncântă,
voi face ca aici și-aiurea, marea
ta roadă-a minții,-atâta de-nălțată,
știută-a fi, la preț și admirată.

105 Dacă după talentul ce-l arată
Silvestre de-Espinosa[421], mi s-ar cere
să-l laud, voce mult mai adecvată
ar trebui, timp, și-n volum, putere.
Ci dac-a mea-i spre dânsul îndreptată,
eu îi voi da răsplata-adevărată
și de la zeul Delosului pene,
cum altele n-au fost la Hipocrene.

106 Îl văd venind, ca pe-un Apolo, eu,
dând frumusețe lumii ce-l asistă,
pe chipeșul savant Garci Romeu,
demn a-mi ședea ca rozmarin pe listă.

---

[420] *Cristóbal de Virués* (1550–1614?), cunoscut poet și dramaturg valencian care și-a publicat operele abia după apariția *Galateei*: poemul epic *El Montserrate*, 1587, și *Obras trágicas y líricas*, 1609. Ca și Cervantes, a fost în Italia și la Lepanto. Cervantes îi elogiază poemul în *DQ*, I, 6, p.73, și îl citează în *Călătorie la Parnas*, III, vv. 55–57.

[421] Nu avem nicio informație despre acest scriitor valencian. În ediția lor, Schevill și Bonilla (p. 235, n. 280) presupun că Cervantes l-a avut de fapt în vedere pe Nicolás de Espinosa, elogiat de Gil Polo în „Canto de Turia" (vezi *supra*, strofa 103, n. 412).

Dacă fecioara clarului Peneu,
pe care-Ovid trecut-o-a-n revistă,
mi l-ar vedea-n Tesalia umblând,
în el, nu-n laur s-ar schimba curând [422].

107 Rupând tăcerea, sacra ferecare,
văzduhu-l spintecă și-n cer se-avântă
a fratelui Pedro de Huete[423], modulare,
muză divină,-eroică și sfântă[424].
Înțelepciunea lui strălucitoare
faima i-o va cânta, cum i-o și cântă,
chemând, ca lumea-ntreagă s-o uimească,
drept martor opera-i atotdomnească.

108 E timpul să-mi sfârșesc discursul lung
și să-mi încep cea mai de sus ispravă
ce-am întreprins cândva, și-astfel s-ajung
să isc și-n blându-Apolo grea gâlceavă,
vrând, necioplită, rustică, s-arunc
doi sori Spania luminând-o-n slavă
(și nu doar Spania, ci-ntreaga lume)
a-i lăuda, ci nu știu cum anume.

109 Sacra lui Febus, nobilă știință,
curteanul și matur discernământ,

[422] E citat un anume *Garcia Romeo* (așa cum figurează în text) sau *Romero*, patronim care, ca substantiv comun, înseamnă „busuioc", de unde și jocul conceptist din această strofă: fiica regelui Peneu, zeu fluvial, divinitate tutelară a văii Tempe din Tesalia, este Dafne; fermecat de frumusețea ei, Apolo a urmărit-o, dar ea, implorându-și părintele, a fost metamorfozată în laur. Vezi Ovidiu, *Metamorfoze*, I, vv. 475–565. Despre scriitorul menționat nu se știe însă nimic. (Menționez că în text *Romeo* rimează cu *veo* și *Peneo*, ceea ce mă autorizează și pe mine să adopt deformarea numelui, aplicând-o la o succesiune rimică similară.)

[423] *Fray Pedro de Huete* (bisilabic: *Hue-te*), călugăr ieronimit, intendent general al ordinului său la curte. S-au păstrat de la el câteva sonete.

[424] Caliope e în impas deoarece, cu instrumentele stilului umil totuși al eglogei, vrea să-i răpească lui Apolo prerogativele elogierii, în timp ce zeul, pentru a și le exercita, ar avea nevoie de un stil înalt.

ani bine cheltuiți și socotință
ce-ntemeiază-oricând sfătos cuvânt;
a minții ascuțime, cunoștință
în a găsi și-a pune la pământ
și îndoieli, și stavili câte-apar,
în sorii-aceștia doi învoalte-s doar.

110 Un epilog, păstorilor, voi pune
prin ei, acum, la lunga mea cântare,
și-n cinstea lor, spre ei vreau să-mi răsune
ce-ați auzit, și plata nici nu-i mare:
ingenioșii toți o plecăciune
le sunt datori, și-o cer cu încântare:
pământu-ntreg este-ncântat să-i vadă
și să-i admire, că-s din ceruri mladă.

111 Ei doi vreau cântu-ntreg să mi-l încheie
și-o nouă admirare a-mi încinge;
și de vă par pripită în idee,
vi-i voi numi, și cert vă voi învinge.
Prin ei m-avânt și văd și cerul ce e,
de n-ar fi ei, rușinea m-ar atinge:
Laínez unu-i, Figueroa altul,
întru elogii-n veci le fie saltul[425].

Nici nu-și terminase bine frumoasa nimfă ultimele măsuri ale desfătătorului său cânt, când flăcările, după ce tot timpul rămăseseră separate, se adunară la loc și o închiseră în mijlocul lor, iar apoi, mistuindu-se încetul cu încetul, focul arzător și discernătoarea muză

[425] *Pedro Laínez* (c. 1538–1584), bun prieten cu Cervantes, a murit la 26 martie 1584, în timp ce *Galateea* se culegea. Poet din școala petrarchistă, s-a bucurat de numeroase elogii în epocă; Cervantes l-a inclus în *Galateea* sub numele pastoral de Damón. *Francisco de Figueroa* (1530?–1589?), important poet din școala în care se încadra însuși Cervantes. A călătorit în Italia și a luat parte la încercarea de despresurare a Nicosiei (Cipru), cucerită în cele din urmă și jefuită de turci la 9 septembrie 1570. Figurează în *Galateea* sub numele pastoral de Tirsi.

dispărură din ochii tuturora chiar la vremea când limpedea aurora se și pregătea să-și dezvăluiască obrajii proaspeți și trandafirii în cerul încăpător, dând semne voioase ale noii zile. Atunci, venerabilul Telesio se urcă pe mormântul lui Meliso și, înconjurat de toată adunarea cea plăcută care se afla acolo, toți acordându-i o atenție încântată, începu, într-o tăcere neobișnuită, a le vorbi în felul acesta:

— Ceea ce, în timpul nopții trecute, ați văzut chiar aici și cu ochii voștri, discernătorilor și vitejilor păstori și frumoaselor păstorițe, v-a făcut pesemne să înțelegeți cât de bine primit e de către Cer lăudabilul obicei pe care-l avem de a face asemenea jertfe și cinstitoare pomeniri anuale pentru sufletele fericite ale trupurilor ce prin decretul vostru au meritat să-și aibă momântul în această vestită vale. Vă spun asta, dragi prieteni, pentru ca de-acum înainte cu și mai mare însuflețire și sârguință să puneți în faptă o lucrare atât de sfântă și de faimoasă, căci vedeți despre cât de rare și de înalte spirite ne-a înștiințat frumoasa Caliope, vrednice toate fiind nu numai de ale voastre, ci de toate elogiile cu putință. Și să nu credeți că e mică plăcerea pe care mi-a făcut-o faptul de-a afla dintr-o atât de veridică relatare cât de mare e numărul ingeniozităților divine trăitoare astăzi în Spania noastră, fiindcă întotdeauna opinia tuturor națiilor străine a fost și este că nu sunt multe, ci puține spiritele ce se-arată aici la înălțime în știința poeziei, când de fapt lucrurile stau exact invers de cum li se pare lor, și fiecare dintre cei enumerați de nimfă îl întrece și pe cel mai ascuțit străin[426]; și am avea dovezi clare în această privință, dacă în Spania noastră s-ar prețui poezia tot atâta cât este prețuită în alte provincii. Așa însă, ingeniozitățile reputate și ilustre afirmate la noi

[426] Conștiința spaniolilor despre desconsiderarea culturii lor în străinătate, mai cu seamă în Italia, era acută – remarcă aici Avalle-Arce (ed. cit., p. 459, n. 26), care citează și exemple din epocă în acest sens. Se adaugă ceva mai jos și constatarea amară a puținei prețuiri arătate poeziei deopotrivă de către nobili și vulg, alt minus cultural care agravează vechiul și aproape permanent deschisul dosar al „problemei Spaniei", pe fundalul unei necontenite autocritici care va culmina cu reflecțiile generației de la 98 și-și va găsi reflexul în sfâșierea internă (inclusiv războaie civile) pe care a cunoscut-o Spania după războaiele antinapoleoniene și care nu s-a stins nici în zilele noastre, în tot mai accentuata mișcare centrifugă de regionalisme (galician, basc, catalan), care tind să facă din „España" un marginal „estepaís" („țaraasta"), fără identitate.

nu-şi împărtăşesc, din pricina puţinei preţuiri pe care le-o arată principii şi vulgul, decât propriilor lor înţelegeri înaltele şi neobişnuitele concepte, fără a îndrăzni să şi le facă publice în lume, iar după mine Cerul va fi rânduit lucrurile astfel deoarece nici lumea, nici secolul nostru nesăbuit nu merită să se bucure de bucate atât de savuroase pentru suflet. Cum mi se pare însă, păstorilor, că puţinul somn de astă-noapte şi lungile noastre ceremonii vă vor fi făcut să vă simţiţi destul de osteniţi şi dornici de odihnă, ar fi bine ca, după ce vom face puţinul ce mai lipseşte pentru a ne duce la bun sfârşit gândul, fiecare să se întoarcă la coliba lui sau în sat, întipărindu-vă în minte tot ce ne-a încredinţat muza.

Şi zicând acestea, se dădu jos de pe mormânt şi, încununându-se cu ramuri funerare proaspete, dădu ocol de încă trei ori rugului, toţi urmându-l şi însoţindu-l în câteva rugăciuni cucernice pe care le rosti. După ce luară sfârşit acestea, înconjurat de toţi, îşi întoarse chipul grav într-o parte şi-ntr-alta şi, înclinându-şi capul, cu privirile pline de recunoştinţă şi dragoste, îşi luă rămas-bun de la toată adunarea, care, plecând unul printr-una, altul prin alta dintre cele patru ieşiri pe care le avea locul acela, se destrămă în scurt timp şi rămaseră numai cei din satul lui Aurelio, şi cu ei Timbrio, Silerio, Nísida şi Blanca, dimpreună cu faimoşii păstori Elicio, Tirsi, Damón, Lauso, Erastro, Daranio, Arsindo şi cei patru îndureraţi, Orompo, Marsilio, Crisio şi Orfenio, cu păstoriţele Galateea, Florisa, Silveria şi prietena ei Belisa, după care murea Marsilio. Când toţi aceştia se adunară, venerabilul Aurelio le spuse că ar fi bine să plece numaidecât din locul acela, ca să poată ajunge la timp spre a petrece siesta la pârâul Palmierilor, loc atât de potrivit în acest scop. Tuturora li se păru nimerit ce spunea Aurelio, aşa că o porniră cu paşi domoli încotro le spusese el să o apuce. Cum însă vederea încântătoare a păstoriţei Belisa nu dădea pace sufletului lui Marsilio, acesta ar fi vrut, dacă ar fi putut şi i s-ar fi îngăduit, să se apropie de ea şi să-i spună câtă nedreptate îl făcea să îndure, dar ca să nu încalce cuviinţa impusă de cinstea Belisei, întristatul de el era mai amuţit decât ar fi avut nevoie dorinţa lui. Aceleaşi efecte şi accidente le producea iubirea şi-n sufletele îndrăgostiţilor Elicio şi Erastro şi fiecare în parte ar fi vrut să-i spună Galateei ceea ce îi era ştiut. Atunci, Aurelio spuse:

— Nu mi se pare cuviincios, păstorilor, să vă arătați atât de zgârciți, încât să nu vreți a răspunde și a plăti datoria față de ciocârlii și de privighetori, ca și față de celelalte păsărele felurit colorate care printre copacii aceștia, cu neînvățata și minunata lor armonie, vă distrează și vă înveselesc; luați-vă instrumentele, înălțați-vă glasurile sonore și arătați-le că arta și dibăcia voastră într-ale muzicii le întrec pe cele naturale ale lor[427], și cu asemenea distracție vom simți mai puțin anevoința drumului și razele soarelui, căci se pare că ne și amenință asprimea cu care vor lovi pământul în această după-amiază.

De puțin a fost nevoie pentru a i se da ascultare lui Aurelio, întrucât de îndată Erastro își însufleți naiul și Arsindo rebecul, iar Elicio, căruia i se dădu întâietate, începu să cânte în sunetul lor precum urmează[428]:

ELICIO

Lupt pentru ce nu se poate
și, de vreau să ies din luptă,
n-am cărări sau drum lăsate;
viu sau în pieire-abruptă,
pieptu-mi tot de dor purtat e.
Și deși știu că mijloc
ori să-nving am, ori să mor,
de dureri când mă sufoc
îmi doresc mai arzător:
cred când nu mai cred deloc.

Cerul, ce mă osândește
liniște să nu mai am,
generos îmi dăruiește,
când nădejde n-am un dram,

[427] Aici se reformulează existența în raporturi variabile a celor doi poli ai esteticii renascentiste: artă (muzica instrumentală și vocală) și acustica spontană a naturii (cântecul păsărilor).

[428] Urmează o serie de cinci poeme în aceeași formă: *coplas reales* (decastihuri) în hepta- și octosilabi trohaici, cu reluarea ultimului vers la sfârșitul fiecărei strofe. Schema rimelor: ababacdcdc.

certitudini că-s în cleşte.
Însă pieptul meu pe loc
cum se-aprinde şi topit e
de viu, amorosul foc,
ştie doar cum răsplătit e:
cred când nu mai cred deloc.

Inconstanţă, îndoială,
crez calp, sigură-nfricare,
vrere de iubire goală
nu clintesc amorul care
tot statornic se înşeală.
Zboară-al timpului soroc,
fie-absenţă sau dispreţ,
crească răul, tihna ioc,
că, plătind acelaşi preţ,
cred când nu mai cred deloc.

Oare nu-i o nebunie
şi sminteală gravă nu e
a voi ce soarta ştie
doar să-mi nege şi să-ncuie
şi când scrisa-mi rea-i să fie?
Frică mi-e în orice loc,
nu-i plăcere care-mi place
şi, când totu-i sub obroc,
dragostea cu-atât m-atrage,
cred când nu mai cred deloc.

A durerii-mi e cruzimea
uneori atât de crudă,
că-i iubirii pe mărimea
şi, închipuirii-n ciudă,
îşi mai domoleşte-asprimea.
Şi, nevolnic, sărăntoc,
îi mai dau închipuirii

alinare doar un smoc,
cum și inimii și firii
crez când nu mai cred deloc.

Mai ales acum când vin
rele cu nemiluita,
și, ca parte s-am de chin,
deși-n toate-mi văd sfârșita,
ele-n viață mă mai țin.
Dar de am un dram noroc
și în slavă viața-mi sui,
pe al meu îl și provoc
că, și mort, și viu avui
crez când nu mai cred deloc.

Lui Marsilio i se păru că ceea ce cântase Elicio i se potrivea și lui atât de bine, încât vru să continue și el aceeași idee, și astfel, fără a mai aștepta să i-o altcineva înainte, în sunetul acelorași instrumente, începu a cânta precum urmează:

MARSILIO

Cât de lesne vântu-n stare
e nădejdile să fure
ce zidite-au fost, se pare,
din credințele impure
câte-apar în fantazare!
Totul moare și sfârșește:
și speranțele-n iubire,
și ce timpul pregătește;
ci, îndrăgostit, s-ai știre:
doar credința dăinuiește.

Are-atâta forță-n mine,
că-n oricât de mult dispreț
și ne-ncredere-n oricine,
pururi îmi păstrează-un preț

ce speranța o susține.
Și, chiar dac-Amor sleiește
sterpul, mâniatul piept
și-ntr-atâta chinu-mi crește,
în al meu, cum nu m-aștept,
doar credința dăinuiește.

Știi, Amor, că tu ce capeți
din credința mea tribut,
și-ncasându-l, nu mai scapeți,
căci ea moartea nu și-a vrut,
înviind mereu din fapte-ți.
Și știi bine că descrește
slava și norocu-mi tot
cu cât furia ta crește,
ci în suflet, cum socot,
doar credința dăinuiește.

Dar o faptă e notorie
și-i oricum neîndoioasă,
crezul că n-ajunge-n glorie,
iar eu, dacă ea mă lasă,
ce triumf s-am ori victorie?
Simțu-n cuget îmi pălește
de atâta chin cât vede;
binele-mi, tot, năpârlește,
și-n dezastrul ce purcede,
doar credința dăinuiește.

Cu un suspin adânc își puse capăt cântecului îndureratul Marsilio, și numaidecât Erastro, dându-și naiul, fără a mai zăbovi, începu a cânta precum urmează:

ERASTRO

În al răului meu chin
și în binele durerii,

crezu-mi este-atât de plin,
că de teamă nu mă sperii,
de nădejde nu m-anin.
Nu mi-l frânge, nu mi-l ceartă
suferința-mi ce nu iartă,
nici că tot mai mult se-nsumă,
nici că viața mi-o consumă
crezul viu, speranța moartă.

E-o minune-n răul meu
doar fiindcă bietu-mi bine,
chiar de-ar fi în apogeu,
este-n van, tot rău-obține
premiul întâi mereu.
Faima, cu-a ei limbă spartă
lumii vestea vrea să-mpartă
că iubirea-mi neclintită
mi-e în piept, ademenită
de crez viu, speranță moartă.

Crud disprețul până-n miez
și umila-mi năzuire,
când le simt, mă-nfricoșez
într-atât, că de iubire
a-ți vorbi nu mai cutez.
Văd mereu c-am doar deșartă
spre nefericire poartă
și că mă sfârșesc treptat,
căci nicicând nu ți-a păsat
de crez viu, speranță moartă.

Nici închipuirea-mi rea
și nebună n-ar fi-n stare
să mai creadă c-aș putea
și un bine oarecare
s-am doar prin credința mea.

Păstorițo,-i certă soartă
pieptu-mi că n-o să-ți împartă
dragoste cum meriți tu,
căci mereu în el vezi, nu?,
crezul viu, speranța moartă.

Erastro tăcu și, de îndată, însinguratul Crisio, în sunetul acelorași instrumente, începu să cânte precum urmează:

CRISIO

Dacă-n bine nu-i nădejde,
nici în cel încrezător
ce sucombă mișelește,
hăituit în drum de-amor,
plată-ori rod ce mai primește?
Nu știu cine sigur vine,
dacă doar de-o toană plin e,
plac să aibă, slăvi, noroc,
făr-a ști că la soroc
nu-i crez crezul ce nu ține.

În mii de-ntâmplări știute,
vezi, și mài mult în iubire,
temerari trufași cu sute
biruind într-o clipire,
dar la urmă-nvinși tot iute.
Cel cuminte știe bine
că-ndurându-l doar, în fine,
un triumf se recunoaște,
și mai știe, că-l și paște,
nu-i crez crezul ce nu ține.

La cel ce-a iubi doar vrea
pentru pura lui plăcere
îndoiala nu e grea
că-n deșarta lui părere

doar credința dârză-ar sta.
În restriști și în ruine
crezu-mi ferm n-ar fi în mine:
binele chiar de-ar apune,
însumi eu de el aș spune:
nu-i crez crezul ce nu ține.

Toana și ușurătatea
unui nou îndrăgostit,
plânsul și fatalitatea
nori de vară-s ce pripit
își destramă-n zor cetatea.
Nu-i iubire pânda-n sine,
ci doar poftă și venin e,
nu-i iubire iubitoare,
nu-i iubit cine nu moare,
nu-i crez crezul ce nu ține.

Le plăcu tuturora ordinea respectată de păstori în cântecele lor și așteptau cu nerăbdare să înceapă Tirsi ori Damón, dar mai grăbit fu Damón deoarece, după ce isprăvi Crisio, chiar în sunetul rebecului său, cântă astfel:

DAMÓN

Mândru-ingrată Amarili,
cine-a-nduioșa te poate,
dacă te-ndârjiră toate
a iubirii-mi dragi concilii
și credințele-mi curate?
Păstorițo, știi că vie
mi-e iubirea ce-ți dedic,
și-ntr-atâta mă ridic,
că, după cea-n Domnul, vie,
crez mi-e crezul ce-ți port ție.

Și atât de sus de urc
iubind lucru muritor,

mi-e în chin prea scump odor,
încât sufletu-mi aburc
în ţinut nemuritor.
De aceea clar mi-e mie
că-n iubirea depărtată
mor de moarte desfătată,
şi-n iubire-un crez de-nvie,
crez mi-e crezul ce-ţi port ţie.

Anii-atâţia cheltuiţi
pe-amoroasele servicii,
pentru-n suflet sacrificii,
şi-n credinţa-mi umilinţi,
sunt destule, cred, indicii.
De-asta nici n-am să-ţi mai cer
leac de boli ce mă sfâşie,
dar de-ţi cer, vreau să se ştie,
Amarili, că profer
crez doar crezu-i ce-ţi port ţie.

În al vieţii-mi uragan,
calm n-am apucat vreodată,
nici speranţa-adevărată
ce credinţei e liman
niciodată nu-mi fu dată.
De Amor şi de Fortună
plângu-mă, dar nu mă-mbie
răzbunări, căci totul mie,
când speranţa nu-mi mai sună,
crez doar crezu-i ce-ţi port ţie.

Cântecul lui Damón le întări lui Timbrio şi Silerio buna părere pe care şi-o făuriseră despre ingeniozitatea neîntrecută a păstorilor ce se găseau acolo, şi încă mai mult când, convins de Tirsi şi Elicio, acum eliberatul şi disprețuitorul Lauso, în sunetul flautului lui Arsindo, îşi dădu drumul glasului cu asemenea versuri:

LAUSO

Lanțul ți l-a rupt disprețul,[429]
calpe-Amor, și în memorie
el mi-a preschimbat în glorie
al absenței tale prețul.
De credința-mi zică-oricine
că-i fugară, năzuroasă
și să creadă cum ce-i pasă
în părerea-i despre mine.

Zică și cum am uitat
că de-un fir de păr subțire,
care rupt și de-un zefir e,
crezul mi-a stat atârnat.
Zică și că ipocrite
lacrimi și suspinuri fură,
și săgeți nu-mi străbătură
haina, de Amor țintite.

Nu mă supăr nestatornic,
flușturatic de mă fac,
doar să știu că nu mai trag
cu grumajii-n jug nespornic.
Știu Silena cine este,
firea i-o cunosc, ciudată,
cum refuză și te-mbată
trăsăturile-i celeste.

Cu ciudata-i gravitate
și frumoșii ochi sfielnici,
nu mă mir c-apar mișelnici
toți, cu vrerea lor, și toate.
Asta, la prima vedere,
dar apoi, când o vei ști,

[429] Poem în *coplas castellanas* de opt hepta- și octosilabi trohaici. Schema rimelor: abbacddc.

ca să n-o vezi, ai muri
şi-ai da mài mult, de s-ar cere.

Ca din cer Silena mea e,
îi spuneam adeseori,
cu-ale nurilor comori
ai fi zis că-n cer o stea e;
însă-acum mai bine-aş spune
şi-aş numi-o fără jenă [430]
falsă-a mărilor sirenă,
nu Silena-n ceruri bune.

Ba cu ochii, ba cu pana,
ba aievea, ba în joacă,
orbi şi-orbiţi amanţi să facă
ştie fără număr, vana.
Ultimul mereu e primul,
dar cel mai îndrăgostit
pân' la urmă-i umilit
cum pe primul îndrăgimu-l.

Ah, cu cât mai preţuită
frumuseţea-ar fi Silenei,
de mândrenia câmpenei
şi de minte-ar fi-nsoţită!
Are şi discernământ,
dar atât de prost l-aplică,
de şi-l face-o funie mică,
rău trufia-i sufocând.

Nu vorbesc ca un păţit,
căci aş fi prea pătimaş,

[430] Versurile acestea oferă un argument în plus importanţei legăturii dintre semnificant şi semnificat în onomastica din *Galateea*. Silena, absentă ca personaj, e caracterizată prin nume ca o persoană care-i impune „tăcerea" lui Lauso, care nu-i dezvăluie identitatea, dar, pe de altă parte, face un joc de cuvinte între sugestia de *senină* şi *sirenă*.

ci ca păcălit culpaș
și nemeritat jignit.
Patima nu mă orbește,
nici dorința mea trunchiată,
căci doar după judecată
vorba-mi se călăuzește.

Multele-i și varii toane,
gândul ei prea schimbător
îi preface tot cu zor
pe amici în oști dușmane.
Și cum pe atâtea căi
adversari atâți și-adună,
ori Silena nu e bună,
ori sunt ei cu toții răi.

Lauso își isprăvi cântecul și, cu toate că își închipui că nimeni nu-l înțelegea, întrucât numele deghizat al Silenei nu era cunoscut, mai bine de trei dintre cei de față îl cunoscură și chiar se mirară că modestia lui Lauso nu-l împiedicase să aducă atingere cuiva, cu deosebire păstoriței deghizate, de care îl văzuseră atât de îndrăgostit. Dar în opinia lui Damón, care cunoștea felul de-a fi al Silenei și cum se purtase ea cu prietenul său, Lauso, acesta era întru totul scuzabil, mirându-se însă de ceea ce trecuse sub tăcere. Lauso termină, după cum s-a spus, și, întrucât Galateea aflase că Nísida avea o voce cum nu se mai întâlnise, ținu, ca s-o îndatoreze, să cânte ea cea dintâi, drept care, înainte de-a începe alt păstor, îi făcu semn lui Arsindo să-și ia flautul și în sunetul acestuia cântă și ea, cu vocea ei nemaiîntâlnită, precum urmează:

GALATEEA

Cu cât mai mult, poftind, iubirea cheamă[431]
sufletul cu plăceri și aparențe,
cu-atât de ucigașe incidențe
fuge acel ce-i știe trista seamă.

[431] Sonet în endecasilabi iambici. Schema rimelor în terține: cde / dce.

Și pieptul prins în amoroasa flamă,
dar înarmat cu-onoare-n rezistențe,
nu-i păgubit prea mult de inclemențe,
focul și-asprimea-i nu mi-l prea destramă.

Cruțată-i cine nu a fost iubită,
și nici iubit-a, de perfida limbă,
ce, ascuțită, cinstea-i tâlhărește;

iubind însă ori nu, de tot o-nghimpă,
cum să-și păzească viața hăituită
aceea ce doar cinstea prețuiește?

Se văzu limpede în cântecul Galateei că răspundea celui răutăcios al lui Lauso și că nu avea nimic împotriva voințelor libere, ci împotriva limbilor răutăcioase și cugetelor rău intenționate care, neobținând ce vor, își prefac iubirea pe care și-au arătat-o cândva în ură plină de răutate și de dispreț, așa cum credea ea că era cazul lui Lauso, dar pesemne că ar fi ieșit din amăgirea asta dacă ar fi cunoscut buna înclinație a lui Lauso și dacă n-ar fi ignorat-o pe cea rea a Silenei. De îndată ce termină de cântat, Galateea o rugă cu vorbe curtenitoare pe Nísida să facă la fel, iar aceasta, fiind pe-atât de politicoasă pe cât de frumoasă, nu se lăsă rugată și, în sunetul naiului Florisei, cântă astfel:

NÍSIDA

Cu tot curaju-am stat în apărare[432]
spre a-nfrunta iubirii dur asaltul;
orgoliul mi-am ridicat, înaltul,
ca să resping ofensa mult prea mare.

Ci artileria atât de tare
a fost lovind, și-atât de slab mi-e saltul,
încât, fără-a mă prinde-Amor ca pe-altul,
văzui ce ne-ntrecută forță are.

[432] Aceeași schema rimelor în terține și în acest sonet: cde / dce.

Valoare, cinste, sihăstrii, sfială,
retrageri, muncă, inimă ursuză,
Amor în clipă cucereşte toate.

Aşa că de înfrângerea fatală
nu scapi şi niciun sfat nu-i să se-auză:
sunt martor vizual c-adevărat e.

Când Nísida isprăvi de cântat, umplându-i de admiraţie pe Galateea şi pe ceilalţi care-o ascultaseră, ajunseseră foarte aproape de locul unde hotărâseră să-şi petreacă siesta, dar în puţinul timp rămas şi-l găsi şi Belisa pentru a-i face pe plac Silveriei, care-o rugase să cânte ceva, aşa că, acompaniată de sunetul flautului lui Arsindo, cântă ceea ce urmează:

BELISA

Liberă, volnică vrere,[433]
drumul raţiunii ia-l,
credit poate să ne-ofere;
lasă-amorul neleal,
căci ofensator jungher e;
sufletul când se-mpovară
şi iubirea-n spate-o cară,
orişice îi e pe plac,
chiar şi-n veninos chişleac
zeamă de-oleandru-amară.

Nici pe toată cantitatea
de averi ce şi-au crescut
preţul ca şi calitatea,
nu-i de dat, nici de vândut,
scumpă nouă, libertatea[434].

[433] Poem în *coplas reales* (decastihuri) în hepta- şi octosilabi trohaici. Schema rimelor: ababaccddc.

Cine-ar fi dispus s-o piardă
pentru-o ceartă ce se-ncoardă
c-un îndrăgostit căpos,
când nimic din ce-i frumos
precum ea nu te dezmiardă?

De socoţi de ne-ndurat
s-ai într-o-nchisoare strimtă
trupul de iubiri scăpat,
sufletul au ce-o să simtă
când e şi mai sfârtecat?
Dacă totuşi nu ai parte
leac s-ai bolii grele-n parte
prin răbdare, resemnare,
vârstă,-nvăţuri sau valoare,
îl avea-vei doar în moarte.

Fugă-mi, dar, temeinic gândul
de atâta nebunie,
fals norocul alungându-l;
vrerea mea stăpână fie,
cugetu-mi cum vrea-ndrumându-l.
Gingaşu-mi grumaz petreacă
slobod, roabă să nu-i facă
jugului iubirii tihna,
căci sub el se duce-odihna,
iară libertatea pleacă.

Versurile nestânjenite ale păstoriţei pătrunseră în sufletul îndureratului Marsilio, arătându-i cât de puţină nădejde îi făgăduiau vorbele pentru ca faptele să-i devină mai blânde; cum însă fidelitatea cu care o iubea era atât de statornică, dovezile de libertate atât de vădite pe care le auzise nu izbutiseră a-l face să nu rămână la fel de lipsit de

[434] Parafrazare a distihului final al versiunii unei fabule de Esop, *Câinele şi lupul*, datorate lui Gualterius Anglicus (secolul al XII-lea). Acesta e citat, ca un loc comun, în *DQ* I, „Prolog", p. 12: „Non bene pro toto libertas venditur auro".

ea cum fusese și până atunci. Într-acestea, drumul luă sfârșit la pârâul Palmierilor unde, chiar de n-ar fi avut de gând să poposească pentru a-și petrece siesta, când ajunseră totuși și văzură acolo înlesnirea și frumusețea locului, fie și numai asta i-ar fi silit să nu treacă mai departe. Odată sosiți, așadar, acolo, venerabilul Aurelio le porunci tuturora să se așeze lângă limpedele pârâu oglinditor ce curgea prin iarba măruntă, avându-și obârșia la poalele unui foarte înalt și bătrân palmier, de la care, pentru că pe toate malurile Tagului creșteau numai el și încă unul alăturat, locul acela și pârâul se numeau ale Palmierilor, și, după ce se așezară, mai degrabă cu bunăvoință și simplitate decât cu bucate costisitoare, fură serviți de păstorii lui Aurelio, setea astâmpărându-și-o cu apele clare și reci pe care li le îmbia pârâul cel limpede. Și, după ce isprăviră masa frugală și savuroasă, unii dintre păstori se despărțiră de ceilalți și se îndepărtară în căutarea unui loc retras și umbros unde să-și poată recâștiga ceasurile nedormite din noaptea trecută, rămânând doar cei din tovărășia și satul lui Aurelio, împreună cu Timbrio, Silerio, Nísida și Blanca, Tirsi și Damón, cărora li se păru mai nimerit să se bucure de plăcuta conversație ce era de așteptat acolo decât de oricare altă plăcere pe care le-o putea oferi somnul. Ghicindu-le, ba chiar cunoscându-le intenția, Aurelio le spuse:

— Bine va fi, domnilor, ca noi, cei ce ne aflăm aici, dat fiind că n-am vrut să ne dăruim dulcelui somn, să nu pierdem prilejul de a ne folosi timpul răpit lui pentru ceva mai pe gustul nostru, și ceea ce nu se va putea să nu ni-l împlinească este ca fiecare, cum se va pricepe mai bine, să-și arate aici ascuțimea ingeniozității propunând câte o ghicitoare sau enigmă, la care va fi obligat să răspundă tovarășul de lângă el, căci din petrecerea asta vom avea de câștigat două lucruri: unul, să ne petrecem cu mai puțin plictis ceasurile cât vom sta aici; celălalt, să nu ne mai ostenim atâta urechile ascultând tot timpul tânguiri de dragoste și elegii amoroase[435].

[435] Concursurile de ghicitori, prezente în mai toate narațiunile pastorale (Sannazaro, Montemayor, Gil Polo, Gálvez de Montalvo etc.), își pot avea originea în *Egloga a III-a* a lui Virgiliu (deși acolo întrecerea dintre cei doi păstori, Menalca și Dameta, constă în improvizații de „versuri alterne" sau „amebee"), dar și Virgiliu îi e dator lui Teocrit și *Idilelor* sale. Avalle-Arce citează și o

Toți fură numaidecât de acord cu voința lui Aurelio și, fără a se muta din locul unde se aflau, primul care începu a întreba fu însuși Aurelio, zicând astfel:

AURELIO

Cine-i oare-acel voinic [436]
ce și-n răsărit și-apus e
cunoscut, vestit, unic?
E puternic, nesupus e
uneori, dar și slab, mic;
sănătate dă și fură,
vrea virtute, dar n-o-ndură,
și de multe ori mai tare
cum în anii tineri pare
e la bătrânețea sură.

Schimbă-se-n ceva statornic
prin prerogative stranii;
e de frig și vipii dornic,
și-elocinți și spovedanii
le-amuțește strâmb, nespornic.
Cu măsuri nepricepute,
scurte, largi sau mult crescute,
își măsoară trup și nume
și-și adună larg renume
din mii brazde cunoscute.

Ne-narmat, pe-armat învinge,
și nu-i chip să nu-l învingă,
iar cel ce spre el se-mpinge,
sfiicios să nu-l atingă,
prin nerușinări convinge.

---

bibliografie interesantă despre enigme și ghicitori în literatura epocii (ed. cit., p. 474, n. 10).

[436] Decastihuri în hepta- și octosilabi trohaici (*coplas reales*). Schema rimelor: ababaccddc.

Și, să te tot miri, vezi lași
ce, la câmp și la oraș,
pe-un ostaș ca el, hârșit,
îl atacă înzecit,
dar pierd lupta în doi pași.

Răspunsul la această întrebare îi reveni bătrânului Arsindo, care stătea lângă Aurelio; și, după ce se gândi un pic ce putea însemna, îi spuse în cele din urmă:

— Pare-mi-se, Aurelio, că vârsta noastră ne silește să fim mai îndrăgostiți de ceea ce înseamnă întrebarea ta decât de cea mai nurlie păstoriță ce ne-ar putea ieși în cale, deoarece, dacă nu mă-nșel, cel puternic și cunoscut de care vorbești e vinul, și lui i se potrivesc toate atributele pe care i le-ai dat.

— Adevăr grăiești, Arsindo – răspunse Aurelio –, și sunt gata să-mi mărturisesc regretul de a fi propus o întrebare ce a fost descâlcită cu atâta ușurință; spune-ți-o însă tu pe-a ta, căci lângă tine se află cineva care va ști să ți-o dezlege, oricât ar fi de încurcată.

— Bucuros – zise Arsindo.

O propuse apoi pe următoarea:

ARSINDO

Cine oare boiu-și pierde[437]
când mai viu ar fi să-i fie,
pentru ca la loc să-i vie
iute-aprins, să se dezmierde?
Este oacheș din născare,
și apoi negru tăciune,
roșu-n fine să se-adune,
ochilor dând bucurare.

De decrete, legi, nu-i pasă,
flăcărilor li-i amic,
se strecoară-n pat când zic

[437] Octostihuri în hepta- și octosilabi trohaici (*coplas castellanas*). Schema rimelor: abbacddc.

marii domni și regi că-l lasă.
Mort, își zice că-i bărbat,
viu, femeie se numește,
ca o umbră se ivește,
și la fire-i foc curat.

Alături de Arsindo stătea Damón, care, de cum își isprăvi cel dintâi de pus întrebarea, îi și spuse:

— Mi se pare, Arsindo, că întrebarea ta nu e atât de obscură cum îi e înțelesul, căci, dacă nu o iau razna, tu zici că, mort, cărbunele se numește bărbat, iar aprins și viu, jariște, care este nume femeiesc, și toate celelalte i se potrivesc în totul ca și asta; și, dacă te încearcă aceeași nemulțumire ca și pe Aurelio din pricina ușurinței cu care a fost dibuită întrebarea ta, vreau să-ți țin tovărășie într-asta, pentru că Tirsi, căruia îi revine să-mi răspundă, ne va face egali.

Și numaidecât și-o spuse pe-a sa:

DAMÓN

Cine-i doamna cea fâșneață,[438]
elegantă și-aranjată,
temătoare și-ndrăzneață,
pudică, nerușinată,
și plăcută, și dând greață?
De-s mai multe, ele-anume
schimbă-și femeiescul nume
în bărbat; și-i strictă lege
că-nsoțite sunt de rege
și le ia oricine,-oricum e.

— Bine e, prietene Damón – zise imediat Tirsi –, ca stăruința să ți se adeverească și să rămâi cu aceeași nemulțumire ca Aurelio și Arsindo, dacă o au într-adevăr, pentru că vreau să afli că știu ce se ascunde sub întrebarea ta, și anume cartea de joc și pachetul de cărți.

Damón fu de acord cu spusa lui Tirsi, iar apoi Tirsi propuse următoarea ghicitoare:

[438] Decastih, vezi *supra*, p. 414, n. 433.

TIRSI

Cine-i ceea numai ochi,[439]
de la creștet la picioare,
și-uneori, cum grijă n-are,
naște grav de-amor deochi?

Vrăjmășii calmează-ostile,
făr-a-i merge rău, nici bine,
și, cu-atâția ochi pe sine,
nu-i prea vezi deloc pupile[440].

Nume de durere poartă
ce se zice că-i mortală,
vindecă și-aduce boală,
foc și ger cu-amor să-mpartă.

Întrebarea lui Tirsi îl puse în încurcătură pe Elicio, pentru că lui îi venise rândul să răspundă, și fu cât pe ce să se dea bătut, dar, după un scurt răstimp, izbuti să spună că era vorba despre o jaluzea, și, după ce Tirsi fu de acord, Elicio întrebă următoarele:

ELICIO

E pâcloasă și e clară,[441]
contradicții are-o mie,
adevăru-ascuns ni-l știe
ține, dar ni-l și declară.
Dintr-o glumă-ades se naște,
alteori din fel de vise,
harțe vrea mereu deschise,
chiar de-s fleacuri și-o cunoaște.

---

[439] Catrene în hepta- și octosilabi trohaici (*redondillas*), rimate: abba.

[440] Sp. *niña* prilejuiește un frecvent calambur prin cele două sensuri ale sale: „pupilă" și „fată, copilă". Rom. *pupilă* oferă o posibilitate asemănătoare.

[441] Octostihuri (*coplas castellanas*), vezi *supra*, p. 418, n. 437.

Numele i-l ştie-oricine,
chiar şi pruncii dând din mâni;
multe sunt şi au stăpâni
cum or fi şi cum le vine.
Nu-i bătrână să nu prindă
pe-una dintre ele-n braţe;
par cu placul să te-nhaţe:
una-i şuie, alta blândă.

Sunt savanţi ce nopţi veghează
tot cercând să le priceapă,
alţii intră chiar la apă
de ce le tot stau de pază.
Ba-s curioase, ba sunt proaste,
uşuratice, profunde,
ci de sunt sau sunt niciunde,
ghici ghicitorile noaste.

Timbrio nu izbutea să ghicească ce anume însemna întrebarea lui Elicio şi începea să se simtă aproape ruşinat văzând că răspunsul său întârzia mai mult decât al oricărui altuia, dar nici aşa nu-i dibuia înţelesul, şi zăbovi atât de mult, încât Galateea, care venea după Nísida, zise:

— Dacă e-ngăduit să încălcăm ordinea stabilită şi să răspundă primul care ghiceşte, zic că eu una ştiu ce înseamnă enigma propusă şi sunt gata s-o dezvăluiesc, dacă îmi îngăduieşte domnul Timbrio.

— Fără îndoială, frumoasă Galateea – răspunse Timbrio –, recunosc că, pe cât îmi lipseşte mie, pe-atâta-ţi prisoseşte domniei tale ingeniozitatea de a lumina impasuri şi mai mari; dar, cu toate acestea, aş vrea să ai răbdare până ce Elicio are să o mai spună o dată şi, dacă nici de data asta nu o voi ghici, mi se va întări şi mai temeinic părerea pe care-o am despre ingeniozitatea mea şi cea a dumitale.

Elicio îşi mai spuse o dată întrebarea, iar Timbrio arătă numaidecât ce însemna, zicând:

— Din acelaşi motiv pentru care credeam că întrebarea ta e foarte grea, Elicio, mi se pare acum că se şi dezvăluie, deoarece ultimul vers

ne poftește să-ți spunem ghici ghicitorile noastre, așa că-ți răspund la ce-mi spui și zic că întrebarea ta e ghici ciupercă ce-i. Și să nu te miri că am zăbovit cu răspunsul, fiindcă mai mult m-aș mira eu de ingeniozitatea mea dacă aș fi răspuns mai iute, și se va vedea cum este în puțina meșteșugire a întrebării mele, ce sună-așa:

TIMBRIO

Cine-i cel ce, de nevoie,[442]
vârâ-și picioarele-n ochi
și, fără vreun deochi,
să tot cânte le dă voie?
Tare-i place să le scoață,
chiar de-atunci când ți le scoți,
nu doar să te-alini nu poți,
ci mai tare chin te-nhață.

Îi venise rândul Nísidei să răspundă la întrebarea lui Timbrio, dar nici ea, nici Galateea, care venea după dânsa, nu fură în stare a ghici, și Orompo, văzând că păstorițele își storceau în zadar creierii gândindu-se ce putea însemna, le spuse:

— Nu vă mai dați de ceasul morții, doamnelor, și nu vă osteniți nici mințile ca să ghiciți enigma asta, fiindcă s-ar putea ca niciuna dintre voi să nu fi văzut în viața ei ce anume se ascunde sub întrebare, așa că nu-i de mirare că nu o nimeriți. Căci altminteri, suntem siguri că ați fi dezlegat cu mințile voastre într-un răstimp și mai scurt altele și mai anevoioase, drept care, cu îngăduința voastră, vreau să-i răspund eu lui Timbrio și să-i spun că întrebarea lui înseamnă un om cu fiare la picioare, căci atunci când acesta își scoate picioarele din ochii sau ochiurile acelea, cum vrea el să zică, o face fie ca să se elibereze, fie ca să fie dus la caznă: vedeți, dar, păstorițelor dacă nu aveam dreptate să-mi închipui că pesemne niciuna dintre voi n-ați văzut niciodată-n viață nici temnițe, nici fiare.

— Eu una pot spune – zise Galateea – că niciodată n-am văzut vreun om întemnițat.

[442] Urmează trei ghicitori în octosilabi trohaici (*coplas castellanas*).

La fel spuseră Nísida şi Blanca, după care Nísida îşi propuse întrebarea după cum urmează:

NÍSIDA

Focul muşcă, dumicatul
rău pentru muşcat şi bine-i;
sânge nu pierde din vine-i,
chiar cumplit de-i spintecatul.
Dar când rana-i prea adâncă
şi e mâna nedibace,
moare cel rănit în pace
şi în moarte-i viaţa-i încă.

Puţin zăbovi Galateea până-i răspunse Nísidei, căci îi spuse numaidecât:

— Ştiu bine că nu mă-nşel, frumoasă Nísida, dacă spun că niciunui lucru nu i se potriveşte enigma ta mai bine ca mucarniţei şi lumânării sau făcliei pe care o mucăreşte, şi dacă e adevărat, cum şi este, şi răspunsul meu îţi e pe plac, ascult-o acum pe-a mea, pe care sora ta are s-o dezlege cu nu mai puţină uşurinţă decât eu pe-a ta.

Şi-şi puse întrebarea astfel:

GALATEEA

Prunci trei dintr-o mamă,-odată
s-au născut, frumoşi detot,
şi-unui frate-era nepot
unul, şi celălalt tată.
Şi tustrei, fără căinţă,
mama-atât şi-o chinuiau,
că pumni mii îi tot cărau,
arătând, aşa, ştiinţă. [443]

[443] Ghicitoarea sau enigma Galateei rămâne fără răspuns (aşa cum mai înainte rămăsese neîncheiat o vreme şi sonetul lui Timbrio, vezi *supra*, p. 287, n. 242). În niciuna din ediţiile consultate de mine nu se încearcă nici măcar schiţarea unei dezlegări, dar se atrage atenţia asupra faptului că „suspendarea acţiunii", adică suspansul, e un procedeu curent în opera narativă a lui Cervantes. Observaţia e

Blanca stătea pe gânduri, întrebându-se ce anume putea însemna ghicitoarea Galateei, când văzură cum, aproape de locul unde stăteau, treceau în fugă doi păstori curajoși, care, prin fuga lor nebunească, arătau că ceva de mare însemnătate îi făcea să-și miște pașii cu asemenea iuțeală, și-n același timp auziră niște strigăte de durere, ca ale unor inși care cereau ajutor. Și, surprinși, se ridicară toți în picioare și-o porniră către partea de unde se auzeau strigătele și, după câțiva pași, ieșiră din locul acela desfătător și se treziră pe malul Tagului răcoros – care curgea prin apropiere – și, de cum văzură fluviul, privirii lor li se înfățișă cel mai ciudat lucru pe care și l-ar fi putut închipui, fiindcă văzură două păstorițe, pare-se foarte grațioase, care, din toate puterile lor, îl trăgeau pe un păstor de poalele bundei pentru ca nefericitul să nu se înece, căci își avea trupul pe jumătate în apă, iar capul chiar sub apă, și se zbătea și dădea din picioare ca să scape de păstorițele ce se împotriveau intenției sale deznădăjduite, ele fiind cât pe ce să-i dea drumul, pentru că nu-i puteau birui cu slabele lor puteri frenezia îndârjirii. Chiar atunci ajunseră însă cei doi păstori care alergaseră până acolo și, apucându-l pe deznădăjduit, îl scoaseră din apă tocmai când ajungeau și toți ceilalți, zguduiți de ciudatul spectacol,

---

importantă și poate fi – și a și fost – dezvoltată cu succes (vezi Avalle-Arce, ed. cit., p. 481, n. 14), fără a se pune însă punctul pe i, și anume sugerarea unei soluții a ghicitorii. Mai e însă un aspect pe care nu l-am găsit menționat de niciunul dintre comentatorii accesibili mie: faptul că însăși *Galateea*, ca roman, și încă roman de debut, rămâne suspendată obsesiv peste întreaga viață și operă ulterioară a lui Cervantes. Din această perspectivă, atât ghicitoarea propusă aici de Galateea însăși, cât și romanul propriu-zis, neîncheiat, repet, în care destinul rezervat Galateei, dar și, subliniez, operei cu același nume, planează peste toate ca un secret dus cu sine în mormânt de autorul său, care totuși i-a făgăduit de multe ori încheierea, ultima dată până și pe patul de moarte, romanul acesta și enigma propusă de eroina sa eponimă se preschimbă în două șarade existențiale irezolvabile în litera lor, dar coincidente în spirit: vor urma enigmele lui *DQ*, taina fondatoare a *Nuvelelor exemplare* și, în sfârșit, figura generică ascunsă în țesătura atât de complicată a lui *Persiles*. „Cel care știe" nu mai este, „cei care știu sau ar fi ținuți să știe" nu mai au de unde obține cheia minimală către adevărul ascuns sub parafraza și perifraza ghicitorii (vezi Radu Niculescu, *Bulgăre de aur în piele de taur. Ghicitori*, „Ghicitoarea, spirit și poezie", Minerva, București, 1975). Or, în jurul operei și vieții lui Cervantes, efortul „parafrastic", critica onestă în acțiune, reprezintă construirea de enigme, nu dezlegarea lor.

cu atât mai mult când îşi dădură seama că păstorul care voia să se înece era Galercio, fratele lui Artidoro, iar păstoriţele erau Maurisa, sora lui, şi frumoasa Teolinda, şi, când le văzură pe Galateea şi pe Florisa, Teolinda, cu lacrimi în ochi, dădu fuga s-o îmbrăţişeze pe Galateea, zicând:

— Vai, Galateea, dulce prietenă şi stăpână a mea, cum şi-a ţinut nefericita aceasta cuvântul pe care ţi l-a dat ca să te revadă şi să-ţi dea veşti despre mulţumirea ei!

— Dacă ai avea parte de ea, Teolinda – răspunse Galateea –, m-aş bucura atâta cât ţi-o chezăşuieşte voinţa mea de a te sluji, bine cunoscută ţie, dar ochii tăi nu-ţi întăresc cuvintele şi nici ele nu mă mulţumesc într-atâta încât să-mi pot închipui bunul deznodământ al dorinţelor tale.

În timp ce avea loc acest schimb de cuvinte între Galateea şi Teolinda, Elicio şi Arsindo, cu ceilalţi păstori, îl dezbrăcaseră pe Galercio şi, când îi scoseseră bunda, la fel de udă ca toate hainele sale, din sân îi căzu o hârtie pe care Tirsi o ridică şi, despăturind-o, văzu că erau versuri, cum însă nu le putu citi, fiindcă erau ude, o puse pe o creangă înaltă ca să se usuce în bătaia soarelui. Pe Galercio îl înfăşurară într-o mantie a lui Arsindo, dar nefericitul tânăr era parcă năucit şi dus de pe lume, nescoţând niciun cuvânt, deşi Elicio îl întreba care era pricina ce-l adusese într-o asemenea fundătură, dar în locu-i răspunse sora lui, Maurisa, zicând:

— Ridicaţi-vă ochii, păstorilor, şi veţi vedea cine a dat prilej ca nefericitul meu frate să fie pus în împrejurări atât de ciudate şi deznădăjduite.

Auzind cele spuse de Maurisa, păstorii îşi ridicară ochii şi văzură în vârful unei stânci povârnite care cădea în fluviu o păstoriţă mândră şi bine făcută, care şedea chiar pe stâncă şi privea cu chip zâmbitor tot ce făceau păstorii, şi toţi o recunoscură numaidecât în ea pe Gelasia cea crudă.

— Neiubitoarea, ingrata aceea – urmă Maurisa –, ea este, domnilor vrăjmaşa de moarte a nefericitului meu frate, care, după cum toate malurile astea au ajuns s-o ştie, o îndrăgeşte, o iubeşte şi-o adoră, iar ea, în schimbul necurmatelor slujiri pe care i le-a adus mereu şi-al lacrimilor pe care le-a vărsat pentru dânsa, azi de dimineaţă, cu cel

mai sălbatic și mai nepăsător dispreț ce s-ar putea găsi vreodată în cruzime, i-a poruncit să plece din fața ei și, începând din clipa aceea, să nu se mai întoarcă nicicând la ea. Și fratele meu a vrut să o asculte atât de neabătut, încât se străduia să-și ia zilele ca să evite orice prilej de a-i mai încălca vreodată porunca, iar dacă, din fericire, păstorii aceștia nu ajungeau atât de repede, ar fi ajuns acum și sfârșitul bucuriei mele, și cel al zilelor fratelui meu îndurerat.

Cele spuse de Maurisa îi umplu de uimire pe toți câți o ascultară, și încă și mai uimiți se simțiră văzând că nemiloasa Gelasia, fără a se clinti din locul unde ședea și fără a-i păsa câtuși de puțin de toată acea adunare ce-și ațintea privirea asupra ei, își scoase din traistă cu neobișnuită grație și vioiciune disprețuitoare un mic rebec și, acordându-și-l cu grijă, începu după câteva clipe să cânte astfel:

GELASIA

Cine-ar lăsa-n tăpșane verzi și-umbroase
proaspăta iarbă, recile izvoare?
Cine n-ar urmări făr-amânare
bieți iepuri sau mistreți cu fălci colțoase?

Cine cu sonuri cald armonioase
n-ar amuți și păsări din cântare?
Cine la ceas de-amiezi dogorâtoare
tihna nu și-ar dori-n păduri stufoase,

ca să urmeze jarișstea și frica,
mânii, zulii, turbări, morți, osândire
în calpu-amor ce torturează-o lume?

Doar câmpul mi-e iubirea, alt nimica,
rozele lanț mi-s, iasomii robire,
liberă-s, libertatea doar mă-ndrume.[444]

[444] Atât apariția Gelasiei în vârful stâncii, cât și discursul ei din acest sonet o prefigurează puternic pe Marcela din *DQ* I, 13–14.

Gelasia cânta și-n mișcarea și ținuta chipului își dezvăluia firea ostilă iubirii. Dar abia ajunsese la ultimul vers al cântării sale, că se și sculă de jos cu o nemaivăzută sprinteneală și, de parcă ar fi fugit de ceva înspăimântător, începu să coboare în fugă de pe stâncă, lăsându-i pe păstori uimiți de firea și uluiți de alergarea ei. Văzură însă numaidecât că o făcuse din pricină că-l zărise pe îndrăgostitul Lenio, care, cu pas întins, urca pe aceeași stâncă și avea de gând să ajungă în locul unde se afla Gelasia; dar ea nu vru să-l aștepte pentru a nu-și contrazice câtuși de puțin cruzimea gândului. Lenio ajunse ostenit în vârful stâncii când Gelasia se și afla la poalele ei și, după ce văzu că nu-și încetinea pasul, ci cu și mai mare iuțeală și-l zorea pe câmpia întinsă, cu sufletul la gură și sleit de puteri, se așeză în același loc unde stătuse Gelasia și începu acolo cu vorbe disperate să-și blesteme soarta și ceasul când își ridicase privirea și-o văzuse pe cruda păstoriță Gelasia. Și-n aceeași clipă, căindu-se parcă de ce spusese, reîncepea să-i binecuvânteze ochii și să socotească de-a dreptul fericit și bun prilejul care-l adusese în halul acela; și apoi, stârnit și împins de o pornire de furie, își azvârli cât colo bâta și, scoțându-și bunda, o încredință apelor Tagului celui limpede care curgea la poalele stâncii. Văzând acestea, păstorii ce-l priveau crezură fără urmă de îndoială că forța patimii amoroase îl scotea din minți, așa că Elicio și Erastro începură să urce pe stâncă pentru a-l împiedica să săvârșească vreo sminteală care l-ar fi costat mai scump, dar, cu toate că îi văzu venind, Lenio nu făcu altă mișcare decât să-și scoată din desagă rebecul și, cu o neașteptată și ciudată tihnă, se așeză la loc și, cu fața întoarsă încotro fugea păstorița lui, cu glas blând și însoțit de lacrimi, începu a cânta precum urmează:

LENIO

Crudo, cine te-alungă? Cin' te-abate?[445]
Cine te-ndepărtează de iubire?
Picioarele cum de ți-s aripate,
că-n fugă-ntreci și vântul în neștire?

[445] Octavele lui Lenio se încheie cu un vers unic, 57, citat din *Egloga I* a lui Garcilaso de la Vega, poetul atât de admirat de către Cervantes: „¡Oh, más dura que mármol a mis quejas!"

De ce-mi disprețuiești credința-n toate
și joc îți bați de culmea de gândire?
De ce de mine fugi? De ce pleci oare?
La plânsu-mi, tu, ca marmura mai tare!

Oare-s atât de jos născut, ingrato,
încât nu merit ochii să-ți contemplu?
Sunt prea sărac? Zgârcit? Cinstea mi-am dat-o
pe vicleșug de când ți-i văd ca-n templu?
Firea dintâi nicicum nu mi-am schimbat-o.
Sufletu-mi nu atârnă, trist exemplu,
de-un fir din părul tău? Vrei depărtare?
La plânsu-mi, tu, ca marmura mai tare!

Trufiei tale fie-nvățătură
când vezi voința-mi liberă-nrobită;
Vezi-mi trecuta,-nfumurata gură
în gând de dragoste replămădită.
Vezi că de-Amor nici prin război sau ură
nu-i nici cea mai asprită viață-n veci ferită.
Oprește-ți pasul. Nu vezi cât mă doare?
La plânsu-mi, tu, ca marmura mai tare!

Văzutu-m-am cum tu mă vezi și,-n fine,
nu voi mai fi cel de odinioară:
forța dorinței într-atât mă ține
și-atât iubesc, că pieptu-mi stă să moară.
Trofeu-l ai, cununa ție-ți vine
fiindcă-Amor în ocna-i mă coboară;
tu m-ai robit, și-s tot eu rău, îți pare?
La plânsu-mi, tu, ca marmura mai tare!

În timp ce îndureratul păstor își intona lamentațiile tânguitoare, ceilalți păstori îl luau la rost pe Galercio pentru gândul lui necugetat, reproșându-i încercarea vrednică de damnație. Ci deznădăjduitul tânăr nu răspundea la nimic, ceea ce o umplea de nu puțină supărare pe Maurisa care credea că, de îndată ce avea să-l lase singur, avea să-și

ducă la îndeplinire gândul cel rău. Într-acestea, Galateea și Florisa, trăgându-se mai la o parte cu Teolinda, o întrebară care era pricina întoarcerii sale și dacă nu aflase din întâmplare ceva despre Artidoro al ei; la care ea răspunse plângând:

— Nu știu ce să vă spun, dragi prietene și doamne, decât că Cerul a vrut să-l găsesc pe Artidoro doar ca să-l pierd pe de-a-ntregul, deoarece cată să știți că sora mea, pidosnică și trădătoare, ea, care a fost începutul nenorocirii mele, tot ea mi-a fost sfârșitul și groparul mulțumirii, fiindcă, știind, când am ajuns cu Galercio și Maurisa în satul lui, că Artidoro era pe un munte nu departe de-acolo cu turma sa, ea, fără a-mi spune nimic, a plecat în căutarea lui; l-a găsit și, prefăcându-se a fi eu – căci numai spre paguba mea a rânduit Cerul să semănăm –, nu i-a fost greu să-l facă a crede că păstorița care-i arătase dispreț în satul nostru era o soră de-a ei ce semăna leit cu ea; în sfârșit, i-a povestit că toate încercările făcute de mine și culmile de durere prin care am trecut erau ale ei, și cum rărunchii păstorului erau atât de înduioșați și de îndrăgostiți, și mai puțin de i-ar fi spus trădătoarea de ea, tot ar fi crezut-o, cum s-a și întâmplat, spre paguba mea în asemenea măsură, încât, fără a mai aștepta ca Fortuna să le mai pună vreo stavilă placului, în clipă i-a și dat Leonardei mâna ca să-i fie soț legiuit, închipuindu-și că i-o dădea Teolindei. Vedeți dar, păstorițelor, unde-a ajuns fructul lacrimilor și suspinurilor mele; vedeți, dar, smulsă din rădăcini toată speranța mea, și ceea ce mă doare cel mai mult este că a făcut-o însăși mâna care era cea mai îndatorată s-o hrănească. Leonarda se bucură de Artidoro datorită înșelăciunii pe care v-am povestit-o și, cu toate că el acum știe, chiar și dacă farsa nu i-o fi fost deloc pe plac, ascunde totul, ca un discernător ce e. Au ajuns curând în sat veștile căsătoriei lor și, odată cu ele, sfârșitul bucuriei mele; s-a aflat și viclenia surorii mele, care s-a dezvinovățit cum că l-a văzut pe Galercio, pe care-l iubea atât de mult, el murind după păstorița Gelasia, și astfel i s-a părut mai lesne să supună voinței sale pe cea îndrăgostită a lui Artidoro decât pe cea deznădăjduită a lui Galercio și că, de vreme ce ei doi erau aidoma la înfățișare și curtenie, se socotea fericită și extrem de norocoasă împreună cu Artidoro. Așa se dezvinovățește, după cum am spus, vrăjmașa slavei mele. Așa încât, ca să n-o mai văd bucurându-se de cea care de drept mi se cuvenea

mie, am părăsit satul și prezența lui Artidoro și, însoțită de cele mai triste închipuiri ce se pot închipui, veneam să vă dau vești despre nefericirea mea în tovărășia Maurisei, care a venit și ea cu gândul de a vă povesti ce-a făcut Grisaldo după ce-a aflat de răpirea Rosaurei. Și azi de dimineață, la răsăritul soarelui, am dat peste Galercio, care, cu vorbe duioase și îndrăgostite, căuta s-o convingă pe Gelasia să-l iubească într-adevăr, dar ea, cu cel mai ciudat dispreț și sălbăticie ce se pot spune, i-a poruncit să dispară din fața ei și să nu cuteze a i se mai înfățișa; iar nefericitul de păstor, copleșit de o poruncă atât de necruțătoare și de o cruzime atât de nemaivăzută, a vrut să le fie ascultător, făcând ceea ce ați și văzut. Iată prin urmare tot ce m-a covârșit, dragile mele prietene, de când m-am despărțit de voi. Spuneți și voi acum dacă nu trebuie să plâng mai mult ca-nainte și dacă nu aveți un prilej și mai bun spre a vă strădui să mă mângâiați, dacă suferința mea poate avea parte de mângâiere.

Altceva nu mai spuse Teolinda, fiindcă nesecatele lacrimi ce-i umplură ochii și suspinurile smulse din adâncul sufletului îi opriră limba să-și îndeplinească rostul și, cu toate că cele ale Galateei și Florisei voiră să se arate experte și elocvente în a o consola, munca lor avu puține urmări. Și în vreme ce păstorițele schimbau vorbele acestea, apucă să se usuce hârtia pe care o scosese Tirsi de la sânul lui Galercio, așa încât, dornic să o citească, acesta o luă și văzu că zicea precum urmează:

GALERCIO CĂTRE GELASIA

Înger cu-omenesc profil [446]
furie cu chip de damă,
rece și fierbinte flamă
unde sufletu-mi distil!
Uite ce sminteli înșir
de neiubirea-ți stârnite
și din suflet pritocite
în mâhnit de vorbe-mi șir.

[446] *Coplas castellanas* (strofe de opt versuri), în hepta- și octosilabi trohaici, rimați abbacddc.

Nu scriu ca să te-mbunez,
căci asprimea ta ciudată,
nici cu rugi, nici înșelată,
nici slujind-o n-o retez.
Ți le scriu doar spre-a-ți da seama
ce de nedreptăți îmi faci
și prin ce urât haraci
dai virtuții tale vama.

Libertatea că ți-o lauzi
e firesc și ai dreptate,
dar să știi că ei, în spate
doar cruzimea-ți stă, dar n-auzi.
Și nu-i drept ce pui la cale:
să-ți vrei, fără-a fi jignită,
viața-ți liberă hrănită
cu atâția morți și jale.

Să nu crezi că-i dezonoare
îndrăgită-a fi de toți,
nici c-adăposti tu poți
în atât dispreț onoare.
Ci, asprimea-ți domolind
răului pe care-l faci,
cu puțin amor împaci,
mai bun nume dobândind.

După marea ta cruzime,
ești de munți, cred, zămislită
sau din codri ți-e ieșită
firea-abrașă cum la nime,
și că-n ei îți ai priința,
prin coclauri și prin văi
unde nu-ntâlnești flăcăi
spre-a-ți stârni în piept dorința.

În hățiș umbros cândva
te-am întrezărit șezând:
„Statuă – mi-am zis în gând –
e din steiuri tare ea."
Dar deși mișcarea-ți șuie
gândul mi l-a contrazis,
„Ce mai, firea ei – mi-am zis –
e mai rea ca o statuie".

Și-ar fi bine ca de cremeni
statuă să fii, căci poate
doru-mi de Cer ascultat e
ca femeii să te-ngemeni!
Căci Pigmalion[447] n-a fost
rob atât statuii sale
cum sunt eu ființei tale,
tot fiind precum am fost.

Pentru rău și pentru bine
drept și măsurat plătești:
chin la rău-mi ce-l primești,
slavă la ce-i bun în mine.
După felul cum te porți,
adevărul mi-e vădit:
văzu-ți viața mi-a trezit,
dar cu firea-mi dai doar morți.

Și din pieptu-mi ce-ndrăznește
tirul lui Amor să-nfrunte,
jaru-oftatului și-n munte
poate-omătu-l mai topește.
Aibă plângerile-mi parte,
ca și veghea-mi ne-ntreruptă

[447] *Pigmalion*: Trimitere la cunoscuta legendă potrivit căreia sculptorul Pigmalion a cioplit statuia unei femei atât de frumoase, încât, îndrăgostindu-se de ea, a îndu-plecat-o pe Venus să-i dea viață.

a simți o clipă-n luptă
vraja-ți că blândețe-mparte.

Știu prea bine, îmi vei spune
că m-am cam lungit, așa-i,
dar dorința de-mi scurtai,
și rugi scurte ți-aș supune.
Ci văzând cum dai, spun sincer,
rugile-mi când mi te-ndeasă,
văd că prea puțin îți pasă
de mai mult ori mai puțin cer.

Dacă marea-asprime-a ta
ți-ar putea ponoase-aduce
și ți-ar pune semn și cruce
slabi pentru-a ne arăta,
aș gândi, văzând cum ești,
și nu cum se vede încă:
„Ține minte, ești de stâncă,
și ca stâncă-ai să sfârșești".

Fie că ești stâncă-au fier,
marmură sau diamant,
eu iubesc un fier, vibrant,
și o stâncă-ador și cer.
De ești înger deghizat
sau o iazmă într-un fort,
pentr-un înger viu sunt mort,
pentru iazmă, sunt damnat.

Lui Tirsi versurile lui Galercio i se părură mai bune decât firea Gelasiei și, când vru să i le-arate lui Elicio, îl văzu atât de palid și de schimbat la față, încât aducea cu un chip de mort. Se apropie de el și, când vru să-l întrebe dacă-l chinuia vreo durere, nu fu nevoie să-i aștepte răspunsul pentru a-i înțelege pricina suferinței, pentru că auzi numaidecât spunându-se cu glas tare printre toți cei ce erau acolo că

cei doi păstori care-l ajutaseră pe Galercio erau prieteni de-ai păstorului lusitan cu care venerabilul Aurelio se înțelesese să o mărite pe Galateea și care veniseră să-l anunțe că de azi în trei zile norocosul păstor avea să vină la ei în sat pentru a încheia fericita căsătorie. Și astfel Tirsi văzu numaidecât că aceste vești aveau să pricinuiască noi și mai grave tulburări decât pricinuiseră în sufletul lui Elicio, și totuși se apropie de el și-i spuse:

— Caută acum, bunule prieten, să profiți neapărat de discernământul pe care-l ai, căci în cea mai mare primejdie se arată inimile viteze, dar te asigur, deși pe mine nu știu cine mă asigură, că treaba asta are să aibă un deznodământ mai bun decât crezi tu. Prefă-te că nu știi nimic și taci, căci, dacă vrerea Galateei nu se potrivește pe deplin cu cea a tatălui ei, tu vei putea să ți-o satisfaci pe-a ta slujindu-te de-ale noastre și chiar de tot sprijinul pe care ți-l pot oferi toți păstorii ce hălăduiesc pe malurile acestea și pe cele ale molcomului Henares, și acest ajutor ți-l ofer și eu, căci îmi închipui prea bine că dorința mea de a te sluji, cunoscută fiind tuturora, îi va sili să facă în așa fel, încât ceea ce-ți făgăduiesc aici să nu fie în gol.

Elicio rămase surprins văzând îndrăzneața și neprefăcuta ofertă a lui Tirsi și nu știu și nici nu putu să-i răspundă altfel decât îmbrățișându-l strâns și spunându-i:

— Cerul să-ți răsplătească, discernătorule Tirsi, consolarea pe care mi-o îmbii, cu ajutorul căreia, precum și cu voința Galateei, care, după cum socot, nu va fi în dezacord cu a noastră, socotesc să curmăm o jignire atât de vădită adusă tuturor malurilor acestora desțărându-se din cuprinsul lor rara frumusețe a Galateei.

Și după ce-l mai îmbrățișă o dată, fața sa își recăpătă culorile pierdute, nu însă și cea a Galateei, pentru care aflarea soliei păstorilor căzu ca și cum și-ar fi aflat propria condamnare la moarte. Elicio observa totul și nici Erastro n-o putea ascunde, iar discernătoarea Florisa cu atât mai puțin, după cum vestea nu fu nici pe placul tuturor celor ce se aflau acolo. La vremea aceea soarele începuse a-și înclina cursa obișnuită, și astfel, pentru aceste pricini, dar și pentru a vedea dacă îndrăgostitul Lenio o urmase pe Gelasia, și cum acolo nu mai era nimic de făcut, toată acea adunare, luându-i cu sine pe Galercio și pe Maurisa, își îndrumă pașii către sat și, ajungând în

apropierea lui, Elicio şi Erastro rămaseră la ei în colibe, şi cu ei rămaseră şi Tirsi, Damón, Orompo, Crisio, Marsilio, Arsindo şi Orfenio, împreună cu alţi câţiva păstori; şi de la toţi, cu vorbe şi poftiri curtenitoare, îşi luară bun-rămas norocoşii Timbrio, Silerio, Nísida şi Blanca, spunându-le că a doua zi aveau de gând să plece către oraşul Toledo, unde călătoria lor avea să ia sfârşit, şi, îmbrăţişându-i pe toţi cei ce rămâneau cu Elicio, îşi văzură de drum cu Aurelio, împreună cu care mergeau Florisa, Teolinda şi Maurisa, ca şi trista Galateea, atât de supărată şi de îngândurată, încât, în pofida întregului ei discernământ, nu se putea abţine să nu-şi vădească nemaivăzuta-i nemulţumire; cu Daranio plecară soţia sa, Silveria, şi frumoasa Belisa. Se lăsă într-acestea întunericul, şi lui Elicio i se păru că şi toate drumurile mulţumirii i se întunecau şi, de n-ar fi trebuit să-şi arate chipul bine primitor oaspeţilor pe care-i primise în noaptea aceea la el în colibă, şi-ar fi petrecut-o atât de chinuită, încât şi-ar fi pierdut nădejdea să mai vadă ziua. Aceeaşi suferinţă o îndura şi necăjitul Erastro, deşi cu mai multă alinare, deoarece, fără a-i păsa de nimeni, cu strigăte înalte şi cuvinte tânguitoare îşi blestema soarta şi hotărârea pripită a lui Aurelio.

Într-acestea, după ce păstorii îşi potoliseră foamea cu câteva bucate rustice şi unii se încredinţaseră braţelor somnului odihnitor, sosi la coliba lui Elicio frumoasa Maurisa şi, găsindu-l pe Elicio în uşa colibei, îl trase mai la o parte şi-i dădu o hârtie, spunându-i că era de la Galateea şi că trebuia să o citească numaidecât, căci, de vreme ce o adusese la ceasul acela, se înţelegea că tot cuprinsul îi era de mare însemnătate. Mirat de venirea Maurisei şi, încă mai mult, că ţinea în mână misiva păstoriţei sale, păstorul nu mai avu nicio clipă de linişte până nu o citi şi, intrând în colibă, la lumina unui ciot de pin răşinos, o citi, şi văzu că spunea astfel:

GALATEEA CĂTRE ELICIO

În hotărârea grăbită a tatălui meu stă şi cea luată de mine ca să-ţi scriu şi, din silnicia pe care mi-o face el, vine şi cea pe care mi-am făcut-o mie însemi până să fac acest pas. Îl ştii bine pe cel în care mă aflu, iar eu ştiu bine că aş vrea să mă văd într-unul mai bun ca să te

pot răsplăti măcar pentru o parte din multul pe care cunosc că ți-l datorez; dar dacă Cerul vrea să rămân cu datoria aceasta, plânge-te de el, nu de voința mea. Pe cea a tatălui meu aș vrea s-o schimb de-ar fi cu putință, văd însă că nu este, și, ca atare, nici nu mai încerc. Dacă ție îți vine în minte vreun leac, cu condiția să nu fie vorba de implorări, pune-l în faptă cu prudența la care te obligă reputația ta și onoarea mea. Cel pe care mi-l dau drept soț și care mă va băga în pământ vine poimâine; îți rămâne puțin timp ca să vezi ce-i de făcut, iar mie nu-mi va rămâne destul pentru căință. Mai mult nu spun, decât că Maurisa e credincioasă, iar eu nefericită.

Neobișnuit de mult îl tulburară pe Elicio cuvintele din scrisoarea Galateei, părându-i-se o noutate însuși faptul că-i scria, de vreme ce până atunci nu o făcuse niciodată, precum și că-i poruncea să caute leac nedreptății ce i se făcea; dar, trecând peste toate acestea, nu se mai gândi decât cum avea să îndeplinească porunca ce i se dăduse, chiar dacă-n acest scop și-ar fi riscat și o mie de vieți, de-ar fi avut atâtea. Și cum nu găsi alt leac decât pe cel așteptat de la prietenii săi, se încumetă să-i răspundă Galateei într-o scrisoare pe care i-o înmână Maurisei și care zicea astfel:

ELICIO CĂTRE GALATEEA

Dacă forțele puterii mele s-ar ridica la înălțimea dorinței de a te sluji pe care-o nutresc, frumoasă Galateea, nici cele la care te supune tatăl tău și nici cele mai mari din lume n-ar mai fi în stare să te ofenseze; dar, orice-ar fi, vei vedea acum, dacă nedreptatea va stărui, cum eu unul nu voi pregeta să-ți împlinesc porunca pe calea cea mai potrivită împrejurărilor. Chezașă să-ți fie credința mea față de tine, așa cum mi-o cunoști, și întâmpină cu tot curajul furtuna de-acum, încrezându-te în vremea bună ce va să vie; Cerul care te-a îndemnat să-ți amintești de mine îmi va da curajul de-a arăta că merit cât de cât milostenia ce mi-ai făcut, căci, dacă e să-ți dau ascultare, nici sfiala și nici frica nu mă vor împiedica să pun în faptă ceea ce este pe placul tău, și pentru al meu are atâta însemnătate. Mai mult nu spun acum, căci mai multe vei afla de la Maurisa, căreia i-am spus ce era nevoie;

și, dacă nu vei fi de aceeași părere cu mine, să mi se dea de știre înainte de-a fi trecut timpul și, odată cu el, și bunul prilej al norocului nostru, și facă Cerul să ai parte de el după cum se poate și după cum merită valoarea ta.

Dându-i scrisoarea Maurisei, după cum s-a spus, i-a spus și cum anume avea de gând să adune atâția păstori câți va putea și că toți împreună vor merge să vorbească cu tatăl Galateei, cerându-i stăruitor să binevoiască a nu desțăra de pe pajiștile acelea neasemuita-i frumusețe; și dacă atâta nu va fi de-ajuns, avea de gând să-i pună asemenea piedici și să-i strecoare atâtea temeri păstorului lusitan, încât să spună chiar el că nu-l mai mulțumește înțelegerea făcută; iar dacă nici rugămințile și nici vicleniile n-ar fi de niciun folos, era hotărât să facă uz de forță și să o pună-n libertate pe Galateea, și asta cu toată grija față de reputația ei, cum și era de așteptat din partea cuiva ce o iubea atât de mult. Cu această decizie plecă Maurisa, și tot pe-aceasta o luară numaidecât și păstorii care erau la Elicio după ce el îi înștiință despre gândurile sale și le ceru ajutor și sfat într-o treabă atât de anevoioasă. Tirsi și Damón se oferiră de îndată să fie cei ce aveau să stea de vorbă cu tatăl Galateei. Lauso, Arsindo și Erastro, împreună cu cei patru prieteni ai lor, Orompo, Marsilio, Crisio și Orfenio, făgăduiră să-i caute și să-i adune a doua zi pe prietenii lor și să ducă la bun sfârșit cu ei orice le-ar porunci Elicio.

Mai toată noaptea aceea se scurse în discuții despre ce era mai potrivit în acel caz și în a lua act de toate și, de dimineață, toți păstorii plecară pentru a duce la îndeplinire cele făgăduite, afară de Tirsi și Damón, care rămaseră cu Elicio. Și în aceeași zi se întoarse și Maurisa și-i spuse lui Elicio că Galateea era hotărâtă să-i urmeze întru totul sfatul. Elicio se despărți de ea cu noi făgăduințe și crezăminte și, cu fața plină de bucurie și de nemaivăzut entuziasm, aștepta ziua următoare pentru a vedea bunul sau răul deznodământ pe care-l rezerva Fortuna încercării sale. Se făcu apoi noapte și, retrăgându-se cu Damón și Tirsi în colibă, și-o petrecură aproape în întregime sondând și apreciind dificultățile ce se puteau ivi în afacerea aceea dacă pe Aurelio nu aveau să-l convingă argumentele pe care Tirsi avea de gând să i le

înfățișeze. Elicio însă, pentru a le da răgaz păstorilor să se odihnească, ieși din colibă și se sui pe un pripor verde ce se înălța în fața ei, și acolo, în fastul singurătății, își pritocea în memorie tot ce suferise din pricina Galateei și ce se mai temea că încă va mai avea de îndurat, dacă Cerul nu-i va ocroti gândurile, și, fără a-și abandona închipuirile, în zvonul unui blând zefir ce sufla molcom, cu voce suavă și înceată, începu să cânte astfel:

ELICIO

De marea-n clocot, cu abisuri grave,
unde furtuna pururi stă la pândă,
de-mi scutur viața de-aspra lor osândă
și cu noroc găsesc la țărm zăbave,

cu mâinile-amândouă, sus, în slave,
smerit în suflet, cu simțire blândă,
vreau ceru-a ști și-Amor că de izbândă
aș mulțumi profund și-aș spune ave.

Voi zice fericit că-s în suspinuri,
și plânsu-n lacrimi îmi va fi plăcere,
răcoare focu-n care carnea-mi geme.

Voi spune-ale iubirii răni și chinuri
că-n suflet dulci mi-s, și-n trup mângâiere,
și-ntru slujirea-i nu-i drum, ci extreme.[448]

[448] Această ultimă piesă poetică, pandant al piesei inaugurale ce-i aparține tot lui (*supra*, pp. 1-16), cu alte cuvinte sonetul de față cântat de Elicio, personajul ale cărui strădanii îndrăgostite aveau pesemne să influențeze necunoscuta soartă ulterioară a Galateei, închide, în mod cu totul curios și semnificativ, încă o enigmă după cea a ghicitorii (*supra*, p. 423, n. 423): intonat în deplină singurătate, fără absolut niciun martor, el e înregistrat și reprodus doar de naratorul suprem, martor prin excelență. E aici o simetrie muzicală secretă, de aceeași natură cu „taina care înalță" *Nuvelele exemplare* sau cu caligrama (ceasul de nisip) ascunsă în structura de profunzime a lui *Persiles*, așa cum le discut în introducerile la cele două opere.

Când își termină Elicio cântecul, prin porțile răsăritene începea să se dezvăluie proaspăta Aurora, cu frumoșii săi obraji felurit colorați, înveselind pământul, stropind cu mărgăritare ierburile și zugrăvind pajiștile, și dorita-i venire începură numaidecât a i-o saluta păsările guralive cu înmiite soiuri de cantilene armonioase. Elicio se ridică într-acestea și-și aruncă ochii asupra întinsei câmpii; descoperi nu departe de-acolo două cete de păstori, care, după cum i se păru, se îndreptau către coliba sa, și acesta și era adevărul, căci curând văzu că erau prietenii săi Arsindo și Lauso, cu alții pe care-i aduceau cu ei, iar ceilalți, Orompo, Marsilio, Crisio și Orfenio, cu cât mai mulți prieteni izbutiseră să adune. Recunoscându-i, așadar, Elicio coborî de pe costișă ca să le iasă în întâmpinare și, când ei ajunseră lângă colibă, Tirsi și Damón și ieșiseră din ea și o porneau în căutarea lui Elicio. Sosiră într-acestea toți păstorii și, cu bucurie pe chipuri, se salutară unii pe alții. Iar apoi Lauso, adresându-i-se lui Elicio, îi spuse:

— După trupa pe care o aducem, poți vedea, prietene Elicio, dacă începem să dovedim că ne ținem de cuvântul ce ți-am dat; toți cei pe care-i vezi aici vin cu dorința de a te sluji, chiar dacă ar fi să-și pună viețile în primejdie. Ce trebuie este ca tu să nu ți-o pui pe-a ta mai mult decât s-ar cuveni.

Elicio, cu cele mai bune cuvinte pe care le găsi, le mulțumi lui Lauso și celorlalți pentru bunăvoința arătată, iar apoi le povesti tot ce rămăsese stabilit să facă Tirsi și Damón pentru a duce la bun sfârșit isprava aceea. Păstorilor li se păru nimerit ce spunea Elicio, și astfel, fără a mai zăbovi, o porniră către sat, în fruntea lor mergând Tirsi și Damón, urmați de toți ceilalți, ca la douăzeci de păstori, cei mai viteji și mai chipeși din câți s-ar fi putut găsi pe toate malurile Tagului; și toți aveau de gând ca, dacă vorbele lui Tirsi nu-l hotărau pe Aurelio să facă ce i se cerea, să uzeze în locul lor de forță și să nu accepte ca păstorului străin să-i fie încredințată Galateea, ceea ce-l făcea atât de mulțumit pe Erastro, de parcă izbânda acelei încercări s-ar fi revărsat numai asupra lui, deoarece, decât s-o vadă pe Galateea plecată și nemulțumită, socotea preferabil să o dobândească Elicio, cum își închipuia că aveau să stea lucrurile, de vreme ce Galateea urma să-i rămână atât de îndatorată acestuia.

Sfârșitul acestei povești și istorii de iubire, cu cele întâmplate lui Galercio, Lenio și Gelasia, Arsindo și Maurisia, Grisaldo, Artandro și Rosaura, Marsilio și Belisa, și cu alte pățanii ale păstorilor numiți până aici, rămâne făgăduit pentru a doua parte a istoriei, care, dacă va fi primită cu sentimente binevoitoare, va cuteza să-și facă în scurt timp apariția pentru a fi văzută și judecată de ochii și mintea lumii[449].

SFÂRȘIT

[449] Promisiunea de a continua *Galateea* revine de câteva ori în operele lui Cervantes: *DQ* I, 6 (1605), p. 72; dedicația la volumul *Ocho comedias y ocho entremeses* (*Opt piese de teatru și opt intermedii*, 1615); prologul la *DQ* II (1615), p. 15; dedicația romanului postum *Muncile lui Persiles și ale Sigismundei* (1616), trad. cit., p. 9.

ANEXĂ

POEZII DE FRANCISCO DE FIGUEROA MENȚIONATE ÎN *GALATEEA*

Următoarele trei piese poetice (două sonete și un cântec sau canțonă) sunt menționate parțial în textul *Galateei*, fiind atribuite personajului Tirsi, nume pastoral sub care se ascunde, după cum s-a menționat, chiar Francisco de Figueroa. Le traduc integral în această Anexă, urmând textele din ediția Estrada–Berdoy (pp. 651–654), care le reproduce la rându-i după: Francisco de Figueroa, *Poesía*, edición de M. López Suárez, Cátedra, Madrid, 1989. Ordinea lor este cea a citării în *Galateea*.

1
XCV

Vai, din speranțe cad, cât de bogate,
jos, la dorința cea mai trist sărmană
cândva nutrită de un piept cu rană
cum sângeră-ntr-al meu cât sfârtecat e!

Dar la credința-mi, la iubirea-mi, poate,
ce Fili știe bine că nu-i vană,
la chinul ce cumplită mi-e prigoană
și-n care traiu-mi duc în ciuda-a toate,

la ele nu vreau mai plăcute premii
decât ca Fili ochii-un pic să-și salte
spre-a descifra ce scris mi-e pe figură:

căci de-o privești așa,-n culoarea vremii
cum a tot fost, și plânsă poate-ncalte,
piatră-nghețată vezi, dar mult mai dură.

2
XLVIII

Paloarea mea și-adânca mea sfârșeală,
mâncatul doar pe sponci, somn pe-apucate,
lipsa de noimă-aproape-n tot și-n toate,
mers greu, dogită voce glacială,

nesigur văz și lungă zi egală
pierdută doar în lamentări oftate,
ai zice pricinile că-s aflate
în drum mai vechi, bătut cu osteneală;

ci bine știe-Amor că altă caznă
m-aduse-aici, și-o cauză mai gravă
în loc de glorii chin doar îmi împarte.

El știe, și eu simt câtă năpraznă,
ah, dac-ar ști și Fili, o, suavă
durere, dulce chin, o, dulce moarte!

3
VIII

Iese-Aurora, rodnic din hlamidă
roze-mpărțind suave, flori de-a valma
în cer mii de culori stropind cu palma
precum și-n glia-avidă,
când draga-mi și preadulce păstoriță,
fapt zilei și domniță,
nu fără șart și artă,
din casa-i veselă ieși pe poartă.

De dalbu-i pas călcată iarba crește
și-n măguri, văi și-ntinsuri de câmpie,
tot ce-i atins de mâna-i sidefie,
pom, iarbă, înflorește;
și dacă vântul încă aprig bate,
de-o vede,-nduplecat e,
și ea, zorind, se-ndreaptă
la Tibru,-n mal jilav șezând m-așteaptă.

Pe cristalin grumazu-i slobod lasă
pur aur stăpânit de-un văl subțire,
ard cer, pământ și fluviu-n iubire,
smerite-n fața-i pasă.
Ea, din albastre roze-ori purpurine
cele mai mândre ține
și-apoi, din poala plină,
într-o cunună iscusit le-mbină.

Vede-ntre timp că soarele,-aurora
gonind-o,-nvecinata culme-o umple
a muntelui de raze noi și scump le
dăruie tuturora;
ea arde, se-năsprește, stă de pază,
se sperie și-oftează
că-s în întârziere,
ci-n toiul fricii prinde și putere.

Eu, primprejur pitit și-ntrezărind
cum alte nu-s în soartă și-n iubire
minuni, și din privire
în ochii ei citind
(ei, scop și-obârșii-ale dorinței mele)
că-s tulburați de grele
porniri mie dușmane,
m-arăt în tremur lor, scot vorbe-avane:

„Cer, aur, fildeș, soare, nadă, viață
a vieții,-ai sufletulu-mi și-ai vederii,
curată frunte, îți aduc puzderii
jertfiri alese-n față,
eben, nea, purpur, vrej de iasomie,
rubin, perle,-ambră fie,
trăiesc și am suflare
doar cât te văd și văzu-ți nu mă doare."

Ridică-și ochii, teama-n glas mi-alină
și, ațintindu-mă netulburată,
făr-a clipi, se strânge-n mine toată,
de gâtul meu se-anină
și, un răstimp pierdută, cu-arzătoare
flacără iubitoare
m-atinge mai-nainte
și-mi soarbe de pe buze-n val cuvinte.

Apoi începe-n dulce son și tihnă
(când glas dă ea, stă vântul, râul tace):
„Dulce nădejde, tu, iubită pace,
izvor, umbrar, odihnă
la sete, foc și osteneală-n suflet,
tu, calm, senin răsuflet,
ca ochii-n cap mai scumpă
de nu-mi-e-a ta, azi viața-mi să se rumpă!"

Și-așa vorbind, nicicând în rotocoale
de iederi sau de viță strâns nu fuse
ca mine-un ulm de brațe-n juru-mi puse,
pe jumătate goale,
și-ntrând așa-n a dragostei livadă
cules-am floarea-n mladă
cu roada fericită;
știți soartă de păstor mai norocită?

Cântare, dac-ar vrea un ins a ştire
ce-apoi noi doi gustarăm,
de nu-i pizmaş, zi-i că ne bucurarăm
de cât noroc şi slavă-s în iubire.

CUPRINS

Notă liminară / V

Galateea ca prolog și epilog cervantin / IX

Bibliografie selectivă / XLI

Cronologie sumară / XLVII

Lista personajelor din *Galateea*/ LI

GALATEEA

Certificat de preț / 3

Dovadă de corectură / 3

Aprobare / 4

Privilegiu / 4

Dedicație / 7

Prolog / 9

Sonete introductive / 12

PRIMA CARTE A GALATEEI / 15

A DOUA CARTE A GALATEEI / 73

A TREIA CARTE A GALATEEI / 135

A PATRA CARTE A GALATEEI / 205

A CINCEA CARTE A GALATEEI / 275

A ȘASEA ȘI ULTIMA CARTE A GALATEEI / 341

Anexă / 441